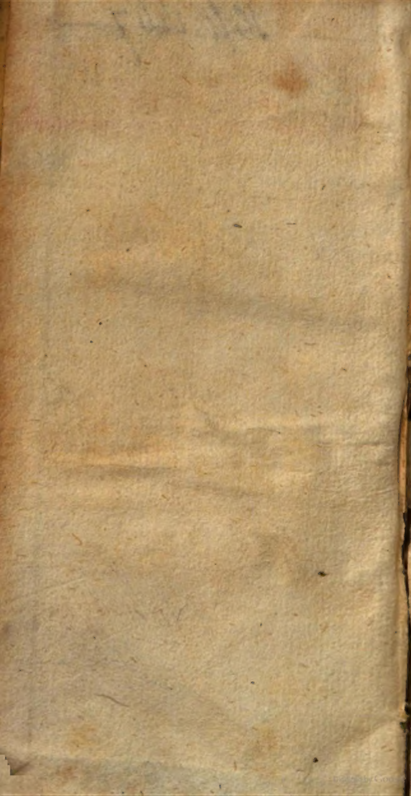

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex officina IOANNIS MAIRE. cIↄ Iↄ c xxxi

In manibus DEI mei, sortes meæ.

INTER INCLVTAS RESPV-
BLICAS HANSEATICAS

Maxime principalium & celeberrimarum quatuor Metropoleωn,

LUBECCÆ, COLONIÆ, BRUNSVIGÆ, ET DANTISCI, Dnn. Consulibus, Syndicis, Camerariis, ac Senatoribus,

Viris generis, munerisque

NOBILITATE, EXperientia, doctrinæ ac rerum usu

Clarissimis, eminentissimis,

Dnn. FAVTORIBVS AC Amicis insigniter colendis.

S. C. P.

IOHANNES ANGELIVS WERDENHAGEN.

I. C. C.

INGENS quidem, viri, Amplissimi muneris dignitate conspicui, & Fautores optimi, gloria semper virtutis venditatur; nec ipsis sapientibus Ethnicis quidquam preciosius in æstimio fuit, si verba & tot splendida eius encomia respiciamus: nec optatius aut dulcius quippiam inveniri, aut dici poterit, præsertim si pie hæc & juste in quavis regiminis forma refulgeat. Verum ut nunc sunt tempora, & mores id ferunt perversi mortalium, in aprico medii diei foro merito quis Diogenes prodeat novus, & investiget cum lucerna; quas ita syncere applicet studio virtutis, ut cum pietate vere Christiana congruant. Ita omnis integritas ex cordibus recessit hominum, ut saltem tot

linguæ pigmenta confeecerit, quæ perpetuos blateratione vana fucos passim coloret. Si quæratur, Virtus ubi sit? Quilibet in eius commendatione gloriosum Pyrgopolinicem se protenus ostentabit. Si Christianos expetamus; nemo non eius tituli salutiferi sectatorem strenuum se profitebitur. Ergo, quãtum in fronte apparet huius theatri, & Virtus & Pietas nuspiam non locum apud omnes suum sortita est. Ex verbis & sermocinationum crepitaculis, qui mundum censere velit, ille cogetur profecto confiteri, templum ubivis eius obvium in pomposis picturis viderier. Nãque ita magnifice, si ad aulicas ceremonias & manuum osculationes politicas flectantur oculi, se extollunt omnis elegantiæ faltuosæ expliciti censores; si æmu-

æmulatores eorum notentur nobiles, non minorem sibi illius adscribunt usum; si civici commeatus dispiciantur, quis est talium, qui non virtutis præcellentia commendari se magnopere adamet? Sic nunc ædium expolitam munditiem, nunc contractuum firmitudinem, nunc honestatis accuratioris culturam venditant. Nec coloni & infimi generis plebs hanc gloriam sibi inæqualiter attribui somniat. Præ reliquis cunctis tamen summas & omnium rerum primas partes sibi attribuunt sacri ordinis artifices, qui se propterea à politicorum sorditie exemptos putant, quod aliis diversas exacte vivendi regulas præscribere aut communicare noscant. Quis non omnium vitia penitus fastidire & extreme odisse se dicat? Ubi igitur

ſumus illepidi ? Ubi hæremus inquinati, ſi omnes ex virtutis ſtudio adeo cultiſſimi ſplendeat? Quisnam è plebe Chriſtianæ pietatis nomen exhorreſcat ? Quis non indignetur, ſi neges? Quiſque in eo honore vult magnus haberi, ubi virtuti & religionis culturæ laudes altiores adſcribuntur. Taceo, *inquit Scrib. in Politico-Chriſt. lib.* 1. *cap.* 21., dignitatum nomina, neſcio, è qua barbaria mutuata. Sed taceo: præcipitia heic imminent: & ruſticus habebor, ſi non integrum nominum Calendarium memoriæ impreſſero. Non opus pluribus. Sciunt, qui norunt. & qui vocari volunt. Cave, vel tranſverſam acum decedas; ſi peccatum. --- Turgeſcit vitrea bilis. Ac nimis heu multa. &c. Ita undiquaque ex titulo virtutis quiſque ſibi ſplendorem

dorem deputat, & colligit. Verum si lucerna Christi adhibeatur, *Matth.* 5. quæ intime perlustret corda mortalium, adeo densæ erunt tenebræ, ut ne quidem umbra minutissimæ lucis uspiam queat admitti. Luceat, *ait Salvator*, lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera, glorificentque Patrem vestrum, qui est in cœlis, *Matth.* 5.16. At si cor tantis tenebris sit obrutum; quomodo possit inde splendor alicuius exultare luminis? Indumento se pellis rapinæ tam comiter omnes indui amant, ut solummodo inde censeri velint habiles virtutis ministri. Ideoque recte nuper mecum vir præclaræ experientiæ, quum nobis de vera pietatis solidæ informatione esset sermo, hoc mihi responsum dabat. Ah, res

qui-

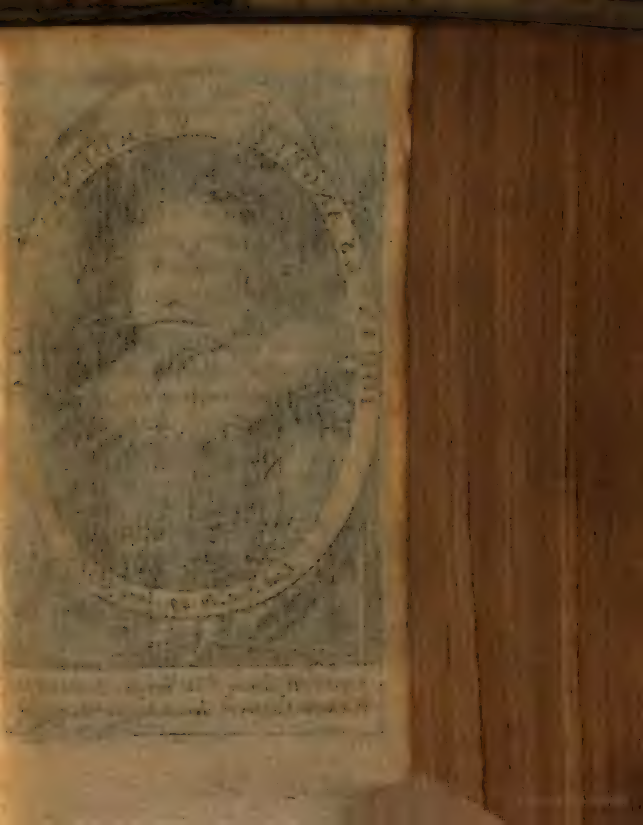
quidem sancta est vera virtus; sed ubinam eius vestigia integre apparent? Nullibi amplius eam invenias, nisi in verbis, aërem inanem spirantibus, & in libris aut chartis calamo & atramento delineatis, usque adeo ab omnibus hominum exulat cordibus. Ideoque qui hypocrisi se nescit vestire, cunctis se statim exponit nudum variarum persecutionum periculis, præsertim si veritati aliquod subministrare velit patrociniũ pertinacius. Mundo enim & mundanis nihil acerbius obiici potest, quam quod veritas ipsa docet, & docendo monendove exprimit. Continuo videas homines in furorem furentem adigi, si minutissima eorum tangas vitia; nec tunc rabies talis suis caret calumniis, injuriis, & nugis invidiosis. Nec raro videbis

bis facies fingi, & ad austeram quandam maturitatem compositas, intus libidine, crudelitate, invidia inæstuantes. Si quid simulatur, ut simulationes hodie hypocritarũ sunt omnium, caveas maxime. Gratia enim malorum, tam infida est, quam ipsi, *ait Plin.* 1. *epist.* 16. *Et Cic. in Ver.* recte sentit, ubi dicit: "Nullæ sunt occultiores insidiæ, quã "eæ, quæ latent in simulatione "officii, aut in aliquo necessitudi- "nis nomine. Nam eum, qui pa- "lam est adversarius, facile cavendo vitare possis; hoc vero occultum, intestinum, ac domesticum malum non modo non existit, verum etiam opprimit, antequam perspicere, atque explorare potueris. A nullis igitur insidiarum cuique bono & simplici tenditur, quam ab his, qui se simulant amare ma-

maxime. Nec minus perniciosi sunt, qui omnia ad nutum cujusvis approbant; sic pars non infima apud Principes & Respubl. per scelera viam sibi ad magna sternit, quum per virtutem solidam non possit, quæ etiam pridem evanuit: Imo pars per laudata principum crimina, *ait Scrib.d.l.1,c.*18, ad dignitates conscendit; improbitatis facti auctores, quia laudatores: pars etiam improbitatem suam probitatis pallio tegit: pars sub ementito publici boni zelo, publici boni interitum velat. Et quando publicam fortunam bonam valde inclamant, privatam struunt. Detrahunt omnibus, dignissimi in quos securibus (castigationibus ego dicam) insurgant omnes: & quum sceleribus tanquam rupibus integantur, raram præ se mo-

modeſtiam ferunt : Impietatem emendicata quadam vultus pietate veſtiunt ; libidinem nocendi, frontis maturitate, & verecunda oculorum deiectione contegunt ; ſimul ſubrident clancularie, ſi quid ſit ridendum, & fucatam gravitatem ſupercilio paululum compreſſo præ ſe ferunt, ut eo rectius malitiam occultent ſub ſpecie pietatis. Sunt etiam alii tam impudenter maligni, ut ex malitia non vereantur quævis confingere mendacia & calumnias. Quid? an teſtimoniis, vel exemplis opus? Quid frequentius in hoc mundi theatro? Examinemus ſaltem tacite nobiſcum noſtram ætatem ; reperiamus parum, quæ turbulentiſſima hæc tempeſtas nobis detegerit, videbimus affatim exemplorum, quibus quaſi virulentiſſima pe-

ſte infectæ, atque penitus corruptæ ſunt actiones omnium. Vidi, atque idem partim ita noſtratium veſtratiumque alii deprehenderunt mecum, quod novi, præcipuum ſic quendam à plurimis quoque digiti monſtratione ſæpius indicatum eſſe, qui tanta ſibi ex boni publici nomine confecerit commercia. An non perpetuus audiebatur ex ore eius ſonus de bono publico ita extreme periclitante? An non Euangelica res ipſi uſque adeo in agone iam iam expirando ultimum ducebat halitum? An non ſe ſatis volubilem præſtitit obſervantibus intimiora? An non etiam ſubriſit ſæpius ad ſanguinum tot ſævas effuſiones, & clades publicas? Quam circumcurrunt tales ſæpius, ut turbatum rerum ſtatum in confuſiones inextri-
cabi-

ANGELII faciem ſi vis noviße IOHANNIS;
WERDHAGIDVM decus, hac, cernis, in effigie.

Andr. Cramerus Iuri. Magdeb.

cabiles præcipitent? Nec tamen eo nomine salutari volunt, quũ omnes pietatis zelo possint palliari machinationes. Ac ne videantur, se quid sinistri tractasse, suam in alios, per sævissimas calumnias & mendacia, detorquere laborant culpam & noxam. Nunquam certe tam impudenter nugaces, mihi imaginari potuissem magni nominis viros, nisi id experientia me cum damno extremo nuper docuisset. Nec pudet ipsos talium, qui ad clavum sedent? Nimium est detestabile. Obstupui haud raro ad impudentiam talem, & linguam plusquam nugatoriam alterius, quoties vera submiscere non verebatur. Nototiq quæ constant omnibus, sic tamen ad silentii tenebras condemnata fuerunt. Idiotæ si quid ex ignorantia peccent, merentur

jure veniam, quum dolus absit: at si quis publicæ auctoritatis stipendium merens bonum publicum sub eius specie proprii lucri, aut invidiæ caussa sic misere flagellet, non impune id auferet, licet aliquo usque res perfida tot possit colorari & distrahi calumniis & aliorum suppressionibus. Prudentis & pii Magistratus tamen officium est, recte omnia dispicere, ne veritati vis inferatur. Calumniarum enim tanta est potentia, ut innocentissimus fictione criminis possit sępius sub molę tanta confundi. Etiam heic exempla vidi satis atrocia. Sed quales in Republ. moderatores sunt, tale quoq; regiminis specimẽ edant.
„Omnis prudentia politica fal-
„lax est, nisi subsit pietas, &
„unicus ad Deum ex Verbo eius
„respectus. Ita facile in nostris con-

confundimur negotiis, quamvis magisterium sapientiæ nobis adscribamus temerarii. Pietas enim unica vera & solida informatrix est omnium Virtutum, si cordiales & vere vividæ ac minus fucatæ esse debent. Alias prorsus idololatrica deformatæ jacent hypocrisi, nec veritatis basi nituntur. Etenim veritas comes adsidua & inseparabilis est veræ virtutis, ita, ut fundamentum solidum pietati substernat, & quicquid eidem superstruitur. Ideo quoque Regius Proph. David nolebat unquam in statu regiminis deprehendi absque ductu & tramite Iehovæ, à quo hoc toties anxie sibi exoptabat in Psalmis, ut nuspiam gressus aut pedes moveret, vel ad dextram aut sinistram, nisi vestigia viæ testimonium cœleste illud & jussio Ie-

hovæ monſtraret. Et tamen exclamat, Ah quis novit, quoties in errorem concidat? Quis poſſit numerare deviationes ſuas! Quanto magis his periculoſis temporibus id cuique Chriſtiano Magiſtratui competet, ut cautelam hanc in pietate debita obſervet! Tanta enim paſſim eſt rerum diſcordia, ut bellorum tot tumultu omnia in ruinam detrudier merito videantur. Quis heic non in infinitos abripiatur errores & lapſus graviſſimos? Præſertim quum tot periculoſæ & perplexæ hodie formentur quæſtiones, quæ meras inferant conſcientiis torturas & morſus. Tum quoque turbatores Chriſtianiſmi, non tantum obſtruunt aures, ſi quis belli rabiem diſſuadeat, ſed etiam tales prorſus continuo condemnant, tanquam ordinis poli-

politici osores infensissimos. Nolunt enim bellum esse contra pietatem: sed miras heic confingunt & consarcinant distinctionum subtilitates, ut eludatur illud Christi: Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Quasi amor charitatis Christianæ (ex quo unicum signum & notam veræ Ecclesiæ ipse Christus facit *Ioh.* 14.) in sanguinis cruenti amorem truculentum possit converti. Sed, exclamant, quid? An non Deus peculiaria mandata dedít Moysi, Iosuæ, Gedeoni, Samueli, Davidi de suscipiendis & gerendis bellis? *Num.*10. *&* 31. *Deut.* 2. *Ios.* 6. 8. 10.11. *Iud.* 1. 6. 7. *&* 11. 1. *Sam.*17. *&* 25. Abigailne ad Davidem ait; Prælia Domini præliaris. Certe mandata Iehovæ sunt servanda: Sed quis fuit Moyses? Iosua? &c. An nostrates sunt

illi Patriarchæ, qui tunc vixerunt, & quibus speciale impositum est tale mandatum? Sanctitas & crudelitas, quomodo conveniunt? Quo medio duo contradictoria conspirant? Regnum iræ & regnum gratiæ Christi quomodo conglutinantur? Quæ illatio aut consequentia à specie ad genus? ut ipsi confitentur, quod nulla sit. Nihilominus ita argumentantur & concludunt illi Logicales sophi contra proprias regulas. Qui concidit in regno iræ Dei; an ille hoc furore collapsus transeat in regnum gratiæ, & recipiatur à Christo, proximi necator? Quam metuo arboris casum, ceu factus est? Ita gladium *à D. Paulo ad Rom.* 13. 4. magistratui pro vindicta exercenda attributum male interpretantur. Sed videant glossatores

tores tales, quomodo ſcandalis ſeductionum talium ſe exolvant, *ait ille, qui Idæam ſeculi egregie deſcripſit.*

Nulla ſalus bello, pacem te poſcimus omnes.

Melior, inquit, certa pax, quam ſperata victoria. Quid enim miſerius, quam vili ſalario jugulare hominem, à quo nunquam ſis læſus, & capitis quoque tui periculo, &, ſiquid eſt manubiarum, nequiter profundere, in luxus & aleam. Obiiciunt porro: Pium eſt tamen, & dulce pro patria mori, & pro tranquillitate publica &c. Imo multi tamen (ſic pergit ille) heic præcipites ruunt in exitium, nec parentum, nec liberorum rationem habent; ſed mercedula conducti in militiam proficiſcuntur. Sile: (ſic concludet)

-- Pax optima rerum,

Quas homini novisse datum;
Pax una triumphis
Innumeris potior:

Quippe in pace liberi parentes ſepeliunt; in bello parentes plerumque liberos. Sic meminiſſe oportet; Patres patriæ; nulla re propius ad Deum accedere, quam ſalutem hominibus dando, &c. Sed quid prodeſt, fruſtra ſe defatigare monitis? Tamen hoc cuivis competit, ut ſymbolon ſuum ad commnem conferat uſumReipublicæ; quod etiam maxime incumbit Chriſtianis. Quæ aliter nequeunt corrigi, votis piis voluntati Iehovæ rite committimus anxij.

Ad vos autem, viri Ampliſſimi & Fautores optimi, nunc heic revertor, ut paucis explicem, quæ rationes me convicerint, ut V. A. & F. hunc inſcripſerim libellum. Illi, qui-

bus

bus ex tot annorum converſatione vera cognitus ſum, quique boni naturam non abnuerint, mirum videri non poteſt. Namque quum pars ante hac ex pluribus aliquot annis conſiliorum Hanſeaticorum fuerim, coactus ſum gratitudinis tandem aliquam ſignificationem demonſtrare. Varia quidem diſpicere non deſii; ſed tamen materiam veſtro ſtatui accommodatam ſeligere debui. Ideoque animi cauſſa, in iſto meo exilio ſatis duriter adverſo, colligere volui hoc opuſculum, cuius materia non adeo ingrata A. V. & F. eſſe poterit, quum ſatis reminiſci queam, quoties hoc in pleno conſeſſu deliberatum fuerit, ut tandem aliquis eſſet, qui Hanſeatica veſtra ſpecie, aliqua hiſtoriarum & tranſactorum ſuis cum Iuri-

 bus,

bus, &c. delinearet. Veluti memini anno 1607. 8. Aug. & postea anno 1611. non tantum per publicum placiti communis cóclusum eam commissionem Clarissimo viro Dn. Iohanni Danthio Sen. Consiliario tunc Magdeb. Reipubl. & amico meo singulari oblatam esse, qui etiam per octennium in eo magnopere desudavit, & peculiare opus de Iuribus Civitatum Inferioris Saxoniæ pro usu publico, & maxime Camerali decisionibus solidis applicato, conscripsit, quod suam aliquando videbit lucem, ut maxime à plurimis expetitur: sed etiam vidi tunc postea, quod expresse simul quid ea in re demandatum fuerit Clarissimo viro Dn. Iohanni Domanno Societatis Hanseaticæ Syndico, qui idem simul quid conscribere attentarat: ac

nisi

nisi in Legatione incluti Fœderis huius Hanseatici. ad Illust. Ord. Confœd. Belgii anno 1618. Hagæ-Comitum diem suum obiisset; iam pridem telam inceptam pertexisset. Hunc animum quum vestrum noscam ex communi placito certum, aggredi tale quid ausus fui. Præsertim autem mihi heic stimulo fuit amor Patriæ & solida affectio ea, quam semper erga Bonum publicum gessi promptissimam. Non curo, quicquid alii inanis alicuius gloriæ aut vanæ ostentationis caussa suscipere, & inde paginas complere student. Etenim integri hominis est, ea percolere, quæ ad veritatis promotionem faciunt, & boni publici ædificationem solide curant. Quippe nemo « sibi natus est; sed quicquid « sumus, id Deo, & proximo de- « bemus

bemus noſtro, ſi vere Chriſtiani id eſt Chriſti imitatores dici velimus. Ethnici ſuo more vivant Ethnico, nos Chriſtianos id exprimere re, verbo, & facto decet, quod Magiſter noſter Sancta Crucis morte & effuſione ſanguinis largiſſima, pro redemptione noſtra, meritus eſt nobis. Id nos maxime omni tempore diſpicere ſeduli debemus: ac ne ignari ſimus officii noſtri, propterea quoque ad exempla maiorum noſtrorum nobis recurrendum eſt. Invidi ſunt, qui in eo nefas aliquod committi putant, ſi ea inquirantur, quæ non ſemper guſtum virtutis præbeant. Hiſtoriæ quaſi ſpeculi faciem nobis porrigunt, ut inde diſcamus maiorum & parentum facta, qualia fuerint, aut miranda, aut maxime cavenda. Etenim ſi ſpeculum

rugas

rugas & maculas frontis cuique proponit in conſpectum, quur non eadem vis ſit hiſtoriæ? Imo in eum finem ſcriptæ, & quoque in ipſa S. Scriptura connotatæ ſunt hiſtoricæ imagines, ut regulas præbeant nobis, quibus exactius nos ipſos ad exempla majorum metiri diſcamus, & omnia in melius corrigere. Et quur etiam non dulce ſit poſteris, maiorum perſcrutari acta & facta? Utinam modo nobis omnia rite conſtarent! Sed vix corticem lambimus, ita veritas omnis ſuppreſſa eſt, ut vix aliquid debite prodere queamus. In hoc priori autem tractatu, quem vobis, Viri Ampliſſimi, dedicavi, maxime ea continentur fundamenta, quæ ad defenſionem tam antiqui & incluti fœderis veſtri faciunt, quum tot oſores potentes ſemper & etiam-

etiamnum forte invenerit tam nobile institutum, ut videant omnes, cum ipsa natura hoc congruere, nec à justa corporis digestione esse alienum; ceu id partim ex præfatione, & ipsa specialis tractatus applicatione satis patet. Utilitatem tanti fœderis, qua non tantum Imperio Romano toti, sed etiam omnibus vicinis regnis, & provinciis circumiacentibus, ac in ultima terra apud antipodas dissitis regionibus inseruit, qui recte intelligit, facile clementius judicium de re optima hac concipere poterit. Cui minus quid in hoc placet; ille prodit liquidissime invidiæ suæ importunitatem. Hac spe & favore A.V. fretus, laudabile hoc stadium decurrere volui, invitante me petitione simul amicorum, quibus constabat, quod plurima mihi essent

essent in ea re cognita. Non tamen omnia, quæ in medium adferri poterant, attuli, sed quum in virtutes quoque collocet Fabius, quædam nescire, ita in his diligentiæ partem putavi, nonnulla præterire. Vos, Amplissimi viri, & Fautores exoptatissimi, si munusculum hoc benevole accipiatis, non tam me, quam vosmet ipsos in eo exaltabitis: nihilominus vestrũ nomen clarissimum, velut amuletum, ad averruncandam invidiam, quosvis malevolorum morsus venenatos pro tali oblatione excubabit. Æquanimitati vestræ omnia sint commissa, cui etiam mei defensionem obnixe devoveo. Si quid sit, quod in pluribus A. V. Servitiis meis gratum præstare possim, in eo nunquam vobis aut vestratium cuiquam deero. Valete, & Republ.

publ. vestras hisce periculosissimis temporibus feliciter & provide in pietate Sancta ad gloriam Jehovæ regite; sic extra omnem sortis vicissitudinem certum in cœlo locum post fata hujus vitæ constituetis, quod vobis ex animo precor fervidus. Datum Lugduni Batavorum 24. Iunij anno 1629.

Stoli-

N. B.

Stolidum quis corrigat Orbem?

Nihilominus tamen

Pietas ad omnia utilis. (1 Tim. 4.8.)

Si nescis: addit D. Paulus;

Namq; ea est, ut quæ promissionem habeat vitæ præsentis & futuræ.

Ergo Symbolum unicè optimum,

JEHOVA SALUS MEA.

CORDATO ET BENEVOLO LECTORI S. & A.C.

AMice Lector, Societatis Hanseaticæ nomē quidem iam ab aliquot seculis celebre admodum, & gratiose clarum fuit: sed perquam sæpius edidit fragores, quum tam nobilis Societas tot potentum non raro tempestatum impetus vastos pertulerit, & feliciter tamen evicerit. Non omnes eius intelligunt commoditatem & usum, pauci sentiunt, quod ex ipso naturæ dictamine illos sentire fas esset. Ideoque non mirum, quod tam varias huius Societatis inclutæ interpretationes multi inscite venditarint. Si quis communis patriæ & Germanici Imperii commodum rite censere velit, præsertim

tim quod ex communi commercio ubertim in omnes incolas abunde profluit, an non is merito succenseat iis, qui nihil boni de usu civitatum proferre solent, sed semper calumnias de tam charis & claris Rebuspubl., quas tanto cum ardore & solido pietatis zelo erigi, ædificari, condique Imperatores summi curarunt, & tot privilegiis insuper laudatissime ornarunt? Nonne ipsum Imperium pulchris suis destitueretur fulcris externis, si membra tot tam nobilis Fœderis Hanseatici paululum conciderent, ceu multi iniqua illis incogitanter imprecantur fata? An non ipsi Imperatores tales urbes & civitates suis egregie obduxere & obiecere hostibus? Nonne propterea suis ditarunt maxime privilegiis? Quæso, unde tot incursiones & crudelissimæ invasiones diversarum gentium potuissent repelli,

aut ad minimum retardari, nisi tales civitates iusto coiissent fœdere primitus, & se cuivis fortiter opposuissent devastatori? Quum igitur necessum esset, ut populos diversis in locis in talibus viverent fortalitiis, etiam alimentorum caussa ipsis patrocinium sustentandi vitam porrigere debuit. Inde commercium & commercii eximia libertas tantam iisdem pepererit coniunctionem, ut inde utilitas eius in omnes sese effunderet partes & membra primitus, & inde in totum derivaretur imperium & omnes eiusdem fines: Non attinet talia pluribus explicare, quum res ipsa id satis testetur, nec quispiam id negare ausit, quod in oculis est omnium. Nihilominus ea est perversitas huius seculi calumniosissimi, ut nuspiam desint, qui etiam optime facta & gesta non in ignominiam & probrum

brum nobis convertere audeant. Etenim duo ſunt ſemper malorum invidorumque extrema, ad quæ tanquam ad anchoras firmas confugere ſolent; perſecutio clandeſtina, aut contemptus virulentus, quas tamen nequitias, omnis generis colore fucatas egregie noſcunt oppalliare, ne quis ſit, qui technas malignitatis aut iniuriæ perfidæ ſentiat. Si quid minus placet, aut alicubi veritati nimis prope acceſſum eſt, & ulcus conſcientiæ alicuius inde forſitan dolorem acriorem nonnihil ex nimio percepit contactu, continuo aperta aut inſidioſa perſecutio remedium exhibet, quod ultimo quem mactet malo, aut damno non minimo quem afficiat. Si vero id nequeat obtineri, & vires vel auctoritas alterius technas malevolorum exuperent, contemptus & calumnia nugis ſpecioſis adornata

ſubſidiū improbis præſtant promptiſſimum. Mundi nequitiam tantæ malitioſitati nunquam accenſere potuiſſem, nec unquam tam perditum putaſſem horribilitatis monſtrum, niſi experientia me in hoc doctiorem reddidiſſet. Ita enim ſinguli prope ab omni pietate abſunt, ut nihil magis odio ſit cunctis, quam veritatis ſolidum ſtudium & amor. Nihilominus omnes & ſinguli eius maxime cupidi videri ſatagunt; ac niſi quis in eo numero talem comprehendere velit, hoſtilitas illi extrema denunciatur. Interim tamen ſunt, qui uſque adeo magnifice veritatis divæ teſtimonium extollere poſſunt, ut, ſi ſaltem homines ex tono & ſono verborum pompoſo & blandiloquo cenſere velis, cogaris confiteri, hominem eſſe quantivis precii, qui ipſius pietatis mereatur faſtigium.

Aſt

Aſt ſi paulo ad mentem eius penitius introſpicias, vix quid vanius in ipſo invenias facto, ſic, ubi neceſſitas id requirit, quidvis ſimulare & ad cuiuſvis nutum ſe compte componere geſtiunt. Num igitur in talibus amor veritatis inveniatur? Veracis certe eſt, « nuſpiam in loco veritatis confeſ- « ſionem negligere. Etenim qui, po- « ſtulante id ita occaſione, veritati aperta fronte patrocinium præſtat ſyncerum & verum, is eius coronam cum victoria meretur, Non itaque Chriſtianum eſt, in gratiam alicuius magni aut potentis viri id culpare, quod nunquam non ſua ſingulari gloria extollendum venit. Abuſum rei bonæ taxare quidem licitum eſt, & iuſtum hoc cenſetur ab omnibus: attamen propterea non ipſa res condemnari debet. Sic etiam Civitatibus Hanſeaticis multa impu-

 tantur

tantur ex invidia, odio, & suspicione prava. Qui concitatiori stimulo offensiones inde sibi irritatas putant, sæpius ingentem illis adiiciunt superbiæ molem. Quid vero non imaginatio vana sibi fingit? Quas non consutis dolis connectit tunc importunitatis sagittas, si semel in quem tela veneni sui proiicere decreverit pertinacius? Si quid heic ausim ingerere, id rogo, ne quid nimiæ imputetur confidentiæ. Sed homo sum, nec expeto hoc, ut mihi quid, præter veritatis amorem aliquem, attribuatur. An vero hominem me appellem, quum ipse David regius Propheta vermem se dicat? Profecto in tali umbræ vilissimæ spiraculo latitare gestio: nec aberrabit, qui me inter vermiculos ad postremam in hac mortalitate reiiciat partem. Nihilominus hoc affirmare non vereor, quan-

quantum ego terrigenarum acta & consilia non è longinquo, sed tanquam vicinior quis, tam apud Reges & principes rerum potentes aut alias Respubl. introspexi, hoc attestari liquido possum, quod nuspiam moderatiora & pro nata rerum occasione, ut fert hæc mortalitas varios casus, æquiora consilia, quoties saltem sepositis partium proprii commodi studiis affectus reprimi potuerunt, nunquam viderim nec deprehenderim; ita ad communem hominum utilitatem & tranquillitatem dulcissimam respexerunt semper pleraque civitates. Ipse memini, quæ sæpius intercepta & aversa fuerint damna ex adiumento consilii moderatius formati. Vt plurimum enim eventum futuri rectius examinant, quam se temere præcipitare velint, licet sint, qui nonnihil haud raro obstinatius

ſuum intendant lucrum, unde multa diſſolvuntur aut in maturitate ſua impediuntur, quæ longe feliciori uſu in praxin ſuam dirigi potuiſſent. Nam quænam actiones hominum lite careant ſua? Et „quis ab impuritate ita purus, ut „nihil omnino maculæ inveniatur? Ideoque quod comparative infertur, abſoluti nominis cultura nihil ponit. Æquus rerum æſtimator hoc ſemper ubique agere ſtudet, ut ne tranſeat nimium limites. Proinde etiam D. Petri Bertii ſententiam ab æquitate tali, præ reliquis cunctis ſcriptoribus, non deviam inveni. Quamvis vir ille optimus ex aliorum commemoratione ea conſcripſerit, nec ipſe vivus ſpectator aut conſultor interfuerit, tamen non ſine laude veritati hoc fert ſuffragiũ, ubi in commentarii ſui lib. 3. cap. 4. *de Vrbibus Anſeaticis tale intro-*

introducit testimonium, postquam nomina Civitatum Hansa recensuerat: Harum omnium, fœdere inter se iunctarum, dici non potest, quanta sit potentia. Multarum illarum præclare gesta refert Crantzius: Hoc constat, illarum ope gravia bella olim fuisse composita, discordias vicinorum regum Principumque sopitas, pacem restitutam, quod magnum crederetur momentum ipsorum potentia allatura, si se alteri parti adiunxissent: merito ut Societas Teutonica sequestra pacis, publicaque per Germaniam tranquillitatis procuratrix multis iam seculis habita sit. Earundem ope ad Belgas, Anglos, Gallos, Hispanos, Italos merces deferuntur necessaria, triticum, siligo, lana, cera, corium, canabis, linum, pix solida & liquida, chalybs, ferrum, pisces aridi, salsamenta, trabes quer-

querna & abyegena, mali, & quicquid præterea terræ septentrionales ad usum humani generis benigne suppeditant. Vtque commodior esset mercium istarum per reliquum orbem distributio, impetrarunt diversis in locis ius institorium, extractis illic ad commercia agitanda ingentibus aulis, & obtentis variis privilegiis. En habes, Amice Lector, quasi in tabula depictam Societatis huius nobilissimæ utilitatem omnibus communem. Et tamen acris invidiæ aut malevolentiæ ventus hanc quatere Societatem bono publico inservientem non desiit. Atque quum fundamentũ ipsum huic fœderi acutiores aliquoties pridem subvertere tentarint, coactus sum paulo accurratius & altius rem, à principio usque arcessere, præsertim quum viderem, quod multa Politicorum scripta

in

in plurimis & quidem fundamentalibus aberrassent, ex quibus alij non desierunt adeo firma sibi conficere axiomata, ut error errorem procrearit in gravioribus. Inde tot enata sunt scandala in politicis actionibus, ut prope vitia ipsa & crudelitates in virtutum castra palliatis speciositatibus deducta appareant. Nec aliter fieri potest, ubi opiniones humanæ veritati cœlesti præferuntur, & omnia cœcæ rationis involvuntur blandimentis. Sic enim impudentia in gloriosis disputationibus, quæ omnem veræ luci hodie splendorem abstulerunt, sibi semper imperii primas attribuit partes. Diu mecum hæsitavi, an aliquo usque inter ingeniorum tot varios prodirem cœtus, inprimis quum antea expertus fuissem, quantum periculum subsit, si quis veritatis cultorem strenuum se exerere vellet:

sed,

ſed, ut quod res eſt, libere ac ingenue dicam, patriæ charitas, Hanſeatici nominis gloria, & amicorum meorum conſilium verecundiam meam expugnarunt, & invitum huc propulerunt, ut iudiciis tam variis me exponere coactus fuerim. Erat inter præcipuos, qui generalis huius tractatus conſignationem ſuam offerebat. Quam quum materiæ fundamentali accomodatam deprehenderem, eius hoc beneficio uti volui, quod inſtanter quoque urgebat. Namque ea continebat cuncta, quæ ad Societatis Hanſeaticæ fundamentum in univerſum ita facerent, ut etiam ex illa qualibet obiectiones Cavillatorum omnium, quotquot nonnihil inconſideratius & ferventius tam nobilis Societatis conſuetudines & fœdera impugnarunt, facillime poſſint refutari. Tum quoque in me-

memoriam mihi revocabam, Societatis Hanſeaticæ concluſum, quod anno 1607. 8. *Aug. quum Andreas Knichius in gratiam Ducis Guelphici ex odio erga civitatem Brunſvicenſem concepto, uſque petulanti calamo eas perſtringere ſuſceperat, huic optimo corpori nil aliud niſi meras conſpirationes, factiones, & molitiones perverſas adſcribendo, in publicum Receſſum pleno conſenſu coniecerant. Illius Decreti Hanſeatici verba in Latiũ tranſlata, ita ſe habent :* Vltimo in communi conſultatione hoc ventilatum fuit ; Utrum conducibile ſit, ut Andreæ Knichen publicis typis divulgatorum Tractatuum & calumnioſarum chartarum, (in quibus Civitatum Hanſæ privilegia, libertates, & jura multis modis in dubium vocantur) à civitatibus refu-

refutationes & detersiones aliquæ suscipiantur, vel non? Ubi hoc conclusum, quod ex nomine communi Civitatum Hanseaticarum ille Knichius non debeat ulla refutatione dignus censeri. Si quis vero privatus esset, qui onus confutationis contra hunc tractatum subire vellet, quod communi Civitatum sumptu huic recompensatio refundi deberet, &c. *Vbi simul in commissione hoc propter Ioh. Dauthium Sen. aut alium quemcumque idoneum civitati Magdeburgensi & Brunsvicensi concreditum fuit, ut hoc quam citissime expeditum redderent. Audaciæ aut temeritati nimiæ meæ hoc quidem adscribi posset, quod rem tanti momenti subierim. Imo iudicia, præiudicia, obtrectationes, reprehensiones, confertim, quasi sub signis, in procinctu*

cinctu undique me circumstare prospicio. Forte etiam alii curiositati alicui vana hæc adscribent. Sed talium auctoritatem sive inanem prudentiã non magnopere curo, nec admiror. Nec mihi rationes desunt, quibus bonis & cordatis, qui communi patriæ saluti recte cupiunt, hoc institutum facile probare, & oblectationem libero homine non indignam docere possim. Si qui vero in commodo suo hospites domi, & in patria sua peregrini, aut potius in speculationibus futilibus & terministicis subtiles, at cognitione solida rerum & actionum pueri esse adoptem, per me illi sibi vigilent aut dormiant, sibi placeant; cum talibus nihil mihi erit negotii. Interim tamen hoc quivis noscat, quod cum nemine mortalium in litem ullam sim prodituru; nec aliter quid, in hoc priori Tractatu

generali profertur, quam quod ad informationem faciat ita, ut aliquando ipse quis controversias omnes, quæ temere toties & iisdem tautologicis scriptis Civitatibus Hanseaticis à Knichio & aliis motæ sunt, diiudicare queat; si hanc fundamentalem informationem partim amici partim meã rite penetrare didicerit. Etenim continetur heic nobilissima materia, quæ toti Societati mortalium in Fœdere aliquo aut extra Fœdus, in Republ. aliqua, aut in libertate plena, vel semiplena, in servitute vere censenda, aut privilegiis nec non alias in communi vita & commerciorum negotiis, aliisve actionibus humanis competat. Vix aliquid nobilibus & libero homine dignius explicari poterit. Omnia heic perspicis, quasi in delineationibus synceris depicta, ut præparationem solidam per-

percipias, si de re ipsa huius antiquissimi Fœderis verum tibi conficere iudicium, citra calumnias aliorum, velis. Ideoque fieri non aliter potuit, quam ut interdum aliorum depravatæ opiniones removerentur è medio. Vnde & necessum fuit, ut Platonis divini illius Respublica non aliter, quam vivis suis coloribus tibi describeretur. Namque quum essent, qui tantum Philosophum, quo nemo unquam rectius de Amore syncero & vitæ Christianæ accommodando statui quid scripsit, non veriti fuerint usque ad impudentiam insolentius refutare, & suas ipsi affingere nugas, vindicarier hunc à tot perversis oportuit calumniis: quod tamen omne eo vergit, ut cuivis & maxime iuventus in tempore sanioribus doctrinis iudicium informare discat. Absit iniuria omnis, & venia sit prolatis-

 tis-

tis. Exempla sunt clara, quæ proponuntur alicubi, quando invenies, quod etiam sint, quos ipsum Imperatorem in optima sententia & definitione Libertatis non puduit refutare, & eidem optimo Capiti nostro (qui tamen ita bene suis cupit subditis, ut servitutem maxime libertati naturæ contrariam dicat) mendacia in os refundere non dubitant. An non etiam satis crassus est error, quod tot politici non viderint, cuius natura sit Civitas? Si populo alicui Respublica sua rite inducatur, an non tunc confestim Civitas inde prosilit? Quomodo igitur inter se differunt? An non ut caussa & effectus? Quis vero Civitatem Effectum antehac dixit, aut putavit? Quis non subiecti aut finis locum ipsi attribuit? Et tamen res tam manifeste heic incurrit in oculos omnium, ut nemo, nisi prorsus

ſuspudorem cunctum eiuraverit, aut prorſus inſanus dici velit, id queat negare. Sic olim quoque illis ultra pilos ſubtiliſantibus & philoſophis falſis, monſtravi aperte, quod neque primas neque ſecundas Notiones, aut Noëmata de quibus tot confingebant gloriationes, poſt lapſum Adami in ſuis futilibus invenirẽt terminis, quum nec internum Eſſe rei, animam, ſpiritum, nec in commiſtione elementari graduum differentiam intelligerent : Vnde nunc multi tandem alia ratione philoſophari incipiunt, quum tam diu ſe inaniter in logomachiis phantaſticis fruſtra ſeductos deplorent. Sed, Amice Lector, te ad probam & ſanam cognitionem huius tractatus remitto. Videbis, ne præcipites temetipſum in præjudicio ullo procacius formando. Forte invenies, quod te olim iuvare poſſit, & ma-

xime inde expedire poteris felicius quæstiones, Civitatibus Hanseaticis ab adversarijs suis oppositas, quas propterea in ultima parte collectas invenies, ut ipse illas ex Generali hoc tractatu eo commodius refutare possis. Ipse censor Iudex & decisor sis rei. Hæc sunt, benevole Lector, quæ te præscire volui, ubi simul memineris, quod hominem vere Christianum heic requiram, & qui noscat, quæ veræ pietatis studiosum deceant. Vale, fave, & in Christo rite fruere tali labore.

Iohan.

IOH. ANGELIO

WERDENHAGEN,

I. C. C.

Quùm ex gravi Hamburg. persecutione & vitæ periculis liberatus esset.

Gratul.

IOHAN. SCHVLTETVS
Eq. Divi Marci & Potentiss. Reg. Dan. Consiliarius, &c.

QVis, ANGELI, te funeris & tuum
Tantis periclis expediit caput?
Cunctum, quis, amissum per ævum
Iam prope, restituit saluti?
Nam sic subactus terribili manu
Tot improborum visus es omnibus,
Et morte condemnatus atra,
Crederet ut tibi nemo vitam.
Tenere captum num socios ita
Hansæ decebat, non decus ultimum
Queis gesseras, te tot per annos
Consiliis animoque rectum.
Sed qui supremo Numine temperat
Orbem, revulsit vim violentiæ,
Custode, dum iussit, remoto,
Rite patere tibi viam Albis.

Sic liberatum, nunc precibus piæ
Gentis sodalem reddit amabilem,
Vxoris & charum redonat
Fletibus innumeris maritum.
Divina virtus nîl habet invium,
Perrumpit acris per remoras suas,
Nullique non vivo peracti
Præmia restituit laboris.
Nempe illa sancti pectoris indoles
Suæ recordans semper originis
Insueta tentat, eque duris
Ad decus æthereum resultat.
Vultus minaces, atque calumnias,
Nugasque sævas tu facias nihil;
Ceu quisque vindictam Iehovæ
Nequitia ipse sua reponit.
Hinc cura Christo es, seu roseo dies
Arridet ortu, seu medio magis
Incandet æstu, sive cœlum
Nox tacitis operit tenebris.
Te, si voceris per iuga Caucasi
Christi favor, vel torrida solibus
Per tesqua Maurorum, per æquor
Puppibus indomitum sequetur.
Hic te sequetur candidus undique,
Totumque habebis, perge modo pius,
Curare nec velis nefastos,
Quos satagit decorare mundus.
Sic magna reddes commoda patriæ,
Ihovæ supremæ auctus honoribus,
Amore iuris quando sancti,
In pietate fideque, ferves.

Tri-

Tritas popello currere semitas
Spernens, viarum diligis asperas
Supraque mortales caducos
Exeris ingenii vigorem.
Te cura Christi provida recreet,
Reddens solutum dissidiis malis,
Vt dissipetur quisque technis
In propriis, tibi quas minatur.
Tu, qui potenti Numine supplices,
Iniusta rumpens vincula, liberas,
Serva benignus restitutum
Angelium patriæ, Iehovah.
Serves ministrum porro, Deus, tuum,
Calumniatores ut videant mali,
Quam turpiter nugace lingua
Se dederit rabies maligna.

Calumnias, iniurias, & persecutiones multiformes & plus quam diabolicas in & cum Christo fortiter perferentem.

IOHANNIS SCHERBETI
Doct. Med. Lubecens.

EPIGRAMMA.

PAlma virens velut ipsa magis se attollit in auras,
Quo magis impositum ponderis urget onus;
Sic Tu; vipereis quo Te mage mundus iniquus
Atque Sathan linguis, vique dolisque suis
Tundere iam satagit; maiores suscipe vires
In Christo, à Christo nec moveare tuo:
Sed Christo plures lucrari perge monendo;
Sic poteris mundum vincere vi Fidei.

Ad

Ad Eundem.

Anagrammatiſmus geminus, non infeliciter natus, ex Nomine hoc

IOANNES ANGELIUS WERDENHAGEN. I.C.C.

I. *Angramma.*

AH NON-IGNAVUS; INDE VERE-ELEGANS.

DE ſe, ſuaque gloriantur plurimi
Arte inſolenter, futili ac inutili
Faſtu tumentes: Non agit IAN. ANGELUS
Sic WERDENHAGIUS, Iehovæ floſculus.
Namque Alpha doctos inter hic quum ſit viros,
Criſtas tamen non erigit procacior:
Diſſimulat eruditionis copiam,
Et ſcrinium cordis, refertum floribus
Virtutis, & ſcientiæ fragrantibus
Iactanter ipſe haut prædicat: Modeſtia
(Sal vitæ) eum commendat & Solertia:
Gaudet tamen præ cæteris perenniter
Adeſſe cuivis Nomine & Facto pius,
Eccleſiæque Verna Chriſti dicier.

Plus

Plus ſemper in receſſu habet, quam
primulum
In fronte præ ſe fert: ſub omni ſcibili
Palmam eripit (tabeſce, Mome) maxi-
mis.
IGNAVVS AH NON eſt ſophorum in
atriis;
Sed Veritatis veriori in ſemita:
Nec eſt Dices Ignavus in conflictibus;
Aſt quæ Iehovæ comprobatur legibus.
Inde ELEGANS-VERE SILENTIA-
RIVS
Nunc incolis vocatus à Magdebur-
gicis,
Et perpetim vivace lucet Gloria.

Mittebat Halâ XI. *Cal. Mart. anno*

Te, DeVs ô, præſtet ſanVM, aſpera
qVæqVe repeLLat.

II. *Anagram.*

OH, VERNAS è LAVDE INGE-
NVA INGENS.

&

OH INGENS INGENVA LAVDE
ENERVAS!

IN Genua ingenui LAVDE è cando-
ris es INGENS;

Do-

Doctrina OH-VERNAS iudiciique fide!
Invidiæ sputum sic atque Calumniæ amarum.
ENERVAS, NERVOS dat tibi Ihova suos.

M. IOHANNES BERGERVS
Hal-Sax. P. L. C.

Eidem.

Quum Legatum apud inclutas Civitates Hanseaticas ageret, Annis aliquot.

Vltâ, IANE, tuâ gaudent nunc Elmus & Albis,
Eloquioque tuo, consilioque tuo.
Ah tecum pariter colerent sacra cœlica cuncti,
Sanctior inde foret gloria Parthenopes!
Balthiacis quod enim Cothmannus, Grotius oris
Belgarum, Italiæ quod Sadoletus erat;
Hoc tu Saxoniæ præstas feliciter, illa
Vt Te vix nostri sanguinis esse putet.
ANGELE, rite places, Deus esque manesque piorum.
Tutoremne ferat Clara ea VIRGO parē?

M. IANVS VICOSTADIVS
Hamburgi F.

Aliud

Aliud Eidem:

Quum legationes publicas subiret toties,

Per Anagramma.

IOANNES ANGELUS WERDENHAGEN.

Eheu; Ingens Iason, dignus Laureâ:

Findere terrificas Symplegadas ausus Iason
Æsonides, fulvæ vellera vicit ovis,
Tu, WERDENHAGIDA, ô patriæ studiose salutis,
Ad loca præsidiis, i, peregrina bonis.
Auspiciis iuvet ire bonis, si postulet usus,
Pro patria felix tesqua salute subi.
Vaticinor, vinces ingentia monstra laborum,
Sæpe viatori quæ remoram pariunt.
INGENS DIGNVS, EHEV! victrici LAVREA IASON,
Vellere cum fulvo laudis aroma feres.

HVBERTVS SPRIMONTIVS
Belga Iur. Stud.

Aliud

Aliud de eodem

Et Eius studijs sacris ac Poësi sacra.

Si Deus pro nobis, quis contra nos.

QVid fastuosus mundus, & inferi,
Orcusve sævus cogitet, omnibus
Nos viribus petens, remittas
Quærere; nec trepides ad æstum
Tardantis avi Sacra. Fugit retro
Ditis potestas, & Deus excubat,
Pellente custoditi amore
Agminis ex oculis soporem.
Non usque vanis est tenor impijs
Idem; nec uno fors facilis nitet
Vultu. Quid infectis paventes
Consilijs animi fatiscunt?
Quur non sub ædis fornicibus sacris
Commune votum fundimus, aut domi
Pœnas ruentes deprecamur,
Dum licet, ac pietate corda
Mutamus ultro. Oratio dissipat
Curas edaces. Sed tibi cœlitus
Largitur ardorem Iehova
Pectoris, & cytharam Davidis.
Is tot malis finem hinc dabit: ultimum
Adventum ab alto Dux Michaël polo
Maturet, ac contra malignum
Christicolas tueatur agmen.

O nos Iehovam supplicibus modo
Poscamus imi pectoris è sinu,
Vivâ Fide ardentes, minus quid
Insidijs suberit pericli!

IEHOVA

Arx fortis piorum.

Ex Psalm. Davidis.

TE Satan frendens rabidâ canum vi
Cingit? infestat? sua tela vibrat
Dira? Proh! quantum est Satanæ furenti
Vellere barbam!
Sed fremat Dis, Styx, ruat orbis axis;
Ignis absumat mare, flamma terram:
Quid times gestans valido repostum
Corde Iehovam?

I. SCHERB. M. D. L.

CON-

CONTENTORUM
In hoc generali tractatu conſpectus.

In parte Secunda.

SVM-

SVMMA PRIVILEGII.

Illustrium & Præpotent. D. D. Ord. fœderatarum Belgiæ Provinciarum decreto cautum est IOHANNI ANGEL. VVERDENHAGEN IC. C. ne quis præter illius voluntatem toto septennio proximo, his in regionibus excudat, aut alibi extra Provincias excusos inferat, vendatve libros hosce, quibus titulus *Tractatus diversi in Imperij Romano-Germanici constitutionem eiusque Politiam Vniversalem, & hinc Speciatim maxime in celeberrimum Fœdus Hanseaticum eiusque Civitates & Respublicas omnes directi.* Quod si quis contempta authoritate D. D. Ord. directe vel indirecte, libros hosce totos vel partem eorum excerptim, hoc, sive alio modo, extra dictum temporis intervallum typis mandare, vel impressum alibi in has oras inferre & vendere præsumpserit, confiscatione exemplarium, mulctaque insuper, uti latius patet in ipso Privilegio, damnatus esto, dat. Hagæ in conventu D.D. Ord. Gen. 9. Septemb. 1630.

A. PLOOS A THIENHOVEN.
Ad Mandatum DD. Ord. Gen.
CORN. MVSCH.

Privilegium hoc Ioh. Angel. VVerdenhagen IC. C. *transtulit in* Ioannem Maire *Typographum & Bibliopolam.*

excusat, quod aliquo Franciscanis,

autoritate D.

partem eorum exceptum,

ecemb. 1650.

ARNOLDUS A TREINHOVEN.

IOHAN. ANGELII WERDENHAGEN, I.C.C.

De

REBUS PUBLICIS HANSEATICIS,

Tractatus Generalis pars prima.

DE REBUS-PUBLICIS HANSEATICIS,

Et earum

CELEBERRIMÆ CONFŒDERATIONIS SOCIETATE,

Tractatus primus, generalis.

Cura IOHAN. ANGELII VVERDENHAGENI, I.C.C. editus.

INTRODVCTIO SIVE PROOEMIVM.

De Imperij Romani Germanici duratione, fundamentis & columnis verò, eiusdemque ornamentis illustrioribus, & munimentis.

SI IMPERII ROMANI MAIESTAS, etiam iuxta hodiernum statum Germanicum maxime, quæ in eius auctoritate, dignitate, potentia, amplitudine, regalibus, firmitudine, qualitate loci, divitiis, munitionibus, sapientia & virtute inco-

incolarum consistit, rite oculis acutioribus perspiciatur, examineturve; aut si quis cum aliis mundi Regnis & partibus cum eadem comparationem iustam, absque affectuum perturbatione iniquiore instituat; is profecto huic præ cunctis aliis gloriam splendidam & felicitatem primariam adscribere, atque simul ingenue (modo solido non careat iudicio, & rerum humanarum in hoc seculo haud plane sit imperitus) confiteri cogetur, quod nullius Imperii aut Regni æque durabilis aut invincibilis, iuxta internam & essentialem eius dispositionem, ratione omnium Statuum, connexus aut constitutio inveniri possit. Etenim extra controversiam est omnem, quod huic Verbum Dei unice quartam attribuerit monarchiam talem, quæ extremum mundi sit consecutura terminum. Velut etiam exinde divinus ille Propheta Daniel, cui soli cum Divo Esdra inter omnes istorum seculorum vates Iehova summus cœli & terræ Dominus summorum Imperiorum orbis usque ad extrema tempora, quæ nunc prope consecuti sumus, ordinem successorium in visionibus sanctis revelavit, hoc ultimum Regnum vere ferreum, in explicatione Imaginis & Statuæ, esse futurum

rum pronunciat, *Dan.* 2. Quicquid heic ex opinione aliorum Pezel. *in Mellificio suo ad Sleid. lib. de* 4. *monarch. pag.* 292. *part.* 1. obiiciat ex quæstione Nabuchodonosoris Regis, quasi ille sollummodo de suo, non alieno & longissime remoto regno sollicitus fuerit: Quum tamen non tantum Propheta, *in dicto cap.* 2, *vers.* 29, 44, *&* 45, liquidissime de futuris temporibus cuncta hæc explicet; adeo, ut etiam ea omnia usque ad Christi adventum ultimum sive Iudicii extremi diem, quo Christus ex cœlo quasi ex monte summo delapsus, propria maiestatis suæ auctoritate, quæ ipsi à Patre cœlesti data est, comminuturus & consumpturus omnia illa regna sit cum ipsa statua in secula, *vers.* 45, extendat; sed etiam ipse Salvator noster Iesus, *Marc.* 13, *vers.* 14, in prænunciatione ultimorum temporum ad Danielem Prophetam hunc manifeste se referat: Vt clare inde pateat, quam latissime se exporrigant vaticinia huius insignis Prophetæ, veluti etiam ad accuratam attentionem talium non frustra ibidem à Christo exsuscitamur singuli. Nec enim Iehova ad sollicitam quæstionem alicuius mortalis ita stricte alligatus est, ut non profundiora & penetrantiora in revelatione sua per

Prophetas retegere debeat, quam cor cœcum & in cogitationibus suis vana mens assequi possit. Imo si Iehova in omnibus oraculis suis Ecclesiæ, tanquam Sponsæ Filii Dei, maxime satis facere cupit, ut ipse ibidem confitetur Pezelius, atque is scopus perpetuo Spiritui S. stet propositus: quur non maxime vaticinia talia universalia ad Ecclesiam Christi in novo Testamento excurrant? quum novum Testamentum finis sit veteris, atque propterea in Novo εἰδικῶς & efficaci demonstratione exprimatur, quod in Veteri τυπικῶς adumbratum nude fuerat? Velut proinde sparsim in Prophetis ea nobis præfigurantur, quæ in regno Christi nunc consummationem suam adipiscantur vel accipiant. Tum quoque Nabuchodonosoris insomnium non ex naturali influentia Spiritus syderei profluxit, sed ex diviniori infusione in eo concitatum fuit. Alias Sophi aut Magi Ægyptiorum facile interpretationem eius assequi potuissent. Omne enim, quod naturali influxione communicatur animæ corporis, hoc facile pertingit aut invenit Magia, sive Sophia illa realis, quæ minus verborum inutilibus terminis & phantasticis obscurata habetur conceptibus. Quum vero insomnium Regis hoc supernaturale

rale esset, atque altiorem sive sublimiorem originem ex æternæ naturæ regno, â quo vera Ecclesia Christi sive populus Dei sanctus regitur, traheret, non erat hoc in potestate Magorum aut sapientum eorum positum, quo insomnium hoc mysticum aut reperire sive explicare potuissent. Quippe nullatenus eius principii in Firmamento nata aut scripta inveniebantur. ut ait Daniel, *vers.* 27; Mysticum sive Arcanum hoc, quod Rex petit, non Sapientes, Astrologi, Magi, Haruspices possunt indicare Regi: Sed est Deus in cœlo revelans arcana, qui notum facit Regi Nebucadnezari id quod futurum est consequentibus temporibus, &c. Quoniam enim Daniel, velut olim quoque Ioseph, Cabalisticæ scientiæ gnari erant, id est, Spiritus Iehovæ: hic utrumque, theodidactos effecerat: quare & sublimiora ex Spiritu sapiebant, ita ut vera & cœlestis lux in iis resplenderet. inde oblivione extinctum insomnium uterque resuscitare secum in Spiritus cœlestis virtute poterat; quod alias nullatenus in vires hominis extra regenerationem divinam cadit. Vnde patet, quanta sit differentia inter eos, quos divus Paulus sapientes carnis vocat, & qui Spiritu regenerationis in diversis donis sanctis orna-

ornati sunt. Quare tria omnino luminum dona & munera inter se distinguenda sunt, non tantum habitualiter, ut communis incompta fert opinio, sed vivide secundum efficaciam Spiritus. Magia enim sive vera Sophia exprimit verum lumen naturale eiusque Spiritum: Cabala vero supernaturale lumen Spiritumque in Angelica domo: Theologia continet in se lumen divinum munere Spiritus Sancti expressum. Quas tres ambitu suo Theosophia complectitur. Quemadmodum igitur Iehova vero Theologo sui colloquii aut eloquii genuinum communicat intellectum per Spiritum S.; quod etiam secum talis revera percipit Theologus: Ita Natura in omnibus rebus creatis externis per suum Spiritum vero Sophico, quem prisci illi Magum dicere soliti sunt, se ostendit, ipsi signaturas suas rerum & firmamenti per influentias congruas ostendens. Ita quoque Cabala per virtutis angelicæ angelicum lumen Sopho suo idem præstat, quod ad hanc facit sapientiam: veluti per tale lumen Moses suum à Iehova accepit responsum. Tria hæc insignia regenerationis dona & lumina Spiritus, quæ tamen uniformiter se habent in suo centro, & Sacrosanctam Trinitatem egregie repræsentant,

non

non ita præcipitanter confundenda sunt, ut communis fert Habitualistarum error; sed longe sanctiorem & sublimiorem mereatur reverentiam. Quod ideo à principio heic statim monemus, ne quis temere ita sua fanatica opinione amplius profanet cœlestia Dei Effata, quemadmodum in hoc cernimus factum sensu. Vti Sacra Scriptura sive Eloquium Dei manifeste proponit, & nobis omnibus sancte sui dispositionem muneris retegit: sic etiam longe sanctiora exponit mysteria, quæ cœca hominis ratio cœca sua habitualitate neque percipere, neque censere rite poterit. Sibi ipsi noxium præparat Iudicium Dei, qui carnali arbitrio divina ita leviter æstimat iuxta propriæ phantasiæ terminos. Simplicissima locutione non raro profundiora continentur & sacratiora, quam sapientissimus mortalium in abstrusissimis percensere noscat. O quanta profunditas sapientiæ! merito exclamat divus Paulus. Quemadmodum quoque libri Moysis interna alia, quæ totius mundi & Ecclesiæ Christi cursum præfigurent, continent, uti B. Teutonicus egregie in suo Commentario, quem Magnum Mysterium (quo libro nihil dum vidi in eo genere absolutius, & propterea in manibus omnium vere

vere Christianorum optarem) vocat, hoc luculenter demonstrat. Nec huc usque inventus est, qui talia unquam in Mose deprehenderit, quod merito omnes, eruditissimam qui sibi tot habitualitatibus profanis vendicant arrogantiam, pudore afficiat. Sed hoc etiam propterea dico, ut cernant omnes, quæ duratio cœlestis in ipsa sua imbecillitate adiecta sit à Deo Imperio Romano, quod certe nemo suis viribus convellet externus; sit, quicumque velit. Iehova huic Monarchiæ suum terminum usque ad montem Sionis extendit. Licet lutum mysteriale huiusRegni cum ferro sit commixtum; tamen firmiter perstabit suffultum suis adminiculis, quæ ipsi non sine singulari Iehovæ addita sunt beneficio & misericordiæ gratia. Etenim quos non sæpius pertulit hoc Imperium motus, quot concussiones, quot perturbationes & dissidia interna! Ex Iehovæ tamen benignitate singulari semper inventa sunt talia remedia, quę robur novum ipsi addiderint.

Nutationes & paroxysmi Imperij Romani.

SI quis saltem ad notabiliora recurrat tempora, quibus translatio Imperii Romani ad Germanos deputatur,

tur, an non ingentes concusserunt hoc tempestatum procellæ? an non odio, invidia, persecutionibus internis & externis mire sæpius dilaceratum fuit? an non toties idem armorum violentia & belli tumultibus variis terribiliter distractum senserunt maiores? Quas non incursiones gentium aliarum, & proprias rebelliones cum diris seditionibus pertulit? Verum, ne ita facile expugnari aut in ruinam aliquam præcipitari posset, firmi & iusti inventi sunt Ordines & Status, quibus semper in quavis adversa fortuna constanter niteretur. Quorum alii principales fundamentalesque sunt, alii ornamenta conservantia & necessaria habentur huius corporis.

Comparatio Imperij Romani cum corpore humano generalis.

NAM veluti viridum corpus humanum non tantum ex suis partibus essentialibus integris internis & externis, solidisque membris, nervis, ac ossibus constat: sed etiam totius universi & microcosmi centrale receptaculum atque ideam vividam refert: ut merito homo extractum sive miraculum mundi, ac proinde microcosmus, à sa-

à fanioribus & veris philofophis appelletur: Ita quoque Imperium Romano-Germanicum, quod unicum aptiffimis fuis conftitutionibus & commodis difpofitionibus fatis æquabilem temperiem durationi temporum maxime convenientem refert, refpectu omnium Regnorum mundi vere centrale illud miraculum repræfentat. Vnde merito microcofmicum appellites illud regnorum Regnum. Quod in his paulo dilucidius explicari & percipi poterit.

Comparatio Imperij Romani cum corpore humano fpecialior.

A Principio igitur, homo ex fpiritu, five fpiraculo vitæ (ut non fruftra S. Scriptura loquitur) & corpore fuo conftat. Sic etiam Imperium hoc Romano-Germanicum ex fpiritu animam fuam ducit: & propterea in corpore fuo ita radicaliter vivit: Corpus ibidem fua membra five partes internas & externas iufte continet & alit. Quemadmodum autem deinde anima tribus effentialibus operationib' fuum domicilium & vitam inde profluentem exhibet, quas vulgo trium facultatum nomine exprimere folent: Ita quoque tria funt, quæ vitam aut fpiraculum

culum vitæ huic Imperio insigniter suppeditant; ut sunt: 1. Christiana Religio, in vera Verbi cœlestis cultura & vitæ sanctitate solida, aut imitatione Christi consistens; propter quam unicam maiestas monarchiæ ipsi in sacris Litteris tam curiose cum duratione sua, si Christo modo non reponat ingratitudinem, attribuitur. 2. Leges fundamentales. & 3. Iustitiæ solidæ forma. Singula hæc adeo multa in se continent, ut unumquodque eorum vix singularis libelli conscriptione explicari possit: sed nec est huius loci, quum talibus & his suum aliquando Iehova auxiliante meditemur locum.

Membra Imperij Romano-Germanici alia interna, alia externa.

QVOD ad Corpus ipsum attinet, compositum rite est ex suis partibus internis & externis, quas Status sive Ordines communi nomine vocant. Isti autem sunt Electores septem, Principes & qui eorum accensentur ordini, ac Civitates. Veluti autem in corpore humano tres partes maxime internæ principales, quæ etiam in ipsa generatione hominis iuxta omnem Medicorum sententiam primitus se exerunt, cernuntur, sicuti sunt

 Cere-

Cerebrum, Epar & Cor: Ita etiam Electores merito membro principali Cerebro, Principes, & ii, qui huic Statui nobilitatis caussa annumerantur, Epati, & demum Civitates Cordi non incommode officii & vigoris ratione adsimilari possunt. quod suo loco plenius explicabitur cum fundamento. Electores enim officio suo proprio constituunt Caput certum, tam tempore interregni, aut vacantiæ, quam in electionis constitutione. Principes cum reliquis in suo generositatis statu suppeditant quidem robur, succum & sanguinem in dignitatis auctoritate; sed tamen maximæ vires fortitudinis in munimentis Civitatum insigniorum & earum fidelitate sitæ sunt. Vnde apparet, quam graviter illi peccarint in publicum bonum & communem totius Imperii salutem, qui tanto studio, & conatu malevolentiæ arduo, hucusque discordias inter Principes & Civitates serere, & extrema odia fomentare ausi sunt, æmulationem nescio quam inanem cõfingentes: Quum tamen in his omnibus nil effecerint aliud, quam quod communis calamitatis, qua tam misere Germania disiecta fuit, promotores fortes & Iuris exemptitii, ut aiunt, osores invidiosos se prodiderint. Rectius Imperator *in*

Novell. Const. urbium & civitatum eiectionem ac munitionem quæsivit, quum propterea quoque ita severe præcepit, ne facile eius intentio in conservatione Imperii dirueretur, nec tales qui civitates solo iterum adæquatas cuperent, audirentur. Pulchrum quidem est, ut ille Imperator dicere solitus est, Regibus Imperare, (sic vocavit suos Principes:) in quo etiam se omnibus vicinis prætulit: sed longe pulchrius, pietatem cum fundamento in duratione conservare; quam munitio civitatum exhibet, ut regnum excursionibus hostis cuiusvis & devastationibus minus sit obnoxium.

Membra externa Imperij quæ?

EX istis igitur partibus principalioribus, ut iam dictum est, procreatæ aut editæ sunt partes externæ, corpus hoc solide integrantes. Hæc iterum ita sunt dispositæ, ut aliæ fundatam prærogativam in ordine suo præ reliquis habeant à Capite suo determinatam, quum earum ministerium fulcra externa exhibere quædam Imperatoriæ maiestati videantur, ceu recte eas Matth. Stephanus *lib. 2, part. 1, cap. 4, num. 10 & seqq.* enumerat, ordine singulas proponens; quas tamen priori

loco propterea heic ponimus, ut inde nobis ansa sit, reliqua rectius deducendi. Verba eius sunt: Priusquam autem de Statibus plenius dicatur, illud præmittendum est, ex singulis ordinibus Imperii quatuor viros constitutos; adeoque Imperium Romanum super certis gradibus nobilitatis, nec non etiam communitatibus opulentis, provida sagacitate fundatum esse; de quo ita post sui in Germanos translationem conveniebat, ut maior Sacri Romani dignitas & maiestas esset, & ne status & vires eius paulatim labefactarentur, sed specialibus munitum præsidiis, principibusque firmatum, iisque ut firmis columnis innixum, adversæ tempestatis procellis & turbinibus validius resistere, & suæ potentiæ mucronem longe lateque vibrare posset.

Et quidem primo fundatum est super quatuor Ducibus. Primus, est Dux Sueviæ. sed cum hæc domus primitus defecerit in ultimo duce Conradino, Friderici II. Imperatoris filio; *Crus. in annalib. Suevic. lib. 2, par. 3, cap. 19:* postmodum titulum Sueviæ Ducatus Serenissima Domus Austriaca usurpat. Secundus, est Dux Brunswicensis in Saxonia. Tertius, Dux Lotharingiæ in Gallia. Quartus, Dux Bavariæ, qui hodie dicitur Palatinus Rheni,

ni, de magno Palatio Trevirensi.

Deinde fundatum est super quatuor Vicariis. Primus, est Dux Brabantiæ. Alter, Dux veteris Saxoniæ, cum equulo albo. Tertius, Dux in VVesterreich. Quartus, est Dux Silesiæ.

Tertio super quatuor Marchionibus præeminentioribus. Vt est Marchio Brandenburgensis: Marchio Moraviensis: Marchio Misnensis, & Marchio Badensis.

Quarto fundatum est Imperium Romanum super quatuor Illustribus Comitibus Provincialibus, qui vulgo appellantur Landgravii. Primus est Landgravius Thuringiæ: Alter, Landgravius Hassiæ: Tertius, Landgravius Alsatiæ: Quartus, Landgravius Lichtenbergensis.

Sunt & quinto Generosi Comites Castrenses quatuor; qui vulgo Burggravii dicuntur. Primus, est Burggravius Nurnbergensis: Alter, Burggravius Magdeburgensis: Tertius, Burggravius Strombergensis: (Hodie est ditionis Palatinæ:) Et quartus, Burggravius Reineckensis, qui hodie in Comitum Hannoviensium ditione.

Insuper fundatum est Imperium super quatuor Magnificis Comitibus. Maiores quidem in suo gradu, sed inter Principes minores. Primus est,

Comes Schwartzburgensis: Alter, Comes Clivensis; qui hodie est Dux: Tertius, est Comes Ciliæ; cuius Domus defuncta in Præluſtres Austriæ Duces, de anno Dom. 1456, feudali iure devoluta est: Et quartus, est Comes Sabaudiæ, qui in Constantiensi Concilio ab Imperatore Sigismundo, Ducali titulo est insignitus. Hodie autem sola Domus Schwartzburgica titulum & nomen Sacri Romani Imperii Comitum gerit.

Nec non super quatuor nobilissimis Baronibus. Primus, est Baro Limburgensis: Alter, Comes VVesterburgensis; quem Leimugenses iam repræsentant: Tertius, Comes Aldewldensis: Quartus est Baro Tussensis, sive de Dous; (dictus est de Kar.)

Itemq; quatuor Strenuis Militibus. Primus, est Miles de Andlo in Alsatia: Alter, Miles in Strandeck. Tertius, miles de Meldingen; Quartus, de Frowenberch, in Bavaria. At quoniam agnatio Militiæ Meldingensis exstincta & mortua est, in eius locum per Maximilianum Regem in comitiis Augustæ surrogatum esse Wolfgangum de Weissenbach, notat Henningus Gæden, *conf.* 1.

Præterea sunt quatuor Insignes Civitates. Prima, est Augusta: Altera, Mogun-

Moguntium: (quidam ponunt Metim:) Tertia, Aquisgranum: Quarta, Lubeca.

Itemque sunt quatuor Magnificæ Villæ. Prima, est Bamberga: Altera, Schletstadia: Tertia, Hagenovia: Quarta, est Vlma.

Et denique, ut nullus gradus prætermissus videatur, accedunt præmissis quatuor Famosi Rustici: ut sunt, Colonia, Ratisbona, Saltzburgum, & Constantia.

De aliis Comitibus, Baronibus & Nobilibus Sacri Romani Imperii, & hæreditariis Officialibus, eorumque ministeriis, plura tradit aurea bulla Caroli IV. Qui Principes, Comites, Barones & Nobiles ad Imperii assistentiam potissimum quidem sunt electi: Sed tamen omnis Germanorum potentia totis viribus eo contendere debet. Et, si Germani Principes Imperatori fideliter assisterent, prout olim facere consueverunt: tunc non solum Græcia, sed Ægyptus & Chaldæa contremiscerent, ac ultimæ regiones Saracenorum trepidarent. Nam ut aves inter se volantes & cantantes ad aquilæ intuitum silent & fugiunt: sic omnes barbaræ nationes, aliorum insignia vexillaque despiciunt, Romanorum vero ac Germanorum aquilas timent natura-

turaliter, & abhorrent. Protendente nempe Aquila Romanorum ab Europa alas suas, nec gryphones Asiæ atque Africæ satis tutæ erunt. *Sunt verba Pet. de Andlo in d. Tractatu lib.* 1, *cap.* 16, *in fin.*

Vires Germaniæ.

HACTENUS Dn. Stephanus. quæ ita severissime habent. Præsertim hoc, quod ille heic inserit, bene animadvertendum de potentia & viribus internis Germaniæ, &c. quæ tam natura loci, quam solida membrorum connexio abunde satis Imperatori & Capiti summo suppeditarent, si ita in firma sua conglutinatione nervorum perpetuo ad amussim fundamentalium legum operationes fideles sese exererent, nec tam multi in contrarium pro dissolutione continui laborarent.

Situs & natura Germaniæ.

ETENIM quod ad naturam loci attinet; in Germania ea omnia, quæ ad vitæ sustentationem & splendorem eiusdem faciunt, non tantum pro necessitate ubertim inveniuntur, sed etiam singulorum copiâ in tam abundanti numero genitrix ea felix effundit,

fundit, ut quæ natura ſparſim per diverſas regiones terræ diſſipavit, heic in unum congeſſiſſe cumulum videatur. Ceu nec ulla prope datur in terris hodie natio mortalium, quæ ſuis ita contenta viribus in tranquillitate vitam tranſigere poſſit, veluti hæc gens optima, & maxime induſtrioſa, modo ſatis ſua agnoſceret bona, nec nimium indulgeret genio, unde tanta diſsipatio ingenii, rerum, actionum & negotiorum oritur; ceu tale exemplum non ſine cauſſa nobis in deſcriptione egregia Conſtantinopolitanarum deliciarum Iohan. Boterus, *in ſecunda parte Coſmograph. ſua cap. de Imper. Romano & imprudenti tranſlatione ac diviſione Imperij Conſtant.*, proponit. Rerum omnium tanta eſt affluentia, ubique per omnes Germaniæ provincias diſsipata, ut nihil non prope ſit, quod non in magno cumulo ad exteros & vicinos inde per commercia mutua tranſportari poſsit: niſi quod duæ tantum res ſint, quarum penuriam quidem recte obſervavit & indicat D. Boterus; nimirum quod nulla oliveta in illis reperiantur, & minus feraces ſint bombycum, ut ſericatæ poſſent quoque dici: ſed talia non tam ad neceſſitatem, quam potius ad mollitiem & ſplendorem vitæ ſuperbæ faciunt.

Proh dolor tamen hodie nimis oliferi & fericari in iis conſpiciuntur homines! quod utinam nunquam eſſet introductum! quum duæ res ſint adeo peſtiferæ, ut inde non tantum ſuo exuantur auro & argento, & earum commercio nimis importuno ſuas dilapident imprudentiſſime divitias inque alias effundant regiones; ſed quoque illi iiſdem mediis velut olim Conſtantinopolitani in delicatiſſimam & omnis generis ſuperbiæ deditam vitam pelliciantur, cumulatimque abripiantur. Sed iuvat heic audire Boterum, *lib. 1. Geograph. de Germ, pag. 94.* Multitudo ingens equorum eſt in Germania, quorum uſus maximus aratro & agriculturæ deſtinatus eſt. Tum quoque omnis generis pecora ibi inveniuntur; ſicuti etiam omnigena animantia aëris, aquæ & terræ. Grana ſuperflua producit. Vini proventus maximus in Alſatia, ad Necarim fluvium, ad Rhenum conſpicitur, & ſe extendit uſque ad Coloniam Agrippinam, & in Auſtriam. Serica haut profert hæc terra; parum velleris, & tamen craſſi ſatis; nec eſt olifera Germania. Abundat metallorum fodinis: quippe ferrum, chalybem, ſtannum, plumbum, cuprum ubertim profert. Auri & argenti fodinæ putantur in pro-

proventibus suis quotannis ultra decem milliones excurrere. Multis etiam locis sulphur, sal nitri, & vitriolium effoditur: velut etiam in multis locis sparsim eximiæ in magna copia salinæ habentur, &c. Hæc quidem Boterus satis accurate ita recenset: quamvis item in eo aberret, quod parum nutriat velleris; quum copia eius tanta sit undique, ut magno commercio ea ad exteros transportetur; unde eximii conficiuntur omnis generis panni; velut in maximo habetur precio propter subtilitatem, quod ex Pomeranicis tondetur & colligitur gregibus. Eodem modo divitias varias Germaniæ nostræ commendat, *part. 2. cap. de Imp. Rom. viribus*; ubi sic dicit: Maxime abundat frugibus, pecudibus, piscibus: id experientia compertum sæpe fuit. Carolus enim Quintus, ut Turcis resisteret, habuit sub signis ad Viennam 90 peditum, & 35 equitum millia ad Tavarinum contra eosdem Turcas; nec tamen caritas ibi experta fuit. Bello inter Carolum V & Protestantes per aliquot menses abunde se sustinuerunt in campis fere 150 militum millia. Dives quoque est mineris auri, argenti, omnisque generis metalli, super atque alias Europæ provincias: natura quoque largita est ei in regionibus longissime

ſime à mari diſſitis fontes & puteos aquæ ſalſæ, ex quibus excoquitur ſal perfectum. Nec minus mercatrix eſt, quam fertilis. Indigenæ enim, pluſquam ulla alia natio, vacant opificiis, faciuntque artificia miratu digna: eſtque Germania tam probe à natura donata, ornataque magnis fluminibus, quæ ubique navigantur, ut commeatus & merces faciliter ex uno loco in alium devehantur. Fluviorum omnium maximus eſt Danubius; ab illo Rhenus, qui Germaniam à meridie ad ſeptentrionem tranſgreditur; ſicut Danubius ab occaſu ad ortum: Albis oritur in Bohemia, lambit Miſniam, Saxoniam, Marchiam antiquam: Odera oritur in Moravia, lavat Sileſiam, duas Marchias, Pomeraniam, Weſara, Neccarus, Moſa, Moſella, Iſara, Oenus, Varta, Mœnus. Hic Germaniam in ſuperiorem & inferiorem dividit. Superior eſt, quæ à Mœno ad Alpes uſque ſe extendit. Inferior, quæ à Mœno oceanum verſus excurrit. Germania in plures provincias diviſa eſt. Sed præcipuæ ſunt, (loquor de iis, quæ viva membra Imperii ſunt,) Alſatia, Suevia, Bavaria, Auſtria, Bohemia, (quamvis hæc multis privilegiis gaudeat, quæ eam ab oneribus eximunt,) Moravia, Sileſia, Luſatia, duæ Marchiæ, Saxonia, Miſnia,

Thu-

Thuringia, Franconia, Hassia, Westphalia, Clivia, Megapolis, Pomerania. Ex quibus singulis apparet, quanta sit Germaniæ & Imperii huius uberrima fertilitas, quæ etiam ab optimis quibusvis terræ partibus non poterit vinci in tali beatitudine sua, ut nullo prope externo adiumento indigeat. Luxuria tamen incolarum quum nimia sit, fit inde, ut novitate rerum omnium semper ibi homines præ reliquis vicinis populis gaudeant; Et, quum voluptuosæ vitæ studio nimium accurato attentoque diffluant, arripuere ex hac caussa circumiacentes gentes occasiones miras & varias, quibus Germanis suas subducere divitias, & omnem vim auri aut argenti vario commerciorum prætextu & artificio in se transferre possint. Quam ob rem olim Div. Carolus V. Imperator Augustus, anno 1530 cum Statibus Imp. egregiam reformationem politiæ communis, in publicis comitiis Augustanis constituit & publicavit, quæ laudatissime omnem vitæ luxuriam in victu & amictu perstringit, & normam iustam cuivis Statui & privatis singulis præscribit. Quod non tantum idem Imperator in Comitiis August. anno 1548 repetivit severissime; sed etiam optimus Imperator Rudolphus II in reformat.

mat. Polit. constitutionibus Francofurti anno 1577 confirmavit, additis correctionibus & monitis. Vtinam tales leges publicæ rite in usu observarentur debito; res Germanorum longe meliori essent positæ loco, & vita undique sanctior reviresceret in gratia Iehovæ, rectiusque quisque, Christianismo animæ & vitæ puritate addictus, vivere posset.

Status Imperii quid & qui?

VERUM, ut ad Status Imperii nunc revertar; Tenendum hic sedulo est, quid Status proprie sint, & quæ eorum differentia, tam in genere quam speciatim distributa, ratione officii, honoris, dignitatis & loci sive sedis, & possessionis ac dominii.

Vocantur autem & sunt Status Imperii, ait *Steph. lib.* 2, *part.* 1, *cap.* 4, *num.* 28, qui solum Imperatorem recognoscunt immediate, & Cæsaris communique procerum consensu in album sive matricem Imperii recepti, ea lege, ut imperio, occurrente necessitate, certum censum, in albo sive matricula expressum, pensitent, vel subsidium militare præstent. *sic. And. Gail. lib.* 1, *obs.* 21, *n.* 2. At proprie Imperii Status esse & dici, qui cum Imperatore

tore *als ein Christlich corpus und versamlung*, [*id est, tanquam Christianum corpus atque congregatio,*] vel, eo defuncto, soli, statuendi de republ., vel ius sessuræ & dicendæ sententiæ, in comitiis vel conventibus Imperii habent, notat *Tob. Paurmeist. lib. 1. de Iurisdict cap. 8, num. 3.* vulgo *Stände des Reichs*; *Decreto August. anno 1555 Dievveil aber.* Ἐν πλατεῖ tamen τῆς δυνάμεως, sive potentiæ ratione, etiam in collegium Imperii cooptati, licet nullam adhuc in comitiis actu sessionem consecuti sint, Status dicuntur: *Decreto comit. Ratisbon. anno 70, Nach dem auch. Petrus Denaisius in iure camerali, tit. 287, verb. Sessio, num. 3.*

Numerus Statuum in generali distributione.

IN Statuum numero, inprimis post Imperatorem & Regem Romanorum, continentur Electores tam seculares quam ecclesiastici. Deinde omnes Principes Germaniæ, tam seculares quam ecclesiastici, Abbates, Prælati, Comites & Barones. Idem quidam statuunt de Nobilibus Imperio immediate subiectis, quod, coniunctim maxime, possint dici Status Imperii, cum nimirum feuda regalia ab Imperio Romano

mano recognoſcant, & in album Imperii prædicto modo & fine ſint adſcripti. Quin & eaſdem peculiares ſuas *Auſtregas* habere, patet ex *Ord. cam. par. 2. tit. 3, & 5 & ſup. hoc lib. 2, part. 1. cap. 3, memb. 3.* Conſtitutiones quoque Imperii de arreſtis, de pignorationibus, item ſuper litigioſa poſſeſsione, nec non de pace religionis facta, Nobiles iſtos Imperio immediate ſubiectos expreſſe perſtringunt & comprehendunt; *d. Ord. cam. §. Vnd in ſolchen frieden. Ruland. de commiſſ. pag. 1, lib. 5, cap. 4, lit. P. ſub. num. 51; Meland. in proceſſ. cam part. 1, pag.* 487. Sed ſeſſuræ & dictionis ſententiæ actuali communicatione, non tantum Nobiles de feudis ligiis inveſtitos, ac præter Imperium alios ſuperiores non agnoſcentes, ſed Barones quoque, Comites & Principes, (licet hi ſint rariores,) ſive mediate ſive immediate Imperio obediant, nullum tamen ſuffragii ius in ſenatu Imperii obtinentes, diſtingui, ex decretis comitialibus, in quibus nobiles immediati non cenſentur, Comites autem & Barones complures comprehenduntur, oſtendit Paurmeiſter *d. loc. num.* 4.

Tertio loco civitates Imperiales liberæ etiam inter Status merito referuntur, vigore aureæ bullæ Caroli IV. ubi

ubi civitates liberæ ſuam ſeſſionem & vota in iudiciis habuerunt, ſub Friderico Imperatore, in reformatione Francofurtenſi, & deinceps iuxta ordines Imperii Moguntiæ expreſſis. Hinc & hodie adhuc ad omnia Imperii comitia vocantur civitates; itemque earum legati una cum Imperatorum, Electorum, & Principum legatis, ad exteros Reges vel Principes, in cauſſis gravisſimis mittuntur. Denique civitates liberæ, eadem incommoda ferunt, quæ Electores & Principes. *Georg. Obrecht. in tract. de iurisd. cap. 6, num. 77. & ſeqq.* Præterea illæ habent iura territorialia, non etiam iura Principis; de quo inferius, ſuo loco, *tit. de Civitatibus liberis.* Qui autem in album ſeu matriculam Imperii eſt relatus, ille imperii Status habetur, donec exemtio probetur: nam pro matricula præſumitur. *l. matriculam, Cod. de agentib. in reb. lib. 12. ubi Bart.* Et matricula probat quem eſſe de numero qui debent immatriculari. *Bart. in l. petit. C. de advoc. div. Iud. Alciat. de præſumt. reg. 3, præſ. 17. Gail. d. obſerv. 21, num. 6, & 7.* Et in ſpecie, quod feudum probetur per regiſtrum Principis, in quo bona deſcripta ſunt, tanquam feudalia, tradunt *Barbatia. conſ. 18. num. 38. l. 2. Cravett.* cons. 276 *in pr. Grammat. decis. 77. num. 12. & al. i.*

quos refert Menoch. lib. 3, *præsumt.* 91, *num.* 42. *Mascard. de probat. lib.* 2. *concl.* 768, *num.* 10. Idem *num.* 65 ita pergit:

Differentia Statuum Imperij generalis.

SED generatim Status Imperii constituuntur in duplici differentia. Alii enim sunt ecclesiastici, ut Elector Coloniensis, Moguntinus, & Trevirensis; itemque Abbates & Prælati; Alii sunt seculares; ut Electores & alii Principes seculares, itemque Comites & Barones. Omnes hi absque differentia subsunt Imperatori ratione bonorum feudalium, eademque Regalia in suis terris obtinent Episcopi, quæ Principes, Marchiones, Duces. *Mod. Pist. cons.* 49, *num.* 3, *vol.* 2. Vnde à sententia Archiepiscopi vel Episcopi devolvitur appellatio ad cameram. *Gail.* 1, *obs.* 30, *num.* 2. & condemnantur ob fractam pacem. *ibidẽ. Gail. lib.* 1 *de pac. pub. cap.* 1, *num.* 13. Sane illud constat, seculares Principes & Status Imperii plus iuris habere in suis territoriis, plenioriqne administratione frui, quam ecclesiasticos; ut qui suos Ducatus, Marchionatus, Comitatus ad primogenitos deferunt, ob constitutionem

nem Friderici, qua dividi prohibiti sunt. *cap. Imperialem, §. praeterea, de prohib. feud alien. per Frid. & ibi DD.* Licet moribus nostris Germaniæ inter liberos dividantur. *Henn. Goed. conf* 19, *num.* 163. *Gail.* 2, *obs.* 153, *num* 2. ut unusquisque in sibi obtenta provincia iurisdictionem iuraque Imperii in solidum habeat & exerceat. iurisdictio quippe tanquam res incorporalis per se dividi nequit; adeoque ad plures successores in solidum transit. *Hieron. à Monte de finib. reg. cap.* 11, *num.* 13. *Hart. Hartm. lib.* 2, *obs. tit.* 1, *obs.* 15, *num.* 1. *Andr Knich. in com. ad ius Sax. verb. Ducum Saxoniæ, cap.* 3, *per tot. Covar. pract. q.* 40. *in pr. & num.* 1. *Schneid. in §.* 20. *num.* 30. *seqq. Inst. de act. &c.* Ex quibus patet, seculares Principes & Status Imperii transferre Ducatus & Comitatus suos ad liberos successores; quibus non nisi legitimis caussis privari possunt. At secus est in ecclesiasticis, qui, quando renunciant Capitulo, sive morte decedunt, protinus in eorum locum alius eligitur; qui tamen non electione tali fit Episcopus, nisi quatenus Regalia ab Imperatore obtinuerit, ut homagium sive fidelitatem præstiterit, &c. Quin etiam seculares feuda habent, ac plenius administrant: Ast eccle-

siastici vere nudi sunt tantum dispensatores & fructuarii. *Chopp. de dom. lib. 3, tit. 13, num. 7. Dilect. de arte testandi, tit. 1, caut. 3. Knich. ad ius Sax. verb. Duc. Saxoniæ, cap. 2. &c.*

Differentia Statuum specialis iuxta dispositionem classium.

ATQVE hæc est generalis differentia Statuum. quorum series specialis ex parte (uti idem Steph. ibidem etiam ponit) hæc est:

Primo septem Principes Electores. Ex Archiepiscopis tres: Moguntinensis, Trevirensis, Coloniensis. Ex Principibus politicis quatuor: Rex Bohemiæ, Comes Palatinus Rheni, Dux Saxoniæ, Marchio Brandeburgensis.

Secundo præter Electores quatuor Archiepiscopi: Magdeburgensis, Saltzburgensis, Bremensis, Vesontinus.

Tertio Episcopi: Augustanus, Basileensis, Brixiensis, Constantiensis, Cameracensis, Eichstadensis, Freisingensis, Hildesiensis, Halberstadensis, Leodicensis, Lubecensis, Metensis, Mindensis, Monasteriensis, Osnaburgensis, Passaviensis, Padebornensis, Papæbergensis, Ratisbonensis, Spirensis, Strasburgensis, Schuerinensis, Tulliensis, Tridentinus, Wormatiensis, Wirtzburgen-

burgensis, Verdunensis, Verdensis, &c.

Ecclesiasticis hisce Principibus ex veteri Prælatorũ ordine ascripti sunt, Abbas Fuldensis, Abbas Hirsfeldensis, Abbas Murbacensis, Abbas Campidonensis, Abbas Corbeiensis, Abbas Purmensis, Abbas Stabulensis, Magister ordinis Equitum Teutonicorum sive Marianorum, Magister ordinis Equitum divo Ioanni sacrorum, Præpositus Elbangensis, Præpositus & Archipresbyter Berchtelsgadensis.

Quarto Principes politici: Archiducum Austriæ utraque linea, Austriaca & Burgundica: Ducum Bavariæ itidem utraque linea, Bavarica & Palatina: Duces Saxoniæ, Marchiones Misniæ, & Landgravii Thuringiæ: Marchiones Brandeburgenses, Duces Brunswicenses & Luneburgenses, Duces Iuliacenses, Duces Pomeraniæ, Duces Megapolitani, Duces Wittebergenses, Landgravii Hassiæ, Marchiones Badenses, Duces Saxoniæ inferioris sive Lavenburgenses, Duces Holsatiæ, Landgravii Lichtenbergenses, Duces Sabaudiæ, Principes Anhaltini, Duces Lotharingiæ, Comites Arnbergii ab Imperatore Maximiliano inter Imperii Principes suscepti.

Quinto Prælati: & primo Abbates

& Præpositi secundum matriculæ ordinem: Reichenaviensis. Weissenburgensis, Præpositus Weingartensis, Salmens-Weilsensis, VValckentiedensis, VVeissenaviensis, Schussenritensis, Roggenburgensis, Ochsenhusanus, Gengenbacensis, Marchalensis, Odenheimensis, Elchingensis, Irsinensis, Wertthusanus: Præpositus Petershusanus, Keisersheimensis, Heimerani, Ratisbonensis, Monasterii Vallis Gregorianæ, Munchenrodensis, Monasterii Corneliani, VVerdensis, Vsipergensis, S. Vlrici, & Abbas Artæ, Augustanus, & alii adiecti.

Abbatissiæ sunt, Quedlenburgensis, Essensis, Herverdensis, Monasterii inferioris Ratisbonensis, Monasterii superioris Ratisbonensis, Lindaviensis, Gerenrodensis, Rotmunsteriensis, Heckbacensis, Gutten-Cellensis, Beintensis.

Prælatis annumerantur Commendatarius Provincialis Confluentinus, item Alsatiæ & Burgundiæ.

Sexto loco sequuntur Comites & Barones, de quibus agit *auct. Steph. lib. 2. de iurisd. part. 1, 6, num. 110, usque ad finem.*

Septimum & ultimum locum occupant liberæ Imperii civitates, de quibus mox inferius agemus plenius.

Enu-

Enumeratio autem hæc ſtatuum Dn. Stephani non eſt vere ſecundum ordinationem Imperii & matriculæ diſpoſitionem abſolute compoſita, nec omnes in plena enumeratione continet ſtatus; veluti alicuius matriculæ docet copia, quam in Atlante minore deſcripſit ſuo auctor ille, *pag.* 352. Quippe Epiſcopi numerantur 47. quum Dn. Stephanus tantum 28. recenſeat. Ita etiam matricula 26. Duces & Principes continet, quum heic ſolum 22. ponat. Sic & in ſerie reliquorum eccleſiaſticorum, quibus dignitas *Illuſtris* adiecta eſt, ultra 83. numerantur, quorum vix dimidiam partem hic recenſet: Velut eodem modo in ordine Comitum & lib. Baronum (qui in duobus ſubſelliis Imperii, Suevico & VVetterovico, ſeſſiones ſuas habent, & ſuffragia publica duo ſuggerunt) ultra 144. nomina in matricula continentur, quos obiter heic tantum tetigit, dum ſuo loco eam curam reſervavit. *Conferatur huc Reinh. Konig. olim amicus meus ſummus, in pol. ſua, part. 1, cap. 25, pag. 428, 429, &c.*

De Civitatibus, tanquam tertio membro.

QVOD autem ad tertium membrum matriculæ attinet, in quo

describuntur civitates liberæ; earum numerus quidem ponitur ibi 83. Verum, quum in iis non exigua sit confusio; & multæ ab Imperio secessum fecerint, ut sunt maxime Helveticæ, & finibus Galliæ adiacentes, atque ad annum 1525 non exiguus error refertur; Nicol. Reusnerus *in Elogio suo liber. civ. t. & urbium Germaniæ* tantum 65. congessit, quas ordine ibidem recenset. Interim tamen nos ductum matriculæ merito sequimur: Ac, quum duo in sessionibus publicis habeantur subsellia, scamna, sive latera; quorum prius dicitur scamnum Rhenanum; alterum, subsellium Suevicum: iuxta eorum dispositionem ita recensebimus, uti primum locum in scamno Rhenano habeant.

Enumeratio Civitatum iuxta subsellia Imperij.

COlonia Agrippina, Aquisgranum, Wormatia, Spira, Turckheimium, Hagenovia, VVeisbergium Sebusiorum, Argentoratum, Ober-Eberhæmium, Roshæmiũ, Selestadium, Colmaria, Altachium, Basilea, Cęsaris Mons, Mulhusium Suntgoviç, Monasterium S. Gregorii, Metis, Toula, Verduna, Landavia, Kaufmans Sarpruckia, Besancona, Cameri-

mericum, Francofurtum ad Mœnum, Fridberga VVetteroviæ, Gelnhusa, VVetzlaria, Ala, Lubecca, Hamburgum, Dortmunda, Mulhusium Thuringiæ, Northusium, Goslaria, Gottinga, Brakelium, VVartburgum, Lemgovia, Duysburgum, Dantiscum, Elbinga.

In latere Suevico sequuntur istæ Civitates: Ratisbona, Norimberga, Rotenburgum ad Tauberrum, VVeisburgum Norici, Donawerda, VVindeshæmia, Schweinfurtum, VVimpina, Heilprunna, Hala Sweviæ, Nordlinga, Dunckelspula, Vlma, Augusta Vindelicorum, Gienga, Boptinga, Gemunda Swevorum, Eslinga, Reutlinga, VVila, Pfulendorfium, Kaufbeurum, Northusa, Vberlinga, VVangena, Ysni, Leukircha, Memminga, Campidonum, Buchorna, Ravensburgũ, Bibracum, Lindavia, Constantia, Rotwila, Offenburgum, Gengenbachium, Cella in Hamersbach, Schafhusium, S. Gall, Buchavia.

Maximus est ita quidem amplissimarum & opulentissimarum in Germania civitatum numerus; sed hoc omnino observandum est sedulo, quod matricula non omnes contineat; sed patet, *ait recte Matt. Steph. in lib. 2. de iurisd. part. 2. cap. 1. num. 62*, in Imperio

Romano Status reperiri, qui iuxta stylum & observantiam Imperii atque cameræ indubitanter Status sunt, sed tamen ad conventus Imperii non vocantur, licet eo ipso, quem Statum Imperii esse, dictum sit *supra, lib. eod. cap. 4, num. 46.*

Vera divisio Statuum ex dignitate privilegiorum desumpta.

QVOCIRCA omnis Status Imperii recte dividitur in Statum privilegiatum & non privilegiatum. *de quo late in consul. collegij ICtorum Tribonien-sium, nuper typis excuso.* Error maxime tamen inde iudicatur, quod mutatio matriculæ anno 1525, facta sit.

Civitatum vera divisio, iuxta modernam Imperij Germanici formam.

IDeoque constat hinc, non simpliciter duo, ut vulgariter antehac factum est, sed tria genera maxime civitatum dari, quum iuxta modernum Imperii Romani Statum etiam civitates distinguendæ sint. Alia enim & nova existit Reipublicæ forma à tempore Imperii in persona Caroli Magni ad Germanos translati; *asseverante id ita Steph. lib. 2. de iurisd. pag. 2, cap. 1, num.*

num. 17. Proinde aliæ civitates sunt liberæ Imperiales & francæ; aliæ Imperiales tantum, aliæ mixtum statum obtinentes. Imperiales liberæ sunt, quarum aliæ solum Imperatorem immediate recognoscunt, & ab eo plenam & omnem concessam vel præscriptam iurisdictionem habent, nequequenquam alium præter Imperatorem Dominum suum agnoscunt. Imperiales vero quæ sunt civitates, & iure exemptitio quodam gaudent, partim Imperatorem quoad Regalia, quæ ab eodem habent, partim Electores, vel Duces Imperii, quoad territoria, in quibus sunt sitæ civitates, recognoscunt, quas tamen à principaliori civitates Imperiales rectius dicimus, *Gail.* 2, *obs.* 54, *num*, 10, *& obs.* 57, *num*. 8, quum non nisi certis cum pactis territoriorum Dominis subsint. *Mynʃ. Resp.* 13, *num.* 10. Municipales autem, seu mere provinciales, sive Ducales, sunt, quæ in totum territoriorum Dominis parent & subsunt. *Mynʃ. d. loc. & Matt. Steph. d. loc.* Quæ distinctio civitatum illustri præiudicio Caroli IV. Imperatoris confirmatur inter Duces Holsatiæ, & civitatem Hamburgensem. *ut notat ex Crantzio Hotom. in disput. de Feud. cap.* 24. ceu litem hanc diremptam dicit Crantz. *lib.* 10.
cap.

cap. 2. Quale præiudicium quoque Camera Imperialis exercuit in caussa Brunsvicensi contra Ducem Henricum Iulium, anno 1599, die 27 Septembris, *in decreto aperto*. Quemadmodum idem in civitate Magdeburgensi videre est, quæ sua Regalia solummodo ab Imperatore recognoscit, nec ulla in parte alligata est ad Archiepiscopum, nisi quod iuramentũ emendæ, propter singularem casum anno 1333, inque Burchardum commissum, præstet ei tum, quum Regalibus Imperii sit investitus, & ab imperatore receptus, ut ita commissarium Imperii agat. Ex quibus & similibus satis luculenter convincitur, non imperfectam modo hanc esse divisionem; sed & sacræ Cæsareæ Maiestatis & Imperii supremam auctoritatem ea convelli; atque acceptas iurium theoricas de Regaliis, à sola Cæsarea Maiestate dependentibus, everti; nisi tertium, de civitatibus mixtum statum obtinentibus, membrum addatur. *Matth. Steph. d. loc. num.* 45. Velut etiam Nicol. Reusnerus, *in d. lib. de Elog. civit. Imp. pag.* 24, id sedulo inculcat, ita id secundum gradus in omnibus disponens: Ex civitatibus vero, ait, quædam sunt municipales, quæ suis Dominis parent: veluti, quæ Principum, Ducum, Marchionum,

chionum, Comitum aliorumque Procerum ditioni subiectæ sunt; de quibus alias dicendi locus. Quædam vero civitates sunt liberæ, & à jurisdictione alterius, præterquam Imperatoris, immunes; quæ in ditione ac potestate sunt Imperii Germanici; unde & Imperiales dictæ. Ex his rursus aliæ sunt liberæ, quæ suis utuntur legibus ad morem rerumpublicarum; cuiusmodi sunt civitates pleræque Helveticæ, & Saxoniæ in extremis oræ illius partibus Oceanum usque. Aliæ vero sunt Imperatoriæ, quæ sunt veluti quoddam patrimonium Cæsaris & Imperii, statimque creati Imperatoris ditioni subiectæ esse intelliguntur. quarum sane numerus seculo superiore haut parum est imminutus: non paucis ex his vel à Cæsaribus magna vi pecuniæ oppignoratis: nonnullis etiam vel bello devictis, vel alio modo à ditione Imperii Germanici alienatis, ut vix ulla spes earum recuperandarũ reliqua esse videatur. Sunt ex earum numero præcipuæ Metis, Vesontia, Constantia, Verodunum, Tullum, Cameracum, Bodobriga, Noviomagum, Vesalia, Daventria, Swolla, Brisacum, Rhenifeldum, Neoburgum Rheni, Mosbachium, Oppenhæmia, Ingelhæmia, Cæsaris Lotharia, Lavingia, Groeninga,

ninga, & aliæ nonnullæ. Hactenus Reusnerus. Sic etiam Boterus, *lib. 2. Cosm. suæ, cap. de Imp. Rom.*, luculenter ostendit, unde orta sit tanta mutatio, quod tempore Rudolphi prope tota Italia in viribus suis surrogandis defecerit ab Imperatore, adeo ut illi nihil nisi nomen prope remanserit. Atque quum alii Domini aut Principes Vicecomitesque sibi sua raperent dominia; tamen maxime civitates, precio licet interdum satis exiguo, libertatem plenam redemerunt; velut Lucensibus non plusquam decem millibus aureorum, Florentinis sex millibus, ea constat. Quamvis autem ita partim vi, partim clanculatie, partim titulo aliquo specioso, tam Principes quam civitates Imperio se subtraxerint, ita ut Imperium præsenti tempore fere in Germania conclusum sit; tamen, per leges fundamentales. & interna iura sua ac potentiam communicatam invicem, ita arcte per membra sua cohæret, ut non tantum solidum corpus iuste referat capiti suo devinctissimum, sed & propter religionis conscientiarumque libertatem unice ferme & solummodo veram reipublicæ Christianæ formam repræsentare præ cunctis aliis appareat; licet hodie Belgium & unitæ Provinciæ
Impe-

Imperio Germanico prope palmam in hoc ſummo bono præripere, & proinde omnem fortunam proſperitatemque in ſe derivare videantur aut cupiant, modo non nuper inutili diſcordia ab hac laude parum deviaſſent.

Optima & boni Imperij nota, ex Diſtingavio.

ETENIM regnis alias & imperiis aut rebuspubl. nihil æque inimicum eſt, quam conſcientias mortalium contra mandatum Chriſti conſtringere velle, ait Diſtingavius, quum Chriſtus ſolus paſtor ſit animarum unicus, & ille ſibi ſoli iudicium cum pleno dominio in eas reſervarit. ut aperte id declarat erga diſcipulos ſuos, quum nimis fervidos evulſores zizaniæ præſtare ſe cuperent. *Matth.* 13. ideoque inhibitione ſeria illis hoc imponit, ne colligendo zizania, eradicent ſimul cum eis triticum. atque propterea vult, ut utrumque ſimul creſcat uſque ad meſſem, quum ipſe tunc iudicium condemnatorium cum executionis mandato ſit exercitaturus; ut habet *verſ.* 29, & 30. Sicut & ipſe Chriſtus plenius id ita expreſſis explicat verbis ad petitionem diſcipulorum, eodem in loco,

loco, *verſ.* 37, 38. *uſque ad* 44. ubi diſertam interpretationem talem addit, quod filius hominis miſſurus ſit angelos ſuos, qui ex ipſius regno omnia offendicula, & eos qui dant operam iniquitati, colligere debeant, ac pœna æternali eoſdem mactare, &c. quod adeo verum quoque pronunciat, ut nec ipſe pater cœleſtis quenquam propterea iudicare velit; ſed omne iudicium filio commiſerit; *Ioh.* 5, *verſ.* 22, *&* 23. ideoque eum honorem non concedit alii ulli: ſed, quum diſcipuli ex Samaria reverterentur, & de infructifero doctrinæ ſuæ labore conquererentur, vindictamque peterent, propter duritiem populi, ut ignis cœleſtis conſumeret tales incredulos; revocat eos ad pacem & manſuetudinem, dicens: An neſcitis cuius Spiritus filii ſitis? *Luc.* 9. *verſ.* 54. *& ſeqq.* filii enim ſecundum Spiritum, *Gal.* 4, *verſ.* 29, ſunt filii pacis. *Luc.* 3, *verſ.* 6. & Chriſtus neminem cupit perdi, ſed ut omnes ſerventur ad vitam; *Luc.* 9. velut propterea vitam ſuam impendit pro cunctis; *Matth.* 20, *Marc.* 10, *Luc.* 22. Vnde nemini mortalium heic alia iuriſdictio, quam doctrinæ competit; non iudicii. velut ipſe Chriſtus ſedulo & ſerio id præcipit, inquiens; Nolite iudicare, nec iudicabimini. *Matth.* 7, *verſ.* 1.

verſ. 1. Nolite condemnare, nec condemnabimini, &c. Quippe Chriſti regnum non eſt hujus mundi; *Matth.* 26. ſed eſt regnum occultum & ſpirituale; in quo Spiritus Dei in ſuis fidelibus operatur ſuo modo ſancto. Proinde Ioh. Nordermannus, *in differt. ſua de iure Principatus*, talibus verbis hanc formavit quæſtionem, *th.* 26; ubi ita eam ponit: Ergo, inquis, Princeps habebit imperium in conſcientias? Nequaquam. Nulla enim maior tyrannis eſt, quam quæ hominum conſcienciis ſibi imperare præſumit. Iudæi ad Pilatum contra Ieſum ita clamabant *Ioh.* 19, *verſ.* 12: Quicunque ſe regem facit, contradicit Cæſari: Multo magis igitur is, qui conſcientiis imperare cupit, ſe Dei loco conſtituit, ac ſe Deum facit. An non igitur Deo & Chriſto contradicat? O abſit talis idololatrica vis ab humano corde! Quilibet ſe potius potens Chriſto inferiorem agnoſcat, ne ſimilis ſit Nebucatnezari. Conſcientiæ enim libertas Dei & Chriſti opus manet in operatione Spiritus Dei. Mentium enim rex, Deus eſt. *Curt. lib.* 8. Quis mihi imponat neceſſitatem credendi (*inquit Lactant. lib.* 5, *cap.* 14. *Inſtitut.*) quod nolim, vel non credendi quod velim? Fides ſuadenda eſt, non imperanda; &

magis tollitur vana opinio, quæ sensibus insidet, docendo, quam iubendo; monendo, quam minando. *Aug. in Epist. Monf. de Lansac. in orat. sua, habita nomine Caroli IX. Reg Gall. in Trid. Concilio* Nulla commodior est via, *inquit Carolus V. Imperator in procem. legum publ. iud* §.7. à fide Christi alienos, aut in avia delapsos, in viam reducendi, & ad spontaneum Dei cultum revocandi, quam si verbo & spiritus potentia hæreses convincantur, errantes sanabilesque cum mansuetudine tractentur. Minime vero quisquam vi, carcere, tormentis, flagris, ferro, fune, flumine, flamma ad colendum numen, cui non nisi voluntaria mentis nostræ & labiorum ac pectoris victima, non thuris neque hecatombes sacrificium probatur, à nostris iudicibus cogetur &c. *Vide infra, thes. 27, lit. b. ubi reliqua verba Imperatoris citantur.* Errat, *(inquit Rex Navarræ, in epistol. ad Ordines Galliæ Chastelraud,* 14. *Martij anno* 1589 *data,)* ita me Deus amet, & res ipsa clamet, si quis credat, vi & minis à nobis aliud extorqueri posse. Sæpe me religionem meam mutare voluerunt; sed quomodo? Adhibitis semper minis, tanquam sub carnificis manu. Etiamsi meæ conscientiæ nullam habuissem rationem, hono-

honoris tamen mei respectus, quo minus id facerem, deterruisset. Quis unquam fando audivit, Turcã vel Ethnicum aliquem , propter religionem, priusquam an posset converti tentatum esset, occisum fuisse? Non puto, hostium quenquam esse, qui me longius à vero Dei cultu & cognitione, quam Turcæ abesse existimet: Severius tamen mecum ; quam cum barbaro agitur. Iam pridem edoctus, veram & unicam rationem populos ad cultum Dei conciliandos, pietatem stabiliendi, esse clementiam, pacem, salutaria exempla: non bellum, neque omnium rerum promiscuam confusionem; ex quo omnium scelerum & flagitiorum propago redundat. Huc etiam referri potest Constitutio Imperii sub anno 1555, §. *Setzen demnach.* §. *vnd damit solcher.* §. *damit auch obberuhrte.* *vers.* *So soll die Geistliche, &c.* De illo igitur qui simpliciter erat ex humano morbo, non loquor. Hic enim mitioribus remediis, ut convalescat, curandus. *lib. 3. C. de apost.* Hunc itaque misericorditer corripiat ut hominem, & id quod potest lugeat: *August. lib. 3. cont. Parmen. Cyprian. ad dictum Christi Matth. 13, 19. Calv. lib. 4, cap. 12. sect. 11. Instit. D. Lutherus de formula Missæ, tom. Ien. & in adsert. omnium artic.*

per Bullam Leonis X. *damnatorum, fol.* 326, *adſert.* 33. Neque de infidelibus, qui ſunt extra Eccleſiam, aut hypocritis, vel etiam hæreticis latentibus, (qui omnes Dei iudicio ſunt relinquendi;) ſed qui blaſphema impietate, Dei maieſtatem & concordiam Chriſtianam violant, pænas ſumere licet. *Conſtitut. Imper. ſub anno* 1530, §. *Darouff ordenen, v. vnd ob zum drittemahl. & in d proœm. conſtitut. crim. Carol.* V, § 9.

Velut igitur Chriſtus ſui interni & æterni ſive ſpiritualis Regni Imperator eſt adſiduus & unicus, atque manet; Ita quoque in externo Chriſtianus Imperator & corporeo huius mundi regno, quod alteri habitaculum ſuum tutum præbet, dominus viget: unde Imperatoris gloria eo maior eſt undique, & apud omnes terræ incolas habetur, ut nemo eum dignitate vel auctoritate hac ſuperet. Et quidem, *ait Steph. lib.* 2, *de Iur. part.* 1, *cap.* 1, *memb.* 1, *num,* 3, debet Imperator, & ita Imperio præeſſe, & conſulere, *l.* 2, §. *noviſſime. ili*, reipublicæ, *conſ. D. d, orig. Iuris*, eiuſque curam gerere, & ſubiectorum commoda ad inſtar tutoris inveſtigare. *d. l. qui fund.* 7, §. *ſi tutor* 27. *l. tutor* 27. *D. de admin. & peric. tut. l. interdum* 56. §. *pen. D. de furt. C.*

monemus. ibi. ne Ecclesia Dei ad nihil redeat, 12. *q.* 1. ut imperii utilitas maxime incorrupta persistat; *ut eleganter Fridericus Imperator præfatus est in tit. de prohib. feud. alien. per Freder. Videatur heic Bened. Carpz. in pulcherrimo libello suo de leg. Reg. German. cap. 3, num. 17, 18. usque ad 23.*

Imperium Rom. Germanicum unde in Circulos divisum.

SED ut ad descriptionem ordinariam revertamur, id ulterius heic observandum est, quod, quum cura Imperii huius summa sit, & eius libertas in singulis membris cum tanta amplitudine dispersa, ut prope cuique provinciæ suæ mores in regalibus competant, & nihilominus ad mutuam Germaniæ defensionèm ac pacem constringantur, divisæ sint Provinciæ in ditiones aliquot, quas Circulos appellant, inque iis instituta sint particularia Imperii consilia.

Circuli sive Provinciæ quot.

ATQVE primo omnium totum hoc Imperium Germanicum sex fuit descriptum provinciis, *ait Rouen. lib. 1. de Vrb. Imp.* quas Orbes sive Circulos

 culos

culos vocant: Nimirum in Franconiam, Bavariam, Sueviam, Saxoniam, VVestphaliam & Rhenoniam. Quod factum est anno Christi 1500. Augustæ in Comitiis, imperante D. Maximiliano I. Cæsare. His finibus omnes ubique Principes ac Civitates in Imperii comitiis antiquo more censentur: post, eodem Imperatore regnante, Coloniæ anno 1512, §. *darauff haben, cum §. sequent*. Saxonia superiori per divisionem in Superiorem ac Inferiorem, ac deinde adiecta Belgica provincia sive Burgundia & Electorali Rhenana, & Austria, decem Regionibus seu Circulis Imperium circumscribi cœptum: quod & à Carolo V. Imp. in comitiis VVormatiæ anno 1521, & Norinbergæ anno 1522, consentientibus omnium Imperii statuum suffragiis, confirmatum est. *Erklarung des Landtfridens zu Nurmberg*, *anno* 1522. Ex his Imperii Germanici Provinciis Senatus sive Consilium Imperii XXII virorum, quibus summa Reipub. ob conveniendi difficultatem commissa est, subinde legitur singulis trimestribus fere Norimbergæ (nisi aliud suaderet rei necessitas) haberi solitum hactenus: Cuius Princeps est Imperator eiusve Legatus: senatores sive adsessores sex Electores: principes Imperii duodecim partim

partim ecclesiastici, partim seculares: ita scilicet, ut singulis trimestribus ex Electoribus singuli, sex Principibus bini, per vices intersint Consilio. Additi sunt his ex cæteris statibus Imperii Senatores quodecim: Imperatorii duo: duo item Austriæ & Burgundiæ provinciæ nomine Legati. Præterea ex quatuor Prælatis delectis singuli, singulis trimestribus more Principum invicem sibi succedentes: Comes item, vel Baro unus nomine Comitum & Baronum Imperii: Bini quoque Senatores ex octo liberis civitatibus, similiter per trimestria mutuas vices subeuntes. Denique sex Equites aut Doctores ex totidem Imperii Circulis singulariter destinatis; Nempe ex Franconia, Bavaria, Suevia, Rhenana, VVestphalia & Saxonia. Qui autem Principes, Episcopi, Prælati, Comites, Barones, Civitates, quibus Circuli Imperii subiecti sint, sequens docebit recensio. Namque in dignitatum dispositionibus is nunc ordo observatur, *ut Const. habet Norimberg. Paurm. lib. 2. de Iur. cap. 2.*

Circuli cuiusque contenta quæ?

1. SUB Circulo Austriaco sunt, Austriæ Exarchatus, & Tirolis Comitatus, cum omnibus subditis regio-

nibus ac Episcopatibus, Tridentino, Brixiano, Viennensi, Secaviensi, Labachiensi; Comitatibusque Hardeck, VVolkensteyn, Losensteyn, Rogendorf.

2. Burgundico sub sunt tota Burgundia, cum omnibus ditionibus subiectis ultra Mosam citraque; ac provinciæ Belgii, & Comites Egmundt, Nassau, Breda, Iarme, Iselsteyn, Bergen, Walen.

3. Rhenanus superior Electoralis continet quatuor Electores ad Rhenum, cum Prælatis, Comitibus, Baronibus, & Civitatibus sub iisdem sedes suas habentibus.

4. Saxonicus superior complectitur duos Electores, Saxonicum, & Brandeburgicum; Episcopos septem, Misnensem, Mersburgensem, Naumburgensem, Brandeburgensem, Havelsbergensem, Libusiensem, & Caminensem: Principes, Saxoniæ, Pomeraniæ, Anhaltinos; una cum Prælatis, Comitibus, & Baronibus horum ditionibus subiectis. Abbates sunt, Salveldensis, VValkenridensis. Abtissæ, Quedlinburgensis, Gerinrodensis. Comitatus, Schwartzburgensis, Mansfeldensis, Holbergensis, Honsteinensis, Regensteinensis, Barbyensis, Gleichenensis. Barones, Schonbergensis, Tautenbergkensis.

5. Sa-

5. Saxonicus inferior habet sub se Archiepiscopos Magdeburgensem & Bremensem. deinde Episcopos Hildesheimensem, Halberstadensem. Lubeccensem, Ratzeburgensem, Suerinensem, Mindensem, VVerdensem, &c. Duces Brunsvicensem, Lunæburgensem, Megapolitanum, Holsatiæ, & Lowenburgicum; una cum Prælatis, Comitibus, Baronibus, & Civitatibus, Lubecca, Mulhusia, Northusia, Goslaria, &c. usque ad Mare Balticum.

6. Francicus continet Episcopos tres, Bambergensem, VVurtzburgensem, Aichstadiensem: Magnum Magistrum Teutonicum: Burggravium Noribergensem: Prælatos Cambergenses: Comites Hennenbergensem, Castellanum, Hohenloensem, Schwartzenbergensem, Erpachensem: Barones, Civitatesque liberas eius circuitus, Nurnbergum, Rotenburgum Taub., VVinsheimum, Schweinfurtum, VVeissenburgum Neccariæ.

7. Bavaricus ambit Archiepiscopum Salisburgensem; Episcopos tres, Ratisponensem, Frisingensem, Passaviensem; Duces Bavariæ utriusque, Landgravios Leuchtenbergenses; Prælatos; Comites Ortenburgenses; Barones; & Civitates liberas, Ratisbonam, &c.

8. Suevicus complectitur Episcopos tres, Curiensem, Constantiensem, Augustanum; Duces, VVirtenbergensem, & Teccæ; Marchiones Badenses; Societatem S. Georgii; Equestrem Ordinem Hegaviæ; una cum cæteris Prælatis, Comitibus, Baronibus, & liberis Civitatibus maxima ex parte vigintisex, quum hic Circulus sit amplissimus.

9. Rhenanus inferior habet Episcopos, VVormaciensem, Spirensem, Argentinensem, Basileensem, Lusanensem, Metensem, Tullensem, Verdunensem: Abbates Fuldensem, Hirschfeldensem, &c. Duces Bipontinos & Simmerienses; Ducem Lotharingiæ; Landgravium Hassiæ; Comites Austrasiæ & VVetteraviæ; una cum cæteris Prælatis, Comitibus, Baronibus, Civitatibus liberis circum circa ibi iacentibus, numero viginti duabus.

10. VVestphalicus habet sub se Episcopos quinque, Padebornensem, Leodiensem, Traiectensem, Monasteriensem, Osnaburgensem; Duces Iuliacenses, Bergenses, Clivenses, Geldriæ; Comites Nassovienses, Seinenses, Viernburgenses, Isenburgenses inferiores; & cæteras regiones usque ad Mosellam; una cum cæteris eiusdem ditionis Prælatis, Comitibus, Baronibus & liberis Civitatibus.

Ordi-

Ordinatio Circulorum in quibus consistat.

IUXTA eam constitutionem, qua hæc Circulorum ordinatio inventa & in suas classes quasi distributa fuit, æquum quidem esset, ut ordinarie singulis annis semel, vel etiam sæpius, si necessitas id flagitaverit, in aliqua Imperiali aut magna alteri subiecta civitate convenirent, ac de contributionibus, monetis probandis, vel reprobandis, præsentatione adsessorum Cameræ, executionibus contra contumaces à Statibus faciendis agerent: (quibus duo Principes vel Duces, qui conventus indicunt per litteras, vulgo *Kreyßdags außschreiben*, præficiuntur; vulgo *außschreibende Fursten*; quorum alter ecclesiasticus, alter secularis esse debet:) Verum, quum in aliquot locis res negligentior habita sit, multum decrevit iste mos. In comitiis autem, quando circulariter quid deliberandum concluditur, in sex tantum contrahuntur. *Cammergerichts Ordnung Zu Constentz, anno* 1507. *Rutg. Rul. par.*1. *de Commiss. lib.* 5, *cap.* 4, *num.* 54. *Knich. ad ius. Saxon. pag.* 71. *Matth. Steph. lib.* 2, *de iur. part.* 1, *cap.* 4, *num.* 48. Atque si alicui Circulo bellum infe-

8. Suevicus complectitur Episcopos tres, Curiensem, Constantiensem, Augustanum; Duces, VVirtenbergensem, & Teccæ; Marchiones Badenses; Societatem S. Georgii; Equestrem Ordinem Hegaviæ; una cum cæteris Prælatis, Comitibus, Baronibus, & liberis Civitatibus maxima ex parte vigintisex, quum hic Circulus sit amplissimus.

9. Rhenanus inferior habet Episcopos, VVormaciensem, Spirensem, Argentinensem, Basileensem, Lusanensem, Metensem, Tullensem, Verdunensem: Abbates Fuldensem, Hirschfeldensem, &c. Duces Bipontinos & Simmerienses; Ducem Lotharingiæ; Landgravium Hassiæ; Comites Austrasiæ & VVetteraviæ; una cum cæteris Prælatis, Comitibus, Baronibus, Civitatibus liberis circum circa ibi iacentibus, numero viginti duabus.

10. VVestphalicus habet sub se Episcopos quinque, Padebornensem, Leodiensem, Traiectensem, Monasteriensem, Osnaburgensem; Duces Iuliacenses, Bergenses, Clivenses, Geldriæ; Comites Nassovienses, Seinenses, Viernburgenses, Isenburgenses inferiores; & cæteras regiones usque ad Mosellam; una cum cæteris eiusdem ditionis Prælatis, Comitibus, Baronibus & liberis Civitatibus.

Ordi-

Ordinatio Circulorum in quibus consistat.

IUXTA eam constitutionem, qua hæc Circulorum ordinatio inventa & in suas classes quasi distributa fuit, æquum quidem esset, ut ordinarie singulis annis semel, vel etiam sæpius, si necessitas id flagitaverit, in aliqua Imperiali aut magna alteri subiecta civitate convenirent, ac de contributionibus, monetis probandis, vel reprobandis, præsentatione adsessorum Cameræ, executionibus contra contumaces à Statibus faciendis agerent: (quibus duo Principes vel Duces, qui conventus indicunt per litteras, vulgo *Kreyßdags außschreiben*, præficiuntur; vulgo *außschreibende Fursten*; quorum alter ecclesiasticus, alter secularis esse debet:) Verum, quum in aliquot locis res negligentior habita sit, multum decrevit iste mos. In comitiis autem, quando circulariter quid deliberandum concluditur, in sex tantum contrahuntur. *Cammergerichts Ordnung zu Constentz*, *anno* 1507. *Rutg. Rul. par.1. de Commiss. lib. 5, cap. 4, num. 54. Knich. ad ius. Saxon. pag. 71. Matth. Steph. lib. 2, de iur. part. 1, cap. 4, num.* 48. Atque si alicui Circulo bellum infe-

inferatur, hoc peculiare ipsis ius est, ut præfectum quendam generalem ceu dictatorem sibi constituant; &, si non sufficiat unus Circulus, tenentur proximi aut viciniores, ad sollicitationem alterius, statim in periculis hærenti omni subsidio succurrere, ne facile alicuius partis dismembratio fiat, & ita eo promptius salvari possit. Ad cuius rei expeditionem faciliorem illis concessum est ut contributiones particulares exigant à suis statibus: Ac, si quis in mora sit, statutum est ab Imperio, & approbatum, quod debitor possit ad tertium monitoriale emanatum vi aut repressaliis cogi pro solvendo eo, quod ipsius loco fuit expositum, cum interesse & sumptibus additis.

De conventibus & Comitiis Imperij.

DUM heic de conventibus certis publicis agimus aut comitiis, necessum est, ut paucis etiam hunc ordinem Imperii pertexamus; & monebimus paucis, quid comitia, & quotuplicia sint.

Comitia quid & quotuplicia.

GEneraliter autem Comitiorum verbum accipitur pro omnium, tam uni-

universorum Ordinum, quam partis eorum; ad consultandum aut decernendum de Reipublicæ salute, conventu. Atque is conventus aut est generalis, aut particularis, pro dispositione & necessitate rerum ad quas pertinet.

Vniversalis Conventus sive comitia in quibus consistant.

GEneralis, est Principum & Optimatum pro salute & incremento Reip. convocatio & conventus; unde etiam universalis dicitur, & vulgo *ein Reichsdag oder gemeyne Reichs-versamlung*. Quæ in constitutione & dissolutione sua consistit. Constitutio continet solemnitates & res tractandas sive negotia; quæ aut ordinaria sunt, aut extraordinaria.

Caussa & negotia comitiorum ordinaria.

ORdinaria autem negotia, quorum caussa comitia haberi solent, hodie sunt omnia, circa quæ potestas politica ordinarie versatur: legum nimirum ferendarum, belli gerendi, fœderum faciendorum; solvendorum tributorum, iniungendorum; iudiciorum exer-

exercendorum, & rerum imperii alienationum caussæ: item de formanda & constituenda pace, & tranquillitate publica, de monetis, de matriculæ Imperialis redintegratione, ac avulsis ab Imperio provinciis, civitatibus, & ordinibus recuperandis: aliisque pluribus negotiis ad conservationem Imperii & salutem publicam pertinentibus.

Extraordinaria comitia quæ?

EXtraordinaria autem haberi solent propter caussarum controversarum cognitiones aut decisiones, item supplicationes, aut Statuum investituras, vectigalium novorum concessiones, aut prorogationes veterum ad certos annos, &c.

Conventus particulares.

PArticularia autem Comitia sunt, quibus pars Principum & Optimatum convenit. Suntque duorum generum. Namque aliquando ex universo Imperii collegio quidam selecti conveniunt; aliquando vero certa pars aliqua vel classes, vel certi loci ac regiones Imperii. Ex universo Imperii collegio selectorum & deputatorum

rum olim *conventus* erat *Regimenti*; *de quo est tit. 1. decreti August. Von den zwantzigen so zue der Koningl. May. und des H. Reichs Regiment geordnet: item tit. von des H. Reichs Regiment, &c.* Quum enim universi ordines Imperii absque ingenti sumptu ac molestia commode pro necessitate occurrente convenire non possent, placuit in comitiis August. anno 1500 Maximiliano & Ordinibus, ut præter Imperatorem & eius Legatum viginti personæ ex Ordinibus eligerentur, qui essent loco Senatus Imperialis. *d. decret. Aug.* Et his ab Imperatore & Ordinibus coniunctim plena potestas data fuit, ius & iustitiam administrandi, ac de quibuscunque subditorum querelis plene cognoscendi ac statuendi, pacem ac tranquillitatem publicam tuendi, &c. *Ordin. Regimenti August. anno* 1500, *tit* 1.2, *&* 10. Hæc Regimenti constitutio crescente Caroli auctoritate in desuetudinem abiit. *Paur. cap.* 2, *num.* 43, *&c.*

Ex eodem genere hodie conventus Deputatorum & Visitatorum Cameræ est, ex Decret. Aug. anno 1551. institutus. qui itidem ordinarius aut extraordinarius, &c. *Paur. d. loc.*

Conven-

Conventus Electorales.

CErtæ classis, est Electorum Conventus. cuius caussa habetur & modus in aurea bulla Caroli IV. Qui itidem aut est ordinarius, & propter electionem Imperatoris habetur: vel extraordinarius, iuxta dictam auream bullam. & dicuntur etiam comitia Imperatoria, quæ aut libera aut coacta habentur.

Conventus Circulares.

SEd demum ex certis locis ac regionibus congregatorum ordinum sunt conventus Circulorum; vulgo, ut dicunt, *Kreysdage*. Circulorum vel regionum prima mentio in ordinatione Regimenti *August. Maxim.* I, *anno* 1500, *tit. vvie zvvantzig personen &c.* §. *fin.* ubi sex circuli constituti sunt, Franconicus, Bavaricus, Suevicus, Rhenanus, VVestphalicus, Saxonicus. quorum simul quisque binorum adsessorum Cameræ nominationem habet. *Ord. Cam. Maxim.* I. *Constant. anno* 1507. §. 1. *& Ord. par.* 1, *tit.* 1, §. *desgleichen.* De horum autem conventuum auctoritate & iurisdictione ac modo exequendo iam ante dictum est.

est. Vnde vere profert hæc Boterus *part. 2. Cosmogr. tit. de Imp. Rom.*, quando ait: Necessitate exigente, contribuit Imperium maximas pecuniarum summas, colliguntúrque extraordinarie. Vt eæ contributiones facilius colligi possint, est Germania in decem Circulos divisa, in quibus fiunt conventus particulares, pro executione edictorum, quæ in diætis Imperii facta sunt, & aliis similibus incidentibus. Sic etiam idem *part. 1, tit. de Germ.*, integre describit processum comitiorum universalium & electionis in Imperatore novo constituendo *pag. 95.* additque solemnitates, quæ in actu coronationis atque festivitatibus aliis observantur; uti tales ipse oculis annotavi, quum anno 1612 D. Matthias II. cum coniuge coronaretur.

Officia publica Electorum in comitiis Electoralibus quæ.

VErum ante omnia hoc loco merito annotandum est, quod officium cuiusque Principis publicum in hisce actibus maxime queat observari; veluti unusquisque Electorum deputatum munus tam tempore inter regni, quam electionis cogitur exercere. Namque Moguntino tanquam Archi-

I can-

cancellario Germaniæ intra mensis spacium indictio & convocatio conventus, non aliter quam ex Principis Electoralis potestate, competit; utpote qui archivum Imperii totius sibi concreditum habet ita, ut præses eius & conservator sit perpetuus: unde etiam aulæ Imperiali Vicecancellarius adest, qui nomine huius Electoris, actis Imperii publicis subscribat. Trevirensis & Coloniensis quidem itidem Cancellarii sunt; sed non Germaniæ. Quippe Trevirensis Galliæ, & maxime Arelatensis regni, ad quod Sabaudia & Burgundia referebatur, olim erat; & Coloniensis Italiæ. quorum officium tum erat in Imperio, ut, quoties Imperator Italiam ingrederetur, Coloniensis diplomata Imperialia subsignaret, eiusque nomine & consensu ederentur: quoties vero se conferret Imperator in Galliam, tunc idem ius esset Trevirensi. Quæ potestas huc usque à Friderici II. temporibus ferme acquiescit; nihilominus officii huius dignitas retinetur, ut veteris iurisdictionis vestigia adhuc declarent & monstrent notanda in memoriæ testimonio. Atque, quum constet, hosce Principes comitiis à tempore Caroli Magni interfuisse, Electuræ dignitas illis merito mansit; adeo ut in votorum collatione

tione priorem tueantur locum. *Arum, ad a.bul. p.* 125. Ideoque aurea bulla, *cap.*4, vocem primam Trevirensi deputat: secundum vero suffragium Archiepiscopo Coloniensi attribuit; qui etiam hoc simul obtinet officium, ut diadema regium regi Romano imponat primus.

Inter reliquos Electores antiquitus Comes Palatinus Rheni primum locum merebatur, quum præter eligendi Regis & Imperatoris potestatem eximium hoc ipsi ius esset, quod, vacante Imperio Romano, Comiti Palatino Rheni, nec non Electori Saxoniæ, incumberet, ut vices Imperatoris Romani in omnibus & per omnia sustinerent. *Aur. bul. t.* 5. Velut etiam hic usus firmiter adhuc observatur; Quum Vicariatus non aliunde, quam à vi & iure præfecturæ Palatii veteris, sive Maioratus domus, sub regno Francorum descenderit; & præ aliis duo Palatini, Rhenensis, & Saxonicus, (quippe & ipse Palatinus olim appellabatur, *ut ex veterum actis apud Magdeburg. constat*) totius Imperii vicariam administrationem, divisis inter se limitibus, meriti fuerint. Nam Imperium Romanũ tum divisum erat in duo regna, Lombardicum, & Teutonicum. Istud vero Teutonicum duplici iure regebatur,

 Fran-

Francico, & Saxonico. Hoc gentem Saxonicam, usque ad Mare Balticum, & Sarmatiam, sive Poloniam: illud tractum Rheni, Franconiam, Sueviam, Bavariam, Austriam, ad Alpes usque, complectebatur. Conveniens itaque visum fuit, ut duo illi Palatini, ceu proximi à Cæsare, eo absente, vel mortuo, vice sacra Regnum totum Teutonicum gubernarent. Hoc à maioribus institutum Carolus IV. in comitiis Imperatoriis Norimbergæ confirmavit, & aureæ bullæ inseruit, & Cæsares tam ante, quam post illum, peculiaribus diplomatis, ut & alia regalia, Palatinis Principibus confirmare consueverunt. *Hactenus Clut. in syll. rer. cot. th.* 24, *lit. L.* Quamvis autem olim Rex Bohemiæ esset novissimus, *Krantz.lib.*4. *Sax.* 28. ac Palatino dictas ob caussas primus, Saxoni medius deberetur ubique locus; tamen Carolus IV. quum videret, Imperii salutem, nisi in usum Othonica sanctio revocaretur, consistere minus posse, transmutavit ordinem; & Marchioni Brandeburgensi primario, quia filius, ultimum tribuit. *Clut. d. l. & Iohan. Baptist. Egnat. Ven. lib.* 3. *Rom. Princ. de Ott.* 3. Tertium itaque in electione suffragium per aureæ bullæ constitutionem Regi Bohemiæ, ea de caussa, quod

quod is inter seculares ex Regiæ dignitatis fastigio iure & merito primariam obtineret, adsignatum est. Qui enim maiorem dignitatem habet, iure quoquenon tantum priorem vocem possidebit, *Fab.de Anna, cons.*40.*num.*28. *Marz.ur.cons.*26,*num.*9. Sed etiam Regi Bohemiæ privilegium datum est ab Imperatore Philippo, in comitiis Moguntiæ anno 1200. Alias fuit hæc Othonica constitutio; ut Rex Bohemiæ præeminentia quadam prævaleret quidem, & sessura reliquos anteverteret, atque una cum Coëlectoribus electioni interesset, sed tantum, si paria essent vota, ipse arbiter & Palæmon existeret. Quo nomine etiam Rex Bohemiæ sibi votum reservavit in præfata aur. bulla. *Clut.d.syll. L.* Dehinc quarto loco succedit Comes Palatinus, qui votum suggerit secundum iuramenti formam. Quinto loco Dux Saxoniæ sive alter Palatinus. Sexto vero Marchio Brandeburgensis rogandus est. Talique ordine votis omnium perquisitis, dicti Principes Moguntinum vice versa requirunt.

Præterea in Curiis solemnibus, ut & in coronatione Regis vel Imperatoris, comitiis Imperii & aliis panegyricis Conventibus, aliud illis secularibus est munus. Vnde Rex Bohemiæ

Archipincerna five Pocillator; Palatinus Pomifer, & Dapifer; Saxoniæ Dux Archimareschallus & Ensifer; Marchio Brandeburgicus Archicamerarius & Sceptrifer dicitur. Etenim Rex Bohemiæ in celebratione Curiæ Imperialis primum potum Imperatori afferre tenetur, quem tamen sub corona regali, nisi libera voluntate voluerit, non tenebitur ministrare. *Hartm. Maur. lib. de cer. Car.* V. Palatinus Rheni pomum seu globum aureum crucigerum in processu solemni Imperatori præfert; quod est Imperii insigne præcipuum, & ab omni fere antiquitate globus ille signum universalis imperii; quem etiam Augusti statua manu tenens Romæ visitur, notat *Vid. Cl. d. l. th. 24. lit. L.* In Curia vero cibum afferre tenetur. Elector vero Saxoniæ Portitor ensis & Mareschallus, in processu regio ensem nudatum & strictum Imperatori præfert, in signum iustitiæ; cujus etiam insigne sunt duo gladii decussatim compositi; uti olim apud Byzantinos fuerunt Spatarii & Protospatarii, atque ceu præfectus prætorio, gladium Imperatori præferebat in signum meri imperii. Dehinc quoque officium Mareschalli exercere tenetur, avenam in conspectu Imperatoris metiendo. Ast Elector Bran-

Brandeburgicus, ceu cubiculi regii custos, fiscique præfectus, sceptrum (olim etiam clavem) in argumentum gubernationis, Imperatori, quando coronatur, præfert; & etiam in insignibus suis notam hanc gerit; ad mensam vero aquæ exhibet ministerium.

De vicariis Electorum, qui sint.

SI vero Elector aliquis absit, absentis officium is, qui vices eius gerit, administrabit: quod etiam novissime in coronatione Augustissimorum Imperatorum Matthiæ & Ferdinandi II. factum est, ut vidi ipse.

Sunt autem hodie vicarii & subofficiarii Principum Electorum: Bohemi R. Pincerna de Limpurg: Palatini Dapifer de Walpurg: Saxonis L. B. de Pappenheim: Brandeburgici Comes de Hohenzollern.

Ex his patet quidem aliquo modo, quanta sit Electorum dignitas, & quæ iura illis præeminentiæ competant. Sed & alia privilegia obtinent, quæ huius loci non sunt.

De origine Electorum Imperii Romano-Germanici.

SAltem non prætereundum eſt, quod multi Politici & Hiſtorici ſe mire torqueant de origine huius ſtatus, quum tamen non adeo difficile ſit, ſi recte id advertatur, & quis ad veram hiſtoriæ Saxonicæ cognitionem recurrat, ritusque antiquos Germaniæ ſecum rite reputando examinet. Evidentia rei id facile ſuggerit, ut non ſit opus, adeo ſollicite inquirere, quod temporis momentum primam Electoribus originem dederit. Velut Arniſæus *in relect. pol. lib.* 2, *cap.* 6, *n.* 9, 10, 69, 70, 73, *&* 74, in hoc ſibi contradicentia ſtatuit: dum mutationem iurium & legum Imperii in eo potiſſimum momento quærendam eſſe aſſeverat, quo invaluerit auctoritas Electorum; *num.* 9, *&* 41. Et quamvis *num.* 74 expreſſe confiteatur, tempore Caroli IV. diviſum eſſe Imperium inter Imperatorem & Electores; quum Carolus IV. *cap. ult. aur. bull.* illos in partem ſollicitudinis conſtitutos aiat, item eoſdem columnas & latera Imperii vocet, *in d. c. ult.*, quibus baſis totius ædificii nitatur; item palmites Imperiales, & ſeptem candelabra lucentia

centia in unitate spiritus septiformis, *in Præfat. aurea bullæ*, vociter, &c. quibus tribuerit potestatem in ipsam Curiam Imperialem, ut iis incumbat cura & facultas errores Imperii corrigendi: &c. Tamen *num.* 69 in præcedentibus ponit pro certo, Electorum potestatem modo invaluisse post Carolum IV. Etenim quæ mutatio iurium & legum Imperii maior dari potest, quam si is, qui supremus est, & caput rerum omnium refert, auctoritatem & potentiam suam ita penitus exuat aut imminuat, ut iura sua summa cum minoribus dividat, iisve se æqualem constituat? Nihilominus addit, quod amplitudine auctoritateque magis per patientiam sequentium Imperatorum creverint; quum tamen contrarium verum sit, quod ante ea & in iis temporibus magis eorum potentia & auctoritas floruerit, quam nunc, aut in sequentibus seculis tunc postea, ubi maxime legibus adstricta tenetur. Namque quænam maior potestas? num quæ libera, aut legum vinculis impedita? Sic quænam amplior dignitas illis obferri potuit, quam quum ab ipso Imperatore in dimidiatis Imperii iuribus celebrarentur & confirmarentur æquales? Tum etiam quis sublimior locus & potentia illis obtingere potuit,

tuit, quam quum duo, inter eosdem, vicarii ipsum locum Imperatoris, tempore interregni occuparent? adeo, ut tam absolute, iuxta consuetudinem veterem utriusque Palatinatus, etiam ante auream bullam, quam ipse Imperator, gubernarent. quæ potestas multum per intervalla aliquo modo decrevit in posterioribus temporibus. Longum forer exempla allegare. Quicquid vero sit, *ait Koning. in pol. sua, part.* 1, *cap.* 31, *num.* 14, illud in confesso est, vacantis Imperii administrationem vicariatus iure Comitibus Palatinis, ex antiqua & inveterata consuetudine, etiam ante auream bullam, competiisse. ut etiam constat ex confessione *apud Crispin in vita Ludov.* ubi Ludovicus IV. Imperator in Comitiis Francofurtensibus de anno 1339, ante constitutionem A. B. Caroli IV. ita loquitur: Longa & approbata consuetudine inconcusse à maiorum ordinatione hactenus observata, vacante Imperio, ius administrandi Imperii, iura, feuda conferendi, & negotia cætera disponendi, Palatino Rheni debetur. Cuius verba privilegii quoque extant apud nob. dom. Goldast. *in constit. Imper. tom.* 3, *de anno* 1339; & Ioh. VVolf. *cent.* 16. *lect. memor. fol.* 650. Privilegiumque hoc vicariatus confirmavit non

non solum Carolus IV. in aurea bulla; sed etiam Maximilianus I. &c. Quod etiam merito M. Freherus *de orig. Palat. lib. 1, cap. 15, pag. 109*, adnotat; quum Elector Saxoniæ non minor fuerit vicarius ex veteri Palatinatus dignitate in suis territoriis, ubi Saxonica iura servantur, ex Bohemia usque ad Balticum mare, quam Palatinus Rheni; quamvis studio quasi nonnihil heic *ex textu aureæ bullæ*, quod ita nude loquatur, Gerl. Buxt. *ad cap. 5, A. B. th. 56, l. B*, hærere velit. Velut etiam Arnisæus, *d. l. num. 48*, ipsi Palatino Rheni suam auctoritatem satis arcte constringit ad vetusta tempora. Ast ipsa naturalis rerum & historiarum ratio id dictitat, quod tum longe absolutior fuerit potestas Vicariorum & Coëlectorum, quum nondū constitutionibus legum esset alligata, quam postquam determinatum modū ipsis præscripserint leges. uti id *ex tit. 5, A. B.* apparet, quod quædam regalia iura soli Imperatori sint reservata exercenda, velut in vexillari investitura, & aliis. Videat igitur Arnisæus, quam belle hæc conveniant. Si mutatio iurium & legum Imperii in eo momento quærenda sit, quando invaluerit auctoritas & potentia Electorum; ut *dict. l. num. 9*, asserit, atque ea vires tum demum sum-

sumpserit post Carolum IV. per patientiam sequentium Imperatorum, uti *eod.l.num.* 69 expresse asserit: quo loco haberi debet ipsa aurea Imperii bulla, & Electorum origo cum auctoritate eorum? quum tamen egregie confessus fuerit antea, *num.* 42, & 44, quod ætas Electorum ante Caroli IV. imperium, & quidem in septenario numero, longe retro excurrat. Obsecro, an non tum mutatio iuris veteris & monarchiæ Imperii certa reddita est potius, quum Electorum numerus ad certum & quidem septenarium numerum redactus esset, quam circa illud tempus, quo invaluit eorum potestas post Carol. IV; ut tunc modo vera eorum origo sit statuenda? sicuti *ipse num.* 42. ponit. Aut quur non magis origo Electorum possit referri ad ea tempora, quibus cœpit electio invalescere, & successionem supprimere? Alterutrum enim tempus debet constitui, aut quo abrogata per electionem successio, aut quo septem Electorum constitutio subordinata sive introducta est; quum ante Caroli IV. ætatem septem Electores prærogativa dignitate usos fuisse præ cæteris Principibus, ipse confiteatur *num.* 48. Nec quid prodest ea distinctio, quam ponit, quod ab initio non iidem extiterint

rint Electores, (quod tamen satis evidenter acuteque Schardius *in tractatu suo de Orig. Elect. cap.* 6. *&* 7 refutat;) quum sufficiat scire, quo tempore desierit successio, & quo primum electionis substituta sit forma. Ibi enim vera mutationis novæ origo absque difficultate statuenda est, ubi Imperium statim in primo actu formam successionis deposuit & electionis continuationem induit. ut absurdum merito habeatur, si qui prius ad momentum, quo Electorum auctoritas post Carolum IV. invaluerit, recurrere, & tum demum exinde eorundem originem censere velit. Tam inanis est hæc subtilitas, & subtilis scrupulositas, quæ temere rem claram involvit, & nodum vanum in scirpo nos quærere docet: ut res controversa æque dubia reddatur, ac si nunquam in disputationem fuisset protracta; nisi quoque magis dubia efficiatur, uti ipse tandem post longas logomachiarum ambages concludit. Quemadmodum etiam frustra Bellarminum ebi perridet: & tamen *num.* 37 expresse ponit, Pontificibus relinqui laudem introductæ Electionis: quæ tamen rectius Ottoni III. sic adscribi posset, quum is ab avo Ottone I. didicisset hanc promulgationem, ne Imperator eligeretur, nisi ex Ger-

Germanis & ab iisdem. *Sigon. lib.* 7, *hist. Stal. Arn. d. l. num.* 19. Mira sic quidem fuit interruptio formæ in Imperio Romano, ut nunc successio hæreditaria, mox vero electio prævaluerit. Heic vero quæstio est de originali illa electione, quæ adhuc per Electores continuatur, ex tot seculis, donec numerus plurium in certitudinem septenarii redactus sit; quum antehac omnes omnino principes æqualiter elegerint. *Otto Frising. lib.* 6, *cap.* 27, *&* 28. quæ electio, ceu legitima consuetudine ex naturæ stimulo innata, æquivalentiam legum sortita est, adeo ut nullatenus cum tumultuaria electione illa antiqua militum, qui ne quidem partes erant Reipublicæ, sed precio ad defensionem loci conducti erant, confundi queat.

Quum vero electio, quasi peculiare ius quoddam, apud Germanos ab antiquissimis usque temporibus fuerit, in qua tunc, quum illis, & maxime Saxonibus, nondum rex esset, sed ex satraparum nutu viverent omnes, unice acquiescerent; semper huic consuetudini optimæ, sub cuius directione maxime virtus se exerere & magis vigescere solet, addicti manserunt. Testis est heic nobis Ammianus Marcellinus, *lib.* 13, *&* 18, *pag. Alemann.* Vti quoque de

de Conventu & electione tali Wernerus Rolevin. *in suo tractatu de laudibus antiquæ Saxoniæ* ita scribit: Regem antiqui Saxones non habebant, sed per pagos (id est, tractus ditionum, vel regiones alicuius populi) satrapas constitutos: Morisque erat, ut semel in anno generale concilium agerent in media Saxonia, iuxta fluvium Weseram, ad locum qui dicitur Marklo. Solebant ibi omnes in unum satrapæ convenire; ex pagisque singulis duodecim electi nobiles, totidemque liberi, & laici. Renovabant ibi leges: præcipuas caussas adiudicabant, & quid per annum essent acturi, sive in bello, sive in pace, cómuni decreto statuebant. Unde versus in historia Caroli Magni:

Sed variis divisa modis plebs omnis, habebat
Quot pagos, tot pæne duces, velut unius artus
Corporis in diversa forent hinc inde revulsi:
Sed generalis habet populos divisio ternos, &c.

Quod itidem Cornelius Tacitus, *libro de moribus Germanorum*, his verbis approbat: Eliguntur in iisdem conciliis Principes, qui iura per vicos pagosque reddunt, &c. Quæ ratio & forma electionis usque ad Caroli Magni tempora posset

posset deduci: ubi ecclesiastici simul secularibus sunt additi; nec præteriri potuerunt, quin semper comitiis interessent: ut inter alios ostendit Gunth. *lib.* 1 *in Ligur. de electione Friderici agens*; & Guilhel. Britto *lib.* 3 *Philippidos*, dicens:

Est etenim talis dynastia Teutonicorum,
Ut nullus regnet super illos, ni prius illum
Eligat una nimis cleri procerumque voluntas.

Quod idem Arum. sentit *in dis.* 3 *ad A.B. th.* 8. nec non chronicon Scabinat. Magdeburg., & quidam annales manuscripti, quos Crusius & Dresserus allegant. *Col. de iure Imp. Germ. th.* 46. Proinde hic meus amicus recte statuit, quod sensim Electores cœperint; ceu idem ex ipso probat Dressero. Quemadmodum quoque ante Otthonem III. Henricus Auceps anno Chr. 920 Fritslariæ in conventu Principum Franconiæ à Moguntino & Saxonum Duce, *Peuc. lib.* 4, *fol.* 468; Otto I. ab ordinibus Imperii Franconiæ & Saxoniæ; Otto II. Wormatiæ anno Chr. 961, electi sunt. Tanta omni, *inquit Heig. quæst.* 4, *num.* 61, *lib.* 1., veterum Principum in Religione devotio fuit, ut sine Sacerdotibus & Episcopis nihil magnum

magnum feliciter absolvere se posse sperarent; & ita demum omnia recte processura crederent, si religionis antistites suis consiliis præsentes haberent. adeoque zelo religionis in tantam evecti sunt potentiam, ut non tantum amplissimarum ditionum domini sint, verum etiam Archiepiscopi Electores omnibus privilegiis, *ait Lupold. Babenberg. cap.* 10. *de zelo Germ. vet. Principum*, consuetudinibus & singularibus honoribus, quibus cæteri Principes sæculares, in electione Regis seu Imperatoris Romani ius habentes, qui præ cæteris Principibus Germaniæ multis specialibus privilegiis, consuetudinibus & honoribus sunt muniti, perstrui ac gaudere noscantur. Omnes quoque alii Archiepiscopi & Episcopi ecclesiarum, & Abbates monasteriorum Germaniæ, à regno & Imperio Regalia tenentium, eisdem privilegiis, iuribus & honoribus perfruuntur, quibus cæteri Principes seculares Germaniæ, in electione prædicta ius non habentes, communiter perfrui consueverunt, &c. Sic consuetudo una peperit aliam, ut tandem Ecclesiasticis Electoribus dignitas Electuræ, non ut Ecclesiasticis, sed tanquam Principibus præcipuis Imperii attributa sit. *Arum. disc.* 3. *ad A.B. th.* 8. Sicuti

K pari

pari ratione consuetudo talis insensilis ius certum familiis illustrioribus acquisivit, quod adsiduis actibus in usu conservarunt vegeto. Quæ, si per impetum aut violentiam introducantur, vix unquam illud robur attrahere possint; si vero cum gratia instillentur, velut arbor, occulto ævo longe in fortiores excrescunt vires. Quæ enim paulatim irrepere solent, vix unquam percipiuntur; secus, si conversio fuerit subsecuta, *ait Heig.*

Quum igitur Carolus IV. *in Aur. B. tit. 2, §. Vnd dievveil &c. & tit. 4, n fine, & tit. 5, §. Vnd vvievvol &c. item tit. 9, ac passim alias*, fundamentum consuetudinis inveteratæ præsupponat, nec de alia sit sollicitus basi aut origine primordiali; supervacaneus labor tam operosæ huic sollicitudini & digladiationi impenditur, qua tot scriptores se mire divexant invicem. Sufficit enim satis abunde, quod consuetudinis ius dignitatibus & familiis acquisitum, pro evitanda discordia multiformi, & mutatione periculosa ulteriori, per Carolum IV. tam liquide sit confirmatum, ut in eo *secundum Heig.* merito sit acquiescendum. Quippe Consuetudinis hoc proprium est esse, ut temporis diuturnitate, & quasi latentibus incremen-

tis,

tis, introducatur; unde legis vigorem sortitur. *l. 3 ff. de ll Eichrod. de iure non script. th. 6, 7, & 42.* Initium enim huius non solet constare eo, quod in vetustis origo ignoretur. *l. si arbiter 28, ff. de Prob.* Vnde regulariter in consuetudine non consideratur, unde sit orta, *VVesemb. in par. de ll. num. 9.* quum eius natura sit, ut ignoretur, *Conn. 1. iur. civ. cap. 10, num. 3.* Quin imo iam habemus firmam originis certitudinem, quum legis fundamentalis naturam in Imperio per constitutiones A. B. & auctoritatem Imperatoris induerit; quæ absque convulsione Imperii & eius statuum infringi nunquam poterit. ut iam essentialis, in hoc regnum, consuetudinis & rationis sit concursus. Velut alias D. Constantinus Imperator exæquationem atque comparationem parium ita instituit inter consuetudinem, legem, & rationem ac rescripsit: non esse maiorem vim consuetudinis, quam rationis & legis; ut videlicet intelligeremus, illa, quibus æquitas ac ratio contrariantur, & quæ lege induci nequeant, neque consuetudine confirmari posse. *Eichrod. de iur. non script. th. 303.* Sed tantum hac vice de Electoribus; de quorum origine, quum tam mira sit inter scriptores digladiatio, hæc paucula

inserere volui, ut agnoscant multi vanitatem scrutinii non necessarii, dum propriæ nimis student gloriæ.

Verum ut tandem ad scopum perveniamus, Ducum secularium reliquorum status ordine paucis subiiciam. Proximum igitur heic ab Electoribus locum in tali serie merito potentissimi Archiduces Austriæ obtinent; veluti etiam à dextra eorum proximam habent sessionem in comitiis; ut primi sint inter Duces: qui etiam ob id Archiduces appellantur, quasi supra Duces locum summum & principalem ex singulari privilegio sibi concessum possideant; sicuti Archiepiscopus est supra Episcopos. *Mezz. in tract. feud. t. de bis qui feud dar. poss. num.* 16. *Don. Garf. Mant. de Magist. lib.* 4, *cap.* 4, *num.* 15. Atque hæc dignitas regalis Domus Austriacæ adeo propria est, ut Duces alii, licet id serio ambire aliqui studuerint, ad eundem præeminentiæ gradum nunquam evehi, aut ab Imperatoribus impetrare potuerint. *Sixtin. de Reg. cap.* 4, *num.* 31. Quippe habent quædam privilegia ita peculiaria, in quibus ex parte superiores sunt Electoribus; quum nova vectigalia propria auctoritate instituere, & non solum nobiles, sed etiam Comites & Barones creare, iisque insignia dare pos-

possint: veluti etiam ius Archivi habent. *Rutg. Rul. de Commiss. cap. 3, num. 23.* Quod privilegium verbotenus in cosmographia Munsteri recensetur, *lib. 3, cap. 399, & seqq. Gylm. Recess. Cam. lib. 2, decis. 54, num. 59.* Atque, uti famæ quem restituere, spurios legitimare; ita quoque omnes dignitatibus concessis abutentes privare iisdem possunt. Sic & exempti sunt à iurisdictione Cameræ Imperialis. *Munsterus d. l. Thom. Michael. de iurisd. concil. 23.* Fuit autem Austria olim Marchionatus, quum esset eo commodissimo loco sita, ut tutelam Germaniæ exhibere posset. Deinde vero à Friderico Imperatore de anno 1158. Ducatus titulo est decorata. Tandem, quum ad tantas opes & fortunam adscendisset, ut cæteros omnes Ducatus exuperare videretur, dignitate Archiducatus Fridericus secundus eam insignivit. Si tamen Æmilio Veronensi *lib. 3. histor. Franc.* credimus, *ait Don. Garf. Mastril. d. l. num. 8,* nomen hoc Archiducis primum Brunus frater Othonis I. Imperatoris adsumpsit; & id deinde Principes Carinthianorum usurparunt; quibus extinctis, ad Austriam primariam familiam una cum ditione pervenit; & inde successu temporis ad Rudolphum I. Imperatorem & Co-

mitem Habspurgenſem, qui, dum Provinciam prædictam Alberto filio (qui poſt Imperator factus eſt) donaſſet, & Imperiali dignitate fulgeret, Ducatum Auſtriæ Archiducatum nominavit. *& ita communiter habetur ex multis, & præcipue Mart. Cromer. in hiſt. Polon. lib. 9, in fin. Ioh. Candid. in hiſt. Aquil. l. 5. Carol. Sigon. de Reg. Ital. lib. 12. & noviſſime Dn. Camil. Borel. de præſtant. Reg. Cath. cap. 46, num. 237, & ſeqq. Arumæ. in diſc. 4. ad Aur. Bul. num. 16, pag.* 201. Vnde etiam Regem Hiſpaniarum, quum recta linea ab Alberto ſuam repetat originem, hoc titulo gaudere & uti, affirmat *Garſ. Maſt. d. l. num.* 12. Habentur etiam alias Magni Duces, *Grands ducz*, ad imitationem huius dignitatis regalis, quam Coſmus Medices quoque Florentiæ Dux olim in Italia cum habitu, inſignibus atque corona regia, cum titulo Sereniſſimi, à Pontifice Pio V. accepit, ſalvo tamen iure cæterorum Ducum, &c. *ut ait Garſ. Maſtr. d. l. num.* 19.

Poſt Archiduces ponuntur regulariter Duces; à gubernando exercitum ita dicti; velut etiam Germanica vox ſouat *Hertzog*, quaſi *Dominus copiarum* aut *exercitus bellici*, *ein Herr des zeugs.* Inter quos non quidem eſt differentia, niſi quod ordo in ſeſſionibus

bus teneatur; unde alii *Duces Imperii*, alii vero simpliciter *Duces* vocantur. *Schonbor. 5. Pol. cap. 38. Gloss ad art 58. iur. Sax. De Ducum dignitate cognoscatur Don. Garf. M. lib. 4, cap. 5, de Mag.* Caroli Magni tempore Duces erant, quibus duodecim Comites subessent. *Heig part. 1, q. 2, num. 38.* At nunc res aliter se habet, quum merito in Imperium accreverint. Vnde Ducum dignitatis quoque participes sunt Principes Silesiæ; qui in quatuordecim Ducatus dividuntur; quorum singuli nomen à Metropoli sua impositum gerunt: 1. Ratibornienfis, 2. Tropaulensis, 3. Teschnicensis, 4. Oppoliensis, 5. Brigensis, 6. Nissensis, 7. Vratislaviensis, 8. Olsnicensis, 9. Lignicensis, 10. Monterbergensis, 11. Sueinidiensis, 12. Taurensis, 13. Glogoviensis, 14. Saganensis. Ex quibus tres tantum familiæ sunt superstites; Lignicensis, Teschnicensis, & Monsterbergensis. *Tob. Paurm. lib. 2. de iurisdict. cap. 9, num. 9. Dan. Ott. de iur. pub. cap. 18.*

NOTA. Sed hodie quoque Marchiones Brandeburgici Crossoniensem & Iegerdorfiensem Ducatus obtinent, & familiam ibi fovent. At Saganensem Ducatum propter virtutes & merita summa invictissimus Imperator

noster Ferdinandus II. non tantum in Heroëm excelsum & inclutum Albertum ex familia celeberrima Walsteinianorum oriundum transtulit, sed etiam Ducem Friedlandiæ ipsum creavit, ut ita auctus sit numerus Ducatuum in Silesia.

Dehinc sequuntur Principes. Et quamvis nominis huius varius sit usus in descriptione dignitatum summarum; quum in Latina lingua arduum sublimitatis mereatur locum, & dicatur *Princeps* ex eo, quod rerum omnium *primus* sit; *Tacit.* 1. *annal. Tob. Paurm. lib.* 2. *de iurisd. cap.* 9, *num.* 1; aut quasi *primas partes capiens*: unde Germanicum illud *Fürst*. quasi *Führsteher*: tum κατ' ἐξοχὴν ipse Imperator ita vocatur *in proœm. Inst.* §. *sed*. *tit. de iur. nat gent. & civ. l.* 31. *ff. de leg.* Et licet proinde transferatur in omnes dignitates eminentiores usque ad statum Comitum, ut omnis Elector, Dux, Marchio, Landgravius, quoque Princeps quidem sit, sed non è contra: Tamen observandum est, quod ex eorum numero sint, in quos speciali nomine & titulo hæc dignitas absque regali officio collata fovetur. *Landrecht lib.* 3, *art.* 58. Tales sunt in Imperio Principes Anhaltini, Principes Rugiæ, quo titulo nunc Marchiones Brandeburgici,

ci, Ducesque Pomeraniæ salutantur, familia illa extincta. *Ioach. Clut syll. th.16. litt. C.* Erant & Principes Hennebergiæ; Et Ernestus Schawenburgicus hac dignitate donabatur ab Imperatore ante aliquot annos; cui se Rex Daniæ opponebat propter Ducatum Holsatiæ, ne iuribus eius inde quid esset periculi, &c. Sunt quoque Comites Palatini, sive Præfecti Palatii Imperialis; quum Palantia ædes Imperatori consecratæ dicerentur. *l. Vnica, C. de Pal. & l.3, C. de privil. eor. qui in sacra Pal. &c. l. ab omnib. C. Theodos. eod. t.* Vnde Germanicum *Pfaltz*, & in vetusto idiomate *Pfallentz* in Speculo Saxoniæ est; quod sedes solius Imperatoris eo nomine salutaretur. Atque hinc Comites Palatini dicebantur, qui in Palatio Imperatorio militabant, ac sacri Palatii constitutiones publicas pro Imperatore conservabant. *Chass. de glor. mundi, part. 5, consider. 24, num. 125. Marg. Freb. lib. 1. de orig. Pal. cap. 2. Kirch de rep. disp. 11. th. 4, per tot.* Velut olim Imperatores Palatia sua potiora Romæ & Constantinopoli habebant. Ita quoque in Germania Magdeburgi & Norinbergæ principaliora erant. Vnde Palatinatus Saxoniæ cum iuribus suis: quæ Speculum Saxoniæ declarat. *V Veichb. art. 44 & 47, &c.* Alter vero

Rhenanus cum iure Franconico in Speculo Franconiæ. Post hos sunt Landgravii sive Comites provinciales; qui præfecti erant provinciæ alicuius & iudices. *Peuc. Chr.* 5, *pag.* 998. Saxonibus *Gráf* iudex est. *VVeichb. Sax. art.* 12. *Landk. lib.* 2. Adsunt ita quoque Marchiones, sive Comites limitanei, quod finibus tuendis Imperii præfecti essent; quemadmodum *Marck* Germanice limitem denotat. *Heig. part.* 1, *q.* 2, *num.* 57. *Crantz. lib.* 3. *VVandal. cap.* 16. Sic etiam Burggravii aut Comites castrenses, erant præfecti sive iudices alicuius urbis, arcis aut præsidii, quibus talium custodia commissa erat. *Clut. syll th.* 26, *l.G.* Comites vero simpliciter ita dicti nomen habent à *comitando & sequendo. l. Item quid Labeon.* §. *Comitem ff. de iniur. Turneb. adversf.* 28, *lib.* 12. quod ipsi essent in comitatu Principum: *seu Turnebus loquitur.* Principes pro victoria; Comites pro Principe pugnant. Postea omnibus magistratibus datum est hoc nomen, sacrum comitatum observantibus, aut qui negotio alicui arduo præponerentur. *Cuiac. ad tit. C. de off. Com. Sac. larg.* Alias Germanis erat *Graef* sive *Grave* nihil aliud quam iudex; &, quum variis rebus adhiberentur, appellationes variæ hinc deductæ sunt,

ut

ut *Centgraef, Gograef, Freygraef, Dinggraef, Raugraef, Holtzgraef, Saltzgraef*, &c. *Knich. de iur. territ. cap. 4, num. 68. Clut. in Syll. th. 26. l. G.* Sed quum Imperatorum temporibus, non tantum ad singulas provincias, sed etiam civitates Comites ablegarentur; iurisdictio & territorium, cui præficiebantur, *Comitatus* appellari cœpit. Hi postea hominii & fidei nexu, ita ut administratio fruenda etiam ad hæredes pertineret, quibusdam tributi sunt. Vnde in consuetudinibus feudorum verbi *Comitis* significatio sumitur pro eo, qui de Comitatu investitus est. *Clut. dict. loc. Vid. Don. Garf. Mast. de Mag. lib. 4, cap. 7.* Sunt & Vicecomites, quibus vices aliorũ demandatæ erant. *Schrad. in Lex. verb. Vicecom.* &c. *Don. Garf l. 16, cap. 9.*

Tandem in hoc ordine Barones & Nobiles supersunt. Barones, qui proximo nobilitatis gradu sunt post Comites habendi, & alias olim *liberi homines, Freyhern*, quasi *liberi domini*, dicebantur, quod eorum maiores nullam serviissent servitutem, nomen maxime sortiti sunt inde, quod in suo genere vitæ innatam quasi libertatem gravitate & animo ostenderent. Ceu non inconvenienter Christophorus Besoldus, *in differt. sua de Comit.*

Comit. & Baron., vocabulum hoc à vetustissima formula loquendi Germanorum deducit, *Bar*; quod pro *libero, franco, frey, ledig, &c.* frequentissime usurpatum demonstrat; ut non opus sit ex Græcismo eius operosam elicere derivationem; præsertim quum Germanicum hoc cum Hebræo *Bar*, quod *filium* denotat, aut *Para*, quod *liberum* pronunciat, tanquam cum antiquissimo concordet. Et quamvis Barones apud Germanos variis nominibus appellentur; tamen nullam esse differentiam, quum Comitibus non sint inferiores, affirmant Dd. *passim. Sixt. in Reg. cap. 4, num. 39. & seqq. Paurm cap. 11, num. 32, & seqq. Clut. in syll. th. 26, l. 1. ubi plurimos allegat Dd.* Sunt tamen alii Imperio immediate, alii mediate subiecti, pro forma infeudationis; quod alterius loci est, si plenius explicari debeat. *VVehn. in obs. litt. F.*

Nobiles denique heic supersunt, qui dicuntur quasi *Noscibiles*, & præ reliquis inter mortales propter virtutes maxime *notabiles*. *Tiraquel. de Nobil. Kirch. in Rep. de Nob. disp. 12, th. 1, l. B.* Nobilitas enim olim etiam apud Romanos quasi seminarium officiorum, munerũ & magistratuum togatorum militariumque habebatur; unde etiam

tribus

tribus gradibus distincti erant, patritii, *equites*, & in specie nobiles dicti. Ita Serenissimi, Illustrissimi, Illustres, Generosi, Strenui, à Nobilibus privatis discernebantur. quem ordinem interturbare *sacrilegii* instar putatur. *l. 1. C. ut dignit.* Germani vero in Ethnicismo olim non dissimili ratione vivebant; quum haberent suos liberos, libertos, & servos, qui illorum lingua *Edlingi*, *Frilingi*, & *Lassi* vocabantur; quod *nobiles*, *ingenuos*, & *serviles* sonat. Pro diverso idiomate nomina erant nobilium, *Adalinge*, *Athalinge*, *Æthelinge*, *Eddelinge*, *Edilinge*, *Edlinge*, &c. *ut passim in gloss. spec. Saxon. notatur, & D. Christ. Besol. in discursu suo de ordine Equestri recte notavit.* Si vero ad hodiernum Imperii Romano-Germanici statum respiciamus, quidam directe Imperio parent; alii Principibus & Ordinibus supradictis & consimilibus subiiciuntur; ac dicuntur universali nomine *Landsassii*. *Casp. Ziegler. in concl. ad prax. Calv. §. Lands. num.* 14. Et inter hosce, secundum varias consuetudines regionum, differentiæ quoque variæ exstant. Sic quoque in Electoratu Sax. alii obediunt Principi immediate, alii mediate. illos *Schriftsassios*, hos *Ambsassios* dicunt. *d. l. Ziegl. §. Ambs.* quia Toparchis & Præfectis seu Quæstoribus,

bus, quos *Schofferios* vocant, subiiciuntur. Liberi vero nobiles ii censentur, qui nulli statui, sed immediate Imperio sunt subiecti. *Recess. Imp. August. de anno* 1555. *& Ord. Cam. part. 2, tit.* 5. Ac tales à loco, ubi degunt, in tres classes distribuuntur; Franconicam, Suevicam, & Rhenanam. *Recess. Imp. Aug. de anno* 1500. *Item Spirens. de anno* 1542. Equites vero Franconiæ in sex loca communiter dividuntur. 1. Odenwald. 2. Steigerwald. 3. Geburg. 4. Althemüll. 5. Buchen vel Baunach. 6. Köhn sive Wahren. Suevi in quinque quaterniones separantur. 1. Hegow Bodensee. 2. Ad Danubium. 3. Ad Köcher. 4. Ad Schwartzwalt sive Neccarim. 5. Im Kreichgow. Sic est quoque Rhenana Wetterovica nobilitas, ubi Conerbinatus viget. Frui autem illos privilegio, quo liberæ civitates, affirmat Gailius, 2. *obs.* 62, *num.* 3. Vnde etiam faciunt statuta sibi propria de succedendo & consilia. *Rul. de com. par.* 2. *lib.* 5, *cap.* 4, *num.* 49. *Besol. dict. disc.*

Sed tantum de his. Hæ autem & tales dignitates maxime ita ab eo tempore distributæ sunt in Germania, quum Imperium à Carolo Magno ad Germanos esset translatum, ut iam ex tot seculis

culis tam varia dignitatum munera ſint invecta, quibus iura maieſtatis & ſuperioritatis ſunt communicata; ita tamen, ut iura clientelarum Imperio ſalva & illibuta permanſerint, & adhuc ſalva conſtent. *Iul. Pflag. de repub. Germ.* Velut hanc ſententiam tranſmutationis ſatis commode ita explicat Arnoldus Engelbrechtus, *in diſq. de iuriſd. Imp. th.* 59, dicens: Cæterum tranſlato poſtea per Carolum M. in Germaniam Imperio, diverſa iuriſdictionis forma incepit. Illud quidem commune cum Romanis habuit, quod ditiones in provinciæ formam redigeret, & certis Magiſtratibus gubernandas daret. Quod autem ab ipſo, inprimis vero ſubſecutis Imperatoribus, hi, qui antea Magiſtratus erant, cum provinciis & omni territorii iure hereditarie inveſtirentur; id quod antea officii erat dignitas, quo temporale perpetuum fieret: id vero longe aliam iuriſdictionem & totius Imperii rationem ſucceſſu temporum invexit. ut taceam, poſtea ſimul increbuiſſe Eccleſiaſticam Pontificis iuriſdictionem, rem ſuperiori ævo nemini auditam aut cognitam. Item *theſi* 61. Carolus itaque Magnus provinciis à ſe devictis Magiſtratus præpoſuit, Epiſcopos & Duces; utriſque adiunxit Comites, ſed ad tempus tan-

tantum ; & ad arbitrium ; quod iam latius ab aliis monstratum est. Item *thesi 62*: Posteriores Imperatores, Ottones præsertim, (*Sigon. lib. 5. de Reg. Ital. De Gallia & Anglia vide Camden. in Brit. tit. Ordines Angliæ*) regalia & iura quædam superioritatis communicare cæperunt: &, quos antea ut Magistratus in Provinciis vice sacra ius dicere voluerunt, iis cum dignitate Ducatus, Comitatus, &c. easdem sub fide vasallitica hereditarie & perpetuo concesserunt; atque inde iura territorialia orta sunt. Ab hisce vicissim iurisdictio in inferiores, vel sub feudi lege, ut communius, vel alio modo, translata fuit.

Vnde evidens est. Imperatorem fontem esse & originem omnis potestatis, iurisdictionis & superioritatis; adeoque ea omnino salva in partem sollicitudinis adsumpsisse proceres suos; quod & investituræ lex manifestius ostendit. Petere namque investituram, est signum devotionis & recognitionis. *Beretta consi. 28, num. 3. Cravet. consi. 61, num. 6.*

Quomodo vero hisce officiis publicis & summe arduis Ordo Ecclesiasticus successu temporis, postquam etiam simili modo iura territorialia & regalia ab Imperatoribus, mundanorum nego-

negotiorum plusquam studii prætextu *pietatis* obtinuissent, insertus fuerit, id nimis iam longum & operosum, forte etiam nostræ intentioni haut adeo gratum foret: tamen hoc aliquousque satis, ubi cuique sit constitutus dignitatis locus, manifestat series classium superius posita. Quæ hac vice sufficiant, ne in immensum compendiosa hæc disquisitio excurrat. Forte de his, & similibus summe necessariis, præsertim de origine officioque talium, ac iurisdictione Ecclesiastica, alibi agendi patebit campus. Interim ad Civitates pergemus.

NOTA. Hæc, quæ ex amici scriptis sumpta sunt, introductionis loco in principio statim pro maiori rerum informatione huc referre volui, ut inde dignitas, altitudo, & præeminentia cum potestate summa S. Romani Imperii Germanici censeri posset. Nec sane uno tempore tam accurate *ardua huius* formæ constitutio adornata fuit; sed eam ipsa rerum necessitas, durationi perpetuæ innitens, ita compte elaboratam procreavit, & præ cunctis terræ regnis in amplissimo decore, cum successu temporis nitide splendidam reddidit. Verum ut excelsæ mortalium familiæ, pro temporum & actionum occasione aut forte va-

ria, mutationibus obnoxiæ ſunt; ita cum iiſdem ſæpius ipſa regna varios patiuntur paroxyſmos aut concuſſiones: quod etiam noſtræ ſimiliter in hoc grandi motuum tumultu Germaniæ accidit. Namque, quum Fridericus V. Palatinus Rheni, contra Imperatorem Ferdinandum II. coronam Bohemiæ ſubiiſſet; atque in variis ac multiplicibus conflictationibus Imperator Maximilianus, Bavariæ Dux, auxilium adſiduum & ſuccurſum præſtitiſſet; gratitudinis ergo Ferdinandus Imperator in Conventu Ratisponenſi anno MDC.XXIV, 23. Februarii, poſt varias deliberationes de condonatione & reſtitutione Friderici Palatini inter Electores & Legatos habitas, tandem Electoralem dignitatem Bavarico Duci tanquam agnato Palatini, optime de ſe merito, adſignavit; qui etiam poſtea 25. Febr. Elector S. Romani Imperii inveſtitus eſt. Quemadmodum ſimile exemplum habemus in Electore Saxoniæ Mauritio. Nam, licet Imperator D. Carolus V. devicto prope Mulbergam ad Albim Iohanne Friderico Electore, & dignitate Electorali privato, Mauritio, qui ab agnato ſuo iam dicto, gradu tertio, in linea æquali, quum duorum fratrum nepotes eſſent, diſtabat, provinciarum Iohannis

hannis Friderici maximam partem attribuisset, & Electoratum 4. Iunii anno 1547. in castris ante Witæbergam in villa Blesern in eundem Mauritium contulisset; tamen sequenti anno MDXLIII, 24. Februarii, in Conventu publico Augustano, solemni ritu is ab Imperatore Carolo investitus, ac quasi in possessionem cum fratre Augusto, qui vices suas cum plenipotentia Comiti Mansfeldensi Hoiero obtulerat, missus est, totum actum inspectante Iohanne Friderico; quo animo, facile quis diiudicare poterit. Veluti deliberationes tales Electorum atque eas solemnitates integre Sleidanus, *lib.* 20, mihi *pag.* 625, describit. Sic etiam nuper Ferdinandus II. Imperator noster gloriosissimus & victoriosissimus, anno præsenti 1629, die 6. Iunii, stylo veteri, Viennæ Ducatum Megapolitanensium Ducum, propter bene merita, in Generalem exercitus sui Ducem Albertum Friedlandiæ solemniter transtulit; quod litteræ inde scriptæ ita attestantur: Hodierno die simul, circa horam nonam antemeridianam, Imperator Ferdinandus noster Generalem totius Cæsareæ militiæ Ducem Albertum Friedlandiæ in Antecamera sua Ducatu Megapolensi solemniter investivit;

L 2 sed

ſed tamen unicam eius & ſingularem ita recepit perſonam. Ducis huius Mandatarii erant, Comes Maximilianus Walſteynenſis, agnatus eius proximus, qui medium genibus flexis occupabat locum; deinde ſupremus exercitus equeſtris Præfectus, quem hodie Colonellum dicunt, Dn. de Sanct-Iulian, qui dicto Comiti à dextris adſidebat, à ſiniſtris vero Iodocus Tillman I.V.L., qui oratione ſupplex infeudationem petebat. Imperatoriæ Maieſtatis nomine autem, & loco Vicecancellarii, reſpondebat Dominus à Noſtitz. His confectis, iuramentum fidelitatis iuxta morem uſitatum à Mandatariis præſtitum fuit, & peracta ſimul gratiarum actio, &c.

Sed in libero Imperatoris arbitrio eſt poſitum, quibus ſolemnitatibus & quo in loco conferre feuda velit illuſtria cum dignitatibus; quum ipſe rerum caput ſit & dignitatum origo. Omnia enim pro commodo Imperii ex neceſſitatis ratione diſponit libere, & officiis bellicis præficit idoneos Germaniæ defenſores, ceu quoque Carolum Magnum id factitaſſe olim legimus, *quod ita recte adſeverat Ant. Col, Sect. de iure Imper. Germ. th.* 28. Vſque dum Monarchia Romana ad Germanos devoluta eſt, officiis bellicis viros

viros strenuos, qui incursiones hostium acriter reprimerent, sibi devinctos tenuit, velut olim hoc semper egit, ut certos regni limitibus Carolus primus Germanorum imperator præficeret. Quum enim, ait, heros ille Sorabos devicisset, Pannoniam superiorem constituit limitem regni sui versus Orientem, contra Hunnos & Avares. Quumque Germaniam Galliæ coniunctam in duo distinxisset regna; illud, quod ad Galliam pertinuit, nominavit Westreich; quod ad Orientem, Ostreich; (unde Austria;) additis præsidibus limitum seu Marchionibus. Sed limitis seu Marchiæ nomen mutatum postea fuit in Ducatum, multo scilicet post à Friderico I. Imperatore. *Peuc.lib.4.Chron.in pr.f.m.* 445. Sic Bavariæ nomen quoque compositum dicit idem Peucerus ex Bojis & Avaris, quos Carolus, devictis ac depulsis Hunnis, regioni Boiorum adiecit. Vnde & Bavariam tenuerunt ipsius Caroli M. posteri usque ad Ottonem I. qui eam Henrico fratri tradidit, primumque Ducem Bavariæ constituit. Fuerunt autem Avares sive Avari reliquiæ quasi Hunnorum; qui populi, Noricis pulsis, in ea terra consedere. Vnde littera adiecta dicitur, velut *Boiaria*, hæc terra, à Bojis Cisalpinæ Gal-
 liæ

liæ populis, qui hoc loco aliquando ſedes habuiſſe leguntur. Et dividitur hæc regio, præter alias diviſiones, in Cis-Danubianam & Trans-Danubianam: ut hæc Bavaria Nariſcorum ora ſit, illa vero Nortgovia dicatur; quæ eadem Palatinatus ſuperior appellatur, ad differentiam eius qui ad Rhenum eſt Palatinatus, & inferior vocatur.

Verum ne in alium heic prolabamur diſcurſum, redimus ad id, à quo exordium ſumptum erat, quod ſatis ex ſuperioritate Cæſaris Maieſtatica, conceſſione privilegiorum, iuriumque exemptitiorum, attributione dignitatum cum plena poteſtate imperandi, adeoque ex ipſis membris Imperii ſummis, præeminentia eius colligere licitum ſit: Velut in eius rei teſtimonium luculentiſſimum, merito locum inſignem Georgii Schonbor., *ex pol. eius lib.* 5, *cap.* 5, adducimus; qui ita ſe habet:

De praeminentia S. Rom. Imperij.

Cuilibet ἀφθόνως iudicanti obviam eſſe exiſtimo, S. Romanum imperium maieſtatis & dignitatis ſuæ apice, cæteris omnibus regnis, quæcunque latiſſima Chriſtiani orbis orbita continentur, eſſe ſublimius. Hoc revera quartum illud eſt, quod Daniel propheta, *capite ſecundo*, de ſtatua agens, collocat

in

in tibiis ferreis, & pedibus ex ferro & luto mistis: de bestiis vero tractans, *capite septimo*, depingit prægrandis & robustæ belluæ imagine, quæ dentibus suis ferreis longe lateque sit grassatura. Sicuti igitur ferrum robore & duritie omnia metalla superat, omniaque frangit & comminuit: & ut bestiæ, quo robustiores habent dentes, eo sunt formidabiliores & nocentiores: Ita quoque hoc imperium reliqua regna fortitudine ac perpetuitate longe vincit: eiusque maiestas hactenus invicta semper mansit, nec ab ullo enervari penitus potuit. Neque ulli hominum accepto ferenda est huius imperii conservatio: sed solius Dei benignæ providentiæ, à qua dependet illius dignitas. *lib.1, cap. de veter. iur. enucl. Nov.* 28, *cap.* 4. Neque assertionem Zoanetti admiserim, *tit. de Rom. Imp. num.* 94, dicentis, Imperii Romani verticem & cerebrum esse Pontificem. Præiudicio, quod alias omne tollit iudicium, bonus ille vir laboravit, neque aliter potuit, quin, exemplo Baldi, in ditionibus Pontificem pro numine colentibus hanc sententiam defenderet. Similiter illorum oculos glaucoma obsedit, ut pariter non videant, qui ideo Romani Imperii gloriam conantur deprimere, quod alia regna sint

ampliora & potentiora, velut Turcicum, Hispanicum. His responsum velim; summum Imperii axioma non æstimandum esse ex regnorum quantitate: sed ex iure partim successionis, partim gubernationis. Successit nostrum Imperium Romano-Germanicum in locum pristini illius Imperii, eiusque iuribus, præeminentiis, & privilegiis omnibus fruitur. Gubernatio aut divina est, aut humana: Illa incomprehensibilis & admiranda: hæc prudens & legibus armisque probe minuta; nullumque superiorem recognoscens, nisi DEVM & ensem; uti communi Electorum Imperii decreto, anno Christi 1338, tempore Benedicti XII. P. publicato, pronunciatum est. *Aventin. lib.* 8. Præeminentia itaque Romani Imperii in eo vertitur, quod omnes exteri intelligunt, debere se comiter Romani Imperii observare maiestatem: neque enim ullum est in universo terrarum orbe nomen sanctius, *l. fin.* 1, *cap.* 1. *de legibus*, nullum vel ipsis remotissimis barbaris venerabilius: &c. Hactenus ille. Quibus hoc addendum, in quo vel solo huius maiestatis radium longe eminentissime in Imperatoribus nostris Romano-Germanis coruscantem in hæc usque tempora vidimus, quod etiam vicini Re-
ges

ges aliquot ex eorum munifica liberalitate se coronatos esse gaudeant. Vin' exempla? ait *Kon.in pol.par.* 1, *cap.* 23, *num.* 131. Respice ad Hungariam; Nonne huic Regno tempore Ottonis III. regia dignitas tributa fuit, & postea ab Henrico II. Imp. confirmata? *Peucer. in complem. lib.* 4. *chron. Car. in vita Ottonis. Kon. pol. par.* 1, *cap.* 14, *num.* 35. Nonne Poloniam idem Imperator Otto III. similiter ad regium culmen evexit? *Alex. Guagnin. tom.* 1, *rer. Pol. in vita Boleslai. Peuc. d. l.* Etenim Otto Ruffus, tertius eius nominis Imperator, (*dicente ita Salo. Neugebav. de Codano, in vitis Princip. & Reg. Pol. in vita Bol.*) reliquias novi Martyris Adalberti à Prutenis occisi visitans, hunc Boleslaum Regem solemniter creavit, sociumque & amicum Romani Imperatoris, à tributo & omni iurisdictione imperatorum cum posteris immunem declaravit. Et quo arctior inter ipsos & posteros ipsorum esset necessitudo, Richsam Erenfridi Comitis Palatini ad Rhenum filiam, sororis suæ Mechtildis neptem, Mietzislao Regis filio despondit, &c. En quoque Fridericum I, Barbarossam cognomento. Is Petro Daniæ Duci regia stemmata dedit, ac regali potestate beavit. *Trithem. cap.* 17. Velut etiam Otto Fri-

singenfis hunc ita loquentem introducit: Hominio ac fidelitate nobis facta, coronam de manu nostra Petrus Danorum Rex suscepit: iis tamen legibus regios honores est adeptus, ut in fide ac obsequio perpetuo Imperii Germanici permaneret: &c. Eodem modo PræfecturamBohemiæ Fridericus I. Imperator regia appellatione subornavit; ea tamen lege, ut nihil de maiestate ac iure Imperii Germanici detraheretur. *Bodin.lib.* 1, *de rep. cap.* 9, *num.* 144. *Peuc.lib.*4. *chron. Carion. in vita Fried.* Quin & Sigismundus Imp. Adolphum Secundum Cliviæ, & Amadæum Sabaudiæ Comites, in sublimiorum Ducum Imperii sedem collocavit. *Peuc.lib.*5. *chron.Car.in vit. Sig. Bod.d. cap.*9, *num.* 127. Etiam à Maximiliano I. anno 1497. in comitiis Wormatiensibus Comes Eberhardus Barbatus Wurtenbergensis creatus est primus Dux. *Cusp. in vit. Max. Matth. Dress. part.*4. *isag. Histor.de Duc.VVurteb.& c.* Vt ex his & similibus satis constet, in quanta potentiæ gloria semper præ cunctis terræ regnis Imperator Romano-Germanicus floruerit. Quippe duplici auctoritate magis iam potitus est, quam quum olim populus Romanus in Principem summum omne imperium suum & potestatem contulisset.

lisset. §. 6 *I. N. G. & C. l. 1, ff. d. Const. Princ. §. sed & hoc. vers. quum enim ff. de concept.* Namque & Germani, cum Sarmatis, suos habuerunt semper reges, ex quo à Tuiscone, qui primus Germanorum Mercurius sive Nuncius & interpres deorum, à *Tuitschen*, sive *Deuten*, interpretari, dictus fuit, propagationem sui generis acceperunt; velut per annos 175. regnasse, & filium suum Mannum Sarmatis ac Germanis ad Rhenum regem reliquisse, circa tempora Belochi Prisci & Abrahæ, in historiis est; cuius filius postea Trevir Treviros sive Germanos primos in Gallia Belgica condidit. *Chronol. Alst. de reg. Germ.* Et postquam Mannus per annos 66. regnum tenuisset, Ingævon per annos 45. ipsi successor fuit; veluti sic viginti unus Reges, usque ad tempora Davidis, anno mundi 2890. & circiter, ante Christum natum anno 1081. ab Alsted. *d. l. chron.* numerantur; quorum postremi fuerunt tunc Kels, Gall, & Hyllir, tres filii Wolfheimii. Verum, quinam hinc per quinque prope secula ad tempora Nebuchadnezaris & captivitatis Babylonicæ, quæ incidit in annum mundi 3365. ante Christi nat. 606. quum simul Tarquinius Priscus apud Romanos regnum teneret, in Germania guberna-

nave-

naverint, de eo nihil certi affirmare quis poterit: quamvis constet Galliam & Germaniam uno coivisse tunc regno. *Alsted.chron.tit.52,pag.202.* Attamen hoc testantur historiæ, quod Landinus, Germanorum Orientalium rex, Darium Hystaspim per suos Scythas, Sacas & Getas evicerit; nec curaverit Darium, quamvis eius filiam in matrimonium petiisset. unde iste monarcha Persarum vindictam sui contemptus quærens, in Darium septingentis millibus hominum irruere ausus fuit, pontem Danubio imponens. Quo tempore Consules Romæ, eiectis regibus, rerum primas tenebant. Sic etiam de Brenno, filio regis Angilorum in Suevia, hoc constat, quod ille circa annum mundi 3584, ante Christi nat. 387, innumero Germanorum & Gallorum exercitu Italiam ingressus sit, & Romanos qui à Clusianis in auxilium advocati erant, prope fluvium Alliam evicerit, postea que ipsam Romam occuparit; ac, nisi Camillus, quem tamen antea in exilium ingrati eiecerant, patriam fortitudine sua salvasset, & hostem septimo mense repulisset, sedem procul dubio figere constituisset. Vnde Romani, Germanis & Gallis infensiores redditi, sæpius admodum fervido semet invicem depugnarunt bello,

inpri-

inprimis tempore Fabii Maximi & Scipionis. Nihilominus, quum Germanorum reges ita fortiter pergerent etiam longinquas adoriri terras, tantus Germanici nominis terror undique fuit, ut etiam reges non lacessiti ultro pacem ingenti pecunia mercarentur ab illis. Quis fuerit Ariovistus rex, Germanice Ehrnvestus alias dictus, id historici testantur; & ipsa C. Iul. Cæsar, *in lib. suo de bello Gallico*, cum in plurimis rebus gestis describit, eidemque simul, quum satis elatum legatis suis responsum dedisset, quod in consulatu suo rex esset à Senatu Romano salutatus, & tamen ipsi colloquium denegaret, exprobrat. Ast, ut illum circumveniret, prœlio satis astute sollicitéque omnia disposuit; unde victoriam quoque reportavit ita, ut Ariovistus vix fuga elaberetur. Et quamvis etiam Belgas, cum Germanis Transrhenanis vindicias agentes, dissiparit; tamen Eburones Germani Cisrhenani inter Mosam & Rhenum legatos Cæsaris & legionem cum quinque cohortibus interfecerunt. Hac itaque clade audita, quum Cæsar compertum haberet, Germanos esse invictos, neque Gallos sine eorum favore in officio quietos contineri posse, trans Rhenum in Germaniam misit, qui animos Germano-

manorum, quos ferro non poterat cohibere, auro sibi conciliaret. Quod quum ita satis feliciter muneribus largis obtinuisset: ab ipsis equites peditesque stipendiis accersivit suis, quorum opera Galliam perdomitam felicissime in provinciam redegit. In bello deinde civili Cæsar opera Germanorum semper usus est in Græcia, Hispania, Europa, Ægypto, Asia & Africa. Nihilominus post mortem Cæsaris semper Germani lacessere ausi sunt Imperatores. Duos quippe perpetuos hostes, Parthos atque Germanos, hinc Occidens, illinc Oriens, Romanæ maiestati velut obices fataliter obdiderũt; quum præsertim Germanis virtute ut plurimum præpotentes reges ducesque præessent; ceu fuit Cotisonus, Marobodus, Harminius, Vodenus, Vectius, Vecta, Wetgillus, Hengistus, &c. Item Odoackerus, Hermenfredus rex Thuringiæ, Alboinus, Bertoldus, Sighardus, Ditericus, Edelhardus, Warnekindus, &c. Et quamvis variis modis, nunc connubio, nunc muneribus, nunc fœderibus, Romani Imperatores Germanorum Principes, quorum tunc duodecim erant, ex quibus rex eligebatur, *Bunt. chron. Brunſ pag.* 14, sibi devincire studerent; tamen Germani semper ad ingenium reversi, non potue-

potuerunt ferre iugum Romanum. Hinc varia orta sunt bella, & admodum dura; puta Dacicum, Gothicum, Saxonicum, & similia, usque ad annum Christi 772. Quo tempore Carolus Magnus cum Rege Witekindo fortissimo primum congressus est, & primam victoriam apud Osnabrugam reportavit: indeque ad Eresbergam, sive Venerationis Montem, contendit celeriter, ut famosissimum illud tutelare & commune idolon gentis Irmensulam destrueret; quod rite perfecit, & idololatricos cultus omnino abolevit. Quamvis autem Wedekindus ex eo tempore & loco semper arma reparatit, & ubique vires usque ad annum 786. recuperarit suas, adeo, ut illum variis & interdum satis ambiguis præliis suppresserit: tamen tandem, quum solus ex sui Wedekindesburgi obsidione clam aufugisset, se Imperatori Carolo dedere coactus est, pace prius confecta. Quod factum est prope Mindam, ad Visurgim; ubi adhuc rudera arcis monstrantur, & Mindam inde ita nominatam dicunt, quod Witekindus Carolo M. dimidiatam eam arcem hac voce, quasi *Meum Tuum*, *Mein-Dein*, esse deberet, tradiderit. Non solum ita Carolus M. Imperator gloriosissimus variis bellis attritos Saxonas tandē in ordi-

ordinem redegit, & ex nimia feritate ad mansuetudinem & humaniorem vitam retraxit; sed etiam eorum iura cum regali sceptro in sese transtulit. In cuius rei apertum signum & memoriam æviternam de novo VVitekindum dignitate Ducali donavit, & insigne clypei eius, equum videlicet nigrum in album, convertit, memoriæ & testimonii caussa, quod sese ad Christianæ Fidei confessionem convertisset, ethnicismumque priscum penitus abiecisset. Insigne hoc equi albi semper Ducum Saxoniæ solemne fuit, ultra 400. annos; donec tandem, Heinricus Leo, Dux Brunsvicensis, tanquam principale clypei decus, galeæ frontispicio imponendum rectius censuit. *Bunt. in chron. Brunsf. pag.* 16.

Ex his igitur liquet, quanta gloriæ autoritate & iure, quanto maior effulserit Carolus Magnus: Eadem quoque hodie merito splendent successores eius omnes.

Conclusio Procemij.

VErum, quum iam ex supradictis satis appareat, quæ constitutio sit Imperii Romano-Germanici; iam ad scopum nostrum nos convertimus, ut

ut reliqua, quæ ad conservationem & durationem huius Imperii pertinent, in munimentis & ornamentis eius necessariis, quæ in Civitatum aut Vrbium cultura & earum iunctura consistit, plenius percenseri queant. Quantum igitur boni in particulari & famosissima ea civitatum Hanseaticarum Societate, & eius Rebuspublicis lateat, id sequens libellus satis luculenter, pro temporis iam ratione explicabit.

PARS PRIMA

De

CIVITATUM

HANSEATICARUM

Fœdere celeberrimo, & eius fundamentis remotioribus politicis.

CAP. I.

De Universitate, Communione & origine civitatum. Ubi insignis ex hac occasione locus Platonis ex symposio eius, iuxta Teutonicum, explicatur.

UTI Duo maxime sunt, quæ cuiusque regni aut reipub. salutem in duratione sui firmiter conservant; videlicet mutua subditorum & gubernantis affectio, atque civitatum solida munitio: ita quoque in Imperio nostro

Romano-Germanico hæc duo ubertim præ aliis terræ regnis florere, ex introductione superius allegata constat. Quæ etiam tanta cum cura semper prudentes Imperatores observarunt, ut nihil æque magna sollicitudine animi dispexerint, quam quæ ad duo hæc fundamenta recte disponenda facerent. Inprimis semper hoc anxie egerunt, ut animos subditorum sibi singulari cultura & beneficiis variis conglutinatos tenerent, & sequaces usque sibi per quamvis sortem traherent. Vnde etiam tot dignitatum & honorum ac liberalitatum in distribuendis bonis exortæ sunt communicationes. Maximus artifex præ cunctis in talibus fuit summus ille heroum Carolus, qui etiam propter tot incluta facta heroica vere Magnus dictus est. Quippe quum tanto labore & conatu sibi vincendos esse Saxonas fortes cerneret, Witikindum eorum regem statim à principio post obtentam victoriam, reddita Ducis magni auctoritate & dignitate, sibi ita denuo devinxit, ut per eundem etiam Saxonum animos emolliret, & eo tenacius sibi constringeret. Ac nisi Ducem eorum in tanto habuisset semper precio, seque præbuisset illis placidum, vixdum eos imperio cohibuisset, quamvis viginti sex
præ-

prœliis acerrimis gentem fortissimi cordis debellaverat. Tandem tamen illis consuetudines eorum ad Christianitatem reductis confirmavit. Ita homines, incondita alioquin præditi austeritate, flexibiles redduntur maxime, si in tempore clementiam aut comitatem adhibeat potentior & caussæ victor. Velut autem Carolus Magnus hoc artificium sedulo observavit in omnibus gubernationis suæ actionibus, ita etiam eius exemplum sancte sequuti sunt Ottones illi augustissimi, qui propterea ad tantum fastigium evexerunt auctoritatem Germanici Imperii, ut ex sancto subditorum studio & amore sibi invictam conciliarint gloriam & perpetuitatem. Habent enim (*recte dicit Boter. lib. 1. de orig. urb. cap. 1.*) humanæ res se invicem ut catenæ circuli, qui mutuo amplexu hærent, seque invicem sequuntur: quod si unum ex eis quemcunque tandem attrahas, tota catena cum suo principio consequetur; Ita etiam in vitæ negotiis tibi sumas; reliqua necessario sequi ordine continuo succedentia deprehendes. Verbi gratia, si quis agriculturæ studeat, an non oportet prius haberi artem fabrorum lignariorum, & ante illam ærariorum? Quam rursus metalla fodientium ars

præcedat, opus est. Item qui fodinis vacant, ruri ut degere possint, corpore tegantur necesse est, ad quod textores ac domus structores requiruntur. Similiter & alia omnia, si quæras & scruteris, inter se connecti reperies. Quibus verbis optimus auctor non tantum conglutinationem humanæ societatis aut conversationis indicat, sed etiam id intendit, ut inde cognoscatur, quam arcto connexu inter se constringantur mutuæ cohabitationes mortalium. Cuius vinculi triplicia requisita ponit Thol. *in republ. lib.* 1, *cap.* 3, *num.* 12, licet ad duo capita reduci commode satis queant. tamen audiamus eum. cuius verba sic se habent: Tria necessaria in summa colliguntur ad conservationem humanæ societatis & rerum omnium conditarum, quibus omnis civitas & congregatio humana vinciatur & colligatur. Primum dilectio & amor, quo omnia animalia se & suos tueantur, generent, & educent. Et hoc complectitur στοργὰς φυσικάς. Retinet coniugium amor: idem facit ex duobus corporibus unum quoddam. Erunt duo in carne una. *(ait sacra Scriptura.)* Et, Masculum & fœminam creavit hominem Deus. Ex homine mulier facta à Deo. Vt fieri non possit, quin inter huiusmodi perso-

personas non sit quædam naturalis, eademque summa amicitia: quum nemo seipsum, aut suam carnem odio habeat; sed diligat & foveat. Vt etiam in ænigmate expresserit Plato, *In Convivio, vel de Amore*; tria hominum genera olim fuisse, non solum quæ,, nunc duo, mas & fœmina, verum,, etiam & tertium ex utrisque com-,, positũ, cuius nobis non extat nomẽ,, quoniam periit. Nam in Adamo pri-,, mũ duplex genus erat, quia ex illius,, costa Eva sumpta est mulier. ex his,, progenies, quæ non potuit non a-,, mari. hincque prima civitas & cœ-,, tus, qui postea in universum mundum diffusus. Alterum, quod necessarium, & pariter datum à Creatore fuit huic civitati, sive cœtui universo hominum, ad colligationem & vinculum firmissimum, sunt notiones de moribus, de æquo & bono, de honesto, omnium hominum animis insculptæ, ut societates creaturarum rationalium cum propria natura vivere possent, non temere aut instinctu corporearum affectionum, more brutorum. Tertium fuit prudentia indita quædam, qua prospiceret sibi, & necessitatibus quotidianis, præsentibus, & futuris. Et heic constitutum est ius, quod dicitur ius gentium &

commune: ut naturale. cui & C. Cotta addebat; iuris quoque naturæ esse, & commune omnibus rebus natis, vivere & mori. communis etiã omnium possessio, acquisitio eorum quæ terra, mari, cœlo, occupantur, & similia, fides, consensus, voluntas, &c. Ex hoc iure gentium cœperunt seorsum fieri alii cœtus, aliæve civitates, & similiter ex illis alia iura, quæ & civilia à seorsum factis & positis congregationibus seu civitatibus legitimis dicta sunt, &c.

Admodum illustris est locus iste, quem Tholosanus heic ex Platonis sympoſio adduxit. Sed quum ipse non intelligat, ut ex dictis apparet, quid allegarit, operæ precium omnino faciemus, si ex Teutonico eum explicatum demus. Plato certe inter omnes Philosophos, quorum scripta adhuc integra extant, solus & unicus est, qui veritatis professionem ethnico more quam proxime secutus est; ut tota logomachia Stagiritæ vix nomine digna sit præ huius studio; quum semper realis in sapientiæ cultura deprehendatur; alter vero nil nisi fumum vendat picta imaginis specie. Quippe Plato sapientiam Ægyptiacam Magorum, qui ductum Abrahami & Trismegisti sequebantur, penitus perspexerat; unde

de longe ſapientius naturam rerum uſque ab origine prima percenſere potuit. Quoties ille de mente divina, (quam ſemper in ſuis ſcriptis ſpirare videtur,) de angelis, anima hominis, ſpiritu mundi, &c. verba facit, longe altiora intendit, quam ut poſſint profanæ mentes eius adſequi ſenſum. Marſilius Ficinus, qui fidelis Platonis ſuperiori ſeculo ſectator fuit, & prope ad unguem eius ſermonem calluit, ipſe ſæpius confitetur, quam arduus ſit in diſcurſibus eiuſmodi. Proinde eum toties myſteria locutum eſſe exclamat. velut etiam de libris illis duobus, quos Sympoſion & Phœdrum appellavit, & in quibus de amore agit, quid & unde is ſit, aſſeverat, quod mera myſtica ibi pertractarit, quum in Amore talia admiranda conſtituat, quæ omnis generationis modum exuperent. Huius enim Amoris officium eſſe, ait, ut inter Deum & homines interpretis & quaſi portitoris fungatur munere: mediæ autem illius inter divinam & mortalem naturæ originem, adhibita imagine, repræſentet: Illum videlicet paterno & materno genere longe lateque diverſo natum, &c. In his & ſimilibus, dum tam myſtice loquitur Plato, nil aliud oſtendit, quam ut recurrat ad illam primam generationem

tionem & propagationem sui, qua Adam ante lapsum & conditam fœminam donatus erat, ut non ita per coniunctionem externam sui simile ex se procrearet, sed ut magice ex semetipso, iuxta modum paradisiacum, cui à principio creationis deputatus erat in æternum, progeniem suam ederet. Qui rationi externæ mundi in falsa & phantastica philosophia mundana, iuxta elementa eius inservit, hæc vix capiet, quum tantum suo tenebrarum & occœcationis spiritu agitetur. Sed potius iuvat, & rectius est, ipsum audire Teutonicum, cuius verba *in libello de incarnatione Filij Dei cap.* 4, sic se habent: Ratio mundi externi hoc omnino obtinere cupit, quod Iehova hominem in creatione ad externum regimen destinarit, iuxta stellarum complexionem & quatuor elementorum. Si hoc verum, idem creatione sua quoque dolori & morti destinatus esset, quippe cœlo stellato suus constitutus est terminus: atque, si hunc assequatur, deserit eam creaturam, cuius ductor erat: atque tunc diffluit regimen & subsistentia creaturarum, quæ externo huic cœlo subiectæ sunt. Ita cernimus nos satis, quam caduci simus, & morte absorbeamur, si nos cœlum externum cum suis elementis de-

[f]erat, ut etiam infans in utere materno [f]at ætatis ad moriendũ consecutus sit, atque sæpius dissolvatur; quum etiam adhuc absque vita & congelatione regiminis externi corporea sit priusquam centrũ naturæ ignem animæ exuscitet. Veluti sic omnino mortem & obitũ in lapsu Adami agnoscimus, quod Adam statim, simul ac terrenam imaginem induit, paradiso sit demortuus, atque regno Iehovæ se per mortem privarit. Proinde etiã necessitas ipsa regenerationem nobis imposuit, alias impossibile foret, ut vitæ restitueremur. Quum vero Iehova Adamo terrenum, qui submixtus erat, fructum interdiceret, ne illum tangeret; atq; solummodo unicum crearet hominem, virili & fœminea proprietate in utraque Tinctura, videlicet ignis & lucis, in amore, eundemque è vestigio in paradisum traduceret, imo ipse in paradiso crearetur: ideo nullatenus rationi id concedere possumus, quoties ex instinctu diaboli ita clamat: Quod homo terreno modo creatus sit. Namque omne quod ex terrena qualitate solummodo uniceque creatum est, illud animale est, principium finemque habet, nec consequitur æternitatem. Quodcunque igitur non ex æterno productum est, istud corrumpitur, & saltem speculum aliquod

refert,

refert, in quo æterna sapientia se, tanquam in figura & similitudine creando depinxit. In tali re nihil amplius remanet quam umbra absque qualitate & essentia: transitque sicut ventus, qui se ostentavit, atque iterum mox evanescit. Propter eiusmodi creaturam Verbum Iehovæ non est caro factum. Æternum illud non propter corruptibilitatem introivit in corruptibilem essentiam. Non ita terrenum adsumpsit, ut terrenam corruptibilitatem in potentiam maiestatis evehere & introducere vellet: sed propterea, ut illud, quod ex potentia maiestatis erat progressum quidem, ast in malitiam & terreitatem prolapsum, atque ita quasi in morte abolitum fuerat, inde iterum vitæ restitueret, resuscitaret, & ad potentiam maiestatis denuo extolleret in ea possessione, veluti erat, antequam erat creatum. Ideo alia ratione homo agnoscendus, quam hactenus factum est, dum mere animalem iudicavimus. Animalis quidem redditus est secundum proprietatē mundi, quum moreretur in Adamo: proinde vivebat huic mundo, & nullatenus Deo. Quod si vero spiritu voluntatis suæ in Iehovam ingrederetur, tunc in nova creatura & spiritu voluntatis iterum nobilem imaginem obti-

obtineret, & in Deo iuxta eam imaginem viveret, nec secundum animales proprietates huius mundi. Ita homo in morte erat, & tamen vivebat: Atque propterea Verbum Dei homo factum est, ut Deo hunc rursus aduniret, atque denuo totus in Deo crearetur. Sic quoque paradisiaca imago nobis consideranda est. Dicimus & agnoscimus, quod Adam bonus, integer & omnis expers maculæ non minus ac Lucifer cum exercitu suo creatus fuerit. Ille donatus erat oculis purissimis, atque hoc duplici modo. Quippe utrumque in se continebat regnum, videlicet Dei atque huius mundi. Verum quemadmodum Iehova dominus est potens omnium rerum; ita etiam homo in potentia Dei debuisset in mundum extendere dominium suum: Velut Iehova dominatur in omnibus, & omnia pertransit insensibiliter; ita quoque homo interne divinus atque cœlestis omnia permeare poterat & perspicere.

Homo externus quidem in externis vivebat; ast dominium acceperat in externa, & erant ipsi subiecta cuncta; nilque ipsum subiugabat. Is potuisset scopulos confringere proprio motu & viribus naturalibus. Tincturam terræ plane perspectam cogni-

tissi-

tiſſimamque habebat: omnia miracula terræ penitus exploraverat. Quippe in eum finem ad hæc externa creatus erat, ut quodlibet figuris ſuis manifeſtaret, atque in actum produceret quidquid in æterna ſapiẽtia prævifum fuerat. Etenim virgineam poſſidebat ſapientiam. Aurum, argentum, & pretioſiſſimum metallum, eſt quidem ex cœleſti magia cum inflammatione ita incluſum: eſt aliud quid tamen, quam terrenum. Homo quidem hoc amat, & eo utitur ad victum ſuum; verum eius fundamentum & originem minus intelligit. Non fruſtra id ab animo ita amatur: eius origo ardua eſt, ſi id recte perpendamus. Sed merito in hoc iam muti ſumus, quum homo alias eius nimio teneatur deſiderio, & ſe à Spiritu Dei per id ſeparet. Neminem decet corpus potiori fovere amore quam ſpiritum, quia ſpiritus eſt, & parit vitam. Saltem in ſimilitudine vobis id cenſendum propinamus; ſilentio tamen prætcrimus materiam cum fundamento eius & origine. Nihilominus hoc noſcatis, quod homini luſus & ornamenti cauſſa concreditum fuerit: Ipſe ex iure naturæ id poſſidebat: ipſius erat proprium. Sed ſubintellige corpus externum; quia illud cum ſua Tinctura, & metallica tinctu-

tinctura, inter se arctissimam fovet cognationem. Quum vero externi corporis tinctura desiderio satanico inficeretur, tunc quoque retro cedendo se metallica tinctura ab homine abscondebat, & hostili odio erga eum afficiebatur. Quippe longe purior est, quam corrupta in homine natura. Hæc vobis, vos perscrutatores metallicæ tincturæ, dicta & detecta sint. Si vestrum quis lapidem philosophorum quærat, is se ad regenerationem in Christo præparet; alias inventu vobis minime facilis erit. Tinctura enim hæc communicationem ingentem habet cum cœlesti essentia; quod si hæc à fæcibus suis immixtæ turbæ liberaretur, & perduceretur ad fixationem iuxta crystallinum splendorem sive perfectionem sui, facile materia illa agnosceretur. Splendor sive illuminatio eius denotat aliquid. Quod si nobis paradisiaci essent oculi, id omne quam facillime agnosceremus. Mens quidem nobis aliquid indicat, ast intellectus & plena cognitio mortua est paradiso: atque id propterea maxime, quod imagine eius nobili in Iehovæ ignominiam & nostri ipsius perniciem abutamur, neque per hanc Iehovam colamus, aut nostro spiritu in Iehovæ ingrediamur Spiritum; sed linquamus

Spiri-

Spiritum, & in externa hæreamus esſentia: inde nobis metallica tinctura in myſterium evaſit.

Homo creatus erat, ut eſſet dominus Tincturæ; atque ipſi ad obediendum adſtricta erat: aſt ſervus eius fiebat, & quidem alienigenus. Atque ita quærit aurum, ſed reperit terram, propterea quod Spiritum deſeruerit, & ſpiritu ſuo ingreſſus ſit corporeitatem. Inde corporeitas eum captivum trahit, & morti incluſit; ut ex hoc tinctura terræ excluſa iaceat uſque ad iudicium Iehovæ, niſi à corporeitate excedat, atque in Deo regeneretur. Namque quum diabolus dominium abſolutum cum turba & matrice æterni ſui ignis in cœleſtem eſſentiam, appeteret; propterea ipſi potentia occludebatur corporalitate elementorum in creatione, quæ propter infectionem eius in terræ craſſitiem & lapides meros, tanquam in partem venenatam evaſit, ut ita nullatenus dominus, ſed captivus iræ ſuæ permaneat. Atq; ipſi nihil prodeſt eſſentialitas, quia ſpiritus eſt, atque ſpernit cœleſtem eſſentialitatem, matricemque naturæ venenatam incendit; quæ matrix omnia ſtatim è ſenſibili & corporali produxit materia, unde talia Spiritus Iehovæ in huiuſmodi creationem convehebat. Homini autem

tem ea erant ſat cognoſcibilia. Quippe tincturam ſolvere poterat, & nobilitatem eius producere ad luſum & gaudium ſuum, atque ſimul in honorem Iehovæ & miracula eius, modo in ſtatu permanſiſſet innocentiæ.

Quod vero ad hominis cibum & potum attinet, quibus ignitæ animæ ſuæ nutrimentum & eſſentialitatem præſtaret; hæc ita ſe habent: Duplicem in ſeſe fovebat ignem, videlicet animæ ignem, & externum ſolis atque ſtellarum. Iam vero quivis ignis ſuum requirit ſulphur aut eſſentiam materiæ; alioqui ſubſiſtere non poteſt, id eſt, urere nullatenus valet. Exinde ſatis percipitur, quodnam hominis nutrimentum fuiſſet iuxta divinam eſſentiam. Etenim, velut ſupra dictum eſt, animæ noſtræ ignis Dei amore, manſuetudine & eſſentialitate cibatur, cum unoquoque eo, quod Deitatis centrum procreat. Quia anima ex æterno igne magico edita eſt, quæ propterea etiam Magicum expetit cibum, veluti imaginationem. Si imaginem Dei in ſe continet, imaginationem quoque unice in Iehovæ dirigit amorem, ceu in eſſentiam Dei, atque inde cibum Dei attrahit, quo cibo etiam angeli veſcuntur. Sin vero minus; tunc cibo eo delectatur, in quem

imaginatur, aut imaginationem suam proiicit; nimirum terrena & infernali qualitate fruitur, atque in eandem matricem se præcipitat: quamvis non cum substantia in eam irruat; tamen illa matrice repletur, cuius qualitates ebullire cum illo incipiunt, perinde ac venenum quoddam in carne operantes. Sic etiam externi corporis cibus satis cognitus est. Homo externus quidem erat; sed homo iste externus quasi ab interno prope absorptus erat. Quia internus totaliter per universum obtinebat imperium. Atque ita unaquæque vitâ, suo fruebatur nutrimento proprio., ex quo vivebat. (Vnde Christus vere ait; *Matth.4.* Non vivit homo tantum ex pane; sed ex unoquoque Verbo, quod per os Dei transit. qui textus nunquam absque huius rei informatione vera intelligi potest.) Videlicet imago Dei in homine, sive animæ Spiritus & Effigies, comedebat cœlestis essentiæ divinitatem; atque corpus externum extra crassitiem manducabat paradisiacum fructum ore tenus, nec in corpus transibat. Namque veluti externum corpus quasi ab interno prope absorptum latebat, ita quoque fructus paradisiacus ad id proportionatus erat. Essentia divina per terrenam evirescebat,

atque

atque terrenam illam in paradisiaco fructu absorptam tenebat, ut ita fructus ille nullatenus terrenus agnosceretur. Atque inde paradisi nomen est, quod pulchre per turbam evirescerет, ubi amor Iehovæ in media ira efflorescеret, & fructus ederet lautissimos, veluti lingua Naturæ absque ulla interpretationis phantasia opinabili satis aperte hoc percipit. Ex quo ulterius hoc conficitur, ut intelligamus, quomodo Iehova hunc incolat mundum: & mundus in ipso tamen quasi absorptus est. Mundus in eo est plusquam impotens; ipse vero omnipotentissimus. Ita quoque erat homo, & ita simul suum terrenum comedendo nutrimentum convertebat in cœlestem cibum. Vnde etiam hoc novimus, quod ita in regenerationem nobis sit redeundum. Velut nec aliter fructus paradisiacus ex ira progeneratus erat essentiæ cœlesti: vel quemadmodum cernimus, quod optime dulcis herba ex terra acerbissima repullulascat, quam solis calor alia qualitate perfudit. Ita concoquebat homo sanctus fructum paradisiacum in ore suo, ut ita terreitas absorberetur quasi in nihilo, nec hominem uspiam afficeret sensualiter: Ceu quoque agnoscimus, quod mundus hic in ultimo termino

suo absorbebitur, nec amplius extabit sensibile corpus. Ita simul externus se habebat cibus hominis: ille ore comedebat fructum, nec tamen dentium ipsi opus erat attritione, aut dentibus ipsis. Namque in ore statim ipsi aderat separationis & concoctionis vis. Duo contra virtutes in ore Adami existebant, utrumque appropriatum suum attrahebat: terrenum in cœlestes transformabatur qualitates, veluti inde compertum habemus, quod secundum corporis nostri constitutionem transformari debeamus in novum cœlestis virtutis corpus. Pari modo transmutatio in ore erat, atque corpus eius sanctas excipiebat vires. Namque regnum Dei in potentia consistit. Velut etiam homo in regno Dei consistebat: quippe immortalis erat, & filius ipsius Iehovæ. Quod si vero cibum visceribus ita abligurire debuisset, atque tantum secum in ventre portare fœtorem, velut iam gestamus, merito quæreret ratio. An hæc paradisus sit? & num Spiritus Dei in ea habitet? quum tamen Spiritus Dei in Adamo habitare deberet, tanquam in Iehovæ conditoris creatura.

Labor eius paradisiacus simpliciter puerilis quidem erat, sed tamen divinæ sapientiæ plenus: Concessum ipsi erat

erat plantare arbores, & alias herbas, omniaque ex sancta lætitia peragere: In omnibus ipsi germinabant & edebantur paradisiaci fructus; singulaque ipsi pura erant. Quicquid ille agebat aut actitabat, in omnibus erat iustus: nec ulli subiectus erat legi, nisi legi de imaginatione aut libidine, quam cum spiritu suo defigere debebat in Deum, atque sic mansisset in æternum. Ac licet Iehova terram mutasset, nihilominus ipse mansisset absque necessitate & morte: Omnia ipsi saltem in cœlestem essentiam fuissent transfigurata.

Simili modo hæc percipiatis de eius potu. Homo internus hauriebat aquam vitæ æternæ ex Dei essentia; externus bibebat aquam terræ. Verum quemadmodum sol & aër aquam in se abliguriunt, nec tamen ab ea adimplentur, sic etiam colliquescebat ea in ore hominis. Vtraque recedebat in mysterium. veluti id cognitione adsequi possumus, & certo novimus, atque idem ipsa veritas est, quod Iehova omnia ex nihilo fecerit, saltem ex virtute sua; ita quælibet terrena per os hominis reverti debebant in hoc, quod erant ante mundi creationem. Homini competebat enim spiritus & eius potentia, & non terrena moles corporis.

Namque Deus ipsi semel addiderat corpus, quod æternum durare debebat. Non indigebat ulterius ulla creatione. Thronus erat principalis; intellige Adamum ex cœlo & terra confectum, nec non astris & elementis: tum ex ipsa Dei essentia, ut esset dominus mundi, & filius Dei.

Annotate hoc, ô Philosophi; verum est hoc fundamentum & ipsa summa sapientia. Cavete ne litem ullam scholasticam heic submisceatis. Satis hæc manifesta sunt. Opiniones nihil ad rem faciunt. Verum Spiritus intelligentiæ verus, qui ex Deo progenitus est, ille veritatem novit. Quælibet opinio absque huius cognitione in terrenam abit stultitiam, & terram solum aut quatuor vix Elementa percipit; Imo quatuor in eo latent occultata: Nec tamen quatuor in Adamo regimen obtinere, sed ab unius imperio quatuor coërceri debebant; nimirum elementi illius cœlestis, dominio cogentis quatuor mundi elementa: Atque sic ad idem reduci cogemur, si paradisi possessores, quam ob caussam Deus est homo factus, evadere cupimus. Dictum hoc vobis sit, ô Scholastici, vos litigatores: Lambitis vos circulum, nec ingredi eum valetis; Non aliter, ac si felis pultem nimis ferven-

tem ambit; dum adustionem eius timet: ita ignis Iehovæ vos metu & pudore repellit. Et velut felis pultem talem prorsus attingere nequit; quum saltem oras subolfaciat eius; sic multo minus etiam talis homo fruitur fructu paradisiaco, nisi prius Adami corium, quod usque adeo diabolus corruptione devastavit, exuat, & ad Christi regenerationem se recipiat. Circulum hunc ingredi oportet, & rationis abiicere obvelamentum; sic hominis veri accipit intellectum & divinam agnitionem. Nil prodest doctrinalis habitus, sed regeneratio nova, &c.

In his quidem ex singulari revelatione Teutonicus satis commode intelligentibus primi amoris vim inculpatam cum toto hominis primi statu delineavit. Sed, quum etiam dilucidius *in mysterio magno, & commentario suo in Genesios caput* 18, de regno paradisiaco, &c. idem explicet; etiam eum huc locum, gratioris informationis gratia, in tam illustri arduæ sapientiæ lumine, quod vix aliquibus cognitum est, adducemus; præsertim quum sanctam primi regiminis faciem, quomodo ea constituta, fuisset, nisi Adam in lapsum incidisset miserabilem, in mundo paradisiaco depingat.

CAP. II.

Vlterior explicatio loci Platonici de fundamentali origine societatis; & , de mysterio regiminis paradisiaci, sancta ex Teutonico informatio.

VErba eius sunt: Adam (ante lapsum videlicet) & vir erat & fœmina; nec tamen quid horum, sed virginea quædam persona, castitate, honestate, & puritate plenus, velut ipsa Dei imago. In se continebat utramque Tincturam, ignis & lucis, in qua coniunctione amor vetus, tanquam virginale centrum, consistebat, quasi pulcherrima paradisiaca rosa & hortus amœnissimus, in quo semetipsum diligebat: Veluti in resurrectione mortuorum talequid denuo erimus, sicut Christus, *Matth.* 22, *vers.* 30, ait, quod in resurrectione neque uxores ducamus, neque nuptum demur: sed angelis Dei similes simus. Taliter homo, velut Adam erat ante Hevam suam conditam, resurget, & paradisum denuo occupabit atque possidebit in æternum. Non mas aut fœmina erit; sed, velut sacra Scriptura loquitur, ipsi virgines sunt, & Deum atque agnum

agnum sequuntur, similes angelis Dei. Ast neque mere spiritus, ut angeli, sunt, sed in corporibus cœlestibus, in quibus spirituale angelicum corpus habitat.

Quandoquidem igitur Adam in imagine Dei creatus, & inde æternæ vitæ paradisi destinatus erat, atque Iehova ipsi vitam per spiritum suum inspiraverat; licitum nobis erit, ut eius describamus conditionem, qua indutus fuerit in innocentiæ statu, & quomodo lapsus, ac quis inde nunc sit, qualisque denuo futurus. Quod si Iehova illum creatione sua, terrenæ, fragili huic, miseræ, desolatæ, morbidæ & laboriosissimæ vitæ destinasset, non certe eundem in paradisum introduxisset. Quid si animalem concubitus impressionem & propagationem eius expertivisset, statim à principio Deus marem & fœminam creasset, & sic uterque sexus in verbo FIAT in separationem utriusque tincturæ abiissent, velut in aliis terrenis creaturis id videre est. Vnaquæque creatura indumentum suum ex utero materno secum affert in mundum: At homo miserrime nudus & detectus prodit in extrema paupertatis & imbecillitatis constitutione, nec ullius est facultatis; sed in suo ingressu huius mundi miserri-

ma & paupertima creatura, inter omnia genera eius, existit, quæ sibimetipsi auxilio nullo esse potest. Hoc nobis satis indicio est, quod nullatenus huic miseriæ in creatione sua deputatus sit à Deo; sed quod alia eius fuerit perfectio, velut etiam reliquarum in suo genere creaturarum; quam tamen omnium primus homo per libidinis suæ falsam imaginationem amisit. Vnde eum postea Iehova in somno suo demum ad vitam naturalem in maris & fœminæ figura iuxta omnium terrenarum creaturarum proprietates in externo illo FIAT plasmavit, atque ipsi cadaverosum corpus cum brutalibus membris ad propagationem sui adglutinavit; in cuius rei ignominiam etiam adhuc anima pudore afficitur, quod brutali hac mole corporis affecta sit.

Duæ constantes & fixæ essentiæ fovebant Adamum:nimirum corpus spirituale, ex amoris essentia cœli illius interni,qui templum erat Iehovæ; atque corpus externum, tanquam limus terræ, quod corpori interno spirituali domunculam & habitaculum exhibebat, quod nullo modo iuxta vanitatem terræ erat manifestatum, quia limus erat purissimus, extractum videlicet optimæ partis terræ, quod in

terra

terra in iudicio extremo ab omni vanitate carnis & corruptione diaboli separabitur. Istiusmodi duæ essentiæ, nimirum cœlestis interna, & externa corporea, inter se quasi firmo connubio combinatæ, unoque corpore consociatæ erant, in quo ter sancta Tinctura ex divino igne & lumine, tanquam lætabunde voluptuosi amoris permagnum desiderium, erat orta quod inflammabat essentiam eam ita ut duplices illæ substantiæ plusquam ardentissime in amoris desiderio inter semet invicem mutua affectione coirent, & sese flagrantissime foverent. Internum illud ardebat immense externum, tanquam sui manifestationem & perceptibilitatem: Similter externum ardebat internum, tanquam ingentem suam dulcedinem & voluptuositatem, ceu margaritam nobilem & amabilissimam coniugem. Nec tamen duo erant corpora; sed unum; attamen binæ essentiæ; nimirum interna una, cœlestis, sancta; & altera ex temporis progenita essentia; quæ æternitatis coniugio consociatæ vigebant.

Interne autem in hoc igneo desiderio mutui in sese amoris consistebat magicus conceptus seminis sancti & partus eius. Namque tinctura pertransibat utramque essentiam, per inter-

ternam & externam commeando, atque ita desiderium excitabat, optime id fovendo: ac desiderium illud sanctum erat per illud FIAT, quod amoris voluptatem concipiebat, inque substantiam producebat. Atque ita æqualitas imaginis in substantia ista concepta manebat, tanquam spiritualis imago iuxta primum hominem; quemadmodum illud τὸ FIAT primam imaginem in Adamo conceperat, & efformatam expresserat: Nec aliter æqualis temperies primum ad propagationem sui concipiebatur; atque in eo conceptu statim aderat magicus partus, ubi in ipso partu editum simul spirituale corpus, confestim in externum exprimebatur. Hoc ita percipite; Quod si Adam in probatione sui ita substitisset, tunc partus magicus ea ratione se exeruisset: non tamen per singularem naturæ egressum ex Adami corpore, ceu iam fit: sed quemadmodum Sol ignem perlucet, & tamen nequaquam hunc perrumpit; pari modo spirituale corpus, uti partus eius proprius, egressum fuisset, atque in editione sui substantiam induisset, absque ullo labore & angustiis. Quod in mirifice sincera voluptuositate & delicio factum fuisset, iuxta eum modum, velut utriusque semen, viri & mulieris,

in

in coniunctione sua deliciosum occursum sibi invicem præstat. Sic etiam magicus conceptus & partus fuisset virginea imago iuxta primum hominem omnino perfecta, quæ postea, quum Adamo veneris matrix erepta & in fœminam transformata esset, in dolorum anxietates & labores, cruciatus, & tormenta, redacta fuit; uti Iehova ipse hoc Evæ imponebat, dicens: Tibi multos creabo dolores, quum gravida facta fueris: In dolore edes tuos liberos, atque tua voluntas subiecta erit marito. Quare autem hoc? Propterea, quia ex voluntate mariti procreata erat. Atque Eva erat dimidiata pars mariti; velut ea pars in qua Adam se amare & concipere debebat. Hæc ipsi ita, quum subsistere nequiret, in somno eripiebatur, atque inde mulier formabatur. Ideoque, quum eam evigilans adspiceret Adam, aiebat: Vocabitur illa virago inde, quod ex viro educta sit.

Homines quoque in terra nudi ambulassent. Quippe cœleste illud pertransibat externum, quod ipsi loco vestimenti fuisset. In summa semper formositate, gaudio, & lætitia exultaret, sed in filiali simul animi ardore erga Deum. Magico quoque more comedisset & bibisset, non quidquam in

corpus

corpus absorpsisset, veluti nunc fit; sed in ore ipsi erat concoctionis separatio: quia fructus paradisiacus eodem modo accommodata ipsi erat. Omnia ipsi pro lusu suo inserviebant, Nullus eum capiebat somnus: Nox ipsi velut dies erat. Namque oculis transfigurate pellucidis omnia perspiciebat in proprio luminis intuitu. Homo internus tanquam oculus internus prospiciebat per externum; sicuti in altero mundo haud ullo solis lumine indigebimus. In aspectu enim divino & eius lumine omnia nobis erunt obvia per lucem naturæ eius. Calor nullus, nec frigus ullum affecisset illos. Nec erat hyems in terris manifestatus: Quoniam in paradiso æqualis erat temperies; atque terræ tinctura lusus eius erat. Metalla omnia lusui ipsorum se exposuissent ad illud usque tempus, donec Iehova mundum externum mutasset. Nihil illis timori aut metui fuisset, neque lex ulla ad aliquid faciendum aut omittendum. Adam omnium fuisset princeps magnus; ac vixisset in mundo quidem, sed simul in cœlis, atque ita in utroque habitasset mundo. Paradisus quoque per totum floruisset mundum.

Quum vero providentia Iehovæ satis agnosceret, quod Adam non esset

set constans permansurus, quum terra in perniciem pridem ex malitia principis sui prioris abiisset; ex quo ira Dei se concitaverat: ipsam ac essentiam eius, in compressione concluserat compacta. Proinde Iehova omnigenos fructus & animalia, etiam omnivaria pharmaca aut remedia contra futuros morbos hominum creabat; tum quoque varios cibos, ut homo in hoc mundo victum & amictum inde sumeret. Namque decreverat, quod alium esset missurus Principem, per quem ex morbo & morte hominem liberaret, terramque per ignem Dei probaret & purgaret, atque illam in sanctitatem eam reduceret, in qua erat constituta, quum Lucifer adhuc angelum ageret lucis, priusquam in talem abiret creaturam. Adam ita creatus erat in imaginem Dei, ut æternus esset. Atque licet in ita Dei præcognitum erat, quod homo lapsum esset commissurus; attamen in amore Iehovæ prævisa erat regeneratio, cui hierarchia hæc in regiam possessionem loco Luciferi tradi deberet. Ne autem lapsus ex divina ordinatione initium sumeret suum, propterea Iehova hominem perfectum creavit, & in paradisum deposuit atque constituit;
nec

nec non simul severo mandato ipsius libidinem falsam, quam Diabolus per limum terræ in Adami externo corpore cum mendaci sua imaginatione & esurienti desiderio concitatat, cohibuit. Atque sic Adam per quadraginta dies ante conditam Evam suam in paradiso vixit in tentatione, priusquam Iehova mulierem ex eo conderet. Si probam hanc supergressus fuisset, Deus æternitatis addictum consecrationi confirmasset.

Quod vero, contra reliquorum scriptorum morem & sententiam, heic quadraginta dies interponam, eius rei cognitionem & rationes habemus, non ex sola opinione, sed maxime ex certa quadam scientia. in quem finem typos eius figuræ vobis demonstrabimus. I. Apud Moisen, in monte Sinai, in traditione Legis consumebantur quadraginta dies, & tentabatur Israel, num in obedientia erga Iehovam constanter perseverare vellent. Quum vero vitulum & idolon sibi conficerent, atque à Deo deficerent, cogebatur Moises priorem Legis tabulam confringere; quod Adamum primum in Lege divina denotat, à qua deviarat. unde etiam ipsi hæc abrumpebatur, & incidebat in corruptionem sui corporis, veluti Moises tabulam

eam

eam discerpebat. Ac sicuti Iehova Moisi aliam scripturam in globo exhibebat, quæ indicat secundum Adam Christum, qui primum restituere deberet, & suam legem in cordis eius globum, tanquam in vitam humanitatis introducere atque inscribere vivifico Spiritu in dulcissimo nomine Iesu: Ita quoq; secunda lex scripta erat, quemadmodum Iehovæ amor iram confringere cuperet, cuius fœdus in Lege imaginem repræsentabat, ceu postea in Moisis explicatione detegetur. II. Secundam figuram Adami in paradiso referunt quadraginta dies in eremo, quum Israel in Lege per cœlestem mannam tentaretur, num Iehovæ obedientiam præstare cuperet, ne tam multos ira absorberet. III. Tertia figura veram exprimit imaginem; ubi Adami durus status cum Christo in eremo comparatur, quum is loco Adami coram diabolo & ira Dei in probatione subsisteret, & per quadraginta dies magico vesceretur cibo, videlicet verbo Domini; in quo etiam Adam tum tentabatur, an ille penitus in voluntate Iehovæ demissus permanere posset. Christus in Adami tentatione tentabatur, & in omnibus singulatim, in quibus tentabatur Adam; uti postea dicetur. IV. Quarta figura consistit in

quadraginta horis Christi in sepulcuro, quum Adamum ex primo resuscitaret somno. V. Quintam figuram significant quadraginta dies, postquam resurrexisset Christus in ultima proba, quum humanitas ultimo tentaretur, num satis tandem subsistere, & in Deo demissus esse vellet, quum mors confracta, & interna hominis vita in Deo regenerata esset.

Hæ quinque figuræ pertinent ad quinque gradus Naturæ, à prima naturæ forma usque ad quintam, tanquam ad centrum sanctum amoris parturientis. Nisi res foret nimis ampla, posset satis clare demonstrari, quod suo explicabitur loco. Per hosce quadraginta dies Adam experimento tentationis fuit exploratus, num vellet & posset sufficiens esse, ut Luciferi sedem possideret tanquam hierarcha & princeps Iehovæ. Sed quum Iehova prævidisset, quod nequiret id adsequi, decrevit per profundissimum amorem in hac Adamica angelica imagine interni sancti hominis, qui in Adamo expirabat, se commovere, atque illum de novo regenerare, velut in semine mulieris, (percipite hoc,) in amoris desiderabili semine, in quo Adam se magice concipere atque parturire deberet. In semine isto promissus terminus

fœde-

fœderis cum Christo constituebatur, qui imaginem angelicam reduceret, & divinum hominem; uti factum est. Per quadraginta istiusmodi dies Adam, vel potius anima Adami, in carne inter tria principia tentata est. Etenim unumquodque principium trahebat animam in carne, & imperium appetebat: Quodvis supremam sibi gubernationem vendicabat. Atque in eo vera perspiciebatur probatio, quid libera voluntas animæ perficeret; num cuperet in divina subsistere harmonia; an vero in sui amorem ingredi studeret. Sic ergo in anima & corpore simul ille tentabatur, atque ab ipsis tribus principiis attrahebatur, dum eum singula stratagematis suis vincere conarentur. Non quidem lucta inde erat, quod principia ea in mensura & pondere inæquali viguissent; quum eum omnino æquali foverent ponderis temperie; extra illum tamen non eadem erat ratio: tum & diabolus falso suo desiderio aut libidini iuxta iram Dei in primo principio plusquam omnem impendebat conatum, imaginationem suam introducens in animam carnemque externam, utpote in limum terræ, atque in primum principium velut in animæ igneam proprietatem & æternitatis

 natu-

naturam; ut inde primum principium in anima commoveretur, & se in diaboli imaginatione contemplaretur, quasi se in magico partu informaret, quomodo & quidnam malum bonumve ibi esset; quomodoque id essentiam inæqualem saperet & se haberet. Vnde libido animæ exsuscitata est. Atque sic in externa parte animæ se exerebat terrena libido, quæ multivarias proprietates qualitatum manducare satagebat. In interna ignea vero parte animæ se exerebat superbiæ libido pro cognitione boni & mali, ut eam probaret in æmulatione Dei: velut diabolus idem factitabat, quum artificem agere cupierat in magico partu. Quod idem Adam heic desiderabat. Attamen Adam non cupiebat primum tangere principium, quod Lucifer factitarat. Etenim eius libido id intendebat, ut bonum & malum olfaceret atque probaret in vanitate terræ. Externa anima exsuscitabatur, ut esuries in matricem suam ingrederetur, unde protracta, & in aliam qualitatem introducta erat. Quum itaque esuries ista in terram se ingereret, ut ex bono & malo cibum caperet, tum desiderium sive appetitus arborem tentationis in FIAT producebat, atque eam Adamo in adspectum opponebat.
Inde

Inde quoque strenuum à Deo edebatur mandatum, ut ita alloqueretur Adamum: *Genes.* 2, *vers.* 16, *& seqq.* De fructu quidem omnis arboris huius horti libere comedes: De fructu vero arboris scientiæ boni & mali, de isto ne comedas: Nam quo die comederis de illo, utique moriturus es. Nec Adam quidquam de eo comedebat in ore, attamen imaginatione aut appetitu desiderii de eo comedebat. ex quo Cœlestis Tinctura abolebatur, & in principium sui centri recedebat; quæ alias ignito amore in ipso fervebat, & terrena libido in animæ proprietate sese exsuscitabat; unde cœlestis imago Dei occultabatur. Ecce ita misere extinguebatur magicus partus in homine, nec amplius se exerere poterat. licet Adam adhuc in paradiso esset constitutus, tamen nihil ipsi proderat. namque in imaginatione, aut boni & mali desiderio, iuxta libidinem homo externus evigilabat, & imperium regiminis obtinebat. propterea eximia illa imago veri Adami in impotentiam sui incidebat, & à propria quiete sua prolabebatur in somnum. Cœlestis enim illa Tinctura à terrena libidine captivabatur. Quippe externa illa libido ex vanitate mundana venenum hauriendo sibi imprimebat. unde ho-

 mo

mo obtenebrabatur, & clarissimi eius oculi verum amittebant visus lumen. videlicet id quod ex divina essentia de-promptum, cuius ope antehac in omni lucis vigore omnia perlustravisset.

Merito igitur nunc inde sic ait Moises; Iehovam dixisse: Non est bonum quod homo iste sit solus; faciemus ei adiutorium, ut circa eum sit. Quum Iehova omnes res creatas quidem cum tota creatione absolvisset prius, ait Moises: Et Iehova adspiciebat omnia, quæ fecisset, & ecce hæc omnia erant admodum bona. ut ita unumquodque confirmaret in sui generis propagatione. Heic vero ita loquitur de homine; Non esse bonum, ut solus sit. quia adspiciebat supra modum miserabilem eius lapsum, quod penitus nequiret se magice propagare, unde dicebat Iehova; Conficiemus ipsi audiutorium, &c.

Hactenus ille B. Teutonicus. Quæ sane non absque singulari revelatione, aut stimulo altiore agitatus protulit. Profundissima est locutio quidem; sed videat lector pius, ut absque præconcepta opinione eam cognoscat & censeat, ne inde quid, pro sanctiori informatione, offendiculi in sui ipsius præiudicium gravius percipiat. Vacuum igitur nonnihil

à va-

à vanis aut venenatis animi perturbationibus aut cogitationibus si Spiritui Iehovæ se tradat, & eidem tranquillum submittat, proculdubio ingentem in his reperturus est sapientiæ thesaurum, quæ ipsi postea in cunctis aliis lucem clariorem iudicii præferre possit.

De tribus autem Principiis quod inseruit, in eo consistit fundamentum omnis cognitionis sacratioris. de quo eius extat scriptum. hoc videat quisque ut sibi rite comparet; atque sic syncerius iudicium formare de sublimioribus poterit. Veluti etiam de triplici vita hominis insignem inter alios plures conscripsit libellum, ad quem, cum Mysterio magno, remittam pium lectorem, & indagatorem veræ sapientiæ. Interim obiter hoc quivis noscat, quod in tria principia ipse reponat omnem veritatis cognitionem, & quod hæc tria semper in unum recurrant. Vnde Trinitas sacrosancta Deitatis pernoscitur, & triplex mundus in suis naturis. Etenim Natura alia est æterna, & alia temporalis, quæ ex æterna profluit & inde originem sumit. Natura vero æterna in se duo continet principia. quorum primum mundum tenebricosum constituit, in fervido calore &

frigore consistentem, ceu in Saturno, Marte, & Mercurio, id est, Sole, Sulphure & Mercurio. Hic tamen mundus nihil aliud in se est, quam dura & obscura quædam æternitatis acrimonia, in igne suo omnis luminis expers, & in sua diritate sibi sepulta latens. Alterum autem principium mundum æterne solarem & lucidum cum luce constituit, in spirituali lumine Iehovæ & angelorum consistentem; unde & mundus Angelicus dicitur; qui nihil nisi meram ponit mansuetudinem, & regeneratos suos fovet ministros, Venerem, Iovem, & Lunam, ex Sole æterno quam candidissime prolucentes. Tertium denique est principium, quod mundum visibilem in macrocosmo & microcosmo constituit, qui ex iam dicto spirituali mundo, tanquam ex profluxa Deitatis potentia, per Tincturam suam productus est, atque obiectum & oppositum recipiens, exhibet spirituali mundo. *Spiritualis* enim in externo visibili fundamentum exhibet internum; velut etiam visibilis hic mundus subsistit involutus spirituali. Namque mundus hic tertius initium sumpsit cum tempore. quum Iehova utrumque internum mundum commoveret, hunc nostrum visibilem ex eo in formam tem-

temporis procreavit. Vnde iste mundus nihil aliud est, quam profluxus septem proprietatum cœlestium ex virtutibus earum per tincturam editus: quia ex sex proprietatibus operantibus creatus est, atque in septima, nempe in paradiso, consistendo quievit; qui æternum quietis Sabbathum conficit, in quo operatio divinæ potentiæ quiescit. Vnde Moises ait, Iehovam sex dierum spacio cœlum & terram cum omnibus creaturis creasse, & septimo quievisse die, & quietem hanc nobis præscripsisse. In quibus verbis vera latet occultata sententia: quippe uno die omnia sua absolvere potuisset opera: tum diei nullius prolatio proprie esset, antequam Solis esset existentia; namque in profunditate abyssi unicus tantum & perpetuus est dies. Verum sententia propria in verbis latet. Proinde in operibus dierum creationem sive manifestationem septem proprietatum cœlestium intelligit, &c. ut suo loco explicatur ab eodem.

Sic etiam paucis his notetur vocabulum *Tincturæ*; quod denotat distinctivum illud verbum, ex quo septem iam dictæ proprietates in emanationem profluunt, quum in eo temperamentum universale lateat omnium

proprietatum, per quod potentia Dei mysteria sua rebus communicat cum characteribus litterarum, in distributione quam septem exerunt proprietates. Veluti *T.* exhibet triplex *I*; quod patrem Iehovam denotat. *I*, est progenitum illud *I.* in nomine *IESV.* *N.* refert triplex *I.* in spiritus operatione. *C.* significat aperte Christum in receptione gratiæ. *T.* secundum, in quinto spacio, est apertura amoris, in quo pater cum Christo regnum gloriæ recludit. *V.* est Spiritus sancti character in tribus apicibus, ubi lux & vita in amore per Christum vivide confluunt. *R.* demum repræsentat regium thronum, propter quem luci cum tenebris pugna est, dum Christus & Satan inter se commiscent prælium ingens. Iux vero vincit tenebras. unde Christus sanctissimo nomine suo se effundit in mysterium magnum, ex quo mundus ita se visibilem exeruit; ut ait Teutonicus in explicatione Schematis sui.

Sed quæ hucusque in gratiam Platonis & Tholosani nonnihil uberius enucleata sunt, non carent usu evidenti, ut ex sequentibus patebit. Etenim non tantum factum est, ut illi, qui nimis falsa adamant principia rerum ex communi & admodum vul-

gari Stagirensis opinione, errores suos agnoscere tandem & veritati sanctiori suum honorem cedere discant; sed ut etiam inde pateat, quam absurde plurimi Politici in suis discursibus, relectionibus, systematibusque aut disputationibus variis, à scopo vero deflexerint, & sæpius pietati veritatique confidentius nonnihil contradixerint, axiomata talia consuendo, quæ scandala horrenda actionibus civilibus pepererant; ut inde potius verba opinionum distorta, quam vitæ integritas elaborata fuerit. Proinde nos ad scopum convertamus.

CAP. III.

Membrum I. *De Societate universim, quid sit; & eius veris sive genuinis speciebus, & quomodo inter sese differant, opinionis via prius remota, & re ad veritatem complanata.*

EX quo in tam perplexam corporeitatis suæ corruptæ obscuritatem incidit homo, cogitur ex solis sensibus suum mutuari de rebus iudicium. Atque quum illi ministri in facultatibus suis undique adeo brutales sint, ut nihil vere apprehendere possint, quod

quod non tegumentum aliquod externum depravato appetitui denunciet, & ita cœcis animum involvat deliciis; fit proinde, ut in omnibus tenebrosa opinio imperium obtineat, & nuspiam prope veritati locus in mundo amplius concedatur. Dolendum igitur est, quod potius ex opinione, quam veritatis informatione vivatur. Fuerunt quidem nonnulli mortales, qui sibi præ reliquis acutiorem arrogare voluerunt indolem, ac multos perquisiverunt obscuritatum anfractus: sed viarum latebras aut latebrarum vias invenere invias. Quod adeo anxie quoque agitatum fuit, ut nequirent acquiescere, donec tandem communis omnium, maxime Stagirensium, error, subtilitates terminorum inutiles & vanas approbavit; quæ tot secula hucusque misere torserunt, & variis opinionum dissensionibus distraxerunt animos mortalium. Res certe miserabilis & perniciosa est opinio; quum non modo totus mundus in sui usque confusione regatur opinionibus; sed etiam prope tot sint opiniones, quot homines, ut ipsum Ius Canonicum confitetur, *t. de consecra. dist.* 4. Nihilominus non tantum volunt ICti, quod communis opinio excuset, *iuxta l.* 3, 4, *&* 5, *ff. de SC. Macedon.*; sed quo-

quoque tam pertinaciter eidem patrocinantur, ut ipsa ius faciat, *l.* 1, *C. de testam.* & pro lege habeatur. *Arg. l. si idem. ff. de iurud. O. Iud.* Vnde & communis opinio aliquid vere probare dicitur, *l. si mater. C. ne de stat. defunct.* quum vim consuetudinis habeat, *Bald. c. ne invitaris de Const.* & iusta caussa sit credendi, *Bart. in l. cum quidam. §. quod dicitur ff. de acquir. hared.* Velut Speculat. *in lib.* 2, eandem illam facit cum credulitate. Imo & iudex communem opinionem sequi iubetur. *l.* 1, *ff. de off. quaest.* quum ea in iudicando praevalere debeat. *c. novimus. de v. sig. l.* 1. *de off. quaest.* quod eo usque extenditur, ut hanc rite veritati ipsi praeferri, pronunciet Speculator, propter autoritatem rei iudicatae, *Spec. de sent. §. 9. v. circa hoc.*; quum communis opinio quoque magis quam veritas attendatur, favore publici instrumenti. *Bald. l.* 1. *C. de test.* sicuti opinio simul, quae est in favorem contrahentium, praevalere veritati, quae est in odium, pronunciatur. *Innoc. c. fin. de rescript.* Quod adeo firmum quoque habetur ab aliquibus, ut velint, opinionem Doctorum multorum excusare etiam quem in foro conscientiae. *Cast. cons.* 19, 3. *col.* Ast vae iudicantibus, aut foro praesidentibus illis, qui potius opinione & favore,

favore, quam veritate niti cupiunt; quum opinio nullam non tantum animò addat & confirmet scientiam, sed etiam sæpius vulneret conscientiam, nedum quod excusationem ei parere queat. Et testatur ipsa S. Scriptura, quod opiniones & cogitationes hominum frequenter sint erroneæ. *Levit.* 10, 1. *Num.* 15, 39. *Deut.* 12, 8. *&* 29, 19. 1. *Sam.* 15, 9. 2. *Sam.* 6, 6. *Proverb.* 12, 15. *&* 14, 12. *&* 21, 2. *Esa.* 5, 21. *&* 7, 12. *&* 14, 13. *&* 55, 8. *Matt.* 3, 14. *&* 16, 22. *Marc.* 8, 32. *Iohan.* 11, 4. *&* 13, 8. Ac licet quis vehementius quid opinetur, tamen non est id scire proprie; *ut habet gl. l.* 2, § *pen. v. sciant. ff. de aq. pluv. arcend. Rom. cons.* 235. quum nemo quid vere scire possit, aut ullam sibi scientiam arrogare aut attribuere valeat, nisi ex ipso veritatis dictamine id profluat. Namque ille saltem opinatur proprie, qui verisimilibus coniecturis credit. *Bald. l. cum antiquiorib.* 39, *C. de iur. deliber.* Proinde etiam opinio motus animi dicitur, elicientis sibi aliquam conclusionem ex aliquibus principiis, *Bal. l. scire ff. de ll.* At veritatis fundamentum firmum est, & à se omnes excludit errores, nec mentem finit in tenebris ambulare, sed eius splendorem & radios luce donat. Vnde nec decet, neque

par

par eſt, ut opinio præiudicare poſſit veritati: *c. cum Bertoldus de ſent. & re iudic.* Sed opinio cedat veritati. *C. veritate, diſt.* 8. Ceu ſemper opinioni præferenda eſt. *C. nuper. de bigam. non ordin.* Veritas enim per noſtrum negare vel affirmare non immutatur. *l. aſſumptio 6. ff. ad municipal.* Quomodo igitur ſubſiſtet opinio Speculat. quæ rei iudicatæ potiorem vult auctoritatem, quam veritatis, ut iam dictum eſt? Quale namque iudicium foret illud, quod præferret opinionem communem veritati? Si omnes homines veritatis ſtudioſi eſſe tenentur, quomodo non magis in eo omne conſiſtat iudicium, quod velut patrocinium perhibetur veritatis? Fruſtra foret omnis actio, omnis rei ventilatio, omnis loquela & locutio, ſi veritati detraheretur victoria in hac contentione iuſtitiæ. Apertæ ſtarent omnes portæ & fores omnis generis iniuriis & calumniis, nec opus eſſet, ut leges Rebuſpublicis figerentur tanta cura, ſi opinio plus quandoque valere deberet aut favor contrahentium, quam ipſa veritas *l. 15. qui putat. ff. de acq. hæred. & Innoc. C. fin. de reſcript.* Chriſtus ait: Non iudicate ſecundũ adſpectum, ſed iuſtum iudicate iudicium, *Ioh. 7, verſ. 24.* Quod ſi ne quidem ſecundum

dum adſpectum quidquam ſit iudicandum, quomodo iuxta opinionem, licet ea ſit communis admodum, quidquam determinandum erit? Fallit igitur ſententia Dd. & fallitur, qua docetur, quod opinio, quam nutrit conſuetudo, ſit ſervanda. *Decian. conſ. 6, num. 13, cont. 2.* Non enim tam eius, quod communis conſenſus opinio & auctoritas fovet, quam veritatis ubique tenenda ſunt veſtigia; quum neque ex metu veritas ſit reticenda. Recte igitur ſuos opiniaſtros exagitat cum Fichardo Knichius ille *in lib. de veſtiturar. pactionib. part. 1, cap. 3, num. 164, & ſeqq.* ubi egregie demonſtrat, quod ſæpiſſime graviſſimi errores ſub prætextu communis opinionis lateant. quam ita quoque reiicit pluribus, dicens: Regulam hanc poſtquam animadvertit Fichardus non receptam ſolum ab omnibus, ſed etiam canoniſatam; confugit eo, ut adferat communem opinionem ſæpiſſime erroris convinci, & à vero quandoque longe abeſſe; Vnde & hanc ſub incudem veritatis revocandam putat, *num. 4. & ſeqq.* Quod ſane & nos non imus inficias: Siquidem Pythagorici contenti & ſecuri auctoritate præceptoris, etiã ſine ratione quid affirmantis, iam olim à Cicerone & eruditis irriſi ſunt.
Feder.

Feder. Scot. resp. 32, *num.* 5, *lib.* 5. *&* *eleganter resp.* 21, *num.* 6, *lib.* 6, *tit.* 1. *Ioseph. de rustic. an & quando lib. in condit. posit. voc. cap.* 2, *num.* 55, *cum seqq. lib.* 1. Ita etiam irridendi sunt Communopinistæ, apud quos, & quidem ignorantes, magnum verbum est, dicere, *Hac est communis opinio. ex Rip. & Caroc. Ioseph. Ludov. decis.* 28, *num.* 75, *&c.* Auctoritas itaque Dd. etiam popularis & recepta non prævalet sententiæ melioribus suffultæ rationibus; quo casu contra communem opinionem & consulere & iudicare possumus & obstringimur. *l.* 1, *§. sed neque. C. de vet. iur. enucl. c. Capellan. v. subtil. rat. de feriis. Soc. iun. cons.* 158, *num* 72, *vol.* 2. *Barb. cons.* 18, *num.* 23, *fol.* 676, *vol.* 1. *Steph. Bertram. cons.* 171, *num.* 15, *vol.* 3. *Surd. cons.* 294, *num.* 29. *Fab. Turret. cons.* 6, *num.* 37, *lib.* 1. *Decian resp.* 83. *num.* 34. *vol.* 4. *Franc. Viv. decis.* 402, *num.* 3, *& decis.* 440, *num.* 15, *lib.* 3. *Paul. de Mont. Pich. cons.* 1, *num.* 33. *Schard. de Feud. p.* 9. *cap.* 7. *num.* 95, *t.* 1. *Ioan. Bapt. Merchesf. commiss.* 6, *cap.* 2, *num.* 29. *f.* 192, *p.* 1. *Petr. Dom Magd. de num. test. in testam. requis. cap.* 16, *num.* 14. *&* 15, *par.* 1. *ubi infinitos colligit.* Sic passim in iure nostro sententia eorum,

qui validioribus niterentur rationibus, semper comprobata fuit. *§. 1. Inst. quib. mod tut fid. §. item pret. de empt. & vend. l fin. de contrab. empt. l. 1. C. de sent. pass. l. si quis te C. de condict. indeb. cum sim.* Horum itaque adminiculo Dd. auctoritas vilescit, caditque. *Soc. iun. cons. 1, num.* 144, *vol.* 1. præsertim concurrentibus qualitatibus egregie. *Id. Soc. cons.* 83, *num.* 28, *vol.* 3. Vnde contra communem opinionem pro veritate sæpissime consuluerunt maiores nostri; *inquit idem, cons.* 4. *num.* 21, *vol.* 4. Expendendum igitur, quibus fundamentis Fichardus destruat communem opinionem. Pinellus enim aut omnino aut funditus evertendas esse receptas sententias, aut relinquendas intactas, dicere solitus fuit. *Garz. de expens. cap.* 10, *num.* 22. Hactenus Knichius, qui cum aliis syncerioribus ICtis Opiniastrorum pertinaciæ indignatur merito, si veritati, quæ simplicitate gaudet, & eius amica unica est, cedere nolint. *C. veritatis, de iureiurand.* Vnde recte dicitur, quod speciem falsitatis committat, qui veritatem occultare conetur. *l. presbyteri. C. de Epis. & cler.* quum præstigiatas subtilitates vincat omnes. *Acad. Ingolst. cons.* 24. *num.* 57. *tom.* 5. nec fucum quærit verborum, *Coras. l. stipulatio. num.*

num. 3, *ff. de verb. oblig.* velut ſyncera eſſe debet, nec involuta. *C. à nobis. de ſent. excom.* Quippe veritatem qui ſequitur, Deum ſequitur. *c. quisquis* 11, *q* 3. Nec clarius habetur, niſi ex verbo Dei. Verbum enim tuum eſt veritas, ait David *in Pſal.* 119. &, Lucerna pedum. Proinde merito in tenebris ambulant ſuis, & fruſtra tot undequaque cogunt colliguntque argutias, qui ulla in re, ſive externa ſive interna, abſque ſpiritus Iehovæ ductu & verbi cœleſtis dictamine quidquam ſapere cupiunt. Namque, niſi quis individuam habeat comitem, *ait Chockier. in theſ. pol, lib.* 2. *c.* 22, atque ſociam, veram illam ſapientiam, quæ non aliunde, quam à Prudentia illa incorruptibili quæritur, vana erit & infelix omnis humana undecunque quæſita prudentia. Etenim Deus dat mortalibus ſapientiam, & ex ore eius prudentia & ſcientia. *Proverb.* 2. Apud ipſum eſt ſapientia & fortitudo: ipſe habet conſilium, & intelligentiam. *Iob.* 11. Hinc virtutum omnium ſumitur manifeſta cognitio; hinc ſapientia ſapore veritatis conditur. *Caſſiodorus* 6. *variarum epiſtolarum* 19.

Membrum II. *Verbum Iehovæ minime à politicis negotiis separandum, quum unice veras iis supponat conclusiones.*

Quid multa? Vt omnis opinio errores gignit; ita dicterium Græcorum non inscite id comprobat, quando dicunt, Ἡ δόξα βιάζεται τῇ ἀληθείᾳ, *Opinio vim infert veritati*. Quippe omnes inventiones ingenii humani, quæ non in vitæ actionibus nituntur fundamento Verbi cœlestis, in suas abeunt vanitates & crimina, nec tangunt ea, quæ voluntati divinæ conformitatem apponant; sed homo suis se involvit subinde tricis, nec pervenit ad scopum veritatis iustum. Proinde non mirum est, quod in tot falsitatum anfractus incidant Politici illi, qui, contemptis sacræ Scripturæ principiis, se Christianismum quam optime profanis in politia sua axiomatibus illustrare putant; quum tamen falsa eiusmodi rerum & verborum axiomata sæpius insipientem reddant, qui vel prudentissimum se somniat. Maxime autem hoc contingit, quoties in scopulos principiorum impingunt; ubi ut plurimum impii evadunt, quum tamen se

se omnino pios venditent. Accidisse hoc illis video, qui absque penitiore cognitione & veritatis exploratione solida tam furiose in Rempublicam Platonis invehuntur, & propterea quoque nimis acriter eius defensores vel adstipulatores perstringunt calumniis, inversionibus, cavillationibusque satis absurdis & inhonestis. Si quis fortem calumniatorem agere dedita opera velit, is quoque ipsius Iehovæ sacrosancta eloquia carpere in omnibus non verebitur; ac facile inveniet, quod in ipsa oratione Dominica, in qua omnis Christianismi thesaurus tamen latet, convellere queat. Frustra omnes id impugnant, quod non intelligunt. Veluti certe Plato longe diviniora disquirit, quam pseudophilosophi illi terminales, qui nudis vaniloquentiis omnem suam paganicam venditant sapientiam, assequi possint: imo tametsi multoties eum relegant, quum tot præconceptis opinionibus nugarum repleti sint, non valent tamen quidquam eorum vere percipere quæ in fundamentis Plato attingit; sicuti etiam recte hoc statuit ille Politicorum antesignanus Bodinus, quod Stagirenses sectatores magis contumelia verborum illum lacerent, quam synceri quid ex eius hauriant fontibus;

quum mentem à proprio illius genio prorsus alienam ipsi affingant. Sed moribus suis ita innutriti sunt omnes, qui potius gloriam sui intendunt, quam ut vera cognoscere satagant. Platonis quidem rempublicam, *lib. 2. de rep. cap.* 1, *p.* 285, nec aristocratiam nec democratiam, esse ait; sed ex utraque mixtam appellat πολιτεῖαν. At veteres Academici tradunt, id, quod reipsa compertum habemus, Aristotelem Platonis sententias aliter, atque scripsisset, protulisse; atque etiam de industria (N. B.) obscuritatem rebus perspicuis attulisse. quo fit, ut, qui ex Aristotelis opinione Platonis sententiam metiuntur, sæpissime tum alios, tum seipsos fallant, &c. Proprium hoc est vitium eorum omnium, qui nimia gloriæ inanis ambitione fervent & turgent, ut etiam recte dicta factaque nimia vehementiâ perstringant, quo vana in distinctionum & confusionum eruditione tanto subtiliores suis asseclis videantur. Sunt quidem varii, qui satis graviter Marsilium Ficinum, Cypræum, Cornelium Agrippam, Mirandulanum, Ramum, & alios saniores, in hoc culpare ausint; ex omnibus tamen ferventissimum sese exeruit ante aliquot annos auctor Relectionis politicæ; qui sum-

mo

mo ſtudio præ reliquis id agere videtur, ut inverſionis & contradictionis vanæ palmam cunctis præripiat. Scandalum igitur quum multi eruditionis veræ cupidi inde ſumpſerint, quod tam ſtudioſe veritas dilucida ſupprimatur, ipſus candor neceſſitatem cuique bono hanc imponit, ut, quicquid ſit tricarum, nonnihil clementius diſſolvatur: quod etiam nos pro nata occaſione in his perfunctorie aliquo modo perficiemus, ne patrocinium iuſtum veritati denegaſſe videamur, ubi opus fuit. Etenim ad veritatem promovendam omnes tenentur mortales, quotquot ingenuitatis alicuius cultu gaudemus. Veritatem enim non libere pronuncians, proditor veritatis dicitur, *cap.* 11, *quæſt.* 3. *C. nolite timere.* Ac veritas quum non defenditur, opprimitur. *c. error.* 83. *diſt.* Vnde & mortaliter eum peccare affimatur, qui veritatem occultet. *C. quiſquis* 11, *quæſt.* 3.

Membrum III. *Summaria Societatis enumeratio.*

Ne igitur nobis idem accidat, quod iis, qui in primo limine aberrant, ut eo longius à ſcopo devient, quo ma-

iori paſſu pergunt in ſylva progrediendo: id nonnihil luculentius explicatum dabimus, quid inter ſocietatem, collegium, & univerſitatem, &c. ex quibus primitus, tanquam ex cauſſis originariis, reſpublica conflatur, interſit, & quid proprie in ſuo determinent ambitu: unde quævis contraria opinio per ſe evaneſcet, aut conticeſcere cogetur.

Inter omnes autem, qui hodie politica conſcripſere themata aut ſyſtemata, nemo eſt, qui rem acu rectius & conciſius tangat, quam Chriſtophorus Beſoldus *in polit. ſua, cap.* 12, §. 2, & Schonbornerus, *lib.* 1, *cap.* 4. ubi ſic eorum ſe habent verba: Quemadmodum ex perſonis familiæ, collegia, pagi, municipia: ſic ex rebus immobilibus, earumque univerſitate, territorium: Et denique ex his omnibus civitas ſive reſpublica conſtituitur. De quibus ſingulis breviter aliquid dicendum erit.

Simplices ſocietates (γαμικὴ nempe, πατρικὴ, καὶ δεσποτικὴ) ſi adunentur, ſocietates exurgunt ortæ: quæ vel ſunt particulares, & cœtus paucorum; vel univerſitas, Particularis ſocietas, familiam, & ſynagogam ſeu ſodalitatem, quæ proprie & magis communiter collegium dicitur, complectitur.

Schon-

Schonbornerus autem ita rem eandem proponit: Dixi, naturaliter homini esse inditum, ut simili cohabitet: Nunc videndum, quomodo certis gradibus Societas illa creverit. Primo omnium sola fuit maritalis coniunctio: deinde tota domestica societas coaluit: ex illa integræ familiæ gentilitiæ; quibus extraneæ accesserunt. sic ut distinctis locis habitantes, primo vicos, deinde pagos, post oppida, & urbes, denique provincias & regna constituerent. Vicus est communio ex paucioribus domibus collecta: pagus ex pluribus: Ex multis vero pagis oritur civitas, in uno loco collecta, & commoditatibus maioribus ac ampliori securitate instructa & munita. Ex pagis & urbibus longo intervallo inter se dissitis constat districtus sive territorium. Sic & Danæus, *in pol.Chr.lib.*1, *c.*3, *pag.* 23, eadem prope habet; quæ facilioris cognitionis gratia, &,ut inde quoque eorum demum, qui servitutem maxime naturalem faciunt,crassissimus patescat error, paulo fusius per species & exempla deducendo explicabimus, ut factis credant, si nolint alteri alicui evidentiæ adhibere fidem.

Membrum IV. *Plenior Societatis & solidior explicatio.*

Socii putandi sunt, quos inter res communicantur, *ait Cic. 5. act. in Verr.* Item: Tecti ad alios esse possumus: Socium vero si metuimus, ius officii lædimus. Vnde maiores eum, qui socium fefellisset, in virorum bonorum numero non putarunt haberi oportere, *pro Rosc. Amer.* Adeo enim amabile atque amicabile nomen est Latinis Socius, ut individuæ fortunæ comitem, quem omnis facultatis, incepti, laboris, & periculi nostri participem facimus, denotet. Proinde *Sociare* pro *Adiuvare* dixit Iustinus, *in 1. epist. Dig. præposita.* Atque hinc est quod Societas ita late accipiatur à ICtis, ut alia publica, alia privata illis sit. *Florent. in l. 3. de iust. & iur. Vultei. ad pr. Inst. num. 3, & 4. Heig. num. 2, 3, 4. Man. par. 4, dist. 4, num. 3, & consil. 5, num. 1.* Quæ tamen rectius in naturalem & civilem sive congregativam dividitur. Naturalis iterum vel communis & communiter ita accepta est, vel privata (ut ICtorum verbum retineamus) sive magis propria est & conventionalis. Naturalis communis, quam alias ICti improprie publicam faciunt,

faciunt, ea eſt, quam natura inter omnes homines conſtituit, ut nihil aliud ſit, quam naturalis omnium hominum cognatio. Vnde egregie poteſt oſtendi, quomodo propter communicationem rerum introducti ſint omnes contractus, omnia commercia, omneſque actiones, ac totius iuris ſanctio, quæ non alio ſpectare debet, quam ad conſervandam inter homines naturæ ſocietatem. Vnde etiam merito & rectius Naturalis Societas dicitur, cuius conventio inter omnes mortalium functiones ad naturalem illam charitatem proxime accedit. Illa etenim exprimit typum cognationis inter nos, quam Deus inter nos conſtituit, ut res noſtras alter alteri gratis communicemus, nihilque proprium exiſtimemus: ſed eſſe κοινὰ τὰ τῶν φίλων πάντα. *Briſſ. & Schar. in lex. ad verb. h.* 501. Qualem ſocietatis communionem maxime in ſua expetit & requirit republica ſummus ille ſapientum Ethnicorum Plato; quicquid heic calumnioſe in eius diſcurſibus de rep. & ll. taxare conantur inverſores bonæ mentis, aut inter eos quiſpiam luſcus ſive myops, cum naſo criſpante. Non enim optimus ille philoſophorum tam abſurdus fuit, uti cavillatores eiuſmodi ipſum ſibi ſomniant; quum
omnia

omnia ex mutuo amore in publicam ſalutem profluere & devolvi cupiat, ut harmonicus ille membrorũ omnium conſenſus corpus ſolidum integre ſuis partibus conſtans conſtituat; uti mox in ſequenti aliquo capite pateſcet. Quo nomine etiam recte Ficinus præ cunctis aliis hanc formam regiminis commendat, quod omnes partes quaſi fraterno amore in ea cohærere videantur, quaſi imitamen ſingulare Chriſtianiſmi ſyncerioris heic nobis præfigurare voluerit.

Membrum V. *De Societate privata.*

Privata ſeu potius propria & conventione ſubmixta, iterum duplex eſt; bonorum ſcilicet vel vitæ. Illa non plena, ſed limitata & ad bona reſtricta eſt: Hæc vero plenior ad vitam & quæcunque ad illam neceſſaria. *Alth. in dicæol. lib.* 2, *cap.* 48, *num.* 3. Conventionalis proinde hęc bonorum (quæ ſic iam propter modo dicta ſequatur) ſocietas eſt, quæ civili hominum auctoritate in quandam contractus formulam producta gignitur, imitatione communis aut naturalis ſocietatis: ut, quum duo pluresve ſic contrahunt, ut lucrum & damnum

inter eos commune sit, de una re, aut negociatione, vel de omnibus bonis præsentibus & futuris, ut quæstus aut damnum ad unumquemque eorum communiter pertineat. Quam Græci κοινοπραξίαν vocant. Et hæc societas conventionalis, ceu contractus bonæ fidei est, dicitur. Hinc differunt quoque in iure, *societas*, *communio*, *&* *consortes fratres*. Namque hi proprie sunt fratres cohæredes, de quibus Cuiac. 5, *obs.cap.* 10. Communio autem sit sine contractu, ut est inter cohæredes & collegatarios; quæ quasi contractus est. vulgo *Gemeynschaft* §. *item. Inst. de obl. quæ ex quasi. cont. nas.* Cuiacius, 10, *obs.* 25, vocat illam necessariam. Ast societas hæc & socii non fiunt nisi interposita conventione; unde etiam Voluntariam Cuiacius, *ibidem*, dicit. Societas igitur bonorum quæ sit, ex his ita dictis sat constat. ubi tamen notandum, quod in eo contractu duplex se exerat obligatio, ad quam socius socio obstringatur, ut prior sit de communicatione, altera de separatione rerum communium. *l.* 67, *l.* 74, *& seqq.* *l.* 4, §. 1, *l.* 14 *l.* 63. *ff. pro socio.* de quibus alibi.

Vitæ autem societas est, qua συμβίωσις contrahitur, & res, operæ, ministeria ad symbioticam conversationem

nem sive cohabitationem illam conservandam conferuntur à sociis. Hæc societas iterum vel est domestica simplex, aut publice orta. Simplex ista, quę & privata nunc rectius, *iuxta Ath. d. lib. 1. cap. 79, num. 2*, quam antea, dicitur, est, qua inter quasdam certas personas domestica συμβίωσις contrahitur: Estque vel coniugalis, vel familiæ.

Membrum VI. *De Societate Coniugali.*

Coniugalis societas rursus aut primaria est & principalis, aut proxime consecutiva. Illa est, quæ inter marem & fœminam contrahitur, de mutuo coniugii officio præstando, & coniunctione in unam carnem pro generatione soboli, *Gen. 2, v. 23. 1 Cor. 7, vers. 4, 5.* Vocatur matrimonium, consociatio, 1 *Esra* 10, *v.* 14. arctissima coniunctio duorum, & vinculum, *Matth.* 19, *v.* 5. consortium vitæ, *l.* 1, *ff. de rit. nupt.* fœdus, *Prov.* 2, *vers.* 17. *Malach.* 2, *vers.* 14. tropice etiam nuptiæ, contubernium, connubium, torus iugalis, &c. *Donel. lib.* 13. *Com. cap.* 18, 20, *&* 21. Quæ vero & quales aut cuius conditionis personæ hæ, quæ contractum hunc inire queant iuxta

iuxta dispositionem legis divinæ & civilis, esse debeant, unde coniugium legitimum aut illegitimum pronunciatur; id suo loco docetur: non id iam huc pertinet. Saltem hoc constet, quod marito potestas in uxorem iure divino, naturæ, & positivo competat: quum non tantum in statu primævo, marito mulier, ut capiti, subiecta fuerit; sed etiam ratione originis. Tinctura ignis in viro, in fœmina vero aquæ Tinctura manifesta sit, ut superius ex Teutonico annotatum est. Vnde etiam naturalis amor, Tinctura ignis sui succensus, aqueam illam generationis sociam ardenter appetit. Veluti quoque post lapsum inde maledictio, mariti dominationi subdidit uxorem. *Gen.* 3, *vers.* 16. Attamen maritus sive paterfamilias in se imaginem & similitudinem habet non tam Regis, quam civis & consocii potius. *Kecker. disp. pract.* 28, *probl.* 8. unde & verbum *dominus* à nomine *domus* Henr. Alstedius deducit *in lex. theol. f.* 115, quod in unius domus cohabitatione amabile hoc dominium exercere debeant. Et quia nullum imperium sine potestate cogendi existit; facile inde colligitur, quod viris quoque facultas concessa sit vel invitas in ordinem redigendi. Ast tyrannicum est,

est, si ius vitæ & necis in has sibi velint sumere austeri; velut apud quasdam gentes in usu fuisse Forsterus, *in hist. Rom. ad l. Romuli* 5, refert, *& Lyclam.* 7, *cap.* 27. Namque vir non aliud sibi ius, nec vel per naturam (si ad fontem verum huius coniunctionis maritalis recurramus) in coniugem suam vendicare potest, quam ipse status originarius in paritate concedit. Quippe, quum homo ante lapsum utramque ignis & luminis Tincturam in sese contineret, atque ita esset (iuxta Teutonicum) creatus, ut viveret in virgineo perfectionis statu, atque inde in sese suum reflecteret sanctum amorem, qui magicum ipsi exinde ederet partum; ipse vero imaginatione sua se ad terrenam animalitatem ex vero & sancto amore Iehovæ converteret, & penitus à Iehova recederet: in hanc sui incidit ita diremptionem, amissa penitus imagine Dei, ut diviso nunc iure in generatione & conservatione sui generis uti cogatur, quum animale regnum cum vita tali pro cœlesti sortitus sit. Factus itaque est in compare sui ipsius alter compos. Vnde duo nunc in carne una esse debent, nec in sese mutuo sævire: velut sancte id inculcat Sacra Scriptura, quod nemo propriam suam carnem odio unquam

quam

quam habuerit. *Ephes.* 5. Nam Deus ipse inter Adamum & Evam, primum illud societatis humanæ vinculum instituit. *Gen.* 2, *v.* 18. *Dan. in pol. Chr. lib.* 1. *cap.* 3. Ex quibus facile convincitur, quam frustraneus sit ille auctor *in relect. suis polit. lib.* 1, *sect.* 4, ubi decisionem suam interponit vanam & inutilem inter ICtos, qui potius ex iure naturali quam ex iure gentium matrimonium descendere volunt: & ipse tamen decernat pro more, quam animalia bruta, suæ libidini relicta, nullius honesti, sed utilis tantum, rationem in instinctu naturali habeant, & ab honestate aliena sint, quod à iure naturæ minus id derivari queat. Verba eius sunt: Proinde, ait, matrimonium proprie acceptum, pro eo, quod vocabulum præ se fert, seu pro legitima iustave maris & fœminæ coniunctione, ex iure gentium derivandum est. *cum Paul. Castrens.* quoniam consensus, in quo consistit essentia matrimonii, *l. nuptias. de R. I.* ex iure gentium traducitur *c. tuæ fraternit. de sponsal. in* 6. solus autem instinctus, qui libidinis nomine in brutis à Cicerone indigitatus fuit, communis est homini & brutis, &c. An sano satis iudicii modo Relectiones tales relectæ sint, vix homo vere Christianus, cui potior est sacræ

Scripturæ quam profanorum auctorum dignitas, mecum credat. Etenim ubi tunc ullum reperiri potuit ius gentium, quum Adam cum sua Eva esset solus, & non tantum ex sopore resuscitatus conditam ex se Evam agnosceret; sed etiam confestim in eius coniunctionem à Iehova oblatam consentiret? An non dicebat; Hac demum vice adest os ex ossibus meis, & caro ex carne mea: Hæc vocabitur vira, eo quod ex viro desumpta est. Idcirco relicturus est vir patrem suum & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, &c. & erunt in carne una. *Gen. 2, vers. 23, & 24.* Tantus fuit Adami consensus, & ex eo omnium posterorum, quum insita natura utriusque & inter se diremptæ Tincturæ id ita exigat, & homini ex generationis virtute & necessitate imperet, consensumque hunc imprimat. Mirum igitur, quod ICti penitius rem ponderando introspexerint, quam Medici tales, qui tamen naturæ indagatores se semper fortes & adsidui proclamant. Sed queinam ex falsis principiis Stagirensium quis vera agnoscat, quum in erroribus suis vix Tincturæ nomen admittant? Sic etiam egregie idem non tantum fallitur eodem in loco, sed quoque sibi contradictorius est, dum brutis

brutis omne ius adimit ex auctoritate Ciceronis, quum ratione & oratione careant: & tamen, *cap. 1, sect. undec. num.* 20, confitetur ex Seneca, Quod feræ quoque ipsæ Veneris evitent nefas, generisque leges inscius servet pudor. Vnde constat, quod feræ turpis & honesti discrimine non adeo destitutæ sint, ut ille, contra Galenum suum *in princ. Exhort. ad disc. art.*, statuit. Quin ipse, *ex hist. animal. Arist. 9, cap.* 47. *Ælian. lib.* 4, *&* 5. *histor. animal. Plin. lib.* 8, *cap.* 42. *Nic. Lyra in Matth. cap.* 19, aliquot exemplis comprobat; ac, iis recensitis in zelo camelorum & elephantorum, in equo Scythico, & alio, cuius Ioh. Lupus *in tract. de matrim.* meminit, qui genitalia sibi morsu abruperit, luiturus in ea parte pœnam, qua peccaverat; tandem hæc verba expresse addit: Fluxit igitur in generalioribus animalibus facula quædam eius iuris, quod expolire & ad perfectionem suam deducere debuisset humana ratio, nisi infra brutorum conditionem degenerasset, &c. Conciliet iam quis dicta, & videat, quomodo hæc conveniant inter sese, quod nihil iuris cadat in bruta, & tamen faculam iuris simul ipsis adscribere propter carentiam rationis non vereatur. *Nihil &*

aliquid simul eidem inesse, nescio sane quomodo hæc inter se conveniant, nisi novus sit modus, & forte Stagirensis. Rectius longe Galenus sentit, qui *in dict. lib.* rationem ita reconditam in animalibus adserit, ut etiam ex natura artes quasdam callere rite statuat. Velut quoque omnium Medicorum antesignanus ille Crollius luculenter id *in libello suo de Signaturis internis rerum* demonstrat, quod homines quam plurimas suas signaturas vitiorum & virtutum multarum ex ipsis animalibus sumpserint. *pag.* 75. *&* 78. uti simul illustre exemplum castitatis, fidei, & constantis amoris coniugalis, in palumbis & columbis proponit. ubi ex Æliano adseverat, quod mas & fœmina, tanquam nuptiis alligati, mutua consensione adeo stabili, certo connubio per summam castimoniam adhærescant, ut neuter alienum cubile attingat: si impudico amore capti, ad alienam uxorem oculos adiecerint, quod eos reliqui circumsedentes discerpant, & fœminæ fœminas, &c. ut animalia inter se quoque lingua propria uti clarum sit, quamvis non articulata voce, ut homines, eam exprimant. quod idem in ciconiis verum esse, nobis certus nuper retulit amicus, & naturæ ad modum Crollii acutus inda-

indagator. unde merito in pudorem sui coniicit Spinæus homines ex meliori brutorum informatione. *lib. de tranq. animi.* Tanti est, ex opinione vel affectibus quid iudicare, & Naturæ ignotasse arcana, quæ sane cunctos latent, nisi mature aniles terminorum opiniones exuant, & ad verum philosophandi modum, cum Theophrasto se recipiant. Sic longe aliud est, quod coniugio ex iure gentium adhæret, quam iste putat: de quo suo loco. Sed hæc de societate coniugali primaria monuisse sufficiant.

Sequitur nunc secundaria, sive ex antecedentis fine principali orta societas, quæ propagationis intuitu ita ex coniunctione mariti & uxoris exurgit, ut συμβίωσιν cum liberis procreet parentibus.

Membrum VII. *De societate paterna & filiali, & utriusque officio.*

Quum maritale coniugium (*ait Besold. in pol.5, d.l. §.2.*) sic natura sit comparatum, ut humano generi perpetuitatem largiatur, & ex filiorum procreatione iugiter maneant genera renovata, Dei clementia, quantum

possibile est, immortalitatem donante naturæ: recte parentibus hoc incumbit, ut in hac societate regia sui sint officii memores Naturalissimum quidem est, sibi simile procreare; sed non tantum eo reverenter utendum, (*Lemn.* 1, *de mirac. nat. cap.* 3,) ut in ipso matrimonio castitas sit observanda, verum etiam sedula educationis & paterni imperii aut officii cura ubique tenenda est, atque ita exemplariter vitæ sanctimonia conservanda, ut liberi nuspiam scandalum accipiant. Vnde væ, *ait Christus*, qui uni ex istis pusillis scandalo erit; rectius foret, ut in profundum maris appenso ad collum eius molari lapide submergeretur. *Matth.* 18. Parentes enim sunt, à quibus liberi nacti sunt secundum Dei dispositionem vitam, & sustentantur, ac quibus liberi vicissim debita obedientia obstricti teneantur. Liberi vero sunt, qui omnia naturalia accepta parentibus ferre, iisque debitam observantiam in pietate vera præstare debent. Parentum igitur nomen tam sanctum est, ut simul dominium aliquod includat in liberos, determinetque potestatem quandam, quam patriam ICti dicunt. Ac licet ipse amor ex natura sanguinis insitus limites satis constituat, quomodo parentes

rentes cum liberis suis conversari, eos alere atque defendere debeant, veluti non datur amor ferventior & solidior quam parentum in liberos, quum ii sint pars parentum, *ut recte Imper. Iust. exclamat, l. ult. in pr. C. de cur. furiof.* : quis talis affectus extraneus inveniatur, ut vincat paternum? Et è contra, quum neque filium patre meliorem amicum invenire posse, aiat gloss. *in l. quidam ff. de hered. inst.*: tamen, quum natura hominis adeo sit depravata, ut naturali huic storgæ aut ignorantia aut effervescentia sæpius maxima creent incommoda, adeo; ut prope eam extinguat; ideo ipsis tam parentibus quam liberis toties ad sua recurrendum erit officia. Sæpius enim accidit, ut ita modum superet vindictæ; & velut amor paternus coniugalem longe excedit, ita fit quoque, ut ex summo amore summum nascatur odium; velut & secundo nubentes plærumque obliviscuntur liberorum & proprii in eos muneris. Officium autem utriusque partis in mutuo consistit iuris debito. A parte parentum alii id triplex, alii quadruplex alii quintuplex faciunt, prout quinq; principalia dicunt considerari in homine libero; ut sunt, bona quæ possidet, operæ, corpus, libertas, &

vita. Verum rectius hæc ad tria ab aliis retrahuntur puncta; non ut Stagirensis vult, qui ad generationem, nutritionem, & institutionem omnia adstringit; quum ex generatione iam liberi in lucem sint editi, & ad ampliora vitæ necessaria hæc sint extendenda. Consistit itaque munus parentum proprie in educando, defendendo & imperando. Primum officium iterum triplex rite statuitur; in educatione naturali, quod alimenta postulat; morali, ut bene vivat; & spirituali, ut religiose vivat, & pie educetur, nec minus pro iisdem preces effundantur. Secundum est defensionis, quod dilectionem & evitationem scandali requirit. Tertium est imperii, quod correctionem, elocationem, & procurationem necessariarum rerum aut patrimonii exigit. Proinde imperium hoc nequaquam est absolutum, sed certis suis cancellis circumscriptum viget. Solus enim Deus absolutum habet imperium, quum lex inferior merito cedat superiori; ceu Deo semper magis obediendum est quam hominibus. Vnde non competit parenti ius vitæ & necis in liberos, ut barbarorum mos fert. Non etenim in atrocitate, sed pietate & humanitate consistit patria potestas. *l. 2. ff. ad l. Corn. de Sic.*

Sed

Sed nuſpiam rectius quid hac de re, quam in ipſa ſacra Scriptura legitur, quæ omnes huius officii partes abſolute ſatis depinxit. *Sic quomodo erudiendi ſint liberi, habetur in Exodo & Deuteronomio. Prover.* 13. 24. & 19, 18. & 29, *verſ.* 15, 17. *Hebr.* 12, *verſ.* 8, 9. *Exemplis Iacobi, Geneſ.* 33, 5. *Ioſephi*, 48, 9. & *paſſim. Quomodo diligendi, Geneſ.* 42, *verſ.* 36, 37. 2 *Sam.* 12, *verſ.* 16, 17. 1 *Reg.* 3, 26. *Tob.* 5, 23. & 10. *verſ.* 1, 2. &c. *Quomodo in pietate informandi. Exod.* 12, 27. & 13, 8, &c. *Deut.* 4, 10. & 6, 7, 20. & 11, 19. & 32, 46. *Ioſ.* 4, 6, 7. 21, 22. & 22, 24. *Pſal.* 78, 4, 5, 6. *Eſa.* 38, 9. *Ioel.* 1, 3. *Epheſ.* 6, 4. *Quomodo corrigendi*, 1 *Sam.* 3, 13. *Proverb.* 13, 24. & 23, 23. & 29, 17. *Hebr.* 12, 7. *Coloſſ.* 3, 21, &c. Poſſent heic quam plurima de profana educatione filiorum Chriſtianorum, qua non ſine graviſſimo æternæ ſalutis periculo tam ſtudioſe in Ethnicismum abripiuntur, monerier, atque ſimul demonſtrari, quam deteſtabile malum ſibi parentes cocilient, & ex amore Iehovæ ac pietate vera ſe excludant ipſos: ex quo fons omnium corruptelarum, calamitatum, & malorum in mundum horribilis profluit. verum, quum calamitas hæc epidemica maior ſit, quam ut paucis

 queat

queat iam deplorari; & quoque hæc ad reformationem publicæ educationis pertineant; in his modo acquiescimus, & nos ad liberorum partes convertimus.

Officium autem è contra liberorum, quo parentibus adstricti naturali iure tenentur, maxime consistit in obsequioso honore iis exhibendo, ut ex decalogo facile constat. Honoris hoc verbum quidem breve est, sed tam multa in sese complectitur, ut omni amoris & obedientiæ fide vix id assequi possint liberi. Etenim eorum longe maior est obligatio & arctior, quam parentum, & tamen vix amor ita vivide adscendit cum gratitudine debita ad parentes. Nihilominus utrumque nomen, quo & filii & liberi dicuntur, qui ex nobis sunt nati, satis manifeste indicat, quo vinculo naturali adstricti heic teneantur. Veluti filios ἀπὸ τῆς φιλίας sive amicitia non inscite dictos aliqui volunt; quum omnia mentis cogitata & cordis motus nihil aliud in filiis ostendere debeant, quam amabilem decentiam, & suavitatem, quibus parentes suos unice cum reverentia foveant. Nec minus inde liberi appellantur, quod in libertate paternæ affectionis acquiescere, & ipsi liberali ingenio prædití esse debeant, omni

omni libertatis favore digni, si parentes fideli amore honorent: alias barbari sunt & servi, id est, barbaro & servili ingenio præditi, imo *ἁμαρτήματα τῆς φύσεως*, hoc est, naturæ monstra appellandi sunt. Parentes enim maxime post Deum sunt honorandi. unde de honore Iehovæ, tabula prima; de honore autem parentum, tabula secunda statim in principio agit. Idcirco si eveniat, ut in eadem caussa ad contraria vocentur, tum Deo magis quam parentibus obediendum est: sicuti etiam alias in omnibus officiis honestas limitem ponit, nec turpia mandata exaudienda sunt; quum nihil in præiudicium, Dei, iuris divini, & naturæ, torqueri possit aut debeat. Quod etiam in ipso Rege ita verum est. Nam licet Rex quidem sit Princeps Reipublicæ, tamen civis & subditus est naturæ, ac multo magis servus Iehovæ. Qui hoc ignorat, se omni imperio indignum reddit, & semetipsum hostem Dei, ac tyrannum sic declarat.

Sed quodnam filiorum erga parentes in cunctis officium sit, id quam optime verbum Dei explicat. *Genes.* 9, 23. *&* 22, *vers.* 7, *&* 27, 1. *&* 28, 7. *&* 37, *vers.* 14. 15. *Exod.* 20, 12. *&* 21, 17. *Levit*, 19, *vers.* 3, 32. *&* 20, 9. *Deut.*

Deut. 5, 16. & 21, *verf.* 15, 18. & 27, 16. *Iud.* 4, 1. 1 *Sam.* 2, *verf.* 11. 18. & 3, 1, 7. & 8, 1. & 18, 5. 1 *Reg.* 2, 10. 2 *Reg.* 2, 23. & 12, 2. & 22, 1. 2 *Paralip.* 34, 3. *Eccl.* 3. *v.* 1, 8. & 6, 18. & 7, 29. & 8, 7, 11. & 22, 3. & 23, 18. & 25, 10. & 32, 24. *Tob.* 4, 1. & 14, 5. *Iob.* 1, 4. & 8, 4. & 32, *verf.* 4, 6. *Proverb.* 1, 8. & 4, 1. & 6, 20. & 10, 1. & 13, 1. & 15, 20. & 19, 26. & 20, *verf.* 11, 20. & 22, 15. & 23, 19, 25. & 28, 24. & 30, 17. *Ierem.* 35, 16. *Ezech.* 22, 7. *Matth.* 4, 20. & 10, 35. & 15, 4. & 19, 19. *Marc.* 10, 19. *Luc.* 2, 4. & 18, 20. *Actor.* 7, 14. & 22, 3. *Ephes.* 6, 1. *Colos.* 3, 20. 1 *Tim.* 5, 1. 1 *Pet.* 5, 5, *&c.*

Quamvis autem hæc & similia officia perpetua sint, & cum natura durent; cum ex eius iure profluant : tamen, quod patriam potestatem concernit domesticam, ea quinque modis expirat : morte, amissione civitatis, servitute, quæ mortuo adsimulat aliquem, emancipatione, & magistratus dignitate, quum rempublicam repræsentet. Alias violationi huius officii filialis, pro diversitate delicti, suæ destinatæ sunt pœnæ, utpote, maledicentes morte mori cogebantur, *Exod.* 21, *v.* 7. sic & parricidæ gravissimo supplicii genere mactabantur. Velut etiam in immorigeros apud Romanos

manos parentibus vitæ & necis potestas competebat. At hodie, si delictum est leve, parentibus castigatio incumbit; si gravius, exhæredari possunt.

Membrum VIII. *De Societate familiæ, & eius notatione.*

Atque ita se habet coniugalis & paterna Societas, sive consecutiva eius ex iure naturæ unice orta: sequitur nunc ea, quæ est de familia, & ius naturæ imitatur, vel æmulationem ipsi adsociando annectit ex iure gentium. contrahiturque duplici modo: aut adoptione; aut conductione servorum vel ministrorum; quæ herilis dicitur.

Antequam autem de duabus istis speciebus societatis agamus, necesse est ut vocabulum familiæ, quomodo id accipiatur, & ea quid sit, hoc loco rite explicemus. Famuli origo, *inquit Pomp. Festus*, ab Oscis dependet (populis Campaniæ,) apud quos servus *famel* nominabatur: unde & familia vocata. Addit & hoc: Famuletium dicébatur, quod nunc servitium. Ceu quoque *debil* apud Ennium legi & *subtil*, affirmat Taubmannus *in annot. suis ad Plaut. pag.* 35, ubi duplici modo id, *famel*, & *famil*, pronunciatum fuisse dicit. Vnde recte Alciat, *all. l.* 195, *ff. de V.S.*

V.S. secundum antiquam Oscorum locutionem, quidem familiæ vocabulum á *familiari* derivat; attamen usum eius tam late ICtus Vlp. *in d. l.* extendit, ut sex significationes ipsi applicet, (quas ordine *in commentario suo* Goddœus explicat,) quum tam rebus in familia hercifcunda, & corpori, possessorisque iuri, quam personis accommodetur. Ad personas autem nomen familiæ relatum, quatuor sortitur significationes, *ait Godd.* Aut enim ad singulares personas dirigitur, aut ad plures. Si ad plures referatur, triplici id iterum fit ordine. Primo, quando ad liberas personas & servos sive mancipia pertinet; ubi simul corpora duplici modo exprimi, auctor est Goddœus. Namq; & servorum est familia; & ipsi servi sunt in familia. *l.* 40, *§. fin. ff. de V.S.* Deinde ad solas liberas personas refertur, quæ sub eiusdem potestate sunt naturali aut legitima. Demum ad universam agnatorum gentiliumque cognationem, seu ad omnes ex eadem domo & gente prodeuntes excurrit. Heic vero penultimam atque antepenultimam maxime retinemus in hac distinctione, quatenus partes integrantes herilis imperii in una domo patrifamilias personæ subiectæ constituuntur. Alias enim familia totum

tum corpus unius domus, id est, caput cum suis membris collective complectitur; quum talis familia imaginem quandam reipublicæ privatæ repræsentet, & æque ac collegium per unum principalem conservetur: diciturque proinde societas mixta, & composita ex diversis membris; utpote quæ effectum primariæ & originalis societatis exprimit, si coniugialis societas tanquam simplex cum herili coniungatur. Ex quo patet, quantum illi aberrent in politices tractatione, qui exordium eius à familiæ declaratione, tanquam caussæ explicatione sumunt; quum per naturam rerum fieri non possit, ut effectus producat caussam; sed contra est, quum caussa sit origo, ex qua resultet effectus. Quod ideo heic monetur, ut inde constet, quam duplici modo peccet & se præcipitet Arnisæus *in suis relect. pol. cap.* 1, *sect.* 6, dum tam temere Vlpianum *in d.l.* 195. perstringit, & methodi suæ rationem inutiliter deducit. Non una vice enim Vlpianum iniuria afficit, dum aliis persuadere conatur, quasi ille *d. l. §.* 3. definitionem familiæ instituere voluerit, quum tamen nudam tantum significationis interpretationem in acceptatione talis vocabuli indicare voluerit, ut

ut ipse Godd. *d. l. n.* 3, satis manifeste id declarat. An indicatio significationis idem est quod definitio? Patremfamilias quidem paulo post definit, at non familiam. Deinde non candide cum ICto agit in eo, quod tantæ ignorantiæ reum ipsum convincere laboret, quasi nesciverit inter materiam & formam distinguere, & personas loco depravati generis contra omnes bonæ definitionis leges posuerit: quum tamen de pluribus personis hanc significationem prædicet, quod unius potestati aut natura aut iure subiectæ sint. Quid vero aliud hoc est, quam si tales personas potestati unius subordinet, & loco subiecti habeat personas tanquam materiam, quibus forma potestatis unius sit superinducta? Quæso quid clarius à ICto potuit dici aut pronunciari? An non igitur ille potius sententiam Vlpiani depravata mente accipit, & diffamat? Tum quoque ICtus non enumerat partes huius significationis omnes, sed tantum exempli caussa subnectit notationem patrisfamilias, matrisfamilias, &c. velut quoque expresse id innuit, dum adiicit verbum, *Et deinceps.* Quare in hoc etiam paulo iniquior est ICto, quasi definitionem latiorem definito protulerit. Simili modo frustra præoccupare studet

det accusationem, qua illi potest obiici, quod omnino contra bonæ methodi dispositionem egerit, effectum caussæ præmittendo. Etenim caussa undique prior est effectu; velut ipse quidem confitetur, sed tamen oblique illud quod contrarie commisit, diluere studet in acceptione generali familiæ. Ait: Exurgit enim ex societatibus, tanquam ex partibus; quæ, dum conspirat in unum, producunt novam societatem, reliquas omnes sub se complectentem. In quibus semetipsum captivum ducit, atque expresse declarat, quod totum hoc caput *De familiis in genere* non suo iusto collocarit ordine; quum familia ex societatibus tanquam ex partibus exurgat. Ergo societates merito priori loco ponuntur, quum effectum redoleat familia, etiam secundum propriam eius confessionem. Nec quidquam ad rem facit, quod hunc errorem obtegere cupiat aut dissimulare nova societatis plenioris productione: quippe si unumquodque secundum caussarum & principiorum rationem ordinari debet, ut eo rectius intellectui & rerum cognitioni inserviat; inconveniens est, si effectus caussæ præponatur; quam tamen seriem se in his sequi ostendit. Simplex enim natura prius est suo

composito aut mixto. Et ipse confitetur *sect.* 5, *num.* 6, quod origo nominis familiæ comprehendat tantum famulos & servos. quæ tractatio anterior esse debuisset, tametsi *capite tertio, & in pol. syst. cap.* 4, eam postea subnectit. Longe rectius Timplerus, & Christianus Matthæus id præstiterunt; quorum hic iustum procedendi modum in simplicioribus explicandis à principio observavit quidem; sed alter adhuc perfectiori modo, & inter politicos scriptores omnium optime, rationes cognitionumque gradus, pro facilitate & doctrina, ordine tradidit, ut sat concinnam declarent connexionis seriem. Vnde *capite quarto* ad partes compositas populi (qui vere & proprie subiectum politicæ exhibet, non civitas, ut idem erratice cum aliis docet, & infra mox *cap.* 5, explicabitur plenius) partim familias, partim collegia refert. Alii nec inscite, secundum partes constituentes Rempublicam, ex quibus constat, doctrinam politicam disponunt. quumque sit potestas imperandi una, & altera subditorum aut parentium numerus; & ex capite rectius dignoscantur membra: eius methodi ductum in tota compositione sequuntur. *ceu ex Besoldi & Kirchneri disquisitionibus id luculentius apparet.* Sed hæc

hæc dictas ob rationes obiter inserere volumus, ut iuniores eiusmodi scopulos rectius evitare discant, ne illis multorum vaniloquentia quid imponat erroris. Iam redimus ad scopum, unde paulo ante digressi sumus; quum constet iam, quid per familiam hoc loco maxime intelligamus.

Membrum IX. *De Societate herili, & eius potestate.*

Herilis autem societas, quæ inter dominum & servum intercedit, quum sit frequentior adoptione, merito eam præponimus; quum etiam tertium gradum iuxta communem opinionem in hac societatis necessitate, qua coniugium in conservatione sui indigere dicitur, mereatur; quum paterfamilias habere & possidere debeat, qui manus ipsi commodent. *Arn. lib. 1, pol. cap. 1, sect. 4, num. 12.*

Dominus igitur, est persona servis sive ministris imperans, in eosque potestatem exercens. Veluti inde dominatio, potestas cum iure imperandi iubendique dicitur, dominanti competens, cui ius alium regendum & defendendum subiecit. qui ideo dominus appellatur, servientis respectu, *l. 1, §. 1, l. 2, ff. de his, qui sunt, &c. Exod.*

cap. 21,*verſ.* 20. qui dominium in ſubiectum eiuſque iura exercet: *Matth.* 18,25, *& ſeqq.* 2 *Reg. cap.* 4, 1, 2, 3. *Exod.* 21,7,8. *&* 22, 4, 29. *Deut.* 15. *Levit.* 25, 39. *Geneſ.* 29, 18. *& ſeqq.* conſiſtens in gubernatione & directione pia & fideli; 1 *Pet.* 2,13. cura & providentia pro ſubiecti bono & felicitate; *Rom.* 13,4. 1 *Tim.* 5, 8. cum facultate inobedienti infligendi pœnam, coërcitionem, caſtigationem; *Proverb.* 20, 30. *tit. C. de emend. propinq.* 1. *Pet. c.* 2, 19, 20. *tit. ff. de pœn. Alth. pol. cap.* 1, *num.* 13, *& ſeqq.*

Poteſtas autem hæc, & talis quam homo in hominem ſibi in regno iræ Dei arrogavit, duplex eſt: privata & publica. *l.* 215, *de verb ſign.* Poteſtas hæc publica quum ex univerſitatis & totius populi confluxu & eius iure exurgat, hac vice de ea iam non agemus; ſed alius ipſi deputatus manet locus. Proinde nos ad alteram convertimus. Privata igitur poteſtas, quum ratione originis quoque prior ſit, & publicæ imitamen, aut præfigurationem aliquam proponat, ea hoc loco attendi debet. Diciturque ea, quæ privatam dominantis privati utilitatem & onus reſpicit. Eſtque duplex: prima, quæ tribuit ius & poteſtatem in perſonam & rem eiuſdem: altera, quæ tantum ius

ius in personam. Priorem rursus domesticam vel administratoriam rite facit Alth. *in dic. lib.* 1, *cap.* 27, *num.* 5. Domestica est, quam Princeps & caput familiæ habet in personas domesticas familiæ, cui præest. 1.*Tim.*5, *v.* 8. *Prov.* 27, 23. *l.* 195. *&* *l.* 196, *ff. de V. sig.* Dicitur potestas familiæ, *l.* 10. *C. de suis & leg. h.* habetque sua commoda & onera in præstandis alimentis. Hæc vero iterum vel plena vel minus plena est, respectu absoluti alicuius dominii. Ista autem, quæ in moderamine aliquo iuris & æquitatis consistit, eiusmodi est usus personarum domesticarum, ut iuxta conductionis modum herus sive paterfamilias earum obsequio & operis utatur cum quodam iure proprietatis. *Inst. de noxal. act. l.* 1, §. 1, *de rei vind.* Obsequia consistunt in obedientia, exhibitione honoris, in reverentia, observantia & pietate, &c. *Eph.* 6, 5, *& seqq.* 1.*Tim.* 6, 1, 2. *Coloss.* 3, 2, 3, *&c.* Operæ vero consistunt in servitiis & ministeriis præstandis, &c. Vnde dominus, tanquam onus, pro modo facultatum, eos, quos ita conduxit, alere tenetur, disciplina domestica regere, & nomen familiæ ac ius civitatis suæ cum defensione communicare, *l.* 19, *ff, de stat. hom. Genes. cap.* 30, 4, 5, *&c.* Continet autem hæc mi-

nus plena poteſtas iterum in ſeſe ius herile ſive patrisfamilias, & ius patronatus.

Membrum X. *De iure patrisfamilias & patronatus.*

Ius enim ſive poteſtas herilis, ſive patrisfamilias, in eo maxime differt à iure patroni, quod illud ſit generalius, & conductione locatione conſiſtat, atque circumſcriptum tempus habeat, quo omnis generis homines pro uſu loci & facultatis quid conducere poſſint, & pro operis præſtitis tunc teneatur paterfamilias ſolvere mercedem aut precium, quod inter illos convenerat; nec amplius tunc illis in libertate ſua derogatum poſſidet, ſed cum ipſa dimiſſione aut temporis expiratione plenam libertatem ipſi recipiunt, quam eouſque cum operis ſuis elocarant domino. Vnde etiam rectius famuli, vel famulæ, miniſtri ſeu miniſtræ, mercenarii miniſtrantes, ancilla, &c. quod miniſtrando famulitium ſuum præſtent, quam ſervi aut ſervæ, vocantur; quum libertati nihil æque inimicum ſit, quam in duriori acceptione ad ſervitutem tenerier.

Patroni vero ius ſpecialius quid ſub-

subiecto suo imprimit, & versatur circa libertum. Atque dicitur patronus is, qui servum suum manumisit. Libertus autem, qui servus fuit, & sui ipsius potestatem à domino seu patrono suo accepit per manumissionem. *tit. C. de ing. & manum.* Vnde manumissus appellatur; quum manumissio nihil aliud sit, quam libertatis datio. *tit. Inst. de libert. Cuiac. in parat. C. de man. vindict. & C. de Latin. libert. tollend.* Velut etiam apud Iudæos olim manumissi plenam libertatem consequebantur. *Exod.* 21, 2, 3. *Deut.* 15, 12, *& seqq. Levit.* 25, 40. *Ier.* 34, 14. exceptis dedititiis. *Ios.* 9, *v.* 21, *& seqq. item, cap.* 2, 3, *& seqq.* 1. *Reg.* 9, 20, *&c. Nehem. c.* 7, 60. Quamvis autem libertus ita egrederetur potestatem domini, & suus sibi in libertate communi restitueretur; tamen manebat respectus obligationis, in iure patronatus; ut patrono eiusque liberis in bona defuncti, aut tota, aut dimidiata, aut partem, pro ratione dispositionis, & eius operas, competerent, atque teneretur pro modo facultatum ipsi, liberis, & parentibus eius præstare. *l.* 5, §. 10, *& seqq. l. ult. ff. de lib. agn. & alend. Vide etiam tit. Inst. de success. libert. & tit. de bon libert.* Plena vero potestas domestica est, qua quis dominium uni-

versum in hominem & eius bona exercet. *l.* 4, §. 1, *& l.* 5. *ff. de stat. hom. Levit. cap.* 25, 44, *& seqq.* §. 1, *Inst. de iure pers.* Dicitur servitutis dominium, *l.* 7, *l.* 8, *l.* 9. *l.* 23, *l.* 24, *l.* 42. *ff. de lib. caus.* possessio servitutis, *l.* 1. *l.* 12, §. 1. *l.* 25, §. *ult. ibid.* Vnde homo talis, qui ita subiectus & libertate sua omni privatus est, dicitur servus, à servando, vel serviendo; quod ita utrinque servetur ad servitium obligatorie in servili statu, omni exclusus libertate, præstandum. Cui nomini agnatum est mancipium. *tit. C. de mancip. & colon. lib.* 11. Namque domino in talem servum etiam ius vitæ & necis competebat, ut interdum quoque levissimam ob caussam occiderent. *Senec. lib* 2, *de ira, cap.* 40. *Tacit. lib.* 14. *Cic. pro Rosc.* Verum crudelitas illa, quum vindicta privata ea maxime sit, merito reiicitur, nec in Republica honesta toleranda est. Nihilominus in pleno dominio, proprietate & usufructu domini, servus esse dicitur. *l.* 4, *ff. de stat. hom. Exod.* 21, 1, 2, 3, *& seqq. Levit.* 24, 45. *l.* 10, *ff. de acq. rer. dom.* §. 1. *Inst. de iur. person.* §. 4, *per quas pers. l.* 21, *ff. de usufr.* veluti inde & servus in commercium ita incidit, *Exod.* 21, 7, 32. *& Levit.* 24, 17, 25, 44, *& seqq.* ut æstimationem recipiat, *Exod.* 21, 32. *l.* 32, *ff. de minor.* qui

nihil

nihil proprii habeat, *Inst. de stipul. serv.* quadrupedi æquiparetur, *l. 2, §. 2, ff. ad l. Aquil. Genes. 30, 43. c. 47, 25.* imo & mortuo comparetur, *l. 209, ff. de R. I. & l. 32, ibid.* qui nullam iuris habeat communionem. *l. 20, §. 7, ff, qui testam. fac.*

Membrum XI. *De servitutis speciebus apud Romanos.*

Tam apud Iudæos, quam Ægyptios Græcosque olim, maxime tamen apud Romanos, multiplex servorum species fuit; ut alii bello capti, alii testamento relicti, alii ære redempti, alii alia ratione aut prætextu iuris acquisiti dicerentur. Qui ex servo & ancilla prognati erant, vernæ vocabantur. Omnes tamen sub nomine mancipii comprehendebantur simul. *tit. C. de nud iur. Quir. toll.* Dedititii servi erant, qui se ex obsidione dederant in potestatem victoris; quorum alii libertini, alii peregrini nominabantur. Nec à servis multum distabant adscriptitii, *Cuiac. ad tit. C. de agr. & cens. & lib. 12. obs. cap. 35.* servi conditionales, *l. 7, C. de iur. fisci.* censiti, glebæque adscripti, qui cum agro una domino serviebant; & una cum fundis mancipabantur, alienabantur. *Pignorius de serv. fol. 1, 2, & 252.* Sic erant olim coloni Palæstini,

coloni patrimoniales, saltuenses, emphyteuticarii, burgarii, colonarii, inquilinarii, coloni rei privatæ, dominici, fiscales, servi tamiaci, marileguli, monetarii, &c *tit. C. de col. Palæst. Thracens. Illyrican. lib. 11. de mancip. de fugit. col. patrim. &c.* Ac veluti prisci suis necessitatibus vitæ inservientes habuerunt; sic etiam rebus sacris & cultui sacro peragendis habuerunt addictos. ut Levitæ; *Exod.* 19, 22. *&* 24, 5. *Num.* 8, 16. *&* 18, 5. nazaræi; *Num.* 6, 2, 3, *& seqq.* 1 *Sam.* 1, 11, *& seqq.* homines talliabiles; *Fab. iurisp. tit.* 5, *illat.* 7. *Alth. dio. lib.* 1, *cap.* 27, *num.* 16. Nec minus Romani suis deliciis & luxuriosis admodum conviviis habuerunt destinatos servos, qui dicebantur structores, scissores, diribitores, chironomantæ, trapezonomi, &c. *Sen. epist.* 47. *Com. Rosin. de ant. Rom. lib.* 5, *cap.* 29, *in paralip.* Alii sunt servi lautiores, alii atrienses; sed tamen servi æque actu. *Cic. in par. Borch. ad §. servi, Inst. tit.* 3. Nulla est differentia, *ait Imp.* Ita libido imperandi, quæ omnibus innata est hominibus, varia sibi effinxit servitia, ut ditiores luxuriem vitæ suæ rectius pro voluptatis nutu explerent. Quæ pernicies in publicam quoque profluxit calamitatem, ut inde miseriæ humanæ variis adau-

ctæ fuerint modis, donec etiam progressi sint violenti superiores usque ad conscientiarum persecutionem, ut simul ipsas hominum animas Iehovæ imperio eriperent, & sibi redderent servas.

Membrum XII. *An servitus sit à natura?*

Verum quum ipsi ethnici & gentes barbaræ ex conscientiæ stimulo in ipso tenebrarum suarum regno tandem deprehenderent, quod iustum naturæ dictamen nimis inverecunde ac crudeliter convulsissent; sed tamen ut auctoritate aliqua se ex eo summæ detestationis vitio exolverent; varios remissionis & moderationis huius sævitiæ modos excogitarunt pridem antea. Quorum præcipuus est, cuius mentionem paulo superius fecimus, manumissio. *Donell. lib.2, cap.* 15. Proinde Florentinus ICtus, postquam definiverat libertatem, quod sit facultas naturalis; recte invehitur in servitutem, quod constitutio iuris gentium sit, qua quis dominio alieno contra naturam subiiciatur: *l.* 4, *ff. de stat. hom.* quum iure naturæ non solum homines, *§. ius antea, I. de iur. nat. gent. & civ.* sed etiam res quæque, quas rerũ natura

gratia

gratia hominum comparavit. *l.* 28, §. 1, *ff. de usur.* §. *in pecudum. ff. de rerum divis.* liberæ sint. Etenim homo ab origine à Deo in integritate sua iuxta regnum gratiæ ad liberum dominium conditus & in hunc mundum creatus erat: utpote qui eius imaginem sanctam in omnibus exprimeret, ceu microcosmus. ac postquam lapsus est Adamus, omnes in eadem paritate constituti sunt & manent; ut, quoad naturæ conditionem, nemo sibi quid potius in vigore naturali arrogare aut vendicare præ altero queat, quam quod sit servus peccati redditus, *Rom.* 6, 17, & sub peccato venditus, *ibid. Dd.* indeque morti corporali, ac quoque æternæ destinatus; unde nemo se liberare aut extricare potuisset, nisi Christus Iehova nos ex regno hoc iræ & mortis liberatione sua gratiosa & restitutione meritorum suorum exsolvisset, Patrique Iehovæ mirabiliter reconciliavisset ita, ut nunc filii libertatis æternæ & regni cœlestis dicamur. Quamvis autem eousque non pervenerint ethnici, ut talia secum rite examinare, aut diiudicare potuerint; tamen quasi conscientiæ in sinu hanc ob caussam convictos sesensere: atque proinde libertatis modos constituerunt secum. velut id inprimis apud Roma-

Romanos videre est, qui id manifestis relaxationibus servitutum demonstrarunt. Status libertatis igitur varius olim apud illos fuit. Maior videlicet sive iustus, minor, & infimus. Erant enim cives Romani, Latini, sive Iuniani, & dedititii. *de quibus agitur §. 3, Inst. de libert. Gai. lib 1, tit. 1. & Vlpian. tit. 3. Conna lib. 2, c. 6, & seqq.*

CAP. IV.

De servitute; quomodo libertati sit opposita naturæ, quod exemplis declaratur.

I. *Romanorum.*

RESpublica Romana, iuxta communem opinionem, uti erat liberrima, ex libero populo, ita quoque mere liberos continebat cives. nec civis vere dici poterat, qui non esset in libertatis statu constitutus. velut etiam Carolus Sigonius, *lib. 4, cap. 1, de antiq. iur. civil. Rom.*, incolas eius sic describit, quod sint homines liberi, qui urbem agrumve Romanum inhabitant. Et post; Optima, inquit, lege is mihi civis Romanus videtur, qui domicilium, qui tribum, qui bonorum potestatem est adeptus. Etenim civis Romanus mul-

tis privilegiis erat donatus: esset cuiuscunque ordinis vellet, unam ex triginta quinque tribubus habere cogebatur, nec de capite eius nisi in centuriatis comitiis agebatur, ut neque iniussu populi Consules sententiam talem ferre possent: candidis vestibus incedebant, quoties solemnitatem peragerent; alias togati, &c. gestare aureos annulos illis licitum erat. *l. penul. de iur. an. aur.* Ius habebant suffragii & ingenuitatis; quibus licitum erat ea peragere & possidere, ad quæ libertus nullus poterat adspirare. *Rosin. lib. 1. de antiq. Rom. cap. 20, in paralip.* Et *in principio huius capitis* ait: Sæpe mentio fit in veterum scriptis libertorum, libertinorum & ingenuorum, quorum tamen vocabulorum propriæ significationes non omnibus obviæ sunt, &c. non eodem (tamen) semper modo hæc vocabula accepta sunt. Primis enim temporibus ita fuerunt distincta, ut ingenuus diceretur is, qui ex duobus ingenuis sive *libertinis* natus esset: libertinus, qui ex duobus libertis: libertus, qui aliquando servitutem serviisset, & ex illa manumissus esset. Aliquanto autem post Appii Cœci Censuram, liberti & libertini pro iisdem accepti fuerunt; & tum ingenui dicti, qui vel ex libertis vel libertinis, id est, iis, qui
ali-

aliquando servierant, & manumissi erant, fuerunt nati. Vbi tamen hoc discrimen inter duo ista liberti & libertini vocabula observatum fuit, ut liberti dicerentur respectu patronorum; libertini, respectu ingenuorum: & ita vocabulo liberti privatus quidam respectus; libertini autem vocabulo publicus respectus, videlicet hominis conditio, significaretur, &c. Ita accurati erant in distinctione graduum & ordinis, ut non omnia omnibus in libertate plena competerent. Poterant quoque libertini ius annulorum petere; quod signum ingenuorum erat; sed tamen non poterant natalibus restitui. Proinde donati annulo imaginem solum ingenuitatis, non autem statum habebant *l. 1. C. ad l. Vesellium.* Annulorum quoque distinctio hæc erat, ut ferrei servis, argentei libertinis, aurei vero ingenuis attribuerentur. *Isid. lib. 19. Etym. cap. 32.* Præterea liberti non admittebantur facile in curiam, quod tamen concessum erat certo respectu libertinis: nec ad publicum illis munus aut officium erat accessus, nisi apparitoris aut coactoris. Sic & libertini filius aut liberti nepos iure meliore uti poterat, quum ipsi suffragium in tribu rustica concederetur: ast pronepos adhuc melio-

meliore iuris conditione fruebatur, utpote qui Eques Romanus effici valebat. Nihilominus liberti ad maiorem libertatis statum admissi dicebantur, quum publica solemnitate vel testamento manumissi essent, cuius tres modi erant, *ceu notat Sigon. d. l. & Rosin. d. l.* ac numero Civium Romanorum, cum patroni tamen respectu, accensebantur. Latini autem Iuniani solummodo minorem assequebantur libertatem ex lege Iunia Norbana, quum minus publice aut iudicialiter in prætorio, sed vel per mensam, aut epistolam, aut inter amicos, à patronis obtinuissent manumissionem. quos tres modos ICti naturales dicunt. Dedititius vero libertus, ex lege Ælia Sentia, infimam accipiebat libertatem, nec dignus censebatur altiori gradu, si forte servitutis tempore propter delictum aliquod in carceres publicos fuisset coniectus, aut stigmatis alicuius nota in fronte perustus. *Cuiac. lib. 5, obs. cap. 13. & lib. 7, cap. 20. Ravard. lib. 4, variar. cap. 9, & lib. de auctor. Prud. cap. 7.*

Sed neque hoc prætereundum est, quod libertate donati vestitu omnino ab ingenuis & patriciis non tantum fuerint discreti; utpote qui uterentur prætexta, ac raso capite pileum gestarent,

rent, ceu insigne libertatis: sed interim quoque auribus pertusis signa ferre coacti sint; veluti Romæ venalium servorum notæ fuerunt: sub corona stare, ocreatos habere calceos, & aures perforatas, strobilis aut rotulis aureis ornatas pro vendibiliori modo, &c. *Rosin paral. d.l.*

Eo usque nimia semper & invidiosa accreverat Romanorum superbia, ut civitatis suæ iura, libertatis admodum duro, imo durissimo laboris & vitæ precio communicarent servis, nec etiam facile alios vicinos in libertate natos reciperent. Civis enim nemo ipsis erat idoneus, qui non aut Romæ esset natus; aut in tali municipio, quod non modo munere honorario cum Populo Romano uteretur, sed & civitate & suffragii ratione adæquatus. Qui mos ad annum 662. duravit. ubi populi Italici, primum Asculani, Vicentes, Vestini, Marsi, Latini, Peligni, Vmbri, Marrucini, Lucani, Samnites, coss. Sex. Iulio Cæsare, & L. Martio Philippo, bellum vehementissimum contra senatum populumque Romanum, inde, quod lege Licinia ius civitatis & eius dignitas, pro qua tot labores & certamina plenis periculis sustinuissent, denegaretur, suscitabant. Quum enim multi ius Romanæ socie-

tatis appeterent, L. Licinius Crassus, & Q. Mutius Scævola, Coss., legem tulerunt, qua cavebatur, ne deinceps ulli civitati Italiæ tribueretur ius Romanorum civium; sed ut singulæ suo iure essent contentæ. Quod quum in contumeliam suam & extremum contemptum vergere putarent Itali; detestantes tam inauditam superbiam, noluerunt indignissimo servorum loco haberi; & sociali convenere fœdere ac bello, & tam diu continuo certamine enervarunt superbiam Romanorum, ut non tantum exercitus eorum multis in locis funderetur, sed etiam usque ad saga iretur, paulatimque obtineretur, quod petebant; proinde quoque maximæ parti Italiæ civitas aperta data fuit. Tandem innumerabiles peregrini senatores facti sunt. Quippe C. Cæsar quosdam è semibarbaris Gallorum recepit in curiam. *de qua re vide Suetonium de bello sociali. vide Flor. lib. 71, & seqq. Appianum lib. 1. de bell. civ. Plin. cap. 63, 75, de vir. ill. Aug. de civit. Dei lib. 3, cap. 23. Plin. cap. 1, lib. 33, natur. hist. Entrop. lib. 5, cap. 1. Oros. lib. 5, cap. 18. Strab. lib. 5. Plut. in Sylla. Ioh. Ros. in virt. Rom p. 152, &c.*
Ex hac & aliis pluribus historiis constat, quam insatiabilis libido subiugandi gentes semper tenuerit Romanos,

nos, quantum etiam vicinis, qui tamen quam optime de illis meriti fuerant, opimiorem libertatem cum dignitate inviderent. In omnibus terræ partibus, ubi victores erant, homines penitus libertate exuebant, & servituti destinabant satis crudeli. Vestigia eius suppressionis adhuc passim extant, ut, ubi modi non fuerint ulli ita inconvenientes, tamen mox varii & mire excogitati prodierint ad ipsorum informationem. Quod si saltem Germaniam, relictis aliis regionibus & provinciis, in exemplum pertrahere velim, satis manifeste apparebunt vestigia huius infectionis.

II. *Germanorum mores, antea semper libertati addictorum, à Romanus infecti.*

Etenim Germaniam nostram veros servos nunquam priscis illis temporibus habuisse, satis ex victus ratione & facie regiminis constat, *velut testis est Cornel. Tacit. de morib. Germ.* quum tamen apud cæteras gentes omnia servorum essent plenissima. *Vult. ad §. servari. Inst. num.* 3. Quod etiam rite adfirmat Knichius, *de vestit. Pact. part. 2, cap. 3, num. 3, & seqq.*, dicens:

dicens: Germaniam servitutis à Romanis invectæ nesciam fuisse, veluti per manus traditum, nostrates adsertant. Etsi enim servi quoque dominis addicti fuerant; attamen tanta non erat potestas, tantusque nexus: verum ipsis agricultura, nec non armentorum pecorumve greges demandabantur veluti colonis, quorum conditio adhuc in usu. *Iacob. VVill. in Tacit. p. 1, cap. 33. quem sequitur Beuth. in eund. cap. 43.* Quod autem Tacitus tradit, victum alea servituti fuisse mancipatum; pervicaciæ indicium est, & ipsi victori quoque probrosum extitit. Subiiciens enim se servituti spontaneæ, indignus libertate existimatur. *l. 3. ff. quibus ad lib. proclam. non lic.* Eiusmodi ferinam pervicaciam referunt hodie Sclavi ad triremium ergastula condemnati, qui, dum ipsis quandoque liberum permittitur abire, aleæ se committunt, victusque ad illa redit. Constat itaque raritas servitutis apud Germanos, eaque erat satis tolerabilis. Numerus vero Romanis reperitur, ut fidem nostris moribus furcillet. *Lips. lib. 3, annal. Taciti, f. 174. ubi ex Plinio notat, Cælio cuidam Isidoro quinquies mille servos tributos; & ex Athenæo, viginti millia, imo plures, quosdam habuisse.*

III. *Franci maxime primi servitutis introductores in Germaniam.*

Cæterum Clodovæus primus Francorum rex, quum Alemannos, id est, Helvetios, Suevos, Bavaros, Tyrigetas, Cattos, Misnenses, ad Tolbiacum in Vbiis, circa annum Chr. 499, debellasset, non solum hi, modo ne perirent, servitutem polliciti sunt perpetuam, *Trith. lib.* 1, *annal. Franc. f.* 40, *ad fin.*, verum etiam ille, ut nunquam resistere possent, arma ipsis ademit, servitutique mancipavit. *Paul Æm. Clodov.* 1. *Reg. lib.* 1, *f.* 7, *cum seqq. Iohan. Tilius, chron. de Reg. Franc. ad dict. ann.* 499. *Guliel. Paadin. ann. Burgund. lib.* 1, *f.* 81. *Nicol. Vignier. chron. Burgund. ad ann.* 499, *fol.* 18. *Iohan. Stumpf. chron. Helvet. lib.* 3, *cap.* 57, *& lib.* 4, *cap.* 27. *Munst. cosm. lib.* 3, *cap.* 17. Et licet postmodum plurimi libertatem pristinam consecuti sunt meritis, prece, precio; attamen aliqua ex parte remansit servitus. Reges siquidem Francorum aliis concesserunt non tam pro donato, quam beneficiario titulo fiscalinos, hoc est, Regis homines proprios re & corpore, *des Konigs geeygnete*

 knech-

knechte, deren leib vnd guet Koniglicher kamer undervvorffen Stumpf. d. cap. 27. In cuius testificationem unum referre sufficit: Ludovicus Caroli filius Einhardo Cancellario patris sui contulit prædia Michlenstad cum servis Regis propriis quatuordecim, & uxoribus suis & liberis tredecim. *Chron. l. aurish. ad ann.* 805, *fol.* 64. Cuius sanctione Aldiones vel Aldianæ simili lege vivere tenentur in Italia in servitute dominorum suorum, qua fiscalini vel lidi vivunt in Francia. *Ansegis. lib.* 4, *cap.* 102, *&c.* Quamvis autem proprii homines quoque vocitentur vasalli feudatarii, vel etiam subiecti feudi Regis, qui eius ditioni subiiciuntur; *d. auct. de pact. his vest. cap.* 5, *num.* 64: Attamen nemo est, qui nesciat, vasallagium, cuius intuitu vasalli sic dicuntur, à mancipiis prælibatis longe lateque discerni; ut puta, quæ annexa sunt fundo, eiusve partes censentur, nec non prædiarias inter res ipsas computantur, *l. siquis* 1. *l.* 3, *ff. de diu. præscript. l.* 14, *C. de SS. Eccles. Bald. l.* 1, *num.* 50, *C. de serv. fugit. Chopp. de civi. Paris. mor. lib.* 1, *tit.* 1, *num.* 17, *f.* 24. & inter immobilia referuntur. *Greg. Lopez. part.* 2, *tit.* 17, *lib.* 1, *f.* 35. teneturque eos dominus tradere sicuti partem fundi. *Guilel. Bened. c. Rayn. verb. & uxo. nom.*

Adi-

Adilas.decis. 5,*num.* 395,*cum seqq. extr. de testam.* In Gallia adscriptitii vocitantur homines manus mortuæ; *Bod. de rep.lib.* 1,*num.* 109. qui sine consensu domini testari nequeunt; iisque sine liberis eiusdem conditionis decedentibus domini succedunt. *Molin. in cons. Par.tit.* 1,*gl.* 3,*num.* 2,*cum seq. & §.* 41,*num.* 55. *Ranchm. de succes. ab int. §.* 23,*num.* 3.*Chop.de dominio, lib.* 1,*tit.* 14, *num.* 11,*&* 12,*&c.* Non tamen unius sunt generis. Nam alii servitutem magis, magis alii libertatem redolent nostris moribus. *Zas. §. praeiudic. num.* 15. *Inst.de act.* Non solum vero servi proprii functiones & operas exhibent; verum etiam dominis emolumenta successoria. Si etenim decedit servus proprius, nuptiis contractis cum libera; nihilo secius liberi, conditione patris intinguntur, nec partus ventrem sequitur. *Forcat. rubr. de servit. num.* 11. Morem Tholosatum conferendo, domino debetur triens mobilium. Sin autem proprius decedit, relictis liberis, dominus sibi vendicat aliquid de morte mancipii. *Das hauptrecht vnd vvyd-maal, als ein hauptviehe, bestes pferdt, bestes kleydt, vel simile quid. Stumpff. d. cap.* 27.*Crusius annal.Suevic. par.* 3,*lib.* 10, *cap.* 11, *fol.* 575, *&c.* Hactenus Knichius.

An non ex hac enarratione satis clare constat, quam facili imitamine servitutis pestilentem illum morem & consuetudinem Romanorum Clodovæus in suos quoque subditos & devictos vicinos transtulerit? Antehac enim quum omnes populi Germaniæ, quam late se ea extendebat, adsueti essent libertati, eiusque preciosissimæ ingenuitatis studiosissimi essent, servitutem semper tanquam rem ipsis odiosissimam à se propellere laborarunt. Ast clades hæc interna, qua Franci & Alamanniæ populi inter se tot bellis civilibus coierunt, fecit, ut tandem ex libertate sint in durissimam hanc servitutem detrusi. Ipsa enim nominis origo est à libertate; *ait Renecc. in potest. ad vit. Carol. M.* sive sit compositum; *die freyen ancken*, id est, liberi coloni: sive simplex; ut *frey* & *franck*, quod liberum significat.

Quod vero Clodovæus hunc modum subiugandi ex Romanis didicerit, non solum ipsa res & tot diversæ servitutum species in eadem similitudine monstrant; sed etiam testatur Lehman, *in chron. Spi. lib. 2, cap. 20*; ubi ait: Quandoquidem Clodovæus apud Romanos observarat consuetudinem, quod illi victis servitutem imponerent, atque hoc modo omnia il-

lis belligerandi media abscinderent; simili ratione severitatem & atrocitatem hanc suscepit, & Alemannos omnibus armis suis privavit, nec non loco eius, quod mares, feminas & liberos eorum vita donaret, simul omnes in servitutem redegit, atque cum vitæ & bonorum potestate sibi appropriavit. Vnde ex antiquissima illa Germanorum libertate in tantam ruinam eos præcipitavit, ut nec vel ipsi vindictam exercere bellicam, nedum vel ad officia bellica apti aut magistratus ullius munere digni iudicari possent; sed servi & libertate armorumque iure prorsus exuti mori cogerentur. Plena fuit servis & servitutibus Alemannia nostra, cuius magna pars hodie Helvetia est. nec est, quod sciam, montanus pagus aliquis Helveticus, qui, rebus Francorum florentibus, durissimam illam servitutem non servierit. Extant enim tabulæ veteres, quæ hanc rem clarissime testantur. *Vad. in epist. apud Goldast. tom.2, antiq. Alem. fol.84.*

Exemplum hoc postea Carolus Magnus secutus est, *Æmyl. lib. 2, sub Carol. M.* quum Saxonas & Westphalos evinceret; quorum regionibus servitutem hanc sic propriam fecit, ut non tantum disarmarit simul, sed etiam pro-

diversione novæ conspirationis nobilissimos eorum ultra triginta millia è Saxonia extruserit, & usque ad Coloniam Belgiumque expulerit, ibi sedes quæsituros sibi atque constituros.

Ex Clodovæi temporibus, & circiter annum Chr. 500, durissimæ & improbissimæ servitutum hæ species magis magisque accrevere, ac se latissime pedetentim effudere. Velut etiam mancipati tales servi ingenti multitudine ultra Rhenum transplantati sunt; alii donationis munere aliis oblati, & undequaque in servitutem adeo distributi, ut oppida, urbes, pagos & villas expleverint, &c. Hactenus Lehmannus ille.

IV. *Historica deductio, quomodo Saxones per aliquot secula libertatem conservarint suam contra quamvis vim forti manu: cum correctione aliquot Historicorum.*

Non igitur Saxones quoque ab hoc mali veneno, tam latissime serpentis, tuti esse potuerunt. Namque licet populus iste ita obstinate subjectionis jugum excuteret à se, ut ad libertatem

tatem quasi natus diceretur; *iuxta Crantz. lib. 1. Sax. cap. 7:* tandem tamen idem, post tot exantlatos labores & damna, eiusdem sortis rigorem subire coactus est. Mira fortitudine libertatem suam tam contra exteros quam vicinos per aliquot secula defendere non desierunt: subierant etiam pro vicinis multifaria pericula boni publici & communis libertatis Germanicæ caussa. Ante tempora Ariovisti septies se Cymbris (qui veteri Gallorum lingua Latrones vocati sunt, quasi ex Vandalis, Danis & Saxonibus collecti, *Krantz. lib. 1. Sax. cap. 8, & 9.*) submiscuerunt, & transcenderunt Alpes, totamque invasere Italiam incredibili cum exercitu. Iul. Cæsar ipse describit satis, qualem defensorem patriæ & adiutorem vicinorum se Ariovistus ille cum suis Saxonibus præstiterit: sic & Harminium heroëm expertus est Quintilius Varus astutum & fortissimum inter Amesin & Lippam fluvios. *Bunting. in chron. Brunf. p. 6.* Quale Samsonis opus invicto animo Swertingus Princeps Saxonum, quum ex morte Hanesi vectigales Danis Saxones redditi essent, pro liberanda patria ex servitute subierit, ut se simul & Regem Frothonem Daniæ, paratis omnibus ex composito quæ confla-
grandæ

grandæ domui inſervirent, fortiter comburendos tradiderit, id conſtat ex hiſtoriis. *Crantz. lib.* 1, *chron. Sax. cap.* 11, *&* 12. *Bunt. d. l. p.* 8. A qua parte Germaniæ hoſtis ingrueret aut immineret aliquis, illi ſocios ſe conterminis ſuis fideles obtulerunt, adeo ut própterea quoque ferme per tria ſecula, ceu homines integræ ſolidæque fidei, ſimplices, & nullius gloriæ cupidi, qui ſolummodo publicam communis patriæ ſalutem in conſervatione ſui liberi ſtatus reſpicerent, atque in bonum hoc omnem conferrent opem, abſque privato ambitionis aut commodi reſpectu, ſuis nomine tali vicinis & congentilibus adſcripti fuerint, velut etiam plærumque ſub Cattis ſimul ſunt cõprehenſi; *ut recte hoc annot. Krantz. d. l. cap.* 13. Namque alias, quoties in quiete vitã illis tranſigere datũ fuit, modeſte in ſumma caſtitate abſque luxurioſo veſtitu & æquitati unice addicti inter ſeſe vixerunt, *Bunt. d. l. p.* 4. Vigilantiſſimi tamen interim ſuæ libertatis ſemper fuerunt vindices, qui omnino nequirent iugum alterius ferre Domini. Proinde; quum raro eſſent abſque motu, & congentiles lubenter eorum uterentur auxilio, paratos ſe exhibuerunt iis ex omni parte, maximamque coluerunt tum amicitiam

tiam cum Francis. Vnde temporibus Diocletiani, Imperatoris illius ultra mortalitatem truculentiſſime ſuperbi, circa an. Chr. 300, Franci cum Saxonibus mare per Armoricæ & Belgicæ tractum infeſtarunt. *Auctores ſunt Eutrop. lib. 9, Oroſ. lib. 7, cap. 25.* Dehinc cum Francis partim Romanorum beneficiis deleniti, partim cladibus fracti, continuerunt ſe intra fines ſuos uſque ad Valentiniani Imperium circa ann. Chr. 370. Tum enim, cum Francis renovata ſocietate priſtina, coniunctis viribus terra marique Galliam depopulati ſunt, quod Alemanni & conſortes illorum ex ea parte mire infeſtarentur ab Imperatore. ubi & Saxonum nomen iterum inclareſcere cœpit ob fortia facta, ut prima irruptio Saxonum in Romanos limites ducta fuerit. *Ammia. Marc. lib. 27. Buchol. chron. p. 218.* Sic etiam quum Attila ille, Hunnorum Rex ferociſſimus, totius orbis terrarum imperium mente concepiſſet, & ex oriente circa an. Chr. 451. in occidentem veniſſet, nec non Germaniam ſpe prædæ & ſubiugationis obruere totam tentaret, exercitu ad ſeptingenta millia militum coacto, properaretque in Galliam, quam prope occupaſſet, niſi fortiſſimus ille Romanorum Conſul Aëtius, aucto-

auctoritate Theodosii Imperatoris, inter alios Theodoricum Gothorum Regem quoque in auxilium contra communem omnium regnorum hostem advocasset; tum maxime Saxones Attilæ & Hunnis, tanquam potissimi zelotes & vindices libertatis, in prima acie oppositi fuerunt. *Krantz. l.d.cap. 23. Bunting.d.l.p.* 10. Clodovæus Rex Franciæ, anno Chr. 514. mortuus erat; & quatuor reliquerat filios; Theodoricum, qui Metis regnabat annis 27; Clodomirum; Clotarium; & Childebertum Parisiis gubernantem: quippe diviserant inter se amplissimas regni provincias. Primus horum Theodoricus alebat discordiam cum Rege Thuringo Ermenfrido. quem quum non ita facile expugnare posset, ac, ne Saxones in societatem belli Thuringis accederent; ex consilio Procerum Saxones ante omnia cum magna agrorum promissione in suas partes pertraxit. qui nec difficulter invitati promissa quidem arripuere: at, si non cautiores fuissent, clancularíam pacem in exitium eorum cum debellato Ermenfrido iniisset. Nihilominus Theodoricus promissam Saxonibus terram cedere coactus est; & urbem, quam expugnaverant, perpetuo habitandam donavit; ubi postea arcem
ad

ad montem eum, quem Vnſtruda alluit, in perpetuam rei memoriam, & ut ea termini diſcriminati utriuſq; regionis indicarentur, erexerant; quam adhuc Elector Saxoniæ tanquam præfecturam in ditione ſua poſſidet.

Dum in hoc rerum ſtatu *(ait Krantz. d. l. cap. 29.)* Saxones agerent, Francis pacati, Thuringis (quibus Franci præerant) non moleſti, quod terras à Francis permiſſas incolerent; Albuinus Longobardorum rex, iam diu in Pannoniis ſedens, per Narſetem Italiæ Præſidem, quem Sophia Iuſtini Imperatoris coniux inſigni eunuchi iniuria affecerat, vocatus fuit. Atque is ex Saxonibus, Longobardis, Gepidis, Bulgaris, Sarmatis, Pannoniis & Suevis quum ingentem exercitum anno Chr. 568. collegiſſet, feliciquе ſucceſſu Italiam prope totam excepta Roma occupaſſet, Saxonum ope potiſſimum floruit, & regnum novum ſibi ibidem, quod per 206. annos uſque ad Caroli Magni tempora duravit, quidem conſtituit. Verum Saxones *(verba ſunt Krantz. cap. 30.)* quum aliquandiu ſub Longobardis in Italia militaſſent, pertæſi alieni imperii, qui ſe ad libertatem natos arbitrarentur, in patriam reſpexere. Acceſſit Francorum Regum non obſcura fugge-

ſuggeſtio: Quid vellent in Italia ſervire, qui in libertate nati, etiam aliis (ſi ſatis niterentur) imperarent. Vrebat quidem Francos gloria Longobardorum, quod locupletem provinciam, & dominam gentium tam facile cœpiſſent, imminerentque terrore vicinis gentibus. Quocirca volentes Longobardorum Franci potentiam minuere, tale aliquid Saxonibus per ſubmiſſos inſtilavere. Facile perſuaſeris homini libero, ſuo iure vivere. Non ſurda aure Saxones accepere, in quod ſua ſponte propendebant, &c.

Interea autem, quum per 15. annos abfuiſſent, ex conniventia & approbatione Regis Francorum totam prope Saxonum ſedem occuparant & ſuis poſteris deſtinarant Suevi rurſus; & ſui quoque reditus iter omne illis præcluſerat armata manu Ennius Mummulus Romanus. Vnde, prius repulſi ex via, coacti ſunt fœdus inire cum Sigeberto Rege Francorum Metenſi ſive Auſtraſiæ, ut ita non ſine difficultate ad ſuam redirent per tot aſpera damna patriam. Imo quum Suevi ita plane cedere nollent, ut etiam alio titulo Sueviæ Saxoniam nominitarint, & conflictioni acerrimæ ſuccubuiſſent Saxones, donec tandem adiumento novo Regis Francorum non ſine oppi-

oppignoratione libertatis expulerint Suevos; ex rancore se converterunt ad novas leges patriæ confingendas, quibus inter alia muliebri sexui imposuerunt, ne ulla cuiquam ex Suevorum natione nuberet, sub pœna exclusionis è paterna hæreditate. Vnde Saxonici iuris aut speculi origo pro parte emersit. quod postea ex consuetudinibus Francorum, quum ipsis tandem quoque vectigales redderentur, variis modis adauctum & demum ex variis opinionum anfractibus conflatũ fuit. ubi simul mulierum conditio in multis deterior facta est. Qui certe primus lapsus, quod cœperint à libertate deviare, & posteros suos ad gradum aliquem servitutis propria adstringere culpa. Atque ista heic cum in finem monentur, ut iuris Saxonici, quod *Speculum* dicunt, & *Landtrecht*, vera origo, in qua omnes prope Commentatores, ac Historici, ipse quoque Glossator, *ut recte sentit Krantz. d. l. in fin. cap.* 30, mire hallucinatus est, clarius percipi queat. Quamvis autem ex eo tempore novæ successionis fuæ in patria firmiorem sedem nova constitutione Reipublicæ per 50. annos prope adornare studuerint: accidit tamen, ut, postquam Clotharius Rex Franciæ, quem alii Lotharium recte

T vocant.

vocant, Dagoberto, an. Chr. 624, regni sui eam partem quæ Austrasia dicta fuit, maximam Germaniæ partem complectens, ex Metensi Regia tradidisset regendam; Bertoldo, sive Beroaldo, quem etiam Regem Frisiæ alii dicunt, (*vide Seth. Calvis. in Chronol. h. an.*) Duci Saxonum, vicini Regis potentia, utpote qui etiam Thuringiam possidebat, suspecta videretur, atque occasionem omnem imminuendi vires eius quæreret.

Ortum est igitur bellum anno Christi 630. inter vicinos de finibus; velut quoque antehac discordiæ fuerant ex terminis Thuringicis. Dagobertus copiis validis in Metensi regione perarmatis Rhenum traiicit, ducturus eas in hostem. Nec segnis Bertoldus Saxonum Dux, ad arma vir impiger, iamdudum quoque bellum sitiens, iuveni Regi Dux veteranus occurrit. Conseruntur manus, & gravi utrinque prælio multi cadunt. Dagobertus acri certamine premitur ab opposito Saxone, ut, decussa galea, partem cutatam capitis cum adhærentibus capillis in terram demitteret, &c. Ergo attritis exercitus sui viribus, paulatum se retraxit Dagobertus, victoriam permittens hosti. *Krantz. d, l. cap.* 31. Mittit igitur ad patrem Clotharium, qui auxilio advenit

venit filio, & ad Ingelheymium acerrimo prælio cum hostibus pugnans, Beroaldum Saxonum & Frisiæ regem obtruncat; Adeoque pertinaciter persecutus est victoriam, ut omnem Saxoniæ provinciam igni ferroque vastaret; nec abiit donec prodeuntes obviam proceres de pace agerent. Summa fuit, ut Saxonia, annuo Francis penso tributo, dominos ac maiores suos agnosceret. Regnaverat Bertoldus annis sexaginta. cui, beneficio Clotharii, Adgillus successit in Frisia: at Saxones sibi postea elegerunt Regem Sieghardum. Verum, quod ita Francis tributarii redditi essent, mordebat acriter Saxones. Proinde capta occasione, quum Winuli ex gente Vandalorum, quos alii Winnidos dicunt, tum in ea habitantes provincia quæ hodie Brunsvicensis est, in Thuringiam irrumperent, Saxones miserunt ad Dagobertum, sese offerendo, quod essent Thuringiam ab omni incursione liberaturi, si ipsi à tributo liberi & amici Regis in reliquum tempus scriberentur. Quum itaque Francis per Saxones reddita esset sua Thuringia, Saxones non tributarii, sed Francis fœderati habiti sunt anno Chr. 640. Tum vero Saxones iterũ, quum tot periculis edocti essent, ut eo rectius suum stabilirent regnum,

ad comportationem legum, iuxta consuetudines Francorum ac Longobardorum, ex quorum plurima didicerant moribus, se converterunt. Etenim necessitas hoc exigebat, ut eo rectius cum Suevis, qui non penitus expelli potuerant antehac, convenirent. Namque Suevi iam pridem moribus Francicis se accommodaverant, & introduxerant multas talium iurium consuetudines, à quibus olim penitus Saxones abhorruerant, utpote qui semper magni libertatis filii & vindices dici expetebant. Quare, velut inter alia multa, etiam heic errat Pomarius, *in chronico suo Saxoniæ*, *pag.* 14, quod sub Iustini annos, circa annum Christi 526, statim post obtentionem partis Thuringicæ terræ, Ermenfrido interempto, Saxones suum ius in tranquillo vitæ statu confecerint. Quamvis non incompte iisdem honestam adscribat vitam, quod secundum legem naturæ adeo decenter vixerint, ut inter sese unice æquitatis normam respexerint: Attamen statim Idem inculcat, quod nimium studio Romanæ divinationis & idololatriæ addictus ipsorum fuerit genius: Vnde etiam ipsorum admodum corrupta sint iura, & leges, quas sibi in ea vanitate confinxerãt. Intercessit autem totius seculi spacium, & ultra, prius-

priusquam ad tranquillitatem aliquam pervenerint: Quum tot à tempore Theodorici Regis Francorum Austrasiæ, & longe plures, quæ ob defectum Scriptoris non annotatæ sunt, intervenerint historiæ.

Error Chronici Buntingi.

Sic quoque Buntingus non levem errorem *in chronico suo Brunsvicensi* duplici modo committit; dum ita inconsiderate in annorum supputatione Saxoniæ Reges Sieghardum & Theodoricum connectit, ut alterum anno 630. à Saxonibus, continuo post cladem à Lothario & Dagoberto Regibus Franciæ acceptam, electum, & hunc tanquam eius filium substitutum, qui anno Chr. 723. à Carolo Martello captus sit, faciat; quasi hi bini Reges totius seculi cursum in gubernationibus compleverint. Testatur autem historia de vita Suitberti Episcopi Westphalorum & Vltraiectensis, quod Saxones Duce Brunone admodum atrociter vicinos suos Bructuarios persecuti fuerint, graviterque eosdem afflixerint, quod religioni Christianæ nomen dedissent. Velut quoque ex suis, tempore Childeberti, quum Iustinianus II. crudelis Imperium, auxilio Bulgaro-

rum, recuperasset, circa an. Christ. 708, expulere ditionibus, quotquot Christi nomen professi fuerant. Vnde Suibertus, quum locum nullum amplius propagandi religionem haberet reliquum, Coloniam ad Pipinum Caroli Martelli patrem reversus est. Constat igitur ex hoc, quod alius adhuc Bruno fuerit ante Warnekindi filium Brunonem, qui frater fuit Witekindi, & ante huius ex Wigberto filium Brunonem, quem huius nepos, Bruno videlicet quartus, secutus est, qui inclutam urbem Brunsvicensem anno Christi 861. condidit, & eidem ex se nomen dedit; quum solummodo Buntingus trium mentionem faciat. Sed ipsa computatio annorum sat eius errorem detegit. Fortasis hoc ipsi imposuit, quod Krantzius, *lib.* 1. *Sax. cap.* 32, inter historiam Thuringiæ Dagoberto Regi Franciæ à Saxonibus restitutæ, & Caroli Martelli, tam exiguum relationis interstitium interponat, atque omnia tam concise constringat, nec non statim capite ultimo tam insignis Herois, quem malleum hostium vocat, facta stupenda subnectat; quum tamen à Dagoberto I, quem Magnum dixere populi, usque ad Theodoricum Dagoberti II. filium, decem Reges Franciæ mortui sint, & pene totius interea con-

consumptum sit seculi tempus. Nec omnia de Saxonibus constare potuerunt, quum eorum non fiat mentio, nisi iis motus cum talibus fuerit vicinis, qui clariores consecuti sunt scriptores, Paucis itaque persequitur hoc quod ad continuationem faciat eius discordiæ, quæ prope Saxonibus perpetua fuit cum Thuringis. Ait: Assiduum deinde bellum Saxonibus intercessit de Thuringia, Francorum Provincia; in cuius finibus iam, quia Saxones nonnihil iuris elaborando quæsierant, cotidiana de terminis erat quæstio. Sed & Francis Christianis Principibus odiosum erat Saxonum nomen, quod adhuc gentili sorderent errore. Quocirca Carolus Martellus, Pipini Brevis filius ex Alpiade licet pellice natus, (quem merito Krantzius, *lib.* 1, *cap.* 33, virum illi seculo felicissimum vocat; qui nisi contigisset, actum fuisset de Gallis,) aulæ præfectus, (qui Maior etiam domus dicebatur,) pacatis in occidente rebus; quum Saracenos suis & Romanis provinciis expulisset; conversus in alterum latissimæ ditionis angulum, etiam illum purgare sordibus constituit. Saxones erant ea tempestate dæmonicolæ, & qui Christianam religionem adspernarentur. *ait Krantzius*. In eos conversus Mar-

tellus, bellum instituit, & bellum inchoavit, quod demum nepos eius ex filio Caroli Magni peregit. Tantæ molis erat, Saxonicam gentē à patriis ritibus avertere. Magno tamen tum bello pressi Saxones, & exhausti, Carolo quidem Martello manus dedere, componentes cum illo per quaslibet conditiones pacem; sed leges Christianas accipere necdum consenserunt, &c. quæ peracta sunt circa annum Christi 740. Ita quoque post obitum huius patris sui Carolomannus, Princeps religiosus, circa an. 745. in Saxonas exercitum duxit, & eos quidem tum perdomuit, ut legibus seculi parerent ad æquabilitatem: Sed Christi religionem neque verbis suadere nec armis inducere poterat. Proinde etiam Pipinus, simulac Coronam regiam obtinuerat, anno 751, prǫ prima expeditione hoc suscepit, *iuxta Krantzium*, ut arma in perfidos Christo Saxones veteret. Magno igitur in eos apparatu ducens, bellum iis gravissimum intulit; sed tanta fuit gentis moles, ut non statim ad mutandam religionem armis cogi posset. Ea igitur expeditio frustra fuit, licet repetitis vicibus idem tentarit. Peracta talia sunt sub Ducibus Theodorico & Edelhardo;, qui, strenui & fortes, adeo se communi accommodare popu-

populo, ad iugum alterius ferendum prorsus insueto, ubique cogebantur. Quamvis igitur recte dicat Krantzius, *d.lib.2.cap.21*, (ubi merito compilatorem & glossatorem speculi Saxonici, propter ignorantiam temporis & suggestionem plurimarum falsitatum, quæ evidentiam suam undique produnt, reprehendit & exagitat) quod exigua satis civilitas gentis huius fuerit, nec tempore Caroli Magni leges ab initio quæsierint; utpote qui contenti iis vivere poterant quæ universo orbi satis essent: tamen res ipsa loquitur, & tam multiplex fortisque reluctatio, quod nullatenus in confusione vixerint, qui toties dissipati tam faciles potuerint recolligere vires, & bono êdere semper ordine. Quin & tacitis moribus imbiberant ex tot calamitatum & persecutionum informatione, ac conversatione Francorum, Longobardorum & domesticorum Suevorum, quod non diu potuissent inter se rite convenire, aut servitutem toties ipsis destinatam à se propellere, nisi ordinationem & legum & hominum observassent. Ita enim pridem inter eos convenerat, ut essent inter sese bipartiti: quum alii dicerentur Nobiles, qui primarii erant in expeditionibus, incursionibus aut defensionibus;

bus; alii ignobiles. Diſtributi vero omnes erant in duodecim ditiones vel pagorum provincias; atque unuſquiſque locus deſignatus ſuum habebat Directorem aut Principem, quibus demandata erat boni publici curatio. Ideoque ſingulis menſibus, aut quoties rerum neceſſitas hoc exigeret, inter ſe conveniebant deliberationis ergo, ut ea in tempore diſponerentur, quæ ad ſtatus conſervationem facerent. Cui conventui olim, velut etiam univerſo regimini, unus quis eorum per anni ſpacium alternatim præſidebat, & iudicabant etiam ipſis ex Adelingis adiuncti lites controverſas. Quod ſi vero hoſtilitate aliorum premerentur, ut plurimum ille, ſub cuius præſidio Saxones infeſtarentur, aut quem maxime virtute animi prævalere noſcerent, eligebatur in Regem, ut Dictaturam quaſi & expeditionem totam perficeret, quam diu duraret periculum, aut res in dubio erant poſitæ. Vnde factum eſt, quod non facilis mutatio ſit admiſſa, propter experientiam rerum, & claritatem nominis. Quod tamen diverſimode Buntingus *in chron. Brunſv. pag.* 14, *f.* 2, & Pomeranus *in Saxonia chronico, pag.* 50, & ſibimet ipſis contradictorie recenſent. Sed quod mutatio non adeo facilis fuerit, ipſi
in

in antecedentibus, & familia Theodorici, confitentur: velut etiam eiusmodi morem Saxonicæ genti in libertatis suæ administratione, insignis ille & historicorum Germanorum antesignanus Reynerus Reneccius, *in comment. suo ad Annal. Poët. de Carol. Mag. lib. 1, pag. 15*, adscribit. cuius verba notatu dignissima hæc sunt: Duces provinciis præerant, & rem militarem curabant, Comites ius dicebant, & Ducibus parebant. Documenta omitto. Interim utrique ex Adelingis creabantur. Hac voce Nobilitas intelligenda; ea, inquam, quæ nunc *die Herrschaft*. nam Equestris, quæ vulgo *Ridderschaft*, aliis olim appellationibus veniebat. quæ ex annalibus, diplomatis, aliisque id genus instrumentis & monumentis petenda. Neque vel Duces vel Comites, ulla hæreditaria successione gaudebant, sed pro Regum arbitrio creabantur, sic, ut dignitates illæ Nobilitati communiter paterent, nec ad familias restringerentur. Atque inde tot in annalibus Comites, pleique etiam Duces, absque locorum mentione relati. etsi merita interdum huic consuetudini derogarunt. qua de re Agilolfingorum è Lege Boiarica exemplum in medio. Eadem multarum aliarum Domorum sors extitit,
donec

donec καθόλυ exempla in legem versa. Vnde ius feudale, & inde rursus hæreditariæ successiones, tandemque hæreditarii tituli, qui per Germaniam hodie in usu. Nam ut exteræ gentes varient, notum est. Hactenus ille. Mos sane eiusmodi non improbandus fuit; quum hoc modo omnes viæ, portæ, & fenestræ ad virtutes apertæ steterint cunctis simul mortalibus istius nationis, & quisque stimulo acriori concitatus fuerit ad honestatem vitæ rectius decurrendam. At nunc vix amplius locus patet pietati, iustitiæ, integritati, fidei, & veritati; dum sic præclusæ sunt iis fores qui ex ingenuitate & candore pio vitæ normam sibi conficere gestiunt; atque vix ita veriori culturæ quid restat: ut omnia ad scopulos adstricta hęreant suos, & inde libertas vera servituti captiva ducatur. Vnde tum quoque apud Saxonas ea magis decrescere cœpit, quum nimium affectate moribus alienis sese accommodarent, & plures servitutum species, Romanorum imitatione, inducerent.

Locus notabilis Reyn. Reneccii.

Quare idem Reyn. Reneccius, *d. l. 4. p. 59, fol. 2, &* 60, in illos proprium retor-

retorquet defectum, quando tacitam sic insinuat exprobrationem iisdem. Quatuor, ait, differentiis Saxonum gens consistit, Nobilium, Liberorum, Libertorum, & Servorum. Totidem lege Saxonica inculcantur; sed pro Libertis Liti memorantur. Totidem à Witichindo Monacho. *lib.* 1, nisi quod is denominationes omisit. At Nithardus; *in historia de dissensionibus filiorum Ludovici Pij*, tantum tres adstruit: Edlingos, Frilingos, Lazzos. Res tamen eodem redit. Vt enim reticeam, Lazzos *(die Lassen)* etiam ab auctore Speculi Saxonici, *lib.*3, *art.*44, non ignorari; Lex Boiarica, *cap.* 11, *tit.* 10, derivavit inde Fridlatzos. Sunt itaque Lazzi Servi; Fridlatzi Liberti sive Liti. Quanquam de his nova ἔνστασις nascatur. Sed definita res *legis Ripuar. tit.* 64, §. 1. Vbi Litus tributarius exponitur. Hinc Litos concipio servos manumissos, sed interim patronis certis condicionibus obligatos. Stabilit eam coniecturam talis Ludovici Pii Constitutio *apud Ansegisum lib.* 4, *c.*102: Aldiones vel Aldianæ ea lege vivant in Italia in servitutem dominorum suorum, qua Fiscalini vel Lidi vivunt in Francia. Stabilit lex Saxonica 1. *tit.* 10, §. 1: Quicquid Servus aut Litus iubente domino perpetravit, dominus emendet.

det. Stabilit Frisiorum, *tit.* 11: Si litus semet ipsum propria pecunia à domino suo redemerit, &c. Attexamus dehinc cætera, ad scholam hanc pertinentia. Nobiles eodem modo assignantur Frisiis lege ipsorum, Burgundis Gundobadi, Longobardis Rotharis & Luitprandi legibus. Nam Paulus Diaconus, *lib.* 1, *cap.* 14, Longobardicos Adelingos dixit. Et idem nomen de Anglicis invenias in Anglorum & Thuringorum lege. Re autem & veritate Nobiles sive Adelingi ii erant, de quibus Comites nonnulli in hunc usque diem vocantur *die edlen Herren*. Etenim ut Saxones ex iis Magistratus suos, id est, Principes, legebant, & belli tempore è Principibus sive Regem sive Ducem desumebant; ita Franci, Saxonum domini facti, ex iisdem Comites & Marchiones designabant. Exempla subministrant quæ sequuntur. De liberis id ἐν πλάτει teneatur, qui quatuor mansos (hac appellatione certus iugerum numerus veniebat) possiderent, ipsosmet militare: qui pauciores, certa proportione coniungere se coactos. Consulenda ad Longobardorum legem Caroli magni appendix, *cap.* 3. Prodiere igitur hinc, qui κατ' ἐξοχὴν dicti Liberi, seu Liberi domini, ut speculum Saxonicum, *lib.* 3, *art.* 45,

art.45, die Freyen, vel *Freyhern.* Prodiere Milites, *die Ritter*; & inde Militares, *die Ritterſchaft. chronic. Saxon.* Alſt Gutemanni, hodie proprie Nobiles; *die Ionckern.* etſi hoc nomen aliter eadem chronica uſurpent. inde, qui volet, repetat. Poſtremo de ſervis addo, eos lege Lombardica duplices indicari; Miniſteriales, & Ruſticos. *De illis agit tit. 32, & ſeqq. de his tit.44.* Et Ruſtici quidem ſervi etiam nunc in Weſtphalia ſuperant; ii videlicet, qui vulgo *die Eygene* vel *Eygene leut* dicuntur. Vt Litos quodammodo repræſentent, qui tam per Oſtvalorum, quam per Weſtvalorum Saxoniam, vicos & oppida incolunt, &c.

In his ſatis luculenter monſtrat optimus Hiſtoricus Reneccius quis ſtatus Adelingorum ſive Nobilium fuerit à principio, & quomodo ſucceſſu temporis etiam is in varios gradus diremptus ſit. Ita quoque gradus ſervorum ordinati fuerunt quidem: veriſſimum tamen eſt & manet, quod quacunque ſervitutis appellatione omnes omnino ſpecies ſubiectionis veniant vocandæ, quæ juris aliquid ac poteſtatis in perſona producunt; ſicut & Libertatis appellatione omnis conditio accipienda eſt, alieno iuri non ſubiecta. Secundum ex priore fluit, &c. *Frid. Huſanus de hom. prop.*

prop.cap.2,n.35. Quum itaque servitute nihil durius, neque hominis naturæ quid magis in ingenio contrarium sit; proinde quidem tam sæpe pro calamitatum & temporis ratione Saxones tum cum Carolo Magno pacem inierunt. at propter aversationem & metum servitutis, quod ignobile onus & contemtuosum sibi putarunt, sæpius ruperunt vinculum hoc, & pristinam anhelarunt libertatem; quamvis neque eam amplius, ut iam dictum est, integram obtinerent. Vt plurimum igitur quum ducerentur inclinatione in suos genuinos, & quos ipsi sibi electione sua præfecerant, Principes & Reges, exinde minus adsuefieri poterant exterorum iugo, præsertim eorum, quos ita impensius semper odio persequebantur, ut superius notatum fuit. Ac nisi Carolus Magnus se ingenio populi huius accommodasset paululum, ac Witekindum sibi reconciliasset prudentius, æmulationes sustulisset, & separationem atrociorum instituisset; inclinationem maioris partis vulgi non ita facile, neque vi extrema, lucratus fuisset. Sine dubio enim (*ait ibid. Renecc.*) tanti viri exemplum non modo apud Abbonem, sed & apud cæteros Proceres valuit plurimum. Sic paulatim illis placatis condi

di etiam Episcopatus per Saxoniam cœpere, &c. Interim ut æmulos & invidos rei bene gerens nemo effugerit; ita & in Saxonum Principibus reperti sunt, qui Witekindo inviderent. de quo argumento supra. Cum iisdem multorum capitum bellua multitudo facere, inprimis pertinaciter adversari, atque in armis perseverare, quibus bello bellique licentia opus est, solita fuit: donec Carolus Transalbinos, vel, ut alii, utramque Albis ripam accolentes, cum uxoribus & liberis in Franciam migrare coëgit, seu, ut Eginartus in vita Caroli loquitur, huc atque illuc per Galliam atque Germaniam multimoda divisione dispersit, pagosque eorum Obotritis Sclavis attribuit. Eadem severitas forsan reliquos rebelles fregit, & ita fregit, ut communi consensu arma deposuerint, iisque, quæ partim Caroli Bremensi diplomate, *apud Albertum Stad. pag. 81, & seqq., Adamum Brem. lib. 1, cap. 10, Crantz. Sax. lib. 2, cap. 15, Metrop. lib. 1, cap. 7*, partim ab auctore Annalium, exponuntur, conditionibus compositionem admiserint. Tempus non, ut auctor ille iam dictus, annum DCCC III, sed DCCC V, appono. Quum enim bellum adversus Saxones decretum & inchoatum sit

anno D CC LXXIII durarit annos XXXIII; quod utramque *ab Auctore Annalium* adseritur, repetiturque alterum *ab Aimonio, l. 5, cap. 4, Adamo Brem. lib. 1, cap. 12, Crantz. Sax. lib. 2, cap. 9*: finis cadat, necesse est in annum D CCC V. Huc usque Glossa Reneccii in auctorem Annalium. Carmina vero eius sic se habent; *lib. 4, Indict. x*:

Tunc sub iudicibus, quos Rex imponeret, ipsis,
Legatuque suis, permissi legibus uti
Saxones patriis, & libertatis honore,
Hoc sunt postremo sociati fœdere Francis,
Ut gens & populus fieret concorditer unus,
Ac semper Regi parens æqualiter uni, &c.
Hæc igitur pacis sub conditione fideles
Se Carolo, natisque suis, stirpique nepotum
Ipsius, iuravêrunt per sæcla futuros.
Quos per te denos & tres tam duriter annos
Linquere protracti penitus conamina belli
Plus Regis pietas & munificentia fecit.
Quam terror, Namse quisquis commiserat eius

Egri-

Egregiæ fidei, ritus spernendo profanos,
Hunc opibus ditans ornabat honoribus amplus.

CAP. V.

De callida & secreta quadam servitutis dura suggestione, & eius effectibus diris.

QVod igitur Romanorum nemo aut Imperator aut Heros omnium contra Saxones vi & armis à temporibus usque Ariovisti (quem tanti censet Iulius Cæsar ipse *in lib. 1. de bell. Gall. anno ante Chr. Sal. nost. nat.* 58.) obtinere potuit ad annum 805; ut ita in lucta libertatis, priusquam ad servitutem abripi potuerunt, 863 annos consumpserint Saxones: id tandem post tot secula non sine ingenti labore & artificiis variis perfecit magnus ille heros Carolus. Vnde illi merito quidem insignis adscribitur æternæ laudis gloria. Nihilominus tamen speciem aliquam & vestigia admodum dura truculentiæ alicuius in eo reliquit, (ut aiunt historici) quod nova prorsus inauditaq; forma contra ius & æquitatem naturalem constituerit quoddam Iudicium occultum in Westphalia & vicinis ei

 locis,

locis, quod ita inhumano prorsus modo erat conceptum, ut absque ullius caussæ cognitione homines suspecti, tanquam conscii, obtorto collo statim, cum iniectione laquei, à Scabinis (iudices sub præsidio alicuius Comitis ita vocabantur) ad patibulum vel potius deputatam aliquam arborem abriperentur. Namque tum demum cuiusque crimina iudicio illi retegebantur, quum præpostere in executionem essent rei abducti, & è medio pridem sublati; & simul à *Freygravio* sive Comite libero pronunciata est sententia talis absque ulla vera propositione criminis, quod secundum iura solida occulti banni, homo ille malitiosus rite, iuxta meritum, supplicio iusto affectus fuerit. Vocabatur autem iudicium illud cruentum *Veem-gericht*; velut propter hanc crudelitatem subditi cogerentur illum Germanicum dolorem *VVee* exclamationibus indignis exprimere, quasi *va va*, nobis ex hoc Iudicio quod ortum est. Pomarius, *in chron. Sax. pag.* 19, & alii, ex suggestione Leonis Pontificis id ita institutum aiunt. Vnde & Iurisconsulti dixere iudices eos Banfellos, & Viemaros. Quod etiam Visurgim transierat, & per aliquot secula dirissime exercitatum fuit. Propter modera-

tionem

tionem vero administrationis non tantum Archiepiscopo Coloniensi eius inspectio est concredita, sed etiam Fridericus III. Imperator castigationem & correctionem adhibuit. Nihilominus avaritiæ hoc flagellum crudele adeo torsit homines, ut non desierint Banselli sub ea specie tyrannidem exercere suam. unde publicæ querelæ in Comitiis Imperialibus aliquoties propterea institutæ fuerunt; quum iurisdictionem non veriti sint illi iudices ultra terminos extendere, & ad suam ex alieno territorio retrahere executionem. Ex quo factum est, ut etiam aliæ confusiones iudiciorum introductæ sint, quæ multis concusserunt terriculamentis subditos Magistratuum. *Iniquitatem & vehementem atrocitatem vide apud Pom. d. l. & Munst. cosm. lib. 3, cap. 45.* Vt vero tandem remedium aliquod inveniretur, & confusioni iustitiæ rite applicaretur; aliquot civitates sua comportarunt gravamina, & in magno illo & diuturno distractoque satis Concilio (quod D. Imperator Sigismundus, Caroli filius, Constantiæ instituerat, anno 1414, circa mensem Maium, ac per integrum quadriennium duravit) cum supplici singillatim exhibuerunt libello. Factum itaque est, ut civitates tales

singulari privilegio donarentur, quo interdicebatur cunctis magistratibus, ne cives aut subditi civitatum talium in alienum trahi aut avocari deberent iudicium, excepta Camera Imperiali, aulicaque. Velut etiam tum temporis Italicæ sic vigilarunt civitates. Quum vero pluribus historiæ ac privilegia huiuscemodi incognita sint, & ex ignorantia multos in ea peccare aulicos & Principes, eorumque consiliarios, ipse viderim; exemplum Brunsvicensis Privilegii huc referam, quod ipsa urbs, anno 1597, in Exceptionibus repetitis, artic. 70, in caussa Homagiali, contra Ducem Henr. Iulium Brunsvicensem allegavit, & Spiræ in Camera Imp. 21 Ianuar. an. dicto copialiter produxit.

Privilegium Sigismundi Imperatoris contra nimiam subiugationem iudiciorum, &c.

SIGISMVNDVS, Dei gratia Romanorum Rex, Semper Augustus, ac Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex; Ad perpetuam rei memoriam. Licet circa universorum quietem promovendam quodam fervore regio nostra

stra continuo versetur intentio; ad il-*lorum tamen* libertates ampliandas, & novas gratias concedendas nostri culminis adspirant interna, quos in nostris & Imperii sacri fidelitate & constantia novimus singlari affectione perstitisse, ut tandem ipsorum fidelitates regio benigno respectu præventi, etiam pro Reipubl. cura, pervigili meditatione sollicitos se exhibere possint & fructuosos. Sane pro parte honorabilium proconsulum, consulum, incolarum, & universitatis oppidi Brunsvicensis, Hildensemensis, & Halberstadiensis diœcesios, nostrorum & Imperii sacri fidelium dilectorum, nostræ Celsitudini oblata petitio continebat, quatenus ipsis, Ne in ullis caussis mere civilibus, vel criminalibus, extra dictum oppidum Brunsvicense ad alia forensia & secularia iudicia, sive publice sive privatim, in specie vel in genere, excepta nostræ Maiestatis Curia & Iudicio, evocari vel trahi possint, de speciali nostræ Maiestatis clementia indulgere & auctoritate Romana regia concedere clementissime dignaremur. Nos igitur dictorum proconsulum, consulum, incolarum & universitatis syncerae fidei affectionem, ac probatæ constantiæ integritatem, & sedulæ devotionis

puritatem, quibus dicti proconsules, consules & incolæ ac universitas in nostræ Maiestatis oculis propitios sibi meruerunt suffragari favores, debita consideratione revolventes; ipsorum supplicationibus favorabiliter annuentes; eisdem proconsulibus, consulibus, incolis & universitati Brunsvicensi, animo deliberato, non per errorem aut improvide, sed sano & maturo Principum, Comitum, Baronum, Procerum & Nobilium ac aliorum sacri Imperii fidelium nostrorum accedente consilio, ex certa nostra scientia, Ne in ullis caussis mere civilibus, vel etiam criminalibus, extra dictum oppidum Brunsvicense, ad alia forensia & secularia iudicia, quæcunque seu qualiacunque ea fuerint, publica vel privata, in specie vel in genere, excepta nostræ Maiestatis audientia, trahi seu evocari queant: quin imo ibidem in dicto oppido, si, & in quantum, actori vel actrici iustitia manifeste denegata non fuerit, iuxta dicti oppidi municipalia iura & Imperialia statuta, iuri & diffinitioni stare debeant, indulgemus, & authoritate Romana Regia de plenitudine Romanæ Regiæ potestatis concedimus per præsentes. Volumus tamen, & eadem auctoritate decernimus, ut unicuique

cuique coram sibi competente iudice & non suspecto ius, prout æquitas & ordo dictaverit rationis, administretur, obstaculis semotis quibuslibet, nostris & Imperii iuribus semper salvis. Mandamus igitur universis & singulis Principibus Ecclesiasticis & Secularibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Militibus & Clientibus, ac quarumcunque Civitatum, Oppidorum & Communitatum Rectoribus, cæterisque nostris & Imperii subditis & fidelibus, Vt ne dictos proconsules, consules, incolas & universitatem Brunsvicensem, contra nostras concessionem & gratiam, ac indultum supradictum, ullo pacto coram ullis iudicibus, nullisque in iudiciis, seu publicis seu secretis, extra dictum oppidum ad caussam vel litem trahere præsumant; sub pœna indignationis nostræ gravissimæ, & quinquaginta marcarum auri purissimi; quas ab eo, qui contra fecerit, exigi, earumque medietatem Imperiali ærario sive fisco, residuam vero partem iniuriam passorum usibus, volumus applicari. Et id quidem sub nostræ Maiestatis sigilli litterarum testimonio. Datum Constantiæ, anno à nativitate Domini millesimo quadringentesimo quintodecimo, prima die Februarii;

Regnorum nostrorum anno, Hungariæ vigesimo octavo, Romanorum quidem electionis quinto, coronationis vero primo.

Eodem modo & iisdem quoque verbis simile privilegium ab Imperatore Sigismundo obtinuerunt Magdeburgenses quidem; sed quum iudicii illius rigorosi auctorem Papam Rom. noscerent, noluerunt in hoc acquiescere; quin etiam ab ipso Pontifice Iohanne XXII, quum adesset Constantiæ, tale eodem tempore obtinuerunt. quod ita se habet:

Iohannes Episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, proconsulibus, consulibus, & communitati civitatis Magdeburgensis, salutem & Apostolicam benedictionem. Quotiens à nobis petitur quod paci ac honestati convenire dignoscitur, animo nos decet libenti concedere, & devotorum petentium desideriis effectum congruum impertiri. Hinc est quod propter amorem & fidelitatem quam erga nos & Romanam geritis Ecclesiam, vestris in hac parte supplicationibus nos inclinati, vobis (quibus, ut asseritur, dudum felicis recordationis Alexander Papa quartus, prædecessor noster, per quasdam suas duxerat indulgendum, ut locorum ordinarii & delegati, subdelegati,

gati, executores, seu conservatores, à sede Apostolica vel eius legatis dati, vos consules qui essent pro tempore civitatis Magdeburgensis & vos communitatem, extra muros vestræ civitatis, ad ecclesiastica iudicia evocare non præsumerent, absque mandato sedis eiusdem speciali de hac re indulto, plenam & expressam ac de verbo ad verbum mentionem faciente; dummodo ipsi consules ac communitas parati essetis coram Archidiacono vestro, qui foret pro tempore, omnibus qui de vobis conquerentur, iustitiæ plenitudinem exhibere; Decano Ecclesiæ Magdeburgensis, qui esset pro tempore, earundem literarũ per ipsum prædecessorem executore deputato: quas quidem literas, cum omnibus & singulis clausulis in eis contentis, quondam Bonifacius Nonus submisse compellatus, etiam per suas literas ad singulares personas prædictæ civitatis extendit; prout in ipsis literis plenius dicitur contineri) ex abundanti cautela, authoritate Apostolica, tenore præsentium indulgemus, ut ordinarii, nec non delegati, subdelegati, executores, seu conservatores prædicti, à sede vel eius legatis dati & dandi pro tempore, vos proconsules, consules, officium eiusdẽ civitatis, successores, nec non

non easdem singulares personas quæ erunt pro tempore, & vos communitatem, extra ipsos muros ad supradicta iudicia nequeant evocare, absq; mandato dictæ sedis speciali, de indulgentia nostra huiusmodi plenis & expressis ac de verbo ad verbum mentionem facientis dummodo vos, aut prædicti successores & personæ quæ sunt & erunt pro tempore in eadem civitate, parati sitis coram eodem Archidiacono iis qui de vobis conquerentur stare iuri, ac iustitiæ plenitudinem exhibere, non obstantibus quibuscunque literis seu indulgentiis à sede prædicta impetratis aut etiam impetrandis, per quas huiusmodi iuris concessio valeat quomodolibet impediri. Decernimus etiam irritum & inane, quicquid contra eiusdem concessionis nostræ tenorem, à quoquam, quavis authoritate, scienter vel ignoranter, continget attentari; omnisque excommunicationis suspensi & interdicti sententias, si quæ contra dictam concessionem nostram, etiamque privilegium forsan, suppeditabunt, nullius esse firmitatis. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, omni-

omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli apostolorum indignationem se noverit incursurum. Datum Constantiæ, anno 1415, nono kalendas Ianuarii, Pontificatus nostri anno quinto.

Iohannes episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis abbati in Berga extra Magdeburgenses, & sancti Iohannis extra Halberstadenses muros, ac in Litzka, per præsides solitorum gubernari Brandenburgẽsis diœcesis præpositis monasteriorum, salutem & apostolicam benedictionem. Hodie dilectis filiis proconsulibus, consulibus, & communitati Magdeburgensium, nostras litteras concessimus in hæc verba: Iohannes episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, proconsulibus, consulibus, & communitati civitatis Magdeburgensis salutem & apostolicam benedictionem. Quotiens à nobis petitur, &c. Datum Constantiæ, anno 1415, nono kalendas Ianuarii, Pontificatus nostri anno quinto. Volentes itaque ut prædictæ literæ nostræ debitum sortiantur effectum, discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, ut vos sive ambo, sive alteruter vestrum, ipsimet vel per alium aliosve, supra nominatis proconsulibus, consulibus, singularibus perso-

personis, & communitati, super dicto privilegio contra eiusdem concessionis nostræ tenorem à quoquam immerito vim inferri prohibeatis: nulla re cunctis quæ in iisdem literis nostris expressa sunt obstante, quidquid tandem à sede prædicta aliquibus indultum sit; ita ut arcessi, suspendi, vel ex-communicari non possint, literis Apostolicis non facientibus plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulgentia huiusmodi mentionem: contradictores per censores, ecclesiasticis appellationibus postpositis, compescendo. Datum Constantiæ, anno 1415, nona Kalendas Ianuarii, Pontificatus nostri anno quinto.

Ex his & eiusmodi exemplis varia & multa quidem possunt colligi, quæ ad rerum & historiarum veritatem penitius introspiciendam faciant: Sed nos in præsentiarum duo hæc maxime respicimus. Quorum primum est, quod Imperator ipse nimiam libertatis suppressionem agnoverit, & propterea privilegii huius concessionem indulserit fidelibus suis subiectis, ut inde culminis sui celsitudo & dignitas magis resplendesceret, si auctio quædam, vel, sicuti ipse loquitur, ampliatio libertatis iis accedere possit qui pro rei-

publicæ

publicæ suæ cura sollicite vigilarent. Deinde maxime improbat & detestatur hoc, quod iustitiæ sanctæ prætextus in tantum abreptus sit abusum, ut potius libidini mortalium, quam caussarum solidæ inspectioni patrocinari cogatur. Proinde non tantum secreta illa absurdissima, sed etiam quævis alia, quæ fascinationem tantam exinde sumpserunt, acriter taxat, & repudiando severe prohibet, adeo, ut pœnam, quæ tamen longe graviori pondere digna erat, pecuniariam abutentibus imponat. Vere itaque conquestus fuit Lehman, *chr. Spir. lib. 2, cap.* 20, ut supra ostensum est, de nimia Caroli Magni libertatis privatione, & servitutis durissimæ propagatione; quum tot & tanta mala inde tot seculis post eum propagata fuerint. Idem privilegium aliæ quoque tum civitates obtinuerunt, inprimis Magdeburgensis; qui hanc simul adhibuerunt prudentiam, ut impetrarint una protectores & executores illius. Etenim, quum unicuique legi aut privilegio ab invidis plerumque sua fraus aut maligna interpretatio annectatur, ut vigor genuinus derogetur eius observantiæ; secundum illorum petitionem Imperator Sigismundus Episcopo Halberstadensi, Abbati Bergensi, & Principibus

bus Anhaldinis, iniunxit, ut auctoritatem & vigorem huius Imperialis concessionis non tantum conservarent, sed etiam eiusdem perpetuo essent defensores; & Magdeburgensibus contra quoscunque violatores huius privilegii auxiliatricem præstarent manum. Quod officium protectorium etiam inviti nuper imploranti civitati Magdeburgensi in diversis actibus anno 1622. & 1623, contra Hildeshemiensem & Halberstadiensem præstare coacti sunt, quum aliquot cives, quibus crimen corruptæ monetæ imputabatur, ibi incarcerati detinerentur: velut quoque huius privilegii metu petulantiam tum alii tum Helmæstadiensis quidam Polyphemus, quum clandestinam incarceratoriis litteris à Principe Guelpho obtentis vim bono alicui viro intentaret, ipse cohibere coactus est. Quamvis autem omnis iustitiæ abusus per se condemnabilis; tamen maxime natura ipsa abhorret tale iudicium occultum banfellaticum, quum meram importet tyrannidem. Ideoque ex consilio Iustini Gobleri. ICti optimi, recte illud tandẽ in suo Ducatu Ericus senior Dux Brunsvicensis penitus abolevit. Etenim non tantum plane barbaricos mores & sævitiam talis absurditas gignit; sed etiam

etiam omnino contra naturam humanam pugnat, & plusquam irrationale servitutis jugum denotat, quod auctori suo summum addit dedecus. Nihilominus tantæ molis fuit, ut absurditas hæc tyrannica vix in tot erui potuerit seculis. Memini, quænam heic aliquot male politicorum frivolæ & incomptæ soleant esse excusationes, aut effugia vanissima, quod interdum necessitas, propter gentis duritiem aut feritatem nimiam, id postulet remedium, quod alias populis mature in viam redeuntibus non esset applicandum, &c. An vero mala propterea sint facienda, ut inde bona eveniant? An cruenta crudelitas & vis tyrannica procreet iustitiam? An iniustitia mater iuris sit & æquitatis? An hoc necessitatis extremæ est, quod mansuetudinis exigit moderationem? An talem processum exigit Christianismi propagatio? An iubet Christus ita informari & instituí suos, ut evellantur? An non potius omni petitionis modo cupit eos adduci (*Luc.* 14.) ut impleatur domus Iehovæ? Non sane Christi regnum sanguinis effusione truculenta, aut si homines simul anima & corpore priventur, implebitur. Ipse iudex suum perficiet in extremo die iudicium. Ideoque hominibus, sive maxi-

 me

me Christianis suis, nullam aliam hoc amplificandi potestatem concessit, quam amoris, charitatis mutuæ & ædificationis, & doctrinalis comminationis aut adhortationis, & ut abstineant demum ab eorum conversatione, si prorsus nequeant converti. Quæ etiam vera & genuina solummodo Ecclesiæ Dei sunt Regalia; quum hæc unice ex operatione Spiritus Sancti profluant; veluti quisque in Regno Christi, sive supremus sive infimus sit, perfectionem eam, quæ in dilectione proximi & mansuetudine consistit, ambire debet: ut Christus ipse tot nobis præceptis *Matth.* 5, 6, 7, &c. inculcat. Atque sic vere infrænem populum relligione contineri, si armis placari non possit, oportet. *Krantz. lib.* 2. *Sax. cap.* 23. licet eo loco aliter id accipiat, sibi contrarius: Ecclesia enim, sive Regnum Christi, quum civitatem illam Dei beatam, *iuxta Apostolum*, in his terris repræsentet, nullatenus sanguinis conspurcanda est effusione ferociori. Sæpe etiam præciditur ita iniquissime & crudelissime animæ alicui terminus, quæ longe mitiori via potuisset ad Christum deduci. Videant igitur sanguinolenti illi consiliarii & sufflatores truculenti, quas clades æternæ damnationis suis suggerant dominis,

minis, dum se saluti publicæ maxime succurrere arbitrantur. Extra verbi cœlestis expressam auctoritatem, & genuinum eius intellectum, nullum verum, etiam in politicis negociis, subsistit consilium.

Sed ad servitutis durissimæ conditiones, cum natura & libertate hominis ipsa pugnantes, quibus tota Germania tot seculis exposita & flagellata fuit atrocius, revertimur. Huius status difficillimus, *ait Lehm. d. l. 2. chron. cap. 20, pag. 96.*, ex sequentibus articulis percipi potest: 1. Vir & fœmina cum liberis & omni suppellectile ac sumptu una cum operis venales fuerunt, & ita ad possidendum emptori & successoribus traditi sunt. 2. Non licebat servo aliam sibi matrimonio copulare, nisi coæqualem, hoc est, servam; nec quamlibet, sed eam solam, quæ eiusdem dominii esset, nisi aliud conventione paciscentium dominorum licuisset. 3. Quæcunque labore & sudore suo comparaverant, ea omnia domino eorum fuerant lucrati, ita ut nihil proprii in iis possiderent; & licitum erat dominis impune illis talia eripere. 4. Sic nec colono aut fiscalino licitum erat traditiones facere, aut per testamentum iustum aliquid in liberos, nepotes, aut

Ecclesias transferre; sed competebat ius dominis optimum quodque prius ex bonis sibi seligendi & appropriandi. 5. Itaquoque quotannis cogebantur certas pensiones ex hortis, arborum fructibus, panibus, piscibus, carnibus, pullis, gallinis, & eiusmodi generibus, quasi pro usufructu solvere, qui reditus in dominos redundabant. 6. Quod si quæpiam persona serva nimiam ob turbationem, aut torturam, aliamve ob caussam in alium concessisset locum, non tantum à quovis revocari poterat, sed etiam Magistratus statim, ad indicium fugæ factum, expellere eam ultro cogebatur: unde lex hæc: Servi fugere, latitare, statum dissimulare, infamiæ nota & amplioris pœnæ irrogatione vetantur. *Vad. de colleg. & monast. Germ. fol.* 75. 7. Quod si quoque vir, mulier, famulus, aut ancilla, à domino aut hero suo esset interfectus, quocunque modo id quoque fuisset perpetratum, exilem solvit mulctam: at si non statim post facinus obiisset, sed ante obitum aut expirationem læsi intervenisset spacium diei, nulli pœnæ subiectus est herus, quum tanquam proprium possederit, &c.

Hem, quo redacti sumus? merito quis cum Comico exclamet. Quis enim

enim excelso animo ac forti mortem oppetere non malit, quam ita turpiter servire? *ait Bod. lib. 1. de rep. cap. 5.* Germania nostra, *iuxta C. Tacitum de moribus Germ.*, nunquam quidem antea veros servos agnoverat; nunc tamen tanta distrahitur libertatis iactura, in ipsa libertatis gloriosa venditatione & iactantia vana. Quamvis enim iura veteris servitutis, in quinque illis generibus, *qua Bodin. d. l. cap. 5. in principio ponit*, inter Christianos hodie abolita prorsus censeri queant, *iuxta Bod. & Christ. Besol. pol. 1. cap. 10, num. 54.* quum Christianismus, postquam aliquos ritus paganismi in externis deposuit, maius quid humanitatis & æqualitatis consecutus sit, *ut idem Bes. affirmat*; attamen passim per orbem Christianum vestigia adeo eius manifesta supersunt, ut vix servitutis conditiones tantæ in gradibus mitigatæ appareant.

Quippe attestatur Bodinus, *d. l. pag. 66*, quod Lusitani in Hispania adhuc Mahumetistarum exempla sequantur, quum venalitios ex Africa religionem Mahumetis eiurare, ac nihilominus Christiana imbutos cum liberis & nepotibus perpetuam servitutem servire compellant; ita ut servorum greges tota veneant Lusitania, & quidem pu-

blice, pecudum in morem. Ac tametsi Carolus V. Imperator servos omnes Americarum insularum liberos esse iussisset, anno 1540: nihilominus, seditione coorta, propter avaritiam ac libidinem potentiorum, Gonzalam Pizarrum, regionis Præsidem, à Carolo defecisse.

Muscovitæ non cupiunt ultimi inter Christianos dici: attamen barbarica servitus nuspiam magis floret; quum tota gens ad nutum sui Principis ita brutaliter adstringatur, ut etiam aliquando nefanda, detestanda, & execranda adorent & exosculentur: sic omnes iuxta politicos & spirituales durissima servitute sibi subditos atque subiectos habet. Ea vero (*ait Mich. Neand. in expl. orb. ter. pag.* 2209.) talis tantaque est, ut nulla gens in genere humano similem servitutem sustinere existimetur. quæ paratam illam gentem facit & promptam ad omne Principis arbitrium imperata facientem; etiam tum, si dicat, Abi cito, (quod apud Comicum scriptum est,) & suspende te. quum tanta præterea sit armatus auctoritate, potentia, tanto militum robore, tanto satellitum atque prætorianorum numero, ut ne, si velit quispiam refragari eius cruentæ voluntati, facile possit, &c. In

tam

tam profunda subditi servitute sepulti jacebant ante pauculos annos, ut tempore Basilidis nemo sibi proprietatis quidquam in ulla re, etiam vilissima, adscribere auderet: Si quis quærebatur; Cuius hoc vel illud est? nisi respondebat; Est in dominio & possessione Dei ac Ducis; ille putabatur ingens commisisse crimen læsæ Maiestatis. *Heinr. Rötlen. in vita Basil. par.* 3.

Sic & Lithuanorum durissimam conditionem describit Alexander Guagninus, *tom.* 2. *rer. Pol.* Vt quisque dominus famulorum caterva stipatus, domum coloni alicuius ingreditur; impune quidvis facere, res quascunque rapere, absumere, & colonum etiam verberibus crudeliter cædere potest. Nec colonis ad dominos suos sine muneribus aditus patet: & admissi illico ad officiales reiiciuntur; qui, nisi donis mitigentur, nihil iuste decernunt. Et profecto in Lithuania quodlibet iudicis verbulum, aurum est. (ubi non etiam alibi?) Præterea singulæ septimanæ in operas ita distribui solent, ut coloni quinque aut sex dies negotiis dominicis impendant, die vero lunæ res privatas curent; & sic plerumque diebus solis (nam ne festis quidem diebus sunt feriati) quodvis opus absolvant, arando,

do, occando, runcando, pastinando, metendo, triturando, & id genus. Adeoque, si quis Roxolanum interrogaverit; Quare Dominico die laboras? continuo is respondebit; Quia & Dominico comedere oportet. ut post Ganguinum refert Lansius *in consult. de Princ. Europæ.* & affirmat simul, quod Nobiles in servos, quos *Kmethones* vocant, ius vitæ & necis habeant passim, &, si quis ex his forte capitis damnatus fuerit, tum de seipso, iubente domino, supplicium sumere, suisque manibus se suspendere, minis, loris & fustibus impellatur. *Sal. Neugeb. lib. 1 rerum Polon.*

Poloni quoque Nobiles olim, dum iter faciebant, diripiebant villas rusticorum, & eorum sumptu proficiscebantur. Sed Casimirus I. illud correxit, anno 1180, & possessiones *Kmethorum* tutas à vi dominorum reddidit: ex quo cœperunt bonis suis pro arbitrio, salvo iure domini, uti, & possessionem ad hæredes transmittere. *lib. 1. Stat. Pol. cap. 17, art. 3. Crom. lib. 6. hist. Pol.*

Eandem esse conditionem rusticorum apud Russos, Sigismundus Baro *in hist. Muscov.* refert: quum non tantum sex dierum operas perpetuo debeant heris suis, & tantum septimum

ſuæ vitæ neceſſariis impendant; ſed etiam ita adſtricti hæreant ditioni Dominorum, ut neque alioſe conferre, nec liberam voluntatem in contrahendo matrimonio exercere queant, &c.

Nec Germania ab iſtis veſtigiis diræ ſervitutis huius prorſus libera eſt, quum reperiantur quidam aliis ſtrictiore iure devincti, ad ſervorum propius, quam liberorum conditionem accedentes; qui quum revera ſervi non ſint, novo nomine homines proprii, *Leibeygene*, appellantur. Quorum tamen omnium non eadem eſt ratio. Quibuſdam enim in locis, ut in Weſtphalia, & Holſatia &c. deteriori iure habentur, quum illi, quorum hi proprii ſunt, his ipſis defunctis ſuccedant in ſemiſſem, & extra conſortium propriorum hominum hi liberos ſuos elocare nequeant, niſi ab illis, quorum utilitati parent, impetraverint. Sic aliquot exempla tyrannica quoque ante paucos annos vidimus in Holſatia, ubi Nobiles mire torquent ſuos proprios. Velut etiam in aliquot locis Marchiæ Vandalicæ tales vivunt ſervi. Alibi ſunt paulo conditionis melioris, qui haut ſecus, atque reliqui proprii, minus liberam bonorum ſuorum habent adminiſtrationem. Atque

ut defuncti quodammodo videantur fuisse proprii, liberi aliquid solvunt ex bonis quod consuetudo aut pactum ferat. Quare Gœddæus *de contr. stip. cap.7.concl.6,num.70.* Germaniæ eiusmodi servos non proprie servos, sed instar colonorum conditione sua colentium & adscriptitiorum esse tradit. *And. Gail. de pig.obs 7, num.1. plenius Hus. in tract. de hom. prop.* In Gallia sane adhuc hodie plebs pene servorum habetur loco. Non tantum operas ab iis domini exigunt, sed etiam si domicilium originis sine domini venia mutarint, capistro domum reducere sibi licere contendunt. *Bodin. 1. de repub. cap. 5.* Quales historias crudelitatis etiam in Holsatia vidimus nuper dire perpetrare Nobiles.

Apud Wandalos in superiori Lusatia rustici nobilibus suis corpore fortunisque toti sunt addicti, usque adeo, ut quoscunque labores illis gratis exantlare, agros colere, peregre excurrere, fruges demetere, & omnia alia, quæ ad rem familiarem & œconomicam pertinent, negotia expedire teneantur, neque solum commutare patrium sine consensu voluntateque suorum Nobilium audeant, *ut refert Meland. in Idea sua, fol. 27.*

Quin & Bohemiæ Ordines & Nobiles

les rusticos suos (*sclavos*; quos & *klappen vocant*) pro mancipiis habent: nec in alterius territorium vel occasione matrimonii se conferre eis integrum est, nisi impetrata venia dominorum, & litteris dimissoriis. Sed & ad cæteros annos seu tempus domini invicem eos locant, permutant, & donant.

In Ducatu Brunsvicensi paulo liberiorum agunt conditionem; vitæ quidem, ut propria bona possidere & emere, atque testamenta facere queant; sed tamen ad operas præstandas per certos aliquot dies singulis septimanis teneantur: Messis vero tempore cotidie alligati sunt ad quævis necessaria præstanda. Erat in aula Guelphica quis principalis Woberen nomine, quem nimia nihilominus duræ servitutis huius libertas occulte mordebat; à quo audivi ipse, minime illam rusticis aut civibus, quum plane indigni essent etiam minutissima possessione, competere. Omnia enim, aiebat, ad unicum nobilitatis statum sunt referenda, adeo ut nemo ulterius quid in ulla re proprietatis sibi vendicare debeat, qui extra hunc equestrem vivat ordinem. Reliquis igitur mortalibus cunctis adsignabat sola tria *k*, quibus tria hæc verba notabat, *eyn kniep*, *kittel*, & *knaust broot*, id est,

est, quod nihil proprii in bonis terræ huius externi unusquisque, qui non esset nobilis, ulterius possidere deberet, quam *cultellum*, *tunicam*, & *frustrum panis*, unde vivere posset. Atque, quum is Principis cor quasi in manu teneret, ita tyrannico plane conatu & immanitate insatiabili subditos iterum in extremam satagebat redigere servitutem, ut ita antiquum servitutis ius in vigorem revocaretur. Sed Iehova potentior fuit in excelsis, & miro genere mortis illum ex terra sustulit.

In Germania tamen nuspiam clementiore servitute tractantur rustici, quam in Misnia & Thuringia; ubi pactitii habentur subditi ea ex gente, nec amplius obligati tenentur domino aut nobili suo, quam quotannis ad tria potissimum anni tempora, ut sationem & messem conficiant, & certam lignorum vecturam præstent. Si quis ulterius quid postulet precario aut cum aliquo rigore, continuo ad eorum petitiones inhibitione iudicii provincialis retrahitur, & in jus vocatur: quales actiones sæpius subire coactus sum: namque omne precarium illis suspectum est.

Ita undique mortalibus nomen servitutis detestabile & horrendum apparet,

paret, ut nemo omnium id lubenti animo sustinere, nemo humeris onus hoc imponi suis velit; quum id contra naturam libertatis, cui quisque se natum dicit, pugnare recte putetur:

Quare non sic penitus circa annum Christi 1250, aut paulo ante sub Friderico Imp. II, qui anno 1210 electus est, servitus antiqua sublata est; *ut Besol. d. l. pol. cap. 10, num. 54; ex mente Thom Smith. 3. d rep. Angl. cap. 10; & Lyclam. 4. memb. eccl. 11; Bartol. in l. hostis, ff. d. capt. & postl; & Laur. Pignor. de servis, fol. 195, & alii, asseverant:* quamvis ita non amplius venalitii haberentur, ut olim ante aliquot secula, quam Christianorum mutua dilectio & humanitas religionis consortes à servitute promptius liberare inciperet. Deferbuit enim iste zelus pietatis adeo, ut quisque ferme ex proximo servum facere satagat suo magis, quam ut liberum cernere velit. Exempla sunt odiosa.

Priusquam vero ulterius progrediamur, necessario inserenda heic venit quæstio, quæ sæpius Imperatori & ICtis de servitute contra naturam movetur, qua quum illi tam misere dilacerentur, paucis id enucleandum erit. Res quippe digna est notatu.

CAP.

CAP. VI.

An iuste Imperator in Florentino refutetur ab aliquibus, quod servitutem contra naturam statuat?

ADmodum heic acre se ICtis aut potius Imperatori ipsi movisse præ cunctis bellum, auctor ille Relectionum polit. existimat, si illis neget, Quod servitus non sit contra naturam; quum eam sententiam non immerito cum Florentino, *l. 4. ff. de stat. hom.* omnes defendant. Nec minus hoc sibi plane persuasum habet, se perquam nitentem abstulisse victoriam, si eos vanis vel captiosis Stagirensium eluserit terminis. Sat ambitiosa eius sunt verba: Iuvat incipere à primordiis naturæ, & cum ICtis manum conserere; An non servitus iustissima prodeat ex iure naturæ? *in Relect. pol. lib. 1, cap. 5, sect. 3, num. 1.* Atque ut ICtos omnes, cum Imperatore in Florentino suo, & Cothmannum, penitus in ruborem cogat & confundat, Florentinianæam servitutis descriptionem, quam ille exactam facit, hic mirifice exagitat: quum in ea quidem definitione verbum nullum sit, iuxta eius effatum, quod

quod non possit vellicari. Nimirum hic stylus est communis Stagirensium omnium, quod etiam naturæ eorum insitum est adeo firmiter, ut nihil nisi vellicationes, & maledictiones consuere adament, quoties vident, quod terminali illi futilitatum magistro suum infringatur alicubi censorium tribunal. Etenim singuli eius alumni in hoc unice omnes impendunt mentis, cordis & virium labores ac nisus, & hoc cavent maximè, ne alicubi ipsius flagelletur auctoritas. Si quis sit, qui nonnihil huic contradicere velit, & veritatis limen propius pandere exoptet; is certe non sine leoninis unguibus notatus abibit: ad minimum haud à morsibus iniuriosissimis erit liber. Vbi nec parcunt iis, quibus omnis reverentiæ honores debent; quum se pro aris & focis fortem hanc depugnare luctam arbitrentur; si Stagirensis uspiam sint diluendæ culpationes aut distractionum suggestiones. Sic etiam servitutis naturalis nimis operosum amatorem hunc non pudet inverecunde ipsum perstringere Imperatorem, quem in Florentino agnoscit præsentem sibi: nec dubitat hunc terræ dominatorem potentem cum vanitatum venditatore suo conferre inconsideratus, *d. l. num.* 16.

Mul-

Multum illi de cognitione naturæ gloriantur quidem,& hanc sibi totam perspectam putant, quum omnia in substantiam miseram & accidens dirimere, simulque huic fuco pallium terministicum conceptivum superinducere didicerint; At in quantum ipsi ab omni naturæ perlustratione absint, id notorie constat; quum nil nisi inanes terminos loco scientiæ confingere noscant. Ac ne quis cautior hæc introspiciat, vah quanta tela syllogistica cum calumniis ferventissimis in huiusmodi fuci detectorem evibrant? Cerebrosus autem quilibet facile invenit, quod sugillet. Vnde etiam hodie in medio Christianorum numero, titulo hoc ceu glorioso tumentes inveniuntur, quibus minus peccatum vitiumve videtur esse, si in gratiam Stagirensis sui Sacræ Scripturæ, adeoque ipsi Spiritui Sancto, etiam directe contradicere queant. Iehova vero verbi sui vindex severus & potens quum sit, ab istoc peccato cavere sibi prudentiores opto. Sed quomodo hæc res sese habeat, id nunc heic explicandum erit.

Agit ille suarum opinionum Relector ubertim de hac materia in novem sectionibus. quæ sane omnes erroribus,nec paucis contradictionibus, abunde

abunde scatent. uti hoc admodum affine cunctis, quibus nunquam verum principii fundamentum attingere, multo minus penetrare conceditur, esse solet. Sic etiam heic temere flagellat definitionem Imperatoris; quum tamen potius decisionem eius cum reverentia agnoscere deberet. Definire enim in iure nil aliud est, quam in genere iuxta legis modum quid constituere, *l.4, §.puto. ff. de hared. instit. l. regula, ff. de iur. & fact. ignor. Vide Erenb. 2, de fœd. cap. 1, num.* 2, 3, 4. Nihilominus perpendemus argutias hominis, & videbimus, an non potius semetipsum quam Imperatoris verba tam inique perstringat. Primum omnis illusio consistit in terminis aut vocabulis istis, libertatis, dominii, facultatis, licentiæ, potestatis, servitutis, violentiæ, & naturæ: quæ ita, temere, sive studio, inter sese convolvit, ut vera significatio aut acceptio ferme nuspiam recte applicata videatur. Velut autem talis philosophiæ sectatoribus usitatum esse solet, ut communiter distinctiones faciant inter vocabulorum noëmata sive acceptiones, ita quoque heic factum ab illo opportuisset nonnihil evidentius, quam in antecedenti sectione id præstiterat. Titulus quidem 2, *sect.* hanc habet inscri-

ptionem, quod monstrare velit, Quid sit libertas, & huic opposita servitus; sed si quis totam sectionem perlegat, nihil potius in ea & in proxima sequenti inveniet, quam quod verba Imperatoria, *l.* 4, *ff. de statu hom.* cum glossatoribus & Dd. suis cavillatorie perstringat; nimirum illud egregie præstat, quod in se per quam animose non sine exagitationibus susceperat. Mos alioqui vulgaris est eruditorum, ut verbi alicuius ambigui significata, statim à principio disquisitionis, exacte, & cum perspicua declaratione quid in iis determinatum velint, explanent. Velut in philosophiæ suæ exordio id facere solent. Vbi vocabulum istud duobus modis accipi affirmant; ἀκύρως vel κυρίως. & ἀκύρως vicissim in duplicem modum abripiunt; ut aliter late, aliter anguste accipiatur. Latissima eius significatio, aiunt, in eo consistit, quando pro omni doctrina & scientia, quæ homini non innata, sed studio & industria acquisita est, habetur. atque ita non tantum philosophiæ partes reales, verum etiam intentionales, imo omnes facultates superiores, theologiam, iurisprudentiam, medicinam, &c. adeoque omnes artes mechanicas complectitur; *sicut videre est apud Stagiritam 6, eth. cap.* 7.

Postea

Postea anguste accipitur quintuplici modo; ut etiam pro sola metaphysice venditetur interdum. *vid. Goel. & Chr. Mat. disp. 1, metaph. disq. 2.* Sic & vocula Naturæ plurima denotat: Illud autem heic natura vocatur, quod est principium & caussa motus, quietisque, eius in quo est primo, per se, & non per accidens; *ait Corn. Mart. in disp. 2, phys. de nat. anno 1612, Helmst. excusa.* quum tamen in his nullatenus Naturæ verum ESSE tangatur. Quod si eodem modo ita candide cum Imperatore ex mente eius, ut verba eius se habent, *sect. 3, num. 15,* & non cavillatorie aut sophistice, agere voluisset: debuisset quoque illud, quod in sectione præcedenti, & in hoc titulo, in se susceperat, prius recte expeditum reddere absque perpetua amphibologia, neque in tam diversis libertatis & servitutis significatis tam firma in rerum veritate confuse eludere summam Imperatoris mentem & auctoritatem. Etenim utrumque hoc verbum, ut ipse toties in antecedentibus, sed satis tamen involute, innuit, polysemon est; & nunc stricte sive proprie, nunc improprie, sive latissime, multo pluribus modis, quam ipse indicat, accipitur. Iam ille igitur primum omnium examinare rite debuisset, de

quanam acceptione libertatis & servitutis Imperator per ICtum suum Florentinum *in d.l.4.* ageret; videlicet de ea, quæ mutuam oppositionem in iure determinat; quatenus etiam in naturalibus facultatibus externis se mutuo infestant & oppugnare maxime videntur; quum eousque servitus naturæ hominum iniqua sit, & propterea simul sub considerationem legum civilium merito utraque veniat. Si hoc solummodo rite pensitare voluisset, inanem suæ verbositatis & sarcasmorum variorum copiam in pluribus restringere, & candidiorem sinceræ veritatis indagatorem præstare potuisset. Ideoque Montecatinas satis scite Iureconsultos excusavit, quod omnimode ad ius gentium respexerint, quum inde maxime talis oppugnatio libertatis in sua natura profluxerit, quæ adiumento ll. civilium corrigi debebat; ut sic homines cum iniquitate summa servi redditi ad liberum statum reducerentur, qui ipsis iuxta naturæ dispositionem in communi dominio, ad quod omnes nati erant, competebat. Nam, ut ipse id confitetur, *sect.* 5, *n.* 10, nec abnegare potest, in prima creatione, quum lex naturæ implantaretur, datum est homini imperium in universam terram, in omnia

nia animalia, quæcunque vel in terra, vel in aëre, vel in aqua degunt; *Gen*. 1. *Psalm*. 8. & hoc imperium natura competit homini, etiamsi animalia illud non agnoscant, propter imperfectionem animalium & hominis sublimem perfectionem, &c. Quur tamen hoc naturale imperium, & libertatis dominium commune, quod cum lege naturæ in tam sublimi perfectione hominibus statim à principio implantatum agnoscit, adeo contemptum habet, ut hoc cum omni libertatis dominio, in gratiam Stagiritæ sui, servis prorsus in antecedentibus abscindas? *sect. ead. n*. 4, *& seqq*. Ait enim: Iam constat experientia, duas hominum classes ubique inveniri, quarum alii nati sint ad serviendum, alii ad dominandum. Rationes item contra semetipsum has addit: Alios instruxit natura magnis animis, & providà solertia: alios abiecit. (N.B.) usque ad ignominiam brutorum, solius patientiæ & laborum gloria superbos, &c.

Fertur quippe *Prometheus addere principi*
Limo coactus particulam undique
Desectam,

(*Hor. lib*. 1, *od*. 16,) & pro conditione suam cuique indolem distribuisse, &c. Quod & planius expressit

 Home-

Homerus, *Odyſſ*.17., dum ait: Iovem auferre dimidium mentis illi, quem in ſervitutem deſtinavit. quem verſum ad ſervos natura accommodavit Plato. *lib*.6.*de rep*. Nam & idem *lib*.2, *de repub*. cives inter ſe differentes, & ſingulos ad ſingula opera paratos, à natura produci affirmat. Et *lib*.3, *de ll*. ſeptem ordines imperantium & parentium ex intentione naturæ deducit, &c. Item *num*. 5: Ex æquitate naturali; quando præſtantius, quod univerſo ſemper prædominatur, incumbit deteriori, &c. Adeo unanimi conſenſu gentium imperium defertur meliori & præſtantiori, &c. Vnde idem *num*. 6, ſervitutem naturæ legi iuſtitiæ convenire affirmat, &c. Naſci enim quoſdam uſque adeo impotentis animi, ut nec ſuis commodis proſpicere, nec in longitudinem conſulere poſſint, indigos ad omnia conſiliis; quis non in media plebe & manipulis ruſticorum cotidie advertit? &c. Tandem *ſect*. *ead*. *num*.9, hunc locum ferme ita concludit; (quod majuſculis notetur litteris:) Quantum vero cognitionis eſt in animalibus brutis, tantum & in iis hominibus, quos natura ſervos vocavit Ariſtoteles. Itaque non magis ad libertatem facti cenſentur, quam bruta, quæ naturaliter homini ſubiecta

cta facit Aristot. 1, *pol.* 3, *& Ovid.* 1, *Metam.*

Sanctius his animal, mentisque capacius altæ,
Deerat adhuc; & quod dominari in cætera posset
Natus homo est.

Quæso, quid heic aliud agit auctor ille, quam ut ipse sibi sit contradictorius, imo & in totam humanæ vitæ societatem iniuriosus? Confitetur enim, homini cuivis, id est, universo huic generi, datum esse imperium in universam terram, & quidem in sublimi perfectione, licet animalia reliqua propter imperfectionem imperium hominis non agnoscant: Et tamen interim ita in duas abripit classes genus idem humanum, ut non tantum usque ad ignominiam brutorum abiiciat unam eius partem; sed etiam vix tantum cognitionis eidem nationi servorum attribuat, quantum in animalibus brutis superest. Rogo iterum quemvis candidę libertatis amatorem; vel potius iudicet quivis, etiam is quem talis cognitio in animalium imam sortem & sellam transposuit; an Imperatorem heic & eius ICtos, vel potius semetipsum refutet? Affirmat enim & negat idem de eodem. Si hoc philosophari est, nil prohibebit quin &

ipſa brutorum notitia tantidem præſtet; idque fortaſſe dexterius, ſi modo perinde libet ipſis ac eiuſmodi blateratoribus linguæ uſus concederetur. Etenim, num genus humanum mentis capax, & ſublimi in univerſam terram imperii perfectione abſolutum, concipi poteſt, quod tamen propter imperfectionem & defectum cognitionis adſimiletur ſimul brutis, quæ luce aut vi mentis omnino carent? An non hæc quoque ſublimis aut inſignis eſt iniuria quæ in Deum & homines effunditur? Stagirita olim dicebat, animum hominis ſe habere inſtar raſæ tabulæ, cui nihil eſſet inſcriptum: ſed tamen omnia poſſent inſcribi. Si hoc verum; ſervos certe tum non habuit in numero hominum: aut fortaſſe ſui oblitus eſt: aut iſte impugnator præceps Imperatoris non idem obſervavit, & fumum pro veritatis indagatione nobis obtrudere conatus eſt. Verum error talium inde eſt, quod ipſi ex falſa adulterinave Stagiritæ philoſophia, quæ nihil niſi logomachias concoquere, eas in mundo diſſeminare, controverſiarum ambiguitates vendere, & terminales congeſtiones rerum veritati obducere novit, nunquam ad veræ philoſophiæ principia, tam cœco detenti ductu, pervenire

queant.

queant. Etenim, an non in lapſu Adamico primo omnes nos in eandem incidimus conditionem naturæ; ut, quod ille amiſerat in imagine Iehovæ, id quoque nos omnes, ex eo nati cum tota progenie, ſimiliter amiſerimus? Nonne inde imago Dei, Adamo per creatorem impreſſa, in ſuum divinitatis, ex qua efformata erat, centrum retrorſum abiit, & ceu lumen extinctum in ſui principii penetral receſſit penitus, adeo ut non niſi per Chriſtum & eius regenerationem in nobis reſuſcitari, & cum lumine ſuo ſancto ex Spiritus Iehovæ gratia reddi nobis & reſtitui valeat? An non inde legis naturæ debitores facti ſumus omnes in eodem gradu cum Adamo, ut nemo potioris iuris præ altero dici aut fingi poſſit? Annon Adamus hoc lapſu purum amorem ſanctamque cupiditatem, quam imaginatione ſancta in Iehovam unice dirigere debebat, in terreſtris fœditatis libidinem turpem & monſtroſam nobiſcum transformavit, ut inde omnes in eodem perditæ naturæ luto hæreamus monſtroſi? Quum igitur omnes ad unum, nemine excepto, ex lapſu Adamico eiuſdem conditionis filii aut propago ſimus; certe aut erimus omnes ſimul domini, aut ſervi, iuxta creaturæ

 ſeriem

seriem in naturalibus facultatibus. Quod vero vetat, quin pœnam utrumque? sed non ex eo fundamento, veluti servitutis ille nimis rigorosus adsertor & amator facere gestit. Etenim domini sumus secundum hominem internum, qui in Adamo ante lapsum tunc manifestatus erat, quum adhuc externum illum secum occultatum & quasi ab imagine sua divina absorptum sive sepultum teneret; servi vero secundum hominem externum, qui postea in lapsu ex carcere suo cœco in manifestationem huius externi prorupit, & hac crassitie palpabili se imbuit, non sine macula suæ turpitudinis. Quare falsus & nugatorius omnis est ille discursus, qui futilibus paganismi gentilis terminis deformatus, duas illas classes mortalium, propter nudum complexionis externæ instinctum, aut incitationis indolem naturalem, ita contradistinguit, ut inde imperantes & parentes, aut domini & servi dici mereamur. Longe deterius, vel multo iniquius illud est, quod bestiali numero censeri ii mortales debeant, quibus clementior ingenii favor præstantiorve genius in procreatione insitus nullus est. Sed bene se res habet: Quod si inde aut liberi aut servi censeri debeant; quæso quotus

tus quisque non ex throno potestatis suæ vel rex aut princeps ad numerum brutorum deturbandus erit? quum ex historiis quoque pateat, quod inter mille imperantes vix decima pars inveniatur, qui digne satis suum administraverint locum. usque adeo rarissime influentia illa solaris, quæ principatum rebus & regiminibus maximopere applicat, regentes benignitate sua beat? E contra maxima pars servorum, quos iniquitas sortis malignæ aut potius terrigenarum improbitas in servilem detrusit conditionem, ad summa rerum fastigia foret evehenda, ut primas capesseret in statu regiminis. An vero non inde cuivis regno aut reipublicæ maxima extimescenda esset confusio; si secundum generositates animorum aut domini aut servi censendi & suo loco habendi venirent? Platonem iste, *cap.* 1, *sect.* 10, *num.* 2, exagitat satis proterve, quod ideam suæ reipublicæ confingat quæ nuspiam locorum in terris possit dari, quum ab omni hominum conditione amota sit. Nunc certe longe acriori censura notandum se exhibet, quam Plato, qui optimam reipublicæ formam ex amore sincero progenitam delineare voluit, dum iste in talibus abortivis pigmentis plane confu-

confusam eam in proscenium mortalitatis protrudit. Etenim ubi non servos, quos ita homines servos faciunt, potius bonos, & è contra liberos aut ingenuos malos vel etiam pessimos invenias? Si permutatio esset instituenda in dignitatibus, totus commoveretur mundus, nec ulla rite sibi constare posset Respublica. Sed glossatores tales sibi ipsi sunt oneri in tot refutationibus amphibologicis, dum aut vere distincta non distincte suis applicant locis, aut distinctiones fingunt, quæ rem magis involvant. Inde error unus parit alterum, ut ex una ignorantia in alteram & longe crassiorem incidant. Quod heic etiam factum, facile saniores & veræ philosophiæ cernunt alumni. Quare non dubito, quin cautius in his suum ostentasset iudicium, si ipsi verioris philosophiæ lux affulsisset clarior. Qui ex illuminatione mentis sanctiori nescit septem proprietates æternæ naturæ, & quomodo ex eiusdem tribus principiis se naturæ temporali & huic mundo insinuant, ac tandem centraliter in microcosmum confluant, quomodo etiam spiritui mundi submissus sit Adamicus homo post lapsum; illi nec de naturæ veræ constitutione, neque de eius processu & complexionibus sibi quid-

quam

quam cognitionis aut iudicii polliceri rite poterit. Etenim heic non sufficiunt unde confiсti termini phrasium, quum realis rerum exploratio vera veram menti addat sapientiam, ut sic inde sanum de re quacunque possit ferri iudicium. Nam licet homo ex lapsu suo, ex quo ita spiritui sydereo mancipatus, nunc vitam hanc trahit, in eam se præcipitaverit corruptibilitatem, ut inde influentiis superiorum maxime sit obnoxius, quæ illi iuxta prædominationem constellationis instillent naturalem instinctum, secundum quem suam naturæ huius corruptæ, si maneat extra Christianorum regenerationem, traducat vitam; tamen multiplex hæc influentiarum constellatio tam varia atque infinita est, ut nulla ratione ad duas classes solas illa constitutio mortalium in hoc mundi externo regno redigi, & catenus ita inter se distingui iuxta internam suam essentiam possit aut debeat; sed si mortales iuxta prædominationem influxus ex septem proprietatibus naturæ censeri deberent, potius ex generationis suæ virtute, ad eam complexionem forent redigendi, quæ prædominium in unoquoque hominum obtinet. Velut id philosophi ii, qui philosophiam sa-

niorem

niorem vel à primo salutarunt limine, rectissime intelligunt, & cum iis faciunt omnes, qui astrologiam naturalem penitius introspexerunt, sine qua nemo quidquam in natura sapere aut rite cognovisse dici poterit. Videatur & consulatur modo insignis Sendivogdii tractatus de tribus principiis vere naturalibus, & longe excellentissimum libellum de spiritu universali mundi omnia plene vivificante, qui ita inscribitur: *Traittez de l'harmonie & constitution generalle du vray sel, secret de philosophes, & de l'esprit universel du munde, suivant le troisiesme principe du Cosmopolite: Recueilly par le sieur de Nuisement, receveur general du Comte de Ligny en Barrois. Paris. edit. anno* 1621. qui libellus mox latinitate donabitur. Iniuria igitur non levi, imo summa, non tantum genus humanum in universum, sed etiam ipsos naturales influxus, quibus suum ita proprium infringit officium, temere afficit, quando tales servos naturæ constituit, qui ne quidem ad ullius virtutis studium idonei aut apti dici queant, quum prorsus brutis adsimilentur, qui nec aliam vitam vivere possint, quam quæ brutis sit æqualis; *ut toties sect.* 3, *n.* 4, 9, *& sect.* 7, *n.* 15, *repetit.* Et in primis hoc valde iniuriosum

riosum apparet, quod maximam partem hominum huic sorti durissimæ deputet, & ad has absurdas extremitates reiiciat; quum ex mente ipsius Stagiritæ, alios propter magnitudinem animi & providam solertiam solos imperio natos, alios ex defectu talium virtutum, quum illos natura non adeo firma instruxerit, sed dura iis extiterit noverca, servos prorsus faciat; imperantium vero, respectu cœtus universi in mortalitate hac, admodum sit exiguus numerus; & è contra maximus semper parentium, quibus servitutem naturalem adsignat: *sect*.3.

Sic etiam maxime scandalosum, nec sine absurditate, *sect*. 1, *num*. 10, hoc ab ipso Arnisæo prolatum est, ubi dicit: Virtutis studium in servis natura frustra quæsieris, qui parum absunt à brutis: sed tamen & secundum hoc, & secundum cultum divinum, dum sibi consulere nesciunt, directioni domini subiacent.

Vix ita aliquid discriminis inter bruta animantia & homines admittit tales. velut in sequentibus id clarius adhuc detegit, ubi ait: Reliqui, quos servitutis cœno immergit fortunæ quædam iniquitas, etiamsi libertatem animi perpetuam retineant, & inviolabilem, nec in extrema servi-

servitute desinant velle quodlibet; tamen contra naturam voluntatis liberæ coguntur aliud agere quam velint, & arbitrium alienum in medium animum recipere, non quod voluntas, quæ semper in sinu suo libera manet, & suæ spontis, per se subiiciatur arbitrio domini, sed quod actus voluntatis; dum non licet ipsi agere, quod vult.

Quæso, an igitur nulla alia est differentia inter tales homines & bruta? Etenim si cœno tanto iniquæ fortunæ adeo profunde immersi hærent, ut contra naturam voluntatis liberæ cogantur aliud agere, quam velint, & per se subiiciantur arbitrio domini; tum etiam frustra quæratur in iis virtutis studium; profecto nihil differunt ab animantibus brutis quæ eodem modo suis inserviunt dominis, si imperentur similiter; præsertim si hoc accedat, quod etiam vitam, animum & quicquid denique suum possident, domino debeatur. Ast omnis eruditorum tamen schola, homini cuivis animam rationis compotem attribuit, & inde à brutis ita distare dicuntur singuli ut etiam in ea dominium ipsi competat. Quod si vero iam omnis virtutis studium in capacitate interna aut facultatibus genus servile amiserit, aut particeps

ticeps nunquam ſit, aut fuerit, ut con-
tra naturam voluntatis liberæ aliud
agere cogatur, quam velit; quid pro-
hibet, quin ipſi longe deterior ſtatus
naturæ infra beſtias adſcribatur?
Quippe notorie conſtat, & experien-
tia cotidie ante oculos mortalium id
teſtatur, quod vel nutu quoque cicu-
rata animalia, abſque violenta cohi-
bitione, poſſint regi. Num igitur adeo
penitus excluſi ſint tales naturæ ſervi
ab omni rationis conſortio, ut impor-
tunis ſolummodo ducantur affecti-
bus, nec quid profit ulla educationis
informatio? Si hoc verum iuxta men-
tem huius auctoris, certe nec homines
erunt, nec anima rationali prædìti, ſed
monſtra prorſus in ſua effigie humana
inutili, & animam habebunt cum
brutis mortalem, ac cum ipſo corpore
extinguibilem. Nam ſi virtutis ſtu-
dium fruſtra in iis quæritur, ne qui-
dem facultates habebunt eas, quibus
id recipiant, aut exerere queant. at-
que ſi hæ non adſint, nil diſtant à be-
ſtiis, animaſque fovebunt evanidas,
nec alius locus illis adſignari inter
mortales poterit in converſatione ci-
vili quam animantibus: ſoli autem
domini erunt veri homines. quod ab-
ſurdorum abſurdiſſimum. Tum etiam
hoc inde ſequitur, quod neceſſitati
Z fati

fati incorrigibili adstricti & alligati hæreant, quum ita à facultatibus animæ rationalis sint prorsus exclusi, ut contra naturam voluntatis liberæ, cogantur aliud agere, quam velint; quod non tantum itidem absurdum, sed etiam Christianismo vel potius sacræ Scripturæ prorsus contrarium est, quæ undique nobis viam planam ad gratiam Iehovæ explicat, modo quis se pœnitenti vita pietati veræ devovere velit. Imo ipse sibi est contrarius, dum eam curam in dominum servorum reiicit, ut operam det ne animi cultus & perfectio illis desit, *sect.* 1, *num.* 10. Quod si vero dominus ipse in tali excellentia naturæ natus non sit, qualem ille in omnibus necessario præsupponit, & pro liberalitate naturalis libertatis constituit, quam ipsa natura suo proprio iure ex imperiali necessitate cunctis dominis impertire debet; sed tali communicatione primæ classis inter homines careat: tum aut servus domini locum merebitur, quem ipsi cedere cogetur vi distinctionis adductæ; *sect.* 3, *num.* 4; aut uterque ad secundam classem relegandus erit, ut parili utantur fruanturque bestialitatis miseria, & fortunæ iniquitate, in hoc cœno servitutis. Verum neque tunc res hæc nova carebit difficultate,

cultate, quum sic totum hoc loco relationis prædicamentum in nihilum redigeretur. Etenim servus non potest dari aut esse nisi respectu domini, nec dominus esse absque servo; quum relata æque nota ac ignota sint, & in suo fundamento fundanda; quippe nugæ sunt, si quis definiat cum Ramo (ait iste auctor, *sect.* 1, *heic, num.* 20,) subiectum, quod habet adiunctum, & vice versa, aut patrem qui habeat filium. Qui enim nescit, quid sit servitus, nec is quidem sciet, quid sit dominium; præsertim si talis confusio naturæ inter dominum & servum intercedat, ut uterque ad sibi quam aliis vivendum ineptior sit, *Id. sect.* 7, *num.* 20, *& sect. heic* 7. *num.* 15, & nesciant natura ferre libertatem. *Id. sect.* 3, *num.* 7. Adeo unanimi consensu gentium imperium defertur meliori & præstantiori: semerque verum est, quod de agris dixit Vlpianus, *l.* 1, *§. fin. ff. de aq. pluv. arc.*, inferiorem servire superiori naturaliter: id quod non tantum ordini naturæ, quem ubique deprehendimus, sed & iustitiæ ex naturæ fontibus haustæ summopere convenit. Tum demum enim (pergit ita iste auctor suo modo philosophari, *sect.* 3, *num.* 6,) officia & dignitates iuste distributæ sunt, quando quisque

 obti-

obtinuit quod conditioni naturæ suæ congruit, 5. *eth. cap.* 3. Nasci autem quosdam usque adeo impotentes, ut nec suis commodis prospicere, nec in longitudinem consulere possint, indigos ad omnia alieni consilii, quis non in media plebe & manipulis rusticorum quotidie advertit? Quotus quisque est ex infima vulgi fæce, qui, nisi serviat, & ex quotidiano labore vivat, propria industria victum sibi parandi copiam habeat? &c.

Sic videlicet plusquam egregie se iterum auctor hic confundit, atque dum pro dominis adeo operosam disquisitionem se instituere putat, maximam certe præstat opem servis contra ingeniorum aliorum naturam. Namque si tum demum, nec unquam aliter, officia & dignitates iuste distributæ dici debent, quando quisque obtinuit quod conditioni & naturæ suæ congruit, vah, bene Deus, quam necessum omnino erit, ut mundo alia distributio dignitatum imponatur mature, quum adeo naturæ conditio iam passim inveniatur inversa aut vacillans, ut nec ex iustitiæ fontibus quid haustum videatur; Adeo naturæ servitio nimis impotenter omnes laborant, (qui tamen sæpe summos, unde directorium regni dependere debeat, occuparint locos,)

cos,) ut nemo non propriam duplicitate conſcientiæ impugnet libertatem. Ceu ego ipſe olim & plenus ſenatorum conſeſſus quodam ex conſule, qui ex advocatura ad eam dignitatem vix antea evectus erat, audire cogebamur, quum non poſtremam in hac licentiæ petulantia ſibi quærebat gloriam: quippe putabat, quod quam optime ſibi prodeſſe poſſet, ſi ad commoda & utilitatem naturæ ſe ita alligaret, ut iuxta Senecam in pravitates ſe ſolertem monſtraret. *c. 5, de vit. beat. Id. ſect. 3, n. 9.*

Tam inique igitur quum ſemper in hoc mundi perverſi regno comparatum ſit, ut illi in libertate magis & poteſtate dignitates occupent, qui ab omni integritate & conſcientiæ pietate abſunt, prorſusque inepti apparent: atque è contra optima quæque ingenia contra naturam ſervitute dira ſupprimantur, quibus cura rerum ſatis tuto committi ſæpius poſſit, nec reſpectus ſit ad illos, quibus regalis ſolis influentia ſtatum regiminis adiudicat: merito ICti violentos proprii commodi exactores, iuxta S. Scripturæ præſcriptum abhorrent, & ſervitutis iniurioſæ inventores acerrime deteſtantur. Etenim ut inhumanum eſt, optima quæque ingenia perpetua ſervitute

inique premere; ita incommodum est reipublicæ, ut hebes quisque, & cuius virtutem depasta est inevincibilis egestas, ad noxiam libertatem protrudatur; *ut ipse relector confitetur hoc l. sect. 3, n. 13.*

An non ergo rectissime Vasquius, *in præfat. illustr. contro num.* 5, Stagiritæ illius profani sententiam prorsus, condemnat ut impiam? Merito certe id repetit *lib. 1. contr. cap.* 11, *num.* 4. Et quur non omnes hodie sani & veræ libertatis Christianæ amatores, cum Imperatore, atque Florentino, & Vasquio, eamdem huius, servitutis iniquissimæ defensoris, qui ad brutorum consortium in naturæ servitute abiicit mortales, & eos omni virtutis studio & stimulo privat, sententiam condemnent, atque impiam pronuncient? Sed restat, ut paucis percurramus adhuc eius examinationem, quæ Imperatoris descriptionem, in servitute contra naturam determinanda, vellicat; ac quibus tandem rationibus ICtos, talium Imperatoriorum verborum *in d. l.* 4, *ff. de stat. hom.*, interpretes repellat.

CAP. VII.

In quo servitutis definitio, ut ab Imperatore est promulgata, & à ICtis explicata, iuste defenditur, & à calumniis vindicatur.

IMperatoris verba sunt: Servitus est constitutio iuris gentium, qua quis domino alieno contra naturam subiicitur. Hei primum vellicat vocabulum constitutionis. quod in tribus non recte positum existimat vitiis, quum non tantum sit genus nimis longe remotum, & potius ius constitutum dici debuerit, sed etiam cum libertate æquale genus ex contrario oppositc requirat. Verum eo ipso demonstrat, quod ille significationem voculæ huius non recte intelligat. Etenim constituere servitutem singularis est locutio in iure, quod non est simpliciter cedere, sed reipsa eam imponere alicui, quum servitutes constituantur per patientiam vel per traditionem, *l. 13, §. 1, ff. de Publ. l. 3, ff. de usufr. l. fin. ff. de servit. rust.* veluti patientia quoque ea pro traditione habetur, *Dd. arg. l. pen ff. de servis.* Qui enim servitutem debet, pati debet; *affirmant*

 ex l.

ex l. quoties 15. *ff. eod. tit.* quæ quidem patientia eſt de natura ſervitutis. *d. l. quoties.* Ideoque patientia etiam pro conſtitutione habetur. *d. l.* 15. Vnde talis conſtitutio non adeo remotum genus exhibet aut deſignat, ut ille cenſet; ſed ex propria locutione id ſibi ita format. Proinde conſtitutio talis ſervitutis ius dicitur potius, quam ius conſtitutum; quum conſtitutæ ſervitutes, *vigore l.* 10, *ff. ſi ſerv. vend.*, eæ vocentur, quæ pactionibus, ſtipulationibus, legatiſve imponuntur. Præterea etiam, quum ex iure gentium haud dubie ſervitus, ut iam ſatis patet, & quemadmodum id nobiſcum ipſe auctor relectionum, *d. ſect.* 1, *num.* 12, expreſſis verbis confitetur, deducatur; conſtitutionis vocabulo omnino heic uti debuit ICtus. Quippe hæc vox non caret ſingulari emphaſi, quum ſimul iuſſum ex conſenſu gentium importet cum ipſo iure. Namque iſtud ius eſt quoque conſtitutio; *Don. com. lib.* 1, *cap.* 5: licet & differentia quædam ponatur, ut ius veteres leges appellent ICti; conſtitutiones vero, poſteriores, quæ aut aliquid benigne aut ſevere contra ius introducant. *l. falſa. ff. de condition. & demonſt. l.* 4, *§. contra, ff. de doli except. Cuiac.* 7, *obſ.* 19. Quod vero ſervitutem non cum com-

communi genere libertatis comprehendere ICtus & facultatem haut dicere voluerit; id multo minus potuit: quum libertas in opposito suo contrario longe se latius extendat quam servitus; adeo ut ipsi non tam servitus, quam violentia opponatur: velut ipse auctor istud *in eadem sect. num.* 15. confitetur his verbis: Iam vero constat, quod vis actum facultatis ubique impediat, & proinde in tantum libertatem tollat, in quantum dominatur. Violentia enim opponitur libertati, 3. *eth. cap.* 1. Vis autem infert violentiam, ideoque tollit libertatem. Quid enim est servitus, aut unde orta, vel ICtis ipsis iudicibus, nisi ex vi bellica, qua contra naturam alter alterius dominio per vim substernitur? *l.* 4, *ff. de Iust. & I. &c.* Quum ipse igitur ita egregium patronum ICtis heic contra voluntatem propriam præstare cogatur, & non tantum confiteatur expresse, quod oppositum libertatis non tam sit servitus quam violentia, & servitus rectius dominio disquiparans relatum exhibeat, ut *in ead. sect. num.* 20 posuit; quur, quæso, tam temere tamen eos vellicat aut cavillatione sua nonnihil acrius perstringit? Eo ipso enim servitus nil aliud est, quam instrumentum violentiæ, quo

utitur vis, ad retundendam aut tollendam libertatem. Instrumentum vero non potest cum re ipsa per naturam suam coincidere ita, ut ad unum redigatur genus; quia res utens, non est idem cum instrumento, quum toto genere differant, ceu securis & faber. Præterea quoque ingens est discrimen inter libertatem animi, & eam quæ in corpore & externis actionibus consistit; velut hoc ipsa etiam glossa agnoscit, & *ad d.l.*4 satis id explicat; simul innuens quur servitus non potuerit per facultatem describi: quum eius propria origo ex iure gentium dependeat; libertas generalis vero animi facultatibus naturalibus inhæreat adeo, ut etiam quivis in sua conditione possit facere quæ velit, inspecto iure animi naturalis, nisi vi, id est, de facto, aut iure quolibet prohibeatur. *d. gl. ad h. l.* Nam servus (ait ipse Relector) facultatem retinet æque liberam; *sect. 2. h.l. num.* 183. (ubi captivum, non naturæ, intendit:) quum vinctus propter vincula non perdat libertatem. *l.* 23, §. *item quæro, ff. de acq. poss.* quod innuunt verba ICti, ubi ait: Si vinxeris hominem liberum, eum te possidere non puto. Vt enim possideatur aliquis, & acquiratur domino, ad ius pertinet, non ad nudam

nudam facultatem agendi, vel non agendi. *d.l.num.* 19. Vnde etiam tale ius in facultate sive (ut gl. loquitur) possibilitate iuris naturæ non simul latet, nec in sese id dicitur complecti. Quare, quum libertas sit fundata in facultate naturæ, contrarium eius obtinere locum eundem non poterit, quod tanquam inimicum instrumentum ipsi pro rescindenda ea facultate opponitur. Eodem modo etiam voculam dominii satis cavillatorie heic taxat, quasi ignotum explicetur per ignotum. Quum enim dominus & servus sint correlata; putat, necessum esse, ut quoque heic debeat explicatio fieri dominii aut dominationis: quod tamen præter rationem solidam expetit. Etenim dominii explicatio suum habet locum, & servitus suam sedem; nec commisceri debent tales definitiones aut descriptiones, præsertim quum de eo agatur tot titulis. *ff. de acquir. rer. dom. l. servo* 13. *C. de pœnis. l. potestatis. ff. de verb. signif. l. cum haredes. ff. de acq. possess. & passim Dd. ad dict. tit. præsertim VVesenb. ad tit. de acq. rer. d.* Nec tantum ex præsuppositis, sed etiam per se constat, & cuique conscientia sua hoc dictitat, quid dominium importet, quum quisque quasi naturali instinctu ex amore libertatis

bertatis affectet dominium aliquod. Sed tamen recte monet Besoldus, dominationem ex iure gentium introductam esse; quod tum iuris nostri conditores, §.2, *Inst. de iur. nat. & l.4, ff. de iust. & iur.* tum alii, quos laudat Christ. Coler. *parerg. cap. ult.* voluerunt. *ait Bes. pol. cap.* 2, *num.* 51. Atque in tali quoque significatione maxime heic accipitur dominium, quum ita illi servitus correspondeat, quæ ex iure gentium originem sumpsit suam. Vnde apparet necessitas, quod nulla ratione dominii mentio heic propter talis essentiæ constitutionem omitti potuerit. Velut etiam proinde non frustra positum est. quod talis subiectio servitutis fiat contra naturam. Quippe iis verbis maxime specifica differentia exprimitur, ut inde pateat, quod dominium & quænam servitus heic describantur, quibus iuris civilis constitutionibus esset obviandum, & alia quærenda medela.

Sed quum has obiectiunculas (ut vocat) ad scholas remittat, & tria ulterius tamen in his Imperatoris verbis, quæ definitionis nomine comprehendit, desideret; etiam hæc paucis in Imperatoris gratiam, cuius honor merito nobis in Romano Imperio venerandus semper existit, examinando

nando declinabimus. Primum conqueritur valde de eo, quod in tota definitione servitutis, superius posita, non specifice expressos potuerit invenire servos, de quorum iure heic agitur. Quod certe mirum alicui merito in tam acuto, ut se venditat, philosopho videatur. Non tantum enim personæ servorum omnium luculenter in particula *quis* (id est, *quisquis*, *quilibet*, aut *omnis*, sive *unusquisque*;) sunt expressæ; ut omnes ea vocula *quis* contineantur, quicunque dominio alieno, id est, ab æquitate & charitate proximi averso, & propriæ ambitioni avaritiæque dedito, obnoxii aut contra naturam devincti tenentur; sed etiam manifestissime specificā differentiam depromit, ea forma verborum, ubi ponitur, quod illi omnes heic intelligantur servi, quos ius gentium contra naturam in subiectionem abripuit. An vero hæc servitus exacte in omnes quadret cives, & corruptæ alicui ex tribus formis reipubl. obnoxios, id iudicet æquus censor. Qui sibi plures fingit muscas, quam capere possit, exactiorem suscipiet de retibus amplificandis curam. Nec ad hoc examen pertinet, quænam forma reipublicæ sit sincerior aut competentior; & num apud Turcas, Tartaros, Persas & Moscovitas,

vitas, aut alios Europæ incolas, sit quærenda. Sit ubicunque velit corrupta; nusquam sincera aut vera apparet, multo minus solide Christiana, ubi servitus tanquam contrarium libertatis privativum, & carentia illius facultatis quæ hominem universi iuris concreati expertem & incapacem reddit, introducta viget. *ad. Donell. com. l. 2, cap. 9, Oserv. Hill. h. litt. H.* Etenim & iura & respublicæ ibi contra naturam pugnant, quum dilectionem proximi penitus tollant & extinguant. Velut lex ea naturæ universalissima est, quæ dicit: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Nec opus est, ut de bello aut eius vano vel crudeli iure heic multa subnectamus. Etenim quod ferro subigitur, alienissimum est ab omni dilectione proximi. & multo magis ab amore Dei aut pietate Christiana. Ideoque, an ferri imperium contineat in se vere dominicum officium, id belli sufflatores discant ex Teutonico nostro, cuius verba *in Mysterio magno sive commentario ad Genesin Mosis cap. 33, in quo de initio secundæ Monarchiæ, & fœdere Iehovæ cum Noacho omnibusque creaturis agit*, sic se habent, quæ cunctis, præsertim hoc bellicoso tempore, bene notanda sunt. Vnusquisque, ait, miles, ita Dei est virga,

ga, qua in furore suo nequitiam mortalium affligit, & absorbet; nulloque pacto ad ordinationem naturæ referri potest aut debet; sed locum in cupiditate Turbæ magnæ obtinet; in eo videlicet sitibundo furoris ordine, per quē ira Iehovæ populos cum regnis subvertit. Ordinatio hæc propria est tenebricosi mundi in natura sua, quæ violentiam suam tempore malignitatis humanæ exerit, Iehova id ita permittente; atque tunc omnia secundum voluntatem furori succedunt, donec is satis se exsaturavit in sanguinis humani effusione. Namque hic furor ipsissima iræ Dei vindicta est; de qua habentur verba, quod velit sanguinem vindicare hominis. Inde sæpius hic furor alterum protrahit mortalium, atque in furoris huius ira per unum alter interimitur, quum meriti sint ambo suam pœnam. Siquando enim potentes terrarum tyranni in innocentis sanguinis effusionem irruunt, tunc se exerit ira Dei cum præfectis suis, & rursus eorum hominum sanguinem effundit, & ensem turbæ in illos recondit. Exinde bellum exurgit; minime vero ex ordinatione divina integræ naturæ, in qua Iehova cum sapientia sua gubernator existit. Sapientia Iehovæ nullum prorsus expetit

tit bellum; sed ira Dei, secundum tenebricosi mundi naturam, illud semper sitit, & peragit idem in vanitate hominum & malitia. Si inter nos invicem velut filios decet Iehovæ, viveremus; nusquam indigeremus bello. Belligeratio igitur nostra omnis manifestum nobis exhibet testimonium quod solummodo filii huius mundi simus: dum absurde gerimus tot bella, & præliamur inter nos propter hæreditatem alienam, quæ paulo-post nobis derelinquenda est. Hac itaque malitia tantum iræ Dei inservimus in nostri ruinam, tanquam ei obligati servi. Etenim nemo militum omnium valet hæres esse regni Dei, quamdiu talis existit; sed regeneratus Filius in Spiritus Iehovæ amore, qui mundi huius vanitatem deserit, verus hæres erit. Hactenus ille veritatis vates. ex quibus quisque suum sibi examen in conscientiæ penetrali colligat. Sed interim ad secundum refutationis membrum nos convertimus.

Deinde offensionem valde quidem mordacem inde arripit, quod origo servitutis reiiciatur ad ius gentium tantum; sed tamen solito more sibi in ipsa stomachatione contrarius est. Vult enim, mox quod ex iure civili servi oriantur; & tamen in eadem linea

nea confitetur statim, quod ex iure gentium servi prodierint. Ita uno halitu oris efflare calida simul frigidaque novit; non aliter ac pinnula in summitate templi ventis diversis exposita circumvolvitur. Qua tamen confessione ingenua, ipse sibi cornua decutit, quibus tanto conatu verba Imperatoris in Florentino oppugnatum iverat. Mire heic sese torquet, & mirabilis est eius locutio. ait: Quanquam primitus servi prodierint ex iure gentium; tamen definitionem concipi fas fuit secundum rationem temporis, quo edebatur. Tum vero non solum ius gentium; sed & nudum ius civile Romanum servitutis novam constitutionem introduxerat, &c. Non duplex sane; sed triplex heic hominis lapsus est gravissimus. Sic scilicet fit, ut dato uno inconvenienti, sequantur plura. Etenim an decet quenquam ita philosophari, ut definitiones rerum, quæ firmum suum veritatis habent fundamentum, à quo non nisi per vim retrahi queunt, secundum temporum mutationes sint conficiendæ? An ullus eorum, qui sibi alicuius sapientiæ eruditionem singularem inter mortales vendicant, extitit unquam, qui ita res naturales secundum temporis rationem definiendas putarit?

rit? An non definitio debet exprimere unumquodque ſicuti in ſua natura eſt conſtitutum? Nonne expreſſis verbis ita ſtatuit, *ſupra cap. 1. ſect. 2, num.* 4. quod res pro conditione ſubiecti tractanda ſit? Vnde nunc ſibi contradictorius? An vero tempus eſt genuina genitrix rerum, aut ſubiectum? An potius res ex ſuæ naturæ matrice ita procreatur, ut eam induat eſſentiam ex qua ſubſiſtere ſibi queat? O amice! Amice, quis te ardor nimius ſervitutes ita temere conficiendi decipit? Fortaſſe autem oblitus eſt, quod Stagirita ex tempore commune fecerit accidens in phyſicis ſuis? Quantum igitur diſtat accidens commune ab ipſa ſubſtantia rei? Num vero accidens tale eſt? vel num producit ſubſtantiam? Mirum nî omnes in eum involent Stagiritæ ſectatores aut alumni, & hæreſeos convincant reum, quod tam procaciter ipſiſſima auſit eorum principia & axiomata univerſalia ſubvertere. Tempus quid eſt? An non duratio corporis naturalis? Sive id cum Stagirita, numerum motus, ex cœli converſione obſervatum & definitum, appellare velis: utrumque fit: non tamen res ipſa eſſe poteſt, cuius definitionem ponas; alias quidvis quovis tempore ſatis compte & commode

mode definire posses, licet rem ipsam nunquam in essentia sua tangeres. An vero ita rerum definitiones mutare oportet, ut tempori pro re nata sicut nummi serviant? Non certe bonum consilium, quod nunquam veritatem rerum largiri novit.

Alter vero lapsus in nullitate sua nequaquam minoris est considerationis; quum apertam vanitatem proferat; nisi peccet etiam ex ignorantia historiarum. Etenim tota reclamat antiquitas, uti partim ex historiis in antecedente capite adductis satis manifeste apparet, quod servitutes supra modum duræ passim in usu fuerint, priusquam ius civile Romæ natum esset, & anno Christi quingentesimo trigesimoquarto à Iustiniano publicatum.

Tum quoque egregie demonstrat, quod iura nullatenus cognoverit, (qui tertius eius est lapsus) sed plane hospitem novum in iis agat; utpote qui collectoris sui primi mentem, quem iuxta suam opinionis dispositionem frustra corrigere studuit, non recte perceperit, quum adseveret, quod nudum ius civile Romanum servitutis novam constitutionem introduxerit. Toto certe cœlo errat. Itaque in sua opinione decipitur, nec unquam

Imperatoris veram agnoſcit mentem: cuius unica intentio eſt, non ut in ſervitutum iniquitate novi quid introducat : ſed ut potius illas malignas conſuetudines, contra æquitatem omnem, & ipſum Chriſtianiſmi amorem, ac ſtatum verum eccleſiæ libertatemque eius pugnantes, aut è medio tollat, aut mitiget; mediaque monſtret, quibus huic malo cura quædam iuris melior adhiberi poſſit. Vnde etiam in ipſa hac deſcriptione ſervitutis id declarat aperte, quum ſervitutem dicit & appellat eiuſmodi conſtitutionem, quæ contra naturam ſit introducta. Tantum abeſt, ut approbet ſervitutem ullam contra libertatem naturalem, ut etiam maxime noxiam naturæ & eius libertati aſſeveret.

Nec ſatis ſcite ab eodem heic vapulat Cothmannus; quum ita tractum tangit propterea, quod *in disp. 2 ſua, th. 6*, dixerit, ius civile ſub iure gentium comprehendi. Quæſo, an hoc peccatum eſt, ſi quis dicat, quod genus includat ſpeciem ſuam? aut quod eſt prius, continere in ſeſe quoque poſterius? Vel, an non totum quoddam in ſeſe ſuas comprehendat partes? Si hoc verum, certe iſte Arniſæus nunquam à tali peccato liber erit, ſed cogetur ſemetipſum condemnare toties

Etenim

Etenim *sect.* 5, *num.* 68, ait: Quicquid totum peccat, partes coguntur luere. Item, *num.* 67: Quin etiam licet subditi nihil pro se peccarint, tenentur tamen de facto reipublicæ. *l.* 27, *ff. de reb. cred. l. ult. C. de navicul.* Sic etiam *d. l. b. sect.* 5, *num.* 2, optimum ICtorum Donellum ita misere traducit, quasi concedat, ius naturale tolli posse ex parte, licet totum tolli sit impossibile. *com. lib.* 1, *cap.* 12, *lit. C. D.* Addit, hanc glossam multis non placere: quia de parte iudicandum, ut de toto; quum eadem sit de parte ratio, quæ de toto. Tam enim (ait porro) à Deo naturæ implantata est pars, quam totum: tam contra ius & honestum agit, qui particulam iusti & honesti supprimit, quam qui totum. Vnde Iustin. *in* §, *sed naturalia, Inst. de iust. & iur.*, non de toto iure naturali, sed distributive de iuribus quibuscunque naturalibus affirmat, quod semper firma sint & immutabilia. Nam si particula quævis, sive ius quodvis in particulari possit tolli, per ius gentium introduci posset, ut in dicta caussa occidere impune innocentem liceret, utque fas esset latrocinari, furari, aliisve illicitis rebus & à natura prohibitis operam dare; quod esset absurdum, &c.

Pergit ita porro, & ex Stagirita suo id

id confirmat, ut eo solidiori fundamento & auctoritate scilicet authentica suam corroboret sententiam, eamque invincibilem demonstret omnibus. Diceris: Ipsum quidem ius nunquam degenerat in iniustum, nec in sua natura ullo modo mutatur. Sed tamen hominum, qui ius arripiunt, & in actum deducunt, opiniones variantur. Quemadmodum in scientiis, quarum apud omnes gentes eadem est veritas, eadem certitudo, infinitas subnasci sectas, & errores videmus: nec tamen error induit naturam iuris; nec falsa opinio, veritatis. Heic autem quæritur, utrum ius naturæ, iure tolli queat. quod fieri posse negamus, &c.

Locum heic plenius allegare debui, ut inde appareret, quam candide ageret cum Donello. Ideo etiam eius verba erunt audienda. Totum hoc caput inscripsit Donellus & insignivit titulo, *de Mutatione iuris*. Vbi statim rotunde in prima consideratione eius ad principalem quæstionem hæc producit; inquiens: Ius civile mutationem quidem recipit, non naturale. *§. pen. Inst. de iur. natur. §. ult. de leg. agn. tut. l. 8, ff. de cap. min.* In illo enim, ait, utilitas, in hoc æquum & bonum spectatur. *l. pen. ff. de I. & iur. Mattheae. 1.*

de

de via iuris, cap. 1, *num.* 5. Quam sententiam etiam pluribus enucleat exemplis. Sed si obiiciatur, (ait:) Libertas iuris naturalis est; & tamen iure gentium & civili tollitur: Ad instantiam hanc liquide respondet ita: (N.B.) Ius naturale aboleri in totum nequit: (N.B.) Temperari tamen & ex parte mutari, non tamen nisi ex iusta caussa, potest. Et hoc est, quod dicitur *in l. 6, ff. de iust. & iur.* ius civile non per omnia naturali servire. Quare nec libertas universis adimi potest; nec paucis sine caussa; quales sunt, captivitas, delictum, &c.

Quæso, quid heic agit aut statuit ICtus de sublatione partis in iure naturæ? Num ipsi unquam in mentem venit, quo vel minimam particulam iuri naturæ absque læsione totius sustollere aut suffurari vellet? Et tamen ita acriter eum incusare audet Relector ille. Num *Tollere* & *Abolere* est idem quod *Temperari* & *Mutari*? Illud omnino negat Lopez. *in animad. suis, cap.* 4. Nunquam, inquit, ius civile naturale tollit; sed interdum ad eius observantiam non cogit. Quæ diversissima sunt. & hoc est, *non inservire*. Illud *Tollere*, non potest ius civile: hoc *non inservire*, potest: imo facere sæpe necessarium est. E.G. Scortatio iure

civili impunis, & lupanaria multis locis tolerantur, ut ab aliis peccatis homines abstrahantur: Nec tamen minus peccat contra ius naturæ, scortatione se polluens, &c. Exemplum est Lopezii, licet commodius afferre potuisset. Adducitur autem, ut inde pateat, quam inique Donellum culpet, dum eidem affingit, quæ prorsus ab eius mente sunt alienissima. An ea candoris illius facies, quam in principio promiserat? Sed spiritui Stagirensi hoc usitatissimum est, ut quidvis pro tempore & loco sui commodi definiat aut fingat potius. Velut id passim videre est: & nuper quoque virulentissima quædam & maledicentissima lingua tale quid in Academia Iulia, sine ullo pudore commisit. Scripserat libellum de processu disputandi. in quo, *cap.* 5, *num.* 4, non minus nugis & mendaciis, quam acerbis iniuriis & calumniis, amicum mihi optime cognitum, non Theologice, sed plane diabolice & è centro peccati traducit; ut videlicet unguibus suis demonstret habitualista ille, quam longe sit à Dei centro alienatus. Calumnias eas, & mendacia apertissima, nuper quoque quidam eiusdem spiritus habitualista, Genevæ, in Rationali scilicet suo Theologico, schismaticis rixosis

rixosis peridoneo, & bonis viris pietatique ipsius veri Christianismi directe opposito, cum applausu arripuit, & detestatione maligna virum optimum & integerrimæ vitæ deditissimum adortus est. Famosus ille libellus, quum mihi censendus traderetur nuper, & in eo quamplurima invenirem hominibus quidem qui se Theologos mundo venditare audent gratissima, veris autem Dei cultoribus indignissima; amici mei caussa in negotium inquirere non destiti. Animum enim huius ab omni impietate adeo noveram alienum, ut etiam propter studium veri Christianismi quævis pericula adire non veritus fuerit, dummodo iuventutis & proximi cuiusvis animam Christo lucrari posset: unde etiam Christianum Israëlitam se dicere solebat, ut monstraret nomine sancto, quod homini Christiano nullo pacto sine verbi Dei adsidua lectione, & Christi imitatione vera, in terris esset vivendum. Scripta eius ad manus habui; inveni locum; perscrutatus sum sedulo; Ecce vero, tum quoque deprehendi verissimum illud adagium, quod vulgo dici solet, *Calumniare audacter, semper aliquid hæret.* Ideoque exclamavi continuo: Itane vos agitis, ô sycophantæ? Ergo,

Quid domini faciant, audent sit talia fures!

Etenim ita mala fide cum eo actum erat; ut prorsus ipsi mens atque sententia alio & plane quidem contrario sensu esset inversa. Tum quoque nuspiam talis verborum contextus reperiebatur; sed, quæ verba olim fuerant Cornelii cuiusdam Martinii contra insignem Theologum Danielem Hoffmannum, ea huic, & quidem in manco & mutilato corruptissime modo, adscripta erant viro. Nihilominus corneus ille & venenatus famosi Processus scriptor miris nugis, figmentis, & sophismatibus ausus fuerat viri boni torquere verba & famam conspurcare. Res ita se habet. Erat Balthazari Meisnero cum quodam Cornelio Martinii tum controversia de mysteriis divinis; & quæstio agitabatur, ut memini, An ea non aliter, quam per formam syllogismi, rationi humanæ credenda applicari possent? Cornelius importunissime affirmabat; alter vero negabat id constanter. Grawerus quidam factitarat quoque hoc antea, statuendo clamandoque quod mysteria quam optime beneficio profanæ logices possent cognosci. Scandalum hoc ingens quum ita temere moveretur iuventuti Academicæ, & quamplurimos

ximos fascinaret animos; ille meus amicus monstrabat utrique absurditates, & blasphemas in Spiritum sanctum locutiones. Vtitaque eos ad officium retraheret, sua Cornelio in omnibus regessit verba, ut inde turpissimum lapsum agnosceret. Explicavit simul, quod adeo ratio hominis esset cœca, ut extra gratiam Spiritus Dei & fidem, quam singularem & gratiosam Spiritus Sancti dicebat operationem, nequaquam ea posset conceptiva cognitione apprehendere quæ mysteria cœli denotant; quum talis sapientia carnalis, & prorsus profana, non posset, *iuxta D. Pauli effatum*, ea cognoscere quæ sunt Spiritus; imo ne quidem terrenis percipiendis esset satis idonea. Confirmavit hæc verbis Christi, *Iohan.* 3, *verf.* 12. & Davidis, *Psal.* 139, *verf.* 5, & 6, &c. Addidit hoc etiam, quod, nisi Spiritus Dei mysteria iustitiæ in Christo nobiscum obsignet, omnis cognitio frustranea sit; quum homo nude naturalis nullum spiritualitatis principium ante regenerationem secum habeat, peccati corpori potestatique totus mancipatus. Sic mutua semper manet pugna, ut ex principiis nobiscum natis nihil inferre possimus ad spiritualia in quibus plane stulti sumus, &c. Hic viri illius est sensus,

sensus, & non alius; ut in toto loci talis contextu nuspiam verba eiusmodi de contradictoriis duobus in ea serie connexa reperiantur; velut impudentissimus ille scriptor ea allegat. Et quamvis per ironicam quæstionem Cornelio suam reposuerit axiomaticam elegantiam; tamen non tantum totam eius viri corrupit sententiam ille Processionarius, sed etiam potissima & explicatoria omisit verba, quæ conditionem ab ipso Cornelio adductam interpretarentur. An hoc Theologum, qui optimus debebat dici Christianorum, deceat, id iudicet quivis. Nihilominus contra conscientiæ stimulum verba Christi *Matth. 7. vers. 12*, in suum advocare patrocinium audet: *Quæcunque volueritis, ut faciant vobis homines, ita & vos facite illis.* Vtinam talium falsificorum cordibus rite dictum hoc inscriptum esset, ut in vitam quoque verbum Christi, uti par esset, converterent, nec unquam amplius falsitates similes protruderent, aut calumniatores agerent impudentiores. Iehova convertat convertendos, ne sui ipsorum iudices sint in extremis. Hi vero sunt fructus scholæ Stagirensis. Quod exempli loco superioribus obiter adiicere volui, quum ambo eiusdem patroni sint cuius & alumni,

alumni, qui eandem ita egregie tractare didicerunt artem. Atque hoc ideo dico, ut caute quisque bonus tales legat scriptores, nec facile decipiatur verbis falso nitentis Philosophiæ gentilis, quæ nihil prorsus in vera & interna rerum cognitione potest aliud, præterquam inanium litium logomachias disseminare. Sed ad Donelli vindicationem ulteriorem reverti cogimur.

Quamvis autem Relector *dicto loco*, *sect*. 5, *num*. 4, satis acriter reprehenderit Donellum, quasi ille ius naturæ ex parte mutare voluisset, ut superius demonstratum est: tamen durus ille censor in omnibus cum Donello facit, & semetipsum refutat tandem his verbis: Contra ius enim nulla iusta caussa excogitari potest, qua tollatur; licet ex causa declinari queat, si scilicet sub ius naturæ factum, de quo agitur, non cadere evincamus. Ex quo sequeretur, servitutem, si introducta fuerit contra naturam, utut multis gentibus visa fuerit bona, per multitudinem errantium tamen ab extrema iniuria excusati non posse.

Sic etiam ibidem *num*. 8. hæc repetit, dicens: Quamquam, si verum fateri velimus, non aliud ius naturale poni aut defendi potest, quam quod ex

ex principiis naturalibus fluit. Principia hæc quum eadem sint apud omnes gentes, nisi erroribus obfuscentur, eadem iura pariunt. Accidit nihilominus, ut, licet dextera pars naturæ fortior sit & principium motui præbeat, ita demutetur inclinatio naturalis, quo sinistra palmam præripiat dextræ. Quod quando fit, prava consuetudo superat naturam; sicut opiniones præconceptæ delent naturæ nota principia, ex quibus ius debebat elici. Deletis vero aut depravatis principiis, quicquid inde extruitur, falsum evadit, aut corruptum, licet verum & sincerum videatur iis qui per errores de eo iudicant. Nam quicquid recipitur per infectum colore oculum, colorem, dum recipitur, mutat: Et pleræque gentes de iure iudicant, non, secundum quæ sentit, principiis naturæ; sed præconceptis erroribus, &c.

In tota hac disputatione, quam adeo severe movit Donello, quæso quid libertatis ille osor aliud agit, quam ut totum velit ita defensum, ut neque suas excludere partes, sed eas arctissime in se contineat, & ut superius quoque inferius suum complectatur, aut ut prius, suum simul posterius, & non è contra. Idem quoque in alio exemplo *eadem sect. 5. n. 36, &* 37; probat

bat in iure gentium, quod hoc maneat semper inviolatum, nec à corruptis moribus, sed immotis principiis dependeat: Ideoque quærendum est, ait, vel apud cultiores, vel apud omnes gentes, &c. Quod si ad hanc regulam, servitutis ius excutias, non dubium est, quin victoriæ palmam sit reportaturum: quum & cultissimis populis, & toti orbi terrarum usu receptum fuerit. Nec refert, quod Christiani secus senserint, ait, servitutisque maculam, *ut ait Iust. l. sancimus. C. de infant. exp.*, ab omnibus promiscue delere aggressi fuerint; quam & affectatam misericordiam contemptim vocat. *sect. ead. num.* 38. *&c.* Hui, quid audio! An nil refert, aut valet, quod Christiani secus sentiant de servitute, & eam promiscue deletam cupiant? Dic sodes, num potius ad mandatum Christi, & imitationem absoluti magistri, an secundum consuetudines gentium, vivendum erat? An rectius est libertatem in Christo omnibus restitutam affectare & anhelare, quam mancipium se exponere mundi regno? Num potius est, veræ reipublicæ Christianæ studere, an varia servitutis inventione se adsimilare Ethnicorum formis? Vtrum magis pium est; inclinare in misericordiam, an sævitiem?
Vtrum-

Vtrumnam audiam heic potius; Christum; an servitutis obstinatum efflagitatorem? Ah utinam homines errores tam crassos & absurditates summis cæcitatibus obtenebratas, in profana sapientia carnis agnoscerent? Miretur quis merito; quod tam sedulus ille sit servitutis confector, quum tamen ipse tanto odio eam habeat, ut etiam calami libertate quasi solus vigere, & omnes reliquos ea supprimere aut in opinionibus suis convellere laboret. Sic solus sapientiæ dominium affectat, ut ex ignorantiæ servitute pridem omnibus emersus videatur. Verum ne abeamus longius; quum ex ipsa rerum natura, propriaque talium falso glossatorum cõfessione iam constet, quod is, qui totum ponit, aut aliquod universale, etiam partes vel particularia simul includat; manebit quoque Cothmanni supradicta sententia, quod ius gentium simul includat ius civile; & quod is, qui adstringit aliquid ad ius gentium, nullatenus excludat ius civile, tanquam inferius quid & specialius in suo ordine; licet non simul includat ius naturæ, tanquam generalius quid, & superius in suo ordine positum; cui nimirum iura specialiora & particulariora nonnihil heic derogant. Vnde merito quoque

que

que Imperator, data opera heic, publicaque auctoritate sua interposita, sententiam Iustini Florentini, ut veritati unice conformem, stabilivit; ut ostenderet, secundum naturam omnes esse liberos. Ad quam libertatem quoque omnibus Christianis adspirandum foret: Quicquid heic ipsius Stagirensis sectatores vani, tanquam tenebrarum servi, suique magistri & mundani Regni amatores perpetui, contra ogganniant. Ideoque ICtorum omnium, imo ipsius Imperatoris, invicta manet veritas, quando docent; Servitutem primum introductam fuisse à iure gentium; *l.* 4, *ff. de iust. & iur. l.* 4, *ff. de stat. hom. l. si id quod. ff. de cond indeb. §. servitutis. Inst. de iur pers. in pr. Inst. de libertin.* deinde ius naturæ fuisse à iure gentium suppressum, & constitutam servitutem contra naturam, *dd. ll & l.* 1, *ibi*, contraque naturalem libertatem. *C. de SCt. Claud. toll.* Cuius ratio ubique adiicitur; quia natura omnes homines nascuntur æquales, *l. quod attinet* 32. *ff. de R. I.* id est, æque liberi. *cap.* 1. *§. natura, cap.* 9, *verb. sicut enim, &c. Novell.* 89. Vt & Philo ait, *in lib. de vit. contempl.*, servitutem cum natura summopere pugnare. Ea enim liberos omnes genuit: sed avaritia, legum naturæ contemptrix, servitutem

induxit. Proinde frustra etiam veræ libertatis osor ille ICtorum sententiam omnibus distinctionum argutiis eludere heic studet, & suas substituit sophisticationes. Et nim ipse, *cap* 3, *rel. pol sect.* 1, *num.* 8, tam durissimam servitutem naturalem ex suo Stagirita, 1. *pol. cap.* 3, contra libertatem genuinam conficit, ut dicat: Prolixe & recte Aristoteles, 1, *pol* 3, distinguit inter mercenarios & servos. Mercenarii enim secundum quid subiiciuntur domino, nec toti sunt ipsius domini, sed & sui. Servi vero secundum (N. B.) omnia & in universum subiiciuntur domino: nec tantum sunt (N. B.) servi ipsius domini; sed toti sunt ipsius, quia possessioni & familiæ adscribuntur, ut partes. Partes vero non referuntur tantum ad totum secundum quid; sed in illo, secundum totam sui substantiam, includuntur: quemadmodum cætera sive animata, sive inanimata, universim domino subiiciuntur. Vnde fit, ut, licet dominus & servus referantur ad invicem, & eo respectu id, quod sunt, sibi mutuo acceptum referre necesse habeant; ut est natura relatorum quæ vocantur secundum esse, *in Categ.* τῶν πρός τι, & 5, *metaph. cap.* 15, *text.* 20: tamen, quum servus sit etiam

pars

pars possessionis domini, præter hanc relationem æqualem, inæqualiter se habeat. Dominus enim servi quidem dominus est: at servus non tantum respective subiicitur domino; sed (N. B.) vitam, & animam, & quicquid denique suum possidet, domino debet, 1, *pol.* 3, propterea, quod est κτῆμα & pars familiæ, &c. Hactenus ille. Diabolica certe hæc prorsus vox est & locutio; non hominis. Ah calami pudeat quo tales litteræ sunt depictæ. Si hoc non impugnet imo & subvertat naturæ libertatem, nescio quid sit, rem liberam impugnare velle & subvertere. Et tamen non veretur Stagiritam suum misera aliqua distinctiuncula defendere, *num.* 10; dum facit servos scilicet natura, & servos contra naturam. Vtrumque falsissimum & absurdissimum; *ut supra ostensum est.* Natura enim subiiciuntur domino, ait, propter imperfectionem; quia animum gerunt imperfectum, cuius gratia applicant se ad id unde perfectionem sperant. Quod ipsa falsitate & absurditate longe falsius & absurdius. Namque primo omnes, quotquot ex Adamo nati extant mortales, imaginem Dei in creatione prima homini insitam per lapsum eius amiserunt ita, (*velut superius dictum est*) ut nemo

penitus ſit omnium, neque ſummus vel ſapientiſſimus ſecundum elementa mundi huius, *ut ait D. Paulus*, neque minutiſſimus, qui non hac imperfectione animi prorſus laboret, atque ſic ex parentibus in hunc mundum procreetur; licet complexio externa, quæ ex influentia ſuperiorum luminarium & ſpiritu mundi cauſatur, propter diverſitatem conſtellationum in corpore externo, quid impedimenti ſecundum magis & minus accipiat, ut minus prompte aut expedite in hoc vel illo virtutes aut vires facultatum per externa corporis mēbra exercere queat. Vnde etiam ſæpius potentiſſimi reges & principes inhabiliori & incapaciori natura afficiuntur, quam mortalium pauperrimi. Interim tamen quoad animæ eſſentiam omnes mortales inter ſe iuxta generationis modum eadem prorſus conditione conveniunt, nec ulla eſt diſſimilitudinis talis aut imparitatis imperfectioniſve ratio. Aſt in ſtatu regenerationis res longe aliter ſe habet, quum Chriſtus in nobis imaginem ſuam merito ſuo reſuſcitarit, & ea realiter nos reſtaurarit in fide & operantione ſancti Spiritus; quæ etiam omnibus competit vere credentibus. Ideoque error talium hominum inde eſt, quod omnino naturæ internam con-

constitutionem & essentiam ignorent, nec per falsam illam philosophiam eiusmodi res indagare queant. Si enim distinguere heic rite noscerent, ubi vere quid secundum distinctiones proprias & genuinas ex fundamentis internis eruendum & inveniendum est, facile eiurarent tam inutiles & profanas terminorum logomachias, quibus se & alios decipiunt. Quippe alias inter animam & animum, mentem & spiritus diversos, eorumque facultates & vires; velut etiam inter naturam internam spiritalem atque externam, accuratissime distinguendum est: quæ sapientia vera cum suis genuinis principiis, à talium falso eruditorum mente & oculis plane abscondita est; nec conceditur ulli, nisi cui in centro suo per Iehovæ gratiam imago, ad quam Adamus primus creatus erat, nova Christi regeneratione exsuscitetur; quum in ea, divina illa vera & vivida sophia aut philosophia substat, quæ nobis & naturæ universæ & rerum cœlestium detegit monstratque cognitionem, ut inde ad sanctum Dei intuitum in fide elevemur clarissima: de qua sophia Salomon in suis libris, & ipse Rex David in psalmis, summa cum lætitia passim agunt. Deinde ipsa falsitate & absurditate quoque hoc

falsius & absurdius est, quod natura servus à domino sive hero suo mortali perfectionem suam, quæ animæ essentialis est, ut ipse monstrat Relector noster, acquirere aut sperare possit, ut eius gratia seipsi applicare cogatur, & in hanc servitutem absurdam dedere. Etenim quæso, an in ullius mortalium est potestate positum, ut pro facultate animæ brutalis, quam ille talibus hominibus impie adscribit, quidquam sibi assumere possit, quod perfectionem essentiæ internæ in ulla aliqua tali parte superaddat? Pueri quidem addiscunt studia, linguas & artes, virtutesque alias externas, fucoso habitu indutas & vestitas; quod etiam faciunt adulti: attamen neutiquam in perfectiori anima quam ii, qui se talibus a lsuefecere accidentibus habitualibus, quæ qualitates ipsis dicuntur, quoad essentiam internam propterea gaudent. Nihilominus tales humanas capacitates & facultates omnino libertatis communis hic turbator istis natura servis abnegat; dicens; Virtutis studium in servis natura frustra quæsieris, qui parum absunt à brutis. Quasi talis habitus, fucis vanis palliatus, & interne nusquam vivide correctus, sed suis nitens simulatis pigmentis, tam ardua res sit! Si ad

tale

tale ſtudium non fuerint ullo modo apti, multo minus ad verum cultum divinum quem Spiritus Dei præſtat, poterunt adſuefieri; ſed prorſus erunt ab hominis natura eiuſque capacitate alieni; id eſt, brutales, nec ſpiritum ex æternitate profluentem immortalemve habebunt. Verum nec domini poſſunt cuiquam animam perficere; quum ſoli Chriſto hoc competat. Et blaſphemus eſt in Chriſtum, qui hoc officium ipſi eripere volet. Concurrite igitur heic omnes, ô Chriſtiani, & tales brutales animas ex regno Chriſti expellite, veſtræque libertatis & conſcientiæ vos vindices in hunc ſervitutis naturalis patronum præſtare in tempore, ne maior apud potentes conſcientiæ libertatiſque ſuppreſſio per tales malæ & parum Chriſtianæ politicæ doctrinas ſubrepat, aut veſtra nimis affectata dicatur miſericordia, ſi fortaſſe manſuetius arripiatis conſilium. Sed tamen malum malo non eſt compenſandum: quin ipſi meliorem precabimur mentem, ut errores agnoſcat ſuos, & mitius liberaliuſque ſuppeditamentum libertatis ad aulas deferat, ne tyrannici concitentur motus. Quin etiam ſaniora arripere & addiſcere debuiſſet ex Seneca gentili, ſi Chriſtianis fidem habere nollet: velut

ipsi aures vellicat, ubi eum male intellectum produxit, *in lib. 3, de benef. cap. 19*, ita protestantem: Errat, siquis existimat, servitutem in totum hominem descendere. Pars melior eius excepta est. Corpora obnoxia sunt & adscripta dominis: Mens quidem sui iuris; quæ adeo libera & vaga est, ut ne ab hoc quidem carcere, cui inclusa est, teneri queat, quo minus impetu suo utatur, & ingentia agat, & in infinitum comes cœlestibus exeat, &c.

Merito igitur laudandus est Vasquius ICtus, quod *in praef. ill. contr.* Stagiritæ & eius adhærentium sententiam in his prorsus condemnet ut impiam. Vnde etiam ex supra allatis omnes reliqui ICti defensi satis manent; quum talem servitutem omnino nesciat natura, qualis hominibus indita per falsam imaginationem putatur. Figmentum est purum, & præsertim Christiana republica omnino non tolerandum, ubi corruptæ naturæ instinctus & stimuli per se sunt penitus in sanctitate fidei, *ut ait D. Paulus*, mortificandi: & proinde nullus agnosci debet stimulus aut inclinatio, quæ in dilectionem proximi, eiusque ædificationem vergat aut tendat. Quod si vero talis amor prius proximo, uti debet, inservire cupiat, & superioribus obe-

obedientiam præstare ; tunc vere comes it, libertati suæ servitium sanctum exhibens, & frater cum amabili sorore in lucem prodit, quæ pietatem genitricem in Christo agnoscit. Nec tunc longis opus est disputationum ambagibus; sed dictamen spiritus Iehovæ credentibus suis facile modum præscribit, ut non tam mire diductis opus sit legibus, ex corrupta natura petitis. Nam qui Christum vere diligit ex toto corde renato, ille quoque diligit proximum suum, & exinde iuxta normam verbi cœlestis (quod unice in precio habet nocte dieque) omnes callet vivendi, conversandi, serviendique cuivis rationes. Is regit, imperat, & servit simul, ac quilibet status ipsi aptus venit. Quod puri puti illi naturalistæ in regno tenebrarum constituti nequaquam intelligunt, ac ne possunt quidem; quum ius naturale suum ubique exigant, & interim tamen undiquaque sibimetipsis contrarii sint, quoties admodum determinationis in quaque re progrediuntur. Velut etiam noster tantæ servitutis formator in naturæ modo sibi ambiguus hæret, *d. l. 3, sect. 3, num.* 10. ubi affirmat modo, quod iura gentium pro conditione personarum rem aliter atque aliter definiant, salvo iure naturali; quum na-

tura modum non determinet: mox sibi contrarius ibidem asseverat, quod modus ex præscripto naturæ definiri debeat. Ita modo ait, modo negat, semper anceps in opinionibus suis. Ita quoque in libertatis descriptione, mox ponit quod nihil ei detrahi possit, quum nec vinctus propter vincula eam perdat; *sect.* 2, *n* 18, *& n.* 14: mox ait, *n.* 15, quum vis inferat violentiam, quod ideo tollat libertatem, &c. Sic & de natura hominis ita loquitur. Quando in homine libertatem, appetitum, opinionem, & tale quid consideramus, non est ad corruptos mores cuiusque progrediendum; sed restringenda consideratio ad hominem naturæ conformem, qui est mensura cæterorum & totius generis humani. *ibid. num.* 11. Nihilominus libertatem servi natura, ad bruta animalia & eorũ ignominiam reiicit. *sect.* 3, *num.* 9, *&c.* Veluti nec in distinctione libertatis sibi semper idem constat; dum mox eam facultatem voluntatis facit; mox potestatem agendi ut velis, mox politicam, *sect.* 2, *num.* 6, nec non contradictionis & coactionis, *num.* 2; mox pro facultate naturali aliqua, mox iuris, *num.* 17, mox facti simul accipit: veluti alibi quoque de iusta & iniusta servitute agit. *sect.* 5, *cap.* 3, *num.* 54. Verum quis

quis mutabilitates omnes in talibus semper vacillantes explicet? Vix est pagina in toto illo scripto, quæ non suis scateat erroribus, & contrariis opinionibus, si quis accurate omnia examinare velit: adeo fœcundus & dives est discordantiarum & hæsitationum, ut sæpius ipse in multorum verborum præcipitantia & involutione sui immemor se confundat, & in mutua opposita prolabatur.

Antequam vero de iusta & iniusta servitute quid agamus, aut ad libertatem Christianam & servitutem eorumque statum ulterius nos convertamus; saltem paucis exemplum aliud adducam, in quo mire hic, cum iis, qui ius belli nimis liberaliter & prompte extendunt, videntibus oculis hallucinatus est. Res est non exigui precii: ideo eam heic censendam putamus; præsertim quum etiam hoc tempore bellum maxime, unde servitutes iustas sibi confingunt homines, vigescat; omnesque peccato minus habent, putantes, iuste licitam esse sæviciam in Christianos & confratres religionis: imo ut quisque suam iustificare possit partem, inde mutua condemnatione se prius perfodiunt, & tum ad gladii ferrique iura (ut dicunt scilicet) provocant, nec sanguinis dira effusione se con-

spur-

ſpurcare verentur. Hac autem de re, ardua inprimis, agit *cap.3, ſect. 5, num. 56.* ubi, poſtquam bellum utrinque poſſe eſſe iuſtum, ob probabilem ignorantiam, pronunciaſſet, pro tegumento ſententiæ quæſtionem ita format.

Si bellum incidat ob diverſas religiones, ut inter Turcas & Chriſtianos, Pontificios & Reformatos; An inter eos quoque bellum utrinque iuſtum iniri poteſt; quia utraque pars religionem, pro qua pugnatur, veriſſimam eſſe ſibi perſuaſit? Ego negandum eſſe cenſeo; & propterea nec bellum Moabitarum, Cananæorum, Amorrhæorumque, &c. contra Iſraëlitas iuſtificare poſſum: *cum Abulenſi, in cap. 11. Ioſ. Covarr. part. 2. rel. c. peccatum, §. 10. num. 6. Alber. Gent. 1. de iur. bell. cap. 6:* quidquid illi de probabili ignorantia obiiciant; quia nec ignorarunt, *ut conſtat ex Num. 21, 22, 23, 24, & Ioſ. cap. 2,* nec probabiliter ignorare potuerunt, propter magnitudinem multitudinemque miraculorum, quæ adventum, Iſraëlitarum præceſſerunt. Quod ſi Turcæ ignorantiam veritatis prætexere velint, aut Pontificii, dicemus, affectatam ignorantiam neminem excuſare. Omnis autem ignorantia, contra ius naturale & divinum, affectata eſt. *Grat. & gl. in §. notandum 1, q. 4.*

Alci-

Alciat. de præsump. reg. 3. præs. 10. quia, quod omnes ſcire obligantur, id ignorando nemo excuſatur. *Alphonſ. à Caſt. lib. 2. de pot. leg. pœn. cap.* 14, *ex Bonavent. 2. ſent. diſt.* 20, *art.* 2 *quæſt.* 2, *ad* 4 Et Paulus, *ad Rom.* 1, inexſcuſabiles, ἀναπολογήτυς, pronunciat omnes populos, qui, quum potuerint Deum verum ex luce naturæ cognoſcere, gloriam eius cœleſtem in humanum cultum ſeu apertam blaſphemiam demutarunt; idque tanto magis, quanto evidentius ex verbo divino patet veritas, quantoque pertinacius ab iis contemnitur.

CAP. VIII.

De iuſtitia belli, & ſervitute eius, diſquiſitio & examen.

AN igitur nunquam poſſunt Turcæ pro ſua religione bona fide bellum gerere, nec Chriſtianos in ſervitutem vendicare? Reſpondet: Non certe, ex hoc capite; quia Chriſtiani, dum ab idolatria eos abſtrahere legitime cupiunt, nunquam iniuriam iis faciunt ſi cæde aut ſervitute vindicare queant: nec ignorantia, in quam ſe data opera, contra manifeſta documenta veritatis, conjiciunt, excuſatos eos unquam reddit:

dit: Sed illi partim ius in armis ferunt, & patientiam nobis necessitate exprimunt; partim ex iure civili nostrum consensum, & ultroneam subiectionem, modo illa ad servitutem constituendam sufficiat, (*ut sect. 6, videbimus,*) allegare habent. Nam quia de vi Turcarum constat, nec tamen parcimus nos in discrimen agere; non alia quam nostra voluntate perimus. quemadmodum Diocletianus & Maximinianus consolantur eum, qui contractu defraudatus est, &c. & damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis, imputare. *c. damnum* 8, *R. I. in 6. l.* 4, *in fin. C. de fideic. liber. &c.* Quid est omnium militantium vita, quam rapina? *Salvian. lib.* 3, *de guber. Dei, &c.*

Quicquid unquam mali in mundo suscitari & in unum globum quasi convehi potest, id sane in bello confluit, ut nihil horribilius & detestabilius hoc malo fingere possis. Nihilominus sunt homines, qui ab ipsa hominis natura & cognitione sui in ipso Christianismo tam alieni inveniuntur, ut absque conscientiæ respectu ullo plusquam confidenter destructionem generis humani approbent, deque execranda illa violentia mortis, qua animæ mortalium crudeliter & in

magnis

magnis copiis ad infernum rapiuntur, iura naturæ maxime conformia conscribere non vereantur. Imo ita acriter defendunt, ut etiam omnia dicta sacræ Scripturæ, & ipsius Christi præcepta de amore sancto, *Matth.* 5, invertere, & vanis aliquibus, ex proprio cerebro effictis, eludere ausint gradibus. Quod ideo satis fervide agunt, ut ipsi iniustitiæ æquas leges & iura naturalia attribuant, ne bellum his repugnare dici possit. Atque ut eo magis potentum animos sibi concilient, pia bella proclamant; quasi pium infernum, albam nigredinem, bonum diabolum, iustam iniustitiam, piam defraudationem, lucidas tenebras vocare velis; & ipsum iræ fervorem in dulcissimum amoris favorem convertas. *Vide Hug. Grot de iur. bell. ac pac. lib.* 1, *cap.* 2. En tanta est affectata mortalium in medio Christianismo ignorantia, ut nihil aut parum discriminis inter pium & impium, regnum diaboli & Christi, vitiave & virtutes, improbitatem & vitæ sanctimoniam habeatur; quando temerari illi cruentam crudelitatem liberrimæ licentiæ pervicaciter ascribere non dubitant, si adsit saltem belli prætextus. Quæso, agnoscite hoc, mortales; an non iam consecuti sumus ea tempora, de quibus nos præ-

dit: Sed illi partim ius in armis ferunt, & patientiam nobis necessitate exprimunt; partim ex iure civili nostrum consensum, & ultroneam subiectionem, modo illa ad servitutem constituendam sufficiat, (*ut sect. 6, videbimus*,) allegare habent. Nam quia de vi Turcarum constat, nec tamen parcimus nos in discrimen agere; non alia quam nostra voluntate perimus. quemadmodum Diocletianus & Maximinianus consolantur eum, qui contractu defraudatus est, &c. & damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis, imputare. *c. damnum 8, R. I. in 6. l. 4, in fin. C. de fideic. liber. &c.* Quid est omnium militantium vita, quam rapina? *Salvian. lib. 3, de guber. Dei, &c.*

Quicquid unquam mali in mundo suscitari & in unum globum quasi convehi potest, id sane in bello confluit, ut nihil horribilius & detestabilius hoc malo fingere possis. Nihilominus sunt homines, qui ab ipsa hominis natura & cognitione sui in ipso Christianismo tam alieni inveniuntur, ut absque conscientiæ respectu ullo plusquam confidenter destructionem generis humani approbent, deque execranda illa violentia mortis, qua animæ mortalium crudeliter & in

magnis

magnis copiis ad infernum rapiuntur, iura naturæ maxime conformia conscribere non vereantur. Imo ita acriter defendunt, ut etiam omnia dicta sacræ Scripturæ, & ipsius Christi præcepta de amore sancto, *Matth.* 5, invertere, & vanis aliquibus, ex proprio cerebro effictis, eludere ausint gradibus. Quod ideo satis fervide agunt, ut ipsi iniustitiæ æquas leges & iura naturalia attribuant, ne bellum his repugnare dici possit. Atque ut eo magis potentum animos sibi concilient, pia bella proclamant; quasi pium infernum, albam nigredinem, bonum diabolum, iustam iniustitiam, piam defraudationem, lucidas tenebras vocare velis; & ipsum iræ fervorem in dulcissimum amoris favorem convertas. *Vide Hug. Grot de iur. bell. ac pac. lib.* 1, *cap.* 2. En tanta est affectata mortalium in medio Christianismo ignorantia, ut nihil aut parum discriminis inter pium & impium, regnum diaboli & Christi, vitiave & virtutes, improbitatem & vitæ sanctimoniam habeatur; quando temerari illi cruentam crudelitatem liberrimæ licentiæ pervicaciter ascribere non dubitant, si adsit saltem belli prætextus. Quæso, agnoscite hoc, mortales; an non iam consecuti sumus ea tempora, de quibus nos præ-

præmonuit Christus, dicens: Imo veniet tempus, quum, quisquis vos interemerit, putabit se cultum præstare Deo. *Ioh.* 16, *verſ.* 2. Eousque enim omnes prope in tyrannica processerunt væsania, ut effusio sanguinis humani & interneciones rebus licitis accenseantur, modo iure belli possint aliquatenus colorari, quum illud nihil iniustitiæ in sese continere à sanctionum talium effictoribus dicatur. At væ, ait Propheta, trahentibus iniquitatem funibus vanitatis; &, veluti denso fune plaustri, peccatum. *Eſa.* 5, *verſ.* 18. Væ dicentibus de malo, bonum esse; & de bono, malum esse: statuentibus tenebras pro luce, & lucem pro tenebris: statuentibus amarum pro dulci, & dulce pro amaro. *Ibid. verſ.* 20. Obfuscationum rationes quidem heic in contrarium afferuntur quam plurimæ; *ut videre est apud Tmpl. pol. lib.* 4, *cap.* 10, *q.* 1, *&* 2. *Schonborn. pol. lib.* 6, *cap.* 1. *Bocer. de bell. lib.* 1, *cap.* 6. *Althuſ. pol. cap.* 29. Sed nemo omnium est, qui ita accurate collegerit omnes quam Hugo Grotius, *in d. l.* 1, *de iur. bel. & pac. cap.* 2; *& l.* 3, *cap.* 3. An vero temere verbum Dei possit ad forum contentiosum retrahi aut repelli, ut Vasquius, *lib.* 1, *contr. cap.* 9, *num.* 15, hoc à foro conscientiæ dirimit

mit & separat; id Tertullianus, *tract. de idolatr.*, & Lanctantius, 5, *Inst. divin.* 22. & 29, & omnium maxime ipsum æternum & immutabile verbum Patris Iehova Iesus, *Matth.* 5, & 6, diiudicet: quum bene examinandum sit, quid defensioni naturali competat. Recte ait Cominæus, quod bella inceptu & prima facie læta, exitu vero difficilia sint. Atque eapropter nemo suadere hodie bellum ausit, quasi res levis sit, quę facile detergi possit. Christus dilectionem exigit. Væ, qui hanc turbant! At iustas confingunt caussas. Quasnam vero? Alias videlicet apertas sive manifestas: alias occultas; quæ semper primario & intenduntur. *Schon. lib.* 6, *pol. cap.* 3, & 4. Manifestæ continent repetitionem per violentiam ablatorum, defensionem contra vim & iniuriam, defensionem religionis, & conservationem pacis, iniustam denegationem transitus per provinciam, ac rebellionem subditorum. *Menoch. lib.* 6, *præs.* 96. *Pet. Mart. lib.* 2. quas Althusius *in pol. cap.* 29, ad duas redigit: defensoriam, & vindicatoriam. quarum utraque aut publica aut privata est. Occulta vero sunt, quæ semper directorium obtinent, nimirum avaritia, ambitio, propriaque gloria, &c. An vero hæc & similia iuri Euangelico,

ut ait Grotius, competant, id mox explicabit Teutonicus noster; modo prius examinaverimus ex nostro Relectore politices paulo ante adductas binas illas quæstiones de Turca & Pontificiis negotium hoc bellicæ servitutis attinentes. Interim auctor ero cuivis, nequis opinione sua vana profanaque in hoc tam serio negotio temere Christi verba distrahat torqueatve; quum summum Christi despectum importent. Ceu monet ipse Christus, dum ait, *Ioh.* 12, *v.* 48, Qui adspernatur me, nec recipit verba mea, habet qui condemnet ipsum. Sermo quem locutus sum, ille damnabit eum ultimo die: Quia ego ex meipso non sum locutus; sed, qui misit me, Pater, ipse mihi præcepit, quid dicam, & quid loquar. Quare nemo heic tentet, dolo aut falsa interpretatione argutiisve ratiocinii profani expressa Christi verba palliare. Vindex iustus est, eritque semper, in eum qui abuti eius integro cupiat sermone, quem absolute adeo simplicique forma proponit. Quæris autem, quis sit ?. Eius sinceram mentem *Matth.* 5, 6, *&* 7, atque perfectissimam legem, summamque omnium, consulito. Quærenti legis perito ita respondet Iehova Iesus, *Matt.* 22, *v.* 37, *&* 39: Diliges Dominum Deum
tuum

tuum ex toto corde, & ex tota anima tua, & tota mente tua. Illud est primum & summum præceptum. Alterum huic simile est: Diligas proximum tuum sicut teipsum. Quod autem per proximum non tantum Hebræus Hebræo intelligatur, ut vult Grotius, *d. l. pag.* 38; satis in similitudine de Samaritano id explicat ipse Christus, *Luc.* 10, *vers.* 36, *&* 37. Sicut etiam Propheta ait; Homo, dictum est tibi, quid sit tibi agendum: nempe, Præceptum servare Dei, charitatem exercere, & humilem te præbere coram Deo tuo, &c. *Hos.* Ita D. Paulus: Estote igitur imitatores Dei, ut filii dilecti; & ambulate in charitate, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem ac victimam Deo. *Ephes.* 5, *vers.* 1, *&* 2. Hæc norma quivis facile decisionem largietur in consultationibus belli, num regno amoris sancti, regnum Belialis & iræ cruenter possit includier. Satis scite quidem has quæstiones de Turca & Pontificiis formatas quilibet judicabit incautus, qui non vim penetrare novit. Sed si recte rem iuxta conscientiæ testimonium ex verbo Dei petitum examinemus, facile patebit, quis error subsit. Namque præsuppositum id falsissimum est, dum

ſtatuit, propter religionem Chriſtianam bellum iuſte ſubiri poſſe, quum Chriſtus hoc iudicium ſibi reſervarit ſoli; ut *ſup. ex Ioh.* 12, *& Matth. cap.* 13, *v.* 30, patet. Imo nec perſecutionem aut vindictam mortalibus conceſſit propterea, veluti diſcipulos ſuos inhibet, *Luc.* 9, *v.* 55, ne ignis vindictam è cœlo poſtulent; quum tantopere pigeret eos, quod abs hominibus in itinere Hieroſolymitano non reciperentur: dicens. An neſcitis cuius ſpiritus filii ſitis? Filius hominis non venit ad perdendum animas, ſed ad ſervandum. Sic etiam *Matth.* 10, *v.* 14, mandat diſcipulis, ut exeant è domo illa, ubi non recipiantur. Tantum abeſt quod hominibus velit religionis cauſſa perſecutionem concedere. Vnde & *Matth.* 13, *v.* 30, ait: Sinite creſcere utramque uſque ad tempus meſſis: & tunc ego meſſoribus dicam; Colligite prius zizaniam, & in faſciculos coniicite, ut comburatur. Hominibus atque diſcipulis prorſus non vult id concedere, ne propter ignorantiam utrunque averruncent. Itaque non tantum ob ignorantiam nullum factum atrocius eſt admittendum, ſed etiam quia eſt expreſſe prohibitum. Velut etiam Chriſtus reprehendit Petrum gravi comminatione, quum ſe gladio li-

ctori-

ctoribus opponeret, qui Christum ex horto captivum adducebant, *Matt.* 26, *v.* 52: dicens; Quicunque acceperint gladium, gladio peribunt. An igitur gladio aut bello possit regnum Christi propagari? Spiritus sancti est opus & sancta operatio, ut ille in veritatem ducat mortales; *ut ait Christus, Ioh.* 16, At Christi Spiritus, non est spiritus sanguinolentiæ, sed gratiæ, & dilectionis, qui omnia in amore sancto perficere cupit. Quare gladio proprio se invicem jugulantes, in infernum præcipites ruunt, quicunque loco verbi cœlestis, gladii volent uti iure, & eius vigore convertere homines. velut non adeo pridem legi alicuius præcipui epistolam, qui dictum superius positum Christi, *Matth.* 13. ita perverse ausus est allegare, quasi Christus mandarit hominibus, ut zizanias (quos hæreticos vocabat) fasciculis colligatas comburere deberent; quum tamen expresse id prohibeat, sibique hoc reservarit, ipsosque angelos messores faciat. *vers.* 39. Sic pessime Dei verbo illi mali abutuntur. Tale vero remedium omnino abhorret Christus, & prohibet unice. Proinde propter infidelitatem populi alicuius, contemptum aut abnegationem fidei Christianæ, iusta geren-

di belli causa in æternum nunquam allegari poterit, nedum propterea bellum ullum suscipi, quicquid heic alii suggerant. *l. 6, C. de paganis, cap. dispar. 23, quæst. 8, c. Iudæi, Extr. de Iudæis. c. qui sincera 45, dist. Quod etiam tradunt Dec. in c qua in Eccles. num. 110. Extr. de consuetud. & in c. consuluit 29, num. 10, & 11, ff. de appell. Rainold. Cors. in add. ad Oldrad. consil. 72, & cons. 264. Covar. in c. peccatum. 2, part. Relect. §. 10, num. 1, & 2. De reg. iur. in 6, Boc. d. l. de bell. cap. 6.*

Deinde, si Turcæ ignorantiam veritatis aut Pontificii (ut ait) prætexere nequeant; multo minus Christiani, sint cuiuscunque sectæ velint: quum hos minus deceat crudelitatem & cædes sequi: aut merito dici poterit, quod multo magis affectata sit ignorantia eorum, quum contra statum regenerationis, verbi cœlestis præscriptum, conscientiam ipsam, & officium Spiritus sancti, Christianitatisque virtutes omnes pugnet hoc immane facinus. Etenim quonam poterit ille converti, & ad veram Dei cognitionem pietatemque Christianam allici aut deduci, quem gladio persequi, & tandem ante diem crudeliter è medio tollere cupimus? An iste modus est licitus, quo quis

ab idololatria possit retrahi? An sic documenta veritatis rite producuntur, dum cæde & morte quis perimitur? An ita ius Spiritus S. in armis gestandum est loco amoris & verbi cœlestis? Quisque suam examinet conscientiam, an ius, an vero iniuria hoc pacto exerceatur.

Tertio, si novit, omnium militantium vitam nil aliud esse quam rapinam; quei ergo Christianis conditio hæc persuaderi possit? Num possint in cæde & rapinis vivere, & nihilominus manere Christiani? Nemo potest certe dominis servire duobus; *ait ipse Christus.* Quomodo Christus & Belial inter se conveniant bene? Dicat alius; quia meum exuperat captum. Attamen & ipse fatetur, *sect. h. num.* 55, quod contrariæ caussæ nequeant simul veræ esse, nec simul iustæ esse, quum inter contradictoria medium nullum detur. An vero ignorantia talem excusare neutralitatem, & exinde spem bonam, qualem ibidem vult, absque expulsione alterutrius interponere queat, id probet ille cui maiores probandi vires suppeditant. Ius Euangelicum, iuxta Grotii locutionem, quum lucis iustitiam communicet; talia nō concedit: quum ex amore Iehovæ inter mortales, meros gratiæ, man-

ſuetudinis, dilectionis & patientiæ diſpergat radios. Si quis in ignoratiæ nebulis hæreat, an propterea in rapinas, cædes, furta, & eiuſmodi extrema flagitia ſub ſpecie iuſtitiæ proruat? Hocne diabolicum eſt, an Chriſtianum? Num nox poſſit eſſe dies? Exemplum litigantium de iuramento calumniæ, quod utraque pars bonæ fidei dicatur uſque ad determinationem ſententiæ, certe nimis fragile eſt. An uſus iſte non vulneret conſcientiam, decidant Chriſtus & D. Paulus, *Matth.* 5, 33; *&* 23, 16, 20, *&c.* 1, *Cor.* 6, *verſ.* 7. O quam multa ex tali iure in præiudicium veri Chriſtianiſmi profluunt? Quam multis modis eiuſmodi ethnica forent corrigenda, ſi veritati locus amplior pateſceret? Securitas mortalium nimia eſt, adeo ut in iis nullum dent conſcientiæ locum quæ maxime tamen eam tangunt. Forte nil inde provenit aliud, quam ut in duplicis conſcientiæ monſtroſa virtute, velut ille nobis Conſul M. B., homines excellere cupiant. Sed de his quum etiam ſuperius ad iniquum iudicium Banſellicum Caroli M. ſit actum pluribus, non opus eſt ut diutius tam manifeſtis inhæreamus.

Deciſionem huic negotio adiiciat ille Teutonicus. cuius *ad* 14, *cap. Ge-*

nesios de bello Abrahamico insignis commentarius, *capite* 38, *sui tractatus*, ita habet : Ex his igitur luculentissime perspicitur, ait, quodnam mortalium studium, labor & intentio, ab ineunte usque ætate fuerit ; quomodo ex imagine Dei se in semidiabolicas proprietates intromiserint ; utpote in superbiam, avaritiam, ambitionem propriæ potentiæ ; quemadmodum etiam ipse diabolus talia expetebat, & proinde ex suo deturbabatur regno. Namque gentes & Chami posteri Sodomæ & Gomorrhæ, atque in omnibus vicinis regionibus, dominari incipiebant. Inter quos Abraham adventitium agebat, & in Hain Mamre tanquam in deserto aliquo habitabat. Ethnici vero in perpetua concertatione ob mundi huius regnum fervebant, atque inter sese disceptabant (propter externam dominii potentiam) qua ratione populus populum imperio subiugare posset. Atque huius voluntatis corruptæ libido seu insatiabile studium regnandi usque in hunc perduravit semper diem, & originem suam ex ethnicis & Chami filiis tanquam ex divisis Babeliæ linguis, in quibus vires formati verbi latebant, traxit. Quum igitur proprietates naturæ in tot divisiones abirent, atque

unaquæque aliquid proprii sibi vendicaret; tunc prœlia & mutuæ conflictiones inde emergebant inter eas. Namque centrum naturale tenebricosi mundi prædominium in lapsus Adamici proprietate obtinuerat; quoniam homines omnino regno Dei, velut in amore & humilitate, mortui erant, atque exinde astris externis & quatuor elementis subditi vivebant. Tum quoque diabolus in serpentino ente hominis sibi arcem deprædatoriam erexerat. Ideoque solummodo istud ambiebant, quod ad potentiam & dominationem externam eos evehere posset. quod ex eo manifeste apparet, quia diabolus cunctos in ira Dei misere elusit, ita ut mutua cæde invicem sese confoderent, & temporarias voluptates in maiori precio quam vitam ipsam haberent. quum summa hæc sit stultitia, quando non dubitant ob futilissimam superbiam in extremum se vitæ periculum præcipitare; haud attendentes, an quispiam pro commodo eius rei, propter quam cædes & interneciones subit, vitam sit conservaturus. Ex his satis liquido constat, quod diabolus in invidia & insolentia sua occupatos eos omnes sibi abripuerit. Namque totus latissimi mundi campus & universitas ad inhabi-

habitandum nationibus illis exposita erat: tum quoque quamplurimæ regiones insulæque adhuc à nemine occupatæ patebant. Nihilominus prælia funesta inter semetipsos concitabant, ut alter alterum dominio subiugaret, & exspoliaret simul. Atque sic diabolus, tanquam hostis mortalium acerrimus, in suam detrudebat superbiam omnes, ut sibi servitute sua devinctos teneret. Non igitur illum frustra Christus mundi huius principem appellat. Certe ille est princeps secundum proprietatem furoris in tenebroso mundo vigentis; quum sic iuxta eam proprietatem Imperio suo hominem in corpore, anima, voluntate atque spiritu premat. Etenim quodvis bellum ac prælium ex tenebricosi illius mundi natura & proprietate, tanquam ex quatuor elementis iræ Dei, quæ in creaturis superbiam, invidiam, avaritiam & iracundiam causantur, originem sumit. Atque hæc sunt vere quatuor illa elementa iræ Dei, & elementa quatuor tenebricosi mundi, in quibus diabolus cum malis cunctis creaturis degit. Vnde sic ex quatuor illis elementis bellum exurgit. Namque licet Iehova populo Israëlitico expulsionem ethnicorum iniungeret, & arma inducere eos iuberet;

beret; tamen omne hoc ex ferventi ira Dei, tanquam ex ignis proprietate, iussum proficiscebatur. Namque gentes nimiis peccatis furorem eius concitarant, qui devorare illas satagebat. Iehova autem, quatenus ipse Deus vocatur, plane aversatur bellum. neque potest quid mali aut corruptibile expetere; quoniam iuxta secundum principium, quod ipsam lucem edit, semper benignus largitor est, omnibusque rebus semetipsum communicat. Ast iuxta tenebricosi mundi naturam est iracundus zelotes Deus, & ignis consumens. Quod si in hoc tenebricoso mundo furor eius concitatur, quidquid circumcirca est, altius in eo ebulliens, ac inflammando sese exerens, absorbere id omne expetit. Atque ex ea proprietate præcepit Israëli bellum movere, & gentes delere. Ipsius enim ira in illis inflammata erat; instar ligni, quod igni additur, & tunc ignis absumere gestit. Proinde furor Iehovæ huic populo alterius extinctionem demandabat, ut ex eius furore penitus deleretur; alias iræ suæ ignis sese inflammasset, veluti Sodomæ & Gomorrhæ quinque illis regnis factum erat. Sic refocillabat furor Iehovæ in vita impiorum, ut in ipsismet eos absorberet, dum alter

alte-

alterum interficeret. Vti in hunc usque id perficitur diem, ubi sæpius homines Iehovam invocant, pro obtinenda forte victoriæ contra hostes suos, ut eos cæde mactent sua: Verum Iehova non illis victoriam in hoc concedit, sed potius ensem iræ suæ, quem precatione & voluntate sua concitarant. Quod si veri essent homines, & filii Iehovæ, non ullo unquam indigerent bello. Quippe Spiritus sanctus non bellatorem agit; sed ille amator est & benignus dator. Ast secundum iræ proprietatem devorat omnem rem impiam, & tamen eo magis exstimulatur. Nam quo plura igni ligna adiiciuntur, hic ipse item stimulatur, eo magis vigescit, donec absumat quæcunque arripere valet. Similiter & hoc de ira Dei intelligendum est. Ille furor iracundus Dei in Adamo inflammatus erat, atque ipsi imaginem sanctissimi mundi absumpserat, & inde ex Adamo in omnes depravatio pertransibat. Namque illi in linea fœderis, secundum primum principium, velut iuxta animam atque corpus simul, inflammatum furorem pariter in sese continebant: ESSE illud serpentinum, iuxta inflammatam animam, crassamque animalem mortalis hominis proprietatem, tam Abrahamo quam

ejus

ejus filiis cæterisque nationibus inerat; excepta linea Christi, quæ peccantis hominis nullatenus existebat subsistentia, sed in Dei erat potestate; velut cœlum in mundo viget, nec tamen alterum alterius ESSE ingreditur; aut velut cœlum in inferno & infernum in cœlo hæret, nec tamen alterum alterius identitatem sustinet aut complectitur; sive uti nox in die & dies in nocte; sive velut naturæ lux splendore suo in tenebris viget & eas inhabitat. Ita hoc quoque nobis percipiendum est, ad quemnam modum filii sanctorum bella contra turbam impiorum formaverint sua, eosdemque dissiparint; videlicet in iræ proprietate, quæ gladio suo illos pertransibat, ad gentes & Chami delendum genus. Namque Abraham gentibus illis, qui fratris sui filium Lothum ceperant, & secum abduxerant, cum tota domo in armis occurrebat, eumque ex manibus illorum, cæsis gentibus, liberabat. Hoc ita in furore Dei peragebatur, qui filios suos per potentiam iræ suæ liberare solet. Quod enim impiis exitium affert, istud sanctis saluti & liberationi est. Quod vero illi, qui Christiano gaudent nomine, tales vocari, &, quos oportebat cum Christo iræ & furori Dei in Chri-

Christi morte mortuos esse, bella gerere volunt; hoc certe non ut Christiani faciunt, sed tanquam meri ethnici. Nemo vere Christianus belligerat. Namque si verum Christianum agat, tunc in quatuor elementis iræ Dei, in radice cordis, in & cum Christi morte denatus, & è contra in Christi amore vivido, ceu novus homo, renatus est, qui in iustitia, in dilectione, & patientia vivit, nec sibi soli, sed Deo patri in Christo. Quippe verus Christianus conversationem & voluntatem in cœlis transfigit, atque in spiritu Christi vivit, ut S. ait Paulus: Conversatio nostra in cœlis est. Quod vero Christiani bella gerunt, hoc ex ethnica, & non ex Christi proprietate agunt. Namque verus Christianus non est ex hoc mundo: regnum eius in cœlis est; atque ille in Christo mortuus est mundo, secundum novum in eodem hominem. Ethnicus ille, tanquam semidiabolicus homo, qui regnum suum in hoc mundo possidet, in Christianis exercitium desiderat armorum, bella severe cupiens, atque cædes; cui nullus terræ locus satis amplus videtur, quum in quatuor elementis iræ Dei vivat, utpote in superbia, avaritia, invidia & iracundia. S. Paulus ait; Exponite membra

bra vestra armis iustitiæ. Quur vero bella suscipiuntur? Nonne propter regnum huius mundi? Et tamen Christus ait, quod regnum suum non sit de hoc mundo. Iam igitur si corpora nostra & animas armis exponimus iræ Dei, & per talem conatum saltem nosmetipsos quærimus, atque propter regnum huius mundi tantam stragem edimus; hui quam egregios nos probamus Christianos! Iactamus quidem nos tales ore; at corde & anima intus meri sumus ethnici, neutiquam ex Spiritu Christi renati. Abraham quum ethnicos obtunderet, nihil quidquam ex gentium rapinis sibi expetebat; sed regi Sodomæ omnia restituebat, quæ ab gentibus ipsi erant erepta; & zelotem Domini solummodo agebat. Non ille propter provincias aut subditos & regna arma induebat, sed ut liberaret fratrem suum. Zelus iste veritatis erat, quem Iehova in eo urgebat, ut liberaret suos. Non exurgebat armatus propterea, ut regionem aut civitatem inde lucraretur: ac licet obtinere eiusmodi potuisset, nihil tamen eorum quærebat, sed retro in suum revertebatur locum.

Admodum mirabiliter porro spiritus in Moise heic loquitur; & dicit, quod, reverso Abrahamo ex prælio,

lio, Rex Sodomæ illi fit obviam egressus, & Melchisedech rex Salem protulerit panem & vinum; qui fuerit sacerdos Iehovæ excelso, qui cœlum & terram possidet; & benedixerit Abrahamo; & quod illi Abraham decimas persolverit. Ac licet de hoc sacerdotio alias nihil in sacra Scriptura inveniatur; tamen verissime de Christo typus fuit. Namque spiritus Dei alio in loco de Christo testatur, quod sit sacerdos in ordine Melchisedech. Ita plane occulte spiritus Iehovæ figuram Christi in Abrahamo depingit, & vocat eum regem Salemi, & simul sacerdotem Iehovæ altissimi; quasi diceret, Sacerdotem salutis & chrismatis; quemadmodum in sensuali lingua sonus eius exprimitur: id est: Christus ipse benedixit Abrahamo, & obtulit ipsi panem & vinum, videlicet carnem suam & sanguinem; atque ita ille ipsus fuit sacerdos, qui Abrahamum cum filiis suis Deo reconciliavit. Namque Abraham gladio iræ Dei adversus gentes usus fuerat: proinde nunc Melhisedech adveniebat, & denuo benedicebat Abrahamo, ne gladius Turbæ illum deprehenderet; & offerebat ipsi panem & vinum, hoc est, cœleste ens, quod in semen Abrahami introducere cupiebat, in-

que carnem & ſanguinem mutare: unde Patris iram in fœdere tanquam in typo reconcilians complacat ei. Nam ſacerdos iſte veriſſime ſpiritualem exhibet hunc intellectum nobis. Licet enim Abraham ſimili modo ſecum habuerit talem ſacerdotem, ſub figura Chriſti; tamen ait Moiſes, quod fuerit ſacerdos Dei, qui dixerit ad eum, Benedictus ſis Abraham altiſſimo, qui cœlum & terram poſſidet, & hoſtes tuos in manus tuas tradiderit concluſos. Id certe de nemine alio, quam de Chriſto intelligi poteſt, qui ſæpius Abrahamo in tali figura ſe exhibuit, & toties ipſi benedixit. Namque ſpiritus in Moiſe illum quoque regem Saleminum vocat. quod nil aliud ſignificat, quam regem ſalutis; cui Abraham decimas perſolvit. Procul dubio ſecum in ſacerdotali ordine is vixit cui perſolvit decimas: Aſt hic rex & ſacerdos erat ille, de quo concionabatur, qui cum illo contrahebat ita quod eſſet æternus eius futurus ſacerdos; cui Abraham decimam, tanquam decimam proprietatem humanæ proprietatis, in ignita lingua animæ devovebat; & ſacerdos in eum conferebat panem & vinum ſuum, cum benedictione, tanquam amoris ignem; tincturam videlicet

delicet luminis cum essentia divina, ut Abraham in hoc pane & vino tincturam lucis in ignita anima reciperet, atque ita imago Dei in illo redintegraretur. Proinde quoque Christus eidem mulieris tincturam in lucis ente, ut viri & mulieris proprietas in unam redirent imaginem, reddidit. Atque istud hoc loco indicat spiritus sub specie regii sacerdotis Saleminis. Esdra enim, qui amissa Biblia ex cognitione spiritus Dei scribis suis dictavit ad calamum, satis hæc perspexit, & propterea spiritus Dei hæc ita refert. Vnde satis commode perspicitur, quo pacto Esdra ex visione spiritus historiam hanc Abrahami conscripserit. Namque tota historia Abrahami sub Christi persona præfiguratur, quum sit typus Christi. Hunc sacerdotem Salemi Abraham in spiritu vidit. Quoties Abraham sacrificabat, statim sacerdos iste in victima eius apparebat, & sacrificabat Deo, quia mundum sacrificio suo reconciliare debebat. Inde erat sacerdos Dei. Ipse Abrahami voluntarium sacrificium, velut eius preces fideique vota, in sanctum Iehovæ ens introducebat; in quo ente, tanquam in essentia divina, panis & vinum porrigebatur animæ Abrahami; ut ita in mensa Iehovæ satu-

raretur; donec iste Abrahami fieret sacerdos, id est, se Abrahamo in cœlesti corpore velut animæ cibo, in vero pane & vino, manifestaret, &c.

Item *cap.* 47 ait: Inter omnes res gestas Abrahami, quas consignavit spiritus Moisis, duplex intelligenda figura est: exterior nimirum quædam historia, quæ ita peracta sit; sub qua historia figuram suam Spiritus Dei in fœdere suo tam apposite interserit, quasi meras ageret in ea delicias.

Item *cap.* 46: Quare ita pronunciamus omnia ut Iehova nobis agnitionem largitur. Indeadeo, si quis res gestas veteris Testamenti rite perlegere, & intelligere solide velit; necessum est, ut binas ille sibi proponat figuras; nimirum, in externis Adamum, tanquam hominem terrenum; in internis vero Christum. Si binas istas figuras in unam transformet, continuo intelliget quidquid Moises & Prophetæ in spiritu locuti sunt. Caveat omnino, ne cæcorum more quidquam aspiciat; ceu Iudæi & Babylonia fecerunt, qui ex historiis istis rationales conficiunt conclusiones, &c.

Porro, quum eadem haut dissimiliter, sed lucidioribus tamen verbis, *cap.* 33. *eiusd. lib.*, explicet; non incommode heic & iste annectetur locus.

Sic

Sic igitur ait : Si quis naturæ præfectus viro iusto vitam adimit suam; eum sane, qui hoc facit, Iehovæ iudicio natura destinat ad audiendum sententiam. Quorsum igitur tyranni illi effugient, qui Verbi sapientiam in mendacia transformant, & Filios Dei propter eiusdem agnitionem & confessionem turpiter suppliciis afficiunt, nec non bello & pernice regiones & populos subvertunt ? Hi omnes referuntur ad Turbam magnam, iudicio Iehovæ destinati. Namque gladium Turbæ in propriam voluptatem ingerunt; nisi speciali mandato Spiritus Dei illos instiget; tunc id officii ratione exsequi omnino tenentur ; velut Israël in gentibus hoc præstitit. Quidquid ex propria libidine, ad potentiam suam extollendam, absque necessitate, aut mandato singulari Dei, sanguinem profundit, hoc à furore Iehovæ ad id exstimulatur & concitatur, & tandem regno huic appropriatur. Vnusquisque miles est iræ Dei virga, qua furor eius malitiam mortalium ita punit & absumit : nec ullo modo pertinet ad ordinem naturæ, sed ad appetitum Turbæ magnæ, videlicet appetentem furoris ordinem, per quem Iehovæ ira regiones & regna subvertit. Ordinatio illa

proprietatem naturæ in tenebricoso mundo concernit, quæ potentiam suam tempore malignitatis humanæ exerit per Iehovæ permissionem; atque tum omnia ad furoris libidinem succedunt, donec illa se satis recreavit in sanguine humano. Namque hæc eadem est Racha sive vindicta Dei, de qua dicit, quod ipse vindicare velit sanguinem hominum, &c.

Qui locus ex iis, quæ in proxime antecedenti capite allegata sunt ita contineri sive compleri potest, ut non sit opus pluribus heic eadem repetere. Distinguant igitur, quousque volent, illi iuris bellici tam insolentes commentatores, & privata quoque prælia concedant, quasi licite ex iure naturæ propter iniuriarum propulsationem (*Grotius lib. 1 de Iur. bell. cap. 3. num. 1*) gerantur: reverentia, quæ Iehovæ præceptis & præscriptis debetur, nisi rectius observetur, cuique suum imponet malum, & iudicem nimis sero inveniet qui mature in viam non redierit. Sed forte quis obiiciat; (ut humana ratio semper potiores suarum inventionum partes agit, ac, ne quid culpæ ferre videatur, strenuæ defendit magis, quam ut sese ad mandata Iehovæ retrahi patiatur;) obiiciat, inquam, quod Christianorum non tantum

tum cœtus, respectu omnium, passim admodum exiguus sit; sed etiam inter ipsos Christianos esse vix aliquos, qui rem ita intelligant: velut ille quoque clamat: Quid poterunt hi tam pauci numero conficere contra totius mundi præiudicia? *Arn. rel. lib.* 1, *cap.* 3, *num.* 36. Item: Vna hirundo non facit ver. *God. l.* 42, *ff. de V. S.* Nec ad paucarum gentium mores corrigendus est universus orbis; imo nec ad multarum. *Id. sect.* 5, *num.* 36. Effugium quidem magnum videtur: Sed uti sola hominum opinio nihil iuris extruit veri, si iuri naturæ contradicat; ita multo minus tanti erit ponderis, si verbo Dei quid audeat derogare. Nam veritas religionis non ex principiis corruptæ naturæ, multo minus ex iure gentium, sed ex revelatione divina pendet; *dicente eodem, d. l. num.* 41, *Relectore*. Quamvis etiam mire se præcipitat, dum excusare gentes conatur in hoc quod non tantum uno impetu omnes, ex defectu revelationis, quæ paucis obtigerit, aberrarint, & superstitioni alteri post alteram se implicuerint? sed etiam ex iure belli servitutes pœnæ loco iustas constituerint. Quippe, quum bellum iustum statuat, non curat obiectionem, quam Bodinus ex hostiis hu-

manis aut ipse sibi movet; nimirum, quod ex luce naturæ gentes potuissent intelligere, contra naturam esse, humano sanguine delectari. Sed respondet ita: Quid tum postea? An non auctor naturæ potuit naturæ detrahere, & multa contra naturam vel ipsis Iudæis concessit? Velut exemplum adducit in Abrahamo, cui à Deo demandata erat immolatio filii unici. Et addit: Vt autem hic constanti fide putavit, obtemperandum illi, quem errori alicui obnoxium cogitare nefas sit: Ita superstitio ethnica, persuasione numinis dementata, eo sibi sequendum credidit quo raperetur à falsis oraculis, etiamsi in ignem ire iuberetur, in foveam salire cum Curtio, aut in tela ruere cum Codro & Deciis. Adde, ait, quod duo Deorum genera crediderit simplicitas ethnica; alios, qui noceant; alios, qui benefaciant. *Gell. lib.* 5, *cap.* 12, *&c.*

Quænam vero hæc excusatio blasphema? An non magis est sui ipsius accusatio & refutatio gravissima? Nunquid culpam idololatriæ ethnicæ cum tyrannica crudelitate Christianum tam aperte in Deum reiicere decet? quasi ille contra naturam quid sanguinolentum mandet? Quot verba, tot prope errores; nec sine blasphemia;

phemia ; quæ nec absque scandalo quis legat pietati veræ deditus. An summus Iehova peccati tam atrocis auctor, aut stimulator occultus insimulari debet, siquando naturæ luci nonnihil detraxerit, vel contra naturam quid præceperit? In tantumne ab oraculis falsis dependere debebant, ut inde persuasione numinis dementarentur, & in ignem aut foveam prosilirent? Quod hoc? Num hæc potest aut debet dici ethnica simplicitas, si tot fingant deos, ut in duo genera bonorum & malorum distribuant? An quæso hæc simplicitas aut malitia debeat dici, & sapientiæ profanæ argutia? Vel potius arguta arrogantia & superbia? An non hæc directe Christianismo Pauli opponuntur? *ad Rom.* 1, *&* 2. qui expresse ἀδικίαν hanc impietatem & iniustitiam vocat hominum, quod veritatem iniustitia detinuerunt, & eam in mendacium transmutarunt; unde manifestata sit ira Dei ex cœlo? *vers.* 18, 25, *&c.* An non ipsi in ratiocinationibus suis vani facti sunt, & cor obtenebantur suum, mutaruntque gloriam incorruptibilis Dei in efformatam imaginem? *vers.* 21, 23, *&c.* Nonne Dei veritatem transmutarunt in falsitatem? *vers.* 25. Quæso, an hæc sit simplicitas

tas gentium? num vero malitia? Decetne ita turpiter quenquam, has summas blasphemias & peccata in virtutes convertere? Cuinam potius fides sit habenda; an Spiritui Dei in Paulo; vel homini vanissimo, qui sibi tot consuit contradictiones, quot ipsi lubet? Pudeat merito, Christianismum profiteri velle, & tamen Christo & sibi ipsi contradicere. Sed non opus est pluribus verbis: Ipse sibi sit refutator iterum contradictorius binis in locis. Etenim *paulo ante, num.* 30, 31, 32, *&* 33, recte pronunciarat, quod errore communi gentes & nationes quam plurimæ peccarint; adeo, ut inde ne ius quidem induci posset. Quonam iure igitur heic quid constituunt, ubi tam graviter etiam in ipsum Deum impegerunt malitia sua & inversione rerum? Deinde, *in eadem sect. num.* 57, recte cum D. Paulo, inexcusabiles ἀναπολογήτυς, omnes pronunciat populos, qui, quum potuerint Deum verum ex luce naturæ cognoscere, gloriam eius cœlestem in humanum cultum, seu apertam blasphemiam demutarunt; idque eo magis, quo evidentius veritas ex verbo elucet divino, & ab iis pertinacius contemnitur, &c. quæ verba etiam superius allegata sunt. Ecce, quomodo hæc

hæc iam ethnica poteſt dici ſimplicitas, ſi inexcuſabiles ſint, ſi blaſphemi idololatræ ſint, ſi pertinaces contemptores verbi ſint, ſi ipſam naturæ lucem deſpectui habeant, omniaq; convertant in mendacium pro lubitu?

Eodem modo, quo ex ſimplicitate maligna & blaſphemia innocentiam ethnicis adſcribit, etiam cunctis, ipſiſque Chriſtianis, bellum permittit iuſtum, ex cuius victoria ſervitutes iuſtas conſtituant. *Ibid. num.* 60. Nihilominus quidem rapinas & cædes damnat, quum belli ſint accidentia. Quaſi vero bellum aliud quid ſit in proprio totoque ESSE ſuo, quam rapinæ & cædes? per quas victoria obtinetur, & bellum perficitur. Vide heic Coſterium *in pol. lib.* 10. *cap.* 8, §. 6, recte de bello, & quomodo omnis ab eo exulet iuſtitia, loquentem. Dehinc quoque ulterius iſte reiicit hos, qui ſtatuunt, victos cædere nequaquam eſſe licitum, ac proinde nec in ſervitutem eos abduci debere; quum ſit potius, ſervos facere ex dedititiis, quam eos occidere. Quippe, ait, cædes & ſervitus non ſunt paria. Quæ tamen duo crimina, *vix antea*, *num.* 56, paria fecerat his verbis: Cædes enim & ſervitus pari paſſu ambulant. ut in contradictoriis terminis perpetuo ſibi conſcius maneret.

neret. Quaſi vero non aliud ſit remedium clementiæ aut miſericordiæ, quo curari poſſit dedititius, & ille, qui ſe dederit victori, niſi aut ſervitute aut cæde ſit mactandus? Aſt, obiicit, duo ſunt genera bellorum: aut tendunt ad internecionem; aut pugnatur pro imperio, gloria, ditione, aut alio aliquo intereſſe. in illis à cæde non eſt abſtinendum; in his diſtinguendum eſt inter ius ſummum & æquitatem. nam quod ultra victoriam non ſit progrediendum, æquitas ſuadet; ſed iuſtitia haud prohibet. Quid audio? An æquitas & iuſtitia ita diſſident inter ſeſe, ut quod æquitas non permittet flagitium, id iuſtitia licite patrari ſinat? Nimis liberalis eſt, in puniendis hominibus & conſtituendis ſervitutibus. Merito igitur audiat hoc: Exeat aula, qui volet eſſe pius. Nimia enim pietas aut miſericordia dedecet virum ſtrenue bellicoſum, & ſervitutum compactorem. Sed amabo, dic, num iuſtitia poſſit ita licite ab æquitate reſilire, ut illud exequi audeat citra culpam ſuam, quod æquitatem non redoleat; id eſt, ut quod iniquum ſit, committat? O abſit talis iuſtitia procul, quæ in iuſtitiæ patrocinium ſufferat. Alias enim ius & æquitas iuſtitiam procreant, ut illa utrius-

utriusque dicatur effectum; quum æquitas omnino formæ instar sit iustitiæ. Quare si tollas rei formam, sive animam, merito in monstrosum abit abortum illud corpus rude atque mutilatum. Veluti bellum quoque illud utrinque iustum evadit, iuxta eius opinionem, quod veritate & iustitia caret in cognitione caussæ iustæ, & ex ignorantia committitur, ut olim Andabatarum erant pugnæ & digladiationes. quod quidem, *sect.* 5, *num.* 55, verum perinde statuit; Sed idem *sect.* 4 *num.* 17, vix possibile putat; his verbis: Vix enim fieri potest, ut bella, unde prodeunt servi, utrinque iusta sint. & indignum est, ut nati altissimo loco & ingenio in vilissimam servitutem deiiciantur, &c. Quare autem hoc? Fortasse, quia transcendit limites honestatis in iustitia belli. Nulla enim iustitia vetat hosti nocere; modo non excedatur modus, nec transcendantur limites honestatis, *ait id. sect.* 5. *num.* 65. At quinam heic limites vere constitui possint, ubi arma furorque vigent, nec locus est dilectioni proximi, nedum cognitioni causæ, id non attinet multis demonstrari. Experientia est ante oculos. Nam quis caussam cuiusque disceptabit, quando strepitus armorum non sinit voces
expostu-

expostulantium exaudire, nec ira & cupiditas vindictæ locum facit tribunali rationis? *ait idem*.

Sed hactenus de servitute & iustitia belli. quumque ibi libertati non detur locus, eam nunc paucis in Christianissimo quæremus.

CAP. IX.

De libertate vera, & servitute Christiana; quomodo hæc accipienda, & quid proprie sit.

RECte Bodinus, *lib. 1. pol. cap. 5*, & Montecativus, *1 pol. schol. text. 64*. agunt, quod tam accurate demonstrant, in multis adeo rebus gentes & nationes communi errore unanimiter peccasse. Etenim ipsa Scriptura S. attestatur toties, quod omnis homo mendax sit, & ex corrupta sua natura proclivissime ad mendacium feratur. quum simul ipsam imaginem Dei in tale portentum transformarint, ut supra ex divo Paulo ostendimus: qui exinde quoque omnem hominem mendacem proclamat ex *Psal. 62, 10 &* 15, 11, *ad Rom. 3, 4*. De quo etiam ipse Iehova Christus conqueritur, idemque profanitatis crimẽ sui in os ingerit Iudæis, qui tamen filii regni cœlestis ex semine

ſemine Abrahami, patris credentium, unice ſalutari volebant; *Ioh*. 7, 29 *&* 8, 55. Quum itaque in cardine ſalutis ipſius etiam ipſe electus populus Dei aberrarit ſæpius, & vix ægre ſe in ſaniorem mentem reduci paſſus fuerit; quid mirum, quod gentes tenebrarum meliora ſapere noluerint, aut non ſtuduerint unquam? quicquid heic pervicaces ethnicorum & profanitatis tantæ patroni, veræque ſapientiæ vani ſuppreſſores, ac perverſæ ſervitutis perpetui commendatores obganniant. Ne quid illis deſit pro captivis & mancipiis bello abducendis, ita exclamant nonnihill altius; nec id abſque indignatione animi graviori: Nam ſi ius naturæ convellit hæc ſervitus, & nulla valida ratione probari, vel ab antiquitate extrema excuſari poteſt, qua ratione probatur ſacris litteris, *teſte Auguſtino quæſt*. 67 *in Exod. & Rom. an. conſil*. 288; *ubi Mandoſ*. & ſub interminatione edicitur ſervis Chriſtianis, ne dominis ſuis ſe ſubtrahant propter conſcientiam? *ut ſect*. 4, *in pr. dixi*. Aut quo errore apud omnes omnino gentes, quaſi in unum & eundem ſtuporem coniuratas, tanto conſenſu potuere principia naturæ exſculpi, ut, quocunque verteris oculos, omnia ſervitutum plena deprehendas? Abſit vero ex ſo-

ex sola opinione hominum ius gentium extruamus. &c. *Arn. in relect. pol. cap.* 3, *sect.* 5, *num.* 29, & 30. Nam Aristoteles 5. *eth. cap.* 7 non aliud ius gentium agnoscit, quam φυσικὸν, nec definit illud ex omnium opinione; sed ex eo, quod conveniat principiis à natura omnibus hominibus implantatis. *Id ibid. num.* 31. Satis fortissimum scilicet obiicit heic argumentum nobis, iuxta suam opinionem, ut eam defendat variis quibus adsuefactus est contradictionibus. Sed quam elumbe id sit, ad veritatem sacræ Scripturæ & verbi cœlestis paulo accuratius examinetur. Namque ipse Adam post lapsum incepit statim lucem sive adspectum Dei & veritatem fugere; ut non veritus fuerit, se Deo subducere, & culpam suam simulatione ignorantiæve velamine obtegere, accusando falso mulierem. *Gen.* 3. Atque hoc est illud principium, corruptæ naturæ implantatum, quod adeo propagavit ille primus omnium parens in omnes posteros, ut cuncti tenebris inhæreant, nec quid à priori amplius cognoscere possint: quum imaginem divinam amiserint singuli, ut supra ostensum est: nec possint ne in rebus naturalibus quidem ad cognitionem internæ essentiæ aut eius virtutes penetrare, licet

licet ante pedes ſint ; *ut ait Sal. Sap. 9.* Vnde quoque ſtatim in primo mundo, qui longe ſincerior fuit, quam iſte præſens, adeo graviter de mortalium cœca malitia, nimirum quod omne figmentum & cogitationes cordis ſui ad deteriora in dies ſingulos conferrent, Iehova ipſe conqueſtus eſt, ut etiam cogeretur diluvio ſubmergere mundum, quum nemo præter Noachum (propter lineam Chriſti) omnium inter tot milliones hominum inveniretur, qui ereptione dignus haberi cum ſuis potuiſſet. *Geneſ. 6, verſ. 5, 6.* Si igitur tunc in unum eundemque ſtuporem tanto conſenſu conſpirare potuere homines, tantique gigantes, & tam longæ vitæ; qui tam inſignes habuere doctores verbi, patriarchas videlicet divinos; an non etiam hoc ſemper factitarint, quum eiusdem malitiæ & cæcitatis exemplum in ædificatione turris Babylonicæ habeamus? *Gen. 11.* Quid non factitarunt Iſraëlitæ, quum ipſi miraculoſe per mare rubrum à Deo ipſo ducerentur, inque ignea nube ductorem cotidianum viæ adſpicerent? qui & ſelectus erant populus. An non inde recte quoque David regius propheta ait? Defecerunt omnes; nec eſt, qui bonum operetur, ac ne quidem unus.

Psal. 14, *v.* 3. Qualia proinde tales opiniaſtri ſibi ſomniant principia naturæ, quæ prorſus ignorant, nec audire expetunt aut cognoſcere ex verbo Dei; quum profanitates ſuas cum ſanctis Iehovæ oraculis tam temere commiſceant, ſpiritumque Iehovæ à ſe prorſus repellant blaſphemi, nec ad agnitionem veritatis pervenire poſſint, propter inutiles logomachias? *ut id D. Paul.* 2, *ad Tim.* 2, *deteſtatur.* Vſque adeo ethniciſmi & naturalis cæcitatis ſervi omnes eſſe cupiunt, ut prorſus averſentur libertatem, quam Deus homini contulit primitus, & poſtea, perdita ea, per Chriſtum recuperatam nobis donavit. An non cœci ſint homines, qui oculos adverſus verbum Dei nequiter obfirment quum ne quidem id, quod apertiſſimis adſpiciunt oculis, in veritate ſpectare optent, aut agnoſcere velint? Exemplo res ſatis erit clara. quid lucidius ſplendidiuſque mundus univerſus adſpicit lumine clariſſimo & amabiliſſimo ipſius Solis? Nemo non ſplendore eius & irradiatione ſe quam iucundiſſime ſentit affici. omnes eius lucem deſiderant quoties nox eſt, & diem votis exoptant anxiis. Nihilominus omnes in eius loco & motu hallucinati ſunt turpiſſime. Nonne in unum eun-

eundemque ſtuporem tanto conſenſu heic conſpirarunt omnes? quem etiam firmis demonſtrationibus ſtabilire conati ſunt ſummi artifices, quos ſapientes nominitamus; inde, quod terra tanquam in centro univerſi quieſcat, & ſol circa eam cum luna & reliquis planetis moveatur? Nonne à temporibus Ptolemæi mathematici, qui maxime circa ann. Chriſti 141. floruit, per tot ſecula hucuſque tot ſcripti ſunt libri, qui hanc quaſi firmiſſimam imo & demonſtrativam defenderint ſententiam? Omnes Dd. Academici mordicus nec ſine acrimonia in hanc coniuravere mentium opinionem, ut anathema fuiſſet habitus, qui contradixiſſet. Et quamvis ſummus ille Aſtronomiæ artifex Copernicus ante ſeculum abhinc ferme, qui natus eſt in Regiomonte Boruſſiæ, anno 1473, die 19. Febr., & obiit 1543, die 20. Ian., tam craſſum & ſupinum errorem omnium in triplici motu terræ demonſtrarit, & revolutionibus conſpicuis id declararit; ut inde ſatis manifeſtum ſit, quod ſoli non alius quam centri locus reſpectu totius univerſi competat: tamen ille audiri non potuit. Ac niſi tam oculares adhibuiſſet demonſtrationes, quibus revolutionum ſuarum libros ſex illuſtra-

lustravit; certe pridem ex orbe toto expulsus fuisset. Quare? Quia communem academicorum patrum, & omnium ex ore talium dependentium virorum, ac inde constituti iuris gentium & Christianorum opinionem impugnavit & pudore affecit? Quam etiam ob caussam veritas tam aperta hactenus identidem quam acerrime suppressa fuit. Novi quidem fuisse viros bonos etiam inter academicos, qui hac de re recte sentirent; & inter eos ipsemet affinem habui Magistrum Heinricum Scaperum, virum longe in mathesi exercitatissimum, qui ultra 30. annos academiæ professorem egit Helmæstadii. (cuius scripta quoque dignissima sunt, ut tandem edantur, quum prorsus singularia in tota mathesi contineant.) hic toties mihi confessus est, quod nulla verior esset sententia, quam Copernici. & ita quoque informavit suos discipulos; velut ego anno 1597. talia ex ipsius prælectionibus observavi tum. Sed ipse cum aliis propter conspirantes omnium opiniones non ausus fuit aperte illa explicare. Tandem ante annos aliquot Teutonicus noster id etiam, sed alio dictamine, sancto & Esdræo, *in libro suo de triplici vita hominis, capite 9*, ex fundamento naturæ

turæ pleniſſime explicatum dedit. Cuius verba emphatica hæc ſunt: Qui aſſeverant, quod ſol curſu moveatur aliquo, illi loquuntur tanquam cœci de colore, nec unquam centrum naturæ agnoverunt, &c. Item: Mundus ex lapſu Adami huc uſque monoculus fuit: quia ſub ſex illis ſigillis, id eſt, ſex planetis illis, vixit cum ſua cognitione: At ſeptimum ſigillum perſpicuis ſolis oculis videbitis mox. Loquimur heic, ut veritatem agnoſcimus. Hoc igitur percipite; vobis difficilem complexum enucleabimus. Videte, & animadvertite id modo. Tota conſtitutio & univerſitas regiminis huius mundi in omnigena vita ex aſtris tum ſeſe in cunctas res, bonas tum malas, inſinuat. Nam & aſtra quoque cauſſæ ſunt, quod quatuor elementa, utpote ignis, aër, aqüa & terra, exſuſcitentur: alias in hoc mundo omnia plane placata quieſcerent. Ideoque præcipue in ſeptem planetis agnoſcite imperium ſuperius: hi quippe nobis ſpirituale regimen exhibent; & id quidem duplici modo. Obtinent Tincturæ imperium, tanquam igneam vitam; nec minus & aëris imperium, tanquam aqueam vitam. Tres planetæ, ſupra ſolem conſtituti, una cum ſole, igneam vitam

tam & dominium possident: atque tres infra solem positæ, egressum igneæ Tincturæ exhibent, eiusdemque simul descensum, & una cum sole aëreum imperium fovent, atque femineum genus continent in sese, quia matricis essentiam repræsentant, superiorisque matricis Tincturam. Isthæc Tinctura autem animam in sese comprehendit; & altera, matrix, veneris, animæ spiritum. Atque ita quod superius est, inferius appetit, & è contra inferius hoc appetit illud superius. Vnde porro unum conficitur corpus. quippe sol est cor, & splendorem maiestatis principii huius continet. Atque inde percipi facile potest uterque sexus, masculinus & fœmininus. Mas caput repræsentat, & in se imperium dominationis continet cum Tinctura sua ignis; ac, quum Tinctura hæc animam comprehendat, inde venerem appetit, tanquam matricem corpoream. Namque anima appetit spiritum & corpus; quod possidet matrix fœminæ. Atque ita inferius regimen est fœmineum, & totum eius imperium lunæ obnoxium viget. Sol enim cor addit eis, & venus Tincturam; non vero igneam, sed aqueam; unde ille largitur spiritum aëreum. At huius Tinctura non in intellectu consi-

consistit, ex quo ipsa viri subiacet imperio. quippe Tinctura ignis acriter probat res omnes. Mercurius exsuscitator est Tincturæ huius. Inde in facundiam volubilitatis inclinat. Et luna obtinet huius matricem, quæ ex omnibus participat planetis, & metuendam terræ se exhibet: inde ita festinat, & in circumvolutione rotæ suæ ex planetis & stellis haurit vires ubicunque potest. maxime appetit solem: inde quoque eius splendorem attrahit, quemadmodum luna solem anhelat; quoniam terrenus est, & appetit cor cœleste. Ita quoque fœminea matrix anhelat anxie cor mariti, eiusque Tincturam, tanquam animam: quia anima æternum illud affert bonum. Atque sic natura æternitatem appetit, seseque ex vanitate exsolvere cupit. Vnde patet, quæ caussa sit movens acerrimi desiderii in utroque maris & fœminæ sexu per universam creaturam, quod utrumque alterius mixturam tam ardenter ambiat. Namque corporea moles illud non intelligit, neque spiritus aëreus; sed tantum binæ illæ Tincturæ noscunt hoc, quæ ita mutuo urgent sese, quum illud verbum FIAT in se contineant, ut inde magnalia cuncta Iehovæ manifestentur. Etenim Spiritus Dei incumbit

aquæ matricis in venere & in jovis matrice, tanquam in cerebri matrice, & gestat illud FIAT. Namque cor possidet veneris matricem, & cerebrum Iovis matricem. Atque sic Spiritus Iehovæ alis quoque ventorum incumbens fertur in suo principio; & tamen à patre & filio procedit in creatione; manifestatque magnalia summa, quæ in sophia sancta ab æterno sunt provisa. Proinde ipse est fabricator seu opifex rerum omnium, & à Deo ad id opificium missus, &c.

Eodem modo, *cap.10, eiusdem libri, quod de creatione omnium essentiarum, & quomodo homo semetipsum investigare ac invenire debeat; ac quomodo omnia secreta naturæ, usque in novenarium numerum, non vero ulterius, perscrutari queat, inscribitur*, inter alia hæc habet: Iam ratio hominis quærit; Quum diabolus hunc ita incolat mundum, & in eodem principis dominium obtineat; ubinam ille habitet? In tota abysso non plures circuitus sunt aut circuli, quam septem; illi se movent atque circumvolvunt instar rotæ, vel quemadmodum vita circa animam circumfertur, & cor in medio tanquam in centro quiescit. Ita quoque sol se habet, atque circuitus illi circa solem sunt septem planetæ, tanquam spiritus

ab

ab eo centro dependentes; & septimus circuitus est terræ; quæ spacio 24. horarum circumvolvitur, & simul cum reliquis planetis suum anni spacio cursum citra lunam circa solem absolvit. quod reliqui simul peragunt, sed tamen longe dispari temporis spacio; veluti Saturnus in 29. annis, propter nimis longam distantiam: excepta luna, quæ retrogrediendo perficit cursum singulis mensibus, atque ita duodecies in anno, & paulo ulterius transgreditur. Iam igitur hoc omne rotam generationis conficit, in qua verbum FIAT consistit. Atque hoc diabolum ex hoc circulo expulit, ut habitet extra hunc circulum, ubi ingentes sunt tenebræ, ex adverso contra coronam stellarum sive zodiacum, in firmamento; unde quoque multæ stellæ nequeunt conspici propter tenebras eas. quod etiam alias ingentem significationem importat propter mortales: quod indicare cuperemus, nisi mundus tanto furore corruptus esset, & potius diaboli servitio se exponeret, qui omnes irridet revelationes, ut eo facilius mirifice excæcare queat mortales. ultimis temporibus tamen aperta erunt omnia filiis eorum, qui binis singula dignoscere oculis noscent. Atque ita satis vicinus nobis est diabolus;

lus; & tamen simul principis dominationem longe profundiorem exercet, propius ad astrorum situm in medio, ubi densissimæ sunt tenebræ. Namque proximitatem splendoris stellarum ferre nequit. unde captivus est, nec audet septem regimina verbi FIAT attingere, nec quid in iis potentiæ habet. Est ita miserrima creatura sub corona sive zodiaco. Hoc certe haud ullo circino delineari potest. Namque sol in intimo intus fixus perstat circulo; & reliqui omnes longius ab extra distant ab eo ad coronam usque sive zodiacum, qui concludit ambitu suo cœlum externum. Atque istud non potest intelligi, nisi spiritus id concipiat secum; quippe velut ipse spiritus est, ita quoque circulus iste se habet. Non tamen potest rite describi. Quemadmodum enim vita sese in intima involvit usque ad solem; sic etiam illi spiritus vitæ in homine sese animæ insinuant; veluti de tribus principiis meditationes concipere poteritis; ubi extremum, simul intimum omnium est. quod externus (sive sidereus) spiritus rationis nostræ nullo pacto percipere potest: quia solummodo unitatem constituit, nec ternarium numerum assequitur. at animæ spiritus, si regeneratione denuo convertatur ad Deum, ut inter-

internum ESSE introſpiciat oculis genuinis, & oculis huius mundi externum, is intelliget. Nam iſtud detegit viſionem Ezechielis de ſpiritu cum internis & externis oculis, ubi ſpiritus ſimpliciter recta procedit quocunque procedit. Ac licet ſapientes magi & mathematici confinxerint ſphæram; & totam eam aliquo uſque delinearint; tamen hæc non ſufficiunt. Idiotis quidem ſic præparatur via quædam ad conſiderandum myſterium magnum: verum tota ea longe ſubtiliorem intellectum continet, nec unquam in tali ratione circino delineari poteſt. Namque in ſemetipſum retro tendit ad cor ſolis, & è contra ex ſe egreditur ad figuram eſſentiæ. Propellitur ad exteriora & interiora ſimul. Etenim ſpiritus Tincturæ, tanquam vere ignea vita, urgendo tendit ſurſum ad libertatem Dei, & appetit ſpiritum eſſentiæ; qui ſe deorſum impellit, utpote ſine quo non ſubſiſtit ignea vita. Inde ſe igneus ſpiritus reconvertit quaſi in latus, & ſemper apprehendere conatur ſpiritum eſſentiæ, & ſpiritus eſſentiæ fugit ignem. Quum vero ex vita ignea progeneretur, nec poſſit ab eo ſeparari, proinde ille cum igneo ſpiritu circumgyratur. Quando enim igneus ſpiritus ſe in dextrũ latus per

per obliquum convertit; & apprehensionem dirigit in spiritum essentiæ, tunc spiritus essentiæ terro cedendo ibidem in obliquum ex inferiori parte à latere altero sinistrorsum se elevat. Atque hoc parit involutionem, & alter alterum insequitur: Quippe essentia fugit ignem, & tamen ex igne ortum sumit suum, ceu videtis, si observetur, quemadmodum aër ex igne expiret, & ex aëre gignatur aqua, quæ substantiam illam determinat. Ita ignis in anxietate sua appetit mansuetudinem aquæ, & libertatem extra anxietatem eam, atque apprehendit aquæ scaturiginem; inde mansuetudo tanquam aquæ scaturigo expetit corpus, ut ab igne tuta & obnubilata sit. Hinc ignis festinat ad aquam, & aqua fugit ignem. Namque si ignis sursum evaporaret, & aqua per inferiores partes efflueret, tunc longissimæ distantiæ separatio inde exurgeret inter utrumque, ac cuique mors sua esset parata, ita ut evanescerent ambo aut in nihilum abirent. Dum vero se ignis aquæ adsociare cupit, & in ea se recreat, conservatur ipsi vita, & sic spiritum aëris ex se producere potest, ut ita vita subsistat. Ecce ita indicamus tibi mysterium magnum, ut inde cognoscere discas, quousque intellectu

tibi

tibi sit progrediendum; addiscasque numerum cognitionis tuæ, & in quo iste finiatur. Namque ignis octavum determinat numerum post septem spiritus illos naturæ, & caussa est septem spirituum. Iam vero nulla creatura in corporeitate sua potest sustinere probam ignis; quia ignis consumit eam; in qua subsistit vita naturalis. Ignis præterea Tincturam efficit; eamque duplicem: Vnam, in sese apprehendentem æternam libertatem placidæ mansuetudinis absque essentia externa: Alteram, extra sese apprehendentem externam substantiam; veluti oleum, quod ex aqua producitur, & ex venere oritur, in quo externus eius splendor & lumen resultat; & ex interna Tinctura in æternæ libertatis appetitu exoritur maiestas libertatis. Quod commode percipietis hoc pacto. Ignis octavum complet numerum, & interna Tinctura numerum novenarium determinat. Eo usque nobis est progrediendum. Namque denarius numerus ipsum ponit æternum Dei ignem; atque in medio sui, crucem ✠ exprimit generationis; quæ centrum æternæ naturæ in duo dividit regna, uti antea id explicavimus. Quæcunq; vero creatura penetrando hunc ignem perrumpere cupit, illa regnum Dei perva-

pervadens, in extremitatem à Deo alienatam, & in centrum ignis quod est extra hunc mundum, tanquam in æternas tenebras, relabitur: ubi ignis niger & æterna esurities viget. Incensio ignis luminaris solummodo in cruce ✠ consistit, in mansuetudine novenarii numeri, id est, in uno numero. Nam denarius numerus dualitatem exprimit ad procreationem angelorum hominumque complectendam: sed nil ulterius in centrum crucis ✠ redigendum est: quippe ante crucis ✠ Ternarii sancti faciem omnes subsistere, & mentes suas sub se retro reflectere coguntur in Tincturam humilitatis, usque ad novenarium numerum; ut ita in denarium numerum non sine trepidatione mentis prospiciant; ne creare quid velle aut appetere videantur in hoc denario numero: ne sic in centrum ignis Dei cupiant ingredi, sed potius ante denarium hunc gaudium concipiant æternum, læto concentu gloriosæ laudis cantantes, *Sanctus, sanctus, sanctus sit Iehova noster dominus Deus Zebaoth.* Atque iste cantus repræsentat cibum divini ignis, ex quo progrediuntur in divinis essentiis miracula, paradisus, elementa, & cœlestes substantiæ. Velut & ante Ternarium sanctum adstat ceu virgo quædam

dam æternæ sapientiæ Dei. atque hæc est divina illa Sophia. Namque in ea Sophia omnium divinarum essentiarum substantiæ formales comparent. Ad cuius miraculi expressionem nulla nobis seu lingua seu calamus sufficiens esse potest. Solummodo vobis indicamus, quousque eiusmodi revelationes sint indagando penetrandæ. Nam usque in novenarium numerum omnia vobis in intuitu sunt obvia; quia cœlestis vitæ heic adest Tinctura: Conspicitis heic centenarium numerum, & etiam millenarium maiestaticæ coronæ: sed prorsus heic abstineatis à perscrutatione denarii, ubi merus abyssus lustratur: Alioquin extra Deum progredimini, velut Lucifer qui in denario creatorem agere conabatur, & ignem ibi æternæ originis quærebat; unde ibidem, ceu in morte tenebrarum extremarum sepultus, permanere æternum cogitur. Ideoque lector huius sit monitus, ne in his profundis scriptis ulterius quid pervestigare aut voluntatem suam in interiora intromittere tentet, quam ipse possit assequi. Quisque in huius conceptu solo acquiescat semper. Namque dum conceptu adhuc viget tali, subsistit simul in substantiæ perceptione; unde non aberraturus est, licet spiritus illum

illum ad longe profundiora vellet deducere. Vni enim multo plura præ altero conceduntur. Verum meta & scopus heic est certissimus, ut quisque semper in humilitate erga Iehovam subsistat, atque in ea se Iehovæ dedat, ut hoc velle & facere perficiat quod Iehova vult. Si hoc peragas, in temet ipso es quasi demortuus: quia nil expetis, quam quod Iehovæ voluntas poscit: & hæc voluntas Iehovæ vita est tua, quæ in semet ipsam ad millenarium usque numerum regreditur, & profunditatem Deitatis cum mirabilibus cunctis perquirit. Ille tuam sibi consecratam voluntatem in virginem deducit Sophiæ suæ, ut ibi mirabilia cuncta perspicias. Ast noli ab ipso imaginationem retro in mirabilia divertere. Simulac hoc feceris, ex Iehovæ voluntate excidis, quæ æternam libertatem determinat, & in propria tua imaginatione tibi captivus hæres. Hoc diligenter observandum. Namque unaquæque imaginatio substantiam gignit, in qua tibi fixus subsistas, unde mox retrogradus agaris, ne Iehovam videre possis. Ideoque hanc ob causam Christus nos docet humilitatem, amorem, puritatem cordis, & misericordiam; & iubet severe, ut quisque nostrum voluntatem Iehovæ

væ quærat, atque in eam se intromittat penitus. In Iehovæ enim voluntate omnia nobis sunt possibilia. Nil natura nostra propria perficiat: sed Iehova ipsemet in nobis zeloten agens, est nostrum perficere, si quid miraculose operemur. Nulla enim hominis anima dicat aut cogitet; Ego miracula edam. Omnino hoc non debet esse. Quippe miracula externam naturam exuperantia ex centro æternæ profluunt naturæ, ex denario numero illo, cuius per se nulla compos est creaturarum. Ast si in voluntatem Iehovæ demissa penitus introeat, tunc Iehova miracula in ea operatur: quoniam ipsius unica est lætitia in imbecillis se manifestare; quum fortis perpetuo in sua voluntate obluctetur, eamque Deo nolit prout par est submittere. Ipse suo semper confidit intellectui; unde ipsius voluntas extra Deum vagatur, & nihil potentiæ habet. Quod si igitur ex semet ipso de Dei essentia & voluntate loqui volet, insipiens nugator erit: quia non ex Spiritu Dei & voluntate eius loquitur, sed ex semet ipso & opinione sua: in qua perpetua dubitatio manet. Vnde quoque lites fidei & cognitionis Dei exoriuntur, cum quisque Deum in sua propria voluntate & scientia quærit. Hominum

perversitas ea est, quod Deum in sua propria voluntate investigare & invenire velint, quum tamen in ea non sit; quia simpliciter habitat in eius voluntate, qui omnimode sese illi cum tota ratione & scientia sua submittit; atque huic ille largitur cognitionis omnis gratiam & vires, ut essentiam suam cognoscere possit. Ergo sustollite capita vestra, & attendite: Nulla lis est, nulla controversia in voluntate Iehovæ; sed in hominis & diaboli voluntate. Hæc est iræ divinæ voluntas. Ne patiamini seduci vos per blandiloquentias adulatorum carnalium, qui in historiis vanis pompose incedunt, &c. *Hactenus ille.*

Ex his igitur patet, quid essentia essentiarum sit, quid eius spiritus atque vita, & quæ matrix generationis creaturis detur, ac quomodo sol omnia illustret ex centro suo, cunctisque rebus creatis oculum vivificum in splendore & calore subministret; atque ut hoc eo rectius perficiat, quomodo circa eum, tanquam universi centrum, omnes circuli exteriores cum terræ triplici motu sphærice circumgyrentur: isque in medio acquiescat, suum officium omnibus communicans.

Nuper etiam vir insigniter in astronomia

nomia doctus, dominus Philippus Lansbergius, pastor Middelburgensis, ex motuum cœlestium observationibus suis idem protulit, & ipse Copernici sententia maximopere inductus. Et quamvis priscorum & communis omnium consensus errorem nonnullum Tychonis de Brahe pridem etiam deprehenderit; in plurimos tamen alios longeque crassiores, quum ille sphæræ Copernicanæ ordinationem inverteret, lapsus est errores; ut optime illud explicat dictus ille Lansbergius, & eosdem *in sua consideratione idiomate Belgica lingua conscripta* refutat. Fuit quidem, ait idem *in præfatione huius libelli*, ante 1890, annos in Græcia quispiam Aristarchus Samius, qui itidem affirmare ausus fuit, quod sol in medio universi staret: sed simulac hanc protulit sententiam, statim pessime à Græcis suis condemnatus est, quod communi opinioni contradiceret. Proinde non potuit rectius eandem cum Lansbergio Guilielmus Iansonius Cæsius, Amstelrodamensis typographus & mathematicus solertissimus, exprimere sententiam Copernici, quam ut sphæram universalem in sensuali artificio depingeret, quam quisque oculis & tactu manuum palpare posset, ne quis id condemnaret auditu

quod mente conceperat; quum tanta sit malevolorum negantiumque impudentia. Ipse quoque simile instrumentum mechanicum vidi Harlemi apud quendam, non litteratum quidem, sed in arte sua satis exercitatum, Rudolphum Iansonium nomine, qui adeo apte omnia confecit, ut etiam quisque designationes aspectuum in singulis annis invenire queat. Nonne & similiter per tot secula medici in suis impurorum medicamentorũ compositionibus crasse satis aberrarunt, & adhuc satis infeliciter cum prolubio quodam animi in erroribus pergere satagunt; dum contra apertam veritatem & ipsum conscientiæ stimulum in cognitione rerum spiritualium, & earum, quæ veram naturæ essentiam constituunt, contra chymicos púgnant. Pudeat merito præ reliquis Sennertum illum sui scripti, quod tam turpiter edidit de differentia medicamentorum chymicorum & Galenicorum. Quercetanus, Hartmannus, Crollius & Nollius, palmam huic sæculo post Theophrastum merito præripiunt, ut reliqui, qui talia non didicerunt, in ruborem suum abeant. Egregiam relationem Michael Meyerus & Salmuth de novis inventis & repertis conscripsere, quæ cotidianum rerum usum miris

miris auxerunt undique modis, ut inde constet, quantum ingeniis humanis in cœcitate & imbecillitate sua fidendum sit, quum sæpius uni mortalium, & maxime quem indignum omnes censent, tantam largiatur sapientiam, qua toti mundo veritatis asserendæ caussa contradicere cogatur. Quare communi opinioni in nullis prorsus rebus nimia fides est habenda, nisi fundamentum ex verbo Dei pateat, aut idipsum Spiritus sancti dona in homine singulariter ad id electo confirment. Sophia enim cœlestis, quæ ex Spiritu Iehovæ est, sola scrutatur & detegit veritatem, etiamque profunditatem deitatis, *ut ait D. Paul. 1. Cor. 2, v.* 10. An igitur quis ex natura quid rite probare possit, qui ipse naturam ne quidem in minutissima superficierum parte intelligit? *Velut ait Arn. pol. cap. 3, sect. 4, num.* 1. A natura pergimus ad ius divinum. quur non potius à iure divino ad naturam? nempe cœci adeo sunt omnes habitualistæ, ut ne quidem intelligant quid magia naturalis in nominis significatione sui importet; multo minus, quid cabalistica in mysticis possit explicandis, audierunt. Incognita pro veritate venditant, modo syllogistica locutione, vanisque logomachiis, atq; technis constringere

 quid-

quidlibet possint. Miserrimum est instrumentum, quod nihil veri intuitive cognitioni aut rationi applicat, ut tales nihilominus vanissime gloriari solent. Verum insignis est veritatis contemptus, si una cum mendacio colatur; *ait A. M. p.* 43, *in expl. prim. praecept.*

Sed nunc propius iterum ad rem accedemus. Sic ait nostrae libertatis osor & hostis, *sect.* 3 *d. c. num.* 25: Dominium vero & libertas non convenit iis quos ad serviendum natura generavit, & proinde inique iis attribuitur. Quod si matrem aequi boni, publicam utilitatem, legislator respicere potest, haec contueri velit; An quicquam utilius hac servitute, & incompetente libertate detrimentosius, introduci à primis Christianis potuit, dum promiscuo favore vindicias secundum libertatem in universum orbem Ramanorum proclamarunt. Pro ergastulis enim privatis publica coacti fuerunt excitare noscomia, ne recens manumissi per vicos & compita epidemica fame emorerentur. Nam, qui sibi de victu prospicere sua industria non possunt, quid ex libertate sperare habeant, praeter famem & inediam? Quid prodesse queunt publico, nisi, ut, postquam ad liberum matrimonium

accef-

accesserunt, & miserorum parentibusque similium liberorum post se trahunt globum, inutilibus fucis onerent civitatem, qui nihil nisi numerus sint, & fruges consumere nati? &c.

Talis locutio sarcastica multis certe scatet vitiis. Adeo enim absurditatum est studiosus, ut nuspiam prope vacet locus, qui non naturalem impugnet æquitatem. Nimirum semper inclamat servos natura, & eos ubique exigit. At naturæ homini nihil æque competit, quam ut id appetat & sequatur, ad quod natura creatus est? Quid vero hoc erat? Nonne dominiū? utrum vero nunc consultius erit? brutescerene, an vero libertatis anhelare suæ possessionem? Idcirco plusquam inique agit profecto cum maxima parte mortalium, quod eos ad servitutem naturæ abiiciat. Quoniam ille abutitur vocabulo dominii, & solos principes, reges, &c. ad hanc sortem seligit; ideo tam multos confundit servitutis cumulos, ut ita suum salvet Stagiritam. Ast tantæ absurditati quoque se Dn. Costerus *in pol. sua lib.* 10, *cap.* 8, §. 2, rectissime opponit, quando dicit: Hæc sententia tum falsa, tum generi humano perniciosa est. Hinc enim superbissima Græcorum sapientia ius

 puta-

putabat, barbarorum nationes imperio subdere, iustumque esse bellum, ut deteriores perirent melioribus. Sese vero meliores iudicabant. Quum tamen constet, multas barbaras nationes innocentius modestiusque vixisse Græcis. Verum magnos præstitisse se arbitrati sunt, cum Lydos, Sarmatas, Scythas, Indos in potestatem redegerunt, & se, uti sapientes, stultorum, ut putabant, dominos fecerunt. Ac primum quidem nimium hoc arrogans est, tantum se extollere, tantum alios deprimere, &c.

Sic etiam nimium arrogans est, quod suæ auctoritate profanæ sapientiæ, noster inutilis Relector, tam multas hominum myriades ad brutorum stabula relegare velit potius, quam ipsis concedere primarium suæ finem creationis. Nimirum propterea ad matrem æqui & boni, publicam utilitatem, provocat euphoniæ gratia & nimiam Christianorum humanitatem in abroganda servitute graviter accusat. Quænam vero ipsi publica dicitur utilitas? Videlicet hæc ei publica utilitas dicitur, ubi quam minimum Christiani amoris erga proximum exercetur; ita ut non necessum sit, publicas facere impensas pauperibus; quum talis libertas sit incompetens, & illa nihil possit intro-

duci

duci detrimentosius. Verum quæso, an non ibi cohabitatio & conversatio sit promptior, ubi liberalitas largior & mutua beneficentia? An non ibi pietas florentior? Forte ait; Hæc nil ad utilitatem publicam faciunt; quæ unice spectanda. At pereat talis publica utilitas, quæ pietatem & mutuam benevolentiam in opere consistentem in exilium agit, liberamque singulorum salutem posthabet. Abeat longe à bona republica tam durus legislator. Verum Iehovæ sit gratia, quod in Christo longe beneficentiorem nacti sumus legislatorem in suo regno, qui nos tanquam liberator theanthropos & solide unicus ab huius & æternæ servitutis carcere liberavit. Illum potius audire iubemur à parte Iehova, *Matth.* 17, *Marc.* 9, *Luc.* 21, quam tales perpetuæ servitutis consarcinatores. Is enim nos vult liberos, uti solus liberator est mortalium omnium. Sic enim ait: *Ioh.* 8, *v.* 36: *Si filius vos liberaverit, vere liberi eritis.* Vindex is est & restitutor veræ libertatis, quæ à principio nobis erat destinata, & quam per lapsum Adamicum adeo misere perdidimus, ut propter peccata servituti captivitatis temporalis & æternæ obnoxii & vincti traditi fuerimus. Etenim servos peccati nos fuisse, te-

statur D. Paulus *ad Rom. 6, v. 16, & 20.* Atque ipse Christus idem monstrat, dicens: Amen amen dico vobis, quisquis operam dat peccato, servus est peccati. Servus autem non manet perpetuo in domo, filius manet perpetuo. *Ioh. 8, v. 34, & 35.* Tantopere peccatum & servitus paria sunt,, ut verissime pronunciari de utroque possit, quod pari passu ambulent: non autem ea ratione qua Relector, sibi contradictorius, *d. l. c. 3. sect. 5, num. 56, & 61,* de cæde & servitute turpiter statuebat.

Recte igitur Augustinus, *lib. 19, cap. 15, de Civit. Dei*, in mortalium pœnam servitutem omnem reiicit; utpote quæ nos vera libertate naturali privarit. Concitio quippe, inquit, servitutis, peccatori iure intelligitur imposita. proinde nusquam Scripturarum legimus servum, antequam hoc vocabulo Noë iustus peccatum filii sui vindicarat. Nomen itaque istud culpa meruit, (N. B.) non natura. Origo autem vocabuli servorum in Latina lingua inde creditur ducta, quod hi, qui iure belli possent occidi, à victoribus, quum servabantur, servi fiebant, à servando appellati; quod etiam ipsum sine peccati merito non est, &c.

Idem

Idem paulo post: Sicut prodest humilitas servientibus; ita nocet superbia dominantibus. Nullus autem natura, in qua prius Deus hominem condit, servus est hominis, aut peccati, &c. Veluti etiam id plenius D. Paulus, *ad Rom. 6, vers.* 17, explicat, atque, quum inde per Christum liberati simus, & servitute libertati restituti, ita exultanter lætatur; Gratia autem sit Deo, quod fuistis quidem servi peccati: id est, non amplius tales sitis, &c. Qui enim (ita pergit) servi eratis peccati, liberi sitis iustitiæ. *vers.* 20. quum alias conqueratur, quod venundatus esset peccato; *Rom.* 7. *vers.* 14. Velut olim Iosephus in typo Christi venundabatur in Ægyptum, & inde servitutem eius posteri incidebant, eo usque donec per Mosen miraculose ex illa sæva carceris domo per mare rubrum educerentur. Quemadmodum ipse Iehova ad Israëlitas suos id attestatur, quod eos ex domo servitutis eduxerit. *Deut.* 8, *vers.* 14. In qua figura Ægyptiacæ captivitatis nobis egregie quoque describitur nostra in Christo & per Christum liberatio. Quod merito heic considerandum venit. Totum enim genus humanum, peccato serviens, uti inciderat in regnum potestatemque tenebrarum, id est, Sa-

est, Satanæ, quem ob id Christus principem huius mundi vocat; ita quoque duplicem heic invenimus servitutem: peccati videlicet unam, & satanæ alteram. Vtraque sane Ægyptiacam gravitate sua multis nominibus excedit. De servitute peccati extat testimonium Christi, *iam dictum*, *Ioh.* 8. De servitute Satanæ mentionem subiicit Paulus, 2 *Tim.* 2; ubi dicit: Ne quando det illis Deus resipiscentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem. Et *Ephes* 2, *in principio capitis*. Ab utraque servitute liberati sumus à Deo per filium eius Christum Iesum, servatorem ac dominum nostrum. De liberatione à peccato dixit angelus ad Iosephum, *Matth.* 1. Ipse liberabit populum suum à peccatis eorum. Et *Iohan.* 8 Christus ipse. Velut etiam, de liberatione è regno Satanæ, *Lucæ* 11: Quum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet. Quum autem fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma eius auferet, & spolia eius distribuet. Et Apostolus, *Coloss.* 1: Qui eripuit nos, inquit, de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ. Quare caveat unusquisque ne viliorem hanc

hanc liberationem nostram ipsa Ægyptiaca censeat. Quanto enim durior est peccati & Satanæ servitus, quam fuit servitus Ægypti; tanto illustriori argumento nobis constat, habere nos Deum redemptorem & servatorem. Quapropter & nobis proposita sunt liberationis nostræ monumenta, non solum in verbo Euangelii, sed etiam in omnibus pietatis negociis, ne tanti beneficii obliviscamur: deinde, ut liberatoris nostri voluntati ac cultui perpetuo simus addicti, nec unquam revertamur in Ægyptum, novamque nobis servitutem caussemur; ceu faciunt illi, qui tam inconsultam distantiam interponunt inter tales aliasque servitutes, ubi nulla viget pietas Christiana. Vbique certe omnia ad voluntatem Dei sunt disponenda & peragenda. Frustra enim colunt me, repetit Christus ipse ex Esaia, docentes doctrinas & mandata hominum. *Matth. 8, vers. 9.* Et, Omnis planta, quam non plantavit pater meus cœlestis, eradicabitur. *c.* 15, *v.* 13. Etenim servire Deo, nihil est aliud, quam voluntati illius (quam ille nobis non è cerebro nostro comminiscendam, sed in verbo suo infallibiliter cognoscendam proposuit) se obedientem præstare. Hic cultus ille gra-
tus

tus est, in quo vera libertas Christiani hominis consistit. Velut certe iniquissimum foret, si quis servus hero suo, secundum quod ipsi videretur, & non secundum illius voluntatem, serviret. Deus vero est liberrimum agens, *ut Relector in sua metaph. testatur.* Ideoque illum in vera libertate hic imitatur, qui voluntati eius se dedicat devovetque tantum. Atque hoc est vere servire Deo, si toto corde huic quis sit deditus; & eum, ceu filius parentem diligat. Vti passim talis locutio in sacra Scriptura habetur. *Eccl. c. 4. v.* 12, 13, *&* 15, dicitur: *Sapientia exaltat filios* suos, & prehendit manu eos qui quærunt ipsam. Qui diligit eam, diligit vitam, & qui mane incumbunt in eam, lætitia explebuntur, &c. Qui serviunt illi, ministraturi sunt sancto: Nam diligentes illam, diligit Dominus, &c. Item, *c.* 10, *v,* 28: Servo intelligenti servient liberi, &c.

Ita quoque elementis mundi inservire quis dicitur, & affectibus, qui nōdum in regeneratione spiritus plene vivit; ut D. P. infantibus eos adsimilat. *Gal.* 4, *vers.* 3; nec non servitus pro coniugalis vinculi obligatione sumitur, 1. *Cor.* 7. *vers.* 15; ac servitus legum est, circumcidi, *Gal.* 2. *v.* 4.

At Christus propterea servi nomen acce-

accepit, *Esa.* 42.1; *Matth.* 12, *v.* 18, uti per eum libertatem filialem coram Iehova patre nanſciſceremur. Vade, Paulus ait, *Gal.* 4, *v.* 4, 5, 6, Poſtquam venit tempus, emiſit Deus filium ſuum, factum ex muliere, factum legi ſubiectum, ut eos, qui legi erant ſubiecti, redimeret; ut adoptionem acciperemus. Quoniam autem eſtis filii, emiſit Deus Spiritum filii ſui in corda veſtra, clamentem, Abba, pater. Itaque non amplius es ſervus, ſed filius; Quod ſi filius, etiam hæres Dei per Chriſtum, &c. Vnde etiam in amicitiam ſuam ita nos omnes adoptat Chriſtus ipſe, ut nolit, nos amplius dici ſervos, ſed amicos, *Ioh.* 15, *v.* 15, his verbis: Non amplius dicam vos ſervos; quia ſervus neſcit, quid dominus ipſius facit: Vos autem dixi amicos, quia omnia, quæ audivi à patre meo, nota feci vobis.

Quum itaque ea libertas plene reſtituta ſit nobis, per quam omnes, quotquot obſignati eſſe cupimus eius, qui nos liberavit, ſpiritu, priſtinæ ſtatum libertatis ſumus conſequuti; annon eandem libertatem cum omnibus communicare debemus inter nos? Si maiora poſſidemus, quur in minoribus adeo ſimus invidi, ut per ea iterum maiora amittamus?

Nam-

Namque qui ita imperare cupit proximo suo ,ut non in amore dulci concordiam quærat, sed quasi pro mancipio eum habere malit; is solvit amabilissimum vinculum , quo in unum illud corpus , cuius caput Christus, omnes quasi membra æqualiter constricti tenemur. Vnde Christus ad talem æqualitatem omnia sua membra redigit , nec ullam præeminentiam in suo regno cuiquam admittit : Imo, *Matth.* 20,*vers.* 27,dicit : Quicunque inter vos voluerit esse primus , esto vester servus. Quo ipso suum imperium omnino à gentium & mundano regno separat,quando ita dicit : Scitis, Principes gentium in eas dominari, & magnates potestatem exercere in eas. Verum non ita erit inter vos: Sed quicunque voluerit inter vos magnus fieri,esto vester minister. *Ibid. v.* 25, 26. Proinde D. Paulus nos ita commonet , ne quis in servitutem hominum se dedat. Precio , ait , empti estis; ne estote servi hominum, 1 *Cor.* 7. *v.* 23. Omnes enim filii Dei estis, per fidem in Christo Iesu , &c. Non est Iudæus,neque Græcus : non est servus,neque liber, &c. Quod si vos estis Christi , nempe Abrahami semen estis, & secundum promissionem hæredes. *Gal.* 3, *vers.* 26,28,*&* 29. An non in hac

hac norma nobis ubique sit ambulandum? an non in regno vivendum, ubi Spiritus Domini in vera libertate præsidet? Nam Spiritus sanctus ibi est συνδετικός. *2 Corinth.* 3, 17; *Col.* 1, 14. 1 *Pet.* 1, 18. Vbi Spiritus enim Domini, ibi libertas; qui idem eiusdem testis & arrhabo est. Non decet igitur quenquam inde pedem reflectere; ut monet acriter Paulus, simul nos convellens. At nunc, ait, quum noscatis Deum; imo potius cogniti sitis à Deo; quomodo convertitis vos retrorsum ad infirma & egena elementa, quibus ad superiora regressi servire vultis? *Gal.* 4, *v.* 9. Quasi diceret, si ad elementa mundi vos convertatis, non poteritis Deo rite inservire. Servus enim Dei esse nequit, qui quærit hominibus placere. *Gal.* 1, *vers.* 10, quum talis servitus non ex vero & sincero amore cordis renati proficiscatur, in quo libertas iucundissime cum servitute liberali conspirat. Namque libertas Christiana charitati, non carnis libidini, vel avaritiæ aut ambitioni, subiecta est; 1 *Cor.* 8, *vers.* 19. Vnde tandem ita concludit D. Paulus: In libertate igitur, qua Christus nos liberavit, perstate, neque egredientes denuo implicamini servitutis iugo. *Gal.* 5. *v.* 1. Vos enim ad libertatem vocati estis, fratres, ad li-

ad libertatem vocati estis, fratres, ait; tantum ne libertatem arripite ut datã carni occasionem: sed ex charitate servite alii aliis. Nam tota lex uno verbo completur; isto videlicet: Diliges proximum tuum ut teipsum. v. 13, & 14.

Quicquid inde non veras agit radices, nullatenus cum voluntate Dei congruit: Nec prodest quid bona intentio, quæ passim proclamari solet. Nulla enim est bona intentio, quæ contra Dei verbum, ex solo humanæ rationis ductu, aliquid in Dei cultu aut constitutione regni eius statuit. Ne facitote quisque quicquid rectum videbitur in oculis suis: sed quæcunq; vobis præcipio. *Deut.* 12, 8, *&* 11, 8. Velut nec ipse Christus ex proprio locutus est; sed quæ Pater mandavit. Quod & ipse Spiritus Dei agit; ceu Christus dicit; Ille quum venerit, ex meis sumet, & vobis annunciabit.

CAP. X.

De fructibus Christianæ servitutis, libertatem demonstrantibus genuinam; deque occulte subrepentibus servitutis speciebus aut modis.

EX his igitur meridiana luce clarius constat, non tantum duplicem esse ser-

servitutem; internam & externam; sive spiritualem, (quæ bona aut mala extat; quarum hæc aut peccati aut satanæ est) & corporalem sive carnalem: sed etiam quomodo utraque libertati, tam spirituali & corporali, opponatur. Spiritualis servitus, sive interna, quæ sua natura mala est, ita extreme contradicit libertati internæ, ut etiam in æternæ condemnationis præcipitium sua via penitus hominem abripiat: ipsumque Dei filium humanam massam inducere, suaque morte nos è dicta redimere condemnatione oportuerit. Servitus autem ea, qua Deo renati, ductuque Spiritus sancti viventes, nos in Christo & fide consecramur, quum idem præstet quod libertas in Christo recuperata expetit; id est libere Deo in sanctitate fidei & amore Dei atque proximi serviat: inde cum libertate Christiana coincidit, & eius virtute sancta vestita incedit; uti sic rite in hac servitutis Christianæ forma filii, hæredes, amici & cohæredes Christi dicamur. Vnde triplex iste fructus in nobis evidens est. Primum, ut sciamus, conscientias nostras exemptas esse omnium hominum potestate. *1 Cor.* 6, 1; & 7, *v.* 23. Deinde, ut caveamus, ne damnemus fratres adhuc rudiores: quum domino stent

 aut

aut cadant. *Rom*.14. *v*.4. Tertio, ut veris, id est, spiritualibus cultibus, in integritate fidei vividæ, non mortuæ & verbalis solum, nec in creaturis vanis, Deo serviamus; sed tanquam Christo induti; nec nobis aliisve ad malum simus faciles. Atque hoc est proprie, quod D. Paulus, 1 *Cor*. 7, *v*. 20, 21, 22, 23, 24; *&* 1 *Tim*, 6. *v*. 1 *&* 2, docet; ubi servitutem carnalem, ob necessitatem temporis & consuetudinem eius, submiscet; ut eos, qui coacti iugum hoc peccati & iniquitatis portant, ad patientiam exsuscitet, ne indignatio ipsis subrepat; tametsi indignum sit, eum servitute premi, qui tanto precio sanguinis Christi est redemptus. nam duo hæc addidit; ut caveant, ne servi fiant hominum; aut licet sint, ne tamen ob id magnopere contristentur; interim ut adspiret quisque ad libertatem externam; quamquam, si quis sit Christi servus, nihilo futurus sit coram Deo melioris deteriorisve conditionis, sive nunc inter homines dominium habeat sive servitute affligatur. Sic Paulus pro temporis ratione locutus est; & admonitionem eam tam dominis quam servis dedit propterea, ne nomen Dei & doctrina eius blasphemaretur, si scandalum inde exurgeret. Doctrina enim Christi est

ver-

verbum pacis, amoris, concordiæ, & humilitatis, quod ab omni abhorret tumultu & discordia. Proinde de facto quod locutus est, id nequaquam de iure accipi aut intelligi debet aut potest. Nec obstant, quæ *Exodi* 21, 2; *Levit.* 25, *Deuter.* 15, de venditione in servitutem Hebræis ad septimum usque annum permissa, tum voluntaria, tum ob paupertatem pro abigenda fame facta, leguntur; quam quoque Imperatores Diocletianus & Maximianus, *l.* 1, *C. de patr. qui fil. distrah.*, sanciverant. Namque eadem heic ratio, quam Christus de divortio adducit, videlicet ob cordis duritiem talia contra naturam permissa fuisse, habebit locum. *Matth.* 19, *vers.* 8; *Marc.* 10, *v.* 5. & merito quidem leges tam acriter eorum ulciscebantur protervíam, qui libertatem, tanquam rem inæstimabilem, *l. libertas* 106. *ff. d. R. I.* & extra commercia humana remotam, *l. liberi* 70, *ff. de contrah. empt.* quamque damni caussa intercidere iura non patiuntur, *l.* 17. §. *cum existim. ff. de legat.* 1 1. *l.* 1, & 2. *ff. de comm. serv. manum.* parvi faciebant. Unde non immerito paria habentur, semet ipsum interficere, ac vendere; quum non tantum improbitate facti, sed & furto sui ipsius lædat rempublicam. Quod legi-

legibus adeo Imperatores voluerunt coërcere aut punire , ut venditio talis non tradat emptori dominium; quia membrorum suorum nemo est dominus; *l.* 13, *in pr. ff. ad l. Aquil.* nec cuiquam licet in detrimentum reip. civitatum eiurare , & ex libero se servum constituere: quia libertas res est publica. *l. si quis* 53, *ff. de fideic. libert.* Vnde Imperatores negarunt servos fieri qui se servos professi fuerint. *l.* 6, *l.* 39, *C. de liber, caus. l.* 22. *in pr. C. de agric. cens. lib.* 11. Ceu etiam Adrianus Imperator pœnæ subiicit qui se castrandos dederint. *l.* 4 *ff. ad l. Cornel. de Sic.* Imo nec pacta quidem, quibus se sponte quis in servitutem tradidit, subsistunt ; *l. post.* 36, *C. de lib. caus.* quia quæ contra bonos mores fiunt , contraque utilitatem publicam , atque in ruinam pascientium ; nullo iure robur ac valorem acquirere valent. Vt inde pateat , quantopere ius externum etiam tali resistat violentiæ libertatis.

Sed ante omnia hoc loco illud bene notandum occurrit, quod tria principalia tempora, quibus mundi totius periodus (quamvis quatuor in sacra Scriptura annotentur) contineatur, veteres constituta dixerunt. Vtpote, primum, quod fuit ante legem, secundum

sub

ſub lege, tertium poſt legem. & tandem his accedit apocalypticum. *Daniel. cap.* 12, *v.* 7, *& Apocal. cap.* 20. Duo millia annorum ad tempus ante legem referuntur; quibus includuntur & maxime ſeculi primi tempora, quando mortales in æquali dominii ſtatu omnes liberrimi ſimul vixere. ubi nec talis forma reipublicæ ſuperiorum & inferiorum, nec ulla ſpecies ſervitutis cognita fuit; ſed omnes naturali libertate æqualiter fruebantur. velut etiam omnes eandem linguam naturalem locuti ſunt citra corruptionem; quæ poſtea in turris Babylonicæ ædificatione, nova comminiſcendo ſtatuum genera, ingruere cæpit. Quum vero libertas ea mortalium in tantum abiret abuſum, ut nulla amplius ſupereſſet pietas, nec homines correctionem ſpiritus Iehovæ admitterent; coactus eſt Iehova terris diluvium immittere, *ut Gen.* 7. *apparet*; quandoquidem & pravam libertatem (*Iob.* 11, *verſ.* 12. *Ierem.* 34, *v.* 15, *Oſe.* 7, *v.* 16, 2 *Petr.* 2, *v.* 18) quoque improbat Spiritus Dei. Factum hoc eſt anno mundi 1657. Ac poſt ingruentem cataclyſmum anno 61 incepit regnum Nimrodi, ſive Babylonicum; *cuius incrementum & tyrannidem egregie deſcribit Ioſeph. lib.* 1. *ant. Iud. cap.* 5. à quo uſ-

que ad annum mundi 1757 homines ita inceperunt vires ostentare suas, ut tandem in ædificationem turris mirandæ altitudinis erumperent. & quum hic annus centesimus post cataclysmum fuerit, & iubilæus, cum Sabbathicum dicunt, quo Deus linguis confusis dissipavit agmen Nimrodicum. *Seth. Calv. in chron.* Fuit turris illa artificiosissime constructa; *ut videre est apud Herodotum.* Inde usque ad mortem Noachi, qui prioris mundi amœnitatem & lætitiam admiratus erat, & alterius undis dilacerati vastitatem & miseriam ingemuerat, numerantur anni 248, quum ætatem suam annis 950 complevisset. Anno autem decimooctavo statim post obitum Noachi Abraham primum iussum accepit à Deo, ut peregrinaretur cum uxore sua & tota domo ad locos ignotos terræ Canaan & Ægypti, quum esset annos natus 75. post diluvium anno 366; sub Niniæ regno, qui successerat Semiramidi. Ita iam succreverant servitutes, ex quo Noach filium suum Chamum atque Canaanum diris imprecationibus, ob contemptus crimen & pervicaciam erga parentem, ad servitutem devovisset, ut maledictione illa, *Gen. 9, v. 25*, gentes in gentem mutuis belli & subiugationis conflictioni-

ctionibus insurgerent. Vnde principes arbitria sua pro legibus venditare cœperunt, *ut ait Iust. lib. hist. in pr.* Cuius etiam verba de Nino sic se habent: Ninus magnitudinem quæsitæ dominationis continua possessione firmavit. Domitis igitur proximis, cum accessione virium fortior ad alios transiret, & proxima quæquæ victoria instrumentum sequentis esset; totius Orientis populos subegit. Tanta crudelitas non modo nihil remisit, verum etiam cum insatiabili regnandi libidine eousque accrevit, ut mulier quoque Semiramis viri naturam transcendere conaretur. Adeo demutata fuit inclinatio naturalis, ut sinistra palmam dextræ præripere auderet. An igitur non inde prava consuetudo potentior evasit natura, eamque superavit? Hinc videlicet opiniones præconceptæ deleverunt naturæ nota principia, ex quibus elici ius debebat; eæque crudeli protervia in tantum sibi vires maiores acquisiverunt quotidie, ut servitus perpetuo gravior sub prætextu rationis huius erroneæ introducta fuerit, & libertas vera cum iure naturæ apud omnes ferme prorsus pessum ierit, exceptis iis, quos tyrannidis potentia ad summum evexerat fastigium dominationis. id quod exempla in regibus

Sodomæ & Gomorrhæ, *Gen.* 14, & 19. nec non in Israëlitarum servitute durissima in Ægypto, in qua ab obitu Iosephi usque annos 142 miserrime vixerant, clare satis demonstrant. Postea anno mundi 2453, quum intervenissent ex obitu Noachi huc usque 448, à diluvio vero *696*, id est, ante natum Christum 1495, quo Israëlitarum exitus & promulgatio legum Mosaicarum insecuta est, quumque Deus probasset corda hominum nimiæ perversitati adsueta & indurata, tum quoque ut typum misticum in liberatione filii Christi Iesu in *his* præfigurarer, relinquendo illis leges adsuetas, confirmavit quæcunque ita impensius amarent. Velut *Exod.* 21 servitutem quidem illis stabilit, sed tamen ad tempus eam, in quam quis ob inopinam famem fuit coniectus, à perpetua servitute separat, cui mancipabantur emiti ex peregrinis : tum beneficium liberationis iisdem applicat. Si vero quis septimo anno libertatem oblatam recuperare nollet, iussit hunc iudicibus sisti, eique ad postem applicato, perforata aure, perpetuam servitutem imponi, ut ita turpitudinis nota illis esset infamis, quod libertatem à lege indultam tam turpiter respuerint. (quem etiam morem

rem Romani addidicere postmodum, *ut supra cap.3. diximus.)* Nulla enim servitus turpior, quam voluntaria, *ait Sen. epist.* 47. Quum igitur homines temporibus illis, quibus sub Lege vivendum erat, minime desinerent suos propagare mores malitiæ, & deviarent semper, tandem in aliam servitutem Babylonicam præcipitati sunt, ut novus inde elucesceret typus futuræ liberationis, ad quam remittebantur, ut in Messia totius mundi ferventius eam anhelare, & desiderio sanctiori ambire inciperent: Donec demum tertio Christus in mundum veniret, legem compleret, suumque plane novum aperiret nobis regnum, in quo gratia Patris esset quidem cunctis reddita, modo ingratitudo mortalium semet ipsam tanta salute non indignam censeret.

Exuperavimus nunc igitur hoc quoque tempus, quod post Legem vocant usque ad hanc inclinationem diei sexti. &, si singulos millenarios, iuxta vere sapientium computationem, & mysticum sacræ Scripturæ intellectum, ad singulos referamus creationis dies: iam mox instabit apocalypticum illud optatioris affulsionis tempus, & plenioris lucis gratia in terris his, quum Christi regnum propter multas servitutum confictas formas, & te-

& tenebrarum involutiones, vera libertate sua hucusque tam dire privatum fuerit, ut non raro vix vestigia Christianæ concordiæ & dilectionis reliqua extiterint. Namque ubi omnia sacra in superbam dominationis formam convertuntur, num ibi vera Ecclesia ædificari queat? Religio quidem vulgo prætexitur; si tamen res ipsa examinetur, imperia quæruntur, & iurisdictionis amplificatio; *rel. sect, 7. d. c. num. 8, ait noster.* Quomodo igitur per Christianorum humanitatem eo deventum est, ut inter eos servitus iam prorsus exspirarit, excepto eo vestigio, quod in hominibus propriis seu animis mortuis adhuc elucet? *ut idem sect. ead. num. 1 dicit.* Non certe bene agit, quod misericordiæ iniustæ reos convincere laborat qui ne quidem fundamenta servitutis in abrogando attingere potuerunt. Nam si caussa una tantæ humanitatis fuit, ut proposita libertate multos allicerent ad amplectendam religionem; & altera, quod indignum putarent servire hominibus, qui tam precioso sanguinis Christi lytro redempti essent; *ut ille asseverat iuxta c. 1 de Iud. Sarrac:* fieri omnino non potuit, ut modum ulla misericordia inique excederent. Quippe propositam habuerunt libertatem, & liberatio-

berationem à servitute; quam non per se respexerunt, sed propter quid, quod indignum putarent, si Christiani aliis ad servitia obstricti essent. Quod sane nihil aliud arguit, quam studium alicuius gloriæ propriæ; quam affectarunt in eum finem, ne Christus esset principalis scopus, hominumque salus inde dependere videretur; sed ut illi possent solummodo sui studii in hoc declarare industriam. Velut etiam statim à principio in eo graviter aberratum fuit, quod distinctio & differentia talis inter Christianos sit instituta, ut alii spirituales, vel ecclesiastici, alii mundani laicique dicerentur. Quasi vero Christianorum status aliud quidvis esset, quam vita in spiritu; quæ ipsis regeneratis est regnum Christi, nemoque regeneratus dici potest, qui in spiritu non vivat. Dona quidem sunt varia; sed tamen omnes qui ad Christum pertinent, eius sunt membra, infimus pariter atque supremus, *ut supra dictum est*; ut inde nulla sit differentia. Atque hoc est, quod neque inter nationes Paulus distinguat, quum omnes undique sint in Christo tanquam in capite uniti, *ut ait; ad Eph, 6, & Gal.* 4; quum omnibus eadem Christi communicetur iustitia & salus; qui nullatenus ita inter se distare pos-

possunt, ut alter habeat spiritum, qui ipsi spiritualitatem adiiciat, alter vero ab eodem sit alienatus. Imo qui non habet Spiritum Christi in se habitantem, is nec Christi est nec spiritus eius. *Rom.* 8, 9, 15. 26; 1 *Cor.* 3, 16; *item* 12, *v.* 3, 13; 2 *Cor.* 4, 13, *&* 6, 6, *Gal.* 5, *v.* 16, 18, 22. *Eph.* 1, 13, *&* 2, 18, *&* 5, 15. *Phil.* 1, *v.* 19, 27, *&* 5, 19. Quippe sanctificamur spiritu omnes; 2, *Thess.* 2, 13. *&* 2. *Tim.* 1, 14, 1. *Pet.* 1. 2. Ex quo simul hoc patet, quod non tantum Relector *sect.* 7, *num.* 9. frustra quærat, an eadem lex omnibus sit Christianis observanda, sed etiam recte contra suam opinionem inferat: Si argumenta ab unitate ecclesiæ petita prohibent, quo minus possint esse inter Christianos servi; eadem consequentia extinguant omne ius belli, quia bella scindunt unitatem. & maxime Christianorum bella quid dixerunt à civilibus, quum omnes sint eiusdem civitatis cives?

Vnde quoque recte agunt, qui servitutes inter Christianos in universum damnabiles statuunt. *Bart. in l. hostes ff. de capt. & postl. Salyc. in l. ab hostib. col. 2. C. de captiv. Alciat. in l. hostes. vers. at cum de V. S. Ioh. de Ferr. rubr. contr. rebell. tract.* 3 *artic.* 10. *Duar. t.* 3, *c. qui testam. fac. poss. Covarr. part.* 2 *relect. c. peccatum.* §. 11, *num.* 6, *de R. I.* *Donel.*

Donel. lib. 1. com. Iur. Civ. c. 12. Alb. Gent. de iur. bell. lib. 3, c. 9, q. 3. Arn. relect. pol. c. 3. sect. 7, num. 7. Sic & frustra expetit à Christianis unam civitatem politicam, & perniciosam contra expressum Christi verbum supponit distinctionem, quod bella gerantur non à civibus ecclesiæ, sed à civibus rerumpubl. mundanarum, & quod salva fraternitate spirituali ius gentium colere, ac servos ita confratres efficere queant, quanquam pietati & iustitiæ contrarium videatur, *ut habet ibid. num.* 10. Christus vero ait; Regnum Dei est in vobis. &, Nemo potest duobus dominis servire. Non potestis calicem Dei & calicem simul diabolorum bibere, *addit Paulus.* Ergo si civis reip. mundanæ quis sit & bellum gerat, eo ipso se excludit ab ecclesia: ac proinde in bello si occumbat, quonam abiturus est, qui regno iræ Dei servit?

Sed ne latius evagemur, redeamus ad scopum. Iura veteris servitutis inter Christianos hodie abolita censentur prorsus, *ait Christ. Besol in pol. cap.* 10, *num.* 54. Verum si rem sanis intueamur oculis, adeo heic aberratum est, ut cernamus duplicem maxime superesse in ipso Christianismo servitutem. Alia est occulta, alia manifesta.

Occulta

Occulte latens, passim per omnes tacitis pedibus serpit respublicas, imperia, & regna, quam non adeo sentiunt subditi neque vulgus, ut solummodo hæc species cognita sit aut legislatoribus, aut magistratibus, nec tamen omnibus membris, quum arcana summa in se contineat. Vnde quoque non miror, quod hanc non inter arcana sua, quæ rebuspubl. applicavit Clapmarius, retulerit; ne nimium innotescerent quæ invidiam nimiam conflarent. Hæc mihi praxis per viginti annos variis in locis occurrit, ubi talem observavi apud omnes summo studio tanquam secretum secretorum occultari, cuius quippe energia in auctione gloriæ & privati commodi quam potentissima sit. Quoties deprehensum id à me viderunt, ii quorum gloriæ & utilitati cum maxime intererat, statim summo repressus sum odio. Sed videat, ut quisque suæ consulat conscientiæ; ego cupio innoxius heic reperiri. Tamen hæc res alibi aliter aliterque practicatur, pro loci, geniorum & temporis conditionumque ratione, &c. Absit, ut cum periculo vitæ talis non sat tuta cardinalis malitiæ patefactio ulterius progrediatur.

Manifesta autem servitus, quam in usu adhuc passim cernimus, duplex

est, alia familiaris & genuina, alia ex antiqua barbarie aliquid adhuc redolens.

Familiaris est ea, sine qua nulla prope domus sibi & conservationi suæ recte constare potest. Quumque longe sit usitatissima, & unicuivis obvia, non opus est, ut pluribus eam describamus, modo id constet, quod sit ea, quæ locationem & conductionem ingrediatur. Vnde eatenus in ius civile incidit, quum personæ liberæ, ministri, famuli, aut ancillæ, operas suas hero aut patrifamilias ad certum tempus pro certa mercede elocant. Proinde decitur contractus facti, dum locator operam suam conductori in re vel persona eius præstat. *§ item quæritur. Inst. h. t. & l. 2. ff. eod. l. 19. §. si quis, ff. h. t. l. 20, l. 65, ff. de contrah. empt.* Hic locator est, qui inchoat contractum, & se alicui prior offert; conductor, qui placitum offerentis accipit. *l. 13, §. 1. l. 25, §. qui columnam. l. opus 36, l. 38, ff. h. t. Cuiac. obs. 28, lib. 2. Borcholt. de pact. c. ult. num. 18. late Gœd. ad l. 5, §. 1, n 2, de V. S.* Quamvis alii heic distinguant inter personas urbanas aut rusticas, res tamen eodem redit, quoad hanc contractus formam.

Altera servitus, quæ adhuc antiquam duritiem repræsentat, prope est

ad rusticam plebem redacta. Besold. *d. l. pol. num.* 58. ubi ita ait: Porro servitute quia vix possumus carere, ideo ea etiam nunc ab usu haut plane discessit, sed in rusticis quibusdam fere hæret & agricolis, &c. Practici homines proprios vocant.

Sic & Frid. Hus. *in tract. de hom prop. cap.* 2, *num.* 5. id affirmat, dicens: Servitus apud nos potissimum hæret in rusticis, agricolis, censitis colonis, & id genus aliis hominibus rem rusticam tractantibus.

Quamvis autem horum omnium appellationes promiscue vulgo accipi soleant, tamen quum ipsa rei significatione varient nonnihil, rite ea distinguendo is explicat. unde eius libellus consulatur, satis scite conscriptus, si res non ad aliam dispositionem reduci queat. Consuli quoque heic alii possunt, qui in eadem erronea sunt opinione, iuxta Platonis sententiam; qui putant, Christianos illæsa conscientia servorum opera uti posse. *inter quos est Don. lib.* 1. *com. cap,* 12. *Brench.* 1. *missel. ads.* 4. *Velst. cent.* 9. *pol. dec.* 3. *th. ult. Iac. Mart. coll. phil.* 1, *disp.* 10, *disq. ult. &c.* At longe rectius Lehman. *chr. Spir. lib.* 1. *cap.* 20. ubi abunde id disquirit. Igitur valeant illi turpes barbariei revocatores, qui affirmare audent,

audent, quod reipubl. expediat, si antiquum ius servitutis, herilisque potestas, denuo in vigorem reducatur. Sed hanc barbaristarum talium opinionem detegemus mox *in cap. de republ. Plat. male intellecta.*

Interim non inconveniens erit, Frid. Husan. *in tract. de hom. prop. cap. 1, num.* 34, super hanc quoque audire quaestionem. quam ita formavit: An vetera captivitatis & servitutis iura, quibus alii alios ferarum in morem & contra naturam subiiciunt, hodie inter populos Christianos obtineant? Respondet ipse sibi, tali modo: Ac satis quidem adparet *ex l. si quis* 21, §. 1, *ff. de cap. & postl. rev.*, eos, qui in dissensione civili capiuntur, in servitutem redigi, quum ne hostium quidem numero habendi sint. *l.* 24. *ff. eod.* Sicuti nec ii servi sunt, qui à latronibus vel à confoederatis capiuntur. *l.* 7 *ff. eod.* Itaque quod quis in latronum potestate fecit testamentum, ratum est. *l.* 13, *ff. qui test. fac. pos.* Quum autem orbis Christianus una quasi sit resp. civitasque filii Dei, domini nostri Iesu Christi, 1. *admens.* 11, *q.* 3, interque se & foedus & societatem & hospitium habeat; *argum. l.* 5, §. *in pace* 2, *ff. de capt.* consequens est, eos, qui in dissensionibus civilibus & intestinis lanienis

(quæ latrocinia potius quam bella esse putantur, *Fab. in §.item, ff. de rer. divis. fac. text. in l, si quis, §. fin. ff. de capt.*) in potestatem alterius partis veniunt, in servitutem non incidere; sed libertatem retinere. Idque lege divina sancitum est. Nam *Levit.* 25, *v.* 29, *Deut.* 24, *v.* 7, 2. *Paral.* 8, *v.* 9, cautum esse legimus, ne populus Dei, seu gens Israëlitica, cives tribulesque suos, utpote fratres, servituti subiiceret. *D. Chyt. in Exod. cap.* 2. *Bar. in consult. Bitug. §. in gloss. n.* 1. *des constumes, &c. Ferr. l. all. num.* 25, *fol.* 9. Hinc videmus antiquissima consuetudine introductum, ut captivi præstita pecunia in redemptionis præmium, quam Græci λύτρον appellant, veniam abeundi impetrent. *Covar. in c. peccat. pag.* 2, §. 11, *num.* 6, *de R. I. in* 6, *& in relect.* 4. *decret. pag.* 2, *cap.* 3. *num* 13. *Alicat. in l. hostes* 18. *num.* 3, *de V. S.* Quare nec in eos iure belli sæviendum, &c. *idem tradidit. &c.* Verum de hac re & iure belli quid ea ratione sit statuendum in Christianismo, ex superioribus plenius patet. Id iam hac vice satis est, ut noscamus ex verbo Dei, quod pietas studium pacis unice in omnibus expetat, & proinde ei talia inserviant ministeria, quæ servitutem barbororum revocari nolint; ut non adeo sit ne-

cessa-

cessarium in Christianismo moribus absurdis vivere, aut Sclavonicam reducere consuetudinem, quam passim etiam ipsæ civium tribus abhorrent. Ac propterea usu receptum est, ut nemo admittatur in mechanica arte libere exercenda, nisi prius publicis litterarum documentis à magistratu is sit approbatus, quod ex tali genere non sit natus. uti hoc passim accuratissime observatur, licet minus sit probandum. Odosium hoc illis videtur nomen, quum Germanis dicatur *sclavus* ex nomine gentis, quæ ultima in servitutem aut subiugationem potius à maioribus eorum redacta fuit: quemadmodum etiam à devictis gentibus Getas, Dacos, Syros, &c. suos cognominabant servos antiqui. Alias proprie *sclavvny* nobilem denotat. *Bibliand. tract. d. commu. rat. ling. fol.* 13. Servi vero in multiplici variant differentia, pro regionum more, ut præstent varia onera de prædiis, quæ praxis potius observat, quam heic referri queant. D. Augustinus vero *de civit. Dei lib.* 19, *cap.* 16, optimum præscribit modum cuivis patrifamilias æquo iure dominandi, quando ait: Quia igitur omnis domus initium sive particula debet esse civitatis: omne autem initium ad aliquem sui generis finem,
 &c

& omnis pars ad universi, cuius pars est, integritatem refertur: Satis apparet, esse consequens, ut ad pacem civicam pax domestica referatur, id est, ut ordinata imperandi obediendique concordia cohabitantium, referatur ad ordinatam imperandi obediendique concordiam civium. Quod ex verbo Dei supplendum est Christianis; non aliunde.

Sed ut absolvamus hunc societatis tenorem, revertimur ad id unde tam diu digressi sumus.

CAP. XI.

De residuis privatæ societatis speciebus accidentalibus & accessoriis.

QVum omnes hominum actiones, & rerum gerendarum negocia quævis, sive publica sive privata, ex libertate aut necessitate agendi profluant, & inde maximam ii confusionem pariant cunctis, difficultatesque creent, qui libertatem nimia servitute supprimunt, & ius illud naturæ amabile constrictionibus tot iniquis & adversis sive contrariis communi societati mortalium eripere conantur: exinde coacti sumus, id paulo fusius expli-

explicare, ut eos retunderemus, qui fundamentum omnis naturalis conversationis ipsum ita misere nobis oppugnant. Quanta enim calamitas inde exorta sit sæpius, non tantum historiæ ubertim testantur, sed memini quoque, quam tristium hinc miseriarum in Germania atque alibi fuerim spectator. Velut id quoque superius exemplo Saxonum declaravi. Iniquus est, & naturam ipsam impugnat, quisquis libertatem eam, quæ communiter hominibus competit cunctis, vanitatis artificio sub specie iuris ficti abscindere & in regalia convertere annititur. Etenim libertas domini, ad quam nati sunt singuli, si ex universo populo ad certum quendam loci aut regionis præsidem coarctetur, is ex tali consensu dicitur omnium potens, & tanti iuris, dignitatis, eminentiæ, cum viribus quas huic singuli tanquam capiti rerum suggerunt, ut ex hac omnium constrictione maiestatem sibi conciliet, & inde verendus atque metuendus merito omnique honore dignandus veniat. Ex hac igitur maiestate si regalia iura dependeant, nihil aliud obtinent, quam ut id suis subiectis communicent iterum, quod saluti omnium & conservationi singulorum cum commodo

modo cuiusque profit. unde & commune bonum recte appellatur. ut priviligiorum longe alia ratio sit, quam vulgaris id fert interpretatio. namque aut in gratia bene meriti, aut loci commoditate taliter quidem fundatur privilegium, ut tamen nil aliud à superiori retribuatur alicui quam quod & antea tacito quodam naturæ iure illi debebatur. de quo alibi rectius agitur. Interim tamen id agere potissimum heic volui, quo nimii illi libertatis suppressores penitius hæc considerarent, nec ita acri cohabitantium invidia ducerentur; à perniciosis quinetiam consiliis abstinere melius discerent.

Verum ex iis quæ *cap.* 3, *memb.* 9, *superius* producta sunt, restant adhuc duæ societatis accidentariæ species; videlicet adoptio, & administrationis alicuius competentia: quas nunc paucis explicabimus.

Adoptionem autem, quum non tantum accidentaria, sed etiam rarior sit in usu, huic loco reservavimus. Etenim nihil aliud est, quam imitatio quædam naturæ, qua illi utuntur in solatium vitæ suæ, qui liberis & progenie naturali destituti sunt. Vnde ex æquitatis favore iure civili recepta & solemni constitutione confirmata

firmata fuit; atque etiam ab aliis nationibus usurpata. ut *Exod.* 2, *v.* 10, filia Pharonis regis Ægypti, Thermutis nomine, non tantum Moschi sive Mosæ hoc extractionis nomen, quod eum in scirpea arca ex flumine extrahi iusserat, imposuit, sed etiam in filium suum adoptavit: quum alioquin germanis liberis careret, *ut ait Iosephus*, quem successorem regni faceret. Mirabile certe nominis omen! Nam velut ipse Moses ex aquæ submersione extractus, à morte instanti per hanc adoptionem liberatus erat; ita quoque ipse à Deo electus & adoptatus fuit per filiam regis illius, ut populum Israëliticum ex servitute sævissima extrahendo, per medios maris rubri fluctus perduceret, ac è contra tyrannus ille tyrannici edicti sui, quo omnes Israëliticos puerulos in flumen proiici mandarat, ipsemet in aquarum submersione pænas daret. *Act.* 7. *v.* 22, *Ioseph. in antiq. Iud. l.* 2, *cap.* 5. Similiter adoptionem talem monstrat Plutarchus *in Theseo*, Demosthenes *in orat.* πρὸς Λεώχαρεν. ut ita apud Iudæos, Græcos, Ægyptios, aliosque populos in usu fuerit. Et licitum erat, tam ex consanguineis, quam extraneis, sibi quempiam eligere. ceu Moises fuit extraneus Thermuthidi: at Mardo-

chæus erat patruus Hadaſſamæ ſive Eſthreæ, quam moriente patre eius & matre in filiam ſibi adoptaverat. *Eſth.* 2, *v.* 7, *&* 15.

Adoptionis autem nomen generale quidem eſt; ſed latius accipitur, quam Weſembecius, *parat. ff. ad t. h. num.* 3, aliique ICti volunt, & ſanctiorem, quam vulgo traditur, originem habet. Etenim nos quoque tanquam alienigenæ, per Chriſtum patri Iehovæ adoptitii ſumus facti, quum legi mortis & condemnationis vixiſſemus ſubiecti, nec non ſub elementis mundi in ſervitutem redacti eſſemus; *ut D. Paul. loquitur ad Gal.* 4, *v.* 3, 4, *&* 5. At poſtquam venit plenum tempus, ait, emiſit Deus filium ſuum, factum ex muliere, factum legi ſubiectum; ut eos, qui legi erant ſubiecti, redimeret; ut adoptionem acciperemus. Quoniam autem eſtis filii, emiſit Deus Spiritum filii ſui in corda veſtra, clamantem, Abba, Pater. Inde merito etiam lætanti animo ita exclamat: Benedictus eſto Deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nobis omni benedictione ſpirituali, in cœlis, in Chriſto: Sicut elegit nos in ipſo ante iactum mundi fundamentum, ut ſimus ſancti & inculpati in conſpectu eius cum charitate: Qui prædeſtinavit

vit nos, quos adoptaret in filios per Iesum Christum in sese, pro benevolo affectu voluntatis suæ, ad laudem gloriosæ suæ gratiæ, qua nos gratis acceptos sibi fecit in illo dilecto. *Eph.* 1, *v.* 3, 4, 5, 6. Vt ita adoptio apud Deum Iehovam nostrum sit electio gratuita, qua hominum salus tanquam ex vero & nativo fonte promanat. Namque sicut voluntas illa æterna fons est promissionum, ita est & fidei nostræ fundamentum. Et nisi constet nobis illius voluntas, non poterimus ex eo de fide nostra certificari quod omnipotens sit Deus. Vbi de voluntate eius constiterit, ibi nulla nobis relinquitur ratio dubitandi de gratia & potentia eius. Quippe obsignat nos in Spiritu filii, quod eius simus filii; ceu Paulus *ad Rom.* 8. id adseverat his verbis: Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei. Non enim accepistis spiritum servitutis rursum ad metum, sed accepistis spiritum adoptionis, per quem clamamus, Abba, Pater. Et ipse spiritus testatur una cum spiritu nostro, nos esse filios Dei. *v.* 14, 15, *&* 16. Tum addit; Quod si filii, etiam hæredes: hæredes quidem Dei, & cohæredes Christi; si modo cum eo patimur, ut & cum eo glorificemur. *vers.* 17. *&c.* Ideoque adoptio

non

non tantum est actus imitans naturam, sed maxime gratiam Iehovæ. & veluti per adoptionem talem ex terris transimus ad hæreditatem cœlestem, quam nobis Christus acquisivit; ita quoq; gratum est imitamentum hoc, quo filiusfamilias è potestate sui parentis egeni in alienam familiam fortunæ splendidior is transit. *VVesemb.d.l num.* 1, & 2.

Alias quoque adoptatio quasi adsumptio dicitur. veluti apud Plautum, *in Cist. act.* 4, *sc.* 2, servus ille ita ancillam alloquitur; Sed ego rem meam magnam confabulari tecum volo. Sociam te mihi adopto ad meam salutem. quasi diceret, miserum esse in salute aliqua aut felicitate vivere, nec tamen habere quenquam, cum quo aut cum qua possis partiri prosperitates tuas. Felicitas enim absque socio, cum quo communem eam possideas, nulla absoluta dari potest. Quod si igitur non sit aliquis tibi domi natus, necessum, ut ad aliud medium recurras; quod tibi ius adoptionis suppeditat. Inde Romani quoque exemplo aliarum gentium adoptionem introduxerunt, & iuris constitutione singulari rite ordinarunt, ne cuiusquam hæreditas in detrimentum sui & Reipublicæ frustra distraheretur.

Nec

Nec tamen res hæc fuit absque singulari solemnitate; sed tam in persona adoptantis,quam adoptati, iusta requisita complexi sunt. A superiori etiam sive iudice, præsentatione facta, etiam extra locum iudicii, confirmari debuit. Quemadmodum Iosephus historiam Moisis satis egregie describit; eiusque in adoptione Thermuthis Ægyptii regis filia rite istæc observavit. Tanta, inquit, erat puerilis gratia (in Mose,) ut inviti homines ab hoc spectaculo discederent. quo factum est, ut Thermuthis hunc sibi filium adoptaverit, quum alioquin germanis liberis careret. allatumque patri ostendebat, dicens: De successore se cogitare, etiamsi Deus illi nullum filium gignere dederit. Hunc puerum, inquit, ego educavi, non minus indole, quam pulchritudine divina excellentem; quem Nilus ipse in sinum meum tradidisse videri potest, quem decrevi adoptare filium mihi; tibi vero in principatu ac imperio successorem. & cum dicto patri infantem in manus imposuit. At ille postquam acceptum ad pectus appressisset; filiæ gratificaturus, comiter diadema suum eius capiti imposuit. Moses vero, capiti pueriliter detractum, prolabi in humum passus, pedibus etiam calcavit. Id quod

quod mox ominosum, nihilque regno boni portendere visum est. Sacrorum enim antistes, qui nativitatem eius Ægypto cladem allaturam prædixerat, occidere puerum volebat, vociferans: Rex, puer iste, per cuius necem nobis securitatem Deus pollicetur, vaticinium iam confirmavit, insultando tuo regno, & diadema calcando. Hoc interempto, tam Ægyptiis metum, quam Hebræis spem & fiduciam adime. Thermuthis vero confestim eum eripuit, rege quoque, cui Deus, Mosis saluti providens, talem animum indiderat, non invito. Itaque educabatur quam accuratissime. Quamobrem Hebræi quidem felicitatem suo generi sperabant; Ægyptiis vero suspecta erat hæc educatio: Sed quum nemo extaret vel è cognatis regiis, vel ex aliis optimatibus, qui, etiamsi Moses sublatus esset, magnopere videretur procuraturus Ægyptiorum commoda, abstinuerunt ab eius cæde. Itaque sic natus, & sic educatus, postquam adolevit, brevi suæ virtutis specimem edidit. &c. Historia isthæc uti notabilis est, ita lepidam certe & vividam in hac adoptionis materia continet ac exprimit effigiem. Namque non solum liberæ voluntatis motu Thermuthis Mosem elegit, patrique tam con-

sensus

ſenſus quam confirmationis gratia obtulit, & eum ſibi nominavit; ſed etiam pro hærede & regni ſucceſſore declaravit, & in defenſione vitæ, periculi averſione, atque educatione ſollicita, ea præſtitit quæ parentes ipſi tam fideliter præſtare vix potuiſſent.

Sic Romanis quoque ſolemnitates ſuæ fuerunt heic ſingulares. quas Aul. Gellius, *lib.* 5, *cap.* 19, plene ſatis deſcribit; dicens: Quum in alienam familiam, inque liberorum locum extranei ſumuntur; aut per prætorem fit, aut per populum. Quod per prætorem fit, adoptatio dicitur: quod per populum, arrogatio. Adoptantur autem, quum à parente, in cuius poteſtate ſunt, tertia mancipatione in iure ceduntur; atque ab eo, qui adoptat, apud eum, apud quem legis actio eſt, vindicantur. Arrogantur ii, qui quum ſui iuris ſint, in alienam ſeſe poteſtatem tradunt, eiusque rei ipſi auctores fiunt. Sed arrogationes non temere nec inexplorate committuntur, &c. Etenim neque pupillus, (*ait Cuiac. in parat. C. lib.* 8, *t.* 47) neque mulier, quæ in parentis poteſtate eſt, adrogare poſſunt. Vna negatio deeſt, quia nec mas, qui in parentis poteſtate eſt, adrogari poteſt. Verum hodie omnes eæ ſolemnitates obſoleverunt, & in adoptione acta publica

publica sufficiunt; in adrogatione rescriptum Principis. Duo vero sunt casus, quibus patria potestas adoptione non acquiritur. Si mulier aliquem adroget: qui à patre, cui soli competit hæc potestas, assumit applicationem, qua & avita & proavita continetur; non materna, quæ nulla fuit unquam: tum filium mulier habere potest, non filiumfamilias. Item, si pater naturalis filium extraneo in adoptionem det. *quem casum Iustinianus introduxit l. pen. h. t. &c.*

Adoptionem autem talem non eodem modo ICti definiunt. Aliter Caius, Vlpianus, Schneidewinus, Vulteius, Giphanius, & Dd. communiter. Verum quum illorum definitiones ex veteri potius formula adoptionis natæ sint, quam quod iuri hodierno respondeant; suam unicuique relinquimus; saltem hoc in præsens adferentes ex Theophilo, quod sit actus legitimus, quo cognatus aut extraneus in familiam loco filii solemniter adsumitur. Nam tria potissimum heic consideranda veniunt: personæ; quinam adoptare & adoptari queant: modus; quo constituantur, quique species exprimit: & quis sit verus adoptionis effectus.

Quod ad personas attinet, adoptare possunt, quibus potestas vel à natura vel

vel lege non prohibita est. Natura arcentur, qui in perpetuum generare nequeunt, & sunt prorsus inepti ad procreationem; *§ sed & illud. Inst. hic.* deinde qui non in plena pubertate constitutus est. *§ minorem. & l.* 40, §. 1. *ff. eod. t.* licet aliter quoad illos introduxerit Leo Imp. *Novel.* 27. Lege arcentur fœminæ. §. 10. *& l.* 5, *C. h. t.* Quoad quasdam tamen iterum dissentit Imperat. Leo, *Nov. d.* 27. Prohibetur deinde adoptionis reiteratio. *l.* 37, §. 1. *ff. h. t. Cuiac.* 5. *obs.* 19. Tertio non potest pater filios adoptare suos naturales. *l.* 7, §. *in posterum, C. de natur. lib. Nov.* 74, *c.* 3. *Nov.* 89. *cap.* 11, §. *adoptionis.* Demum, quando maior natu masculus annum decimumoctavum excedens, minorem natu quemvis, vel plures in locum filii, filiæve vel nepotis, neptisve, & deinceps, ad imitationem naturalis patriæ potestatis, solemniter suscipit; & contra adoptandus adoptantem patrem agnoscit, ut nullus in mutuo consensu sit defectus. §. 4, 5, 6, 7, 10. *Inst. de adop. l. pen. C. t. eod.* Loco autem fratris, quum nemo naturæ talem gignat, nullus adoptari potest. *l.* 7, *C. de hær. instit.* Sufficit hoc, si tempore adoptionis adoptans pater esse queat, & quidem eius pater quem adoptat; ideo nec æqualis æqualem

ætate rite adoptabit. Olim civis Romanus quivis, non autem peregrinus, & civis Romanus masculus, non fœmina, nisi ex indulgentia Principis, ob solatium liberorum amissorum, *§. fœminæ, Inst. eod. l, 21, ff. eod. l. mulier. C. eod.* (quo casu fœmina filium adoptat, non filiumfamilias) & rursus civis Romanus masculus qui ipse in potestate patria non sit, adoptandi ius habebat. Furiosum quoque, quo minus adoptet, morbus impedit. In eo autem, qui adoptatur, tam accurate non distinguitur, feminæ an sint vel masculi? extranei sint an coniuncti, modo cum illis legis sit actio. *Vult. iurisp. R. lib. 1, c. 22.*

Modus adoptionis quum sit diversus, inde duæ exoriuntur species: videlicet arrogatio, & adoptio specialis.

Adoptio igitur specialis est, qua filiusfamilias alterius potestati subiectus, non contradicens, sed patre auctore, & magistratu competente interveniente, ac post contestationem actum adoptantis & adoptati approbante, ab alio coram adoptatur. *Donell. lib. 2. com. cap. 22. Althus. dicæol. lib. 1, cap. 80, num. 18.* Adoptio hæc iterum vel fit ab adscendente, vel extraneo. Quę ab abscendente fit, firmior & efficacior est, & ius patriæ potestatis & agna-

agnationis plene transfert ac communicat. *l.* 7, *l.* 23, 44, *ff. de adopt.* Ab extraneo autem facta non item; quum hic adoptatus maneat in potestate patris sui naturalis, & patri adoptivo tantum ab intestato succedat. *l. pen. Cod. de adopt.* Extraneus enim est, in quo nulla iura naturalia, quæ ad patrem referantur, concurrunt: cui, si à patre naturali filius in adoptionem datus sit, adoptatus filius quidem eius fit; sed non filiusfamilias: hoc est, id quidem ex adoptionis actu adoptans consequitur, ut adoptatus filius eius dicatur, sed non ut in ipsius sit potestate; haud secus atque si ex rescripto Principis aliquem adoptasset fœmina; sed adoptatus manet in patris sui naturalis familia & potestate, nec quidquam acquirit ex eo, nisi ius succedendi in bonis patris adoptantis. *d. l. pen. §. sed hodie.*

Adrogatio vero, ita à *rogando* dicta, (*Donell. lib.* 2. *com. cap.* 23,) est, qua, caussæ cognitione interposita, & rescripto Principis magistratui insinuato, is, qui sui iuris est, ab alio coram apoptatur, & rogatur, an filius adoptantis fieri velit: posteaque rogatus cum capite fortunas suas in familiam & domum adrogantis transfert. Vocatur hic actus translatio in

familiam *Alth. d. l, & l. num.* 10. Hæc olim lege Curiata fiebat apud populum Romanum, hodie lege Regia apud Imperatorem dicto iam modo *Vult. I, R. d. l.* 1, *cap.* 22. atque quum hæc cum caussæ cognitione faciat, quatuor solemnia conditionibus adiectis, observantur. 1. Arrogator tenetur cavere magistratui, quod bona arrogati nolit dissipare ulla sub specie; sed si moriatur is, quod defuncti successoribus ab intestato restituere velit. 2. Cavet, quod in quocunque casu expulsionis ipsi quartam partem bonorum sit relicturus, præterea, quæ ipsi attulit. 3. Si sit arrogatus minorennis, quod illum non aliter acceperit, quam si authoritas tutoris intervenisset. 4. Quod arrogatio non fiat ex caussa turpi, ideo eius vita inspiciatur. *Vide Gail.* 2, *obs.* 125. *& iur. Sax.*, *Landrecht, lib.* 2, *artic.* 3, *Zobel. p.* 3, *diff.* 15. *num.* 7.

Horum tamen, qui quævc in potestate parentum sunt, videtur & testamento fieri recte adoptio, si quis sit institutus hæres sub ea conditione, ut nomen testatoris ferat. *l.* 63, *§. si vero* 10 *C. ad SC. Treb. de quo modo latius Thesaurus decis. Pedemont. ult. Cuiac.* 7, *obs.* 7. Vbi tamen recte monet, confirmatione prætoris ad illam

iam opus esse, quod legati verbo *in l. 12. tab.* adoptio non comprehendatur. *l. 120, ff. de V.S. l. 38, h.t. l. 31, ff. de rit. nup.*

Sunt & alii modi quatuor; per baptismum, per arma, per capillum, & per matrimonium, quod contractum ad Morganatica: *Sed de his consulatur Giphan. ad pr. Inst. in h.t.*

Effectus adoptionis utriusque, qui olim fuit, etiam hodie valet, & manifestus est tam in adoptante, quam adoptato. Adoptans suscipiendo patris, & adoptatus filii nomen nanciscitur. *l. 23, l. 31. ff. de adopt.* quod agnatis patris adoptivi eodem iure adnascitur; & ius agnationis cum adoptantis patris liberis cognatisque consequitur, etiam sine consensu agnatorum suorum; excepto nepote, cuius patris consensus exigitur & in adoptato, qui est in potestate patris. Hinc pater adoptivus in bonis talis filii ius & patriam potestatem acquirit. Filius adoptatus è contra in familiam patris adoptivi transit, eius nomen adsumit, & gerit ac profitetur. *Gen. cap. 48, v. 16*, quamvis à naturali filio adhuc differat; cui dicitur adsimilari. & commodis patriæ potestatis fruitur, dignitatis paternæ particeps. Sed tamen non ius ei confertur sanguinis. Nam illud

iure civili nec dari, nec adimi potest. *l.8,ff.d. R. I.* Sed ius agnationis inducit. *l.28, l. 26, l. 34, ff. eod.* Ac obtinet hoc, si facta sit adrogatio à masculo. Si mulier aliquem adroget; quia à patre, cui soli competit, ea potestas sumit appellationem, idem arrogationis est effectus, qui adoptionis factae ab extraneo. Servus item adoptatus consequitur ius libertatis: sed arrogatio servi fieri non potest. *§ fin. tit. eod.* Succedunt etiam illi solummodo secundum testamentum ab intestato, &c. Si tamen pater adoptans plures habeat filios, ne lis interveniat, & iura suorum haeredum consequatur, atque antiqua adoptioni vis constet, solent patres, in adoptionem liberos hodie daturi, prius eos emancipare, atque ita sui iuris factos deinceps tradere arrogandos. Quae cautela iuris est. Ac velut olim iure Iudaico filius adoptatus patris nomen adsumebat, & nomen sanctum habebat; *Gen.* 48, 16. *Exod.* 2, 10. *Deut.* 28, 10. 4. *Esdr.* 4, 25. *Dan.* 9, 18. *Est.* 2, 7. *Esr.* 3, 28. *Ierem.* 7, 10. *Num.* 6, 27: sic in dulcissimum nomen Christi Iesu baptizamur, & Christiani vocamur; quia à Christo adoptati sumus. *Roman.* 6, 2, *& seqq. Act.* 11, 26. 2. *Cor.* 10, 7. 1. *Iohan.* 1, 7. *&* 2. 3. *Gal.* 4, 5. *Eph.* 1, 5. *Rom.* 8, 23. *&* 9, 4.

quod

quod certe omnium optatissimum in hoc mortalitate accidit. Ideoque iure Iudaico etiam fœminæ adoptare poterant. *Genes.* 30, 3, *& seqq.* 17, 18, 19. *Exod.* 2, *vers.* 10. *Alth. d. l. cap.* 80, *num.* 9.

Sed nunc ad administratoriam societatem pergimus, accessoriam sive accidentalem alteram. Administratoria socialis conservatio, frequentior quidem est, quam antecedens; commodum tamen eius, si bona fide officium hoc curetur, admodum exiguum est. si molestias respicias cotidianas, onus & labores longe excedunt lucrum. *Exod.* 22, 22. *Gal.* 4. *auth. sicut, C. de legit. tut. l. tria onera. ff. de excus. tut.* Est autem administrationis vocabulum in sua significatione valde diffusum, ut multa in se contineat, etiamque rebus sacris applicetur. *ut Num.* 15, *legitur &* 1. *Pet.* 4, *v.* 10. Deinde administratio est libera rerum; qualem dominus habet quam alii altam & bassam dicunt. *Olden. Spieg.* Vnde & is administrator dicitur qui rerum publicarum seu temporalium curam gerit. at magistratus, qui iurisdictionem exercet. *secundum Azo. Cod. de admin. reip. lib.* 10, *in rubr.* Nihilominus & magistratus maiores dicuntur, quod illi solam meri imperii admini-

ſtrationem habeant. quæ vox eum comprehendit, qui alieno nomine, non proprio, id agit; *ut atteſtatur Accurſ. in rubr. de admin. reip. C. 11, tit, 31.* Vnde & adminiſtratores civitatis, curatores dicuntur, *præſes, C. de transact. per. l. 3, ff de adminiſt. rerum ad civit. pert.* Atque hi ſunt, qui civitatis negotia gerunt & adminiſtrant. *quorum officium explicatur ff d. t. de adm. rer. ad civ. & C. t. d. eod.* Adminiſtrare enim nihil aliud eſt, quam ipſius principalis munus & miniſterium ſubire; qui omnia ex conſcientia agere debet. Verum uti rerum publicarum eſt adminiſtratio & cura, ita quoque privatarum, & ex confluxu privatorum publica conficiuntur. Proinde adminiſtratoria hæc ſocietas, quę initium aut fundamentum cum reliquis ſupradictis ſpeciebus univerſitati & ſocietati publicæ ſubſternit, eousque non extenditur; ſed eam heic intelligimus, quæ circa curam privatam occupata eſt, & ibi commiſſionem impoſitam exigit.

Conſiſtit igitur adminiſtratio talis in officio, quo quis loco principalis ea perficit, quæ ad perſonæ unius pluriumve & rerum eiuſdem curam pertinent. *l.* 12, §. 3. *l.* 18. *l.* 43, §. 1, *ff. de adm. tut.* §. 17. *inſt. de excuſ. Galat. cap.* 4, 2. Vnde inſpectores adminiſtrato-

ſtratoreſque appellantur, & informatores, qui talem curam ſubeunt. Namque cura hæc nihil aliud eſt, quam diligens & fida gubernatio, informatioque & moderatio perſonæ eius, quæ quidem eſt ſui iuris, ſed in vita recte commodeque inſtituenda, ætatis aut alterius defectus ratione, ſibiipſi conſulere & præeſſe nequit, unde alieno ductu & adminiſtratione indiget. *Gal.* 4,4. §. 4, *Inſt. de Cur. l.* 12, §. 13, *de adm. tut. l.* 14. *ff. de off. præſ. l.* 12, *ff. de tut. & cur. dat. ab his, &c.* Cura eiuſmodi in educatione, inſtitutione & defenſione: *l.* 20, *ff. de rit. nupt. l.* 1, 2, 3. *ff. ubi pupill. educ.* educatio in victu, amictu, locoque honeſto, ubi pro conditione & ſtatu perſona ſuſtentari debet, conſiſtit. *l.* 1, §. 2. *ff. ubi pupill. ed. l.* 1, 2. *C. de alim. pup. præſt.* Inſtitutio, quæ fundamentum vitæ & Chriſtianiſmi concernit, idoneis præceptoribus & doctoribus, quos probatæ pietatis, eruditionis, & modeſtiæ quisque noverit, eſt committenda. Etenim in hoc ſi peccetur, quicquid ſuperſtruxeris, corruet per totum vitæ curriculum; quum ab ineunte ætate adſueſieri melioribus, adeo rei caput ſit, ut ſecundum felicitatis gradum cuivis mortalium exhibeat. Namque á Chriſtianis parentibus naſci,

ordine primum est, secundum ab hoc, rite in pietate Christiana informari, & tertium, omnem hinc vitæ normam ex verbo Dei quibusvis in actionibus desumere. Ex quibus patet, quod cura formandæ pueritiæ ac iuventutis non solum ad privatos parentes, tutores, administratoresve, sed etiam, & quidem maxime, ad magistratus pertineat. quippe in teneris annis spes & seges est futuræ civitatis; *ut recte ait Cas. in sphæ. civ. lib. 4, cap. 9.* Proinde quidem quatuor ponit requisita talis educationis: nempe; victum, vestitum, artem, & exercitationem corporis. &, quod in talium moderatione magna requiratur magistratus prudentia. Verumtamen nervum non omnem tangit quum sola externa respiciant hæc, & tamen omnis cura potissimum & ante omnia ad interna sit convertenda. Velut hoc longe rectius percenset Teutonicus ille *in lib. de tripl. vita hom. cap. 15*, ubi mores modernos nostri seculi describit. ex quibus correctio omnis facile colligi potest. quod necessitatis caussa heic interseram, ut ex insitæ cognitione malitiæ meliora addiscere omnes discant; quod alias suo loco plenius repetemus. Pueritia sive tenera ætas (ait) omnium primo diaboli addiscit opificia, priusquam

quam alia neceſſaria diſcat, tam in fœmineo quam maſculino ſexu. Contumelioſa, inſultatoria & pervicax ſuperbia, primario addiſcitur. quod fideliter parentes, & ii qui ipſorum loco ſunt, approbant, & politico mundanoque exercitio adſcribitur, imo artis & elegantiæ loco habetur. Quod ſi adultiores fiant, brutalis libido laſciviæ ſimul accreſcit, & ſecundum opus diſciplinæ eſt, ad quod mutuo ſe invicem concitant ephebi. Ita adoleſcentia diabolo ſtatim in primo flore ætatis cor tenerum conſecrat, ut nidum in eo conficiat ſibi; atque ſic unius abominationibus capiat alterum; maſculum videlicet fœmella, & maſculo femellam irretiendo. Si quis filium in academias dimittit, ut pietatem ibi addiſcat, & artes bonas, in iis Deo & hominum converſationi inſerviturus, nihil aliud diſcit, quam ſuperbam elationem atque aſtutias, quibus ſimplicem aliquem bonis & ſudore exuant ſuo: quæ argutiæ pallio velantur, Iuris appellatione inſignito. Verum enimvero diaboli prætextus ille eſt, & cor iſtud vitiarum ipſius dominio mancipatur. Quod ſi forte exoticas linguas aliquouſque callet, tametſi non amplius iam ſimplicitati ſtudens, bene audit:

audit: superbia sursum evibrationes quærit: putridi corporis cadaver mire fimbriatis scissuris, fasciis, fibulis, limbis, ligulisque atque panniculis obsitum scatet: Græcari, & puellas violare, apud eos ars politica habetur. Hi tam subtiles norunt blanditias vendere, ut multarum filiabus matrum conscientiæ morsum in cordis ima defigant. Tales ecclesiis atque scholis præficiuntur, & pastores Christi salutantur; quamvis in cordis latibulo diabolum gestitent, & hospitio suo foveant. Nec minus isti tales mundi huius regimini insinuantur; qui postea ita gubernant prout cordis hospes eos informat. Atque ita superior operatur malignitates pessimas, inferior autem has ipsas ab eo discit. Ille excogitat calliditates, quibus inferioris bona ad se traducat. Tributorum exactiones comminiscitur, eaque boni publici vestit nomine. Ille simplici & misero servitutes duras imponit, ut ita superbiam suam exsaturet. Nec raro acerbissimis minis compellit incautum, ut ipsum fortunis emungat, & vinculis corporis eundem constringit. Omnia mancupio rapit, ipsemet præter unicam animulam peculiare nil possidens. &, quanquam fragilis tantum hospes in hoc ipse degat mun-

mundo; nihilominus tamen egena servitia illius omnem in servitute sudorem absumere coguntur, &c.

Quis est mortalium, qui tot ærumnas, & calamitates, multipliciaque damna non ante oculos videat? Quis est miserorum hoc iniuriosissimo tempore, ubi omnia crimina virtutis loco habentur, & zelo pietatis obteguntur furiosissimo, qui id expertus non sit? Cum probitate pietas omnis toto orbe excluditur. Vndenam vero id? Nonne hæc nocumenta ex sanctioris profluunt educationis neglectu? Ex hac profecto scaturigine ubertim se ista in totum mundum effundunt. Et nihilominus tamen sat facile saniora possent inveniri remedia, & huic applicari malo. Verum si quis perniciosam eam consuetudinem informationis ethnicæ castigare saniore ductu studeat, statim è medio dirissimis technis removetur.

Si vero scholarum nostrarum fœditatem accuratius contemplemur; quid in iis strenuius excolitur quam impurus ethnicismus, quo mens, cor, lingua & voces ætatis teneræ fascinantur turpissime? Nihilque recte dictum putatur, aut ullam sapientiæ micam refert, quod non ab ethnicismo fuerit approbatum. Tanto nobis Christus pudori

dori est, cum verbo suo & sinceræ sanctimoniæ præceptis; quæ tamen ex sinu Iehovæ patris nobis attulit, atque revelavit, volens; ut omnes singulique, nemine excepto, ex iis informentur; nec non ad eiusmodi sanctissimas regulas, actiones vitæ componant. Namque non sufficit audire doctrinam Christi; opere etiam atque vita exprimendum est quod ille præcipit: alias nemo beatus erit. Ceu ipse testatur: Si feceritis, beati estis; *Ioh.* 13, 17. *& Matth.* 7, 12: Non omnes, qui dicent, Domine, Domine, regnum cœlorum ingredientur; sed qui voluntatem patris qui in cœlis est facit. Itē, *v.* 24, solus exsecutor prædicatur sapiens. Et *Matth.* 12, *v.* 50, factores verbi & voluntatis Dei, amicos & fratres suos vocat Christus. Item: Si manseritis in sermone meo, mei estis discipuli, & agnoscetis veritatem, & veritas hæc liberos vos efficiet. *Ioh.* 8, *v.* 31. Quia verba, quæ ego loquor, (ait Salvator,) sunt spiritus & vita. Qui me diligit, ille servabit verba mea. *Ioh.* 15, *v.* 13. At quomodo Christum homines ament, sui patris voluntatem faciant, in sapientia illius educentur; si eiusdem verba statim à principio tenellis non modo non implantantur animis; sed ethnicis fabulis

bulis & omni profanitatis veneno è contra fascinantur? Omnia ex amore pio in Deum & proximum proficisci debent: At quomodo amor suscitabitur in corde hominis, nisi teneris animis verbum Dei adsiduè instilletur? Gentiles ibi generentur oportet, ubi tales incantationes gentilium vanitatum, procul oculis atque auribus non arceantur, ne ad corda penetrare queant. Videant igitur & parentes, & administratores, & magistratus omnes, quam multas Christo animas eripiant, & in profanitates detestandas præcipitent, dum nemo in hoc laborat, quo scandala huiusmodi perniciosissima è scholis exstirpentur. Doctrina certe omnis, quæ Christum non tota sapit, & eius imaginem nobis integram non adumbrat, sine peccato addisci non potest, multo minus sine labe in vitæ exercitium converti. Commendant quidem multi multas quas vocant Christi virtutes, & verborum lenociniis vanissimis per totos venditant dies: sed quales virtutes? nimirum ἀνυποςάτυς & habituales tantum, in meris opinionibus suam habentes subsistentiam, vitiorum autem substantiæ ne mininam quidem particulam ex radice cordis evellere valentes, omnique fidei & pietatis carentes fructu;

per

per quas meri hypocritæ & Spiritus S. contemptores efficiuntur. Sed hæc alibi possent demonstrari & explicari luculentius; nos iam ad officium tertium administratoris revertimur, quod in defensione consistere diximus.

Defensio nil est aliud, quam protectio, qua vis omnis & iniuriæ illatæ propulsantur à persona, quæ fidei alicuius, hanc in se suscipientis curam & administrationem, concredita est. *l.30.l.10.ff.de adm. tut.* unde & specialiter tutela dicitur. *l.1.ff. de minorib.l.7,§.16.ff. de sol. matr. l.14.ff. de off. præsid.*

Administratio igitur hæc universim est bonorum, rerum, & negotiorum utilium ac ipsi personæ commissæ necessariorum susceptio atque expeditio, quæ administratori huic tanquam patrifamilias & domino incumbit. *l.27,ff. de adm. tut. l.7, §. 3. ff. pro empt.* Succedunt enim hi administratores in locum patris; unde rerum & personarum sibi commissarum domini quodammodo dicuntur, & quasi patresfamilias. *Alth. dicæol. lib.1, cap.31, num.7, & seqq.*

Administratorium hoc officium duplex est; aut tutorium, aut curatorium. *ut ex dictis apparet.* Tutorium

sive tutelare spectat ad pupillum vel impuberem invitum etiam tuendum, & res eius universas administrandas. *l.* 3. *C. de tut. vel curat.* Curatorium vero proprie & principaliter ad eos pertinet qui minorum vigintiquinque annis res administrent; si consentiant, aut velint, aut petant; vel si necessitas ita requirat, propter imbecillitatem eorum, &c. *§. item invit. Inst. de curat.* Curatorium hoc aut plenum, aut minus plenum est. Plenum, quo quis bonorum, corporis, & salutis personæ curam & administrationem sustinet. *l.* 48. *ff. de adm. tut.* Atque hoc duplex iterum est; vel correctorium, vel clientelare.

Correctorium hoc ad morum vitæque inspectionem emendationemque in monendi & docendi cura pertinet; quum ante viginti quinque annos vix quispiam ad vitæ prudentiam & confirmatum iudicium perveniat; uti invitis quoque propter fervorem iuvenilem pro cohibendis cupiditatibus moderatio apponitur. In Abrahamo habemus exemplum, quod ministrum mediante iuramento præfecerit etiam filio obedientissimo, quum ipsi concrederet eum in itinere ad coniugium conficiendum. *Genes.* 24. Adeo fidelis omnium in tenera iuventute sem-

per habenda cura est. Porro correctorium hoc officium aut in propinquos aut in discipulos sese exserit. In propinquos quidem propter στοργὴν naturalem & necessitudinis coniunctionem, ut eo facilius minorennes duci se atque flecti patiantur. *De hoc vide* 1, *Pet.* 5, 5. 1, *Timoth.* 5, 4, 8, 8. *Matth.* 7, 9. *Tit.* 2, 3, 4, 5. *Num.* 8, 26. *Exod.* 18, 17, 19, 24. *Proverb.* 23, 13. *l. ult. C. de offic. official. lib.* 12. *Num.* 11, 16. *Deut.* 21, 2. *Matth.* 15, 2. *Syrac.* 25, 6. Quæ vero functio sit præceptorum apud discipulos suos, eam passim colligere licet ex verbo Dei. *Dan.* 13, 3. *& cap.* 2, 27. *Matth.* 5, 19. 1, *Tim.* 5. 2, *Tim.* 4. 1, *Cor.* 4, 19, 20, *& seqq. Prov.* 13, 24. *& cap.* 22, 15. *& cap.* 23, 13. 1, *Petr.* 5, 5. *Hebr.* 12, 7. *&c.*

Clientelare demum est, quod competit dominis protectoribus in clientes, quorum patrocinium in se susceperunt. *l.* 89. *ff. de furt. Val. Max. lib.* 2, *cap.* 1. *tit, C. ut nemo ad suum patron. lib.* 11. *Gail. lib.* 2, *obs.* 54. *Gellius lib.* 15, *cap.* 13. Clientes autem tales sibi eligere solent, quibus se & res suas defensionis aut promotionis caussa offerant; unde etiam dicuntur *homines ligii.*

Denique non plena administratio est,

est, quæ rerum sibi creditarum custodiam solummodo commissam habet, & prospicit ne distractione væsana res deterior alicuius reddatur. *l. 2. ff. de curat. furios.*

Atque hæc de societatis naturalis & privatæ quasi speciebus sufficiant. quæ propterea nonnihil prolixius fuerunt explicanda, ut errores aliorum in talibus principiis rectius caveantur. Priusquam autem ad civiles & publicas societates progrediamur, propter insignes iniurias & exagitationes, quibus ex errore nonnulli, plurimi ex ignorantia, alii vero ex malitia, afficiunt Platonem, quasi bonorum, mulierum, &c. turpem communionem, aliaque vitia maxime enormia suæ inseruerit reipublicæ ideali, & prorsus naturæ repugnanti; paucis de republica Platonis agemus; & videbimus, an illi iuste an vero inique cum tanto philosopho, quo Græcia nullum excellentiorem & sapientiorem vidit aut habuit, (quantum constat de illis temporibus,) agant.

CAP. XII.

De republica Platonica: quod illa proxime ad Christianismum accedat, & præ reliquis quam commodissime ad veram caritatem reduci possit.

VT salutaris herba inter spinas non crescit; ita veritas errorum vinculis suppressa non lucet; *ait Cas. in sphær. civit. lib. 2, cap. 1.* Quare ut spinas radicitus evellere, si terræ fertilitatem; ita errata funditus extirpare debes, si veritatis speciem ac pulchritudinem intueri velis. Axioma hoc quidem vere protulit Casus, utinam vero ipse suorum verborum & effati huius observator sedulus fuisset, non certe ita turpiter cum aliis & sui similibus se præcipitasset in premenda & oppugnanda veritate, dum quam iniquissime Platonis rempublicam dilacerare conatur. Socios is in hoc calumniandi & nequiter traducendi studio plures habet, quibus veritas tanto odio est, ut nihil æquum aut verum putent, nisi quæ communis ille totius mundi irrisor Stagirita, quem merito D. Lutherus diabolum incarnatum olim proclamavit, ex phantasticis opinio-

opinionibus suis conficta prius approbarit. Dum igitur tam ad auctoritatem vanissimi hominis tam temere sese homines adstringunt, non mirum eos in tot turpissimorum errorum labyrinthos incidere. Etenim ipse Casus statim in sequentibus confitetur, invidiosum illum Stagiritam, & insidiosum impostorem, Platoni, Phaleæ, Hippodamo, aliisque nonnullis, qui novas civitatis administrandæ formas invexerant, indicere quidem bellum; intentionem tamen eius in hoc prodi manifeste, dum ad lædendam Platonis famam aditum sibi duntaxat aperit, qui tum temporis propter opinionis novitatem, & nominis divinitatem, per hominum ora volitabat. Ecce egregium certe institutum, quod suo cum auctore detestati, & ad infernum, unde ortum maledicentia sumpsit, relegare omnes merito deberent. Idipsum & sectatores eius; nempe divinitatem singularem in Platonis sententia agnosci; propter novum tamen dogma, & nominis claritatem, tam acerbe eum impugnatum fuisse, aperte satis confitentur. Taliane veritatis studium repræsentant? Num ob ista petulans ille veritatis inversor tam atrociter cum suppressione recte sentientium est defendendus?

Cæterum, quod plerique solent qui rerumpublicarum inter se invicem collationem instituerunt, id agit & cum Caso nostro Relectionum ille compilator multoties iam dictus, dum videlicet variis eum modis misere torquet atque dilacerat. Quum igitur Platoni iste præ reliquis multa partim affingat, multa invertat, partim absurditatis reum agat; ceu forma ipsius non tantum naturæ adversetur, eiusque storgas naturales tollat, & impossibilia proponat; sed etiam verbo Dei contradicat: operæ precium facturi sumus, si paucis talia crimina, quibus tam misere flagellatur, diluamus, & ab iniuriis non nihil eum vindicemus. Hoc autem cum maxime mihi contendendum video, ut liberetur à blasphemia, contradictione, & impietate, qua contra verbum Dei nonnulla ardua statuisse dicitur. Et ut eo rectius id obtineatur, & quisque maiori cura Platonem lustrare discat; mentem eius in reip. solidæ iuxta captum humanum constitutione, & qualem ille expetat, prius perspiciemus: si fortassis è multiplicibus calumniis offensionem capere, & è manibus eum ideo seponere nonnulli cessabunt, priusquam eius sanam doctrinam evolverint riteque perceperint.

Etenim

Etenim hoc summum diaboli semper artificium fuit, ut ansam omnem, omnemq; modum arriperet, quo non modo suspectum aliquem, sed etiam prorsus detestabilẽ redderet, cuius scripta nollet legi, ne veritatis auctoritas planior clariorve invalesceret. A principio illi perpetuus hic mos fuit, ut, quicquid vi aut insidiis argutis non posset, id calumniis expugnare tentaret. Merito Græcorum autem primus sapientiæ adsertor Plato audit; adeo omnia ex informatione philosophiæ verioris, quam in Ægypto à secretis veræ sophiæ patronis acceperat, ut plurimum produxit. Quod etiam Picolominæus præ cunctis aliis Stagiritanis confitetur, *eth*, *lib. sing rad.* 10, *cap.* 25. ubi ita ait: Accipio secundo, Platonem & Aristotelem vario modo consuevisse res considerare. Plato elevabatur ad ideas rerum: inspiciebat rerum conditionem secretam, seiunctamqueà cæteris, ac (N. B.) ut refulget in primis caussis. *Iste vero* contra, neglectis ideis, per sensus (N. B.) philosophabatur, resq; materiatas considerabat iunctas cum affectibus suis, ut in materie existunt & subsistunt, &c. Magnã Piccolominæus distantiam inter utrumque innuit; sed tamen non omnem. Etenim Stagirita ille ne hoc quidem

attigit in ipsa rerum cognitione materiatarum, ut potuerit affectiones recte diiudicare, & res considerare uti in corporeitate sua existunt. Namque ita totus sensualis fuit, ut ad internum ESSE naturæ, unde affectiones profluunt, ne quidem in minutissimis pertingere potuerit; sed omnia in phantasticos speculationum inanium terminos solummodo abripuerit: ex quibus distinctionum tot futilitates terminalium ingeniorum profluxerunt: ipsique & docentes & discentes vitam misere in iisdem conterunt, nec tamen earum ope quidquam in ipsa natura perspicere valent: quin, ut D. Lutherus ait, agricola & ferrarius faber, quam talis Stagiritanus physicus, in arte sua doctiores sunt. Interim tot inter vanos doctos litigia diabolus ridet, dum tempus & sumptus cum exquisito animi labore utrinque tam inaniter absumuntur. Quod passim in scriptis suis monstrat Plato, & vanos reiicit conatus ingeniorum sophisticorum, qui reipublicæ in fundamento mutuæ concordiæ, unitatis meta, in qua ceu publica salute omnes confluere debent actiones hominum, unice non conducunt. Hinc est quod ociosi illi futilitatum magistri, qui semper in profanis terminis speculativis summum

mum quærunt gaudium, & ab omni virtutis veræ cultura, operibus exprimenda, abhorrent, merito suum Platonem exosum habeant, & novitatis auctorem proclament. In qua gravissima profecto accusatione ipsi sunt nugaces admodum. Etenim ipse Piccolominæus *d. l.* atteſtatur expreſſe, quod primus huiusce sententiæ Plato non fuerit; sed etiam à Maſſagetis iuxta Halicarnaſſæum, longe ante fuiſſe receptam: à ſapientibus item Perſarum, qui Brachmanes dicti: qui communibus uxoribus uſi (non abuſi) fuerunt: Garamantes etiam in confinibus Africæ, ſecundum Pomponium, omnia communia habuerunt, &c.

Inter omnes acerrimus innocentiſſimi Platonis caſtigator eſt ille politicorum Relector, qui *in polit. doct. cap. 1*, ex Serrano acerbiſſime exagitat optimum auctorem, quaſi ſacris oraculis repugnans, familias & rerum diſcrimina ipſaſque ſtorgas prorſus tollat, quas non tantum hominum ſed & brutorum animalium animis inſculpſerit natura, &c. Item, paulo poſt ait: Eſt hoc quidem in republ. Platonis ſatis magnum abſurdum, quod naturæ ius oppugnet, cui nulla conſtitutio præiudicare debet, *diſt. 9, in prin.* Sed al-

terum maiori laborat absurditate, quod incestos introducat concubitus, tam naturæ, quam pietati inimicos,&c. Sic *& in relect.pol. cap.* 1, *sect.* 10,*num.* 2, talia repetit; & addit quoque, quod non tantum ipse suæ reipublicæ formam huic mundo impossibilem faciat,*lib.6,de repub.& lib.9, de repub.in fin.item lib.* 5,*de ll.* sed etiam (*asserit aperte num.* 5, *ibid.*) Platonicas ideas adeo esse ab hominum conditione amotas,ut,nisi Deos aut meras ideas illos faciat, nullam in societatem introduci queat. Idea enim (inquit) Platonica prorsus repugnat naturæ humanæ, adeo ut homines oporteat prius eiurare naturam, quam subigi possint sub regimen talis reipublicæ. Idem *num.* 6, ita cum austeritate quadam reiicit Piccolominæum & Bessarium: Nescio enim (ait) quei possit à Piccolominæo & Bessario naturalis hæc vocari respublica, quæ tot machinis oppugnat naturam humanam; tam ex amussi contraria est iis, quæ præscribit inclinatio animalis,&c. Item, *num.*9. in hanc erumpit quæstionem: Quonam igitur pacto communio Platonica consentit cum naturæ dictamine? Aut quænam est tam crudelis natura, quæ velit sibi omnia conformia reddi cum præsentanea pernicie? &c.

Nimia profecto est vehementia istius glossatoris politices, cui tanto odio est talis hominum status & conditio, quæ aut solidioris quid sapientiæ, aut pietatis sanctioris in civitatibus & republica sapit. Vnde tam sollicite summoque conatu adolescentes & eruditos à vera perscrutatione reipublicæ Platonicæ arcere laborat, ne quis penitius rem intueatur & consideret. Verum si non tantum cum Marsilio Ficino, viro Platonice eruditissimo, demonstremus, quod Platonis nostri mirifica in genus humanum charitas fuerit; adeo ut nihil in informationibus suis intermiserit quod ad hominum salutem quavis ratione conducere videatur; *Fic. in lib. 2, Pl. de ll. in pr.* diligentissimus generis humani pœdagogus existens, & ad legalem iustitiam, id est, universam virtutem, per ipsam iustitiæ pulchritudinem genus hominum provocans, atque ab iniustitia per iniustitiæ turpitudinem eosdem deterrens: *Fic. in lib. 10, de rep. in prin.* sed etiam ex ipso verbo Dei maxime clarum faciamus, quod à Christi & D. Pauli regulis eiusmodi constitutiones tanti philosophi non multum distent, atque in plurimis conveniant: Patebit sane, quam longe à veritate, imo & ipso Christianismo

mo absint, & brutali è contra natura ducantur, in eaque suarum idearum turpes imagines cum propriis larvis conglutinent, qui de industria ita turpiter, & absurde se Platoni opponunt. Id vero omne satis dilucide constabit, primum ex ipsius Platonis intentione, dum rempublicam suam veram remotione vitiorum & introductione virtutum depingit, quibus illam tam curiose vestitam cupit: deinde ex ipsius verbi cœlestis cum huius philosophi, inter ethnicos summi, proposito collatione.

Plato igitur, de omni societate humana, quum eam tot calamitatibus cotidie confundi, & varia bestialitate in plures pluresque extrudi miserias cerneret, quam optime mereri studens; satis acutis oculis varias hominum vices & ipsas corruptiones perspiciebat; & examinatis morbis, quomodo sanitas integra, aut saltem aliqualis, in corruptissimæ societatis corpus per communem cohabitationem reduci posset, percensebat alacrius. Nec sane hoc ex nudis rationis ethnicæ inventis addidicerat; sed, *ut ipse dilucide aliquoties in suis ostendit scriptis*, tum in Ægypto à magis & sapientibus secretiorisve sophiæ doctoribus, (penes quos Abrahami & Iosephi sapientia

tia relicta erat; *ut David Propheta Psal. 105, testatur,*) tum ex ipsis cognoverat sacris literis; ut *in Timao, Menone, Alcibiade, Politico, &c.* id expresse indicat; præsertim *in Politico* aperte, te paulo altius repetita, confitetur, hominem à Deo è terra conditum esse, & primum in felicissima ac vere aurea conditione (in paradiso videlicet;) quæ tamen ex optimo statu in pessimum prolapsa fuerit; ac proinde humanum genus, quum in has angustias deciderit, adiumento opus habere ad illa ἀναρμοςίας (qua ipsius animus involvatur, & universa vita referta sit) incommoda propulsanda. His explicatis, imperandi modum & rationem præscribit; & docet, non esse infinitum regis seu politici imperium, ut pro arbitratu quidvis agat: sed oportere, ut pie, iuste, sapienter imperet, ex legum præscripto: non ut summo strictoque iure agat, & eodem modo leges omnes omnibus accommodet; sed ut habita rerum, personarum, locorum, temporum, ratione, legum mentem finemque (quum leges veritatis imitationem exprimant) iusta moderatione unice respiciat. Veluti in medico sapienti, exercitato, & fideli, videre est, quod ille cum prudentia & accurata circumspectione mede-

medelis instrumentisque suis apud ægrotos utatur, quum his eum uti omnino oporteat. Vnde etiam perfectam administrationem regiminis non multitudini, sed uni aut paucis, & iis maxime vult concreditam, qui pietatis & virtutis, temperantiæque, ceu matris virtutum, & civilis sapientiæ, præpolleant studio.

Virtus autem quid sit, & quomodo nobis vere adsit, id *in Menone* luculenter explicat: & demonstrat, quod ea non aliter se in homine habeat quam sanitas solida. Si alicui sive viro sive fœminæ sanitas insit, eam in recto robore suo exerere sese atque exercere: idem quoque virtutem præstare debere, ut se exercitatam declaret; alioquin nihil prodesse. Exercet autem se, quando ad finem suum dirigitur. Hinc virtutum species plures enumerat, pro virium animæ actuumque diversitate: ut sunt, sapientia; quæ ad mentem: scientia; & prudentia; quæ ad rationem: opinionis sagacitas; quæ ad phantasiam: iustitia & liberalitas; quæ ad voluntatem: fortitudo & pedissequæ eius; quæ ad vim irascibilem: continentia & temperantia; quæ ad concupiscentiam referuntur. Hæ vero omnes virtutes diversis modis acquiruntur; sed ita tamen ut

nulla

nulla ſuccedat, niſi divini numinis efficacia, quæ ſola homines vera inſtruit virtute, accedat. quaſi dicat, nil ſine pietatis veræ ductu ſolerter agi poſſe. Idem quoque *in Theage ſuo obſtetricio* de ſapientia affirmat; rem eſſe adeo præclaram, ut merito omnium ſcientiarum princeps exſiſtat; quippe non tantum circa iuventutem, quæ ſeminarium omnis reipublicæ facit, recte excolendam, ſed etiam in univerſa generis humani ſocietate continenda occupetur; ex eaque omnia iuſti & moderati imperii inſtituta promanent; atque adeo illius ope omnis intemperies, quæ præſentiſſimum populorum exitium, evitetur. iam vero, illam quidem civilem ſapientiam ſapientum uſu & conſuetudine addiſci: veram tamen efficacemque illius conſequendæ rationem pendere à Deo; qui ſolus nimirum efficiat, ut illa etiam hominum prudentum converſatio & conſuetudo poſſit eſſe fructuoſa.

Quum vero nemo ad ullius rei cognitionem pervenire poſſit, qui ſemet ipſum ignoret; ſui cognitionem omnibus identidem fideliter inculcat: velut *in Amatore ſuo* cum quadam emphaſi adſeverat, minime illum ſapere, ſed prorſus deſipere, qui ſemet

ſemet ipſum ignoret; è contra autem qui ſemet ipſum noſcat, hunc vere ſapientem eſſe. Sic & in *Alcibiade priori* ait; Sciemusne unquam qua arte meliores evadamus, quamdiu nos ipſos ignoramus? Ἀδύνατον impoſſibile eſt; reſpondet Alcibiades. Vtrum vero (pergit Alcibiades) res levis ſe ipſum cognoſcere? an ardua nec cuivis homini conceſſa? &c. Sed ſive res levis ſit, ait, ô Alcibiades, ſive difficilis; nobiscum certe ſic comparatum eſt, ut, hanc intelligentes, ſimul intelligamus qua ratione curari poſſimus. Ignorantibus vero hoc, omnino impoſſibile eſt, &c. Ignorantiam autem talem non aliunde proficiſci, quam ex nimio amore ſui, qui tantopere obcæcat homines, ut ſuis ſemper affectuum importunitatibus ſervi vivant, idem paſſim docet. Proinde in *Alcibiade eodem* adhortatur quemvis, ut ante omnia curam ſui ipſius recte ineat, & quidem veram, non falſam; ne non ipſos fallamus, non curantes noſmetipſos, quum belle curare putamus; alias enim nemo nec ſui nec ſuorum curam rectam habere poterit. At corporis amor impedit omnia. Vnde hominem aliud quid eſſe quam corpus dicit, quando nihil aliud eum quam animam eſſe contendit. Cuius amatorem unice in omni-

omnibus requirit. Etenim ait; Nonne tui corporis amator, quum prima species deflorescit, abiens te deserit? At vero qui animam tuam diligit, nunquam te deserit usque adeo donec ad meliorem frugem pervenias. Ita sane longe penetrantiorem amorem in quovis requirit, quam ipsi vulgares Christiani hodie intelligunt & exercent. Propterea tales ethnici certe in extremo die iudices Christianorum erunt; *ut Christus Matth. 12, 27; & Lucæ 11, 19, & Paulus Rom. 3, de Iudæis pronunciant.* Nihilominus, ut ad animæ cognitionem quisque eo rectius perveniat, & inde ad amorem ferventiorem erga Deum & reliquos mortales concitetur: modum & similitudinem ab oculo sumit. Quemadmodum enim per reflexionem facies hominis, in oculum alterius intuentis, in oppositi visu reluceat, simulacrum aspicientis existens, &c. oculus item, ita demum seipsum cernens, quando in alterius oculum intuetur, in id præterea quod oculi optimum est & per quod oculus ipse videt intendat: &c. Sic quoque, num reperire, inquit, possumus quidquam in anima divinius hoc ipso circa quod intelligentia sapientiaque versatur? &c. Id igitur in anima divinitati simillimum, est in quod sa-

 ne qui

ne qui intuentur, Deum & ſapientiam agnoſcunt, itaque ſemet ipſos ſimul agnoſcunt, &c. Quod ſi vero quæ noſtra ſunt ignoremus, nonne & quæ ad hæc pertinent, intellectum fugient noſtrum? &c. Vnde qui ſua ignorat, ignorat itidem & aliena. Nonne igitur, qui aliena etiam quæ reipublicæ ſunt ignorabit? Omnino neceſſe eſt; *reſpondet Alcibiades.* Οὐκ ἄρα ἂν γένοιτο ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ πολιτικός. Nunquam ergo vir iſtiusmodi civilis erit. Οὐ δῆτα. Nequaquam certe. &c. Nec, quod agit, intelliget. Ignorans autem nonne errabit? Qui aberrat, an non male aget, & privatim & publice? &c. Nemo itaque felix eſſe poteſt, niſi ſapiens ſit atque bonus. Sequitur, ut mali homines miſeri ſunt. &c. Si recte igitur & præclare civitatem gubernaturus es, *inquit porro*, virtute imbuendi erunt cives. &c. Num dare vero quis poteſt aliis quod ipſe non habet? Ergo virtute prius ornatus ipſe debet eſſe, quicunque non ſibi tantum ac ſuis, ſed reipublicæ etiam, & iis, quæ ad eam ſpectant, imperaturus eſt. &c. Nec igitur principatus, neque licentia quidlibet faciendi, verum iuſtitia potius & prudentia, tibi atque reipublicæ comparanda ſunt. Iuſte enim ac prudenter agentes, & tu ſimul & tua reſpu-

blica

blica Deo gratum opus facietis, & sic, quemadmodum supra diximus, in divinum splendorem intuentes agetis. Quin etiam illuc respicientes, vosmetipsos vestraque bona perspicue discernetis. Nonne sic rectam felicemque agetis vitam, beatique eritis? Contra, si iniuste vixeritis, intuentes in tenebras, divinitatis expertes; consimilia tenebris opera, quemadmodum necesse est, facietis, vosipsos penitus ignorantes. Quasi cum ipso salvatore nostro Christo Iesu locutus fuisset, ita ex eius ore hæc omnia produxit quæ in ista continentur similitudine: *Matth. 6,23*: Si oculus tuus improbus fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit. Ergo si lumen, quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ? *Vide Iohan. 3,19. & 8,12. & 12,35,46. Rom. 2, 19. & 13,12. Eph. 5,11. 1. Ioh. 2, 9, 11. &c.* Sed ita pergit Plato, (qui non frustra Ethnicis fuit *divinus ille* dictus,) ut omnium hominum, etiam societatis civilis actiones, in Deum retrahat; dicens: Cui enim, ô amice Alcibiades, potestas adest quidlibet faciendi; is vero si mente captus sit, ad quidnam pietas illi continget; seu nunc privatus, seu in republica ille sit? Veluti, si ægrotanti cuidam libera licentia sit medicinæ rationem

habendi nullam; ſed tanquam tyrannidem eam repellendi, in tantum etiam ut hominem abſterrere nemo valeat; quid illi eventurum putas? Nonne veriſimile eſt, corpus interiturum eſſe? &c. Nonne omni reipublicæ omnique imperio & dominationi, cui virtus deficit, contingit, ut male agat? &c. Tyrannis ergo, optime Alcibiades, neque nobis neque reipublicæ paranda eſt; ſed virtus, ſiquidem felices eſſe volumus. &c. Cæterum antequam virtus adſit, à meliore regi, non puero ſolum, ſed & viro, quam regere, conducibilius erit. &c. Noſtine quo pacto id, quod nunc te occupat, fugare queas? Nolim enim iſtud in claro homine nominare. *Al.* Novi equidem. *Soc.* Quomodo igitur? *Alc.* Si ipſe volueris, ô Socrates. *Soc.* Haud recte loqueris, Alcibiades. *Alc.* Quomodo ergo loquendum eſt? *Soc*, (N.B.) Si Deus voluerit. &c.

Ita omnes actiones externas, ſint quæcunque velint in politicis, ad Deum refert, & ubique eius amorem ante omnia concitari in hominum pectoribus cupit, ut ei prius unice invigilent; & inde amicitiam ſuam in mortales obvios derivent. Fons enim in origine limpidius, limpidas quoque communicat aquas rivulis, & ſibi

sibi inde amicabiles reddit. Velut amore legitimo puri cordis nihil conducibilius ad beatam huius vitæ possessionem adipiscendam inveniri. ait *in symposio pag.* 331. Quamobrem, amorem ab omnibus hominibus honorandum censeo, inquit *ibid*. Etenim amatoria hæc colo, meque summopere in his exerceo, aliosque ad ea exhortor; quum amor sit verum amicitiæ medium, *uti explicationem hanc addit Ficinus.* quoniam amor iste circulus est bonus à bono in bonum perpetuo se evolvens; dum quasi circulo quodam in idem, unde manavit, iterum remeat. Circulus itaque unus & idem à Deo in mundum, à mundo in Deum, tribus nominibus nuncupatur, *ait Fic. in com. ad sym. orat.* 2, *cap.* 2. Nam prout in Deo incipit, & allicit; pulchritudo: prout in mundum transiens, ipsum rapit, amor: prout in auctorem remeans, ipsi suum opus coniungit, voluptas dicitur. Amor igitur à pulchritudine incipiens, in voluptatem desinit. Quumque ita virtutem veram pariat foveatque, Deo amicus efficietur qui omnia ex amore vero aget. Namque, *ait in symposio,* huius amoris officium est, ut inter Deum & homines interpretis, & quasi portitoris fungatur munere: mediam

 autem

autem inter divinam & mortalem naturam, adhibita imagine ideali, repræsentet. Velut etiam amorem aviditatem angelorum dicit *ibidem* Ficinus, quum quoddam desiderium sit iucundum. At simplex & mutuus esse debet, si in amicitiam, & maxime publicam, quæ societatis omnis conservatrix altrixque recte dicitur, abire debeat. Vnde quoque in *Lyside* amicitiam societati generis humani tantopere commendat, & veram à falsa separat; studiorumque consensionem, omniumque aliarum rerum communitatem ab omni invidia liberam & immunem (utpote quem eius caussa efficiens Deus sit) in ea demonstrat: præsertim quum non cadat in improbos; sed semper æqua iustaque postulet: quippe iustus nunquam lædit, sed unicuique semper prodesse cupit; *uti in Clitiphone loquitur*. Opus iustitiæ proprium, *inquit*, nullius alterius facultatis est, quam amicitiam in civitatibus parere; quum amicitiam nil aliud quam iustitiæ bonum eiusdemque effectum esse, concessisset: velut idem *& lib. 2. de rep.* ita affirmat, quod iustitia concordiæ & amicitiæ genitrix sit; quumè contra iniustitia, meras seditiones, inimicitias & contentiones procreet. Proinde etiam homine vere iusto nihil
Deo

Deo similius pronunciat *in Theateto*, utpote qui iustitiæ vim omnem in se complectatur, nec ullo modo usquam iniustus dici possit.

Quum igitur hisce binis columnis, mutuo nimirum & vero amori, solidæque iustitiæ, quibus Deus ipse semper fundamentum substernit, omnẽ reipublicæ molem superstruere conetur; nec aliud quidquam, quod ad talem conglutinationem non faciat, admittere velit; Ideo libros suos decem de republica conscriptos, simul titulo *περὶ δικαίου*, *de iusto*, insignire voluit; quod veræ & solidæ reipublicæ nihil magis quam iustitia in proprio suo officio competat; & id quidem tunc maximopere, quando amoris radix putrescere paulatim aut decrescere & in lassitudinem abire incipit. Quum vero impossibile sit, *ut ait in Theateto*, male penitus extirpari; quum bono semper oppositum quoddam esse necesse sit: propterea etiam instrumenta iuris, quæ leges constituunt, reipublicæ statim apponenda esse censuit. hinc factum, ut propter res admodum in republica diffusas duodecim de legibus libros conscriberet, ex quibus scientiam & civilem peritiam sibi merito quisque comparare debebit, qui gubernationem eius rite

subire volet; *uti passim in politicis suis scriptis docet.* quamvis illi, qui rectæ gubernationis formam intelligunt, non semper legibus astringantur; si nimirum civilis societatis rationi, quæ sæpenumero moderatione habet opus, quoad iustitiæ amorem, sapientia sua satisfacere possint: quæ pluribus ab eo in politico suo explicantur. Quare etiam eos, quos præsides reipublicæ expetit, philosophos, non vero sophistas & inutiles rerum disputatores aut glossatores dicit; *in Theateto atque Protagora suo hos ipsos reiiciens.* Præclare se habent eius verba *lib. 5. de rep. p. 446*: Nisi vel Philosophi civitatibus dominentur, vel hi, qui nunc reges potentesque dicuntur, legitime sufficienterque philosophentur, in idemque civilis potentia & philosophia (*vera, non falsa*) concurrant, neque (*quod nunc fit*) à diversis duo hæc tractentur ingeniis; non erit civitati, vel, ut mea fert opinio, hominum generi ulla malorum requies, neque talis respublica, qualem proponimus, ante orietur vel solis lumen adspiciet.

Atque idipsum est quod ego iam dudum dicere vereor, quum fidem dictum vix inveniat. Nam ægre persuaderi potest nullam aliam gubernationem

tionem privatam vel publicam felicem futuram, &c. Hoc itaque conqueritur, quod nulli sunt tales philosophi reales, qui solidum amorem in Deum, & inde in homines, foveant, ac rite propterea iustitiæ addicti sint, eiusve sanctam intelligant informationem. Quum itaque nulla sine legibus respublica dari possit, ne illa quidem quam ipse Plato expetit: amorem ita sincerum (maxime autem in regentibus) requirit, (uti mox subiicit,) qui non sit in seipso divisus, ut partim aliquid diligat, partim minime; sed erga totum totus afficiatur. Verum ita querelam suam *lib. 5. de ll.* pertexit, inquiens: Omnium certe maximum quoddam malum in multorum hominum animis est innatum: Cuius quidem, quum facile sibi invicem id condonent, remedium nullum excogitant. Est autem hoc, quod dicere solent, (N. B.) Quod natura quisque sibi amicus est. Recteque id ita sese habet: *Sed revera nimius in se ipsum* amor (N. B.) omnium omnibus peccatorum perpetuo caussa est. Obcœcatur quippe circa rem amatam qui amat. Quapropter, qui semetipsum quam veritatem magis colendum putat, quid iustum, bonum, pulchrumque sit, male diiudicat. Eum sane, qui

magnus vir futurus est, (N. B.) neque seipsum, neque sua, sed iusta, sive à seipso, sive ab alio quovis gerantur, diligere semper decet. Ex hoc ipso delicto accidit omnibus, ut suam ignorantiam sapientiam esse opinentur. Hinc porro fit, ut, quamvis nihil, ut ita dicam, sciamus, scire tamen omnia arbitremur. Quum vero nec aliis permittamus facultatem agendi in iis, quæ ipsi agere ignoramus, agendo errare compellimur. Quamobrem nimium sui amorem fugere quisque debet, & meliores se sequi, nullo rubore verecundiæ impeditus, &c.

Quam adhortationem in inferioribus ita pertexit: Quo quidem nihil civitati melius, quam videlicet ut cives & alios invicem, & seipsos cognoscant. Vbi enim non lux sed tenebræ inter cives in eorum moribus vigent, ibi nec honores pro dignitate, neque magistratus recte dabuntur, neque ius suum cuique tribui poterit. *Nihil est* autem, si unum uni conferas, in quo maius studium in omnibus civitatibus ponere quisque debeat, quam hoc, ut nec ipse cuiquam alii, nec alius sibi, fraudulentus unquam, sed (N. B.) simplex semper atque verus, esse comperiatur. &c. Ac quæ maior aut gratior membrorum tum

impe-

imperantium cum parentium harmonia dari in republica poteſt, quam ſi ita mutuo amoris vinculo inter ſeſe amiciſſime vincti & conſtricti teneantur. Merito hæc laudes primas cum felicitate ſumma aufert. *uti id in ſequentibus idem exprimit* : Recte ſane agetur, ſi optima reſpublica, & ſecunda, & tertia, proponatur; & optio cuique pro arbitratu ſuo quamlibet detur eligendi. Id nunc ſimiliter & nos agamus. Et quum primam in virtute rempublicam, ſecundamque, & tertiam, expoſuerimus, Cliniæ, & unique hæc ſuo mori deligenti, patriæque ſuæ, quod ſibi placet, tribuenti, optionem concedamus. Prima igitur civitas atque reſpublica, optimæque leges eæ ſunt, ubi quam maxime per univerſam civitatem priſcum illud proverbium locum habet, quo vere aſſeritur, (N. B.) Amicorum omnia eſſe communia. Certe in hoc præcipue virtutis erit terminus, quo nullus poni rectior poterit; ſi ullibi videlicet iſtud aut fit, aut unquam fiet, ut communes mulieres ſint, communes & liberi, communis quoque omnis pecunia; omnique ſtudio, quod proprium dicetur, undique è vita remotum ſit; uſque adeo, ut ea etiam, quæ propria ſingulis natu-

ra

ra sunt, communia (N. B.) quodammodo, ἀμηγέπῃ, fiant; ut & oculi & aures & manus communem in usum cernere, audire, agere videantur; laudentque & vituperent eadem similiter omnes, eisdem rebus gaudentes, eisdemque dolentes, ac denique pro virili sub his vivant legibus quæ unam quam maxime civitatem efficiunt. Talem utique civitatem sive dii alicubi, sive deorum filii plures una viventes, eamque conservantes, excolerent; omni certe referti gaudio cohabitarent. Quapropter reipublicæ (N. B.) exemplar non aliter quam hac inspecta considerare, maximeque talem pro viribus indagare oportet. Ea vero, quam heic nos aggressi sumus, si fiat, proxime quodammodo ad immortalitatem accedet, atque, si non primo, saltem secundo loco erit. Sed de tertia postea, si voluerit Deus, determinabimus. Nunc vero, quænam hæc sit, & quo pacto talis fiat, consideremus. Primum igitur domos agrosque sortiantur; nec agros communiter colant. Nam maius hoc est, quam hæc generatio, nutritioq; & educatio ferre possit. Sed hac mente distribuant, ut putent singuli sortem suam toti civitati esse communem. Quippe quum ea regio patriæ sit, magis eam colere

colere debent, quam filii matrem. &c.

Ideoque vult, ut æqualitatis normam sequantur, nec ullus liberalis admittatur quæstus aut lucrum, quod mores generosos atque animos avaritia inquinet,& ambitione corrumpat: Velut in sequentibus commonet, exclamans ita: O virorum omnium optimi, similitudinem & æqualitatem, identitatem, & consensum honorate secundum naturam: neque unquam id transgrediamini, sive secundum numerum, sive secundum potentiam bonarum atque pulchrarum rerum. Et nunc quidem in primis per omnem vitam, numerum, quem prædiximus, conservare. Deinde census modum. &c. Alioquin neque Deus ipse, fortis distributor, neque legis conditor, vobis favebit. &c. Quæstus in hac civitate non multus. neque enim illiberali quæstui quenquam in ea incumbere, neque mechanicum illud & infame quære lucrum quod mores generosos inquinat, neque ullo pacto vilibus turpibusque ex rebus pecunias cumulandas existimare oportet neque licet. Accedit ad hæc & alia lex, quæ iubet, ne quis privatus vel aurum habebat vel argentum. &c.

Quod

Quod ideo dicit, quoniam omnia in publicum bonum converti debeant, ut ibi adſit rerum copia & abundantia, inde ad neceſſitatem quamvis depromenda. Ex quibus demum facile colligitur, quamnam tertiam faciat rempublicam; quam videlicet durior & inſolentior procreavit ætas tot legum cumulo, quibus in improbitate ſua reſtringenda fuit. Plato igitur, ceu fuit è ſacris Iſraëlitarum & Ægyptiorum informatus, & cum Socrate ſapientiſſimus Græcorum dictus; (utpote qui & ipſe multa rerum myſteria cognoverat, & in plurimis profundius, quam lector percipere poſſit, penetrat;) quum optimam reipublicæ formam quidem diſpiceret, & ſedulo eam examinaret ſecum; ex myſteriis autem magicis quidem eandem facile beneficio amoris elicere noſceret; ſed quum maximus labor in eo conſiſteret, quomodo pravitati mortalium eſſet applicanda: non certe unam ſed triplicem primitus invenit ideam ſive modum reipublicæ certis ſuis gradibus diſtinctum, velut ipſe ſatis dilucide id *in loco ſuperius allegato* adſeverat & aperte confitetur; quibus ad ſolidam reipublicæ conſtitutionem ita ſocietas humana reduci poſſit, ut beate inter ſe & feliciter viverent

verent singuli, vitamque suam usque ad mortis articulum in tranquillitate jucunde in hoc mundo transigerent. Omnibus autem ideis cum prætulit modum, qui mutui amoris haut fucati unice niteretur fundamento; cui normam perfectionis præ reliquis, si rite accipiatur, ex fundamento utriusque Tincturæ (ceu magnorum naturalium non postremus fuit) adscripsit. Amor enim verus, uti in omnibus actionibus vitæ sibimetipsi lex est, & honestum iustumque in communicatione sui cum cura respicit, omnesque abhorret turpitudines & absurditates; ita quoque ultro & sua sponte omnia expellit à se vitia & crimina quæ felicitatem vitæ propositam in communi salute devastare aut impedire queant. quod & ipse exemplis variis amantium & amoris explicat. Vnde etiam omnis discordiæ occasiones, cum vitiorum tota cohorte, seditione, inimicitia, invidia, ignorantia, amore sui, metu incomposito, pudore vano, adulatione, avaritia, lucri studio, ambitione, suspicione, intemperantia, superbia, iniustitia, iniuria, contemptu, calumnia, maledicentia, torvitate, salacitate, impietate, adulteriis, stupro, fraude, dolo, & id genus aliis, ab ea republica

omni-

omnino removet, & ex amore ſincero ſive ſuos per manſuetudinem, pietatem, humanitatem, iuſtitiam, & inprimis per temperantiam, ad omnes virtutes recipiendas quam aptiſſimos reddit, utpote, qui propter amoris mutui ſtudium, in quo ſemper ad Deum recurrant, omnia inter ſe perficere, & absque ulla remora appropriationis ad ſe, abſque omni item invidia, ſingulari cum animi voluptate & alacritate, ſecundum iuſti diſpoſitionem, quidvis inter ſeſe communicare poſſint.

Verum quum propter malitiam hominum difficile hoc inveniret: ne impoſſibile videretur, amoris exerere ſcintillulas; aliam prioris loco ſubſtituere normam ordinandæ reipublicæ voluit; quæ quidem in amoris fundamento radiçata maneret; ſed tamen, multarum imbecillitatum cauſſa, legibus æquis non careret, ita ut æqualitatis libertas in cunctis obſervaretur, & in bonum publicum, tanquam omuibus membris commune aſylon, omnium conſpirarent intentiones. Ac, ne duæ illæ omnis boni peſtes, avaritia & ambitio, locum ullum aut occaſionis ſpacium obliquum invenirent; omnis avaritię poſſeſſiones prohibuit, publicæque divitias utilitati adſcripſit;

scripsit; aliis tamen maiores, aliis minores, pro rerum usu admittendas esse censens. Ac, ne ibi quoque ullus superbiæ aut iniquæ distractioni pateret locus; regia peritia & integritate, id est, vera sapientia civili pie præditos, unum pluresve, regno & reipubl. præfici voluit, qui iuxta leges administrarent omnia. *ceu illud in Politico accurate delineavit. ubi* inter alia hæc habet verba: (quæ extremitatem quandam quoque respiciunt in auctoritate utenda:) Arbitror autem iuxta hunc sermonem, rectam gubernationem, si quando recta sit, circa unum vel duos, vel paucos, esse quærendam, &c. Eos vero civiles ac regios esse homines, existimare oportet, qui arte quadam imperant. volentibus autem nolentibusve, secundum scripta seu absque scriptis & institutis ac legibus, pauperes an divites imperitent, nihil refert. nam & medicos nihilominus tales appellamus; seu nunc invitis seu volentibus, secando aut urendo, aliumve dolorem afferendo, sive scriptis, sive ex usu, denique pauperes ipsi an divites, sanitatem procurent; modo arte quadam in corporibus curandis, purgandis, extenuandis, replendis, augendisque utantur. &c. Necesse est igitur, eam maxime solamque rectam

existimare rempublicam, in qua, qui magistratibus funguntur, legibus adhibitis seu non adhibitis, revera gubernare sciant, nec scire solummodo videantur. &c.

Tertium autem modum sive ideam reipublicæ, quam summa necessitas ipsi expressit, ad leges non incovenienter redigitur: quandoquidem in extremam depravationem paulatim progressi mortales, vix aliter quam violentia quadam ad virtutis & concivium amorem, pietatisque sanitatem, retrahi possint. Similitudine egregia id declarat, 4, *de rep. circa fin.* ubi ait: Salubria quidem sanitatem inducunt, insalubria morbum. Similiter quoque iusta agere, iustitiam gignit in animo; iniusta facere, iniustitiam. Est autem sanitatem afferre, ita, quæ in corpore sunt, disponere, ut secundum naturæ ipsius ordinem inter se superentur, & superent. Morbum autem, contra naturam imperare & parere. Eadem ratione, iustitiam præstare, nihil aliud est, quam animi partes in ordinem redigere, ut ad naturæ ordinem pareant imperentve: Iniustitiam vero, ut contra naturam. Virtus igitur, ut apparet, sanitas est quædam, & pulchritudo, & bona animi constitutio: Pravitas contra morbus, turpitudo & imbecillitas.

tas. &c. Natura vero eius, quo vivitur, perturbata atque corrupta, num viventi aliud quidlibet agendum erit, quam hoc unum, quo pacto ab improbitate & iniquitate liberari queat; iustitiam vero & probitatem adipiscatur? &c.

Tam multum pravitatum est, ut tota societas humana, quasi morti iam & amplius quam vicina, perpetuoque gangrænæ malo laborans, curationibus indigeat; ita ut nullo tempore seu medicis seu chirurgis, qui cum instrumentis acriter vellicantibus, noxiaque rescindentibus, violenta adhibeant medicamenta, carere possit. Hinc corpori cadaveroso & putrido, non insolens erit, varia methodo curam adhibere, quamdiu finis idem restitutionis manet: Sive unus sit, sive plures, qui curam administrant, perinde est; modo recte & prudenter ab iis, quibus id competit muneribus, medicamenta applicentur. Tandem his alios modos subordinat; *ut videre est in fine lib. 4. de rep* Errant illi igitur omnes, qui Platoni aut unam tantum reipublicæ ideam, aut duas affingunt; quod cum P. Ramo tamen Bodinus & pauci alii probe agnoscunt atque faciunt. Admiratus fui, quod non penitius tantum introspexerint au-

ctorem; quem tamen econtra male feriati adeo obstinate refutare non veriti sunt, & temere repudiare studuerunt; juventutique, propter Stagiritam vanum & plane terminalem, exosum reddere; quem ipsi in minutissimis non intellexerunt. Velut etiam rerumpublicarum suarum ideas hasce tres, non in uno specialiter, sed in omnibus simul libris, sparsim explicavit; ut mos est talium philosophorum, qui scriptis suis mysteria profundiora submiscent. De rebus enim occultis, arduis, prorsumque cœlestibus quum agant; non à quibusvis semper, & præsertim ab iis non qui carnali suo iudicio sacra arcana in abusum & libidinem carnis abripere solent, intelligi volunt: illis econtra, qui puriori mente rem secretam intuentur, manifestare se solent. Velut inde quoque divinus dictus fuit, quod ad sublimiora in omnibus respexit, id quod certe *in ideis suis, & maxime in amoris puri descripitione, quem fundamenti loco binis prioribus suis rerumpl. formis substernit*, egregie præstitit. Talium enim in præfiguratione sive idea ad prima mundi sæcula ipsamque eius originem respexit. uti id manifeste colligere est ex *Critia sive Atlantico eius, & lib. 3. de legib.* ubi primævi seculi commemorationem

ex

ex Ægyptiorum & Zoroastris monumentis, *quod in Alcibiade* 1. *quoque innuit*, non tantum deducit; (quamvis in gloriam suorum Atheniensium, ut pallium cognitis rebus obiiceret, eam aliquo modo detorserit; quum se *αὐτόχθονας* iactitarent,) sed etiã *l.* 4. *de. ll.* docet, quando, & quo tempore ferme, & quibus de caussis, inceperint homines leges ponere. Quarum incunabula non frustra ab eo tempore deducit, quod extitit post universum quoddam diluvium, quum hominum societas, universo terrarum orbe aquis circumfuso atque obruto, pene deleta fuisset, & se tamen recollegisset ex tanta vastitate, in exiguis reliquiis mortalium conservata. Ante diluvium autem, quum sibi omnes mortales eam vendicarent libertatem, ut quisque suo viveret placito, in eam prolapsi tandem sunt protervam maliciosamque licentiam, ut nec ipsi Spiritui Iehovæ obedientiam præstarent. Proinde forma regiminis, quæ amori suo primo renunciarat & fundamentum disiecerat, in dissolutam concessit petulantiam ac Dei contemptum; quamvis omnes tum una conformitate uterentur linguæ. Sed hunc blasphemum contemptum Spiritus Dei, cataclysmo universali punivit Iehova.

Ex hoc autem mundi renascentis miraculoso primordio, quum quoque amor erga Deum reviviscere incepisset, ait simplicitatem quandam & æquitatem fuisse pro sanctissima lege, quum nec penuria ad inferendam iniuriam quenquam incitaret, nec copia & ubertas ad avaritiam. Crescente vero indies genere humano, cœpisse adhiberi leges, tanquam vincula, ut & potentiorum intemperies reprimerentur, & tenuiores in officio continerentur. Ita toto hoc libro necessitatem cum malitia caussam statuit legum componendarum & constituendæ politiæ: varias autem occasiones & libidines peccandi, variarum legum & politiarum dedisse primordia. Quæ si quis ad historiam sacræ Scripturæ conferat, satis exacte inveniet, quam congrue Plato triplicibus ideis rerump. suarum triplicia tempora accommodet; ut meræ nugæ sint, quas heic exponit Relector noster, dum nullibi dari reipubl. Platonicæ ideã asseverat. Imo in natura est secundum correctam virtutem; & in ea fuit à primordio; nec extra eam datur: modo homines sibi ipsis non essent latrones, & bestiali feritate contrarii, aut non ab impostoribus suis tam perverse seducerentur, qui eos recte monitis aures surdas

das præbere docent. Quin imo etiam hodie, iuxta Christi præceptum, coniungi cum Christianismo deberet; nisi perversi eam retunderent oppugnatores, pervicaci patrocinio malitiosæ hypocrisios præceptis Christi Deique verbo in carnis lenociniis resistentes; nec præter regalia & servitutes quidquam crepantes aliud; talibus quoque adulationibus immensa volumina opplentes. De mundiætate vero ante diluvium, egimus supra; quæ suas habuit temporum in hoc ternorum regiminum cursu periodos. Sic & post diluvium sincerior fuit reip. modus. quam postea Nimrodus adornavit. ubi arbitria Principum pro legibus erant; *ut loquitur Iustinus*. Post ædificationem turris Babylonicæ tandem, legum accreverunt coactiones cum servitutibus; posteaquam homines quam longissime ab amore mutuo recessissent, pietatem omnem exuti, crudelitatem ferinam è contra induentes. Sicuti etiam apud nos hodie nulla pietas, fides, integritas, nulla virtus, magis vulgo nota est quam quæ litteris depinguntur; divinis illis muneribus corda aversantibus mortaliũ, nullasque iam nostris politicis agnoscere alias cupientibus rerumpubl. constitutiones, quam quæ vero amori &

ri & priscæ sinceritati sunt ignotæ. Iniquum enim esse clamant, & naturæ contrarium, exemplar divinum exprimi in humanis, neque ex communi natura corrigendam esse privatam. Item, errorem primum esse Platonis, dum viam quandam philosophandi sequatur altiorem quam eius respublica in Vtopia valeat sequi. *Arn. d. rel. lib.* 1, *cap.* 1, *sect.* 10, *num.* 2, 3, *& seqq.*

Tantumne, ô vani philosophi, flagitium vobis, & tot absurditates is committit, qui cum Platone amorem in Deum & proximum pro fundamento reip. optimæ substernit? An inde Plato tot crimina torque monstra edidit, quod rerum communionem amori proximi adscripserit? Eho, mi Case, an inde tot eventa sint portentosa expectanda, ut tu narras? nimirum, negligentia rerum, negligentia morum, oscitantia civium, ruina civitatum, horribilis denique uxorum, liberorum, omniumque in Republ. confusio ac perturbatio? An hinc tot lites, iurgia, clandestina consilia, bella, tumultus, cædes, aliaque sexcenta mala, quibus veluti magnis terræ motibus fundamenta civitatum concutiantur? Credo certe, cœlum cum terra conturbatum iri, si res ita sese ha-

haberet. Sed admodum largi estis vos ambo, tu Case cum Relectore illo, in enumerandis iniuriis, & disseminandis calumniis. An Plato in eam rempublicam, quam optimam ipse putat, tot execranda coacervavit extremæ perditionis vitia, quæ tamen sanctissimo efficacis amoris & mutuæ dilectionis clypeo omnia inde expellere piissime conatur? Sed unicum illud vocabulum *amor* sive *charitas* omnia vobis figmenta funditus subvertit & pessumdat. Si enim amare Deum, & diligere concivem suum, ac iustum æquumque unice expetere, tantam perniciem reip. secum afferret, & iuri naturæ tantam vim fecerit, tot ei contradictiones & scelera infligendo, nescio sane, quomodo Salvator mundi, qui propterea cœlo descendens mortem subivit atrocissimam, ut amorem declararet suum, & amori Dei nos & nobis eum reconciliaret, heic vobis possit excusari, quod tot beneficia ex amore suo in mundum ingratum contulerit. Vah uti metuo, ne nimis vos in Christum blasphemi, & in vos iniuriosi, in totum denique piorum cœtum invidiosi heic comperiamini. Vos vobismetipsis consulite, & ad saniora in tempore revertimini: Quid Christus Iesus ipse in verbo cœlesti

per Apostolos suos insultui huic vestro opponat, id paucis percipite. Etenim, proptereane Plato graviter culpandus sit; num, inquam, graviter erret, quod ex communi amoris vinculo communem exædificat salutem; id iudicent alii. Verbum Dei est veritas, & manet in æternum. Si Plato vobis ita durus videtur, videte num Christus molliora heic proferat. Heic videte, utrum ab eius dulcissimis præceptis abhorreatis, an vero Christiani veri, Christique participes spiritus fieri tam alieno abrepti impetu queatis. Nonne absurdum est ex ficu spinas colligere velle? Ex melle venenum conficere, more aranearum, extremæ est malitiæ, dementiæque. Sed audiamus Christum.

Doctissimus quidam inter legum Mosaicarum interpres, quum ex Christo tentationis ergo quæreret, quodnam esset summum legis præceptum, respondit Christus eidem ex Mose *Deut.6*, 5: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, anima, & viribus tuis. quod est summum & maximum præceptum. Alterum vero huic simile est: Diliges proximum tuum sicut teipsum. *Matth.22*, 37, *& seqq. Marc.* 12, 31. *Luc.* 19, 18. Quod doctor tentationis, quasi in conscientia victus, ipse

ipſe ſtatim confiteri, & adeo approbare tenebatur, ut etiam affirmaret, dilectionem & amorem, non ſui, ſed Dei & proximi, ſumma devotionis ſanctiſſimæ opera, id eſt, omnia holocautomata & ſacrificia, exuperare: proinde hoc etiam addit cum ſingulari affectione: Veritatem certe dixiſti, *inquit*, *Marc.* 12, 32. En tantæ virtutis eſt amor & dilectio, ut etiam invitos compellat ad veritatem confitendum, & eos in conſcientia victos conſtringat. Ideo etiam iubet Chriſtus, quod inimicos diligere debeamus, & iis benedicere, qui nos execrantur, atque benefacere iis, qui nos oderunt, &c. *Matth.* 5, 44. At, *clamant iſti*, hoc repugnat naturæ, & contra eius ius eſt. (Quur itaque id à nobis requirit Chriſtus?) Talis non datur reſpubl. in terris, aut, Vbi eſt talis civitas? Nihilo minus præcipit hoc ita Chriſtus, & quidem propterea. Vt ſitis filii patris illius veſtri qui eſt in cœlis. *v.* 45. Nam, *ſi dilexeritis eos*, qui vos diligunt; quam mercedem habebitis? Nonne & publicani idem faciunt? Et, ſi complexi fueritis fratres veſtros ſolum; quid amplius facitis? Nonne & publicani ita faciunt? Eſtote igitur vos perfecti, ut pater veſter ille, qui in cœlis, perfectus eſt. *v.* 47,

*v.*46,47, *&* 48. Sic *&* *Luc.*6*v.*32, ait: Quod si diligitis eos qui vos diligunt: quæ vobis erit gratia? Nam peccatores diligunt eos à quibus diliguntur, &c. Nimis durum est, *inquiunt Platonimastiges*, quod natura hominis non fert. An igitur cernitis, vos domini, in quo regno vivatis? & cuinam reipubl. tam fervens præstetis patrocinium carnale? Quam charitatem, amicitiam & harmoniam Christus in regno euangelii sui, & Plato in sua republica, *ut in Lyside videre est*, efflagitare audet, tametsi nullius commodi respectu fiat, legitimam tamen eam hic vocat, utpote ex libertatis suæ profluentem ingenuitate, neque propterea, quo paria recipiat, sese exerentem. *Luc.*6, 34. Amicus enim verus nullius rei gratia est amicus. *Plat. ibid. pag.* 113. Proinde amicitia quoque vera nil aliud præter animum in amico diligit, & cum illo se adunit; *ut idem Plat. dicit in Alcib.* Sicuti D. Paul. charitatem ita extollit, ut eam impletionem legis appellet; quum neminem malo afficiat. *Rom.* 13. 10. *&* *Gal.* 5, 14. Nam revera per charitatem serviunt alii aliis. *Ibid.* Atque inde profluit quod Christus iubet *Matth.* 7, 12. *&* *Luc.*6, 31: Quæcunque volueritis, ut faciant vobis homines, ita & vos facitote

tote eis. Ista enim est lex & prophetæ. At quisnam sibi ipsi molestus aut iniuriosus esse velit? Ceu & Christus adolescentem, qui veræ salutis opera ex eo sciscitabatur, ad dilectionem eam, quam ex amoris naturalis lege omnibus debebat, remisit. *Matth.* 19. & *Marc.* 10. Imo eo usque hoc dilectionis mutuæ præceptum extollit Christus, ut pro vero symbolo & nota sui regni hoc ponat. *Ioh.* 13, 34, 35. quod severissime repetit *Ioh.* 15, 12. Ita etiam. D. Paulus, dum omnes virtutum vires induere suos iubet auditores, tandem ad fundamentum omnium recurrit, & ait: Super hæc autem omnia, induimini charitate, quæ est vinculum perfectionis. *Col.* 3, 14. Namque finis mandati est charitas ex puro corde, & ex conscientia bona, & fide non ficta. 1, *Tim.* 1, 5. Imo omnia dona atque virtutes pro nihilo habet nisi charitas adsit. quod his verbis testatur: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum æs resonans, aut cymbalum tinniens. Et, si habeam prophetiam, & noverim mysteria omnia, omnemque notitiam, &, si habeam totam fidem, adeoque ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. 1, *Corinth*, 13, 1, 2.
Ideo-

Ideoque sic exhortatur secum omnes, *Ephes.* 4, 15, 16: Syncere nos igitur gerentes in charitate, prorsus adolescamus in eum qui est caput, nempe Christum, ex quo totum corpus congruenter coagmentatum & compactum per omnes suppeditatas commissuras, ex vi intus agente, pro mensura uniuscuiusque membri, incrementum capit corpori conveniens per charitatem. *velut id pertexit & 1, Cor.* 12, 12, 13. *&c.* Sed tandem cum D. Paulo concludamus hunc locum istis verbis: Estote igitur imitatores Dei, ut *filii* dilecti, & incedite cum charitate, *sicut* & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. &c. *Ephes.* 5, 1. *&* 2. An non igitur optima sit respubl., quæ ex amore istoc vero possit componi? Num Plato in eo erravit? Ergo Christus? &c. Absit tam blasphema conclusio. Plura heic testimonia adiicere non libet. Cui placet, addat *Exod.* 23, 4. *Lev.* 19, 18. *Deut.* 22, 1. *Proverb.* 15, 17. *&* 24, 11. *&* 31, 8. *Syr.* 25, 2. *Esa.* 1, 17. *&* 58, 6. *Matth.* 21, 39. *Ioh.* 13, 34. 1, *Cor.* 14, 1. *&* 16, 4. 2, *Cor.* 2, 8. *&* 6, 6. *Galat.* 6, 2. *Ephes.* 5, 17. *Phil.* 2, 1, 2. *Col.* 2, 2. 1, *Thess.* 3, 12. *&* 4, 9. 1, *Tim.* 1, 5. *&* 2, 15. 2, *Tim.* 1, 13. *&* 2, 22. *&* 3, 10. *Tit.* 2, 2. *Hebr.* 10, 24. *&* 13, 1. *Iac.* 2, 27. 1, *Pet.* 1, 22.

&

& 2, 17. *&* 3,8, *&* 4,8. *&* 5,14. 2, *Petr.* 1,7. 1, *Iohan.* 2, 10. *&* 3, 11, 14, 16, 18, 23. *&* 4,7. 11, 21. 2, *Ioh.* 5. *Iud.* 21. *&c.*

Sed Casus cum Relectore illo obiiciunt, quod unio & communio coniugum, liberorum, & bonorum, maxime in republ. Plat. detestabiles sint; adeo ut natura quoque abhorreat eas, quum incestus pariant, prohibitionem divinam impugnent, pudorem & morsum conscientiæ iniiciant, storgen extinguant, viam parricidiis aperiant, gradus cognationis tollant, studium se & suos conservandi suffocent, principia virtutum eradicent; quod talis unitas destruat civitatem, communio bonorum seges sit litium; quod concordia interna sola felicem rempubl. haut præstet, inducat neglectum rerumpublicarum, & publica demum hinc postponantur privatis. Tot calumniæ & phantasiæ inveniuntur *apud Casum, Sph. civ. lib.* 2, *cap.* 1, *&* 2. *Arnis. in pol. cap.* 2, *p.* 40, 41. *& seqq. Item in rel. p.* 1, *sect.* 11, *num.* 1, 3, 6, 9, 11, 15, 19, 29, 42, 43, 45, 46, 47, *&* 49, *sect.* 12, *per tot. Item cap.* 7, *rel. num.* 4. Sed hæc atque similia per meram calumniam colligi & torqueri in Platonem, ex superioribus patet satis; quum nihil aliud ipse intenderit, quam

quam quasi ignarus reipubl. Christianæ ansam alicui in manum porrigere. velut etiam ait, quod respubl. hæc diis, aut filiis deorum,(quos Christianos esse, & Christianorum filios, Christiano denique subditos regimini, *præter Gen.* 6, 2. *Matth.* 5, 9. *Ioh.* 1, 12. *Rom.* 8, 7, 16, 17. 1, *Ioh.* 3, 9. *cum primus ex Psal.* 82, 6. *& Ioh.* 10, 34, apparet,) rectius competat; quum hominum depravatio indignam se hac sorte faciat, &, uti iam crebro dictum, ab omni amore iustitiæ & veritatis penitus prolapsi sint. Porro, qui Platonem publicæ privatæque conservationis negligentem faciunt, ii totam eius intentionem pervertunt. Etenim quare ideam reipubl. delineare voluit? An non propter conservationem mortalium? & quidem talem, qua omnes in uno corpore perennarent? An non, qui publicum intendit, privatum intime simul curat? Qui corpus ad sanitatem curando reducit, an ille possit membra reliqua negligere? An non inde harmonica unionis consonantia ita se prodit ut aperte & evidenter perspiciatur? Num talis sanitas delictum putatur medici curantis? An ille, qui virtutum omnium cumulum in suam colligere cupit rempublicam, earum principia eradicaturum

ibit?

ibit? An non propterea politiam iustitiæ epitheto insignivit, quod nil nisi iusta & amoris plena in ea exerceri expetat? An communia ministeria coniugum, sint commixti concubitus? Num ministerium cum concubitu idem? An non pœnas stupris, adulterio, &c. decernit? An non cuique suam propriam à custodibus civitatis vult adsignari coniugem; & quidem accurata selectione coniugum, ne contraria mixtura seminis fiat? An non cuique coniugio suas deputat nuptias? An non in his ipsis adeo accuratus est, ut etiam *lib. 6, de ll.* plene disponat quales esse debeant; quod tempus, ætas, sumptus, impensæ, locus, quæ personæ ad eas contrahendas requirantur? Nonne etiam satis evidenter *lib. 7, de ll.* de educatione puerorum agit, ita ut dilucide illius circa hanc sententia intelligatur? Etenim, quæ *lib. 5, de rep.* Socrates ex propria opinione immiscet, pro suis accipi non vult. Quem etiam ita loquentem introducit, ut qui non tantum invitus hæc & à collocutoribus plane eo adactus, admodum tamen trepidanter, protulerit: sed etiam, quæ de mulieribus & earum filiis obiter prioribus aspersa fuerunt, quasi cum protestatione, & diffidentia sui, prorsusque de alia republica,

non sine magnis ambiguitatibus affirmarit. Proinde Plato quoque excusationem apertam his verbis interposuit, ne scandalum quis forte inde arriperet. Vis ergo, ut nos pro (N. B.) aliorum caussa, *ait*, nobis ipsi adversemur, ne sine defensione, quæ sunt (N. B.) rationes alterius, oppugnentur? Dicamus igitur sub eorum persona hunc in modum, &c. Ex quibus satis manifeste apparet, quod in his omnibus Plato non ex se, sed sub aliorum persona loquatur. Quare, quoties suspiciones culpamve malevoli in hisce aucupantur; non tantum ambiguitatibus id omne laborat; sed etiam aliorum, & nullatenus Platonis, ab istis refellitur sententia. Nihilominus obscuræ hæ locutiones sapientem & perquam eruditum requirunt lectorem, censoremque longe cautiorem, quam hi tam importuni iudicii auctores. Quod vero tandem Plato philautiam tam atrociter semper impugnat, & cives suos in sua republ. ita à donis & bonis mortalibus retrahit, ut ea cum fratribus communiter participari velit; idem ferme agit atque is qui ad veram Christianitatem allici omnes suos exoptaret cives. Etenim an non & ipse Christus in verbo suo nostri nostrorumque bonorum

rum

rum abnegationem nobis adſidue inculcat? *Matth.* 16,24, *Marc.* 8, 34. *Luc.* 9, 23. & 14,26. *Roman.* 6, 4. 2, *Cor.* 4, 10. & 5,17. *Gal.* 5. 16. *Eph.* 4, *v.* 1,2,22. & 5,2. *Tit.* 2,12. *Hebr.* 4,10. & 12,16. 1. *Pet.* 1,22. & 2, 5, 24. & 1. 4, 1, *Ioh.* 5. 19. *Ioh. Arn. de ver. Chriſt. lib.* 1, *cap.* 28, & *cap.* 30. *lib.* 3, *cap.* 10, & *cap.* 21. Præclara eſt heic illa ſententia Pauli *ad Phil.* 2. 1. quæ omnia hæc continet. Si qua conſolatio eſt in Chriſto, *ait*, ſi quod ſolatium charitatis, ſi quæ communio ſpiritus, ſi quæ viſcera ac miſerationes: Explete meum gaudium, ut itidem *ſi*tis affecti, eandem charitatem habentes, unanimes & ſententiis uni: nihil gerentes per contentionem, aut per inanem gloriam; ſed ex modeſtia alius alium ſe præſtantiorem exiſtimans. Ne ſua quisque ſpectare; ſed unusquisque etiam quæ ſunt aliorum. *verſ.* 2, 3, 4, & 5. Quod etiam accurate repetit 1, *Cor.* 10,24: Nemo quod ſuum eſt quærat; ſed quisque quod alterius eſt. &c. Ac ne quis mundo ita prave abutatur, addit ulterius. Hoc autem aio fratres, quoniam tempus contractum eſt in poſterum; ut & qui habent uxores, ſint ut non habentes: & qui flent, ut non flentes: & qui gaudent, ut non gaudentes: & qui

qui emunt, ut non obtinentes: & qui utuntur hoc mundo, ut non abutentes: Præterit enim species huius mundi. Velim autem vos absque sollicitudine esse. 1, *Cor.*7, 29,30, 31. In quo sanctissimo dicto divus Paulus caussam malorum omnium quasi uno complexu quam artificiosissime exprimit, radicatum detegendo fundamentum, simulque fratres amicabiliter omnes Corinthios suos vocitando. quod etiam Christus facit, *Matth.* 12, 47. *&* 13,55. *Marc.* 3, 31. *&* 6, 3. *Ioh.* 2, 12. *Matth.* 18,21. *&* 23,8. *Rom.* 14, 15. *Luc.* 17, 4. Sic & Iohannes fratres & filios Christianos omnes vocat. 1, *Ioh.* 1, *&* 2, *&* 3. Vt inde Platonica analogia satis elucescat, quæ vult, ut iuniores loco parentum seniores venerentur atque compellent, &c. Quum autem omnis malitia ex hac pullulet philautiæ radice, & quidem ea quæ in tantam vitiorum arborem porro excrescit ut universum terrarum obtenebret orbem; eo quod unusquisque ex innata philautia sibi quodvis obiectum appropriare, & in hoc appetitus sui voluptatem carnisque delicias deponere satagit: id rite examinandum est nobis hoc loco. Plato, ceu vere realis philosophus, id quidem omne penetravit, at hominum pervicacia

cacia quum nullum horum mysteriorum agnoscere velit; & tamen Platoni Teutonicus noster in eo manum egregie porrigat: eius explicationem melioris informationis gratia subnectere heic iubet. id quod & æquitas ipsa postulat. *ea desumpta est ex eius Mysterio magno. sive commentar. in Gen. 33, de exordio secunda monarchiæ, & de fœdere Dei cum Noacho.*

CAP. XIII.

Illustratio reipublicæ Platonicæ, ex caussis politiæ Teutonicæ; unde speculum & comparatio generalis reliquarum rerumpublicarum peti queat.

QVum Iehova Noacho & liberis eius per sacrificium ex fœdere cum illo compacto benediceret, & fœcunditatem illis demandaret suam; in libero dominio iisdem universam rursus concredebat terram, cum omni exercitu eius; adeo, ut, quodcunque vita frueretur, illis subiectum & proprium esset. Omnia illis in communem usum tradebat: nec discrimen ullum inter Noachum & liberos eius in hoc interponebat. Neminem ad proprietatem domini aut servi, sed ad paritatem

omnes destinabat. Nullum præ alio nobilitate aut ignobilitate donabat: Sed, quemadmodum ex arbore una multi rami excrescunt, & tamē omnes solummodo unicam arborem repræsentant; sic etiam constituebat humanam arborem in terris, & cunctis simul illis absque ullo discrimine aut prohibitione omne genus animalium, piscium, & avium, submittebat; excepto eo, quod carnem cum sanguine non deberent comedere, ne vita bestiali denuo in monstrositatem inciderent. Iehova iubebat quidem, ut omnibus animantibus & creaturis dominarentur; ipsis vero nullum imperium singulare hoc loco inter se invicem committebat. Namque omnis dominatio, qua alter alterum deprimit, oritur ex Ararat tanquam ex ordine naturæ secundum astrorum & sub astris dominantium proprietates: At imago Dei non aliud imperium in membra sua obtinet, quam arbor in suos ramos; animalis imago ex astris & quatuor elementis sibi conficit dominationem iuxta matricis suæ formam, ex qua emersit, & in qua vivit. Velut etiam leges omnes & externæ præceptiones, quas Iehova homini demandavit, ad ordinationem naturæ spectant, tanquam in effatum & for-

matum

matum unde verbum; quod Deus homini in proprietatem addixit, ut in eo secundum sophiam Dei cum homine internospirituali dominetur, atque sibi metipsi secundum spiritum sapientiæ inde ordinem conficiat. Quidquid homines in ordinatione sua heic sibi conficiunt, in hoc se iudicem constituit, & ultimum sibi reservavit iudicium, falsitatem à veritate separandi. Omne, quod non ex veritate, iustitia & charitate sive amore procedit, in hoc iudicium Dei censuram agit. nam id per falsos spiritus tenebrarum in Turba magna procreatur, & in humanas proprietates infunditur, velut in falsam astutiam, & mendacem sapientiam, quæ regni Dei hæres nunquam erit. Regiæ & principales dignitates omnes, omnibus cum dominationibus & iurisdictionibus, ex ordinatione naturæ proveniunt. In imagine autẽ Dei nulla est coactio aut vis; sed libera cupidissimi amoris servitus; veluti membrum in humano corpore, & frutex in arbore, alterum alteri libentissime servit, & gaudia inter se mutua participant. Quum vero homo in externe formarum verbum se malum & bonum intulisset, regnum naturæ inde sanctum ipsi dominium eripuit, seque ipse proprietati humanæ violenter insinuavit.

Quod si vero illud recuperare homo debeat; ex Deo necessum est ut nascatur; atque ita illi in nova regenerata vita secundum Dei Spiritum ipsi imperare naturæ conceditur. In spirituali quidem mundo existunt ordines, & angelorum principatus; verum omnes absque ulla violentia in amabili amoris officio & voluntate, ceu membrum corporis unum alteri officia præstant. Quidquid homo sub regno naturæ in suam rapit potestatem, eo per superfluitatem abutens, membrisque suis congenitis id subducens, ut inde in egestatem redigantur, & iure libertatis simul suo priventur; illud omne in Turbam magnam, ceu naturæ abominationem detruditur, iudicio Dei ad diem extremæ sententiæ sistendum. Natura nil præter ordinationem exigit; differentia autem & officia singulorum ipsa subministrat: at Turba abominationem suam ex mundi tenebrosi libidine submiscet huic; id quod superbia, invidia, cum iracundia, & fraudulentia, abunde testantur. Quinque hæc vitia meretricium partum suum in naturæ regno producunt, nunquam ad regnum Dei hæreditario nomine transitura. Hoc naturæ regnum Iehova loco ordinationis suæ tenet, atque homini in manus id tradidit,

didit, ut illius ope bonum à malo discernat, & perversi appetitus ac voluptatis malignitati iudicem seligat: quia ait; Qui effundet sanguinem hominis, per hominem eius sanguis effunditor; nimirum per ordinationem naturæ, non vero per propriam vindictam; per naturæ ordinem, inquam, id est, per Dei legem, cui soli ultio competit. Quippe Iehova ait; Sanguinem animarum vestrarum ulciscendo reposcam. per quod ordinationem legum suarum intelligit, & earum administratores. Nullatenus autem propterea princeps aut terræ dominus potestatem ullam effundendi sanguinem extra legem Dei habet. Quod si hoc agat, statim eadem lex Dei eundem ad mortem condemnat. Certe nulla omnino potestas ulli in sanguinem humanum heic competit, sive rex sive princeps sit. Omnes enim nudam administrationem in ordinationes legis divinæ repræsentant. Vnde & nemini quam absque singulari Dei mandato potentiam licet ulterius extendere. Lex naturæ quidem illis concredita est; sed tanquam eiusdem ministris, iuxta veritatis & iustitiæ normam, non autem secundum proprium appetitum. Namque Iehova condidit hominem ad imaginem suam in hanc divinam

imaginem regnum naturæ in suo ministerio nullam potentiam illius interficiendi sibi arrogare debet; sed solummodo externam naturæ formam officium hoc divinæ ordinationis concernit. &c.

Item *cap.* 74. *eiusdem commentarii, ubi de Iacobi ad Pharonem adventu agit*, hæc verba leguntur: Hæc figura Iosephi, ubi Ægyptum emptione sua Pharoni in proprietatem redegit, atque subditos mancipia effecit, nihil aliud significat, quam, quod Christus nos in summis angustiis & fame exitii nostri pereuntes, ab ira Dei, per gratiam mancipationis suæ, proprio sanguine ac morte redemerit; atque inde nobis verbi sui semen largiatur, ut eo vitam hanc nostram naturalem, tanquam ipsius coemptum agrum, conseminemus, atque ex huius seminis fructu quintam ipsi partem, videlicet partum amoris, ceu quintam proprietatem vitæ, (id est, amoris,) reddamus. Namque in quinta proprietate hac (*septem proprietates, ex numero planetarum petitas, explicat alibi: heic autem venerem intelligit*) consistit fides, quam filii ipsius eidem reddere tenentur. Hanc convertit in horreum parentis sui, eam æternæ vitæ atque manifestationi divinæ miraculorum suorum destinando.

do. Quod vero terreni homines talem servitutem commenti sunt, qua sese invicem in mancipatione detinent, & torquent, angendo alter alteri sudorem exugentes, ut inde superbiam fovere queant hoc imaginem iræ Dei refert. qui etiam iuxta cœlestem figuram se ita depingit. Omnia enim iuxta verbum Dei figurationem adsumunt: quanquam nonnullæ res in malum, tanquam ad iram Dei, sive iuxta infernales proprietates, figuram recipiant; nonnullæ in bonum, regno Christi accedentes. Sanctis enim sanctum se exhibet Dei verbum, perversis autem in furore Dei manifestatur. Qualem populus sese exhibet, talem quoque Deum sortitur: *ait S. Scriptura.* Terreni homines imaginem suam in iram Dei detrudunt, dum mutua servitute terribiliter se invicem discruciant, affligunt, & enervant; atque hoc iuri tamen adscribere non verentur. In naturæ quidem & iræ Dei furore ius sibi tale invenit, & figuram inferni inde repræsentat: attamen figuram simul regni Christi in cœlesti proprietate declarat. Nam quidquid homo terrenus in dolore & mærore peragit, id Christus in suo regno in liberis per gaudium, amorem, humilitatem, & virtutem operatur.

ratur. Terrenus homo fratrem suum labore, genio, sudore victuque fraudat. Christus itidem filiis suis voluntatem malam & conflictus, dum in Deo operantur, & in dolore multaque anxietate eo tendunt, adimit. Hunc laborem, inquam, omnem Christus ab illis aufert, atque in thesauri sui conditorium colligit, &c. Et quandoquidem veteris Adami onager semper refugit divinum subire opus, proinde sæpius ita compellitur, ut nil nisi pœnas sentiat pungentes, quando Spiritus Christi gehennam & iram Dei conscientiæ eius minitatur: Sicuti etiam terreni domini in mundo subditis suis oneri sunt, figuram Christi quidem, munere tamen inæquali, exprimentes: Christus enim parenti suo per operationes filiorum suorum multos cœlicos fructus colligit; qui reddentur homini, ut inde in æternum exaturetur. at mundanus ex afflictorum sudore ingentes opes congerit, in arcamque suam honori proprio recondit. qui labor equidem nunquam retro in afflictos exundat in hoc mundo; sed Christus magnum iis præmium ipse est, eo quod huic figuræ iræ Dei heic in miseria operam hanc navare cogebantur. Cæterum in fine, ubi terrena officia & dignitates in

horrea

horrea atque repositoria sua, quibus hanc præstitere servitutem, recepta erunt, ibi inæqualia promptuaria aperientur. Longe plurimi erunt, qui in regno iræ Dei infinita congesserunt, è quibus in æternum alimoniam sibi sument. uti sunt egenorum imprecatio, dolores, timores, cruciatus, & inquietudines miserorum. Quidquid illi per coactiones suas in subditos properant, hoc ipsis post hæc tempora in æternum nutrimentum cedet. Nam quod heic seminatur, ibi in æternæ vitæ horreo invenietur repositum. Omnia huius mundi officia, Dei sunt, & omnes officiarii à Cæsare usque ad infimum, Dei sunt. Verum imparibus ministeriis defunguntur. Hic in amore eius ipsi servit, tanquam servus Christi, alter vero in ira eius ipsi servit, tanquam mancipium inferni. Quisquis mortalium in mundanis istis ministeriis appropriatione sua sibi multa convehit, neque Deum neque ordinationem eius respiciens, neque hominibus inserviens; is servitutem servit iræ Dei, & inferno colligit messem. Nam omnes principum thesauri & potentum opes in utilitatem publicam fratrum pro sustentatione ordinis boni, officiorum, egenorum, & ægrotantium convehi deberent. Quemadmodum paterfa-

terfamilias in bonis suis negotiatur, & manuum labores in κειμήλιον recipit, unde tamen omnes eius ministri alimenta percipiant; quod vero abundat, in communem usum liberorum coniugisque, aut aliam necessitatem adservetur: eamdem quoque officiariorum collectio rationem habet. Omnia in commune bonum conferri debent; alioqui tale gazophylacium iræ Dei subiectum, & iudicio illius expositum manet. Quando hodie potens dynasta nihil honoribus, voluptati, superbiæ non vendicatum sinit; ad eam conferciendam graviori subditos exactione opprimens & exsiccans; vix etiam egenum canis loco habens; sic porro in corde secum loquens; Hæc iure mihi debentur: sunt empta, hæreditate acquisita: Omnia istæc in ira peraguntur. In hac appropriatione omnes serviunt satanæ, tanquam in figura iræ Dei. &c. Quælibet appropriatio hæc opus gehennæ est, utut agas. Nullum coram Deo valet exceptionis refugium. Quidquid eorum est, id omne gehennæ colligitur. Iehova cordis radicem exigit, & sibi fideles postulat administratores. Ast miser & egenus discat, quod in dura hac servitute (si absque murmuratione fideliter ea defungatur) Christo suo serviat, dum

dum in hac miseriarum domo thesaurum cœlestem sibi acervat, quum alias in voluptate carnis sibi pereundum fuisset. &c. Ideoque illis, qui Deo serviunt, cuncta in bonum cedunt. Sic figura in historia Iosephi hoc loco intelligenda est: quamvis eius acta singulari prorsus cura secundum dictamen Spiritus Dei conscripta sint; qui in omnibus semper potiorem regni Christi, quam externæ historiæ cum cura consignandæ rationem habuit. Historiæ enim biblicæ non tantum propterea annotatæ sunt, ut inde nobis veterum res gestæ & vita innotescerent, ut Babel somniat; Minime: Christi, ut & orci regnum, undiquaque in iis nobis est depictum. Visibilis figura semper indicat internam sive invisibilem, quæ in spirituali homine manifestabitur. &c.

Proinde quoque idem autor *in lib. de triplici vita* talem nobis præscribit politicæ vitæ & Christianæ normam, ut ex sequentibus id rectius patescere potest. *Cap.* 12. *Quomodo semita vitæ per hunc mundum ducens in regnum Dei inveniri possit.* Ex ratione, spiritu carnali videlicet, egrediendum est omnibus, & quisque cordis ac mentis sensus omnino in voluntatem Dei deponere debet, atque suam voluntatem

tem voluntati Dei prorsus insinuare: ne quis peculiarem viam commentis rationis aut perscrutationibus sibi excogitet, quærendo, Vbi est Christus? Dirigite semitam omnem in Christum, & certo estote, quod ille corda vestra inhabitet. Huic consecrate vos in plena humilitate; in eius voluntatem & arbitrium omnes vestras actiones & proposita coniicite: nihilque aliud singulis momentis cogitate, quam stare vos perpetuo coram ipsius clarissima facie; Christum autem in vobis iridi insidentem á dextris esseDei. Hæc omnino adsidua sit meditatio vestra, quod singulis momentis sanctæ Triadi sistamini, & Iehova semper cordium vestrorum triada in abysso quoque suo prober & perspiciat. Quin etiã hoc date operam, ne ullam in profunditatem penetrare conemini, præterquam ut in unum eius amorem & misericordiam vos penitus immittatis, nec inde ulla parte recedere, potius autem inibi in perpetuum manere & subsistere cupiatis. Secundo hoc quoque apud vos concludite, quod summum Iehovæ beneplacitum omnino expleatis, si fratres ac sorores vestras in hoc mundo, sint quiqui velint & cuiuscunque opinionis, per amorem vestrum quæratis, & visceribus vestris complectamini, proque

iisdem

iisdem preces effundatis; pro expugnatione diaboli denique subeatis luctam; eosque, quantum fieri potest, in humilitate informeris: Si vero hoc non admittant, induite vestitum Christi, & exemplo vestro illis doctrinā vividam exhibete. Prompti illis sitis in servitio præstando: remittite iisdem, si in vos quid deliquerint. Quod si vos calumniis proscindant, benedicite eis: Si vim vobis inferant, nisi id molliter avertere queatis, & aufugere, nil curetis, & cogitet s, quod heic hospites duntaxat sitis. Nulli mortalium amorem vestrū subducite: quippe Deus vester, qui in vobis vivit, nemini se subducit qui illum quærit. Sic promptus adversario tuo, si quando se forte convertat. In commerciis & negociis rerū diligite iustitiam: cogitate, quod omnia opera Deo operemini: digne nobis in hoc mundo vivendum est, tanquam iis, quorum operationibus & commerciis omnibus vitæ huius miseriæ & ærumnæ adhærēt. Non debemus nos in latebras & claustra angulosve abscondere; quia Christus ait, Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, ac pater vester cœlestis inde celebretur. Omnia ex toto corde peragite, & sincera mente: Cogitate, quod Christo ea faciatis, & quod Christi spiritus in vobis

Oo ea ope-

ea operetur. Parati sitis singulis horis, & expectetis sponsum vestrũ. Nullam cordi vestro, ad aliam amplectendam sententiam, aliave præter Christum meditanda, intercapedinem concedite. Multa scire non expedit vobis. Quisque suum opus curate pernoscat, ut inde alimenta corpori procuret, seu nunc illustris sit seu idiota. Illustris iustitiá & falsum à puero addiscat discernere, quia administrator Dei est. Quidquid agit, iudicatve, Deo iudicat, Deusque per illum. Idiota sit humilis & bene moratus, ut coram ordinatione Dei. Si vero iniuria ipsi fiat, nec ea possit emendari; consideret, quod iniuriam hanc propter veritatem perferat, & sibi summus in Christo sit honos corãDeo. Semper in omnibus actionibus negotiis, vitæ usu, & commerciis, ante oculos vobis obversetur iudicium Dei, dispicientes vobiscum, quei innocenter vivatis. Namque temporis huius mora brevi elabitur. In agro accretionis heic florescitis; videte, ut Deo bonum edatis fructum, in quo omnes angeli & exercitus cœlestis lætentur. Neminem odio persequimini; Nam, qui alium odit, diabolum excipit convivio. Estote sobrii & temperantes. nec vobis mundi huius libido persuasione sua imponat, acsi vere alicubi existeret:
pau-

pauxillum ei ne immoramini, singulis horis è morte in vitam concedite. vosmetipsos cruce pœnitentiæ affligite seria, malumque deserite. Quod si propter pietatem contumeliose vos persequantur alii, & calumnientur, ac mendaces in eo sint; lætitia summa exultate, quod digni facti sitis propter Christi gloriam aliquid perpeti ignominiæ. Quod si calamitas quædã sit superanda, absit desperatio; sed cogitate, quod in voluntate Dei vivatis: non ille plura vobis imponi sinet, quam possitis perferre. Avertite oculos vestros ab avaritia, & superbia, atque fastu: ad illa ne respiciatis: quippe diabolus per hasce superbiæ artes retia sua exponit: nolite eius incurrere casses. Semper estote prudentes, nec unquã securi; quia anceps ille circumit vos undique, & investigat qua ratione capere quẽ valeat. Vbi boni exagitantur, nec accedas, nec eorũ in flagitiis capias partem: neutiquam talia vestras tangant aures, ne diabolus risibili stultitia vos titillet, & ita veneno hoc inficiamini. In summa, Iehovæ in Christo vos totos consecrate, & adorate Patrem in nomine & promissione Christi, & poscite vobis spiritum eius sanctum ex pollicitatione Christi. Sic accipietis eum; quia ipse verax, qui illum promisit nobis: nul-

lus ille mentitur: certo accipietis. Huic soli totos vos dedite; quod omniū maximum præcipuumque est. Omnia in eius deponite voluntatem. Quod si istum habeatis, is satis vos informabit quid sit agendum. Ille docet vos loqui: Ille suggerit animum & intellectum, quomodo vos gerere debeatis. Nolite curas concipere propter res, quæ vobis apud homines gerendæ incumbunt. Sed committite ipsi omnes actiones vestras; ille in vobis perficiet quod Deo sit gratum. Quod si zelotem agat, & ignem ex cœlo à Domini Domino advocet in improbos; hoc ei placet ita, quia impius hunc concitavit. Solummodo in virtute Dei incedite; atque sic omnes actiones vestræ Deo placebunt: Nam si quis in necessitate periculi se ab hoste suo defendat, absque aliqua cupiditate; non adversatur Deo: quia, cuius ardent ædes, is extinguit flammas. Annon Israëli concessit defensionē sui? Qui belli initium facit, ille est administrator diaboli. Omnia enim bella urget ira Dei, in qua diabolus habitat. Iehova nullius belli auctor est, quia nos in amore creabat, ut paradisum in mutua & amabili charitate coniunctim, velut filii optati, incoleremus: Ast diabolus invidebat hoc nobis, & nos in spiritum mundi deducebat; qui bella

&

& omnis generis mala in ira Dei exsuscitat, ut invicē nos odio persequamur, & mutuo interficiamus. Quandoquidem igitur in hac miseriarum valle tantis inimicitiis circumdati sumus, & inter perpetuas spinas & aculeos excrescimus; summam certe nostri curam habere debemus. omnium autem maxime ab eo nobis cavendum est hoste, quem in sinu nobiscum circumgestamus, exitialem nostri perditorem; animum dico nostrum cum sensibus suis, in quibus arcem deprædatoriam diabolus sibi delegit. neque exiguo labore inde expelli potest. Sæpius ille subrepens animum nostrum occupat, & in insidiosas vias nos blande seducit, ut existimemus, nullo in errore viventes, totos in Dei viis nos incedere. Tunc necessum est, ut statim nobis Lydius ille lapis adsit, id est, dulcissimus ille erga Deum & proximum amor, conscientiæ dictitans, quousq; in veritate ambulemus. Et omnium maxime hoc cavendum est, ne quis sibi sit amicus philautos; opera autem danda, ita ingrediamur, ut Deo piisque hominibus nostras in beneplacito virtutes probemus. Atque tunc demum, quando in amore Dei, iusticiaque & obedientia fidei, ita incedimus, tunc, inquam, Christum induimus, qui coronam ex

meris margaritis concinnatã, coronam scilicet mysterii magni, nobis imponit. Ille coronat nos sophia sua, ut mirabilia eius agnoscamus, in quibus antehac cœci viximus. Velut huic contigit manui, quæ ante tempus denarii numeri, quum adhuc in primario hæreret, in simplici ignorantia mysterii, tanquam ultimus interminimos hallucinabatur. Verum, quod auro, quando per ignem probatur, idipsum & huic evenit. Non sane putrefactio ulla defuit. Vnusquisq; pedibus conculcare hãc studebat, quum ipsi primitus corona porrigeretur. quãtum laboravit tunc diabolus, ut commacularet eã, aut prorsus conscinderet! Obstupescens ad talia, gratias habere cogor Iehovæ meo, quoties recordatio machinationũ talium mihi subit. Tot instigationes fiebãt apud summos, &c. Confidite vero, ô amabiles filii Dei, & ad hanc perficiendam luctam fideliter pergite. Namq; omnes hanc luctam in vita hac propter angelicam coronam subimus, quam olim in capite suo gestabat dominus Lucifer. An vero ille non in furorem abeat, qui ditiones & regna amisit? perinde ac alius quis veniat, & alii eripiat coronam suam, eundemque ad ima detrudat, captivumq; detineat arctissime. Luctamini vero confidenter dulcissimi filii Christi; Tẽ-
pus

pus adhuc breve restat, dum sceptrum cum corona obtineamus. Melior Dominus est, quam mancipium vinctum. Afflictiones huius mundi, siquidem ita tolerandum est, ab omni proportione longissime absunt, si cum venturis gaudiis, quæ in nobis manifestabuntur, comparentur. Constituti heic sumus inter cœlũ & orcum, in agro fertili; aut angelus aut diabolus ex nobis nascitur. Cuicunq; igitur cœlum arridet potius, & angelicam appetit formam, vigilans ille sui sit custos. homo facile in momento fatiscit: liberam habes voluntatem, quocunq; eas, ibi eris; quale semen eiicis, tale & metes. Hæc sic dicta tibi sunto, &c. Hactenus Teutonicus.

Si iam igitur quispius & vere sanus non tantum semetipsum hoc modo & sua secum vitæ acta examinet, sed etiam omnes ad infallibilem hanc reipubl. Platonicæ normã reliquas comparet politias, & commoda ab incommodis, quæ ex huius ad alias iam constitutas applicatione pridem subnata sunt, abstrahat: profecto vix vestigia aut Platonicæ aut vere Christianæ inveniet politiæ. Etenim, quum omnes adulatores carnis, & qui in huius servitute ætatem degunt, à fundamento vero, quod in regno amoris & regno iræ Dei consistit, aberrent, & so-

summodo fucatæ nescio cui applaudāt honestati & saluti, ad quam obliquè tanquam ad ipsum bonum publicum declinant: fit, ut tales constitutiones abusivæ ad pristinū amoris gratiosi statum reduci nequeant. Memini optime, quæ ipse à puero in aulis passim & rebuspubl. observavi & annotavi sedulo: quantopere fucata sint omnia, & ementitis coloribus depicta: ab amore autem omnes adeo sunt alieni, ut nec amplius constet quid is sit; adeo sinceritatē qui amat, pro ludibrio habetur. Carnales illi adulatores & fora & subsellia undique possident; nec ad aliud superioribus vacat, quam talibus ambas aures ut præbeant apertas. Si quis sit, qui vitia interna vel leviter tangat, camarinam certe non movet tantum, sed etiā pardos & leones cum ursis stimulare, imo & in cavernam formicarum inspuere videtur. Expertus multa perspexi, acta & facta cum damno perdidici: novi summos, medioximos, & imos: spectator fui pro mediocritate mea plurimorum casuum. Namq; omnes tantisper boni apparent, dum occasio sese aperiat malitiam diu interne occultatam exerendi. Pessimos amicitię defraudatores novi, qui ultra triginta annos celare malitiam potuere, donec desineret lucrum: Ita cum commodo eva-

evanuit amicitia. Etiam luporum catulos nutrivi sæpius; & plerumq; eos, qui Christi nomen relligiosissime venditare videbantur, hostes sum nactus sæviores. Ita nusquā propemodum veri amoris vestigia patent. Quæ caussa? Educatio Platonica nullibi cernitur, nequidē Christiana. Etenim ubinam tenera ætas amorem ergaDeum & dilectionem proximi addiscat? quum semper in cœco ethnicismo ad philautiam retrahatur, & occinatur ipsi illud malorum semper caput; Proximus sum egomet mihi: item; Ordinata charitas incipit à semetipsa: quum tamen D. Paulus huic *falso* axiomati ita se opponat; dicens: Nemo, quod suum est, quærat; sed quisque quod alterius est. 1, *Cor.* 10, 24. *&* *Ph.* 2, 4. Quum igitur non amor Dei, sed sui ipsius, in maledicta appropriatione propagetur passim, nec dum de remedio cacoëthi huic Israëlis applicando spes sit; dum omnes non ex Deo, sed ex regno mundi, & quidem eius ethnicismo, perversas doctrinas promunt, quibus se longe sapientissimos esse sibi somniāt: Hinc ira Iehovæ merito suam exerit ultionē tantæ perversitatis, & tot atrocibus malis malos confundit: nec desinet, quamdiu malum hoc non curatur aut se curari non fert. Vtinam homines ad istud Platonis

ſpeculum in reip. forma tandem aliquando recurrant; nec nimium credant tam loquacibus ſeductoribus, & ethnicismi commendatoribus perpetuis, qui Chriſtum cum verbo ſuo tam immaniter extenuant, & facto ipſo contemptim habent; aures, inquã, præ iis tandem obturent: tunc ſpes foret alicuius correctionis, ſortisve melioris. Nequaquam homines in eo confirmãdi erant, quo ſuapte ſponte plenis abripiuntur velis, à philautia peſſime dementati; ſed prorſus contraria cura adhiberi debebat. Et quænam potior aut ſanior, quam quæ ex ipſo ore Chriſti & verbo cœleſti petitur? Huic, huic à teneris unice aſſuefaciendi erant omnes. Sic, ſic ad ſe venire & adduci, ac non aliter infantes iubet. *Matth.* 18. Ac quicquid non inde petitur, ſeductorium eſt, & amori Chriſti contrarium, nec ad naturæ ſanctiorem cognitionem quidquam facit. Sic falſæ philoſophiæ ſpecioſo veneno undique vera inducitur, & ſuam huic illa eripit palmam. Væ autem talibus, qui vel minimam remoram tenellis animis obiiciunt, ſcandalaque tot creant.

Verum hæc de reipubl. Platonicæ meliori deformatione, occaſione aliorum, qui in politicis ſuis ſcriptis oppugnationem Platonis male primo loco & quaſi

quasi in frontispicio ponere solent, heic ad calcem eorum quæ de societate privata commentati sumus, inserere voluimus; quamvis & aliæ subsint rationes; quas suo loco reservamus, ubi de triplici republica Platonis plenius cum Deo agemus: ut tandem agnoscant plures, quantum errorum & calumniarum in summum philosophum commissum fuerit. Etenim in naturæ lumine ea vidit, quæ nulla terminalis phantasia Stagirensium assequi aut intelligere potest. Digne & in vero sensu accipito verba Piccolominæi, *eth. grad.* 10, *c.* 25, ubi ita ait: Iure itaque optimo Plato, imitatus Deum, naturamq; secutus, in optima idipsum (quod arctiori amoris & charitatis nodo cõstringitur) esse servandum censuit. Nec Plato huius sententiæ primus auctor fuit; sed longe prius id servarunt alii populi, &c.

Quid attinet igitur tam studio futili eum oppugnare, quem potius omnibus viribus cuique commendare deberet sapientior quilibet?

Sed ex instituti nostri ratione nobis nunc ad partẽ secundam transgrediendum est; ubi de societate civili, & maxime publica, ut & fœderibus, nec non in specie de laudabili societate Hanseatica, & eius confœderatione, accuratius agemus.

FINIS PARTIS PRIMAE.

INDEX CAPITUM.

Introductio sive Proœmium. Pag.1.

Contentorum in hac introductione conspectus.

Vera

Prima

Prima pars tractatus generalis de Rebuspublicis Hanseaticis.

CAP. I.

Mem-

FINIS.

IOHAN. ANGELII

WERDENHAGEN,

I. C. C.

De

REBUSPUBLICIS HANSEATICIS,

Tractatus Generalis pars secunda.

PARS SECVNDA

De

CIVITATVM

HANSEATICARUM

Fœdere celeberrimo, & eius fundamentis remotioribus politicis in genere.

CAPVT PRIMVM.

De vicis, villis, castellis, & pagis; deque eorum differentia ac distinctione propria.

AMICABILE illud societatis nomen quod late sese, imo latissime, extendat, & quam multas suo ambitu complectatur species, id *in parte anteriori*, *cap.* 3. satis indicatum est & ostensum. Nam, quum in ea rite explicanda tam va-

riæ politicorum distractiones inveniantur; multique partim ex errore & ignorantia, partim ex natura contradicendi, ingeniis nonnullis scripto & sermone contentiosis insita, veris falsa commiscuerint: nonnihil plenius istæc omnia, hac occasione data & nata, in gratiam eorum qui maiores in pietate profectus adepti sunt, ex veris fundamentis eruere & enucleare sum coactus; præsertim expertus ipse toties, in quantas tenera iuventus profanas hominum depravatorum abriperetur opiniones, ex quibus ægerrime se paucissimi, plurimi vero nunquam per totum ætatis spacium expedire poterunt. Veræ sapientiæ seu philosophiæ propter bonos despicientia excitatur. & id quidem magno conatu boatuque agunt illi, qui perpetuis disputationum clamoribus infausta *falsæ* suæ terminalis philosophiæ semina passim dispergunt: Vnde fit, ut non tantum adolescentum animi *male fascinentur*, & à veritatis solidæ studio abhorrere discant; sed etiam venenum hoc pestiferum cum ineffabilibus corruptelis sensim per omnes civitates, respublicas, & regna, in quibus tam male edocti sapientes locum muneris alicuius obtinent, dilatetur. Ideoque non mirum, quod tam diu veri-

veritatis amor conticescat. Nisi casu forte aliquo quispiam in saniorem incidat Auctorem; pseudophilosophorum nullus erit, qui selectum quempiam scriptorem iuventuti commendet; ne nimis mature ad penitiora admittantur arcana: qui autem intentius litteraturæ vacant, ii omnes ad magnos & inanes commentatores remittuntur; ne quis facile deprehendat quo infringere auctoritatem illis possit. Si quandoque hoc invidorum secretum levissimo contactu detegere conatus eram, incredibile est, quantas calumnias & persecutiones, non absque periculis sustinere fuerim coactus. Sic & mihi Platonis scripta in cunctis suspecta fiebant primum, & tamen nunc pridem inveni in eo, qualia ex institutione Ægyptiorum & lumine naturæ ipsi cognita fuisse, vix unquam satis mirabor. Proinde nullam fidem tuto haberi illis posse video, qui quoslibet scriptores sine modo calumniari aut condemnare non verentur. Quo magis hoc factitari animadverto ab iis quorum fides à cunctis habetur pro sacra, eo mihi vehementior excitatur ardor ad veritatē penetrandi.

Egimus autem hactenus de societatibus naturalibus, & quæ iis quam proxime adhærent; & errores plurium,

rium, (qui nil aliud agunt quam ut servitutes perpetuæ hominibus ac totis corporibus sociorum imponantur,) & maximopere quidem ad aureæ libertatis emolumentum, (ceu profecto res est plane inæstimabilis,) deteximus atque reiecimus. Proximum nunc est, ut in præsenti de societate civili agamus. Quæ nihil aliud est, quam voluntaria plurium hominum, ex aliquot familiis constantium, inque uno loco congregatorum, coniunctio aut unio; qui eum in finem, ut statum publicum rectius inter se conforment, & rempubl. constituant, conveniunt.

In hac autem societate duo sunt annotanda, quæ ad eiusmodi constitutionem requiruntur; videlicet, continens, & contentum. Locus enim omnino requiritur, ubi hominum talium unio & coniunctio instituí queat. In hoc autem non tantum continens illud & spacii amplitudo, sed *etiam* eius circumferentia & fines, *sive* termini, considerandi veniunt: quæ ordine iam pertractabuntur. Atque hinc, quæ olim familiarum, ex quibus ea constat, ratio fuerit, percipiendum est: uti recte & docte Bruning. *de var. univ. spec. th.* 1, *l. A.* id explicat. Quum adnascentibus, inquit, indies liberis uno

recto

recto omnes non continerentur, plures commodis in locis erexerunt habitationes, pluresque necessario facta secessione familiarum duces exstiterunt; qui omnes tamen à communi parente tanquam capite dependebant, ipsiusque nutu atque arbitrio regebantur. Summo familiarum principe extincto, cum par in parem imperium non haberet, uti quisque inter suos ætate prævalebat, ita principio quidem (humanis scilicet animis insana dominandi libidine nec dum infectis) imperium autoritatemque facile obtinebat. Hi & ipsi, rerum suarum usu & necessitate exigente, vel cum omni familia, vel certa eius parte, alio migratum ibant. Hinc, ut dictum, varii pagi variæque (ut tum quidem ferebant tempora) conditæ sunt urbes. Sic Cain iram divinam fugiens urbem sibi suisque condidit, quam à nomine filii sui Hanoch appellavit; *Gen.* 4, 17. Assur Niniven: *Gen.* 10, 11. Posteri Noach, diversas in partes sibi abeundum metuentes, ut gloriosa nominis sui monumenta iis in locis relinquerent, ingentem urbem & turrim constituerunt; *Gen.* 11, 4, *& seq.* Alii etiam quibus in tam ampla hominum societate vivere grave erat, urbibus vicisque relictis, cum suis rus secesse-

runt, ac rei rusticæ pecuariæque à tumultibus urbanis remoti operam dederunt. *Gen. 4, 20.* Extincto vero in urbibus, in quibus plures erant familiæ, summo principe, quum partibus jam prope omnibus administratio non difficilis modo, sed pene impossibilis videretur, quem probatæ cæteris modestiæ & iustitiæ opinabantur, sibi elegere; qui nullis primo legibus, sed naturalis tantummodo rationis acumine instructus iura suis redderet. *vid. Pulchre Iohan. Baptista Asin. in practic. iudic. procem. cap. 2, de instant.* Civitates vero ipsæ quum multitudine inhabitantium nimium oneratæ sibi viderentur, flore incolarum electo, parte sui se exonerantes, novas remotiores in locos deduxerunt colonias. Nonnunquam etiam fæcem populi alio transferre, &, ut quodam in loco Cicero ait, sentinam urbis exhaurire studentes, promiscuam multitudinem alio ablegarunt. Crescente vero cum multitudine humani generis eiusdem nequitia, atque insatiabili illa imperandi cupiditate, uti quisque populus potentior, ita vicinos imbecilliores opprimendi licentiam sibi sumebat, nonnunquam etiam oppressos solum vertere alioque veteres colonos migrare cogebat.

Quas

Quas iniurias ut evitarent, id facere recusantes, ab aliis vicinis, armatis precibus ferratisque argumentis (quo persuadendi genere Theseus Plutarchicus usus est) ad faciendum compulsi sunt, ut novorum incolarum accessione potentiores redderentur civitates. Vrbes vero singulæ cum plurium potentiæ se impares fore, multumque insuper commodi ex mutuo commerciorum usu rebus suis accessurum cernerent, non de firmiori tantum amicitiæ fœdere ineundo, sed & in unum quasi corpus coëundo, cogitarunt: quod corpus quum sine capite consistere non posset, electus est qui pluribus præesset civitatibus, iisdemque ius diceret. Duplicem itaque rerumpl. constitutionem, voluntariam unam, coactam alteram, esse, è superioribus consequens est. Coacta fuerunt initia regni Babylonici, Persici, Alexandrici; *uti de hoc testantur Gen cap. 10, Iustinus, Quint. Curt. & alii.* Voluntaria regni Romulei. *secundum Livium lib. 1. & Halicarnass. Dissent. Bodin. lib 1. de repub. cap. 6, num. 46. quem supra citati, errores satis superque convincunt.* Non tamen omnibus populis eadem arrisit gubernandi ratio. His monarchia, illis aristocratica, aliis democratia potior visa est. *qua de re elegantes apud He-*

Herodotum in Thalia, & Halicarnaß.lib. 2, orationes extant.

Successu itaque temporis factum est, quod migrationes variæ gentibus varias locorum conditiones monstrarunt; unde sibi unaquæque pro re nata paravit sedem suam.

At illud continens merito dicitur receptaculum personarum civilium, quas in uno loco civiliter congregatas in sese comprehendit. Illudque ex institutione conversationis aut cohabitationis, qua inter se coiêre duplex est, vel primum, aut à primo ortum.

Continens primum est, quod in primo naturæ momento uti invenitur, ita incolitur & excolitur; unde etiam postea dependent reliqua, & ut plurimum nomen desumunt. ut sunt: vicus, villa, arx sive castrum, & pagus.

Vicus dicitur locus, ubi multorum ædes cohabitantium ita sunt dispositæ, ut via sit intermedia, qua transitus patet. Vnde etiam in urbe Platea dicitur: *uti Cicer. pro Mil. innuit, quando dicit: Nullum in urbe vicum, nullum angipostum esse dicebant, in quo Miloni non esset conducta domus.* Quippe olim Romæ urbs in regiones, tanquam in maiora membra, & vicos, tanquam minora membra, dividebatur; *ut ait Ros. in ant. Rom, lib. 1, cap. 12.* Et

dictus

dictus est vicus, quod vias circum haberet. Germani vero id dixêre *vvieck*, quasi alter alteri in transeundo in eo spacio commode cedere, *id, est vveicken*, posset: vel quod familiæ ampliatæ ita cederent sibi invicem. Neque ex Latino usum accepit, *ut Meib. vult. in Bardovico suo*; quum Germanis, & præsertim Saxonibus à Sacis oriundis, nihil commune fuerit cum Latina lingua, imo plane incognitam habuerint *ut ex iis apparet quæ in superiori huius lib. parte de Germanis adduximus.* Proinde etiam non admodum prudenter ab eo Cranzius noster refutatur, qui *in Sax. lib. 2. cap. 30; & Metropol. lib. 2, cap. 3*, wieck sinum excurrentis fluminis aut stagni dictum fuisse affirmat; quum tamen non adeo incongrue *ad similitudinem cedentis* pronunciatum figurare hoc sit. Velut idem quoque Beatus Rhenanus & Andr. Althamerus *in comment. suis ad Tacitum, lib. 3. rerum German.* recte inculcarunt; dum à similitudine huius rei non procul aberrant, secus quam Meib. frustra suspicatur. Et ex situ locorum apparet, ubi eius nominis Civitates & oppida aut pagi conditi sunt, & hodie visuntur, hanc illa significationem insinuare. Sic Brunswieck, ad flexum Veri fluminis urbs condita,

condita, & quod arci in plateis erectis cedebat. Cofwieck ad Albis flexum & sinum, non procul à Vitæberga, in Principum Anhaldinorum ditione sita. Item Osterwieck in ditione Halberstadiensi. Slefwieck in Holsatia ad Sliam sinum maris. Haltzwieck & Gutterswieck in Westphalia; quod sylvis cedant. Sic & in Batavia, ad eum locum, ubi Rheni antiqui fluvius se in mare exoneravit, Cattwieck, & non procul inde in maris alluvio Noortwieck, visuntur. Sext. Pomp. Festus *de verbor. sign.* vicis triplicem attribuit in Latina lingua significationem. Vici, inquit, appellari incipiunt ex agris, qui ibi villas non habent; ut Marsi, aut Peligni. Sed ex vicis partim habent rempublicam, & ius dicitur: partim nihil eorum, & tamen ibi nundinæ aguntur, negotii gerendi caussa; ut magistri vici, item magistri, paucique pagi: quum priscis sic annis fuerit. Altero, quum id genus ædificia, quæ continentia sunt, iis, oppidisque, itineribus regionibusque distributa distant, nominibusque dissimilibus discriminis caussa sunt dispartita. Tertio, quum id genus ædificiorũ definitur, quæ in oppido prive in suo quisque loco proprie ita ædificat, ut in eo ædificio pervium sit, quo itinere habitatores

tatores ad suam quisque habitationem habeat accessum; qui tum dicuntur vicarii; ut hi qui in agris sunt, vicani appellantur. Vicinia vicinorum conversatio, &c.

Quemadmodum vicinus is dicitur, qui vel in eodem vico cum suis, aut certe non procul ab eo, habitat, ut eius frequentia uti possimus. Varroni quoque vicus est, *(lib. 1, de ling. L.)* quod in eo ex utraque parte viæ, domus certis spaciis distinctæ sint. Vnde & duplices, urbani & pagani, postea dicebantur: Illi quidem, qui ædibus aut ædificiis connexis cohærebant; Hi vero, qui ex pluribus villis dominibusque rusticis, spacio aliquantulo ab urbe remoti, nullis mœnibus cincti, coagmentabantur.

Villa autem, modica congeries domorum dicebatur, in quam convehebantur fructus. quasi vehilla est *Tholosano lib. 2, reipub. cap.* 1, *num.* 4, *velut id recte ex Columella allegavit.* Vnde villanus vocatur, qui conditioni colonariæ addictus est, in villa habitans. Et villicatio ipsam negotiationem rusticam determinat, sive villæ dispositionem; *velut Colum. lib.* 11, *officium illud describit.* Errat heic iterum Meib. *in dict. hist. Bardov.*, qui Germanicum *wellen* à villa vult dictum, & quod deinde

deinde pleniore sono hinc enuncietur *vvedeln.* quæ mirabilis foret transformatio ; quum tamen Germanicæ linguæ usus nihil prorsus commune habeat cum Latina, & sibi ipsi sit originalis; adeo, ut per hanc in Italia transformatum sit ipsum Romanæ locutionis idioma, quum irruptiones in eam Germani fecissent. Præsertim autem illis priscis temporibus, quum nihildum commercii Germanis cum Latinis unquam fuisset, (utpote quibus penitus ad id usque temporis incogniti erant,) nulla Germani ab *his* vocabula mutuari potuerunt. Ideoque *vvellen* non ex alia, sed ex *sua lingua*, videlicet à *vvallen*, id est, à migratione incerta, originem duxit. De loco enim in locum incertis migrare modis, sive palari, est *vvallen* Germanis. unde & *vvedeln*, quasi *flabello vacillare*. Si vero contigit, ut sedem alicubi locarent, adiecerunt palantes loco illi prædictum *vvellen* aut *vvedel*: uti sunt composita ea, quæ invenias in Borchwedel, Steynwedel, in agro Lunæburgico; Soltwedel in veteri Marchia Brandeburgensi; Langenwedel in diœcesi Bremensi, &c.

Qui autem Duces erant aut principales in ducendis familiis, illi suos locos munire præ cæteris vallo solebant, aut sepibus, ut eo tutiores essent ad vim

pro-

propulsandam. Inde arx dicta est ab *arcendo* ; quod irruptiones & iniurias aliorum ita præcavere possent.

Ita etiam castrum munimentum præsidiariorum erat, qui excubias agebant , si locum non tutum putarent, ubi etiam caste illis & temperanter vivendum erat ; ex quo *castra* quasi *casta* appellari volunt. *Stevvich in comment. ad Vegetium, lib. 1, cap. 3. Et Isidor. in lib. 9, etymol. seu orig. cap. 3.* Castra, *inquit*, sunt, ubi miles steterit. Dicta autem castra quasi casta, eo quod ibi castraretur libido. Nam nunquam iis intererat mulier : ut eo rectius munere custodiæ absque fallacia fungi possent. Et, *Tacitus lib. 2. annal.* ; Iuvenem, *ait*, urbano luxu lascivientem , melius in castris haberi. Sic perpetuo scriptores militarem castitatem & castrensem notant , tanquam firmissimum disciplinæ & fortitudinis vinculum. Et maxime Germani ab omni lascivia & luxuria aberant, vivebantque parce & duriter. Castra autem , *ait Stevv. in com. ad Veg. lib. 1, cap. 22*, quidam triplicia faciunt : Temporanea , id est, momentis mutabilia : aut stataria, quibus hostem , dum se in munito loco continuerit, occupare instituas: aut sustentoria , quibus hostem urgentem & lacessentem sustineas. *de quibus mu!ta*

multa lib. 5, *cap.* 20, *& seq. Leo Baptista.* Hinc colligitur, castra communire, locoque idoneo disponere, summi semper Imperatoris fuisse opus; unde pendebat plerumque totius exercitus seu clades, seu salus. Maxime autem requirebatur pabulatio, lignorumque copia; atque ante omnia ne aqua deesset. Nam quum tota hyeme interdum in castris stativa haberentur; obsessi exercitus siti in deditionem compellabantur. Ideo, vel ipsis castris ut flumen includerent, vel in vicinia haberent, summa cura prospiciebatur. *in paral. ad Ros. antiq. Rom. lib.* 10, *cap.* 12. Formam vero castrorum Romanorum varie discussit Iulius Barbaranus *eff. Prompt. tom.* 1, *pag.* 51. Castrum autem villam muratam dici posse Latinis, auctor est Tholosan. *lib.* 2, *de rep. cap.* 1, *num.* 7, si casæ & villæ, antea rusticæ, concludantur, ut illarum conclusio vallo vel muro facta vicum magnum conclusum determinet: at vicus parvus castellum dicatur. Idque fiebat, ait, maxime in agris & pagis limitaneis; quo loci tantum milites castris & castellis præerant; non alii; donec, productis finibus principatus, castra etiam aliorum habitationi cesserunt. Herod. *lib.* 4, & Athen. *lib.* 5, notant, quam assidui in bellis gerendis fuerint

rint Scythæ; cum quibus vixerunt Sacæ, quos & Ptolomæus in Scythia collocat. His propter frequentes migrationes usus castrorum in metatione castrorum maxime est observatus. Vnde & manifesta evadit differentia inter castella & arces. Etenim, quum modus bella gerendi propter diversitatem armorum, & maxime machinarum bellicarum, longe alius esset quam hodie, (quando ex unica inventione pulveris tormentarii totum genus belli gerendi mutatum est,) & potissima vis militaris hostium oppugnantium in arietibus & balistis esset sita: proinde arces montibus imposuerunt custodiæ & violentiæ caussa; castella vero in plano campo figebantur, ut iam dictum est. Atque arces muris muniebantur variis modis, pro loci cuiusque conditione; ut partim receptaculum tempore necessitatis exhiberent circumhabitantibus, partim quoque inde directio dependeret regiminis. Maxime autem castra vallo cingebantur in planitie, & vallum nihil aliud est *apud Tholosan. d.l.* quam propugnaculum & munitio castrorum; quod ex vallis, id est, palis, fieret. Hinc villa etiam, quasi vallata dici potest in Francia, quibus *une ville* opidum hodie est; *village* autem, diminutivum,

 vicus,

vicus, villa, &c. Vallo autem accessere & fossæ, quibus vallum circumdatur; postea & muri: unde oppida vallata & murata intelligi possunt, ut mox dicemus.

Pagus vero est receptaculum societatis politicæ ex duobus vel pluribus vicis collectæ, absque munitionibus & muro, suntque nil aliud quam rusticanæ domus in unum coagmentatæ absque munitione sufficienti. Vox pagi maxime hodie ita accipitur; quamvis olim eius longe alia ratio fuerit, *ut supra quoque innuimus*, ubi toti districtus & præfecturæ ad pagi constitutionem relatæ sunt; *velut in antiquo* Saxonum regimine id clarum est, & Iul. Cæs. *lib.* 1, *de bell. Gal.* indicat de Helvetiis. Sunt autem pagi, ut Festus attestatur, dicti à fontibus, quod eadem aqua uterentur. Aquæ enim fontes lingua Dorica παγαὶ appellantur. (est autem magnam partem lingua Latia ex Dorica & Æolica prognata.) Inde pagani à pagis dicti. Quamvis latius vocabulū accipiatur apud ICtos, ut is vocetur paganus, qui non sit miles, & non militiæ teneatur sacramento. *Modest. tit. locat. ff. l. si ignorans.* Receptius tamen est, paganum dici omnem, qui est privatus, ruri vivens, à villa ita vocatus, quod (*iuxta Servium*) circa

ca fontes villæ condi solebant; sicque paganos dictos quasi ex eodem fonte bibentes. Itaque pagani proprie militibus opponuntur, ut togati sagatis, cinctisque. Sunt autem rustici à pagis appellati, quod domi ad ruris culturam exercendam, & necessaria vitæ procurandum, relinquebantur. *Vigli. in tit. Inst. de mil. testam.* Et quia pagus locus erat, in quo rustici propter commoditatem alicuius fontis convenerant; nomen hoc postea ad omnem societatem politicam ex duobus vel pluribus vicis constantem traductum est. Quum vero isti homines ita superstitiose gentilismo addicti viverent, ut vix inde retrahi possent; pagani Ecclesiasticis scriptoribus sunt, qui Christi pietatem non colunt. *& ita sumuntur in rubr. C. de paga.* ea nempe ratione, qua Christi non sunt milites. Nam in hoc posteriori significatu nomen paganorum usurpari cæpit sub Constantio Constantini M. filio, Imp. in Oriente, qui circa annum Christi 337. Imperator factus est. Hinc enim milites non Christianos exauctoravit, & in pagos remisit. Vnde & paganum peculium castrensi opponitur. *l. ult. C. de inoff. testam.* Et *in lib. feud. 2. tit. 68, §. 2*, pagenses dicuntur pagi eiusdem incolæ. Παγάρχοι apud

apud Iustinian. edicto 15, *& in Novell. aliquoties.* sunt qui *l.* 49, *C. Th. de decurion.* *l.* 1, *Th. de pignor.* præpositi pagis vocantur. Hinc *l. de success.* præpositura pagorum. &c. Vicus proinde & pagus sic distant, ut vicus proprie nihil aliud sit, quam locus publicus utrinque ædificiis cinctus, per quem Incolæ transeant: quum ædes suas ita ad invicem erectas inhabitent, ut domus sint vicinales. *l.* 3, *ff. qui ex vico ad mun.* pagus vero constat ex pluribus vicis, nulla munitione circumdatis. Paganalia autem erant feriæ paganæ, & ludi aut festivitates. *Rosin. de ant. Rom.*

CAP. II.

De oppido, urbe & civitate, in vulgari acceptione; earumque differentia.

TAntum de continentibus primis. Inde autem ortum continens est, quod à continente primo originem trahit. Estque receptaculum minus, vel maius. Minus vero est oppidum, & urbs. &c.

Oppidum quidem nonnulli cum urbe confundunt; sed tamen multis nominibus ab ea distat, si respiciamus pri-

primam eorum originem, primamque fundationem, & finalem intentionem. Etenim ex vicis ac pagis minime longo labore conficiebantur oppida; at non tam brevi urbes. veluti exempla Germanorum historiis passim occurrunt. Et inde fit, quod hodie Germanis communiter *ein fleck*, Saxonibus vero *ein pleck*, non est urbs, *ein stadt*; sed solummodo receptaculum, quod quidem muro aut vallo est circumcinctum, attamen non tam plene, quin iterum, si minus foret commorationi idoneum, deseri possit ab incolis, præsertim autem tunc quando maior violentia superveniat. Velut etiam oppidorum copia satis ingens est in Germania, urbium autem sic dictarum non perinde: tametsi non plenis quoque oppidis iura sint quam urbibus haut deteriora. Quo facit & ipsum vocabulum *stadt*, à *stät firmus, stabilis, frequens*, factum; quasi firmitudinem ibi certam frequentia sua stabiliissent. Quippe & illæ dicebantur urbes (*städte*) ubi plenam sedem fixissent populi. At oppida succursus caussa erant; ut opitulationem in principali statione inde acciperent. Atque sic in iure quoque *l.* 239, §. 6, & 7, *ff. de V S.* distincta inter se vocabula urbis & oppidi inveniuntur. & *l.* 2, *d. t.* Quum enim

enim inter ICtos non conveniret de origine vocabuli oppidi; aliis id oppositione murorum,(*iuxta Isidorum*,)aliis vero ab opibus recondendis, nonnullis ab ope, quod inde opem contra hostes habere possent defensores patriæ, nomen habere contendentibus; atque post longam examinationem inveniretur, quod oppidum minus esset sufficiens ad vim omnem sustinendam: obtentum hoc est tandem, quod merito ex respectu rei ipsius oppida denominationem suam ab ope ferenda & sustinenda accepissent, quod Pomponius ICtus *in ea lege* testatur, & *ex Cicerone* Festus, quando dicit: Oppidorum originem optime refert Cicero *libro primo de gloria*, eamque appellationem usurpatam esse existimat, quod opem darent, &c. Item: Oppidum dictum est, quod opem præbet, &c. vel, quod ibi homines opes suas conferunt. Oppidum dicitur & locus in circo, unde quadrigæ emittuntur. Sic & M.Varro *lib*. 4, *de ling. Lat. sect*. 32, Oppidum, inquit, ab ope dictum, quod munitur opis caussa, ubi sint, &, quod opus est ad vitam gerendam, ubi habitent tuto. vel oppida; quod opere muniebant mœnia, quo munitius essent. Vbi Godd. *in comm. ad d.l.* hoc addit: Ideo enim, *ait*, civitates

muris

muris cinguntur, ut ipsarum ope hosti resistamus, & ab incursionibus hostium aliisque malis tuti simus. Hanc opem ipsa etiam Romæ ferunt. Munitum quippe à tergo hostem relinquere, & ipsam urbem invadere, tutum non est. Hæc igitur notatio à fine & usu oppidorum promanat, eoque merito obtinuit, & cæteris, utpote verior, prælata est; *ait Pomponius*.

Ex quibus satis evidenter convincitur, proprium oppidorum munus & officium esse, ut principaliori loco, qui urbis nomine determinatur, opem, succursum & opitulationem præbeant. Sicuti differentiam quidem aliquam simul Tholosan. *in lib.* 2, *cap.* 1, *de rep. num.* 4, agnovit, quando ait: Inter hæc annotari dignum videtur, quod inter oppida & urbes hoc interesset; quod oppida non essent solemniter aratro cincta; & quando cincta sunt, dictæ sunt urbes. Tutior tamen erat locus oppidi, quam villæ. &c. Et videtur oppidum ex pluribus ædificiis constitisse. &c. Nec obstat, quod Isidorus varie de eo disserat, aut potius hinc obiiciatur, urbis nomine omnem munitum locum insignitum fuisse, qui ducto aratro solemniter in circum ita conclusus fuerit, ut tum ex eo actu, quem sacrum putarunt, sta-

tim urbs appellaretur. Magna quidem solemnitas hæc dicta fuit; sed tamen non omnibus gentibus; sed tantum Etruscis nimium superstitiosis. *de quorum idolatrico ritu plura cognosci possunt apud Rosin. de antiq. Rom. lib. 1, cap. 3 3: & in paralip. ibid.* Proinde quoque Matth. Steph. *in disc. acad. part. 1, d. 6, num.* 12, nonnihil à scopo aberrat, quando quidem eadem facit cum urbibus, quum oppidum æque muris & fossis cingatur ac urbs: Sed quæ continuo sequuntur, rectius ab eo dicuntur; dum coniunctè ait: Vrbs nobilior: oppidum vilius, & parva urbs existimatur. Sic quoq; Romani Romam per excellentiam urbem appellarunt; (ut olim Hierosolyma, civitas Davidis vocabatur. 2, *Sam.* 5, 7, 9, 1. *Paral.* 11, 7. *Luc.* 2.) Cæteras urbes & civitates dixerunt oppida. &c. Et hinc urbs Germanice dicitur *eine stadt*; quum in urbe hominibus firmissima sit statio propter societatem & mutua auxilia, tum in necessariis rebus comparandis, tum in adversis depellendis. Oppidum autem à villa ita distinguitur, quod villa muris non circumdatur sicut oppidum. &c. Dum ita vir optimus usum diversum & operationem utriusque subiecti agnoscit, rectè facit quod mentem explicet: sed tamen, quum

hæc

hæc caussa non sit ultima, ex qua differentia sumi debeat, non recte idem oppidum cum urbe confundit. Tum etiam ex situ & commoditate loci magna sumi debet differentia, ut mox patebit. Pari ratione ergo illi urbs ab oppido, ac oppidum à villa, discernitur; quam hoc loco pro vico aut pago habet. Quod discrimen tamen & superius notatum est. Etenim oppidum sic medio loco se habet inter utrumque; ut auctore, juribus, usu, officio, fine, commoditate situs & loci, variisque præterea modis, ab urbe non minus ac à reliquis differat. Quemadmodum enim liber Baro, aut Comes, non est Princeps, neque eum repræsentat, quamdiu suo est loco; ita multo minus urbis nomine oppidum venire potest. Sed ex hoc gradu oppidano, nunc ad urbis descriptionem pergemus.

Vrbs est receptaculum societatis civilis, ex vicorum pagorumve aut potius oppidorum multitudine constans; communibus munimentis, securitate, & ornamentis publicis, ac privilegiis, exornata. *Cic. lib.* 1, *de rep.*

Nomini huic urbis, alii ab orbe, alii ab urbo sive urvo, derivationem deducunt & imponunt. quorum hoc posterius auctoritate legis confirma-

tum est. *l.* 239, §. 6, *ff. de V. S. & l.* 2. *ff. t. eod.* Nam, *inquit Godd. in comm. ad hanc l. d. num.* 16., ut urbs muris finiatur, omnibus urbibus commune est; cum, *auctore Varrone in dictam l. pupillus &c.* ab urvo sive urbo nomen, tanquam à communi omnium urbium forma, &c. acceperit. &c. In quo tamen ille aberravit. Etenim notatio huius vocis non à forma, sed à caussa instrumentali, videlicet à curvatura aratri, nomen habet. velut ipse ICtus confitetur his verbis, dicens: Vrvum sive urbum est curvatura aratri, & urvare sive urbare est arare aratroque definire. *d. l. pupill.* In condendis enim urbibus olim aratro utebantur, quo futuræ urbis magnitudinem, proportionem, situmque muro cingendum, definiebant; (*Cœlius Rodin. lib.* 14, *cap.* 5:) iisdemque destruendis inductum eodem modo aratrum adhibebant; ut eodem quo definitæ essent urbes modo, *iuxta l. nihil. ff. de reg. I.* rursus delerent, expungerent, everterent, destruerent. quod & Carthago (*l.* 21, *ff. quib. mod. usufr. amit.*) & Mediolanum expertæ sunt. *Naucler. Gunther. & Sebast. Franc. in vita Friderici Barbarossæ. &c. Varro, lib.* 4. *de ling. Lat.* Alias autem urbs in secunda denominatione non incommode, & forte rectius, ab orbe,

tan-

tanquam à caussa formali, dicitur; quod orbis fieret, & circuli instar circumscriberetur in circuitu suo; vel etiam ovalem formam induerunt ut plurimum, prout situs loci id admittebat. Formam autem rotunditatis maxime, ob perfectionem suam, amabant; quod defensioni & regimini accommodatior talis videretur.

Consideratur autem situs urbium dupliciter: & physice & politice. Si ergo populi frequentibus commerciis sociandi sint; quum rerumpubl. fundamenta in duobus his consistant; necesse est, ut ante omnia salubritas & clementia cœli aërisque temperies recte observetur; &, quum huic rei maxime inserviant venti, omnino ratio plagarum mundi habenda erit. Vrbes enim, quæ orientis septentrionisque ventum excipiunt, humidis & pestiferis qualitatibus minus sunt obnoxiæ; quum corpora diutius conservent & hilariora reddant, quam quæ se versus occidentem & austrum extendunt: quamvis tamen diversa sit terræ ratio; ut in India orientali perspicitur; ubi ventus aut orientalis aut occidentalis semper habetur, ceu experientia docet, & Belgarum historicæ Indicæ id loquuntur. Quare ad aëri puritatem respiciendum est maxime. Deinde, ne

ne desit aqua, fluviorum gratissima alluvies est, quæ quamplurima secum affert commoda. Si enim aqua sit abundans, purior & perennis, non vero putrida & palustris, urbem non tantum purgat à sordibus, & vapores nebulosos minime inducit, ut corpora ita hominum minus subito corrumpantur aut conficiantur; sed etiam negociationes adauget: tum quoque non poterit hostis urbem talem facile ad penuriam aquarum adigere, &c. Politice vero requiruntur tales considerationes, quæ partim qualitatem, partim quantitatem concernant. Qualitas maxime in eo latet, ut locus sit civibus in egressu facilis, hostibus vero accessu & invasu difficilis; nec non civibus tam tempore pacis quam belli ad civilium actionum omnium maxime accommodatus. *Tholos. lib. 2, de rep. cap. 1, Schonb. lib. 1. pol. cap. 14. Hippol. à Coll. lib. de increm. urb. cap. 2, 3, 4.* Deinde observandus est locus in amplitudine sua, ut à principio quoque capacitas circumscriptionis non nimis sit diffusa, tamen ita disposita, ut in necessitate possit extendi aut amplificari. Ideoque non nimis vicina mari erit, aut vasto flumini, ne inudationibus facile sit obnoxia, aut etiam nimia colluvies hominum eam obruat.

Inpri-

Inprimis vero locus eligendus est fertilis, ut alimenta suppetant civibus, potentioresque effecti inde, violentiæ externæ rectius se opponere valeant. &c.

Huc referri plura quidem deberent, de moribus civium; ut ad communem amorem, concordiam; pacificationem & mansuetudinem essent revocandi. sed de his alibi. Item de ædificiis, tam privatis quam publicis, quæ vel ad usum religionis, commerciorum, defensionis, aquæductus, vel iucunditatis & exornationis spectarent. *Verum de structura tali urbium insignem scripsit tractatum Hippol. à Coll. Et tit. 11, & 12, C. lib. 8, de iu agunt, & Schonbor. d. cap. 14. qui possunt heic consuli.*

Quæ autem iura & privilegia urbibus accommodentur, de iis variæ sunt quæstiones, nec est iam nostri instituti quidquam de talibus movere. Solummodo hoc non prætereundum, quid civitatis heic nomine veniat; quum sæpius urbs, oppidum, civitasque, hodie communi hoc vocabulo confundantur. Cui annectendum, quid metropolis, municipium, colonia & suburbium, proprie vocentur.

Quum nomen civis, qui recte *à Tholosan. lib. de rep. cap. 3. num. 19,* socius politiæ & morum & legum dicitur,

citur, tam late accipiatur, ut omnes illi dicantur cives qui non sub rusticorum aut servorum gente comprehenduntur; factum est inde, ut etiam civitatis nomine tam oppida & municipia, quam urbes, vulgariter donatæ sint, ut ita communis sit iis applicatio. Quamvis etiam in genere Vlpianus *l. in orbe. ff. de stat. hom.* cives Romanos omnes vocet, qui in orbe Romano sunt; idque Div. Antonius constituerit. (*Alciat. lib. 2, disjunctionum, cap. 21.*) ut civis dicatur inde, quod in unum cœtum coëat & sub legibus vivat politicis; *ut Cicero idem asserit:* tamen civium appellatione continentur maxime ii, qui utuntur iisdem privilegiis, & similibus civitatis actibus, ac ad civiliorem morum conversationem vivunt, etiam sub urbiorum incolæ. *l. 2 ff de V. S. & Alex. Imol. rubr. ff. de sol. matr.* Exinde membra civitatis, cives dicuntur. Qui variis modis dividuntur quidem, ut aut nativitas, *l. 1, §. 2, ff. ad municip. & l. 38, §. d. tit.* manumissio, *l. 7. de tit.* adoptio, *l. 15. §. d. t.* aut adlectio, *l. 7, C. de incol.* cives reddat: Sed tamen optimo modo cives ita dividuntur, quo vel plene & proprie cives, vel ex parte, quadamtenus & improprie dicuntur: *uti id recte annotavit Matt. Steph. in discurs. acad. part.*

part.1,cap,6,num.13.ubi ita ait : Plenus civis iterum est vel originarius vel assumptus. Originarius est, qui iure nativitatis suæ civis est; qui ideo necessarius civis dicitur & naturalis. Assumptus civis est, qui non plenum & integrum ius civitatis habet; sed uno aliquo pleni civis iure, non autem omnibus, in civitate uti potest qualis est incola. *l.* 20, *ff. ad municip.* qui in aliqua regione domicilium suum constituit. *l.* 239 *ff. de V.S.* Is enim tantum emit, vendit, contrahit, foro utitur. *l.* 27, §. *d. tit.* Ita quoque apud Romanos (*ait Tholos. lib.* 1, *de rep. cap.* 3, *num.* 21,) cives erant illi, qui domicilium, tribum, & honorum potestatem essent adepti. Non ita, qui tantum domicilio, tribu, aut potestate solum honorum, civitatis ius habebant. Domicilium enim etiam inquilini, & tribum libertini obtinuerunt; sed non honores. Qui autem è municipiis fuerunt, quanquam tribum atque honorum petitionem essent adepti, tamen, quia domicilio caruerunt, non ingenui; seu pleni cives Romani, sed municipes dicti sunt. Quod si cum rebus suis migrassent Romani, pleni & perfecti cives efficiebantur. Hinc pleni & partialis civis distinctio adhuc, *ut recte affirmat itidem Matth. Steph.*

d. l.

d.l. in quibusdam locis comprobatur, ut plenum ius civitatis *das groosse burger-recht*, partialis, *das kleyne burger-recht*, vocetur. Civis itaque partialis extraneus, est vel honorarius, vel confœderatus, vel forensis.

Civis honorarius est, cui civitatis ius, honoris ergo tributum est: qui tamen ideo non tenetur ullo imperio civitatis illius cuius est civis honorarius. Ita Regi Galliæ, Helvetii ius civitatis dederunt. & Imperator Romanorum, ceu summum caput & perpetuus consul reipub. & urbis Romæ, etiam hodie in superioritatis signum cives Romanos creat, pro arbitrio & libitu, quos dignos putat. velut quoque Dux Senatusque Venetianus, longe dit[illegible] civitatis suæ iura donant; quam non minoris dignitatis loco, ac Romani olim, habent.

Civis vero confœderatus est, qui ius civitatis ex fœdere in quibusdam consecutus est. Sic mutuum fœdus inter Genuenses & Bernates obtinet, ut, qui ex fœderatis sociis suam deserens civitatem sociorum civitatem adire volet, ipso momento civis ac subditus fiat sociæ civitatis, sine cooptatione & & rescripto singulari. *Bod. lib. 1, de rep. cap. 6, num. 69.* Cuius rei in fœdere quoque Hanseatico videmus imitationem,

tionem, ut is ad simile commercii ius admittatur & habilis putetur, qui in huius fœderis consorti civitate sit natus; alii vero non perinde facile ad principale negotium admittantur, priusquam durissimi lusus mores in Contoris expleverint ut postea explicabitur.

Forenses vero cives de utroque, inquilino videlicet & extraneo, participant. Forensis vero inquilinus est advena, qui aliunde adveniens, habitationem in civitate constituit: discessurus tamen, & foro, nundinis & commerciorum iure frui potest, secundum mores & leges civitatis. Forensis extraneus est hospes adveniens, iure hospitii utens pro mercede iusta, quiescendi & reficiendi sui caussa in alienæ reipubl. caupona, taberna, vel hospitio publico, vel privato, pro pretio, vel ex tessera hospitalitatis. *Alth. pol. cap.* 5, *num.* 18.

Exinde igitur facile colligi potest, unde sit, quod civitatis nomine communi ita urbes, oppida, municipiaque, & suburbia, hodie appellentur, licet eius significatio longe extendatur latius, ut admodum in tam multis notationibus sit ambigua. Etenim si recte examinetur, vocabulum hoc dupliciter accipitur; ἀκϱό-

ῥχος, vel κυρίως. Ἄναρχος, viciſſim dupliciter; nimis late, vel nimis anguſte.

Nimis late: ut non tantum ad civiles conſervationes hominum eorumque iura, ſed etiam ad cœleſte regnum extendatur. unde etiam fideles omnes cives cœleſtis regni dicuntur à S. Scriptura, & concives ſanctorum in cœleſtibus. *Eph.* 2, 19. *Phil.* 3, 20. Atque civitas cœleſtis à Deo fundata prædicatur; *Hebr.* 11, 10, 16. & 12, 22. & 13, 14. *Apoc.* 3, 12 & 21, 2. *Cor.* 5, 6. Qua ratione quoque civitas appellari ſæpe ſolet eccleſia, hoc eſt, cœtus, vel congregatio, non qualiſcunque, ſed conciliata in unam ſocietatem communionemque fidei. unde D. Paulus, *ad Corinthios*, Eccleſiæ Dei, inquit, quæ eſt Corinthi. &c. In externa vero converſatione, pro omni multitudine indigeſta; quæ rationem rudis materiæ, & reſpectum habet ad ordinem aliquem, quo redigatur in melius. *ut videre eſt apud Laurent. Valent. concl. lib.* 3, *pol.*

Nimis anguſte & abuſive accipitur iterum novem modis. 1. Pro republ. civitatem uſurpant Scholaſtici. 2. Pro populo *ſumit Cic. in ſom. Scip.* quod ſit concilium cœtuſque hominum. 3. Alii urbem & ædificia civitati dedita operaabſtrahunt. *quod Relecter de ſententia*

Sta-

Stagirita ita affirmat. lib. 1, cap. 5, sect. 5, num. 1. 4. Alii sub eius notionem urbem & populum absque reip. forma contrahunt & concludunt. *ut Stagiritam. 3. pol. cap. 2. & 6, fecisse affirmat Relector; quod rempubl. dixerit esse animam & ordinem. sect. 5, cap. 5. num. 2.* 5. Civitatis appellatio alias accipitur pro iure civium ac libertate, qua cives utuntur. Vnde dicebantur olim civitate Romana donati. *quorum exempla multa commemorat Cic. pro L. Cornel. Balbo.* 6. Item comprehenduntur horti. *arg ff. de procur. l. præsens.* 7. Vocatur etiam civitas, quæ habet Episcopum, *ut* 80, *distinct. in illis. & seqq.* 8. Civitas quoque potest appellari, quæ non habet episcopum. *Alciat. in cap. perniciosam. de off. iud ordin.* 9. Civitas etiam solet usurpari pro mœniis duntaxat & ædificiis, ut communis. id fert hodie loquendi usus.

Κυρίως vero accipitur vocabulum civitatis apud politicos & historicos maxime pro ea societate civili, quæ in republica rite conformata constat iusta cohabitatione mortalium. Quod fit dupliciter, aut *γενικῶς* aut *εἰδικῶς*. *Γενικῶς* à politicis accipitur pro multitudine hominũ qui in unitate in hoc sunt collecti, ut iure societatis optime

& commodissime vivant. *Can. si civitas. desent. excom lib. 6. Zas. l. 2, ff. de orig iur.* Eiδικῶς vero, à communi usu, *cui ita Montecatinus in arg. schol.* 10, *text.* 3, *pol. recte adstipulatur*, accipitur ita, ut simul urbs, populus & respubl. proportione iusta in eius notionem concludantur & contrahantur. Vnde etiam vulgo sub civitatis nomine intelligimus urbanos, cives seu populum muris inclusam, qui civiliori vita se invicem colunt, & iusta conversatione observant. Atque sic signa civitatis talis tria dicuntur; area communis, *l.* 1, *§.* 1, *ff. quod cuiusque univers. nom.* proprium sigillum, *c. significat* 48, *de appel.* curia, tanquam locus publicus, in quo negotia tractantur. *c. certo loco ubi Dd. de prob. Matth. Steph. dis. acad. lib.* 1, *disc.* 9, *num*, 10. Quod civitas talis augenda sit, magnus certe adhibendus est delectus. Nam admittere passim omnes, qui ad eam undiq. confluunt, populosam quidem, non autem magnam civitatem facit. Quare Socrates non frustra lege cavit, ne parva esset civitas, nec magna, sed una & sufficiens: *ut refert Zasius, l.* 2, *in princ. ff. de orig. iur.* Quamobrem Cicero, *in orat. pro L. Flacco* eleganter adventitiam illam ociosorum hominum multitudinem appellat fæ-

cem

cem civitatis; ut quæ nulli prosit, multos autem oneret, & paupertatem inducat.

Verum quum hæc civitatis notatio, quatenus ita accipitur γενικῶς, non sit huius loci; quum non tam continens quam contentum quid ponat: paulo post ponenda erit. Interim in his variis significatis civitatis iam acquiescere cogimur. Nihilominus tamen hoc bene notetur, quod utrobique & prope in omnibus significatis, vocabulum civitatis, (maximo ubi κυρίως,) sive generice sive proprie & specifice accipiatur, nequaquam ita sumi possit, uti omnibus curiose Relector, tam in Politica sua quam in Relectionibus intricatis, passim persuadere cupit; Quod nimirum ea se materiæ loco habeat. Acriter enim propterea Keckermanno toties insultat: quem etiam prorsus inscite loqui dicit, & confundere civitatem cum republica, quod non inter subiectum & finem distinguere potuerit. *Rel. de rat. ord. in pr. num. 6, & cap. 5. sect. 3, num. 2.* Ita civitatem subiecti, & remp. finis ac formæ loco habet. Nam (*ait pol. cap. 6,*) civitas est quasi materia, in quam respubl. tanquā forma inducitur. &c. *in Rel. cap. 5, sect. 3, num. 7.* In quo tamen longe crassiorem errorem errat,

quam Keckermannus aut alius quispiam qui errare potuit. Enim civitas nullatenus est subiectum reipublicæ, sed effectum eius præstat, atque illud repræsentat quod ex republ. oritur. Nec enim prius civitas ulla vere dici potest quam sit erecta respublica, & in multitudine hominum sive populum introducta. Vnde etiam crassissimum committit lapsum, dum ipse tot accuratas conficere & ex aliis auctoribus confirmare studet civitatis definitiones, *quas Rel. cap.* 5, *sect.* 5, *num.* 30, *producit*; nec tamen in ipsis definitionibus seipsum convinci videt. Inter alias *ex Sigon. lib.* 1, *de ant. iur. civil. Rom.* talem conficit; dicens: Civitas est societas plurium vicinitatum perfecta, quæ habet omnia quibus opus est ad vitam beatam. Cui annectit & hanc, quod sit multitudo eorum, qui iudiciorum & imperiorum sunt participes, & vitæ usibus necessariis instructi. Quæso ubinam rectius effectum reipubl. exprimere potuisset, quã in talibus definitionibus? Ait enim, quod civitas sit illud perfectum aut productum ex societate plurium vicinitatum, quæ habeat iam, id est, possideat omnia, quibus opus sit ad vitam beatam. Si habet igitur, quæso unde habet? nimirum ex perfecto illo, quod respu-

respublica introducta in societatem vicinitatum perfecit in iis quibus sit opus ad vitam beatã. Non proinde satis clarum est quod societas vicinitatum sit materia & subiectum, cui ea perfectio sit ita addita aut introducta ut hinc effectus ille, quem civitas repræsentat, possit ea habere quibus opus sit ad vitam beatam? Ita & in altera definitione iam adducta multitudinem ponit eorum, qui iam usibus necessariis vitæ sunt instructi. Si sunt instructi, iam profecto patet effectus, quem procreavit sic respublica; ut inde sit orta talis, quæ dicatur civitas. Procreans enim non est procreatum, nec esse potest. Alias duo essent idem. Non igitur bonus ille Relector tam Keckermannum quam semetipsum refutavit. Sed de ulteriori civitatis notatione quid in sua republica sit, paulo post agemus.

Quare quum iam pateat, quanam acceptione urbs & civitas inter se differant, & quomodo inter se quoque conveniant; restat, ut de speciebus & adiunctis urbis agamus. Vrbs autem sive civitas talis duplex est: metropolis, aut urbs communiter sic dicta.

Metropolis dicitur quasi mater urbium, duplicem ob causam. Primo, quod coloniæ ex hac in alia loca tan-

quam filiæ deducuntur. dicta à μήτηρ & πόλις. *Dan. lib. 4, pol. cap. 2. Pet. Greg. Tolos. lib. 2, de rep. cap. 1, num. 9. & lib, 15, syntag. cap. 11, num. 4.* Veluti Vlpianus *l. 4, §. 4. ff. de offic. proconf.* Ephesum metropolim appellat, & Modest. *l. 6. ff. de excus. tut.* Deinde, quod vel caput provinciæ alicuius referat. *uti ex l. 1, C. 11, de metropol. Berg. id apparet. uti* expresse dicunt Imperat. Theod. & Valent. , quod metropolitanum nomen dignitatem referat, quæ virtuti civium adiiciatur, vel etiam ex commoditate alia sumpta sit. Sicuti Christ. Lehemannus *in chr. Spir. lib. 2, cap. 18.* annotat ; quod multæ urbes dignitate metropolitana donatæ sint propter aulas Imperatorum aut Regum ; dicens : Quandoquidem etiam Regibus Germaniæ & Imperatoribus consuetudo ea fuit, quod raro per anni integri spacium in certo loco vixerint, sed quotannalia comitia iuxta morem antiquum permutare coacti sunt , & nunc in Galliam mox in Germaniam transtulerint aulas ; similiter annuas festivitates in Episcopalibus Imperii urbibus celebrarent : inde singularia palatia regi sibi curarunt , in quibus degerent per id tempus, utpote Aquisgrani , Coloniæ , Treviri , Moguntiæ, Wormatiæ, Spiræ, Argentorati, Augu-

stæ

stæ Vindelicorum, Ratisponæ. &c. Inter Imperii urbes Romani maxime prædicarunt & in authoritate habuerunt eas, in quibus ipsi Cæsares vixissent, aut ipsorum Duces aulas instituissent; velut in Italia Romam, Ravennam, Mediolanum; in Germania Moguntiam, Coloniam, Trevirim: atque tales vocarunt metropoles. Vnde etiam factum est, quod Episcopi in talibus, propter præsentiam Cæsarum, aut gubernationem eorum Ducum illustrium, pro primariis Episcopis agniti & cæteris prælati sint. &c. Sed de horum officio, alibi dicendi locus erit. Ita varias ob caussas eiusmodi urbes dictæ metropoles. & nactæ sunt hanc dignitatem, vel ratione originis, quod suas haberent colonias; vel directionis, quod præessent reliquis; vel ratione defensionis, quod propugnacula præstarent aliis; vel honoris, quod essent præcipuæ, ex communique sorte exemptæ. Talis metropolis in Iudæa erat Silo Samariæ, *Ios.* 12, 5. *Iud.* 32, 1, 2. *&c.* Hebron. Postea Ierusalem. *Sigon. lib.* 1, *de rep. Iud. cap. ult.* Apud Romanos erat Roma; postea Constantinopolis. Apud Græcos Athenæ. *Zuinger. in theat. vol.* 18, *l.* 2, Apud Germanos septem fuerunt olim; Moguntia, Colonia, Treviris,

Magdeburgum, Salisburgum, Brema, & Riga: quarum Episcopi quoque propter præeminentiam & inspectionem illis attributam Archiepiscopi dicuntur, atque inter hos iterum Magdeburgensi Archiepiscopo primatus & suprema iurisdictio in omnes Germaniæ Archiepiscopos ab Otthone I. Imperat. commissa fuit. *Rensn. in Germ. p.* 18. Sed hæc de metropoli. Vrbs vero communiter dicitur ea, quam supra descripsimus, & dignitatis huius non est particeps.

Adiunctum autem urbis aut est contiguum, aut remotiori *situ* eam concernens, *sive* discontinuatum. Contiguum, suburbium vocatur; quod quasi ab urbe dependet: quum ab una quidem parte suo proprio ambitu circum scribitur; ab altera vero, qua urbs finitur, non propriis pomeriis separatur, sed tutelæ murorum urbicorum se submittit: unde & suburbium dicitur, quod patrocinio & defensioni urbis innitatur. Germanice vocant *vorstadt*, quasi *vor der stadt*. Latinis quoque vici urbani dicuntur, & plerumque communibus civitatis iuribus utuntur. Hodie autem, quum damnosa videantur si belli calamitas ingruat, commodo tempore aut muris vallisque simul includuntur, aut alia ratione

ne removentur, ut Exemplum est in Hamburgo, & Magdeburgo. &c.

Remota sive dissita, sunt municipia, & coloniæ. Verum quum talium respectus & constitutio non tam in situatione loci quam potius iuribus consistat; rectius civitatis loco reservantur: licet etiam ex superioribus satis colligatur, quænam earum conditio esse possit: velut etiam ipsum indicat nomen, quum municipiū à *munere capiendo* dicatur. *Vide Gell. lib.* 16, *cap.* 13. *maxime autem Rosin. de antiq. Rom. lib,* 10, *cap.* 22, 23, *&* 24.

Tantum de receptaculo societatis civilis orto minori; sequitur nunc maius.

CAP. III.

De pagis, districtibus, sive territoriis, provinciis, regionibus & regnis: quomodo inter se differant.

MAius societatis civilis receptaculum est, quod ex pluribus vicis, pagis, & oppidis, urbibusque compositum est, ut eas in sese contineat. Sunt autem alia diffusa, alia latissime extensa, cum regalitate potentiæ, sive pleno dominio.

Diffu-

Diffusa sunt, quæ quidem in amplitudinem aliquam excurrunt, sed non cum tanta potentia, ut nationem certam absolute complectantur. ut sunt pagi, & districtus, sive territoria.

De pagis autem in strictiori significatione, quando sumitur pro certa vicinitate hominum, qui circa fontis usum in cohabitationē coiverunt; *supra cap.* 1, egimus, nunc de latiori & latissima acceptione nobis nonnihil quoque dicendum erit.

Licet Germani inter Europæ populos antiquissimi sint, tamen in urbibus constituendis posteriores fuerunt. *Knich. de iur. super. territ. cap.* 4, *num.* 127. quum in fortitudine absq; splendore semper per aliquot secula vixerint. At, ne regnum ipsorum esset absque ordine & discretione certa in pagis distributi vitam transigebant.

Erat autem pagus tractus sive districtus unius ditionis aut præfecturæ, vel regio quædam, adeoque populi alicuius pars. Germanis veteribus *eyngövv*, unde *Gēvvgraef*, hodie corrupte *Gograef*, Præses pagi vel regionis alicuius. Helvetiis *eyn Ort*. Communiter *eyn Pflāge*, ceu *plaga*; *Revier*, ceu *rivus*: *Strich*, ceu *districtus*, Saxonibus Mágdeburgensibus *eyn Berde*, locus planus & uber. Etymon nominis, *affir-*

affirmante Henrico Bebelio in spicileg., *cum quo facit Georg. Fabricius, commentario ad poëtas Christianos*, à fontibus; *ut supra indicatum est.* Vnde & accolæ *pagani* dicti. Eadem voce Augustino, Orosio, & aliis patribus, appellati gentiles, quod apud fontes sacra peragerent: Quemadmodum iidem nostris *Heyden*, quod in ericetis sacrificarent. Moris autem fuit tam Saxonibus quam reliquis Germanis, quoties loci alicuius situm exprimere volebant, describere, in quo pago ad quem fluvium is situs esset, & pagus in quo Comitatu. Sic in diplomate Henrici IV pagus Angeri collocatur in Comitatu Ottonis Ducis. Erat enim tota etiam Saxonia in Comitatus divisa, quorum Dynastę, vel Regum Francicorum, vel post, Cæsarum Saxonicorum aliorumque ipsis succedentium Augg. nomine ius per pagos dicebant, ipsi in burgo aliquo, id est, oppido arcem impositam habente, residentes, in quo *mallus publicus*, id est, auditorium & tribunal esset. Non autem paris fuere magnitudinis hi pagi; sed alii aliis porrectiores. Appellatio usurpari desiit circa annum Christi M C. quum pagi in Ducatus, Langraviatus, & Burggraviatus migrarent, ac hæreditario iure possideri inciperent.

Span-

Spangenbergius *in chron. Querfurt. cap.* 2 *fol.* 10, *lib.* 1, *& Ernest. Brotuff chron. Marsburg. lib.* 1, *cap.* 4, coniiciunt, iuxta computationes pagi Gyselæ, ubi nunc Maisburgi extructum est, quod in lata significatione XXIV. vici unum constituerint pagum minorem.* Sed dein, *ait Knich. d. l. de iur. territ. cap.* 4, *num.* 127, concessit in latissimum significatum, ut sumeretur pro regione, tractu, ditione, territorio, agro, marca: Postmodum *Landvogtiam* dixerunt Alemanni. *Lazius de migr. gent. lib.* 8, *fol.* 357, *lin.* 48. Hinc postea inter ipsos pagos talis fuit distinctio interiecta, ut alii minorum, alii maiorum gentium dicti fuerint; ceu isti fuerunt Alemanniæ, Belgii, Rhetiæ, Curiensis, Alsatiæ, Austriæ. *Laz. com. reip. Rom. lib.* 12, *fol.* 912. Austria *in diplomate Otton.* III. nominatur pagus Boiariæ. *Avent. lib.* 5. Flandria dicitur pagus totalis, atque in ipsa Flandria pagus Felthem. *Duza annal. Holl. lib.* 8, *fol.* 407. ac Menapiscus pagis *in capitularis Caroli Magn.* pro Flandriæ comitatu sumitur. *Scalig. de notit. Gall. fol.* 107. *opusc. var.* Sic totum Belgium frequentius inferioris pagi nomine indigetatum fuit, à situ, quod nulli ferme montes in eo sint, & fluvii prono cursu in mare ferantur. *Thuan*,

Thuan. lib. 40, *fol.* 889. Sic pagus tota Hassia dicta fuit. *Aimon. lib.* 4, *c.* 72. velut etiam Misniæ pagorum trium, Niseni, Dalamincii, & Glomaci, Ditmarus mentionem facit, *lib.* 4, *fol.* 35, & *lib.* 5, *fol.* 56. Sclavonia amplissima in duodeviginti pagos dispertita fuit. *M. Adam Brem. lib.* 2, *cap.* 17, quos recte enumerat Meib. *in tract de pag. antiqua Sax.* 7, & 8, *fol.* Antiqua enim Saxonia, ut gentes plurimas continebat, ita maxime in pagos maiores & minores distributa fuit; ut idem Meib. recensuit quamplurimos, quorum nomina prima exoleta aut penitus corrupta sunt, quum facies totius Germaniæ ab eo tempore toties immutata fuerit. Iul. Cæsar, *lib.* 1, *de bell. Gall.* scribit, Helvetiam totam in quatuor pagos divisam fuisse. In qua vestigia quidem pagorum adhuc supersunt minorum gentium. Vnde hodie tredecim numerantur: 1. Tigurini. 2. Bernates. 3. Lucernates. 4. Vrani. 5. Suitenses. 6. Vnderwaldi. 7. Tugiani. 8. Glareani. 9. Basilienses. 10. Solohurii. 11. Friburgii. 12. Schaffhusani. 13. Apezellenses. Qui arctissimo fœdere inter se conglutinati cohærent, & æquali iure utuntur; ut ita communem æqualiter administrent rempubl. *Sleyd. lib.* 3, *comm. p.* 65. Simi-

lem

lem prope formam hodie etiam in confœderato Belgio cernimus: sed, pro moderna loquẽdi forma, *unitas* dicunt *provincias*. Ita ex mutatione rerum, status quoque sumuntur vocabula, quæ pro temporis usu & ratione rem exprimant. Veluti idem in aliis synonymis observari datur, & iam in voce territorii ac districtus explicandum est; ad quam nunc progredimur.

Postquam ditiones cum commissionibus in populos ex benignitate maxime Imperatorum transierunt in aliquem hæreditatis modum, ut, qui officiis & dignitatibus præfuissent, cum terræ eius parte, *in qua dominium* & iuris cognitionem ceu Comites exercuerãt, in hæredes suos possent transmittere; inde quoque maioris auctoritatis vocabula, ut eo magis essent cum status mutatione in observantia apud subditos, sibi sumpserunt & mutati sunt. Ditionis vox maxime latinitatem redolet, à *dito* descendens; ac significat potestatem & imperium. *l. 2, § capt. ff. de orig. iur.* Huic cognatum est nomen districtus, à *distringendo*, quod in feudisticis libris pro *coërceo* sæpe sumitur, *ut in cap. Carol. Magn*, Interdum quoque pro territorio usurpatur. *Ant. Florent hist. part. 3, tit. 20, cap. 8, §. 13*, velut *districto* idem est ac *preciso*

præciso. Et omnino se res ita habet. *l.7,§.5.ff.de minor.& l.13.ff.de procur.* Vnde districtus, seu districtio, ita à ICtis definitur, quod sit coërcendi potestas, sive iurisdictio, quæ magistratui cum imperio mixto intra certæ regionis ac terriorii fines conceditur. Sic iuris potestas cum regionis aut certa terræ parte in districtu connectitur. Quamvis Saxones voce *Strich*, tractum quendam terræ loco certo adsignarunt, qui ea locutione determinatus fuit, *ut supra dictum est*. Vult quidem Knich. *in comment. suo de iur. Saxon. non prov. cap. 4, num. 63*, quod iurisdictio, feudum, castrum, territorium, nihil inter se adfine habeant, quum diversa sint. tamen, *cum Cancell. & aliis, num. 66, ibidem*, ita concludit: Quantum inter se diffideant vel conveniant, certam doctrinam dari non posse, idcirco communem usum in provincia attendendum. *Hippol de Marf. tract. bann. verb. civit. num. 19, 107, & 152.* Sunt enim, *ait*, quatuor. puta: territorium, districtus, provincia, comitatus. eiusdem significationis & mutui usus. *Bertazz. cons. 252, in add. litt. a. Crimin. Chop. de H. Andium, lib. 1, cap. 42, num. 6, &c.* Et quamvis videatur territorium aliquid amplius censeri, quam diœcesis, (iudices enim eccle-

S f siastici

siastici exilium dictare nequeunt, quod territorio prorsus destituantur, licet non diœcesi vel districtu destituantur. *Clem. ne Romani. § fine. de Elect. Chopp. de l, And. cap. 39, num. 5, ad fin.*) attamen illud procedit, *ait*: quando ecclesiastici non fruuntur duplici iure, ecclesiastico & civili, scilicet Præsulis & Principis. quo casu diœcesin & territorium obtinent. *Berett. conf.* 3, *num.* 27. Sic regio, ditio, provincia, curia, æquipollent, & accipiuntur pro territorio & districtu, *Schrad. de feud p.* 10, *sect.* 7, *num.* 21, *cum seqq.* Quamvis de provinciis paulo aliter feres habeat, ut *mox indicabimus.* Territorii autem etymon triplici modo conficitur. Namque alii à terra, quam Varro ab eo dictam vult quod teratur, quasi *tera* sit; *uti in Augurum libris scriptum invenitur.* alii, *ut Siculus Flaccus*, à *terrendo*, quod ab agris occupatis terrerent hostes, alii, *ut Isidorus*, territorium quasi *tauritorium* vocatum aiunt, id est, tritum tauris, vel à bobus & aratro; quasi *terribovium* i *ervinante Catone in originibus, lib.* 5: quandoquidem olim possessionum territoria limitibus designabantur. *Luc. de penn. l.* 53, *num.* 2, *C. de decur lib.* 10. Vbi vero non excoli potuit, sicuti loca sylvestria, paludosa, saxosa, montosa, & sterilia,

rilia, nullis necesse fuit limitum regulis obligari. Hinc in legali disciplina (*ait Knicb. de territ. orig. cap. 1, num.* 198) sumitur pro universitate agrorum. Nihilominus etiam huic annectitius *terrendi*, quod magistratus inter suos fines hoc exercuerit. *l. pupill.* 239, §. *territorium. ff. d. V. S.* Hinc Flaccus *de cond. agror.* inquit; Bellis gestis populi victores terras omnes, ex quibus victos eiecerunt, publice atque universaliter territorium dixerunt, inter quos fines ius dicendi esset. *Camill. Borell. cons.* 86, *num.* 7, *fol.* 138, *edit. Ven.* Itaque territorii vocabulo intelliguntur ii qui intuitu iurisdictionis terreri possunt. *Beroius cons.* 22. *num.* 20, *vel.* 3, *Cont. de feud. tit. de orig. & lib. feud.* Ius illud terrendi, id est, potestatem dicendi ius, vel administrandi iurisdictionem, Romani per Magistratus suos expediebant: quod postea, constituta Monarchia, & translato Imperio, aliam quoque, cum mutatione dignitatum, pro more cuiusque seculi, figuram pedetentim induit. *ut docet Knich. d. l. Vide eund. in comm. de Sax. non prov. tur. cap.* 4, *num.* 71, *& seqq. quomodo tripliciter consideretur. De territorio oppidorum & civitatum, item iudicium, extat l.* 3, §. *non perpetua. ff. de sepul. viol. l.* 1,

 §. *fi-*

§. *si quid.ff.de leg.* 1.*l.final.ff.de iurisdict.* Non vero incommode hodie ad limitata territoria referuntur dynastiæ, baronatus, comitatus, & abbatiæ inferiores. *Chr. Matth. lib.* 1.*pol.p* 180.

Nunc itidem vox *Provincia* cum eius descriptione examinanda nobis venit; quum plenius quid dicat, & merito ducatibus principatibusque adsimiletur, ut hodie eius fert usurpatio. Provinciæ igitur usus & nomen maxime Romanis proprium fuit, quod ex ipsa vocis huius etymologia apparet. Namque inde, *inquit Festus*, appellantur provinciæ, quod populus Romanus eas, provicit, id est, ante vicit. Alii quasi *procul victas* volunt. *Knich. encyclop. cap.* 1.*num.* 131. Sed postea factum, ut non tantum eas regiones, quas debellarant penitus & subiugarant, provinciarum nomine salutarent; sed etiam in quibus Imperator Romanus publico nomine bellum administrabat. Attamen non omnes regiones, civitates, & populos, cum quibus Romanis res fuit, eadem subfugationis duritie tractarunt; sed prout se adversus popul. Romanum gesserant, ita pro suis quisque meritis leges accepit: Ac, ne vincendo prodigerent ius suum, sane non sine maturo consilio, certam cuique loco & regioni

regioni gratiæ aut pœnæ constituebant portionem. Etenim quum omnis beneficii ac honoris arbitrium esset penes Senatum, imperator aut administrator belli tenebatur, de superatis hostibus, atque regione in potestatem adducta, omnia integre litteris explicare Senatui: tum hic ipse de mulcta ac præmiis eorum, qui victi erant, secum consultabat, ac, quid sibi placeret fieri, Imperatorem admonebat, decem aut quinque legatis Senatoribus ad ad eum missis, ut ex eorum sententia de hostibus & eorum regione aut civitate statueret. Quibus mandatis acceptis, Imperator aut ex certa Senatus, si ita præscriptum fuerat voluntate, aut de communi decem legatorum sententia, victis gentibus vel ignovit, aut in provinciæ formam redegit. Quibus culpa ignoscebatur gentibus, libertate donabantur, relicto iure constituendi magistratus iuxta propriam consuetudinem, iuxtaque leges autonomicas, attamen ut tributum certum exolverent. Tributum autem duplex fuit: unum pecuniæ ordinarium; quod in caput atque in solum impositum quotannis exigebatur: alterum extraordinarium; quod aut ex lege, aut ex Senatusconsulto, pro usu provinciæ aliquando imperabatur.

tur.&c. Cuiusmodi inventiones variæ erant; eæque aut apertæ, aut secretæ: qualis hodie supra modum argutas in Belgio reperias; quæ nemini aliter quam secretorum instar cognoscenda permittuntur. Immunes quidem & libertate donatæ tales dicebantur regiones, reges, aut civitates; nihilominus fœderis pacta inire cum victoribus cogebantur, atque prout fœderis leges æquiores aut iniquiores fuerunt, ita quoque diversa fœderum genera invexerunt. Cum Regibus tamen utplurimum benignius transegerunt. Sic Attalus Asiam testamento legavit populo Romano, hac conditione, ut legibus suis uteretur, neque in provinciæ formam redigeretur. *Florus lib. 2, cap.* 20. Iudæa quoque hoc beneficio donata fuit, ut autonomiam religionis, quam flocci pendebant Romani, & pro stulta habebant superstitione, sibi reservarent; *ut ex actis Apost. apparet, cap.* 18, 14, 15, *&* 25, 19, *&* 26, 24, *Marcellin. lib.* 14. In provinciæ autem formam illa redigi dicebatur terra, cuius incolis Imperator omnes adimebat immunitatis leges, magistratui Romano, quotannis ab urbe mittendo, eos plenarie subiiciens, ac vectigalia conventusque constituens, interdum etiam alias imponens servi-

tutes;

tutes; qua ratione simul & iure magistratus sui spoliabantur. Qua de caussa in singulis provinciis diversæ diœceses, sive diversi conventus, atque diversa fora constituebantur, eisque suæ civitates attribuebantur, quæ eo, iuris à magistratu Romano poscendi caussa, convenirent. Ex quo intelligi potest, universam provinciarum rationem, fuisse, ut vectigalis esset, atque magistratui Romano populoque obediret. Quæ penitus in servitutem redactæ erant regiones, aut civitates, stipendiariæ; quæ aliquid penderunt Romanis, immunes; quæ libertate donatæ, fœderatæ præcipue appellatæ sunt; sed sic ex fœdere quid debebant. Libertæ autem dicebantur, quæ nil omnino solverent. Sed tamen provincia nulla fuit, quæ non Romanum Prætorem ac Quæstorem habuerit: illum, qui ius diceret; hunc, qui vectigalia & pensiones procuraret. Nec non & ipsarum provinciarum duplex hinc divisio fuit. Nam stante republ. aliæ consulares, aliæ prætoriæ fuerunt. Imperio vero constituto, aliæ populi Romani, aliæ Cæsaris factæ sunt. Provinciæ consulares erant, quæ ab iis, qui in urbe consulatum gesserant consulari imperio obtinebantur, & proconsules dicebantur. idem etiam in

in prætorianis provinciis sic se habet. *Vide Rosin. de ant. Rom. lib. 7, cap. 42.* Et, quum officia provincialia maxime essent proficua, adeo ut cotidie novas comminiscerentur munerum mutationes, legationes, missitationes, quas agnatis, consanguineis, affinitate propinquis, aliis identidem alias deputarent; factum hinc tandem est, ut istiusmodi provincialia munera, vulgo ab acutioribus in proverbium traherentur, quodvis proficuum munus *provinciam* appellando. *quod facile colligere est ex Ros. d. l. cap 42; tale quid etiam innuente, ubi de Comitatu adiutorum agit.* Hinc quasi tertia significatio *provinciæ* adiecta est, quæ ab administratione provinciæ desumitur, ita ut tale munus determinet, quod sit cum insigni lucro & dignitatis existimatione coniunctum. Velut etiam hodie exempla satis evidenter sunt ante oculos omnium, quæ nemo negare dedebit. Etenim unde tot Provinciæ, Principatus, Ducatus, Electoratus, Supperiores Abbatiæ, Episcopatus, Archiepiscopatus, emersissent, nisi tam pronus fuisset populi favor, & Imperatorum splendida munificentia, quæ cum provinciis summa iura possessoribus suis concessit?

Ex his iam satis patet provinciarum

rum ratio. Supereſt, ut de regionibus ſive regnis, & imperio, pauca agamus, tamquam de receptaculis latiſſime diffuſis, & nulla limitatione dominii coanguſtatis aut conſtrictis. Verum quum ex iam dictis ſatis pateat, quantum diſtet provincia á regione; non opus erit pluribus id explicatum dare. Etenim regio provincias & diſtrictus in ſe continet libere, nulla cum limitatione reſtricta, ſupremum ſimul dominium ſceptri ſuis terminis incluſum tenens; adeo ut incolæ capiti ſuo libera præſtent membra á quo dependent: quod in provinciis aut territoriis non eſt abſque reſpectu. Regnum enim, *ait Don. Garſ. Maſtril. de Mag. lib.4, cap. 13, num. 4, f.* 4'2, dicitur caput dignitatum; Ducatus vero, & ſimiles, appellantur illius membra. Quamobrem etiam Rex tam multum poteſt in regno ſuo, ac Imperator in Imperio; quum reſpectu ſuorum ſubditorum ſit tanquam imperator & monarcha. *Idem lib. eod. cap.* 1, *num.* 3, *&* 4. Rex loco domini habetur, & regnum magis adſimulatur dominio, quam ſimplici regimini; *ut voluit Bald. conſil.* 271, *num.* 3, *volum.* 1, *Marſ. d. lib.* 1, *cap.* 4, *num.* 6, *&* 7: quum auctoritatem primæ originis in ſe contineat. Principio enim re-

rum gentium & nationum penes reges imperium residebat, *ait Pet. Greg. Thol. lib. 6, cap. 8, num. 4.* quos populus ad fastigium huius maiestatis evexerat, unde iura regiminis distribuebant & communicabant suis. Maiestas enim nihil aliud est, quam potestas summa regendi rempublicam. *Barn. de fundand. stat. reip. cap. 1, & 2. Eynsidel. de Regal. cap. 1, num. 26.* Quin ipsum *regere* nil aliud est, quam rem agere, scilicet populi, *ut affirmant ICti*, velut inde metaphorice fines dicuntur regi. Atque ex hoc satis manifeste, *regionis* nomen unde sit, elucescit, quod, priusquam provinciæ fierent, regiones sub regibus essent, atque ab iis tegerentur. Postea vero, à similitudine earum regionum, in quas orbis dividitur, maiores in urbe partes *regiones* appellari cœptum est. *Rosin. de ant. Rom. lib. 1, cap. 12.* Quam similitudinem quoque medici sequuntur, &, ad imitationem microcosmi, etiam microcosmum, hominis videlicet corpus, in suas distribuere solent regiones: quod non fit aliter, quam parabolice. Mirum igitur, quod Alth. *in dicæol. lib. 1, cap. 33, num. 3*, regionem & provinciam secundum propriam locutionem; provinciam item & quamlibet civitatem, habentem distin-

ſtinctum & ſeparatum regimen & territorium, eadem eſſe voluerit; quum tamen in his & ipſe tantam differentiam ſtatuat, ut neque in origine, nec amplitudine modove regiminis, nec iuribus poteſtatis & dominii, cum provincia convenire aſſerat; *ut ex iam dictis patet*. Nec certe circulos Imperii Knich. *in comm. de Sax. non prov. iur.* provinciis adſimulat, *cap.* 2, *num.* 2: quum propter amplitudines & regalitates iis inhærentes, melius regionibus æquiparentur; quum Electores Imperii Regibus dignitate non cedant, *iuxta Dd. conſenſum*; & ipſe Kn. *ibid. cap.* 3. *num.* 35, *&* 36, Electorale faſtigium auguſtius quam Præfectorum prætorio faciat. Quippe in ipſorum poteſtate eſt leges fundamentales Imperatori proponere & conſervare: unde multo magis in ſuis ditionibus conſtitutiones promulgare, contrarias mutare, abrogare, novas conſtituere; etiam iura communia tollere poſſunt. *Knich. de territ. orig. cap.* 1, *num.* 397. Non immerito igitur Circulos imperii regionibus adſimulamus. Vbi ſimul hoc bene notandum, quod inter regionem & ipſum regnum, multum interſit. Regio enim territoria, provincias, & diſtrictus, localiter in amplitudine ſua complectitur; Regnum

gnum vero effectum totius regiminis in constitutione sua declarat, velut civitatem reipubl. effectum suæ determinare superius diximus.

Restat nunc omnium latissimum receptaculum continens, quod merito universale territorium, sive communi nomine imperium dicimus Romanum; quod omnes regiones, districtus, provincias in sese continet, adeo, ut etiam eius termini non possint semper eodem modo circumscribi; sed, velut de universitate hoc vere pronunciant, quod semper maneat; ita quoque imperium semper permanet in terris externe. *Knich. in tract. de vest. pact. 1, cap. 2, num. 208, & 209.* In cuius rei signum Imperator globum gestat cum cruce aurea; *ut supra in introductione à nobis dictum est.*

CAP. IV.

De terminis, finibus, & limitibus cuiusque circumferentia & loci continentis; deque eorum iuribus & privilegijs.

DE spacio contento plagæ terrestis, quotnam regiminis modi heic introducantur, quibus & definiantur terminis, quibus item reipubl. figuris rece-

receptacula sua implicite illa præbeat, hactenus equidem egimus pro temporis ratione: verum quum nullus circuitus aut circulus absque peripheria detur, & expressione sui ambitus; necessum est, ut termini vel limites, sive potius fines eiusmodi, breviter heic etiam perspiciantur. Etenim sæpius inde tot lites, discordiæ, & concertationes emergunt, ut ingentia bella non raro concitent, & varias difficultates atque confusiones pariant. *Besold. pol. cap.* 12, *num.* 76. Dum igitur regiones & territoria varios suos terminos habent; cognoscendum est, quales nam esse possint. Sunt vero aut industriosa & hominum labore signa apposita; aut quæ natura interseruit, & quibus terram à terra ita discriminavit. Et heic eatenus Hieron. de Monte, *tract. d. fin. regund. cap.* 1, intelligendus est; quando ait: Territoriorum divisiones de iure gentium introductæ sunt; quum genus humanum eas conservent, propter iurisdictionum divisiones in publicis, velut etiam in privatis, ad denotandam possessionis distinctionem, sunt inventæ. Ideoque terminus, limes, vel confinis, dicuntur signa demonstrantia finem. *l.* 2, *in princ. ff. de term. mot.* Vnde fines regi dicuntur, quando propriis ager quisque finibus

nibus terminatur; inde, quod ad terminos constituendos, vel fines dirigendos, inter eos, qui confines agros possident, datur iudicium finium regundorum, & de regundi finibus. *ut C. & ff. de fin reg.* Quam ob causam olim collegia agrimensorum fuerunt instituta, qui fines regerent, & limites dirigendo dignoscerent; *ut liquet ex constitutione Theod. Valent. Impp. l. pracipimus. ff. de sepul. & Imp. Const. l. 3. C. de fin. reg.* qui mensores Vlpiano dicuntur. *l. si irruptione ff. d. t. Rutg. Rul. de comm. lib. 6, cap. 3, num. 16, 17.* Mos est vetustissimus, tam in publicis quam privatis, ut eius origo ex Sacris pateat litteris. Etenim *Gen.* 28, dicitur, Iacobum erexisse lapidem notationis suæ, & infudisse simul oleum. Ita *Iosu.* 2, & 24. Iehova mandat erigi duodecim lapides. *Prov.* 22, 28, ait Salomon; Ne moveto terminum antiquum, quem aptarunt maiores tui. Item, *Prov.* 23, 10. Ne moveas terminum antiquum, & agros pupillorum ne invadas: nam vindex eorum potens est. Velut ipse Iehova id præcipit per Mosen, *Deut.* 9, 14; & 27, 17. Quem modum etiam antiqui Romani habuerunt, & a deo sancte observarunt, ut quoque ex Termino idolon sibi fecerint, quod in Capitolio suo coluerunt.
Ros.

Rof. de ant. Rom. lib. 2, cap. 10. Singulares que leges constituerunt, quas *agrarias* vocarunt; *ut idem Rof. lib. 8, cap. 9, eas recenset.* Qui mos etiam Græcis fuit, *ut ex Plat. lib. 8. de ll. cognoscere licet; qui non solum magnos lapides, sed etiam parvos in consideratione fuisse testatur. Plin. l. 18, & Dion. Halicarn. lib. 1, de ant. Rom. & Serv. ad lib. 12, Virg. heic consuli possunt.* Hinc nomina terminis varia, pro cuiusque gentis consuetudine, indita sunt: maxime vero eos vocarunt lapides finales, ad dignoscendos agros. *§. fin. Inst. de off. Iud.* Pauces autem, territoriales terminos dixere. *Boët. lib. 2. Geometr., prout eum citat Cuiac. 10, obs. 2. Coras. in l. ex hoc iure ff. de iust. & iur.* Quandoque saxa, quæ terminales lapides vocantur, sunt pro limite; *Landgrentzsteyn.*

Porro, & civitates vel castra, provinciæ aut regiones, varios terminos habent: videlicet aut mare, vel ripas fluminum intercurrentium, vias regales, montes, aut muros stipites, speculas, valles, fossas, aggeres; *landwehren, landgräben; velut Hieron. de Mont. d. tract. de fin. reg. per. 14, cap. ubertim de q̃s agit. & Rul. d. lib. 6, de com. cap. 1, usque ad fin.*

Tum, qui termini interpositi fuerunt studio, ii vel privatos vel publicos

cos fines constituunt & discriminant: Velut omnium optime ex Germanica lingua patet. Etenim vulgo & generaliter, indifferenti locutione, præsertim etiam Saxonico iure, vocantur *mahlsteyn*; quod à Germanico *mahl*, id est, signum, & *steyn*, id est, lapis, compositum est. Sic dicuntur & *banusteyn*; quum *bann* extremitatem denotet; velut *banniti* dicuntur ii, qui finibus excluduntur; *Gail.* 1, *de pa. publ.* 1. vel à vocabulo *bahn*, quod semitam significat, quasi lapides secernentes agros. *Landrecht art.* 50. *item* 59. *Sachsenspiegel passim. VVehn. pract. obs. lit.* G. Alias si publicus territorii aut regionis terminus notetur, sunt vocabula *grentz*, *landgrentze*, *marck*; unde *Grentzsteyn*, *landsteyn*, *landvvehr*, *marcksteyn*; & terminatus, *marck scheydung*; integri districtus, *veldmarkung*. *Petr. Heig.* q. 2, *num.* 57, *&c.* Eiusmodi lapides publici & signa tanta cum cura positi sunt, ut signa ex carbonibus, lateribus, ovis, &c. quasi in rei testimonium, alia ipsis sint adiecta; ceu Iacob oleum infudit iis lapidibus; *ut supra notatum est.* Hisce consimiles sunt lapides aut pali, quibus discernuntur termini venationum, & iuris lignandi: vulgo *iaght & forstgrentzen.* Item lapides decimarum, *zehendgrentzen*; & termini

mini præfecturarum, *amptgrentzen.* Et hæ species inter publicos referuntur terminos.

Privatorum autem lapides dicuntur *scheysteyn*, limites, vel *guet tersteyn*; qui aliquando cruce, aut charactere aliquo, aliave nota, signantur. Sunt etiam lapides angulares, *ortsteyne*, qui principium & finem indicant; qui utrinque notas gestant, & exprimunt indigerationem dominiorum. Quoties lis oritur, signa eiusmodi accurate observantur. *Rul. com. part. 2, l. 6, c. 3, &c. Gilhaus. p. 2, c. 6, art. 2, §. 10. vide Rosin. lib. 8, cap. 9, circa finem.* ubi quoque de pœnis agit cuiusque qui contra illa deliquerit. Velut etiam egregie de hoc utroque agit Knich. *in tract. de iure superioritatis, cap. 4, num. 265, & seqq.* qua solemnitate limites, ut auctoritatem publicam & fidem mererentur, ex auspiciis Centgraviorum per designatos apud Germanos constituti fuerint. Vnde illos olim apud Romanos ex sacra rei determinatione, qui terminos movissent agrarios, licitum fuerat ex Numæ Pompilii sanctionibus impune interimere. *Connan. lib. 1, cap. 12, num. 3.* Verum talem rigorem legumlatores postea temperarunt, ut ratione amotionis, avulsionis, mutationisve pœna

Tt con-

condigna irrogaretur delinquenti. *l.* 2, *& passim ff. de term. mot. Saison. de consul.Turon. tit.* 1,§. 1, *gl.* 3. *Damph. cap.* 127, *pract.crim.Constit.Car. in.* 114. Ex variis statutis varias pœnas deducit Bonifac.*de furt.*§ 9,*n.*79. Nostrate iure violatoribus terminorum constituta est pœna exilis xxx. solid. sin autem scienter & dolose delictum committatur, arbitraria mulcta obtinet. Gloss. vero *sup.art.*28, *lib.*2, in violentum & temerarium terminorum amotorem capitis supplicio animadvertendum esse adserit. *Fach. diff.* 65, *&c.* Coler. autem *decis.* 145, *n.* 6, arbitrariam pœnam statuit. *vide Alth. in Dicæolog. lib.* 1, *cap.* 117, *num.* 35.

De fluminibus autem publicis & mari idem dici & affirmari omnino nequit, quorum ratio plane diversa est. Iehova quidem terram hominibus dedit incolendam, *Psal.* 115, 16: Terminũ vero ipse circumdedit aquis, donec lux & dies transeant. *Iob.* 26, 10. Ita & ipse Iehova loquitur, *Iob.* 38, 8, & 10: Ego obstruxi mare portis, quum fluctuaret ex ventre matris suæ egrediens. Posui autem ei terminos, circumponens claustra, & valvas. Velut etiam post diluvium omnibus simul hominibus commune rerum dominium & possessionem tradi-

dit.

dit. Quare simul omnes gentes id, quasi in conscientia convicti, heic confitere coguntur, quod rerum inanimatarum communium occupatio atque proprietatis vendicatio nulla sit earum, quas natura communes esse voluit, quæque ex his natæ sunt. Ac ut confessioni huic nihil subduceretur, ICti *in §. 1, Inst. de rerum divis.* legi divinæ & naturæ subscribere coguntur. Distinguunt quidem inter res singulorum, & res communes: at aërem, aquã profluentem, & mare, nulli appropriãt. Audiatur antesignanus omnium Ioh. Borch. *in com. ad Inst. lib. 2, §. 1,* Paulus, ait, litrera nullius esse tradit. *& l. 1, ff. de rer. divis.* Ibi Caius publicas res in nullius bonis affirmat. Inter communes autem res primum ponitur aër, quia ita dictus est, quod, quæ circa terrã sunt, ἀίρει, hoc est, elevat; vel quia ἀεὶ ῥεῖ, hoc est, semper fluit, &c. Aquam autem intelligimus profluentem; *hoc §. n. l. 2, ff. de rer. div.*; quia aqua non profluens communis non est. Ac recte Theophilus τὸ ὕδωρ τὸ ἀένναον vertit. Et debent hæc duo, *aqua profluens*, coniunctim legi, non separatim, ut quidem male tradiderunt. Ac differt aqua profluens à flumine in hoc, quod aqua profluens commune nomen est, flumen publicum. Vsus

vero utriusque communis. Et in eo communia & publica conveniunt. Ac quidem usus aquæ profluentis communis est, quatenus eam sumere & uti eadem; fluminis, quatenns in eo piscari, & per ipsum navigare, cuique liberum est. *Iacob. Cuiac. heic.* Tertio inter res communes Imperator numerat mare, & ideo nemo in mari piscari aut navigare prohibetur, & adversus prohibentem competit actio iniuriarum. *l. 2. §. si quis in mari. ff. ne quid in loco publ. l. iniuriarum, §. ult. ff. de iniur.* Denique littora quoque communia sunt, *d. l. 2, ff. de rer. div. &c.* quia accessorium sunt maris, & accessorium sequitur naturam principalis. *l. 2, ff de pecul. legat. c. accessorium. d. R. I. in 6.* Ad littus igitur maris accedere quivis potest, non piscandi tantum gratia, sed etiam ædificandi & occupandi caussa. *l. quod in littore. ff. de acq. rer. dom. l. an littore. ff. ne quid in loc. publ.* Et quod in littore quis ædificat, ipsius efficitur. *d. l. quod in litt. & l. quamvis. ff. eod.* in tantum, ut & soli dominus constituatur, qui ibi ædificat; sed quam diu ædificium manet: ædificio collapso, quasi iure postliminii, revertitur locus in pristinam caussam, &, si alius in eodem loco ædificaverit, eius fiet. *l. in tantum. ff. de rer. div. & d. l.*

d.l.quod in litt.ff. de acq. r. dom. Quare videant illi qui contrarium heic sentiunt, quomodo se in falsa opinione defendere queant. De fluminibus publicis, *ait Besol. in pol.cap.12,n.78,* si limites (hoc est, si inter duas iurisdictiones seu in confinio duorum territoriorum) sint, id est observandum, ut in dubio præsumantur esse communia; & proinde iurisdictionem cuilibet territorio competere in ipso flumine, usque ad medium, *arg.l. 19.ff. com.divid.l. fin. ff. pro socio. l. arbor. ff. de rer. div. Bart. in tract. de fluminib. vers. acquiritur.num.8. Capoll. tract. de servit.rust. c. 13,num.* 14. Sicut etiam ad mare si provincia sit, territorium dicitur habere in mari. *Capoll. d. l. c. 26,num.26,&c.* Præterea si flumen publicum duo dividat territoria, & id alveum mutet impetu aquarum, ob id territorii fines non mutantur. *arg. l. 18,§.4. ff. de dam.infect. l.1,§. illud.l. 3,§. 2,ff. d. aqua cotid. cum simil.* Nec alluvionis ius in iurisdictione vel territorio vindicat sibi locum: hoc est, iure alvei derelicti, territorium haud augetur, &c. Verum etsi *(inquit Rub. lib.2, de comm. cap 9, num. 1.)* piscatio omnibus sit communis; *§.flum.Inst.de rer.div.l.nemo ff. eod.post Fabr. Purpur. p. 1, cons.* 140, *num.* 6; & prohibens,

bens, iniuriarum teneatur : *l. 2, §. si quis. ff ne quid in loc. pub. & l. 13, §. si quis. ff. de incur. Moer. de venat p. 1, cap. 6, n. 2, & 12.* tamen ea ad regalia hodie referuntur. *l. unic. quæ sint Regalia Petr. à Petr. de potest. Princ. c. 7, n. 13, & de fidecommiss. q. 13, n. 574. Knich. in com. Iur. Sax. fol. 135, in §. vvasser fisscherey. Moer. de venat. p. 13, c. 6, n. 6, &c.* Sed erret quis studio, quantum volet; nihilominus auctor ille, sive Hug. Gr. sit, sive alius, qui ante annos aliquot insignem tractatum de mari libero, Lugduni anno 1609. impressum, edidit, quam optime libertatem & communitatem maris defendit. inprimis. *cap. 5*, quum fuse satis & argutissime veram sententiam explicasset, paulo ante refutationem Lusitanorum ita concludit. Mare igitur proprium omnino alicuius fieri non potest; quia natura, commune esse hoc, non permittit, sed iubet : imo ne littus quidem; nisi quod hæc addenda est interpretatio, ut, si quid earum rerum per naturam occupari possit, id eatenus occupantis fiat quatenus ea occupatione usus ille promiscuus non læditur. Quod merito receptum est. Nam quum ita se habeat, cessat utraque exceptio; per quam evenisse diximus, ne omnia in ius propriorum transcri-

fcribeтentur. Quoniam igitur ædificatio ſpecies eſt occupationis, in littore licet ædificare, ſi id fieri poteſt ſine cæterorum incommodo; *ut Pomponius loquitur, &c. l. riparum. §. 1. ff. de rer. div. l. fluminum. ff. de dam. infect.* Ex quibus etiam ſatis patet, quid ſentiendum ſit de controverſia, quam adeo inter Regem Daniæ & civitatem Hamburgi hodie de territorio in Albis flumine fervet; ubi potiſſimum ius ſibi Hamburgenſes adſcribunt, propter vaſa, quæ navigantibus ſemitam profunditatis monſtrant, quæ vocant, *die Baecktonnen*; unde iurisdictionem in mare uſque extendere cupiunt, quouſque ſumptus iis impendere in commodum ſuum cogantur. Ita quoque patet, quid de terminis maris Orientalis ac Baltici ſit ſtatuendum; velut etiam de reliquis undiquaque partibus Oceani ſeptentrionalis, meridionalis & occidentalis; ſimul de mari mediterraneo, & Indico. Deciſiones quisque ſibi colligat ex dicto libello de mari libero, qui certe non ſine iudicio legendus eſt. *vide quoque Althuſ. Dicaol. lib. 1, cap. 36, n. 27.* Mirum, quod quis ſibi velit ibi dominiũ conſtituere territoriale, ubi Deus ipſe prohibuit terminos, imo & prorſus per naturam hominibus abnega-

vit terrestres constituere limites. *vide Betsium de pact. famil. Ill. pag. 648. & Clut. syll, th. 12. ut notetur error Alber. Gentil. lib. 1, Hisp. ad cap. 8; & de maris acquis.* Modestiores sane fuerunt Imperatores, qui dominium maris ad se non spectare fassi sunt, quamvis essent omnium gentium & terrarum vel universi mundi domini. *l. 9, ff. ad l. Rhodiam de iactu, Bets. p. 648.*

CAP. V.

De collegiis, sodalitatibus vel sodalitiis, censortio, & ordinibus in republ.

SAtis hactenus de continenti & eius proprietate constitutiva egimus; sequitur iam, ut contentum simili ratione perscrutemur. Quod duplex est, minus, & maius. Minus, est respectu universitatis non adeo multorum hominum, qui ob certam consociationem inter sese mutuo consensu coiverunt. Eius diversæ propter differentes professiones & studia actionumque intentiones habentur species. Quamvis sint, qui omnes communi nomine Collegii insignire velint, & ita quoque popularis mos loquendi ferat; tamen, si rem ipsam intueamur, & obiectorum

ctorum rationem penitius examinemus, nemo non confitebitur, discrepantiam satis immensam dari. Quum itaque se ita late extendat, ante omnia percipienda est nominis ratio. M. Varro *lib.* 5, *ling. Lat.* vult, quod à colligatione societatis, non ab eligendo sit dictum, *ut Alciato placuit* : Magna enim vis est mutuæ conglutinationis animorum, in morum, studiorum, & opificiorum similitudine, unde talis amicitiæ complexus recte colligatur. Quod, iuxta Plutarchi testimonium, Numa Pompilius, qui primus auctor huius inventi apud Romanos dicitur, recte observavit. Vt enim æmulationes & factiones inter diversæ nationis cives tolleret; quum se alii Romanos, alii Sabinos, hi Romulos, illi Tatios dicerent: hunc modum invenit, quo homines eiusdem studii cupidos, in societatis arctioris vinculum cogeret: suaque divisione hoc consecutus est, ut omnibus cum omnibus rectius conveniret, ac commercia intercederent. *Ros. de ant. Rom. lib.* 8, *cap.* 6, *num.* 41. Sed quum res quæque abusu non careat suo, ideo factum est quoque ut huius vocis significatio non una manserit. Proinde dupliciter accipitur; pro collegiis licitis, & illicitis. Isthæc sunt, quæ non iustis & legitimis coire le-

re legibus, sed contra quæ lex Licia olim lata fuit. *ut ait Duar. in com. de colleg. & corpor.* Illa vero, quæ mandatis, Constitutionibus, & SCtis, permittuntur. *Duar. ibid.* Licitum porro Collegium aut proprie aut improprie ita vocatur. Proprie vero sic dictum, vel in genere sumitur, vel in specie. In genere, quando in schola ICtorum Collegæ dicuntur I. magistratus, qui eiusdem sunt potestatis; *l.* 173. *ff. de V. S.* ab eo quod una lecti sint. II. Contutores Concuratoresve collegæ dicuntur. *l.* 14. *l.* 46. *§. cum testam. ff. de adm. tut.* III. Collegæ dicuntur, qui eadem legatione funguntur. *l.* 2. *ff. de legat. lib.* 10. IV. Quin imo cohæredes collegæ dicuntur. *l.* 101. *ff de solition.* In specie vero Collegium significat legitimam trium pluriumve personarum eiusdem conditionis, professionis & ordinis consociationem. Quæ significatio huius loci est propria. *l.* 4. *ff. de colleg. & corp.* Eaque iterum duplex est; aut liberalibus studiis, aut aliis negotiis accommodata. Improprie vero accipitur, quando ita late extenditur, ut consortibus quibusvis etiam in imparitate studiorum applicetur. Velut inde eorum error patet, qui etiam ipsis universitatum speciebus Collegii notionem super-

perinducere solent. Et quamvis collegium, quod sæpius multis consociationibus inæqualibus accommodetur improprie, exinde variis synonymis exprimitur, ut dicatur societas κατ' ἐξοχὴν, cœtus, sodalitas, synagoga, synodus, concilium, consortium, commilitium, fraternitas aut fratria, *ut ait Duarenus*, amicitiæ vinculum, ἑταιρεία, coitio amicorum; &c. tamen nunquam cognationes, familias, ordines, aut civitates ipsas, & ecclesias, parœcias, &c. complectitur sicut errant ii, qui confundere contentum cum iuris ordine ex ignorantia non verentur. Vt vero eo rectius cuiusque rei proprietas etiam ex impositione nominis appareat, ordine quam potest fieri brevissimo id expediemus. Collegium itaque proprie acceptum Duarenus vocat societatem hominum, ita contractam, ut ex pluribus personis quasi una persona & unum corpus fiat. *in Com. de hæred. instituend. cap. 2, p. 385. & in tit. 22, de coll. & corpor.* Sed rectius ita definitur, ut supra indicatum, quod sit legitima trium aut plurium eiusdem professionis & ordinis consociatio, publica auctoritate magistratus permissa approbatave, ad commune quid habendum. *l. 1, §. 1. ff. quod cuiusque univ. l. 1. C. de sacros. ecclesʃ.*

eccles. l. 173, *& l.* 193, §. 4. *ff. de V. S. Bod. lib.* 1, *de rep. c.* 7. Quum in politia communi usu ita receptum sit, ut & ordines & collegia in ea dentur; non tam hoc ex absoluta necessitate factum est, quam ut magistratus eo faciliori modo rempub. in tranquillitate conservare possit. Quum enim iste nequeat omnia observare & disponere semper ad nutum pro commodo reipublicæ, præsertim si singula artificia, negotiationes, commerciorum rationes, tum liberalia & mechanica, spectaverimus: commoditatis causa merito collegia talia instituuntur. At ne in abusum quidlibet abripiatur, id sedulo cavebunt legibus, ut censuram & præsidium sibi reservent, & auctoritas omnis à superioris concessione dependeat. Quot autem personis unumquodque collegium ad minimum constare debeat, id pridem iuxta commune ICtorum axioma decisum est, quod tres quidem collegium faciant, *l.* 85. *ff. de V. S.* at unus ius collegii tueri possit. *l.* 7, §. 2, *ff. quod cuiusque univers.* Nam plures non sunt pauciores quam duo. *l. ubi numerus. ff. de testib.* & multi, non sunt pauciores quam tres. *l.* 1, § *hoc. V. ad ICtum Syllan. Bart. in l.* 4, *num.* 1, *ff. vi bon. rapt.* Potissima autem facultas & energia con-

consistit in forma collegiorum, quam legitima communicatio suggerit. Etenim absque tali legitima communicatione, & mutua auxiliorum officiorumque obligatione, omne collegium invalidum est; quum necessum sit, ut collegis omnibus inter sese quid sit commune, quod propositum vitæ secundum pacta conventa iuvet. Quæ ratio communionis facit, ut omnes collegæ, iuris collegialis participes, non ut singuli, sed velut unum corpus considerentur. Communicatio igitur, ut ex iam dictis & illatis apparet, est quadruplex. 1. legum sive pactorum, 2. animorum fraternorum; 3. operarum sive officiorum; & 4. bonorum. Communio legum aut pactorum inter collegas ea censetur, qua collegæ legibus & iure inter se devinciuntur eodem, & in corpore collegii vivunt, reguntur, obliganturque ita, ut, qui obedire rite nolit, iuxta pacta puniatur. Deinde, communio animorum, est reciprocæ inter collegas seu mutuæ benevolentiæ cum singulari concordiæ affectu coniunctio, qua idem nolunt, & idem volunt, ad communem collegii utilitatem sine dissidio. *Rom.* 12, 16. Nil enim magis probandum est in collegiis, quam concordia & conversatio amica, in fide & hone-
state

ſtate fundata, atque ut eo rectius talis conſervetur, neceſſe eſt, ut communi conſenſu ſæpius de communibus rebus inſtituant deliberationes, in quo maxime benevolentia mutua conſiſtit. Nam, ſeparatim ſi deliberationes inſtituantur, invidia & ſuſpicio æmulationes continuo gignent, unde factiones ſimul ſuborientur, atque hæ quum in perfidiam & turbamenta tandem erumpant, exitus infelix omnia diſſolvet. Communio vero operarum aut officiorum conſiſtit in æqualitate promovendi collegiorum commoda, & eorum incommoda avertendi, iuxta mutuum collegarum conſenſum ſive conventionem. Ratione qualitatis quidem omnia collegii membra ſunt eiuſdem conditionis: ſed tamen ratione poteſtatis aut ordinis neceſſum eſt, ut dentur ſuperiores & inferiores, ut inter ſeniores aut ſuperiores unus habeat primatum, & poteſtatem quandam poteſtatis aut iurisdictionis, ut convocatio pro negotii neceſſitate fieri, & iuris modus in omnibus obſervari queat, alias mera confuſio fieret, nihilque rite expediri aut examinari poſſet. Noſtrates, hodie præſides aut magiſtros tribuum vocant, *zunftmeyſter, grootemeyſter*, &c. Communio denique bonorum, in poſſeſſione & frui-

fruitione eorum consistit, quæ à singulis collegii membris contributa aut alias acquisita fuerunt. Etenim omne collegium ut requirit pacta, aut præcepta, quæ in certas tabulas aut libros conscribantur, quos vocant *zunftbuecher*, ita etiam res pro sustentatione corporis, arcam & actorem sive syndicum expetit. Possunt enim collegiati tales statura condere circa rerum suarum administrationem, nec non quoad artem & professionem suam, (*Capell. Tholos. q.* 406. *ibi Aufrer.n* 3. *Laur. Sylvan conf.* 1, *num.* 73, *Schurf. consil.*79, *n.* 10.) quatenus ius superioris non tangunt, (*l.* 51. *C. de iurisd. omn. iud. Novell.* 4, *in fin.*) nec indigent eius confirmatione, *ut ait Knich. de territ. orig. c.* 1, *n.* 269. quia ius commune indulgens iurisdictionem illam suppeditat. *Beroius conf.* 7, *num.* 10, *cum seqq. Item conf.* 158, *n.* 1, 2, *&c. vol.* 3. Tum etiam finis talium collegiorum est, aut esse debet, rerumpubl. commodior conservatio. Vnde recte loquitur Bodin. *lib.* 3, *de rep*, quod nihil ad popularia imperia tuenda ac retinenda potentius sit, aut melius excogitari potuerit unquam, quam collegia eiusmodi. Siquidem maxime collegiorum & corporum sunt utilitates in tributorum collectionibus, in pecunia cogea-

ſtate fundata. atque ut eo rectius talis conſervetur, neceſſe eſt, ut communi conſenſu ſæpius de communibus rebus inſtituant deliberationes, in quo maxime benevolentia mutua conſiſtit. Nam, ſeparatim ſi deliberationes inſtituantur, invidia & ſuſpicio æmulationes continuo gignent, unde factiones ſimul ſuborientur, atque hæ quum in perfidiam & turbamenta tandem erumpant, exitus infelix omnia diſſolvet. Communio vero operarum aut officiorum conſiſtit in æqualitate promovendi collegiorum commoda, & eorum incommoda avertendi, iuxta mutuum collegarum conſenſum ſive conventionem. Ratione qualitatis quidem omnia collegii membra ſunt eiuſdem conditionis: ſed tamen ratione poteſtatis aut ordinis neceſſum eſt, ut dentur ſuperiores & inferiores, ut inter ſeniores aut ſuperiores unus habeat primatum, & poteſtatem quandam poteſtatis aut iurisdictionis, ut convocatio pro negotii neceſſitate fieri, & iuris modus in omnibus obſervari queat, alias mera confuſio fieret, nihilque rite expediri aut examinari poſſet. Noſtrates, hodie præſides aut magiſtros tribuum vocant, *zunftmeyſter, grootemeyſter*, *&c.* Communio denique bonorum, in poſſeſſione & frui-

fruitione eorum consistit, quæ à singulis collegii membris contributa aut alias acquisita fuerunt. Etenim omne collegium ut requirit pacta, aut præcepta, quæ in certas tabulas aut libros conscribantur, quos vocant *zunftbuecher*, ita etiam res pro sustentatione corporis, arcam & actorem sive syndicum expetit. Possunt enim collegiati tales statuta condere circa rerum suarum administrationem, nec non quoad artem & professionem suam, (*Capell. Tholos. q.* 406. *ibi Aufrer.n* 3. *Laur.Sylvan cons.* 1, *num.* 73, *Schurf. consil.*79, *n.* 10.) quatenus ius superioris non tangunt, (*l.* 51. *C.de iurisd.omn. iud. Novell.* 4, *in fin.*) nec indigent eius confirmatione,*ut ait Knich. de territ.orig.c.* 1,*n.*169. quia ius commune indulgens iurisdictionem illam suppeditat. *Beroius cons.* 7,*num.* 10,*cum seqq. Item cons.* 158, *n.* 1, 2, *&c. vol.* 3. Tum etiam finis talium collegiorum est, aut esse debet, rerumpubl. commodior conservatio. Vnde recte loquitur Bodin.*lib.* 3,*de rep*, quod nihil ad popularia imperia tuenda ac retinenda potentius sit, aut melius excogitari potuerit unquam, quam collegia eiusmodi. Siquidem maxime collegiorum & corporum sunt utilitates in tributorum collectionibus, in pecunia

cogea-

cogenda, in exercitu conscribendo, inque reliquis reipubl. necessariis & cotidianis negociis conficiendis. Nam quæ nulla ratione possunt à singulis, omnium optime ab universis conficiuntur, in fratriis aut tribubus, &c. Collegia autem firma maxime sunt, quæ auctoritate Magistratus instituuntur. Vnde etiam ICti dicunt, ad probationem collegii, si quæstio status illis moveatur, requiri litteras fundationis, & privilegia à superioribus data. *c. porro. extr. d. privileg. vid. Matth. Steph. d c. 6, num. 79, & seqq.* Collegia vero antiquitus fuisse apud alias gentes, sacra Script. indicat aliquoties. *Gen.* 37, 25. *Num.* 4, 34. *Matth.* 9, 18. *Marc.* 5, 22. *Luc.* 8. 41. *Act.* 18, 8, *&c.* Velut etiam constat ex iis locis, quod suos habuerint præsides aut præfectos, assessores, seniores, &c. & apud Romanos fuerunt primicerii, secundicerii, &c. *vid tit. Cod. de primicer. & secund, &c.* Collegia autem sunt duplicia: aut officialia, aut communia. Officialia, dicuntur, quæ unius sunt officii, ut in magistratu sunt consulum, & senatorum, ac camerariorum, &c. Communia iterum sunt aut liberalia, litteratorum, aut commerciis addictorum. Liberalibus studiis appropriata sive litteratorum varia

sunt,

sunt, ut Theologorum, Philosophorum, ICtorum, Medicorum, quæ tamen in Academiis & facultates dicuntur. *de quibus cognosce Lans.de Acad.& Besold.pol cap.* 12,§.3,*n*.31. Quæ porro heic monenda forent, suo rectius reservantur loco. Negotiantium collegia itidem varia sunt, pro diversitate materiæ: & quum illorum collegia omnium vetustissima ex S. S. possint probari, *Gen*.37,25: merito huic numero adsocientur. Reliquæ autem consociationes, quæ circa mechanica versantur, quum servilioris sint naturæ, & raro sine comessationibus aut compotationibus, rectius sodalitates aut sodalitia vocantur. Festus enim sodales dictos affirmat, quod una sederent & essent: vel quod ex dapibus vesci soliti sint: vel à suadendi particula *sodes*, est *si audes*; quod inter se invicem suaderent quid utile & proficuum esset, suis commodis sibique confidenter destinati, &c. Et sunt hodie talia sodalitia aut fratriæ, pistorum, sartorum, coctorum cerevisiarum, fabrorum, architectorum, agricolarum, mercenariorum, sutorum, laniorum, naviculariorum, &c. Magdeburgi sunt XVI. tribus, quos *innungen* vocant, ex quibus magistratus componitur; quorum novem potestatem eligendi consules

populi habent. Romæ olim quoque fuit Titiorum sodalitium, & Augustalium. *de quibus vide Ros. de antiq Rom. l. 3, c 14.* Consortium autem vel consortio, *ut l. 96, §. 3, ff. de solut. habet*, ceu ipsa derivatio vocabuli designat, similitudinem obtinet collegii quidem; sed quum sorti magis submittatur quam certo & prædeliberato consilio, nec ex iis requisitis constet quæ iustum collegium fovet aut postulat, coniunctionem eam denotat, quam aut necessitas aut singularis intentio temporis ita iuxta propositum conglutinavit. Veluti ICti consortes litis dicunt, qui in una actione cohærent. Consortes & socii gloriosi laboris, periculi, lucri, &c. vocantur, qui eidem studio incumbunt. Eodem modo commilitium, (*l. 19, ff. de castr. pecul.*) est commercium & facultas ipsa, ceu ius quo una militant; *iuxta Alciat. lib. 4, dispunct cap. 17.* quum denotet societatem militiæ quam inter se milites habent.

Sed hæc de collegiis licitis sufficiant. Sequitur nunc eorum oppositum, quod aut reipubl. incommoda creat, & in collegiis illicitis consistit; aut licita corrumpit & subvertit. Collegium igitur illicitum, est improba coitio, seu parasynaxis & conven-

ventus plurium, sine consensu magistratus susceptus, ad damnum vel iniuriam alterius institutus. *l* 85. *l* 173, *ff. de V.S.l.* 1. *l.* 3. *ff. de colleg. Farinac. de crim. laes mai. q.* 113, *n.* 237, *& seqq. Alth. Dicaeol. lib.* 1, *c.* 133, *n.* 26. Equidem ex perperam institutis talibus collegiis, ac sodalitiis, gravissimae in remp. saepius irrepsere pestes & subversiones: sed tamen accurate heic distinguendum est, ne id pro illicito habeatur, quod libertati Christianae non contradicat; velut experientia in Apostolis clara est, qui occlusis foribus ex metu conventum habuere, *Ioh.* 20, 19. *Luc.* 24, 33. *Act.* 1, *&c.* Ita etiam hodie piorum conversationem impii maxime persequuntur, conventicula illicita vocitando, quae boni tamen in gloriam Dei dirigunt. Proinde Mascardus, *concl.* 40, *&* 1129; Farin. quoque. *d. l.* recte monent, & volunt, quod contra vim & iniuriam, ad defensionem vel alium finem legitimum, collegium tale concessum sit. Prohibita autem collegia sunt compotationum, libidinum, comessationum, factionis, monopolii, aleae, aut delicti alicuius perpetrandi, quae est conspiratio. *Decian. lib.* 7, *c.* 20. *tit. C. de monop. Petr. Gr. Thol. lib.* 13, *de rep. cap.* 2, 3, *l.* 15. *C. de Epis. & cler. Num. c.* 16. *Act.* 17, 5. *&*

23,14. *Matth* 2,3. *& passim de Pharis*. Videant igitur Schonb. *lib*. 1, *pol. c*, 11. & Besold. *pol. c*. 12, *n*. 29, quale conscientiis Christianis patrocinium exhibeant, dum caussæ religionis & pietati suam abscindunt libertatem. Qualis fuit quæso Apostolorum congregatio, reipubl. Iudæorum respectu? Futilis est ratio, quod inde facile seditiones & turbæ nasci possint. Vera pietas nil commune habet cum talibus delictis; sed humilitati studet. & Deo reddit quæ sunt Dei, Cæsarique aut magistratui cuivis quæ eidem sunt solvenda, quum noscat, quod iuxta doctrinam Apostolorum omnino potestati subiecta esse debeat, cui competit imperium. *Rom*. 13, 1, 2. Quod si Belgæ olim tam malum consilium voluissent sequi, nunquam certe tam florentes respublicas adornassent, *ut ex Meter. recte indicat Bened. Carpzov. tract. de capit. Cæs. c*. 3, *num*. 21. Potissimum enim ex conscientiarum suppressione, ac flagellatione æmulationes, odia, diffidia, cæteraque opera carnis oriuntur, ut mutua inde irritatione sæpius ea concitentur mala interna quæ non procul à ruina absint. Sed vident proh! sero tandem non pauci magistratus, quidnam sit id quod humanas superat vires, quando videlicet præcipuum

punm dilectionis favorem amittunt in populo. Quis enim dominus est animæ & conscientiarum? Nonne is qui *Matth.* 28, 18, aperte de se testatur, quod sibi sit tradita omnis potestas in cœlis & terra? Quis vero nollet talem toto corde amare magistratum, qui Iehovæ Patri, Filio, & Spiritui sancto suum in hominum cordibus renovatis relinquit imperium? Res non est humana, quam Spiritus sanct. in cordibus hominum creat. Ergo nec homini in Spiritus operationem competit imperium. Spiritus flat ubi vult, *ait Salvator Iesus ipse, Ioh.* 3. Conscientiis igitur & Spiritui Dei imperare velle, est diabolum imitari, & officium sive potestatem Christi sibi adrogare; quæ arrogantia non potest non æternam accersere condemnationem. Nonne iudicium de conscientiis Christus prohibuit? *Matth.* 7, 1, 2. Vnicus est scrutator cordium Deus. *Psal.* 7, 10.

Pœna autem conventiculi illiciti hodie uti est arbitraria; *l.* 1, *ff. de colleg. Menod. cas.* 597, *num.* 3 *&* 4; cum collegii dissipatione, *l.* 3, *de colleg. ill. Thol.* 15, *lib. in syntag. c.* 33. *l.* 3. *l.* 5. *l.* 14, *C. de haret. Novell.* 132. *tit. C. de pag. templ. Dan. c. ult.* 1, *Reg. cap.* 9, 6. *Matth.* 3, *c.* 7, *c.* 21: ita auctores coi-

tionis perniciosæ maiori pœna puniuntur, quam complices. *Farin. de crim. læs. mai. q. 113, num.* 140. Pariter licitum collegium abusu sui, ius conveniendi amittit: beneficia & privilegia extinguuntur. *arg. cap. tuarum.* 3, *extr. de privileg. Kirchn. disp.* 14, *coroll.* 4. *Besold. pol. cap.* 12, *num.* 30. Attamen collegiorum dissolutiones ubi sunt in usu, non leve damnum capiunt respublicæ, quod pro maxima observandum.

Sed & de ordinibus, ex quorum imitatione collegia profluxerunt, pauca quædam nunc subiungam. Etenim quum in toto hoc Vniverso nihil constet absque ordine; qui propterea proprium naturæ effectum dicitur; *Schonb. lib.* 1, *pol. c.* 4: ad eius æmulationem aut imitationem collegia instituta fuerunt & inventa. Est vero ordo, cuiuslibet rei suo loco concinna digestio & apta dispositio. Sic & in personis omnium maxime per iustitiam distributivam apta quædam collocatio exigitur. Ideoque in republ. ordines dicimus, sicut & in acie distributiones hominum, pro unicuiusque status qualitate, ut singulæ functiones eo commodius intelligantur expedianturque. Ordinem talem politicum omnino servandum esse, non tantum necessitas requirit,

quirit, sed etiam apes naturali quadam inclinatione nobis id præfigurant & ostendunt; quarum unumquodque examen suum sequitur regem. Sic populus Iudaicus distributus erat in duodecim tribus ratione familiæ. *Ios.* 14. *c.* 7, 14. *Num.* 6. *&* 26. *Exod.* 1, *&* 1, *Thess.* 2, 14. Tribus rursus suas habebant familias; quarum quælibet suos habebat principes & phylarchos *Num.* *c.* 1, *c.* 7. *cap.* 36. *Ios.* 14, *&* 21. *Deut.* 29, 10. 2, *Sam.* 9, *&* 10. *Sigon. lib.* 7, *c.* 5, *de rep. Hebr.* Habebat quoque populus suos præfectos millenis, centuriones, decuriones, &c. *Exod.* 18, 21. *Deut.* 1, 14. 1, *Chron.* 28. Velut & aliæ distributiones populi eius fuerunt, pro rerum & temporum conditione. *vide Petr. Greg. Thol. lib.* 4, *de rep. c.* 1, 2, 3, *&c.* *Item Theod. Zuinger. theat. vol.* 28, *lib.* 2, *Carol. Sig. lib.* 5, *de rep. Hebr.* Ita quoque, *referente Dion. Halicar. lib.* 2, populus Romanus suos partium habuit ordines: In tres partes, *inquit*, divisa universa multitudine, Romulus singulis præclarum aliquem virum ducem præposuit. Deinde unamquamque rursus in decem partitus, totidem fortissimos viros eis præfecit. Has curias, illas tribus vocari voluit, &c. Factum hoc propterea, ut per eas commode rogaret sententias

singulorum; sicque reipubl. curam talibus sententiis expediret. A quali cura, honestissima curiæ appellatio imposita est; quum Cura sit sollicitudo & anxietas animi, quæ cor merito exerceat propter salutem reipubl. *l. 2, in princ ff. de orig. iur.* Et profecto tali conatu atque diligentia remp. administrare & iuvare oportet. Vnde & Festus curiam locum facit, ubi publicas curas gerebant. &c. Ex quo patet, quod curiæ vocabulo præ tribubus prærogativa debeatur; quum historiographi in hac assignatione adeo diffidant; *de quo Ros. de ant. Rom. lib. 6, consulatur.* Nostris vero temporibus in singulis civitatibus eiusmodi ordines extra collegia observare licet, quę aliis atque aliis nominibus exprimuntur; vulgariter autem dicuntur quaterniones, parœciæ, &c. Sunt etiam alii ordines populi, ut unus dicatur continere cives, alter incolas; *de quibus vide Timpl pel. lib. 1, cap. 5. & Matth. Steph. dis. acad. part. 1, d. 9, num. 10, l. 7. C. de incolis. velut quoque ex sequenti capite poterunt cognosci.*

CAP.

CAP. VI.

De civitate, sive reipublicæ effectu proprio, & utriusque discrimine; in quo tam multi ita graviter hallucinati sunt: deque civitatum vera divisione, iuxta Imperii Germanici iura.

HVcusque de minori hominum consociatione egimus. Sequitur nunc maius contentum. Quod duplex fecimus, ex sententia rectiora sentientium; civitatem videlicet, & universitatem. Quam multi vero in hac propria & vera eius significatione aberrarint, *in supradictis, ubi de differentia urbis & civitatis actum est*, satis explicavimus. Etenim reperio, quod magni quoque politici scriptores heic à Relectore illo, quem *præcedenti parte* quamplurimorum errorum reum esse monstravimus, sibi passi sunt imponi; dum non vident, quid ac quomodo subiectum & effectus rei inter sese distent. Qui vulgatissimus error & ipse cum cura indicandus est. Relector ille *in cap. 5, sect. 3, n. 4*. dum Stagiritam suum admodum acriter defendit, adeo eum culpat tetrice, ut in sex lineis eum

contradicentem sibi facit. Namque ait, quod 3, *pol.c.* 3, remp. vocet vitam; mox *ex* 3. *pol.c.* 1, *&* *c.* 4, *&* *lib.* 4, *pol.* *c.* 1, probat, quod ille taxin sive ordinem vocet, quam ipse formam facit ad materiam informem. Iam quisque prudens hoc examinet, vel is, qui sensibus saltem uti velit; num vita & forma idem sit? Isocrates in eo longe omnes exuperat gloriosæ sectæ philosophos, qui remp. ingenue appellare audet animam. At anima quid est? Num vita? Ergo anima & vita idem? quod absurdum. Nam principium motus, uti non est ipse motus: ita multo minus effectus motus. Stagirita semper animam, statuit principium motus. Quantum igitur distat ab effectu. Ita quoque si respubl. est forma, non potest esse effectus, aut vita. Namque anima & corpus in mutua operatione procreant vitam. Si separes à corpore animam & spiritus, certe evanescet aut desinet potius vita in corpore. An cernit igitur ille Relector, quantis cum erroribus relegerit politicam? Adeo perpetuis undique scatet contradictionibus, ut munda ab his pagina prope nulla reperiatur. quoties quoties ipse de suo, & non ex alieno loquitur, & facile differentia possit agnosci, quid primus, quidve secundus

candus protulerit. Quemadmodum sequoque *paulo post, n.6, in definitione reipublicæ*, ipsummet prodit. Ait, quod dicatur ordo potestatum (N.B.) in subditos Addit rationem: Quia, inquit, ubi potestas imperat per leges, ibi civitas iam est repub. informata. Si respublica dicatur esse ordo potestatum in subditos; necessum est, ut subditi subiecti loco se præbeant reipub., tanquam ei, quæ ordinem in eos velit introducere vi potestatis suæ. Itaque in potestate residet imperium; atque hoc imperium utitur instrumento legum'. Quibus gradibus caussarum indicat, quando tandem civitas exoriatur. quod attestatur aperte, tunc civitatem effici asseverans, quando respublica ita sit informata. Quid clarius potest pronunciari de effectu? Quare, si est effectus, non poterit esse subiectum. Itaquoque maiestatem & leges non sine contradictione facit partes reipubl. *n.7, ibid.* & nihilominus *n.9*, civitatem ab omni maiestate, legibus, iurisdictione, & cæteris partibus reipubl. abstractam cupit. Quid hoc? Nimirum ex absurditatum suarum genio vitam hominis vult considerare absque anima & spiritu, eiusque facultatum operationibus, effectum sine caussa. Et tamen, *in num.6, antecedenti*,

denti, magna ſtudii induſtria, reddit rationem, quei fiat, quod civitas per rempubl. definiri debeat, dicens: omne enim inſtrumentum per finem ſuum, ad quem redigitur, definiri debet: omnis materia per formam, à qua recipit unitatem & exiſtentiam. Sic civitas, quum tota religetur ad rempublicam, eius reſpectu omnino definiri debuit, &c. Mox tamen ſubnectit; Poteſtas vero & leges ad civitatem non pertinent, ſed ad rempubl. &c. Ita in vertiginoſitate ſua ſibi ſemper contrarius eſt, & absque motu ſaltum in gyrum ducit. Mirum inanis gloriæ artificium. Priſci mortales ſemper eum felicem proclamare auſi ſunt, qui res per cauſſas potuit cognoſcere. At is civitatem absque cauſſa & reipubl. eſſentia audet fingere. Antehac valde toties ideis Platonicis iniquus fuit: nunc vero, quales hæ ſunt ideæ monſtroſæ? Non certe Platonicæ, ſed propriæ phantaſiæ. *Videlicet* verba ſine rebus conquirit & offundit, ut in vanitate ſubtili, velut æs tinniens, loquax tamen deprehendatur, *ut ait D Paul.*

Quare in his omnibus non tam Keckermannum exagitat, quam ſemetipſum graviter culpando refutat. Præterea calumnioſe eundem inſectatur. Quippe Keckermannus in præcognitis

tis politici systematis sui non tam de civitate, quam potius de republ. loquitur, & eam prudentiæ politicæ obiectum statuit. Proinde sic ait: Politia & respubl. (quod ille omittit verbum) est cœtus seu multitudo, ex pluribus familiis domesticis certo ordine collecta, & directa ad felicitatem publicam. Non certe heic civitatem, sed rempublicam, definit; cuius obiectum & finem cum proprio & genuino officio suo determinat. Etenim eius officium est, ut certum ordinem introducat in multitudinem. Vnde neque respublica taxis est aut ipse ordo, ceu falso cum Stagirita somniat: sed eius officium est ut per legitima media ordinem constituat; atque sic ex mediorum applicatione exurgit ordo. His igitur ita bene constitutis, tunc eorum prodit effectus, quem civitas declarat & exprimit; ubi civitas sese in ea constitutione, quam ipsa formavit respublica, ceu filiam ex parentibus progenitam, sese nobis aspiciendum exhibet.

Eodem modo nec Besoldus in omnibus audiendus est; quando quidem *pol. c.* 12, *num.* 79, confitetur, quod ex societatibus & rebus civitas proprie ita dicta oriatur. Sed dum rempubl. cum ea confundit, & tamen popu-
lum

lum ipsam civitatem constituit proprie ita dictam, ut inter se non differant; in duplicem incidit errorem. respubl. enim & civitas quod tanquam caussa & effectus, non tantum inter sese, differant, toties iam dictum & demonstratum est. neque populus est civitas proprie; *ut eundem errorem Timplerus lib.* 1, *pol. cap.* 4, *q.* 2, *committit*. Plura quippe requisita prius, & quidem essentialia, expetit populus, quam quod ita ruditer possit dici civitas. Quomodo enim potest cadaver mortuum & indispositum homo dici? & quomodo eius vita detur, nisi id ab operatione animæ & informatione spirituum &c. profluat?

Civitas igitur heic accepta, est collecta & per reipubl. informationem rite composita multitudo civium, sub iisdem legibus viventium, eodemque iure utentium; ad vitam feliciter transigendam in pace. Vt cum Scholasticis heic loquamur; caussam efficientem exprimit respublica. Materia vero civitatis duplex est; remota, & propinqua. Remota, est multitudo sive congregatio familiarum reipubl. subordinata. Propinqua, est civis; qui iam informationem accepit suam secundum leges & constitutiones comportatas. & triplici modo consideratur,

ut

ut *supra cap.* 2, explicavimus, & mox *inferius* porro dicemus. Finis patet. Forma vero ex iusta informatione legum & iuris iuxta ordinis solidam rationem dependet, ut iam iisdem legibus eodemque iure omnes pro felicitate sua utantur. Vnde paucis etiam ita definiri potest: Civitas est effectus reipublicæ, ex eius informatione vi potestatis & iuris eius procreatus.

Rempublicam autem hinc si separatim definire velis, nihil aliud ea erit, quam, vivida potestas, consensu populi seu omnium in eam redacta summitatem, ut ipsos imperantes, cum subditis, eorumque res, ordinationis suæ vi & legibus iustis, beatitudinis & tranquillitatis caussa, in civitate constringat, aut connectat. Sed & hæc brevius expediri potest; quod nimirum sit potestas populi adunita, cuius virtute ad iustam regiminis normam procreetur civitas. Heic caussa efficiens est consensus populi, ex communitate coniuncta ortus; qui formam aut informationem sui defert potestati, quo fit; ut potestas merito generis loco sit; non taxis, aut ordo, tam insolenti gloria ab omnibus celebratus. Ordo autem est officium reipublicæ, quo iusta regiminis

norma

norma populo accommodatur, ut inde felicitatis moderamen nanciſcatur civitas. Reipublicæ itaque praxis unice pateſcit & exercetur in civitate per cives, ceu genetricis virtutes per actiones gnatæ in lucem perveniunt.

Civis autem unde dicatur, *ex cap. 2, ſuperius* patet, & certe vinculo quodam ſocietatis cives in unum cœtum coeunt, ut ſub iiſdem legibus bene vivant. In duplici tamen ſunt conſideratione; vel proprie ita aut vel analogice. Proprie ſic vocatus iterum civis tripliciter conſideratur. 1. Ratione principiorum ſive cauſarum efficientium civis alius eſt originarius, alius receptus: ille iterum vel patricius, vel plebeius, 2. Ratione cauſarum formalium, eſt vel plenus, vel ſemiplenus: qui iterum vel honorarius, vel confœderatus. 3. Ratione locorum, vel ſunt cives univerſales, vel particulares: & hi vel urbani, aut ſuburbani. Analogicus autem civis dicitur inquilinus. Qui iterum eſt vel liberior vel adſtrictior. Liberior, eſt ſtudioſus, vel miles, aut peregrinans. At ſtrictiori iure tenetur quivis, miniſterii aut opificii negotiationiſve cauſa cum cive habitans.

Vti vero civium, ſic etiam civitatum varia eſt conſideratio. ut, verbi gratia, à loci

loci capacitate aliæ maiores, minores aliæ dicuntur. à situ loci vel maritimæ, vel terrestres. à numerositate incolarum populosæ, aut minus. à natione Franconicæ, Suevicæ, Saxonicæ, Belgicæ, aliæque erunt. denique ex alio accidentaliter, ut ex fœdere Vandalico Hansiaticæ, denominantur. Omnium tamen optima est; quæ à iure & privilegiis civitatum sumitur. Proinde aliæ ex iuribus Imperii dicuntur imperiales, alias ducales sive provinciales. Imperiales iterum aut sunt liberæ, vel mixtæ conditionis. Liberæ Imperatorem immediate recognoscunt. Mixtæ vero partim Imperatorem, quoad regalia, quas ab eodem habent, & partim Electores aut Principes, quoad territoria, in quibus sitæ sunt, recognoscunt. Mere provinciales eæ sunt, quæ territoriorum dominis subsunt. Quæ civitatum differentia fundatur tum in evidenti notori ætate, tum in historica veritate. *Mynf. resp.* 13, *n.* 10. *Matth. Steph. disc. acad p.* 1, *dis.* 9, *n.* 3.

De hac distinctione civitatum mira erat inter Knichium & Dauthium controversia. Dauthius civitates alias liberas dicebat, & alias servas: Knichius vero eas Imperiales & Provinciales commodius nominitari asseverabat. Dauthius subdistinctio-

nem aut divisionem liberis subnectebat, hisce verbis: Quod inter liberas quædam essent liberrimæ, quæ libertate plenissima fruerentur; quia etiam immunes à præstatione onerum & fidelitate, hoc est, subiectionis symbolo, superioritati Imperii obnoxiæ essent: Nonnullæ vero libertatem quidem obtinerent, quæ non tantum civitates imperiales essent, sed etiam, propter iura regalia, propter merum mixtumque imperium & omnimodam iurisdictionem, liberæ imperiales civitates, *die* (proprie loquendo) *freye reichsstätte*, iura Principum obtinentes; non autem propterea, quod partim immediate, videlicet iurium regalium, & meri mixtique Imperii respectu, partim mediate, ab Imperio dependerent. Ac propterea civitatibus mixtum statum habentibus triplicem addebat differentiam, his verbis; Quod aliæ sint pactitiæ; quia liberæ fuerint, pactis tamen quibusdam se submiserint Principibus subiectione pactitia: exemptitiæ aliæ; quum fuerint municipales, at contractibus aut præscriptione, quoad certa iura, exemptæ sint, & ad subiectionem exemptitiam referantur: aliæ sint quæ privilegia obtineant, ut illarum cives privilegiarii habeantur: atque

quæ hos Dauth. ſubditos privilegiarios faciebat *in tract. iur. civ. Brunſvv. ſect. 7.* Tum demum ex auctoritate Ducis Henr. Iulii Brunſvicenſis Knichius contra partitiones has ſubdiſtinctionum, qua civitates pactitiæ, privilegiariæ & exemptitiæ introducuntur, acerrimum tentavit certamen; & non tantum partitiones prorſus cothurnatas dixit, ſed etiam magno conatu univerſale, omnigenum, purum abſolutumque ſuperioritatis & dominii axioma Principi ſuo dictare, & è contra civitati Brunſvicenſi hæreditariam peculiariter deducendo ſubiectionem denunciare ſtatuit. *in Epoſ. hypotyp. Daut. num.* 197, *& ſeqq.* Bellerophontæa enim (ut verba eius ſonant *ibid*) arte Chimæram Dauthinam interimendam putavit. Proinde quatuordecim τεκμήρια infallibilia ſubiectionis colligit. quorum 1, dicit iuramenti exhibitionem ſubdititii, ubi ſimul inter iuramentum ſubiectionis & homagium diſtinguit. 2, quod privati loco civitas in camera cenſeatur, & coram Principe conveniatur primo. 3, quod compareat in conventibus provincialibus. 4, quod conſtitutionibus provincialibus ſubiecta ſit. 5, quod coram iudicio aut dicaſterio provinciali citata compa-
 reat.

reat. 6, quod provocent ad Principem tanquam Dominum territorii. 7, quod Princeps ius affigendi mandata sua *in* civitate habeat. 8, quod Princeps privilegia eius confirmet & concedat. 9, quod collectas Principi solvat. 10, quod sequelam in itineribus præstent duci. 11, quod salvus conductus per civitatem eidem competat. 12, quod certis in partibus Ecclesiastica iurisdictio Principis sit. 13, quod sita sit civitas in fundo principis & eius insigni utatur. 14, quod armati in solemni adventu cives tum excipere teneantur. 15, annexa quasi habetur oblatio veniorum, & quod capitalis animadversionis rei gratiam tunc indulgeat, &c. *Knich. in d. Epops. usque ad num.* 300. Simillimas quoque rationes & argumenta subiectionis contra civitatem Magdeburgensem & Administrator Christianus Wilhelmus, quum Archiepiscopum adhuc ageret, in primo regiminis sui aditu, & quum per legationem cum capituli auxilio à div. Imperatore Rudolpho II, p. m. Imperialem investituram frustra (quæ tamen in solemni ritu non bene contra veritatem in sacris festivitatibus & concionibus simulabatur) peteret, anno 1608, publice Imperatori dicto iisdem cum

fun-

fundamentis proponi curavit, velut tum inde ex aula Imperatoris relatum est. quorum series in eodem numero sic se habet. 1, quod ipsi ac capitulo, cui iurium conservatio esset demandata, confirmatio collegiorum in civitate aut tribuum (*der Innungen*) competeret. 2, quod sede vacante quoque appellationes reciperentur. 3, quod inhibitiones & executoriales etiam in caussis regimen civitatis concernentibus emittere posset. 4, quod Prætor & Scabinatus adsessores mediante iuramento investituram Imperialem ab eo acciperent. 5, quod civitati supremam iurisdictionem sive merum imperium criminale antehac concessum confirmaret; (*Bluetbann* dictum.) 6, quod ad comitia provincialia comparere cives Magdeburgenses tenerentur citati. 7, quod contributione Imperii & collectas provinciales immediate ipsi solverent pro quota parte. 8, quod ipse concederet nundinas. 9, quod ius stapulæ confirmaret, quum ita emptum teneret civitas. 10, quod confœderationem nullam absque eius consensu inire possent. 11, quod vectigal sive accisias in teloniis per eius concessionem acciperent: 12, nec absque consensu eius capitulique munire civitatem possent. 13, quod

homagium præstare teneretur Magistratus cum civibus. 14, quod salvus conductus ipsi competat. 15, quod nulla privilegia valoris alicuius sint, nisi ipse cum capitulo confirmet. &c. Cæterum Dauthius tunc civitatum nomine non tantum publice ex parte respondit, sed etiam in caussa saltem Brunsvicensi editus est libellus anno 1620, titulo hoc, *Discursus rerumpubl. inf. Saxon.* qui tametsi omnia iura civitatum inferioris Saxoniæ in statu libero defendat, Consiliarios Hallenses tamen postea in confessione ipsosmet audiemus. nunc Dauthii responsionis capita, paucis *è d. libro* repetemus. Is *pag. 16*, ita ait: Quæri ab illis (civitatibus) perfectum regimen, videlicet munimina cum suis regalibus pertinentibus, item liberam & senatoriam administrationem; ut qui consules & magistratus suos, nemine aut concurrente, aut approbante, eligant, etiamque omne merum & mixtum imperium cum suis gradibus liberrime exerceant. Quæri, an unquam talia & similia iura ab ullo principes recognoverint: Maiores esse illarum ὑπεροχὰς & præcellentias, quam multæ imperiales civitates habent, quas tamen & Principum iura obtinere, & Principis generica definitio-

nitione contineri, certissimum sit. Si autem eiusmodi regalia, quæ apud illas *illustres* respubl. reperiantur, ab aliquo inferiore recognoscenda essent, (quod illæ civitates non faciunt,) de regalibus non fore. Sub sacra ergo Cæsarea Maiest. Principes, Comites, civitates regalia, ut TALIA, habere posse. A Statibus autem, & sub Statibus Sacri Rom. Imperii, nemo regalia, ut REGALIA, tenet, nisi ab Imperatore singulariter ad aliquem commissarium remittatur, cui potestatem Imperator commiserit. &c. Egregie quidem ictu hoc *capitali* adversarios civitatum in genere contundit, sed tamen *pag.* 19, 20, 21, speciales mox subnectit satis plausibiles & in fundamento palpabiles refutationes, *quæ ibi cognoscantur.* In primis vero notatu digna sunt, quæ *pag* 28 *&* 29, *repetit distinctius, ubi* ita loquitur: Noster hic Discursus ad genericam Regis aut Principis definitionem, & ad perfecta illustrium civitatum Saxonicarum regimina pertinet. Nihil enim illis per unum, duo, tria, plura secula aliquid eorum, quæ ad perfectum regimen tetrarchicum pertinent, defuisse, aut de præsenti (ad quod cum primis respectandum) deesse, constat. Statum enim illarum præsentem in totius orbis

oculos continuo incurrere videmus. Iam, si is spectetur, constabit. 1, vallis atque munitionibus, propeinexpugnabilibus: 2, armamentariis instructissimis: 3, præsidiis fortissimis, omnibusque ad perfectum atque plenum ius defensionis spectantibus, eoque etiam pertinentibus regalibus: respublicas Saxonicas ita esse decoratas, ut non tantum imperii Comites, sed & Principes quosdam longo post se intervallo relinquant. 4. Nullus prius apud illas in civem cooptatur, aut, etsi originarius sit, pro cive reputatur, nisi se & satis armatum esse ostendat, &c. Hæc sunt Civitatensia præsidia, &c. Qui enim in aliquo loco merum & mixtum imperium habet, ei, ut subditos ad arma vocet, liberum est, &c. 5. Constat, Consulatibus illarum civitatum plenissimam, perfectissimam, liberrimamque Senatoriam gubernationem competere, atque cum omni mero & mixto, communicabili imperio per multa secula competiisse. 6. Et horum iurium quidem respectu capita provinciarum, tribunalia, & emporia etiam iure gentium semper fuere immediata. 7. Ad quod ius vetustissimum præsidibus imperialibus (quoad capita provinciarum) sublatis reditum est, quando Reges & Cæsares Germani

iura

iura provinciarum illis Rebuspublicis ita constituerunt, ut, quemadmodum provinciæ per Præsides aut Præfectos regios atque Imperiales administratæ fuerunt, ita postea per Proconsules, quoad consilia & iudicia, administrarentur. quæ forma adhuc hodie apud Imperiales liberas & nostras respubl. viget. &c. De nostris autem Saxonicis repuspubl. expendendum, quod, *auctore Sigonio*, Otto primus anno 973. in multis Italicis civitatibus eandem regiminis formam, pluribus ante Henricum V. annis, introduxerit. &c. 8. Ad hasce ὑπεροχὰς principaliter & *primum*, ius capitis pertinet. Sunt enim eiusmodi civitates, quoad ius fori, provinciarum capita, eoque immediata. Quare ab illis iure Saxonico ad Cæsarem vel ad ius Palatii appellatur. cuius rei illustria exempla in civitate Bremensi & Hamburgensi huc apparent. Quicquid autem in aliis provinciæ Saxonicæ capitibus, quod appellationes, immutatum est, id totum pactitium est, & suas strictissimas habet metas. &c. 9. Illis cohæret ius Magistratuum libere creandorum, cum mero & mixto imperio. &c. 10. Huc pertinet ius Ligarum; quod civitatibus Saxonicis ante multa secula competiisse, & ad-

huc competere, ex variis constat fœderibus: quale est Hanseaticum; *Crantz. lib.* 4. *c.* 38, *lib.* 10, *c.* 5, *lib.* 13, *c.* 14; quale fuit vetustissimum fœdus civitatum nostrarum cum Belgis; qualia etiam multa civitas Brunsvicensis cum Ducibus Brunsvicensibus, & cum aliis fecit, &c. 11. Præterea huc advocari potest ius constitutionum Civitatensium super statu ecclesiastico, & causis meri & mixti imperii aliisque omnibus quævis faciendi libertime. 12. Pertinet ad rem præsentem jus *des geleyts*; quo per civitates & per territoria utuntur. 13. Item ius salvi conductus. 14. Denique multa, ut alia regalia ommittamus, huc pro coronide referimus maritima atque fluviatilia iura regalia. 15. Iura monetæ. 16. Vectigalium. 17. Mulctarum atque pœnarum compendia. 18. Munerum ordinariorum & extraordinariorum indictiones. 19. & utriusque primæ & secundæ instantiæ iura, quæ apud nostras civitates reperiuntur; à quibus immediate ad Cæsarem iure Saxonico appellatur, nisi iuxta pręmissa pactis sit aliquid innovatum.

Huc usque Dauthius satis dilucide rem explicuit contrarie Knichio oppositam. Atque ut eo clarior & firmior eadem innotescat cunctis, Confessionem

nem totius Collegii Consiliariorum Hallensium adiicere libet. Nullam enim, *ait Knicb. in Epop. n.* 237, maiorem in mundo Dd. constituunt probationem ac proprii oris confessionem, eamque superlativam aliarum probationem statuunt. Ita simul patescet, qua veritatis specie Capitulares illi informarint Legatos suos, ad Imperatorem Rudolphum II, p. m. investiturae petendae caussa missos. Itane vero publice quid proponendum? Historiae fundamentum in eo consistit. Per aliquot annos tentatum erat, num civitas Magdeburgensis posset induci ad hoc, ut praestaret homagium Administratori, quod tamen solummodo assecurationis aut emendae est, non subiectionis, ut nunc invidiose interpraetantur. Civitas negabat ex eo capite, quod Administrator non esset regalibus Imperii investitus, nec ab Imperatore receptus, aut matriculae inscriptus, ut posset Commissarium Imperatoris in communicandis iuribus agere, aut iuramentum accipere. Semper, & merito, in terminis iustis se conservantes, in hunc modum respondebant. Se prius qualificatum Imperio redderet; tunc se paratos esse, ad praestanda ea, quae Commissario Imperii tali deberent. Nihil autem

tem se aut Capitularibus aut Administratori concedere posse superioritatis; quod maxime ambirent Capitulares. Plures in his tractatibus consumpti sunt conventus. Tandem impositum est Consilariis, anno 1618, mense Septembri, ut ipsi de transactione intermedia deliberarent. Vbi propositio talis est formata; in qua ingenue confitebantur 1, Quod merito Senatus Magdeburgicus, tam toti Archiepiscopatui, quam D. Admin. & Capitularibus, superioritatis jus nullum concederent, sed simplex pactitia esset subiectio, & quidem talis quæ nihil obligationis inferret. 2, Nolle enim homagium præstare, inquiebant, quum dicant ex pacto fieri ita, ut prius gravaminum instituatur cessatio: Nisi hoc prius fiat, nec subditos dici eos posse. 3, Nolunt in Comitiis provincialibus comparere. Velut 4, anno 1614, propterea in conventu protestationes publicas insinuarunt. 5, Inde neque quotam contributionis, vel Imperialis aut provincialis, solvunt. 6, Velut ne triplam quidē de anno 99. enumerare voluerunt. 7, Noluerunt ultimam postulationis intimationem accipere. 8, In Ecclesiasticis suam habent autonomiam. 9, Dispensationem in matrimonialibus ipsi perficiunt.

ciunt. 10, In caussis justitiæ suam exercent iurisdictionem. 11, Prætor ac Scabini ab illis dependent. 12, Nolunt introducere quos administrator ante quadriennium confirmavit. 13, Inde Scabini ad Cæs. Mai. confugiunt, ubi ad Electorem Saxoniæ rescriptum obtinuere. 14, Vsurpant iure proprio supremam & criminalem iurisdictionem. 15, Non sistunt Prætorem Principi hoc rerum statu, sed ipsi propria auctoritate demandant judicium. 16, Vectigalia & accisias pro lubitu augent & extendunt. 17, Nihil in iuribus superioritatis restat, nisi nudæ appellationes: tamen neque inhibitiones neque compulsoriales curant, sed pro beneplacito edunt acta. 18, Quod iustitia ita involuta hæreat, actiones Nicolai Schmidii & ædium aureæ galeæ demonstrant. 19, Tentarunt quoque sæpius appellationes tollere. Inde concludendum, quod civitas Magdeburgensis mox se penitus exemptitiam redditura sit, (id est, in pristinum primæ fundationis Ottonicæ statum reditura.) Quare deliberandum iam est: An non potius tolerabilibus remediis civitas Magdeburgensis ad Archiepiscopatum retrahenda, quam nimium disputando & subtilisando omnia iura perdenda sint. Alias in li-
ber-

bertatem se vindicabit, quum tamen ipsum homagium, si hoc præstet, testari posset quod universaliter subiecta esset, & sic ad reliqua omnia per consequentiam reverti simul cogeretur.

Ad hanc propositionem decretum tunc fuit ex consensu omnium præsentium Consiliariorum, (excepto uno. D. A. Sch., qui Capitularibus in elatione addictus semper fuit,) quod quibuscunque modis & conditionibus super homagio cum civitate esset transigendum, velut etiam sex illi cum propria manus subscriptione sub dato 18 Septembris eiusdem anni hanc sententiam ad Capitulares perscripsere, eos ad transactionem talem maximopere hortantes, Callidum certe consilium, idipsum tamen nimia argutia dicti hominis, aut potius invidia, Capitulariumque ambitione, qui superioritatem absolutam affectabant, plane disruptum fuit. Vnde totus hic conatus, super canis illius *Æsopici* avaritiam fundatus, in eiusdem fabulæ nervum erupit adeo, ut nec Administrator, nec Capitulum in proposito suo quidquam obtinuerit, quum ita temere utraq; pars inter se diffiderent. Quanti mali discordia hæc causa fuerit, id nunc in oculis est omniū.

Eadem

Eadem civitatum insana persecutio passim in aulis Germanicis viguit ferme per seculi spacium, & quidem in tanta sæpius vehementia, ut in sanguinolenta tragicaque exempla detrusa fuerit, non sine ingenti Principum ipsorum damno & extrema ruina. Nec certe adulatores aulici aut consultantes à culpa tam exitiosa cura liberare se poterunt. Historiæ adsunt, eventusque rerum calamitosissimi, qui testimonium rei apertum exhibeant. Etiam multorum consilia & suggestiones in autographo mihi sunt ad manum. Exhorresco ad talia, quoties percurrere & pensitare hæc mecum soleo. Nihilominus inventi sunt ICti candidi, qui supradictam civitatum distinctionem doctissimis & integerrimis pro conscientiæ ingenuitate approbarunt & celebrarunt scriptis. Mihi instar omnium sunt D. Matth. Stephanus, & Ioh. Sibrandus, cum Besoldo, qui materiam hanc secundum iuris & historiarum cognitionem, in qua potissimum omnis vis diiudicationis consistit, post Dauthium, quam optime intelligunt.

Vt ergo patriæ tranquillitatis illi & pacis clancularii turbatores saniora nunc ex publicæ, & quidem tantæ calamitatis experientia, ex ipsa item sanio-

saniorum auctorum doctrina, condiscere assuescant, in gratiam publici boni, cui prius unusquisq; pro conscientiæ viribus addictissime studere debet, notas & requisita talium civitatum, unde vera distinctio illa confirmatur, ex dictis auctoribus summatim connotare & his annectere operæpretium erit; præsertim quum talia scripta non sint in manibus omnium. Blateratores non curo.

CAP. VII.

De veris & genuinis requisitis atque notis liberæ reipublicæ in civitatibus, & servæ: cum elucidatione evidenti introductæ distinctionis de iisdem.

VEritatis durissima semper gratia est: præsertim apud eos qui mancipati affectibus vivunt. Et tamen, cuius monita sana sunt, is ex ipsissimo amore prodesse cupit singulis. Quis etiam non libenter audiret, aut cum gratia exciperet eum, qui libertatem iustam omnibus commendat. Omnes enim, (*recte ait Sibrand. in urb. Lub. iur. pub. par.* 1, (*sect.* 2, *n.* 23,) libertatis iucunditate demulcemur; & perpaucos invenias veros ac opulentos mercatores civi-

civitates aut regiones dura servitute pressas inhabitate. Caveant itaque (*ita pergit. n.* 24,) civitatem mastiges, ne, tam de privilegiis, iisdem concessis, imminuendis, quam augendis, sint solliciti. Vtrique enim tam domino quam servo, consiliis suis perversis, civitatum perniciem initis, extremum exitium accelerant. Licet autem sumamus eam quam Knichius ita mordicus defendit distinctionem, qua aliæ civitatis imperiales, aliæ provinciales dicuntur, nihilominus, *uti recte sentit Stephan. noster*, res eodem recidit. Namque imperiales aliæ liberæ in statu absolutiori, aliæ vero minus inveniuntur, sed mixti quid habent, ceu esse Knich. tergiversando, *Encyclop, c.* 10, *n.* 203, confitetur, quod in ipso collegio Hanseatico civitates inveniantur quædam nec Imperio directe, neque statibus subditæ. Sic etiam, *Encyclop. c.* 13, *n.* 19, civitates non simpliciter imperiales, sed liberas agnoscit, contradistinctas à reliquis in hoc ordine. Eodem modo nec abnegare potest, (*Encyclop. c.* 16, *n.* 10,) quod dentur civitates quibus ius liberi territorii sub certa formula concedatur. An non igitur ad seriem imperialium erunt referenda? Namque alias dicit. *d. c.* 16. *n.* 53, quod nullum dubium sit, quin
Y y civi-

civitas, non recognoscens superiorem, omnia possit, quæ Princeps. *Steph. Aufr. ad decus. Capell. Thol.* 406, *n.* 6, *apol.velit.n.* 32. Et tamen sibi contradictorius, (*Encycl. c.* 1, *n.* 256,) in odium civitatis Brunswicensis asseverat, quod nulla detur civitas in Imperio acephala. Quid aliud est non recognoscere superiorem, quam in acephalia hac suum proprium habere statum? Acephalia enim respectu Principis dicitur, cum quo in eadem paritate propter iurisdictionem in suo territorio est constituta, ceu Princeps in suo: Nullatenus autem respectu Imperii: Alias iniuriosa foret hæc interpretatio. Vnde etiam illud communiter falsum, quando adseverat idem Knichius, *in tract. de investit. pact. part.* 1, *c.* 2, *n.* 146, quod civitates communiter iurisdictione destituantur. *id. in Encycl. c.* 16, *n.* 61. Etenim hoc veræ originationi civitatum ex natura contrarium. Ipsæ historiæ testantur, & natura hoc docet, quod nullus Princeps ex se potestatem aut iurisdictionem Imperii sui habet: sed quod populus communi consensu eam in primatum suum contulerit. Ita quoque populus, quamcunque condidit civitatem, iura sua regiminis causa primitus in caput contulit.

Quod

Quod adeo verum, ut nulla civitas dari potuerit tum, quæ non societatis suæ iura habuerit, & ea hinc Principi aut Regi communicarit suo. *Velut etiam superius in gentis Saxonicæ moribus primis hoc delineavimus*; *& Boter. in lib. de orig. urb. c.* 2, *&* 3, *idem monstrat*, Quod vero ex postfacto Principes ex suo potentiæ commodo civitates erexerint sibi, & eas beneficiis sive privilegiis donarint, vel etiam ex titulo oneroso talia ipsis concesserint; id certe non talem absolutam parit locutionem, ut Knichius ea usus est. Ideoque distinguenda sunt tempora, & fundationum instituta: tum etiam illud respiciendum est, qua ratione hæc vel illa civitas se in libertatem adseruerit. Exempla Bodin. *de rep. l.* 1, *c.* 9, *n.* 125. *in Lubeca, Ulma, & Brunsviga* recte allegavit. quem Knichius, *Encycl. c.* 1, *n.* 237, *& seqq.* frustra refutare conatur; Sibrando etiam, *de iur. Lub. part.* 1, *sect.* 2, *n.* 5, clare id notante, quomodo urbs Lubeca anno 1226, annuente Imperatore Frederico I I, singulari stratagemate jugum iniusti dominatus Woldemari Danici Regis excusserit, &, copiis Episcopi Bremensis, Ducum Saxoniæ, & aliorum, adiuta, libertatem recuperatam defenderit. Et Crantzius, *Vand. lib.* 7, *c.* 9, sanguine & gla-

dio privilegia Lubecã acquisivisse affirmat, quod in allegatione sua Crantzii Knichius ibidem plane dissimulat & obtegit. Propter hanc virtutem Fridericus & quod ibi Lubecam limitem Imperii Romano-Germanici designaret, aliosque ob respectus, Lubecæ plenam libertatem Imperialem attribuit, & Imperii Statibus eam adscripsit. Cuius rei, & quomodo Lubecenses Imperatori discessuro illinc fidem iurato dederint, in ipso ingressu portæ Molinariæ firmam statuerunt memoriam; ubi binis clypeis, tanquam symbolo sancto, quorum in uno aquila Romanorum, in altero erecti duo digiti cum pugno cernuntur, mutuæ obligationis historia spectatori exhibetur.

Quur autem liberæ civitates vocentur, id Sibrandus *d. sect.* 2, variis exprimit rationibus. 1. Quod libertatem sibi constituerint ab origine, aut reservarint, aut se in libertatem vindicarint. 2. Quod à capite liberrimo, Imperatore, dependeant. 3. Quod, *iuxta Scipi. Gentil. de iurisd. lib.* 3, *c.* 23, hæ Germaniæ civitates iure cum rebuspubl. Italicis comparentur, ac proinde in suo populo ac territorio tantum, quantum Imperator in suo Imperio, possint, nec aliter de tali civitate, quam de

de ipso Principe & Cæsare, judicandum sit. 4. A diversa reipubl. forma, quod in suis territoriis utantur liberi status regimine, unde & respublicæ appellentur, & haud nudæ civitates. 5. Quod earum cives & incolæ in toto Germaniæ Imperio secura libertate eundi ac redeundi fruantur, ac libero commercii iure gaudeant. 6. Quod ipsis maiora & eminentiora privilegia ab Imperatore concessa fuerint, unde quoque ab ipsismet Imperatoribus *Nobiles* ac *Nobilia sacri Romani Imperij membra* appellitantur. *Author Grundlichen berichts de Imperiali civitate Friedberga, part.* 1, *punct.* 15, *n.* 4. Matthias Stephanus autem, *in disc. Academ. part.* 1, *disc.* 9, catalogum ferme integrum recenset requisitorum & notarum, ex quibus distinctio civitatum facile cognosci, & earum libertas aut servitus dijudicari possit. Eorum autem nonnulla statum primario concernunt, reliqua ex his consecutiva & quasi propria sunt libertatis. Verba eius habent: Et quidem civitates liberas Imperiales esse Status Imperii, non dubitandum est. 1. Quia, ut civitates Imperii feudariæ, neminem superiorem præter Cæsarem & Imperium recognoscunt. 2. Quia in matriculam Imperii relata sunt, *Gail.* 1, *obs.* 21, *n.* 2. 3. Quia eadem

 ferunt

ferunt incommoda cum reliquis Statibus, Electoribus, aliisque Principibus. 4. Imponuntur eis collectæ in comitiis. *Recess. Imp. de anno* 1549, *August.* §. *vvann auch. Gail. d. obs.* 21. *num.* 9. 5. Quia ab Imperatore ad comitia vocantur. 6. In iis suffragia habent. *Receß Imper. Aug. de anno* 1548, §. *vvann auch.* 7. Quia in camera Imp. prima instantia conveniri possunt. *Gail.* 1, *obs.* 1, *n.* 17. Hisce modis fere, aliquem statum Imperii esse, probari potest, *ex Georg. Obrecht. lib.* 2 *de iurisd. c.* 7, *n.* 9. *& seqq.* Quibus vero subnectenda sunt sequentia: scil. 8. Quod vi regalium, civitatibus Imperialibus competentium, eædem liberum & publicum religionis exercitium in territoriis suis instituant. 9. Velut etiam hoc in posterum absque perturbatione in iisdem permitti debet, nec molestandi sunt uspiam. *Receß. de anno* 1555. §. *Vnd damit, & §. Nachdem.* 10. Habent itidem ius salvi conductus æque ac Duces. *Recess. de anno* 1442. *tit. Von. reysigen.* 11. Habent ius confiscandi. *c. unic. quæ sint regal. Cothm. resp.* 29, *n.* 534. 12. Item ius indicendi collectas suis civibus. *Cothm. d. l.* 13. Item vectigalium. *d. c unic.* 14. Item Episcopalis audientiç. *l.* 1. *& tot. t. Cod. de Epis. aud.* 15. Recognoscunt flumina navigabi-

gabilia ab Imperatore *d. c. ult.* 16. Quin & eiusmodi civitatibus competit ius Ducibus Imperii similibusve iter per suum facientibus gratulandi, eosque excipiendi, comitandi, & ad fines territorii deducendi. *Cothm. d.l.n.* 531.17. Easdem habere archivas, probat Rutg. Roland. *in tract. de com. part.* 2, *lib.* 5, *c.* 4, *n.* 21, *& seqq.* 18. Habent itidem ius bona vacantia occupandi. *l.* 1. *&* 4. *C. de bon. vac.* 19. Item indignis relicta confiscandi, & alia. Civitates Imperii ita omnia jura habent regalia Principum, licet eius dignitatis gradum non obtineant; ideo privilegiata austregarum instantia excepta sola manet. *Gail.* 1, *obs.* 1, *n.* 21. *&c.* His annectenda sunt notatu dignissima, quæ Besoldus *in dissert. de iur. & imp. civit.* notavit, *n.* 8, 10, *&* 12. Certe, *inquit*, *num*, 8, civitatibus haud nudum nomen Status cessit; virtute sua amictum venit, ornamentaque ac iura sua secum trahit. Ac status essentia (præter suffragii ferendi jus, ut modo dixi) in eo quoque consistit (10) ut Cæsarem in suo territorio repræsentet: &, tanquam Imperii membrum, participet de eminentia iureque totius. 21, Præterea civitates Imperiales propria territoria habent, & Imperatorum ea nomine im-

mediate recognoſcunt. 22. Habent ergo & ius territorio adnexum; quod aliud nil niſi ſuperioritas eſt; *die landsobrigkeyt*. Cui enim territorium competit proprie ſumptum,(puta,ut Imperii ſtatui,)eidem quoque competit ius territorio cohærens. In pace conſtantiæ, multa paſſim privilegia & autocraticum ius civitatibus tributum videmus: Idque non pertinet ad Italicas ſolum civitates,ſed & jam tum ad eorum normam aliæ complures in Germania fuerunt. Et ante Rudolphum primum (à quo eæ libertatem habent; *Lehman*. 5, *cap*. 106) non liberæ magis Lombardicæ fuerunt civitates, quam hodie Imperiales. Quod & docui *in diſcurſu d. iuriſdiq*. 17. Accedit, quod Germanicæ civitates complura regalia, jam per multa ſecula,ſine contradictione habent: imperium nempe merum ac mixtum,plenarium beneficium religionis; contrahunt item fœdus; *Mynſ*. 6, *obſerv*. 2. 23. Item mittunt legatos. 24. Et bella geſſerunt ſæpiſſime cum libertatis ſuæ inimicis; nec crebrius fere aliud in hiſtoriis invenitur quam civitatum bella & fœdera. *Num*. 10, *autem*: In ſpecie namque(25.) civitatum Imperialium (*inquit*) ſecuritas elucet ex reformatione Imperatoris Sigiſmundi, de anno

1436.

1436. qui eas non solum (26) *die vvürdige reichs-städte* appellat, & libertatem suam à Christianitate habere dicit; (*inder geystlichen reformation. cap. 3, vers.* 11;) verum etiam expresse easdem indigetat (27) *heylig.* (*in der vveltlichem reformation, c.* 10.) Sanctum autem, *auctore Martiano I.C.*, est, quod ab iniuria hominum defensum atq; munitum exstit. *l.* 8, *in pr. D.d. rer divis. & qualit.* quod sacrilegio conatu violare attentant ii, qui civitatum libertatem, iura ac privilegia, quavis arrepta occasione, quantum possunt, imminutum vel etiam prorsus abolitum eunt; earumque cives, tanquam rusticos muro indutos, alto supercilio despectant, iisque iniuriose insultant: cum tamen nihil æquius sit, quam omnes & singulos Imperii ordines atque status, sese invicem, secundum cuiusque gradum dignitatis & qualitatem, pacis publicæ conservandæ gratia, comiter atque officiose observare, humaniterque sustinere. *Deniqne n.* 12: Quinimo, si civitas Imperii (*inquit*) certa lege, pacto vel conditione, subdita alicui principi sit; aut in ea princeps iura quædam singularia (merum puta imperium, vectigalia, salvum conductum, item *den forst*, vel similia) ex præscriptione vel conventione habere

competiatur: extra eam tamen conditionem atque iura, istæc libertate sua, iureque quod ut Imperii status habet, placide frui potest: nec ipsum territorium, aliaq; regalia, principis esse censentur. Sic in Goslaria Dux Brunsvicensis insignia quædam obtinet iura: licet ea Imperii civitas libera sit. Eiusmodi quoque conditionis fuit Noriberga, cum in ea Marchio Brandeburgensis Burggraviatum sibi adhuc vendicaret: ut & Magdeburgum, in quo Dux Saxoniæ similiter Burggraviatum sibi ascribit. Sic & ex iure Advocantiæ (*schutz, vndt schirms gerechtigkeyt*) *die Landsfurstliche Obrigkeyt* non potest introduci: licet dicantur *die Obersten*, vel etiam *Erbschirm-herrn*. Ideoque dominus pro hisce, tanquam subditis, in Camera supplicare non potest. Quæ præiudiciis Cameralibus roborat Ruland. *de interrogator. lib.* 2, *cap.* 3, 11, 12, *& seq.* Imo nec homagium semper subiectionem inducit. Certum enim est, Coloniam Agrippinensem illustrem esse sacri Romani Imperii atque liberam, & aliarum, ut supra deductum, præcipuam ac nobilem civitatem, & Archiepiscopo tamen homagium præstat. *Vide heic Thom. Mich. de iurisd. th.* 57, *l. c. d. Et Brun. de univers. th.* 33. Signis autem illis sive notis 27. ordine hacte-

nus enumeratis, unde vel libertas vel subiectio civitatum arguatur, hæc etiam ex Dauthio adiici possunt: videlicet, (28.) Magistratuum libera creatio. 29. Ius condendi leges & statuta. 30. Ius armandiæ. 31. Mœnium erectio. 32. Fortalitiorum extensio & ædificatio arcium. 33. Ius cudendi monetam. 34. Ius immediate pensitandi Imperio; alias enim solutio collectarum magna subiectionis tessera habetur. *Vide Brun. de univers. th.* 38. 35. Ius collectandi cives. 36. Augendi vectigalia pro compensatione, quod in viis publicis, pontibus, fluminibus sustentandis sustinent civitates. *Vid. Br. d. l. th.* 24. Item piscationum & salinarum reditus, &c. *Vid. Br. d. l. th.* 36. Verum omnium signorum talium demum firmitudinem addit (37) Vigilantia, quæ adhibetur in confirmationibus, à Cæs. Mai. singulis casibus petendis, quoties novus in Imperio electus est Cæsar, quod certum argumentum suggerit, civitati cuique libertatem in salvo ita contineri.

De differentia autem Imperialium & liberarum civitatum consulat quis Besold. *d. diss. de iure & imp civit. Imp. n.* 4. Sic etiam de pactitiis, exemptitiis & privilegiariis agit luculenter Clut. *in syll. rer. cot. th.* 27, & ex eodem Bruning.

Bruning. *de variis univ. spec. th.* 15. Quum vero ille hæc quasi in compendium liquidum redegerit, iuvat me ipsius huc referre verba. quæ ita se habent: Duo ad statum pactitium necessaria sunt. Primo requiritur, ut se submittens respectu illius cui se submittit, vel in totum, vel pro parte, liber sit. Secundo ut submissio illa fiat certis tantũ capitibus; in cæteris vero integra servetur libertas. Notabilis est doctrina Gail. 2, *observ.* 54, *num.* 10; ubi sic scribit: Singulariter observandum esse, castrum vel civitatem, certis pactis & conditionibus alicui Principi vel alteri civitati subiectam, solum subditam censeri quoad illa pacta & conditiones; in reliquis liberam permanere. Vbi & hoc subdit Gailius, in Germania nonnullas esse civitates quæ certa lege & conventione superiorem agnoscunt, & extra pacta conventa placide sua fruuntur libertate. *Facit huc l. 2, ff. de iur. immunit. l. non dubito 7, §. liber populus. ff. de capit. & postl. reverf.* Exemptio duplex est: originaria, aut accidentaria. quemadmodum enim Ecclesia quæ libertatem à sede catholica ante Episcopum obtinuit, originariam exemptionem habet; ita civitates quædam sunt, quæ concessis ab Imperatoria Maiestate territoriis & dignitatibus,

bus, quoad Principes postmodum investitos, exemptione originaria gaudent. *Quod non obscure indicat Dn. conferens in caussa Fiscali contra Beyern & Ortenburgk, decis. Micksn. tom. 3, decis. 6, 1, 61. pag. 89.* Exemptio accidentaria ex præscriptione, contractibus, pactis aliisque fontibus, scaturit. Sed, inquies, cum etiam pactis & contractibus conciliari possit exemptio, anne tum exemptitia & pactitia eadem erit civitas? Negamus: Pactitia civitas pacto libertatem, quam ante ampliorem habebat, minuit. Exemtitia civitas pacto libertatem, quam ante non habebat, acquirit. Et sic, quæ ante libertate fruebatur uberiore, pacto certo iam fit subdita civitas; quæ vero ante graviore premebatur onere, per pactum illo onere vel in totum vel pro parte eximitur. Vnde pro pactitia civitate præsumptio libertatis militat: exemptitia servituti subiacere creditur, nisi exemptionem doceat; quod & in privilegiaria obtinet. Sed hoc inter exemptitiam & privilegiariam civitatem interest, quod exemptitia in casibus exemptis pro libera reputetur, privilegiaria vero subiectio, subiectionis notam non eluit. quemadmodum in simili actio exempta tum dicitur, si actor agere posse desiit; non item si ex privilegio

legio vel per exceptionem actio reddatur inutilis. *Ita Meichsner. tom. 2, lib. 1, decis. camer. 9, In caussa Mentz contra Erffurt, num. 19, pag* 146. Non tamen negamus, certis etiam modis exemtitiarum & privilegiatarum & pactitiarum civitatum nomina confundi posse. Illud certissimum, ex alia quam privilegiorum scaturigine promanari posse. Nam propter nimiam dominorum sævitiam subditi ab eorum iurisdictione eximi, imo impune discedere possunt, ita ut à domino revocari nequeant. *Luc. de penn. in l. si coloni* 12, *quæst. C. de agricol. & censit. Gail. obs.* 17, *lib.* 1, *per tot. ubi ex professo hanc quæstionem tractat.*

Proinde etiam ex ipso usu civitatibus ea distinctio manet; & præsertim Saxonicæ urbes hanc prærogativam sibi vendicant, quum eam libertatis specie usque à Carolo Magno obtinuerint, utpote, qui Saxoniæ toti, præ aliis populis, antiquis legibus vivere concedebat. *Quod recte censet Matth. Steph. lib. 2, part. 2, cap. 1, n.* 15, *de iurisd.* Civitatum alia, *inquit*, ratio apud Romanos ex instituto veteri fuit, quam iuxta modernum statum. Ibi enim duplicis generis habebantur: Vnum earum, quæ propriis legibus vivebant, quarum cives vocabantur municipes,
quasi

quasi munerum cum populo Romano participes, nullis aliis necessitatibus neque alia lege constricti: Alterum earum, quæ Romanas leges vel incolas acceperunt; & coloniæ dicebantur. *de quibus Lazius in comm, reip. Rom sect.* 1, *&* 2. Hæ distinguuntur in minores, & maximas, quæ metropoles appellantur. *l. si duas. §. si minores ff. de excus. tut &c.* Alias in maximas, minores, & maiores, pro ratione privilegiorum maiorum minorumve, quibus fruebantur. Decet autem, *inquit Modest. in l. si quas 6, §. 2, in fin. ff. de excus. tut.*, maximo quidem numero immunitatum uti metropoles gentium: secundo autem, quæ habent vel forum caussatum, vel loca iudiciorum: tertio vero reliquas. At iuxta modernum imperii Rom. statum aliter distinguntur civitates. Alia enim & nova existit reipubl. forma tempore Imperatoris Caroli Mag. ad Germanos translati: Et alia est inter eas differentia. &c. Velut iam dictum est.

Sed de his tunc pluribus agendum erit, quum specialiorem cuiusvis civitatis faciem delineabimus. Nunc finem societatis completæ tendimus.

CAP.

CAP. VIII.

De corpore & universitate societatis publicæ.

ATque ita ad illud societatis humanæ fastigium perventum est, ut corpus se universitati sistere possit. Sic enim tempus transcendit ævum, quo inter homines magistratus politici potestas apparuit. Statim atque naturæ impulsus homines vagantes palantesque conciliavit, ut in unum coirent locum, magistratus emersit. Ideoque, *ait Don. Garf. Mastr. de magist. in præl. n.* 21. quemadmodum civitatem à familiis ortum habuisse compertum est; à magistratu œconomico politicum fluxisse liquidissime patet. Assueti etenim homines uni patrifamilias obsequi, moremque gerere, illiusque imperata facere, in civitatem transilientes, ex omnibus sibi unum constituere, qui munera magistratus obiret: Huc unitis principatum & monarchiam originem referre suam credimus; pronunciareque possumus, magistratum à natura originem duxisse; quemadmodum civitatem, quæ societas politica, maximeque ad vitæ commoditatem instructa dicitur, ab eadem natura primor-

primordia sua recognoscere, satis perspicuum est.

Vtque tandem id exprimamus, in corporis ratione, quæ iam restat, satis dilucide apparebit, quomodo se hoc universitati involvat, ut inde vires in plenitudine vigendi sibi sumat. Corporis autem notio licet decem possit accipi modis, tamen omnia significata ad duo possunt redigi; ut vel numerice vel collective intelligatur. Goddæus *ad l. 180 §. d. V.S. iuxta sententiam Pomponij ICti*, tria eius facit genera: Vnum, quod uno, inquit, continetur spiritu; alterum, quod ex contingentibus exurgit; tertium, quod ex distantibus constat. Primi generis, ait, hominem, lignum & lapidem esse: secundi, ædificium, navem, armarium: tertii generis constituit populum, gregem, legionem, &c. Sic corpus politicum est plurium collegiorum, pagorum, familiarum, hoc est, personarum diversæ familiæ, diversique ordinis & possessionis coniunctio. Atque tale corpus huc proprie pertinet. Veluti hanc ob caussam recte Dn. Melch. Goldastus, *in collectionis constitutionum Imperial. tom. prim. statim in limine*, Ordines Imperiales omnes cum dignitatibus suis in corpus certum redegit, corpus membrorum Imperii Germanici id adpellans,

lans, & secunda vice idem sacri Imperii corpus in sua membra & officia quadripartitum producens; ut inde augustissima eius amplitudo præ cunctis terræ regnis appareat, *quod ibidem qui volet consulat.* Quemadmodum vero corpus humanas vires & soliditatem cohærentiamque medio nervorum & ambientis cutis acquirit; ita quoque politicum ex universitate & eius complexu continuitatem cum firmo vigore nanciscitur. Baldus enim *in l. 5, num.* 11, *C de exec. rer. Iud.*, affirmat, universitatem nihil aliud esse, quam homines ipsiusmet universitatis collective sumptos. Nam homines separati & singuli non faciunt universitatem & populum. Ideo universitas non dicitur homines, sed hominum collectio in unum corpus mysticum & abstractive sumptum; cuius significatio inventa est per intellectum. *Cacheran. decis.* 17, *n.* 14. Verum talis universitas à collegio & corpore, quod est coniunctio plurium collegiorum, ita differt, ut universitas dicatur respectu alicuius territorii. *Timpl. pol. lib.* 1, *cap.* 4. *q. ult.* Qua ratione universitatis nomen est nomen iuris, non personarum: Pariter ut hæreditatis nomen differt à rebus ipsis, quarum denotat universitatem. *Medit. §. plebiscitum, decis.* 2, *num.* 7, *Losa part.*

sa.part. 1, *c.* 1, *l. item.* §. *non ff. de pet. her.* Hinc Castrensis, *in l.* 7, *n.* 1, *ff. quod cuiusque univers.* scribit; Vniversitatem quandam esse personam fictam, ex pluribus singularibus personis constantem. Etenim universitas, quamvis non animum, non intellectum, nec etiam corpus habere videatur, si abstractive sumas; attamen legitime congregata atque convocata, sustinet ac repræsentat vicem unius personæ, quæ est aliquid diversum ab hominibus universitatis. *l. mortuo ff. de fideiuss. Moditius*, §. *plebiscit. dubit.* 148. Vnde maxima est differentia, an actus aliquis fiat ab universitate, seu vero à pluribus ut singulis. *l.* 1, §. *quibus. l sicut.* §. *si quid. ff. quod cuiusque univers. nomine.* Hinc liberatio facta universitati, non afficit singulos homines universitatis; nec è contra. Idem videmus de bonis. Vniversitatis namque bona non dicuntur bona singulorum; & è contra. Sicque jus universitati legatum, singulis non competit. Nam quod est universitatis, unius corporis est. Ideo plurium seu singulorum non existit, quoniam universitas est persona per se repræsentata. *l.* 6, §. *univers. ff. de rer. divis. l. sed si.* §. *qui man. ff. de in ius vocan.* Et id aliis pluribus exemplis explicat *Losæus*, *d. c. n.* 16. *& seqq.* Ac porro,

quod aliud sit universitas, & aliud singuli de universitate, apparet etiam ex eo, quod universitas eadem maneat, *licet* variæ mutentur personæ. *l*. 7. *§. in Decur. ff. quod cuiusque univers.* Et sic populus idem manebit hodie, qui fuit iam à centum annis; licet omnes, qui tunc erant, mortui sint, & alii subrogati. Propter eandem etiam rationem ius & nomẽ universitatis conservatur in uno solo qui remansit de universitate. *Bald. & Castr. in d. l.* 7, *§. ult. n.* 1, *ff. quod cuiusque univ.* Vniversitatis enim nomen manet & durat, etsi ad unam personam reciderit. *l* 7, *§.* 5 *ff. quod cuiusque un.* Etenim in hominum universitate tria considerantur: ipsi scilicet homines, res, & iura eorum. Vnde licet homines extinguantur, remanent tamen nihilominus res & iura ipsorum hominum, quæ nempe propter mortem hominum non extinguntur. Ac propter illa iura repræsentatur tota universitas in uno, *l. sicut in f. ff. quod cuiusq. un.*; etiam de omnibus universitas extinctis. Nã donec quis superest, res nõ potest carere iure & administratore. Atque ita universitatis privilegia durant, mortuis omnibus de universitate. Nam quod universale est, perire nequit. Sicut homo in genere non moritur. Proinde universitas actu perire

potest,

poteſt, ſed non habitu, ut loquuntur, in quo generis conſervatio ſuperſtes eſt. Sic & privilegia & jura alia conſervantur eidem. Poſtea renovata univerſitate, omnia iura reſuſcitantur, interim autem tranſeunt ad fiſcum. *Modeſt.§.pletiſcit.q.*85, *Beſol pol.c.*12, *n.*60, Bona autem & res in communi univerſitates habere poſſunt; ſicut & hoc cuilibet perſonæ ſingulari conceſſum eſt, puta, nemora, paſcua, piſcinas, ſalinas, ædes, &c. item pecuniam in ærario, burſam communem, proventus, &c. *l.* 1.*§.quib.ff.quod cuiuſque uni. l.bona civitatis.l.inter publica ff. d.V.S.* Sed de his, quomodo poſſideantur & amittantur, vide Loſæum, *de univerſ. part.*3, *&* 4. Nam bona ea ſi adimantur univerſitati & civili ſociationi, deſinit eſſe publica. *Menoch. lib.* 2, *arbit. caſ.*598. *Petr.Greg.Thol. lib.* 35, *Synt.* 1, *Gail.lib.*2, *obſ*, 61. *Vid.Alth.dicæol.lib.* 1, *c.*21, *n.*33.

Academiæ etiam alias ſpecificum univerſitatis nomen attribuunt. In quo conſule Matth. Steph. *diſc. acad. par.*1, *diſc.*8, *n.*3, *& ſeqq.* Beſol.*pol.c.*12, *n.* 3, *& ſeqq.* De tam conſtricta enim nimium ſignificatione heic non agimus; ſed potius *cum Melch. Gold.* facimus, ut ſupra dictum eſt; quum hac ratione univerſitas ſit plurium colle-

giorum, familiarum, & corporum, juris communione sociata multitudo. *l.2, l.7, §.1, ff. quod cuiusque un, l. 30. ff de usucap. Sed in pluribus consulatur Alth. pol. cap. 5, Bod. l. lib. 3, de rep. c. 7, Losaus de iur univers. per tot. Hotom. quæst. ill. 42, Deut. 13, 12, & seq. Gen. 34, 16, Exod. 11, & seqq tit. Cod. de colleg. lib. 11. & tit. de privat. corp, urb, Romæ.* Nos ad scopum tendimus.

CAP. IX.

De republica, & maxime in statu Christianitatis, quid sit.

ABsoluto iam & demonstrato universæ societatis corpore, & quomodo membris suis ordine in universitate detecta cohæreat; necessum est ut quoque nunc paucis animam eius perlustremus. Non etenim sufficit, corporis novisse situm, & compositionem membrorum; sed etiam ipsius internam intelligere essentiam, ex qua profluant eius actionum facultates & operationes, quibus se in hoc mundo vividum ostentat. Prout Respubl. est, ita quoque nobilitatem corporis politici sui arguit in vita sive effectu suo, quam civitatem diximus. Vbi simul de vera Reipubl. definitione, quam adeo

adeo multos penitus ignorare cerno actum est, ut non opus sit in his diu se torquere amplius. Sed tamen quum omnes, quotquot de republ. scripserunt, parum solliciti sint, ex quo fundamento, & quid, ac quibus scribunt; paucis etiam in his ipsorum errores detegendi sunt.

Profitentur se quidem Christianos & quod Christianis sua scripta ediderint; ut plurimum tamen res proponunt Christianis haud probe convenientes. Etenim non putant ex ipsa sacra Scriptura, & maxime ex novo Testamento, reipublicæ constitutionem esse desumendam; ita semper luxuriant in Ethnicorum placitis, atq; omnia ex ipsis determinant. Nullum heic usum habere opinantur, imo rident, quæ Christus, quæ Apostoli, aut Spiritus Iehovæ per Apostolos illis loquuntur. Quis non deploret extremam perversitatis malitiam? Nimirum eiusdē sunt sortis homines quales tunc olim erant ante cataclysmum ingruentem. Posteaquam igitur nunc iterum mortales suam in ira Dei tantopere tanta obstinacia concitarunt Turbam, perinde ac Spiritus Dei etiam ante diluvium ludibrio habebatur, quis non intelligat, similis ultionis, tam pertinaciter à Turba magna irritatæ, tempus etiam-

num acceleratū iri? Vnus inter omnes Danæus vix ægre invenitur, qui titulum politicæ Christianæ tangere vel in medium producere fuerit ausus. Reliqui prope omnes hoc se sanctiori conatu, ac si in summam alicui cedat ignominiam, indignos faciunt; dum tantum censetur nefas, si alicubi ab ethnicismi usu crebriori sit deviandum. Quin ipse non adeo pridem ex ore magnorum virorum non absque horrore audivi, qui extremæ stoliditati aut vesaniæ hoc adscribere solebant, si quis decisiones politicas aut iuridicas ex ore & Verbo Dei petere aut desumere vellet: quum non tantum nimis esset durum; sed etiam nec elegantiæ nec temporum rationi talia competerent. Quasi is, qui ipsa est sapientia Patris, & in quo vivere, moveri, & esse debemus, quique sui imagine in Spiritu suo nos donare cupit, non verba vitæ firmiora & solidiora protulerit, quam quæ fluibunda & vana somnia hominum confingunt. Verum enimvero verba Danæi, quam oppido sint oportuna & rei huic accommodata, paulo infra adducam: Audiamus modo prius, quid reipubl. Christianæ nomine revera nobis censendum veniat. ex quo patebit facile, quantum omnes in suis rerumpublicarum

carũ constitutionibus à via declinent.

Est igitur Respubl. Christiana nil aliud, quam populi Dei adunita sancta potestas, quæ ex delectione proximi iuxta pietatis virtutem procreat civitatem eam, in qua pacifice vita huius ævi ad gloriam Dei unice transigatur. Hæc, hæc, vere est Respubl. Christiana; & ita conformatam esse oportet, quam Christus ipse, legibus suis ex sinu Patris nobis revelatis, præscripsit. At enim quis est, qui rerum vitæque autorem atque æternæ reparatorem salutis digne curet? Licet ille civitatis ædificationem omnem sibi destinari cupiat unice, tamen nemo audit; sed unusquisque suas sequendas sibi vias eligit. Ideoque pravitati cordis eorum tradit eas, ut in consiliis vanis ambulare pergant, ut queritur graviter ipse Iehova *Ps.* 81. 12. Talis enim Reipubl. formatio, qualem sibi homines confinxerunt, non est ex Iehovæ viis aut statutis ad voluntatem divinam adornata; sed ex cordis pravitate, imo Ethnicismi meditullio, progenita.

Atque hoc est in quo quidem Danæus veram quoque mentem expressit. Verumtamen, quoniam miseris nobis mortalibus nil crebrius est, quam à Dei vestigiis levissime diverti, &, quæ una manu ædificamus, mox altera de-

ra destruere; præclare autem dicta, quibus ad communem amplificandam rem cum primis indigemus, nimium iterari, si vel ad nauseam inculcentur usque, non possint: idcirco, quæ in hoc negotio divinæ veritati præcipue congruentia prodidit Danæus, heic audiamus. Politica præcepta (*ait in proœmio*) scripsere varii, cum homines philosophi, tum alii & veteres & novi autores: sed qui ad purissimum Dei verbum ea exigeret, nemo, meo quidem judicio, adhuc repertus est. At qui, si quo alio ullo in loco gravissime peccari ab hominibus potest, dum à Dei voluntate discedunt; maxime in hac re una. Nam, cum à Deo opt. max. mundum hunc regi, felicesque rerum omnium successus exspectandos esse fatendum sit; certe omnium tum urbanarum tum militarium actionum (unde Reip. summa pendet) felicitas ab uno eodem Deo est speranda. Verum ab eo sperari qui poterit, si Remp. ipsam totam, aut quid in ea, contra Dei ipsius expressissimum mandatum, voluntatem ac consilium, instituimus aut suspicimus? Certe nullus ex eo fælix exitus expectari poterit. Quamobrem erat cum æquius, tum etiam optabilius, ac omnino magis necessarium, ut præ cæteris hæc una præ-

cepta (quæ politica nominantur) ex illa divini verbi regula maxime sumerentur, id est, ex ea quam Deus nobis de rebus omnibus (quæ in actionem vitamque humanam cadunt) in verbo suo præscripsit. Quum sit enim politica non modo ars quædam è præcipuis una; verum etiam cæterarum, quibus hominum inter se societas colligatur conservaturque, facile princeps, &, ut loquitur Plato, πασῶν ἐπιστατική, aut, quemadmodum Aristoteles, πασῶν ἀρχιτεκτονική: equidem ad eam vere, tuto, utiliterque tradendam, fuit estque divinæ lucis fax ac veritas verbi Dei præferenda, qua duce neque aberrant homines, neque inania & vana pro solidis, velut Ixion (ut est in fabulis) nubem pro Iunone, amplectuntur. Neque vero verbi divini adjumento ad eam scientiam copiose luculenterque complectendam & describendam politici scriptores carebant, si modo ad illud attendissent: Sed homines, etiam Christianum nomen profitentes, profanorum autorum libris literisque abineunte ætate semel instituti, in iisque postea diutius innutriti, nihil ex divina Scriptura sumi tradive posse crediderunt quod ad eas artes pertineret quas profani philosophi tractassent. Ex quo evenit, ut & ethicen,

cen,& phyficen,& politicē,ex Ariſtotelis, Platonis, Taciti,Senecæ,Plutarchi, aliorumque ſimilium ſcriptorum monumentis diſcerent, potius, quam ex Dei verbo; id eſt, lacunas, & eas quidem ſæpe putres, potius quam ipſum aquæ ſalutaris vivum fontem, mallent confectari. Inde tot in quavis philoſophiæ parte errores nati, quos etiamnum hodie mordicus Chriſtianæ quæ vocantur ſcholæ nihilominus tuentur, ac retinent: Inde tot inter Philoſophiam & veram Theologiam contentiones ortæ. Quas omnes facile evitarent homines,ſi ex uno Dei verbo ſapere, non ex humanis commentis, didiciſſent, ac nunc etiam diſcerent. Mihi quidem hoc fuit perpetuo propoſitum, ut philoſopharer; & quidem non paucis, ut Neoptolemus ille apud Ennium voluit; verum ut vere philoſopharer. Ecquæ enim eſt falſæ ementitæque ſcientiæ & doctrinæ utilitas? Itaque,quantum quidem potui,ſingulas philoſophiæ partes ad verbum divinum ſemper revocavi, velut ad veriſſimam omnis veritatis atque omnium rerum (de quibus illud verbum agit)normam: Contra quod ſi quid exter ſcriptum, iſtud & falſum, & blaſphemum, & exercandum judico, à quocunque tandem fuerit traditum,

& de re quacunque affirmatum. Est enim divina Scriptura non tantum πιστῶν, id est, rerum quæ credi, verum etiam πρακτῶν, quæ agi debent, regula certissima & immota. Quare ut, quæ sit optima civitatis regendæ ratio, intelligatur, (quæ res πολιτικὴ ἐπιστήμη, politica scientia, nominatur; estque pars potissima rerum omnium quæ in hominum actiones cadunt, quibusque pietas ac iustitia hominum inter se continetur,) est, inquam, politicæ scientiæ præceptio recteque gubernandæ civitatis ratio vera ex ipso Dei verbo, quantum fieri potest, ducenda. Augustinus, *epist.* 3. *ad Vilusianum, de S. Scriptura loquens*, Hic etiam, ait, laudabilis est Reipubl. salus. Neque enim conditur & custoditur optima civitas, nisi fundamento, & vinculo fidei, firmæque concordiæ, quum bonum commune diligitur, quod summus ac verissimus Deus est, &c.

Non inconvenienter hæc prolata sunt. quæ merito omnes excitent & informent politicos. Proinde qui in tali sententia constanter perseverat, nec ab eadē facili deflectit motu; egregium certe præstabit opus, & homine Christiano dignum perficiet. Fac hoc, & vives, ait Christus. Nec enim verba sufficiunt, ubi facto opus est. Sed uti

nostræ

nostræ rationis miseranda fert cœcitas, quando in suas toties relabitur vanitates; ita fit, ut, quam diu profana divinis miscentur, eaque præ cœlestibus mandatis in potiori habentur loco, omnes ab eodem semper devoremur errore, & cœcus cum cœco in eandem abripiatur tenebrarum foveam. Vtinam mortales, coprruptissimæ suæ naturæ corruptionem vere intelligerent, nunquam ita temere cœcis rationis inventis aut syderei illius Spiritus impressionibus se submitterent. Verum quis stolidum in sua protervitate corrigat mundum? Quis est in tantis tenebris qui non suam sibi excelse nitidam confingat lucem? Tum quoque quid non communiter receptus habitualitatis suæ dictitat usus? Deus venter est, in diem vivitur: & sanctior est ille, qui ditior est, *ait D. Hieronym. ad Chromat.* Sic ducit sepia percam. Nec opus est, ut surdaster cum surdastro litiget amplius.

Quum igitur ex supra illatis constet, quod reipubl. cuiusvis consummata constitutio ex duabus conflet ur & in ordinem iustum redigatur partibus; internis & externis; unaquæque autem earum hoc habeat officium, ut vel auctioni vel conservationi incumbat: effectum talem iustum præstare

tene-

tenetur. Sic internæ conservationi maxime inserviunt libertas, leges, virtus, industria, potentia &c. mortalium; sed inprimis divina gratia; sicut etiam huc referri potest ærarium publicum, cui septem genera conficiendæ pecuniæ apponit *Bod. lib. 6, de Rep. c. 2*, Internæ auctioni, quæ aut naturalis aut industrialis est, & hæc iterum aut voluntaria aut coacta; ei primitus inservit, propagatio populi; huic rursus libertas, unio vicinitatis aut proximorum, arrogatio, adoptio, affinitas &c. omnium autem maxime & fundamentaliter heic conducunt negotiationes & commercia, nec minus & fœdera huic intentioni inservientia. Sic & externæ partes internis correspondere debent, ut aut stabiliendo prosint, in munitione, fortificatione, ædificiorum erectione, propugnaculorum ordinatione &c. aut amplificando in legitimis mediis per privilegia, concessiones aut fœderum compactiones; aut violentis, quod fit per bellum. Verum quum ultimum hoc ad scopi nostri intentionem nil iam faciat; id, quod in privilegiis & in fœdere iusto consistit, paucis subnectimus. Ita enim inde patebit, quanto cum fundamento necessitatis & muniminis, nec minus ornatus atque utilita-

utilitatis Germaniæ, Fœdus Hanseaticum in tantam tot seculorum extensum sit durationem, unde merito hæc ipsi debetur celebritas, & observantia.

CAP. X.

De Privilegijs, unde & quid sint, ac quomodo iure concedantur suo.

EX quo mortalium consensus omnem libertatis suæ facultatem in superiorem quandam potestatem transtulit, ut ita dominationis nutui viveret subordinata; necessum quoque fuit ut disciplinæ legum se simul submitteret, quas æquali iure distributim exciperent. Verum, ne vis potentior ab ingruentibus, aut ab æquitate ipsa deviantibus aliis, immineret, vel disturbaret universitatis corpus, haut raro autem ipsa dispositio loci ac commoditas rerum negotiorumque exegit aliquam libertatis translatæ restitutionem, & prærogativam præ reliquis subiectis: orta inde est quædam legum & iuris communis exemptio, quæ pro loci, rerum, personarumque necessitate assignata fuit plurimis, boni publici caussa. Atque hoc peculiare ius, quum, respectu & comparatione communis iuris

iuris, aliquid singularitatis inferret, & commodum iis, qui expeterent, adiiceret; nuncuparunt id *Privilegium* : quasi nova lex privatim addita fuerit aliis, ob causam specialem. *gloss. in l.21, §. idem ff. ad municip.* unde etiam alii privatim addita fuerit aliis, ob causam specialem. *gloss. in l.21, § idem. ff. ad municip.* unde etiam alii privilegium, quasi privans legem communem, dictum volunt. *Iason. 27. de constit. princ. Mozz. de contr. 53, n. 25. Perus. in c. 1. de constitut. Enenck de privil. lib. 1, c. 1, n. 6, & 7.* Quamvis autem interdum latius, interdum strictius accipiatur; *ut idem notat pluribus Enenck*; adeo ut etiam Gellius, *lib. 10. c. 20*, scribat, quod veteres, privilegia leges appellarint: tamen ita, ut iam dictum est, proprie privilegium accipitur. Vnde privilegiati dicuntur, qui à iure communi excipiuntur. *l. de curionibus. C. de silent. lib. 12.* Et privilegia ita interpretanda sunt, ut aliquam contineant gratiam contra ius. *ut est in c. sicut. Romana, de rescript.* privilegium enim ius dicimus tale, (*ait Enenck. d. l. n. 10.*) quod adversus generale ac commune ius exceptionem & relaxationem, eoque privationem legum certo in casu, seu suspensionem, introducat: quo nixi quibus illud datum est, legibus in illo ca-

 su

su communibus soluti intelliguntur. *ut satis describit l. 14, de usufr. & habit. l. 9, C. de testament.* Quod rectius alii ita definiunt: Privilegium est ius, quod contra communem civilium ordinationum tenorem, propter aliquam naturalis æquitatis rationem, certa constituentium auctoritate introductum est. Vnde apparet, quod privilegia contra ius naturæ vel utilitatem publicam, non magis sunt privilegia quam tyrannis lex est: *ut Cicero de ll. differens probat. Et hic est verus sensus l. ult. C. si contra ius vel utilit. publ.*

Multa & varia huic in iure civili nomina imponuntur. Vt, Beneficium interdum dicitur, *l. penult. ff. de constit princ. l. ult. ff. de adopt. &c.* Item ius *in l. 2, l. 7, de testam.* Lex. *l. 5, ff. de testib.* Prærogativa. *l. 4, §. 5, ff. de offic. procons.* Consuetudo. *l. 4, §. ingressum. ff. de off. proc.* Rescriptum. *l. 6, ff. de iur. fisc.* Concessio. *l. 1, in princ. ff. de testam. mil.* Indulgentia, Benivolentia. *l. 52, ff. de acquir. vel omitt. har.* Constitutio. *l. 1, §. item. ff. qua sent. sine appell.* Sanctio. *l. 2. C. de locat. prad.* Exceptio. *l. 7, C. de vectigal.* Germanice *Freyheyt, Handvest*, in iure Sax. dicitur. Hebræis *Perah* vel *Perahet*, quod *libertates, privilegia est*; à verbo *parah*, id est, *privare, eximere, liberum facere* unde vox *Parbo*, olim

olim cognomen regum Ægypti: quasi rex sit homo singulariter privilegiatus, & numero communi exemptus. *Enenk. d. l.* 1, *de privil. c.* 1. *num.* 14, Ideo verum est, quod nemo sibi propria auctoritate privilegium adrogare possit; *c.* 25, *q.* 2, *c*, 22. Sed hoc competit illi, qui principem locum obtinet, *Bod. lib.* 2, *c.* 2, *de Repub.* solus etiam sit conditor & interpres. *l.* 6, *ult.* *C. de ll.* Solus enim dare potest privilegia. *per novel.* 6, *c.* 2. Principem enim heic excipiunt ICti, qui summam habet potestatem. Nec refert, sive unus sit, sive plures. unde etiam Rebuspubl. licitum, quæ superiorem non agnoscunt. *l. scitote* 2, *c.* 6, *q.* 3, *c.* 18, *de iureiur.* Velut etiam concedere videtur Princeps privilegia tacite indulgendo. quod fit in more & consuetudine antiqua. §. 7, *de conceptione digest. c. mos antiq.* 6, *dist.* 6, *c. conquestus* 8, 9, *q.* 3. Vbi communis præscriptio etiam satis operatur. *c. audientiam. de præscript. c.* 15, *d. t.*

Subiectum autem, quibus inhærent privilegia, sunt personæ & res. *l. ult. C. de fruct. & litis expens.* Personarum ratio duplex est: vel enim Principes sunt, vel subditi. Principi competunt regalia in signum supremæ præeminentiæ & potestatis. Quæ,

quoniam non sunt aliis communia; sed eius propria, merito ita dicuntur. Hæc si rite cognoscantur, facile poterimus perspicere, in quibus prærogativæ aliis concessæ fuerint. Ideoque regalium Principis quædam commodum eius pecuniarium recipiunt, ut est ius fisci, mulctarum, pœnarum &c. deinde pertinent ad Principem bona vacantia, vectigalia, collectæ maiores Imperialesve, portorium, ripatica, reditus piscationum, salinarum: parangariarum præstationes, dimidium thesauri inventi, &c. Sic & personis habet ius conferendi vel dignitatem, vel officium, beneficium, vindictam, vel quidpiam huiusmodi quod eam ab observatione legum communium liberet. *de quibus vide facil. Frid. de privil. tb. 31, & seqq., longum referentem catalogum.* Modus autem concedendi privilegia olim in Comitiis centuriatis fiebat solummodo, *quod etiam ita lege 12, tabellarum cautum erat. Cic. pro domo sua, & pro Sextio.* At nunc in potestate est eius vel illorum, in quos regalia summa devoluta sunt. Ac licet tenor privilegiorum ad unguem servandus sit, *l. 1. §. 10, ff. de exercit. act. c. porro, de privil. l. prospexit ff qui & à quib. manumiss.*; tamen caussa impulsiva maxime declarat & restringit privilegia, *l. 77. §. 20, ff.*

20, *ff. de legat.* 2, *l. ult. ff. de test. mil.* Vnde reale privilegium intelligitur, si descendit ex contractu. *l.* 8, §. 4. *de pig. act. l. iuris gent.* §. 8 *ff. de pact.* Si vero ex gratia, personale est. *l.* 5. §, 4. *de iure immunit.*

Finis autem privilegiorum est, consulere bono publico, succurrere infirmitatibus, avertere futura mala, & præcavere incommoda Reipubl., nec non fortitudinem præmiis afficere, & bene meritos remunerari. *l.* 26. *ff. de testam. mil. l.* 1, *ff. si ventris nom. l.* 58. *C. de decurion. l. ult. C. de statuis.*

Vnde effectus quoque privilegiorum est, quod tantum operentur, quantum consuetudo & præscriptio, *l.* 1, §. *ult.* & *l. seq. ff. de aq. & aq pluv. arcend.* Veluti & privilegia realia perpetua sunt, & ad hæredes transmittuntur. *l.* 3. *C. de censib. l.* 42, *ff. de admin. & per. tut.* Maximi vigoris sunt, quæ corporibus, collegiis & civitatibus generaliter dantur; quia firmiter ad posteros extenduntur. *l.* 4, §. 3. *ff. de cens.* At personalia sunt temporaria. *l.* 12. *C. de prox. Sacr. Scrin. l.* 3, *C. de excus. mun.* nisi specialiter transitio ad hæredes indulgeatur. *l.* 5. *C. de silent.* Maxime durabile & inexpugnabile est, quod titulo oneroso est comparatum.

Ex quibus patet, quod variæ species

privilegiorum dentur, & præsertim decem divisiones refert Enenk *lib.2, c.1, qui ibi consulatur.* Saltem hac vice id monendum putamus, quod privilegiis contraria sint: iniquitas. *l.* 4, *C. de emanc.* mendacium. *l.* 5, *C. si contra ius. &c. l.* 29, *ff de falsis.* dolus, *l.* 51. *ff de re iud.* delictum *l.* 1, *C. ubi Senator. &c. l.* 2, *C. de priv. schol.* abusus. *l.* 11, *C. de Iudæis. Nov.* 8, *c.* 13, & non usus. *l. ult. ff. de excus. tut.* Item renunciatio. *l.* 46, *ff. de pactis,* item si cesset caussa. *l.* 43, *ff. de vulg. & pup.* & mors privilegiati. *l.* 26. *ff. quando dies leg.* Sic re extincta, reale privilegium extinguitur. *l.* 5 *ff. ut legat. nom. cav. l.* 59, *ff de condit. & demon.* Vnde civitate destructa, privilegium moritur. *l.* 4, *ff. de censib. l.* 21, *ff. quibus modis ususfr. amitt.* Si vero opus reparationis sit, suspenditur & non extinguitur. *l* 59, §. 1. *ff. de condit. & dem. l.* 83. §. *sacram. ff. d. V. O.* Nam etiam bello capta civitas, si vindicetur in libertatem, iura sua pristina recuperat. *l.* 12, § 6, *l.* 20, §. 1, *ff. de capt. v. l.* 26, *ff. quib. modis ususfr. &c.*

Ex his autem patet, unde sit, quod in iure civili sæpius exemptio occurrat, cuius supra mentionem fecimus; velut immunitas à muneribus, oneribus, operis, collectis; & cur hodie tam exosum sit nomen illud, quando nonnullæ

nullæ civitates præ aliis à tributis & oneribus exemptæ & liberatæ sunt. *Rul. de com l.* 5, *p.* 2, *c.* 4. Aiunt enim; Salus publica flagitat, ut recisa sit exemptio quam fieri potest maxime, onusque non imperio, sed statui eximenti accrescat. *Viet. de caus. exempt. concl*, 19. & *Schonb. lib.* 5, *pol. c.* 7. Non incongruum quidem consilium, sed dum nimis exacerbatos reddit animos, & lites ex litibus gignit; rectius foret æquitati suppetias ferre. Omnes enim inclinant in hoc plerumque, ut interpretationem ex periculosa illa clausula petere velint, quæ privilegia saltem rebus sic stantibus concessa cupit. Ast quantam segetem malorum dissemi- narit in mundum hæc locutio, Id tot strages & clades testantur aperte. Vtinam tandem melior adesset resipiscentia omnium, & homines agnoscerent, quod non incompte nonnulli profe- runt politici, qui pœnæ loco Respubl. in genus humanum statuunt introdu- ctas. Oleum flammis infundunt, & securitatem nimiam cordibus protervis suggerunt, qui hoc negare ausint. *Vid. Chr. Matth. in pol. lib.* 2, *sect.* 3. Etenim intermortua charitas satis iudicio est, quam Deus sit à tali forma regiminis alienus. An non inde tantus legum humanarũ cumulus profluxit?

Num talis Resp. possit esse grata Deo, quæ sibi ipsi in tantis flagitiis & dolis oneri est? An id amori Dei possit adscribi, quod is non potest non summo odio prosequi? Odio habet omnes verbi transgessores sui. Alius autem nõ est præter Christum, qui legem compleverit. Quicquid igitur in Christo non fundatur, ab ira Dei certe neutiquam est exemptum. Si unica omnium legum lex in Rebuspubl. observaretur, quam Christus *Luc.6,41, & Matth,7,12*, nobis inculcat; Quæcunque volueritis, ut faciant vobis homines, hæc & vos eis facitote; &c. proprius certe omnis Respubl. accederet amorem Dei, & statum Deo amicum referret. Verum quum omnes ab eo absint, & potius multiplicitatem ament quam unitatem, ideo magis etiam in profunditates iræ Dei se præcipitant. Et hinc est, quod natura vel creatura, sive totus mundus, tantopere suspirat, quò tandem à servitute corruptionis huius liberari possit; seque in libertatem vindicare anhelat; ut D. Paulus ait, *Rom. 8,20,21, & 22*. Ita natura iniquissimo pondere actionum humanarum, & malignitate victa ac suppressa jacet, ut penitus abhorrescat à vinculo eius, cui implicata hæret. An non igitur pœnæ loco sibi tales Respublicas impositas dice-

dicemus, quæ à Dei & proximi dilectione sunt alienissimæ, & in quibus nil nisi violenta legum conglutinatio, fœderumque constrictio, cum acri disciplina, vel demum lucri aliqua indulgentia, quæ in privilegii auctoritatem, talem, ut iam dictum est, redundet, animos conciliare possit? O durum necessitudinis vinculum, ubi ferreis quid coagmentatur clathris!

CAP. XI.

De fœderis natura propria in genere, variisque eius acceptionibus, & definitione vera.

QVemadmodum societas publica & civilis in formam symbioticam coëat, & quomodo, si nimium legibus constricta sit, aliquam inde relaxationem iurium pro maiori favoris mutui gratia acquirat, hucusque dictum est. Sed quum ad conservationem & amplificationem Reipublicæ non satis sit, ut inter se iuris aliquo vinculo concatenetur; sed etiam firmitudinem sæpius externam & augmentum sibi quærere à vicinis cogatur; atque nil ibi æque idoneum & conciliabile inveniatur, quam fœde-

rum consociatio: postulat jam rei evidentia, ut eam quoque paucis perlustremus. Qui enim in regimine absque certo vitæ externæ munimento res prosperas adversasque experti sunt, fatentur, quam sæpissime periculis expositos se vixisse, & vix potuisse à se propulsare vires hostium, nisi fuissent ab amicis confœderatis adiuti. De Germaniæ regulis scribit Iovius *lib.* 32, *histor.*, quod mutua ope & sanctissimo liberalis amicitiæ iure seipsos ab iniuria & superbia potentiorum facile defendant. Auxilia enim humillima consensus firma facit, *ut ait Publius:* & vel Scyluri tela documento sunt, quanta difficultate iuncti fasces disrumpantur, qui octoginta generosis suis filiis, *referente Plutarcho*, firmam animorum & virium coniunctionem hac similitudine adumbravit. Hoc pacto coniuncta fœdera in animorum morumque similitudine magis atque magis confirmantur, quandoquidem pietatem pro duce, & prudentiam consultricis loco adhibueris. Fœdera igitur merito inventa fuere ab omni ævo, ut amicorum usu potentiaque terrere hostes, tuos autem patriamque tueri posses. *Vide Ubertum Foliettam de fœd. cels. Mancen. lib. 6, de iure princip. c. 13, Erenb. lib. 1, de fœd. c. 2, n. 232, Alex.*

ab

ab Alex.lib,5.Gen.c.3 Camer.centur.1. succis.cap.6.& cent.2, cap.78. Bod.5.de Rep.c.6. P. Greg. Thol. lib.11.de Rep.c. 11. Comin.lib.2,p. 360. Pariticam.lib. 27, de tacit. convent.t.7,n.7.

Conspirationes equidem improbæ & coitiones turbulentæ iure vetantur, *l.3.ff.ad l.Iul.de vi. publ. Aur. Bul. tit.* 15. Verum in legitima fœderum cognitione, constitutione & pactione, rite hæc considerantur sequentia: 1. nominis ratio. 2. quid fœdus sit. 3. quæ fœderum species aut genera. 4. cum quibus probabiliter ineunda. 5. qui icere possint. 6. sub quibus conditionibus, & quæ cautelæ. 7. quis modus. 8. quod officium confœderatorum. 9. quæ solemnitates. 10. quæ duratio, & quis effectus eorum 11. eorum cognata quænam. 12. quomodo dissolvantur.

Quantum igitur ad primum, nominis rationem, attinet, Festus apud Latinos fœdus ab eo appellatum dicit, quod in paciscendo fœdere hostia necaretur, & cæsa porca iungebant fœdera. vel quia in fœdere interponatur fides. unde & Varroni fœdus quasi *fidus* dicitur, quod fœdere tali certa fides pacis nitatur. *Bod.5.de rep.c.6.& Erenb. 1, de fœd. c.3. Zepper. 4. de leg. Mosai. c.6.* Fidei enim proprietas essentialis

est,

eſt, quod nihil ambigui, fucati, aut doloſi admittat; quum talia cuncta fidem ſubvertant penitus. Ideoque ipſi quoque Ethnici pactionem adeo ſanctam fœderis habuerunt, ut ſingulari cum ſolemnitate nec ſine victimis celebrarent eam. quod ſane ethnicorum fuit inventum; ſed ex ſanctorum patriarcharum hiſtoriis illud in abuſum gentilem fuit abreptum; ceu diabolus ſemper apud ſuos fraudulentus Iehovæ imitator eſſe cupit. Iehova enim ipſe poſt cataclyſmum ſtatim auctor fuit fœderis, quod tum cum Noacho, & filiis, nec non poſteris eius, pepigit; ubi in æternum huius fidei teſtimonium, itidem, adiecit, ut ſit ſignum fœderis inter Iehovam & terræ incolas. *Gen.* 9, *v.* 13. Magni ſane myſterii arcus ille imaginem refert, quod antehac nemo in myſtica ſua explicatione aſſecutus eſt, præter Teutonicum; cuius verba *in myſt. mag. ſive comm. in Gen. cap.* 33, ſic ſe habent. Fœdus hoc cum hominibus initum figuram refert trium principiorum eſſentiæ divinæ, velut eſſentiæ eſſentiarum: Nam arcus ille ſignum eſt fœderis huius, ut Iehova reminiſceretur & intime ſecum recoleret, homini in tribus iſtis principiis, ex quibus ad ſui imaginem procreatus eſt, vivendum eſſe. Sed ut tamen

men respiceret ad hominis imbecillitatem, & periculositatem ingentem: inde imaginis huius formam obiiciebat, ne amplius furor eius ex suscitaretur, & vitam omnium pessumdaret. Iris enim colores omnium trium principiorum continet. quippe primi color est rubeus & fulvo-fuscus, qui significat tenebrosum & igneum mundum, tanquam primum principium iræ Dei. Secundi vero color est albidus & flaveus, qui color est maiestaticus, indicans imaginem sancti mundi, & amoris Dei. Tertii denique color est viridis & cæruleus: Cœruleus ex chao est, & viridis ex aqua aut sulphure, ubi in fulminatione ignis, sulphur & mercurius abinvicem separantur; ibi distincti prodeunt colores, qui nobis internum spiritualem indicant mundum in quatuor elementis contectum iacentem. Arcus iste figuram extremi exhibet iudicii, quatenus interni spirituales mundi rursus manifestabuntur, & quatuor elementorum mundum absorbebunt in sese. Ideo gratiosum fœderis signum est, quod iudicem mundi in fœdere denotat, videlicet Christum, qui in omnibus tribus principiis in fine dierum apparebit. Velut iuxta ignis signum iudex severus in Turbam, & in cuncta, quæ

in ea

in ea deprehendentur, igneum iudicium exercebit, & inflammabit Turbam. unde primum principium in sua ignea proprietate apparebit. omnes res enim huius mundi in igne primi principii, tanquam in centro æternæ naturæ, probabuntur; ubi Turba omnium rerum in igne absorbebitur. At iuxta lucis signum in medio igne tanquam amabilis facies omnibus sanctis apparebit, & suos sub amoris & humilitatis umbraculo ab omni ignis flamma innocuos conservabit. Demum secundum externæ naturæ mundi huius regnum in assumpta humanitate patebit; & coram illo externum mysterium quatuor elementorum, tanquam iuxta sulphur, mercurium, & sal, iuxta omnes proprietates miraculorum in effato & formato verbo, videlicet iuxta lucem & tenebras, manifestabitur. Huius imaginem & figuram exhibet iris; quia est contrafactura aut resplendentia obiecta soli; ut inde constet, quæ proprietas *in proprietate lateat*, &c.

Ita quoque fœdus solemne Iehova iniit cum Abrahamo, quum ipsi & posteris eius terram sanctam promitteret: Ibi victima ex vitula triennali, trienni capra, ariete triennali & turture, cum pullo columbarum iussu Dei sancita,

cita. *Gen*. 15. *v*. 10. Cuius explicationem hieroglyphicam ita Teutonicus *cap*. 36, *in myst. mag. comment*, introducit. Heic, ait, vera figura de victima Christi pro humano genere, ipsius passio, mors, & persecutio, tum quoque ipsius victoria, depicta est: velut simul hominum peccata & vanitas. &c. Tria enim animalia, puta vitula triennalis, capra & aries, significant partem externæ humanitatis temporalem, ex limo terræ compactam. Quod vero triennalis esse debebat, indicat totum externum hominem triplicem, ex sulphure, mercurio & sale constantem; velut tres proprietates trium principiorum, quæ in terra quasi in una latent essentia. Dissectio Abrahami significat duplicem limum terræ, videlicet crassam proprietatem ex tenebroso mundo, & subtilem limum ex cœlestis mundi proprietate; quæ ab se invicem morte separandæ veniunt; quam Adami cupiditas introduxit; ut inde lucis & tenebrarum comparatio appareat. Turtur vero significat miseram animam in animali proprietate captivam; velut & pullus columbæ imaginem Dei in homine defunctam, quæ in victima renovari debet tanquam nova regeneratio. Quod vero columbæ istæ binæ non dissecarentur;

tur; ſed integre in victimam offerrentur; indicat, quod animæ & homini interno nihil de limo cœleſti adimendum ſit, ſed in eſſentia ſua integri manſuri ſint, & iracundo igni Dei in Chriſto toti in ſacrificia ceſſuri, atque ita per ignem iræ ſeu mortem tanquam per ingentes tenebras, mortis & inferni terrorem, traducendi &c.

Ita quoque Iehova, *Gen.* 17, *v.* 2, 3, & 4, reperit hoc fœdus & id cum Abrahamo renovat, ipſi ſimul nomen Abrahami in ſignum firmi fœderis imponens, quod fœcundaturus eſſet ſeminis multitudinem eius. Tanta eſt Iehovæ noſtri in genus humanum benignitas & clementia, ut undique ad fœdus promptiſſimum ſe exponat. *Ceu Gen.* 6. *Exod.* 6. 4. & 19, 5, & 24, 7, 8. & 34, 27, *Levit.* 26, 55. *Deut.* 4, 23. & 5, 2. *Eſa.* 59, 2. & 61, 8. *Ier.* 11, 3, 4. & 24, 7. & 30, 22. & 31, 1, 31. & 32, *v.* 38. *Ezech.* 11, 20. & 14, 11. & 34, 25. & 36, 28. & 37, *v.* 26. *Oſe.* 2, 18. *Zach.* 8, 8. & 13, 9. *Rom.* 11, 27. 2, *Cor.* 6, 16. *Heb.* 8, 8. & 10, 6. *Apoc.* 21, 3. &c. Stupendum ſane eſt, quod æterna maieſtas, cuius voluntatem & poteſtatem convenit eſſe omnium liberrimam, ad normas ſeſe pactorum obligare & obſtringere dignatur, quum nulla neceſſitate adacta eſſet, nec ſpe commodi

alicu-

alicuius illecta faceret. Bonus ipse est solus; *ut ait Christus.* At poterat bonitatem suam libere absque ullo fœdere satis declarare: tamen voluit nobis esse cognitum, quid de illa nobis polliceri debeamus. Potuit efficere hoc simplici verbo, & promissis, absque iurisiurandi obligatione. Verum consilium fuit eius, animos nostros in fide erga se & omnimoda fiducia, obligatione fœderis & iureiurando confirmare. Hoc enim pacto immobilitatem consilii sui erga nos testatam facere ad hoc voluit, ut per duas res immobiles, promissionem ac iusiurandum, (quandoquidem impossibile est, mentiri Deum,) solatium haberemus omnium firmissimum, ad quod in omnibus tentationibus tuto confugeremus, speique nostræ ad finem usque retinendæ corroborationem quæreremus.

Fœdus hoc aliud est generale, aliud speciale. Generale, quod pepigit cum universa terræ machina, omnibusque inhabitantibus eam. *ut Gen.* 6, 8. *Ier.* 33. Speciale, quod cum credentibus sancire dignatus est. Quod fœdus aliud antiquum, aliud novum est, in Christo renovatum. Antiquum sanguine consecrabatur. *Exod.* 24. 8. *Hebr.* 9, 20. Ex hoc factum, quod

Ethnici imitati sint hunc modum in iuramentis & sacrificiis; *ut Rosin. antiq. Rom. lib.* 10, *cap.* 5, *ex Festo refert*; quod porci quoque effigies inter militaria signa quintum locum obtinuerit; quia, confecto bello, inter quos pax fieret, cæsa porca fœdus firmare solebant. *Vide Rosin. ant. Rom. lib.* 10, *c.* 2, *&* 22. *Liv. dec.* 1, *lib.* 1. *& lib.* 9, *p.* 218. Vnde etiam alii fœderis nomen, quasi à fœde mactando aut cædendo victimam, dici volunt; *ut notat Erenb. lib.* 1, *de fœd. c.* 3, *num.* 20; ceu mors talis optabatur ei qui à pace facta temere resiliret. *Alber. Gen. t. lib.* 1, *de leg. c.* 13. *P. Mart. lib.* 1, *Sam. c.* 18, 3. Sed verior est & magis propria ratio *fidei*, unde *fœdus* & *feudum* eodem modo sumptum dicitur. *c.* 5, *§ fin. de feud. per quos fiat invest. Cuiac.* 8, *obs. cap.* 14. *Borch. cap.* 1, *n.* 20. *de feud.* Vnde vasalli fideles. *cap.* 5, *de his qui feud. dar. &c. Erenb. de fœd. lib.* 1, *cap.* 3, *num.* 15, 16.

Quamvis autem ex ipsa notatione nominis satis constet, quid fœdus sibi velit; tamen non tantum homonymias secum ducit; sed etiam improprias habet interdum acceptiones, quod recte, *ex Erenb. d. l. num.* 37, monuit Keckerm. *pol. lib.* 1, *cap.* 24, *pag.* 389. ubi dicit: Fœdus vel proprie, vel improprie accipitur. Improprie ite-

iterum vel laxius vel strictius. Laxius est inter principem patronum sive defensorem, & eius qui sunt sub eius defensione. Sic civitas Erfurtensis, Mulhusium Imperiale, cum Northusia, tutelarem habent Dominum Elect. Saxoniæ: Imperialis vero civitas Goslaria Ducem Brunsvicensem. In superiori Germania maiores civitates Imperiales protectione sustinent minores. &c. Item sic laxior acceptio hæc est inter Principem & eius tributarios. &c. *Vide Bodin. lib. 1, c. 9.* Arctius autem fœdus improprie dictum, dedititiis adscribitur, qui quum antea liberiores essent, postea sub pacti certa ratione aut *fœderis* sese dedere *victori* coacti sunt. Licet recte statuatur, quod confœderati minus dici queant. *Keck. d. l. p.* 392. Alias quoque (*ait Erenb. d. l. n.* 37,) accipitur fœdus pro induciis, sive treuga, pro coniugio, ut fœdera lecti, tori, &c. pro amicitia inter sanguine coniunctos, pro conciliatione rerum controversarum, pro conventione, pacto, liga, unione, irenico, confraternitate, concordia, &c. *Arum. in disc. ad aur. bull. dis. 6, th. Cels. Manc. Raven. lib. 6, de iur. princ. n.* 210.

Proprie autem fœdus acceptum varie describitur apud auctores. *Bod. lib. 5, de Republ. cap. 6, circa pr. Diffusius*

nonnihil. Erenb. lib, 1,*c.* 1 ,*num.* 14. *Keckerm.d.l.p.* 389. *Zepp.de ll. Mosaic.lib.* 4. *Hockenshaff. in discipl. mor. lib.* 2,*cap. ult.num.* 2. Ex quo Hœnonius,*disp.pol. ult. th.* 2, talem conficit definitionem. Est autem,inquit,fœdus Rerumpl. nihil aliud, quam obligatio seu potius pactum solemniter factum de re quapiam sibi mutuo præstanda. Quam ita quoque acceperat Arumæus *in discurs. acad. de iur. publ. dis.* 28,*th.* 27, his verbis: Est autem fœdus pactum publicum inter Principes aut civitates liberas, de mutuis auxiliis aut alia quapiam re sibi præstanda solemniter conventum. *arg. l.* 5.*ff. de pact. Bornit. lib.* 2, *part. pol. p.* 112. Quam eodem modo quidem & Cammannus, *in disp. de iur. maiest. disp.* 5,*th.* 82, format; nisi quod paulo enucleatioribus verbis, quæ fundamenta essentialia fœderis concernant,eam exprimat,inquiens: Fœdus proprie dictum est pactum publicum, quo diversarum Rerumpubl. capita, maiestate prædita, salvo utrinque maiestatis iure,sese mutuo solemniter obligant, ad rem quampiam sibi mutuo præstandam. In huius definitionis enodatione tria maxime sunt observanda. Primo quod publicum pactum dicatur: quia, licet publica pacta fere ex iisdem proficiscantur

caus-

caussis, ex quibus privatas tamen hæc distinctio, qua fœdus comprehenditur, divisionem iuris publici & privati exprimit. *l. 1. ff. d. l. & l. Heig in §. huius. Inst. Arum. d. disc. 28. th. 28.* Deinde statim nobis heic occurrunt personæ, quibus & cum quibus iuxta communem hodie locutionem fœdera ferire licitum sit; nimirum, qui iuribus maiestatis gaudent. qua ratione merito illi, qui privatorum loco habentur, à tali iure excluduntur. *secundum vulgarem opinionem arg. l. 1 ff. de Senat. Bod. 1, de Rep. c. 7, num. 77. Greg. Thol. 23, de Rep. cap. 3, num. 8. Kirchn. disp. 14, Reip. th. 1. Clapm. 1, de arc. Reipub. 13, in fin.* Demum in fine ipsius fœderis id demonstratur, quod populi inter se amici, vicini, dedititii, ad rem quampiam sibi mutuo præstandam obligantur. ita ut induciæ, pacificationes, quæ fine toto que genere è fœderibus differre videntur, quum in simplicibus iuris naturæ & gentium terminis subsistant, ne alter alterum lædat, his verbis sub fœderibus comprehendi non possint. Quippe fœdus aliquid amplius habet, & singularia pacta auxilii mutui & fidei certæ cum certi subsidii determinatione continet; quum è contra in induciis nil nisi offensio prohibeatur. Sic etiam amicitia & concordia inter pri-

vatos concessa est, & ipsa iucunditas consociationis hoc postulare videtur. Quo autem discrimine fœdera & sponsiones pactionesque inter se distent, consule in hoc Hug. Grot. *de iur. Bell. & Pac. lib.* 2, *c.* 15, *n.* 2, 3, *&c.*

CAP. XII.

De fœderum varijs generibus, & licitiorum requisitis necessarijs, securitatis caussa.

COnstat Christianis omnibus, quibus saltem aliqua sacræ Scripturæ lectio & cognitio in usu est, quod trita admodum sint vocabula fœderis, pacti, & testamenti. Vnde etiam patet, iure divino & naturali esse concessa fœdera; *quod ita abunde probat Erenb. lib.* 1, *c.* 2, *de fœd.* Atque duo hæc, notationem inquam nominis, atque definitionem rei, satis superiori capite explicavimus. Proinde ad tertium ac sequentia progredimur membra huius disquisitionis.

Divisio autem fæderum & genera eorum maxime ex conditionibus pactorum exurgunt. Summatim tamen alia licita à politicis & iurisconf. alia illici-

illicita ponuntur. Illicita fœdera dicuntur conspirationes, factiones aut coniurationes. Et partim iniquitate & iniuria, partim crudelitate laborant. Namque eas aut personæ ineunt, quibus nullus in publicis competit status. quare privatis machinationibus clanculariè ea subeunt, ut inde vel lucra in detrimentum aliorum, vel gloriolam aucupari queant. Aut sibi finem in iis propositum habent perniciem aliorum. atque tum maxime religio prætenditur, velut egregie Nordermannus, *in dissertatione sua iuridicopol. de iure Principatus, th. 65*, de hoc agit, cuius verba adscribere libet: Non minus detestor, inquit, divisionis monstra, quam subditorum scelestas factiones quocunque modo factas. Immo & ligas sub prætextu religionis initas, ut virtutum viduas, rebellionis matres, & omnium scelerum opercula, cum suis auctoribus ad orcum ablego. Turbare enim pacem, & Rempubl. in discrimen adducere, est summum Maiestatis crimen, & severe prohibitum. *l. quisquis. C. ad l. Iul. Maiest. Paul. 5, sent. 29, §. 2. Constit. Imper. sub an.* 1521, *fere per totum, & an.* 1526, *§. zum andern; & an.* 1530, *§. dergleichen. Clar. 5, sent. §. læs. Mai.* 11. *Myns. respons.* 5. 44. Carthaginem eiusque imperium

factio Hannoniana & Barchinianorum subvertit. Romanæ Reipublicæ interitum causata factio Syllæ, Marii, & aliorum. Galliam exercuit extreme factio inter domum Aurelianensem, & Burgundiam. *Comin. lib.* 1. Angliam vero domus de Lancastre & Iorgk; ubi in septem conflictibus perierunt 80, Principes regalis sanguinis; *ut Angliæ annales testantur*. Non minus exagitavit Italiam Guelforum & Gibellinorum factio, iuste tamen & suo merito. Origo Guelforum est à Welfo, fratre Heinrici Superbi, Saxoniæ & Bavariæ Ducis, qui propter crimen Maiestatis & affectatum imperium suis Provinciis ab Imperatore fuit exutus. Hinc G. Welfo mittebant auxiliares copias Innocentius Papa, & Siciliæ Rex, ut legitimum suum dominum Imperatorem, ne Italiam & Calabriam cum Sicilia vindicaret, more consueto bello implicarent. His tesseræ loco erat nomen sui ducis, *VVelf*. Cunradi vero Imperatoris milites tesseram habebant WAYBLIG; à pago Sueviæ in quo erat nutritus. Verum iusto Dei iudicio dignum rebellionis & perfidæ militiæ præmium secum reportarunt. Hæc enim factionum nomina in Italiam transtulerunt. unde postmodum infinita exorta incommoda.

da. Extra casum rebellionis, divisio procerum in defensione Reipub. admodum quoque periculosa. Et indubitatum interitus præludium, à sociorum fœdere discedere, ac separatim negocia tractare. *Comin. lib. 2. Micipsa apud Salust. de bello Iugurth.* Quinimo & partialitas. *in Republ. lib. 3. n. 13. ubi ex Baldo partialitatem dicit esse tanquam vermem in caseo.* Notatu denique dignum, quod omnes, qui belli cunicula ad Reip. fundamenta evertenda adhibuerunt, hos plerunque ruina oppressit. Sic factionum vigor in Gallia extitit caussa omnium malorum hisce postremis temporibus, ac florentissimum regnum fere ad finem periodi perduxit. Hoc scelus impium, pietatis zelo palliabant rebelles. *Rex Navarra in epistol. ad Ordin. Galliæ. Auctor des moyens & abus du Papa Six.* V. Armis, vi, dolo & proditione aggrediuntur, quod verbo Dei, Spiritus potentia, mansuetudine, humanitate esset peragendum. *ut ex Invictiss. Imperatoris Caroli* V, *proœm. constitut. criminal. §. 7. patet; de quo supra, thes. 26, & alibi, dictum.*

Vnde aurea bulla, *cap.* 15, reprobat, irrita pronunciat, & condemnat, omnia illicita conventicula, conspirationes, colligationes & confœderationes, quas ipsæ civitates, vel alii

subditi, prætextu parentelæ, receptionis in cives, vel cuiuscunque alterius coloris, absque dominorum auctoritate, iisque nominatim non exceptis, faciunt & ineunt. Sicuti præterito sæculo conspiratio rusticorum fuit. *Vide recess. Imp. de ann.* 1526, *& ann.* 1529. *Sleyd. lib.* 4, *& seqq.* Tum etiam omnes subditorum & inferiorum colligationes illicitæ & prohibitæ præsumuntur. *in Const. pac. publ. de ann.* 1548. *l.* 1. *& 2. ff de colleg. l.* 1. *&* 2 *C. de sedit.* Subditi igitur absque Dominorum auctoritate nec conventicula celebrare, nec colligationes confæderationesve inire queunt. *l.* 15. *C. de Episc. l.* 5. *C. de his qui ad Eccles.* Lauderius, *de confœd.* 9, 20; Barones, inquit, vel civitates, si faciunt legem absque principis auctoritate, non valent tales conventiones. *Farinac. in pract. crimin. q.* 113, *n.* 35. *Vide tractatus des Landfriedens, de ann.* 1490; *ubi* Imperatores promittunt, se omnes illicitas subditorum, nobilium & populi confœderationes, conspirationes, & seditiones contra Electores, principes, & alios initas, sublaturos & abolituros esse. Nihilominus ipsa aurea bulla, *d. c.* 15, confæderationes admittit, sed iustas, æquas, & legitimas; maxime quas Principes, civitates, & alii, pro generali pro-

provinciarum pace & quiete, inter se firmarunt. Eas enim suæ declarationi specialiter reservans, in suo vigore relinquit. Inde patet Politicorum nonnullorum inanis tortura, quando volunt, quod in universum fœdera sint evitanda, quum de illicitis quidem sine dubio verum sit; de licitis haut perinde. quos ob id non immerito Arumæus refutat. *in discurs. acad.* 28, *de iur. pupbl. th.* 33, *& seqq. Vide Buxdorf. diss. ad. aur. bul. c.* 15. *Quid proprie licitum & illicitum, vide Norderm. in disp. de iur. princ. th.* 74, *per. tot.* Fœdus autem licitum & legitimum quid sit, in superiori capite dictum est; & potissimum quoque ex fine apparet, ad quem in pactione sua destinantur. Nam si respiciant publicam regni aut Reipubl. salutem, patriæ, libertatis subditorumque conservationem, defensionem licitam; iudicantur licita & legitima. *Hortled. in discurs. ad Sleyd. th.* 24. *ubi plures allegat Dd. Gold. in pol. Imper. part.* 31. *fol.* 1374. Mynsingerus *Cent. 6. Obs.* 2. *Ubi inter alia* scribit, quod in Camera imperiali, 1553, fœdus inter Episcopos Wurtzburg. & Bamberg ac civitatem Norimberg. adversus Albertum Marchionem Brandeburg. ex hac caussa & ratione pro licito iudicatum fuerit,

licet

licet prædictus Marchio hoc ipsum fœdus tanquam illicitam conspirationem contra se factam in Camera graviter impugnasset.

Ex licitis iterum varia & diversa constituuntur genera. Aut enim vel ratione caussæ consideratur; vel ratione temporis. Ratione caussæ aliud est simplex, aliud compositum. Simplex est , quod unicam tantum separatim intendit caussam. Atque hoc aut est defensivum, aut commerciorum. Fœdus defensionis est, quod contrahitur propter mutua auxilia & succursum præstandum. Fœdus hoc iterum ratione contrahentium , *iuxta Proculum, in lib. 7, ff. de captiv. & postlim. reverſ.*, est vel par, vel impar. Par fœdus , *iuxta Keckerm. syst. pol. lib.* 1, *p.* 390, vocatur quando fœderati sunt æque pares, vel pene æquales. Impar vero fœdus est, quo altera pars confœderatorum dignitate vel potentia est superior, altera inferior. Ita etiam P. Faber, 1. *semestr. c.* 7, talem quidem approbat distinctionem fœderis ; sed tamen maxime ad vires potentiæ respicit, & conditiones, quæ unice in fœdere considerandæ sunt ; quando inde fœdus vel æquale aut inæquale conficit. Æquale censetur , quum una Respubl. ab altera confœderata tantum

rum expectat, quantum se ei praestituram in auxilio promisit. Quale foedus initur inter Respubl. bonis & viribus aequales. Estque hoc foedus iterum in eadem re, vel in consimili aequipollente, ut quum una Respubl. defensionem, altera pecuniam & commeatuum subministrationem in eadem paritate promittit. Foedus inaequale dicitur, quum non tantum, quantum ab una parte promissum est, ab altera expectatur. quae foedera ineuntur ab iis plerunque Rebuspubl. quae viribus & bonis sunt inaequales. In foedere impari aliquid subiectionis & deditionis deprehendi, putat Erenb. *lib.* 1, *foed.c.* 4, *n.* 3. Verum quum hoc contra naturam foederis sit proprie ita dicti, non potest id ita simpliciter accipi. Etenim confoederatorum ea est conditio, ut ab omni subiectione in hoc sint exempti, & non nisi socii aut collegae habeantur, quamvis viribus sint impares. Proinde quota pars contributionis ita instituitur, ut proportio vera ad scopum quadret. Si vero subiectio aut servitus submisceatur, tunc naturam foederis proprie dicti amittit, & in aliam speciem regiminis commigrat, nec amplius foedus appellari meretur; *ut supra monuimus.* Tunc enim exurgit illud improprium foedus,

fædus, clientelare quod ICti dicere solent, quod inter patronos, sive protectores, ac defensores, & eorum clientes, erigitur. Germanice *Schutz-herrn*, & *Schutz verwvante*. Atque hoc propterea omnium periculosissimum putatur, quum patroni tales facile dominí formam inducere possint, nisi bene accurateque libertati caveatur. *Bod. lib.* 5, *de Rep. c.* 6, *n.* 584. Quamvis vero inter subditos & clientes magna sit differentia, & magnum in controversiis subiectionum adferat momentum; tamen tam clientes quam subditi & vasalli fideles nominantur à principibus; quod hac formula stricte observatur, *Vnsere liebe getrevve.*

Fædus commerciorum est, quando sanciuntur fædera in negociationis commercio, ut nempe omnes, qui in eo fædere continentur, ultro citroque ius commeandi & res varias transportandi habeant. Velut eiusmodi fædus Hansæ Teutonicæ habent in aliis regnis, ubi ipsorum emporia visuntur; *de quibus inferius*. Belgæ quoque hodie simile colunt cum Turca, & Venetianis.

Tantum de fædere simplici. Compositum autem fædus, quod ex defensione & commerciis simul constat, dicitur, quando sancitur tum ad præstanda

ea,

ea, quæ mutuum exigunt subsidium aut auxilium, tum etiam ad commercia libere exercenda inter confæderatos. Tale est fœdus celeberrimum hodie Hanseaticum: *de quo in sequenti tractatu speciali agetur.*

Tantum de fœderibus ex ratione caussæ sumptis. Ratione temporis, fœdus iterum duplex est. Aliud enim vel indefinite componitur; & est perpetuum: aliud temporarium; quod ad certum statumque tempus contrahitur. Perpetua vero tam diu durant, quamdiu gentis & Reipubl. nomen erit. *Kirch. de Rep. disp. 17, lit. b.* Iis tamen opus est renovatione, ne temporis diuturnitate & reticentia amicitiæ refrigescant. *Bod. d. l. n. 615.* Temporaria fœdera aut sunt absolute sumpta, aut conditionata. Absolute sumpta dicuntur reciproca, quod quisque sociorum caussam communem pro sua fovet; & quæ uni infertur iniuria aut vis, quod ea quoque alteri illata videatur: unde omnes quasi unam repræsentant personam. Conditionatum vero iterum est duplex: Aut enim ad certum denominatum tempus extenditur; ut eo elapso, etiam fœdus expiraverit: Aut ad unius partis è vita excessum statum vigorem suum amittit.

Vt autem fœdera hæc rite sibi constare possint, eorum requisita attente observanda sunt. Quorum primum est, ut utrinque status sint liberi, qui iure regali id perficiant, & propterea inter sese maneant socii & collegæ, nec ullam agnoscant unquam iurisdictionem alicuius in sese; quæ ipsum alias statim subvertit fœderis fundamentum. Deinde ut caussam communem in solida amicitiæ cultura & mutua animorum coniunctione radicatam foveant; parergως autem utilitatem respiciant. Alias, si utilitas in potiori habeatur cura, (quæ tunc in caussa erit, ut nihil ex fide & amore mutuo fieri possit;) inverso modo omnia procedent, & suo carebit res successu. Tertio, ut gentium, & iure civili, constitutionibus etiam Imperii, licitum, ac ita iure validum sit. Quarto; Sed antequam quis ad fœdera procedat, necessum est, ut intime & integre conditionem atque affectionem eius Reipublicæ, cum qua alter contrahere volet, noscat; ne malum pro bono sibi conciliet. Quinto; Nemo debet facilis aut præceps esse in contrahendo fœdere; Siquidem nihil promptius aut magis obviũ, quam ut hac ratione facillime quis alienorum se peccatorum faciat participem, unde alienas quoque in se

con-

contrahat pœnas. Sexto, Cum manifeste impiis, aut qui in damnis hærent & calamitatibus, quas ex proæresi sibi crearunt, dubia sunt & periculosa fœdera. Septimo; Periculosa & dubia esse fœdera cum nimis remotis, est quidem verum; sed nolle nimis miseris & afflictis, aut valde periclitantibus, quidquam auxilii præstare, inhumanum, & multo magis inchristianum est. *Besold. pol. lib. 2, c. 6, num. 16.* Attamen quomodo cum illis in fœderis vinculo sit coëundum, nisi subsit commune periculum, magnæ est considerationis, si nullus inde fructus salutis expectari queat. Octavo; Qui utilitatem & commodum proprium ante omnia urgent, eorum fœdus semper tibi sit suspectum. Nono; Priusquam fœdus ineatur, ponderanda sunt intentio, potentia anteacta, similitudo morum, ingenium, & indoles eorum, cum quibus fœdus pacifcendum est, ne in leoninam incidas societatem. Decimo, Fœdera sint temporaria primitus. Vnde & ea, quæ conditionem primæ violationis & vacillationis adiectam habent, præsertim inter eos, qui forte pares sunt, præ reliquis accéptabilia apparent. Proinde, undecimo, quisque id primum dispiciat, ut libertatē illæsam contineat &

conservet, nec ulla in re indefinite in longum tempus consentiat. Duodecimo; Quum fallax sit mortalium fides & lubrica, in primis autem eorum quibus Deus cum verbo suo ludibrio est; nihil tutius erit, quam, si obsides aut pignora vel fideiussio aut tale quid intercedat securitatis caussa. Decimotertio; Caveatur, ne patroni clientum arces vel oppida præsidio militari teneant. Decimoquarto; Periculosum etiam est, impotenti potentem iungi; quoniam occasione & prætextu fœderis impotens facile poterit à nimis præpotenti penitus opprimi, ut hac occasione amici sui fiat servus. Decimoquinto; In fœderibus æternis sæpius fiat renovatio, ut incommoda & futura mala possint præcaveri, animorumque resuscitetur fervida coniunctio. Decimosexto; Dehinc fœdera, cum populo libero quæ fiunt, magis firma esse quam quæ cum Principibus ineuntur, non incompte autumat Machiavellus, 1, *Com.* 59. & Polybius, *lib.* 11; quum (*ut ibi Aratus loquitur*) Reges à natura suis utilitatibus amicitias & inimicitias metientes, viliorem statum quemcunque facile contemptui habeant, & servilem præ suis dignitatibus putent. *Besol. d.l. pol.* 2, *cap.* 5, *num.* 17. Decimoseptimo denique;

que; In fæderibus constituendis nihil æque necessarium est, quam ut director aliquis detur & præses, tum quoque arbitri controversiarum, sed absque iurisdictione, ut socii manere possint.

CAP. XIII.

De iis, qui fœdera icere possint, & cum quibus fœdus ineundum.

LIcet fæderis coniunctio maxime naturalis sit; ceu in coniugii effigie & specimine id manifestum est: tamen in ius regale id ita abscessit penitus, ut in summitate & culmine regiæ maiestatis non ultimum promereatur locum, sed κυρίως Imperatori propter absolutam libertatem potestatis adscribatur. *Nov.* 105. *pr. Ereub.* 1, *de fæd.* 2, *num.*29. *Peregr. de iure fisci, tit.* 1, *num.* 15. In quo iusta etiam caussa fæderis contrahendi semper præsumitur. *Gail.* 1, *de pac. publ.*4. *Alb. Gent.* 1, *de iure b. ll.* 3, *f.* 31. Vnde, ex huius concessione, expressa aut tacita præscriptione, ius hoc competere Electoribus & reliquis imperii membris, patet. *Zas. lib.* 2, *cons.* 1. *Ereub. lib.* 1, *fæd. cap.* 2, *n.* 228. & *Dd.*

 com-

communiter ad l.7, ff. de captiv. & postlim. rev. Born. de iur. Mas. c. 25. Besol. disp. 6, pol. th. 6. Velut etiam civitatibus Imperii, ius regale habentibus, id liberum est. *Gail. 1, de pac. publ. c. 16, n. 14. Erenb. 1, de fœd. c. 4, n. 12. & lib. 2, c. 1, n. 35. Mynf. 6, obs. 2. Ord. Cam. p. 2, th. 9.* At civitates illas, quæ loco privatorum habentur, & aut negligentia aut violentia iura adeo libertatis suæ penitus amiserunt, fœdera illicite contrahere, iuxta constitutiones Imperii, omnium prope est sententia. *arg. l. 1, ff. de senat. Bod. 1, de Rep. 7. n. 77. Thol. de Rep lib. 23, c 3, num 8. Kirch. disp. 14, de Rep. th. 1. Clap. 1, de arc. Rer. 13, in fin.* quamvis cautio maxima adhibenda sit, ut postea patebit. Interim tamen heic ingens quæstio de reliquis Imperii membris agitatur & controvertitur acriter: Num Principibus & civitatibus permissum sit, sine consensu Imperatoris inire fœdera? Ubi Dd. id maxime licitum affirmant, modo non quid fiat in præiudicium Imperii aut Reipubl. communis; sed potius omne molimen paci publicæ & conservationi eius destinatum sit. *Menoch. lib. 1, cons. 32. num. 3. Erenb. 2, de fœd. 2, fol. 192.* Velut etiam id *supra ex aur. bull. tit. 15, probatum:* constat, quod fœdera inde licita maxime dicantur, quia

quia id continent, quod Reipubl. nullum damnum gignat. Ideoque recte sentit heic Bodinus, 1, *de Rep.* c. 7, quod summum Imperii caput & superior quivis ipso effectu ab omni infestatione tacite exceptus iure ipso intelligatur; licet non expresse in confœderationis autographo nominatus sit. Tametsi, *cum speculo Sax, lib.* 2, *art.* 1, potius cura adhibenda sit ut rite nomina exprimantur. Velut hoc accurate observatum est à confœderatis Hanseaticis, tam in communi corporis fœdere, quam etiam reliquis particularioribus, & qui ab iis dependent, *ut in sequentibus apparebit.* Similiter quoque excipiendi sunt nati & confœderati Cæsaris; qui non offendendi; quum alias, si hi offendantur, crimen Maiestatis committi putet. *Menoch. cons.* 99, *n.* 37. *Bod.* 5, *de Republ.* 6. *Erenb.* 2, *de fœd.* 2, *f.* 194. *& lib.* 1, *c.* 3, *n.* 9. At ut eo melius in officii sui ratione contineantur omnes, solet tale quid in transactionibus publicis & quavis compositione belli observari, ut simul quilibet status singulariter se obliget, quod nullum fœdus contra Imperatoris, natorum eius, & reliquorum statuum salutem atque commodum inire velit. Exemplum est in Magdeburgensiũ banni absolutione & re-

ceptione aut reconciliatione cum Imperatore Ferdinando I, de anno 1551, die 9, Novembris, *artic. 2, capitulationis*, ubi non tantum renunciarunt omnibus confœderationibus adversis, sed etiam promiserunt, quod nullum unquam fœdus sub quocunque prætextu aut specie inire velint, nisi prius S. Cæs. Maiestas, reliqua membra Imperii & Status, utraque domus Austriaca & Burgundica, & cæteri Imperatoris Ducatus atque Provinciæ expressis verbis excepti sint. *Merkel. de obsid. Mag. pag. 2, lit. O.* Imo generalis est conclusio, quod fœdera contra superiorem regulariter nullo iure fiant. *Quetta, consil. 6.* quum alias fœdus eiusmodi per se sit invalidum & nullius efficaciæ. *Erenb. lib. 1, de fœd. cap. 2, n. 235.* Nihilominus ex antiquissimo libertatis iure, *quod in superiori libro satis explicavimus*, privilegioque fortitudinis, concessum esse videtur Romano-Germanici Imperii membris, ut sui iuris, pacis publicæ, libertatisque communis caussa, vel inter se, vel cum exteris fœdus ineant. *Aur bul. tit. 15. Rec. Imp. anno* 1495, *§. Auch sollen. Clut. fasc. th. 7. Besold. lib. 2, pol. c. 6, n. 9. Kønig. pol. par. 1, cap. 5. n. 67.* Verum est, *uti recte observavit Besold. in discurs. de civit. lib. Imperii*, quod in historia Germanica nihil

nihil frequentius occurrat, quam fœdera Principum & civitatum. Vnde satis manifeste constat, quam non tantum studiosi fuerint libertatis, sed quod etiam illis conditio status minus stricta fuerit; præsertim Saxonum generosior animus extitit: qui odio habuit extremo iugum illiberale servitutis: Et quamvis ius confœderationis Dd. libenter membris Imperii iustis attribuant; tamen inventi sunt hoc potissimum tempore, qui civitatibus aliquot Hanseaticis mixti status novam intentarint litem, & non dubitarint, ipsum quoque Hanseaticum corpus nonnihil atrocius convellere, idque culpare alicuius conspirationis quum tales civitates in complexu suo contineat, quibus ius confœderationis non competat: Imo eousque audent adscendere, ut antiquissimo & celeberrimo huic fœderi titulum conspirationis affricare non dubitent. Quod haud obscure quidem, quamvis perplexæ loquelæ studens, ille Erenb. *de fœd. lib.* 1, *c.* 2, *n.* 44, innuit. Quem non incongrue Keckermannus perstringit *in curs. ph. disp.* 33, *q.* 18, *p.* 688. Ibi deinde subiungit aliquid, inquit, quod & periculosum valde dictu scriptuque est, & tale omnino, quod valde optem ab isto viro vel non scriptum, vel maiori-

bus argumentis dedisse evictum. Accusat enim Hanseaticas civitates conspirationis. &c.

Quod ille quasi oblique tangere voluit; id sane aliquis anonymus ab aulicis G. subordinatus non sine magnis & acerbissimis protulit iniuriis. Scriptum vero illud quod sub persona illustri eiusque prodiit tegmine, pasquillo non est absimile; adeo refertum scatet passim calumniis & maledicentiis. Etiam ipsum nomen libelli quo *flabellum muscarum*, sive *Fliegenvvedel*, inscribitur, satis acrem ignominiam Aristarchici & Archilochici stili redolet, & admodum vehementem calamum repræsentet. Si quem temporis illius utcunque elapsi cura non pænitet & absque scandalo quid censere se forte posse arbitratur, cognoscat illud scriptum, & conferat cum eo locos aliquot *in secunda repartitione actorum. Brunsvic. Historiæ; in primis. Examen illustre personæ illustris. pag.* 77, 161, 199, 286, 350; *& Refutationem defensionalem Brunsv. p.* 1158, 1195, 1201, 1205, 1217, 1223, 1239, 1252, *& seqq.* 1306, 1363, 1484, 1448, 1674, *&c.* Alias quoque materiam hanc ubique sparsam talibus in actis inveniet. Auctori anonymo, qui tamen *in aliis*, *& præsertim in Retorsione contra Brunsv.* non

non adeo incognitus vult videri, calculum suum satis importune addit Knich. *in velitatione apolog item in Encyclop. c.10,n. 196, & seqq. Et Erenb.d. n.* 44. Sed recte non, respondet Dauthius, quod materia talis Rerumpubl. earum non admodum cognita fuerit multis. Aliud ergo, *inquit Besol. in pol. lib.* 2, *c.* 6, *n.* 10, respondendum esse probabile quibusdam videtur, de civitatibus, quas mixti vocat status. *Brunsv. disp. d. iur. univers. th.* 17. *Gail.* 2, *obs.* 54, *num.* 10. Idque posse probare, aiunt, celebre civitatum Hanseaticarum, maritimarum, & aliarum Teutonicarum fædus; cui cohæret fædus civitatum Vandalicarum. Non ergo ferendum *(ita pergit Besol. d. l. num.* 11, *)* esse videtur, quod scribit VVarem. Erenb. 1, *de fœd.* 2, *num.* 44; si penitius examinaverimus huius fæderis naturam, vix negari posse, quin sapiat (quoad nonnullas civitates) specimen coniurationis: quum multæ civitates eo comprehendantur aliorum imperio subiectæ. Ast huic adsertioni plusquam sufficienter respondet unitarum civitatum Hanseaticarum necessaria responsio apologetica de *dato Lubeck.* 24, *Aprilis*, *ann.* 1609. *Adde Bets. tract. de famil. fol.* 53. *Bart. Musculi tract. d. confrat. th.* 15. *Clut. paradox.*
 th. 8.

th. 8. *Aruma. in discurs. 6, ad aur. bull. concl. 9, fol. 262, & seqq. Matth. Steph. lib. 2, de iurisd. p. 2, c. 4, num. 4. Hieron. disp. ult. th. 3. pol. ad lit. 6. Cam. disp. 5, de Reg. th. 103. Thesoro pol. part. 3. Lovis Serv. tom. 2, plaid. 11, fol. 299. Stuck disp. Inst. in exeg. iurisd. concl. 7, fol. 527, & seqq. Confer. Gilm. in symphor p. 1, th. 2, de reconv. vot. 1, in caus. Arch. Mog. contra Erfurt. f. 90, n. 97. Ruland. de commiss. p. 2, lib. 5, c. 4, n* 47. Tum, si ad extrema recurratur, multa vetustas receptionis non tantum excusat, sed etiam patientia superiorum & approbatio publica omnes culpationes tollit, quæ tanto cum fervore *in actis Brunsv.* urgentur *passim, ceu fit quoque in Repartitione tertia pag.* 342, 407, 454, 457, 460, 586, 655, 853, 854, 863, 864, 1174, 1167, 1200, 1201, *& seqq.* 1207, 1225, 1232, 1292, *&c.* Consensus enim tacitus etiam supplet aliquid pro decreto. *Bald. l. fin. C. si maior. fact.* Ceu etiam consensus partium facit perverti ordinem iuris, *gl. c. cum olim. de caus. poss. & propr.* Et facere facto plus est quam verbo. *Anch. cons.* 173, *num.* 5. Vti facere dicitur, qui, cum possit, non prohibet, *l. adigere. in princ. ubi gl. ff. de iur. patron. l. quid ergo. ff. de his qui inf. not.* Consensus enim facti perdit ius suum. *Bald. l. si pater* 10. *C. de inst. & subst.*

Tum,

Tum, pati idem est quod facere. *l. 3, §. dare ff. de usufr.* Ac, velut patientia est actus successivus, *Zas. l. divort. num. 8. ff. solut. matri.)* ita patientia longa superioris habet vim privilegii quod sibi inferior acquisivit iuste. *Bal. l. 2, C. quae sit long. consuet.* Patientia quippe facit praesumi contractum. *Cast. cons. 161.* Imo patientia habetur pro praecepto. *l. liberorum ff. de infam. aut mandato. l. qui patitur. ff. Mandat.* Sicut & patientia taciturnitate absque ulla exceptione consensum importat, *Dd. l. si filius C. de pet. har.* quum sit ratihibitio. *C. fin. de iureiurand. lib. 6.* Vnde tacens & sciens rem suam praescribi, videtur praesumptionem confirmare. *Dd. c. auditis, de prascri.* Confirmationis autem quanta vis sit, id *l. legem obvenire. ff. de V. sig.* satis explicatur; quum confirmans dare quid dicatur; uti & confirmatio vim decreti habeat. *Bald. l. quacunque vel. 1. C. de bon. qua lib.* Namque illa supplet defectum solemnitatis, formae & personae. *Bald. l. fin. ff. de test. tut.* Sed de his alibi pluribus.

Nunc dispiciendum quoque est, cum quibus foedera licite & utiliter contrahantur. Bodinus, *lib. 5, de rep. c. 6, num. 579, & 589,* perquam docte quidem ea de re agit; velut etiam Althu-

thusius.*pol.c.*20.*f.*276,& Arumæus, *disc.*28,*acad. de iur.pub. th.* 42, *& seqq.* Sed longe sapientius ipse Iehova verbo suo diversis in locis commonet. Exod. 23,32.*&* 34,15.*Deut.*7,3.*&* 20,13. 1,*Reg.*20,36,42. Aut enim cum amicis,aut cum hostibus,aut cum iis, qui nec amici nec hostes aperti sunt, nobis res est; ubi certe magna opus est circumspectione. Nec minus & id considerandum venit, quod aut Christiani sint Principes sive Respublicæ, aut à Christianismo alieni. Vtrobique nec hoc negligendum, quæ potentia & fortunæ commoditas, simulque animi dotes adsint. Potentes enim quidem sunt quærendi securitatis maioris caussa; verum sæpenumero in confœderatis prudentia potius & virtus quā opum, & divitiarum cumulus desideratur. Quid enim prodest, si opem in opibus frustra requiras? *Vide Lips. lib.* 1, *de magnit. Rom. Imp. c.*3. Sed & ab egenis, præter condolentiam communem, quam loco subsidii tibi persolvant, interim te domum cum inani responso amandantes, nihil adiumenti in rebus adversis, solatii parum accipies: qualium rerum ipse spectator & auditor non semel fui. Priusquam ergo ad negotiorum communitatem deveniatur, cum quibus-

aam

nam tibi res sit futura, diligenter ponderato. Maxime quoque periculosa sunt fœdera, quæ cum iis ineuntur, qui sub diversa politia & sub diverso vivunt climate cæli. *Iun. p 2. q. pol.* 70. *Alth. c.*20,*pol.* Circa ethnicos & manifeste impios quid sit notandum, id supra monuimus: Habes certe, quod caveas. An vero Christianis cum Ethnicis contra Christianos fœdera contrahere licitum sit? Quis hoc suadeat, absque necessitate extrema? Non mihi hoc vendico. Imo Christiani nominis suavitatem omnino amittunt, & larvam diaboli induunt, quoties alter alterius spirat sanguinem. *Vide tamen Arum. d. disc.* 28,*th.*51. An autem consensus in religione requiratur in confœderatis, id est, An cum impiis vel infidelibus, ut Turcis, Saracenis, Tartaris & id genus aliis, licite fœdera contrahantur, admodum arduæ quæstionis res est. Iterum verbum Dei suam heic interponat decisionem. *Exod.*34, 12. *Iud.* 2,2. 2, *Paral* 16,7. *&* 18,31, *&* 20,37. *Nehem.* 13,23,25. *Ose.* 12, 1. Voi omnino hoc prohibetur. adeo ut etiam pœna affecti sint contra id delinquentes. 2, *Par.* 20, 37. *Iud.* 1, 24,27. *&* 3,5. 1, *Reg.* 20,36,41. Affirmat hoc tamen Bod. *d. c.*6,*n.*599. *&* 1, *de Rep.*7,*n.*27,*in fin.* Iun. *q. pol.*74,*fol.* 170.

170. Erenb. 1, *de fœd.* 2, *n.* 86, *& num.* 123, *&* 243. Kirch. *disp. pol.* 17, *cor.* 2. Quam difficilis autem ea res sit, id sat docte declarat Kecker. *pol. cap.* 24, *f.* 389. Hoen. *disp. ult. pol. th.* 5, *a.* Vide Arum. *d. disc.* 28, *th.* 53. & Schonb. *pol. lib.* 4, *c.* 36. qui omnino negativam statuit potiorem; quia serpunt vitia, & in proximum quemque transiliunt. *ex Exod.* 34, *Deut.* 7, *Amos.* 5, *Esa.* 31, *Iud.* 2, *Gen.* 43, *Matth.* 10, etiam pluribus hanc probat sententiam, quæ sane non exigua est aut levis censenda. Vide omnino Norderm. *de iur. prin. th.* 78. Eamdem pluribus quoque ex Celso Mancino *de iur. princ. lib.* 6, *c.* 17, deducit Konig. *in pol. par.* 1, *c.* 4, *n.* 84, *usque ad n.* 149. Sic & Besold. *in pol. lib.* 2, *c.* 5, *n.* 13. Cui subnectit quæstionem; An hæreticorum fugienda sint fœdera? Quis vero proprie est hæreticus? An ille, quem ita clamant opiniastri & habitualistæ? An ex constitutionibus humanis tam arduum negotium dependeat? An non omnis opinio hominis fallax? Sed ampla nimis est materia; quam alibi Deo volente, trutinabimus. Interim maneat sententia *Besoldi d. l. n.* 26. Nec minus difficillima & ea est quæstio. An quoque, si vicini duo Principes vel civitates potentes mutuis bellis se divexent, con-

consultum sit alteri eorum sese adsociare, aut plane ab iis abstinere? Neutralitas quam sit res periculosa, docet Li. C. 4, *pol.* 9, *n.* 49. Keck. *pol.* 31, *in fin.* Erenb. 1, *de fœd.* 1, *n.* 182, *&* *c.* 212. Clap. *de arc. Rerump.* 7. Alth. *c.* 20. Hoen *disp. pol. ult. th ult.* Quomodo vero in omnibus casibus se quis heic gerere possit, de eo singularem tractatum conscripsit Neumeyer de Ramsala; Vbi potissimas quæstiones, *cap.* 12, *&* 13, ponit de bello civili, & iis, qui ob religionem armis infestantur. In necessitate vero constitutio extrema suadent politici, ut in potentiæ viribus pares aut impares quis observet, & inter pares illum, qui optimæ sit naturæ & ingenii. *Lips. d. l.* At si de tyranno sit quæstio, an quis sibi non potius ab eo prorsus cavendum statuat? Quis ardentibus ignis flammis se contredat temere? *Cic.* 3, *offic.*

CAP. XIV.

De conditionibus fœderis, & modo contrahendi aut constituendi pactiones firmas.

PLusquam ampla & diffusa hæc est materia, & gravissimæ considératio-

derationis, cum quibus & quam caute fœdus incas; quæ hoc loco non plene explicari poterunt, præsertim si exempla declarationem illustrare deberent. Sed tamen quum conditiones & modus contrahendi, pactionesque fœderum constituendi, id satis expeditum enucleatumque reddant, tanquam sextum & septimum huius disquisitionis membrum, nunc paucis duo hæc examinando perlustrabimus. Interim bene observetur monitum Bodini, *de rep.lib.5.pag.932*, de differentia sponsionis, fœderis, pacti & pacis, ne quis in eorum confusionem temere incurrat. verum isthæc alibi accuratius explicabuntur.

Conditiones igitur id proprie exprimere debent, quod æquum, honestum, utile & possibile sit. Nam quum fœdus in mutuæ amicitiæ fundamento subsistat, pari iure & lege in fœdus atque in amicitiam venitur & descenditur. Proinde nunquam cum pietate aut ulla virtute politica pugnare debent; sed potius ad harum præsidium faciant; *ut recte ait Hœn.d. d.ult.th.29.* Sed è contra maximopere cavendum est; ne quis utilitatis & privati commodi, vindicandæ iniuriæ, aut alius leviusculæ caussæ gratia, vel respectu occulti honoris vani,

vani, ambitionis, voluptatis ludicræ, ludi locique gratia, vel securitatem in carnis mortalis brachio quærens, fœdus contrahat. Nisi enim ad Dei gloriam, proximi dilectionem, conscientiæ patriæque libertatem, subditorum salutem & conservationem respiciatur, & ut cælestis verbi maiestas aut stabiliatur aut amplificetur, is finem & effectum fœderis uti non considerat, sic quoque nec causam principiumve illius intelligit. Veluti ob dictas rationes fœdera improbata sunt omnino in rege Asa Iudæ. 2.*Chron*. 16, 7. Nam licet Asæ pietas admodum prædicetur alias in eo, quod fecerit quæ recta viderentur in oculis Iehovæ, sicut David pater ipsius; 1,*Reg*.15, 11; imo & animus eius integer fuerit erga Iehovam omnibus diebus suis; *v*. 14: tamen multiplex in eo, quod adeo temere, & cum profanissima prodigalitate profusioneque divitiarum sacrarum, adversus confratrem Regem Israëlitarum Baheschamum, cum Syriæ Rege Benhadado fœdus inierit, commisit peccatum. Caussam quidem iustam prætendere poterat, & talem, quæ rationem status, ut hodie loquimur, maxime concerneret; quoniam Baheschamus ipsi fortalitium ingens, Ramæ muniendæ caussa, ex adverso

opposuerat, ut regi regnique totius subditis omnem intercluderet commeatum: Nihilominus Chanani vates à Deo missus ipsi ad oculum demonstravit, in hac defectione à Iehova, proprii commodi respectu, gravissima cum peccata turpissime cumulavisset, non tantum Benhadadum ad diripiendum aliquot civitates Israëlitarum & totum tractum Cinnereth, ac totam terram Naphthali, concitando, sed etiam lapides ac ligna omnia, quæ ad muniendam Ramam magno laboris conatu Baheschamus eo convehi curarat, per subditos deportari mandando ad condendas urbes Beniaminitarum Gebahum & Mitzpam; ut ita in suum talia converteret lucrum. Quibus flagitiis etiam hoc crimen adiecit longe gravius, quod veritatem exprobrati lapsus noluerit agnoscere aut corrigere; sed potius è concepto in sanctum vatem odio, in carcerem Cippillum coniici iusserit; ut cœlesti huic viro id obtigeret, quod dici solet, *Veritas odium parit.* Abrahamus Patriarcha quidem olim quoque in fœderis pacto cum tribus fratribus Hanæro, Eschole & Mamræo vixit, quum ipsorum esset incola: Verumtamen illud amicitiæ mutuæ pactum in talem abusum neutiquam abripuit, sed vere reci-

reciprocum cum iisdem fœdus excoluit. Nam, quum ipsi annunciaretur, quod Cedor-lahomerus Rex Helami sive Persiæ, cum suis quatuor adsociatis regibus (qui expoliatum irruerant & expugnatum Regem, Berahum Sodomæum; cum tribus eius confœderatis, propter rebellionem & denegatam contributionem, quam ipsi tamen hucusque per duodecim annos præstiterant, agnatum suum Lothum cum facultatibus omnibus captivum abduxissent; ille confestim, re cognita, cum ministris suis & confæderatis, liberandi & eripiendi agnati caussa, arma quidem induit; sed non ea intentione, ut ullum inde sibi quæstum faceret, licet Rex Sodomæus liberali manu eum ipsi obferret, sed potius eñ in finem, ut proximi sui salutem etiam cum dispendio vitæ, absque proprii commodi respectu, rite recteque curaret. Abraham (*ait Teutonicus in commentario suo ad Gen. cap.* 38,) quum Ethnicos obrueret victoria sua, nihil ex bonis raptis sibi petebat; sed omnia Regi Sodomæo reddebat, quæcunq; illi eripuerant Ethnici, & solummodo zeloten agebat in Domino. Non ille arma induebat propter regiones & regna, sed ut liberaret fratrem suum ex manu hostium. Hæc certe vera erat zeloty-

pia, quam Iehova in eo urgebat. Non consurgebat, ut bellum propter terram aut civitatem occupandam subiret. Et quamvis obtineret talia, non tamen quidquam eorum sibi expetebat: sed re confecta, in suum locum pacificus revertebatur. Verba eius & promissio erga Iehovam sane notabilis est, *Gen.* 14, 22, 23, & 24. Sed ne quis putet, conatum hunc & factum hoc bellicum absque peccato fuisse, aut gravi aliqua caruisse culpa; certe miraculosam prorsus Iehova reconciliationis adhibuit misericordiam; & Abrahamum in ipso momento ex iræ regno in regnum gratiæ retraxit; mittendo Melchisedechum suum, qui panem & vinum, novæ promissionis & testamenti in Christo pignora offerret, ut illius benedictione in integrum restitueretur. Non certe Melchisedeck iste filius Noachi Sem fuit, ut Hebræorum fert interpretatio erronea; quam etiam ipsa epistola D. Pauli *ad Hebraeos cap.* 7, 3. satis evidenter declarando refutat, ubi scriptum est, fuisse hunc sine patre, sine matre, sine genealogia, sine initio & fine: quippe mysterium illud typicum efficaciter Spiritum Iehovæ in Christo repræsentat.

Quod idem Teutonicus *in d. l.* graphice depingit: Veluti enim heic in perso-

persona Melchisedeci ei sistere se voluit; ita quoque in triplici figura postea, quum ad ostium tentorii ibidem Abrahamus sederet, eidem apparuit in planitie Mamræi. Sed ita se habent Teutonici verba: Admodum mirifica est hæc Spiritus locutio in Mose, ubi dicit: Postquam reversus fuerat Abraham à cæde, quod tunc Rex Sodomæ in occursum eius egressus sit, & Melchisedec Rex Salem protulerit panem & vinum: qui fuerit Sacerdos Iehovæ altissimi, qui cælum terramque possidet: atque is benedixerit Abrahamo; cui etiam Abraham decimas persolverit ex omnibus. Licet alias in S. Scriptura de hoc Sacerdotio nihil inveniatur, tamen verissimum fuit, in figura Christi. Etenim Spiritus in alio loco ita de Christo testatur, quod sit Sacerdos in seculum secundum ordinem Melchisedeci. *Ps.* 110. 4. Ita plane typice, Spiritus Iehovæ figuram Christi proponit nobis apud Abrahamum, & vocat illum Regem Salem & Sacerdotem Dei altissimi, tanquam Sacerdotem salutis æternæ & Chrismatis, qualiter id ipsum in Sensuali lingua sonat. id est: Christus Abrahamo benedixit, & ipsi panem vinumque obtulit, tanquam carnem & sanguinem suum, & ipse Pontifex summus

est coram Deo, qui Abrahamum liberosque eius reconciliavit. Nam Abraham gladium iræ Dei contra Ethnicos gestaverat: Ideo iam Melchisedeck apparebat ei, atque benedicebat, ne gladius Turbæ illum deprehenderet; ac protenus ipsi panem & vinum, id est, cæleste ens, apponebat, quod in ipsum introducere cupiebat, ac in carnem & sanguinem transformare, ut ita Patris ira in fœdere hoc tanquam in typo vivido complanaretur. Etenim iste Sacerdos omnino verissime spiritualiter est accipiendus, &c. Sic Rex iste & Sacerdos, erat ille, de quo ipse prædicationem instituebat, qui cum eo fœdus hoc iniebat, quod æternus eius esset mansurus Pontifex summus, cui Abraham decimas, velut decimam proprietatem proprietatis humanæ (*id est, portam in Ternarium sanctum, ubi angeli & animæ exsuscitati & in essentia cœlesti corpore induti sunt; ut alibi, in lib. de 40. quæst. animæ, q. prima, circa finem,* idem docet) persolvebat, & Sacerdos simul panem ac vinum exhibebat, cum benedictione sua, tanquam amoris igne, videlicet Tinctura lucis, una cum essentia cælesti, ut Abrahamus in hoc pane & vino Tincturam lucis in ignita anima reciperet, & imago Dei in eodem redintegra-

tegraretur, quæ in Adamo cum fæmina disrupta erat. Inde Christus ipsi ceu fæminæ Tincturam reddebat Ens lucis, ut virilis & fæminea proprietas in unam rediret imaginem. Hæc ita Spiritus Iehovæ sub regio Sacerdote in Salem indicat nobis. Nam Esra, quum perdita Biblia in cognitione Spiritus Dei de novo Amanuensibus suis ad calamum dictaret, cuncta hæc aperte vidit: ideoque hæc ita Spiritus Iehovæ ponit. Ex quo satis dilucide perspicitur, quamadmodum Esra in effigie spiritus historiam Abraham conscripserit. Quippe tota historia de Abrahamo sub Christi persona præfiguratur, quum typum Christi demonstret. Hunc Sacerdotem de Salem, vidit tunc Abraham in spiritu. Sic etiam, quoties Abraham sacrificabat, adstabat ipsi hic Sacerdos in sacrificio, & sacrificabat Deo: quia mundum sacrificio reconciliare Patri debebat. Inde erat Sacerdos Dei. &c. Quanta igitur mysteria sub paucissimis illis lateant verbis sacræ Scripturæ, ex his satis patet, quod & exinde constat, quoniam Abraham non tam in pietate & sanctitate debita, quam sub regno iræ Dei, tantum perfecerit actum bellicum; non inquam, in amore Iehovæ, cui per dulcissimum & sanctissimum ministerium Christi

prius eum reconciliari & restitui oportuit, quam Deo se gratum exhibere filium denuo posset. Quapropter non ita leviter de fœdere & armis Abrahami iudicandum est, ceu vulgus interpretum id in vili æstimio habere, & suas enormitates atque crudelia vitia hoc exemplo palliare solet, qui putat, hoc facto Abrahami multa magna & dura facinora excusari posse: quum tamen Christus in persona Melchisedeci, Sacerdotis alicuius sancti, cælitus ei comparere, & suo corporis & sanguinis testamento aut sacrificio Patri eum reconciliare coactus fuerit, etiamsi Abraham ex amore agnati & eius liberationis bellum hoc subierit.

Sed ad conditiones fœderis redimus; quas diximus in quatuor illis proprietatibus consistere. Fœdus enim omne sive in eadē re, sive in simili conficiatur, utrobique suam requirit honestatem, æqualitatem, utilitatē, & possibilitatem; alias & fructu & effectu carebit suo. Ideoque inæqualitates, quantum fieri potest, in consarcinandis conditionibus evitentur, & omnium maxime illud dispiciendum est, quomodo præcaveatur quicquid speciem subiectionis inducere queat. Velut supra diximus, quod inæqualitas potissimam

mum ex clientelari, tributario & deditio fædere, improprie ita dicto, exoriatur. Vbi summæ certe adhibendæ sunt cautelæ, ne iurisdictioni quis ac potentiæ suæ præiudicium aliquod creet in ullo actu aut negligentiæ culpa; præsertim quum ius protectionis primum plerumque subministret gradum iis ad iurisdictionem adquirendam, qui in finibus extendendis & propagandis perpetuo sunt occupati.

Quæritur heic, si quis ex alterius iurisdictione & territorio sit eiectus, aut relegatus, an ille in confæderati regionem commigrare queat, aut recipi ibi possit? Affirmativam statuit Menochius, nisi expressis hoc pactis cautum sit, ne alterius ob maleficia relegatum accipiat. *Men. 1, de arbit. Iud. q. 100, n. 6, & seqq. Aruma, de iur. publ. disc. 28, th. 67, & 68.*

Hactenus de conditionibus considerandis, sequitur nunc de modo iungendi fædera. Quis est inter prudentes politicos, qui ignoret, fædera diuturna salutaria esse non posse, si fiducia virium & potentiæ propriæ ac fœderum spe, non necessaria suspiciantur; si dispares sint confæderati; si non unum & solum publicum, sed privata sub prætextu publici quæsierint? Si ullo unquam seculo in usu hoc pessimum

fuit defraudationis & depeculationis studium, certe hoc tempore quam maxime apud omnes prope viget atque floret. Etenim ipse vidi & audivi sæpius, non absque dolore, quomodo sub prætextu pietatis & religionis quamplurimi ex nomine sancto boni publici sibi non tantum commercium confecerint, sed etiam amicis integerrimis, qui hisce blandimentis speciosis se nimium credulos exposuerunt, extremas consarcinarint calamitates. Quod subtilissimi, præ aliis id factitare solent, quo videlicet nuspiam verum candorem demonstrare iuxta tenorem concepti fœderis cogantur, aut cogi queant. Ideoque ambigua verba maxime enucleare discunt, & generali schemate omnia contegunt. Verum, qui acutioribus rem intueri oculis cupiunt, talibusque negotiis arduis destinati sunt, duo heic ante omnia bene dispiciunt. Quorum primum est, ut res de quibus tractaturi sunt, prius recte disponant, casusque eius speciales cum circumstantiis dilucide depingant, prout ipsa rei necessitas requirit: & ut omnia scriptis publicis concipiantur, inque iis clare ac discerte exprimatur, cum qua persona, corpore, populove communitas sit instituenda. Deinde, ut ambiguitates & captiunculæ in

læ in generali forma loquendi evitentur, & omnia claris, perspicuis, apertis, & expressis verbis concipiantur; ne iusti iniustive specie, periurio latebra decipiendique occasio quæratur. *Bod. lib. 5, de rep c. 6, n.* 594. Quum enim tantæ sint hominum fraudes, *dicente eodem d. l. n.* 607, tot in mentibus latebræ, tantique recessus, ut fidei violandæ occasiones etiam ex rebus quibusque levissimis quærantur; formulæ fæderum erunt caute conscribendæ, ut, quicquid non sit in formula, illud neque sit in fædere & reipsa. *Arum. de iur publ. disc.* 29, *th.* 80. Quanquam perfidia nemini, perfidiæ latebras quærenti, deesse possit, siquis in eum crudelis impudentiæ rigorem inciderit, ut nihil recte dictum aut factum censere velit, quod cum fortuna in proprii commodi studio non conspiret. Crudelis enim talis astutia triplex sibi ut plurimũ consuere solet fraudis palliũ.

Sunt primo, qui manifeste perfidiam committere non verentur, dum sententiæ suæ malitiosam interpretationem affingunt. Quale exemplum de Solymanno Turcarum. Imp. & Abraimo Bassa refert Bod. *lib.* 5, *c.* 6, qui nihilominus Bassam eo tempore, quo dormiret, necari iussit, licet iureiurando ante confirmasset, quod non esset

effet mortem illi illaturus, dum viveret. At poftea mentem hac interpretatione explicavit, quod dormientes non pro vivis fed defunctis habeantur. Quale exemplum etiam nuper retulit vir integræ famæ, qui mediator fuerat inter milites præfidiarios & magiftratum fat nōtæ Reipublicæ, quum milites propter defectum falarii, priufquam folutum effet debitum, ulterius obligationem fequi recufaffent. Magiftratus vero quum tandem poft multas obligationes promitteret folutionem, fimul hanc abnegationem officii pro fpecie rebellionis aut feditionis allegare voluit, ut, foluta mercede, fub prætextu criminis admiffi, ultimo eos afficeret fupplicio. Hoc audito, noluerunt milites quidquam ifto nomine accipere, priufquam condonatione facta penitus effent reconciliati fuperioribus. Quod itidem fub æquivocatione quidem illis fuit promiffum; & tali conditione, ut accepta folutione, fe fifterent in territorio magiftratibus: ubi concluferant, quod principales eos, qui folutionem petierant, è medio tollere vellent. Sed hanc fraudem quum Mediator ille perciperet, in faciem magiftratui illi contradixit, adiecitque, quod nollet in publica fide fallax deprehendi, quin ftatim militibus id detege-

tegeret, quum boni viri non sit, aliquid duplici proferre conscientia, aut tali æquivocatione ludere; nedum quod hoc boni magistratus indicium esse possit, cui omnis fidei concredita est custodia. Quo verbo in pudorem conjecit singulos adsessores, & obtinuit integritate sua privata, ut etiam publica fides illius magistratus, salva perstaret. Simile exemplum ante triennium ipse vidi, quum inter Principem & civitatem quandam, P. sub fidei certique silentii juramento, pacta constituerentur æqua secreto modo; quæ non tantum propalavit magistratus commodo suo studens, sed etiam cum damno alterius penitus negocium subvertit; prætendens, rebus sic stantibus id ita esse intelligendum, &c. Quum eiusmodi diræ Sophisticationes passim in usu fuerint, adagiis aliquot, de Phœnicum pactis, Thessalorum commentis, pacto Locrensi, & commento Thracum, locus (proh dolor) factus est. fraudesne sint? *Vid. Erasm. in chil. t. t. de inconstantia. &c.* Preclaræ certe interpretandi rationes, ex Diaboli schola haustæ. *Arum. de iur publ. disc.* 28, *th.* 82.

Sunt alii secundo, qui non tantum verba, sed & syllabas aucupari noscunt. Ceu de Ludovico V. Reg. Franciæ historia est, quod Ludovicum Luxebur-

xeburgensem, magistrum militum, sub verbo hoc, Se capitis tanti viri egere plurimum, ad capitale supplicium abripere studuerit. *Cominaeus de reb. Gall, Bod. d. l. num.* 607. Simile quoque in Sleydano *lib.* 19. legitur exemplum de incarceratione Landgravii Hassiae.

Tertio, sunt etiam alii, qui veteratorie, & nimis callida iuris interpretatione fidem fallere non dubitant, pacemque violari negant. Vt, si quis pactus sit, ne offenderetur, & tamen furto aut alio velamine criminis res possit auferri &c. *Arum ibid. th.* 83. Velut etiam de Legato Romanorum, qui cum Antiocho de divisione navium egerat, exemplum Bod. *d. l.* Ita fidei subversio quavis sophisticatione facile comminisci potest, si verborum perplexitates non rite explicentur.

Proinde modus prope omnis in fide consistit, quae etiam fundamentalem formam exhibet confoederationis contractui. Perniciosior hostis non est, quam qui sub specie amici duplex est inque verbis alius apparet ac in corde sepultum tenet. At fides bona non patitur hanc; sed verba rotunda exigit cum effectu, quem nec utilitatis publicae nedum privati ratio ulla violare debet. Etenim, abrogata vel violata

fide,

fide, omnis inter homines societas concidit, quæ nec fœdere, nec ulla conditione paci potest recuperari. Ipsemet Reipubl. Princeps fiet omnium exul, qui erat omnium Præsul. *ut loquitur Bald. in l. Princeps. ff. de ll.* Proinde Saxonum is mos fuit antiquus, ut quisque secundum promissa & verba obligatoria cogeretur strictissime vivere. Ac si quis vacillaret, eum non restes, non vicini tolerarunt. Aut enim excludebant talem ex omni consortio convivali, aut nemo ipsi propinabat. Vnde proverbium exortum, quod talem *de klapkanne verbey gehn muste*: quasi non esset dignus, qui cum honesto cœnaret, si fidem non servasset debite. Nec raro compellebantur ad obstagium præstandum. *Vid. Monach. de iurisd. part. 22, c. ult. Moll. in const. Sax. p. 2, tit. 22, & 3 semest. cap. 3, Kopp. q. 3,* Constantia & integritas hæc Saxonum in servanda fide adeo famosa olim reddita fuit, ut etiam ad exteros proverbii loco emanarit, & firmissimum putaretur, si quid Saxonica fide esset promissum.

Sed ut in fæderibus compangendis modus dictæ fidei eo synceerior appareat, cautelæ binæ erunt. 1, Vt, si quid discordiæ antea fuerit inter paciscentes, id penitus amnestia consopiatur, & tan-

& rancor omnis omnino tollatur è medio; certæ cum pœnæ constitutione exprobraturo irrogandæ. Deindeq, si quid discordiæ inter membra exoriatur, hoc ad arbitrium compromissi alicuius remittatur. Sic etiam, si verba dubia inveniantur, id selecti ad hoc & è confœderatis deputati examinent, æstiment, declarent, ac concludāt. &c. Quibus de caussis non tantum esse oportebit fæderum protectores aut directores; sed etiam omnino consultum erit, ut statis temporibus conventus communes atque deliberationes instituantur; quo iustus semper vigor conservetur, damna autem in tempore, ne inveterescat malum aliquod, è medio tollantur. Cæterum, director ille vel protector & ipse socius erit, nil ultra: neque juris quidquam in cæteras obtinebit.

Quæritur heic, num rupta fides videatur, si socii patrem fratresve, fæderibus non comprehensos, violaveris? Caussa quidem inquirenda est; sed male negativam vult Bod. *d.l. 5, c.6, Vide quoque Arum. d. dis. 28, th. 84.*

Sic arduam quoque hanc quæstionem hodie duo inter se confæderatorum corpora ventilant: An teneantur confæderati ad ea præstanda, quæ in Notula autographi aliter fuerunt subscripta,

ſcripta, quam in expreſſa reſervatione protocolli & explicatione eius ſint memoriæ cauſſa annotata ? Vna pars verba fæderis vult ſtricte obſervari; altera vero, ad reſervata cum proteſtatione recurrit. Si quid cenſendum foret ſecundum ſtrictam juris regulam; certe, quod altioris eſt indaginis, cum eo quod probationis eſt liquidæ & manifeſtæ, atque in continenti documentis publicis confirmatur, haut comparari, nedum confundi poteſt. Etenim probatio in continenti, ſecum importat executionem paratam, aut proceſſum ſummarium requirit; & excludit exceptiones, quæ ſunt de Iuris apicibus. *Col. de proc. execut. p. 1, cap. 10, num.* 308, quum alterum ex longe petitis adducatur, & prius ordinariam exigat rei abſtruſæ per notiſſima jura cognitionem. Imprudentia eſt, dicere, Non putaram. Res magnæ conſequentiæ, providum præſupponit conſilium; præſertim ubi tam multa tot vicibus ex intervallo confingunt ingenia, quæ primas inter prudentes ſibi partes vendicant. Litem ſuam ipſi inter ſe dirimant. Alias notorii ordo eſt, ut ordinem juris non requirat. *Col. de pr. execut. p. 1, c. 1, n. 22.*

CAP. XV.

De solemnitatibus & ceremoniis fœderum: deque officio confœderatorum, & quanam in re id proprie consistat.

VT nunc sunt mores hominum, fœdera humana ut plurimum præter nomē nihil habent quidem; nihilominus sæpius terriculamento sunt vicinis aut hostibus. Atque hanc auctoritatis gratiam ut sibi eo magis concilient confœderantes, idcirco ita res & conatus splendore suo ceremoniisve non caret.

Ritus autem celebrandi aut sunt de fœderis sanctione, vel de eius confirmatione & approbatione, vel de eiusdem publicatione.

Quoad primum, ante omnia de pactis conventis agi oportet, quibus fœdera tanquam firmamento innitantur. Deinde vero olim variis ceremoniis quidem fœdera sanciri solebant. Veluti *supra cap.* 11, ostensum est, quod Patriarchæ atque Reges victimis & iuramentis ea confirmarint. *Bod. l. d.* 5, *cap.* 6, *solemnitates aliquot recenset.* Veterum alii, ad modum sanctorum Patrum, cæsis victimis, alii jactu lapidum,

dum, fœdus iniebant: ubi simul hi ista verba submiscebant: Si sciens fallam, ita me Diespiter, salva urbe arceque, bonis eiiciat, ut ego hunc lapidem. *Ros. de ant. Rom. l. 3, c. 6; & lib. 10, c. 2, plures recenset ritus.* Reges Parthorum & Armeniæ iunctos pollices & eodem nexu colligatos leniter vulnerabant, cruoremque expressum exugebant. *Bod. d. l. & Arum. d. disc. 28, th. 95.* Sic veteres nostri Germani manuum implicatione fœdera contrahere solebant. Qualis solemnis mos stipulationis etiamum apud nos in usu est; iuxta illud vulgatum: *En dextra fidesque.* Saxones monstrato & erecto in cælum pollice cum nutu capitis confirmabant simul verba promissoria. Quem ritum adhuc seniores nonnullos observasse vidimus. Alii ferro candente aquæ frigidæ immerso, dira carnium execratione fœdere sanciebant. *Bod. d. l. pag. 952, ubi & addit ex Cæsare, quod* Galli veteres collatis signis sanctissime fœdera iunxerunt. Nonnulli victimarũ sanguine gladios tingebant; veluti Clearchus Lacedęmonius & Tissaphernes Persa talem coniunctionẽ inter sese coiere. Qui arctissima conspirationis fide coniurabant, pocula vino ac sanguine, quem inflicto sibi vulnere expresserant, temperata, simul absorbendo evacuabant.

quales levitatis mores etiam imitari hodie solent juvenculi nostri, qui dissolute vivunt. *Vide Camerar. 2. medit. c. 78, &c. 59.* Abraham quum fœdus cum Abimelecho pangeret, greges & armenta ei dabat. *Gen. 21, 27.* Alii connubio stabiliri rectius fœdus putant. *Bodin. l. d. & Arum. d. d. th. 97.*

Sed iurisiurandi ratio, in fœderibus ineundis vetustissima, quæ & nostris quoque moribus confirmatur, procul dubio Iudaicæ genti accepta ferenda est. Sic Abimelech & Isaac iurato ineunt fœdus. *Gen. 26, 31,* David & Ionathan. *1, Sam. 18, 3, & 20, 16, & 23, 18.* Ioiada & præfecti militum. *2, Reg. 11, 4, 2, Paral. 23, 1. &c.*

Porro, divina lex (*ait Hæn. disp. ult. pol. th. 10, l, f.*) alterius, quam Dei æterni nomen ac numen iureiurando obtestari vetat. Si enim solus est, qui numinis sui contemptores & perfidos ulcisci potest. *Deut. 19, Ierem, 12, & 5.*

Qualis formula esse debeat promissionis fidelis, tradit S. S. *Deut. 6, 13. Apoc. 10, 6, Dana. eth. Christ. 2, cap. 9, fol. 152.* Idque Christus plene explicat. *Matth. 5, 33, & seqq.* Christianorum verbum non debet esse frustraneum: Quod non in veritate firma consistit, à malo ortum traxit. Hinc à clausulis, quæ magis sapiunt imprecationes & excera-

execrationes, quam solidum veritatis servandæ respectum, abhorrendum est penitus: nec nimis arctum obligationis vinculum inter veros Christianos efflagitare oportet. Sed ubi tales invenias? Ideo necessario recurrendum est ad illud, quod Dei testimonium cordi cuiusq; interponat. Si Christum audiamus rite, sat habemus in ipsius præscripta formula asseverationis. Quid vero de horrenda (*ut ait Rittersh. part. 9, in Novell. cap. 2, n. 1,*) formula iurisjurandi sit tenendum, *in Novell.* 8, id quilibet cognoscat *ibidem* apud Ritt. & Cuiac. *in recit. suis ad tit. de iureiur. lib. 2, deer c.* 26. Iuramentum ergo (*dicit auct. apud Arum. in iur. pub. d. d. th.* 100.) quum præcipuus sit confœderatorum nexus, ut hoc Iudaica gens probe intellexit, (*Gen.* 21, *Ios.* 9,) valde requirimus, & quamvis inter Christianos nulla debeat esse differentia inter simplicem loquelam & iuramentum; (*Cuiac.* 22, *obs.* 7;) tamen metu divini numinis (*l.* 8, *ff. de cond. instit.*) plus operatur iuramentum, quam simplex promissio. *c debitores de iureiur.* Licet nonnulli, quod dolendum est, apud Christianos contemptu religionis faciles inveniantur. *d. l.* 8.

Præstatur autem juramentum aut à principalibus ipsis: aut quod hodie

usitatus mos obtinuit, ab iis, qui singularem ad id commissionem sive mandatum speciale habent, velut sunt etiam legati; (*cap.1, § sed utrum.t.per quos fiat invest.*) quod in confœderatione Hanseaticarum & Belgicarum anno 1617, ceu plenum mandatum id requirit, observatum vidi. Verum quod per procuratorem non fieri possit, vult quidem Erenb. *lib.2, de fœd.c.1,n.129, pag.*83; atque id affirmat partim ex auctoritate *Bod. lib.5, c.6, & Bald. in l. unica.C.de caducis*; partim quod iusiurandum adeo arcte cum persona cohæreat, ut ab ea divelli nequeat. Sed si actus diciales per plenipotentiam possunt exerceri; quur non etiam talia extra iudicialia? præsertim quum data fides Christianorum idem operari debeat quod iuramentum; *Cuiac.lib.22, obs.*7; imo & iuramentum invalidum sit servandum; *Dauth. in cap quamvis. de pact. in 6, n.29*, ac pietas, cui simplex sufficit promissio, periuria nosciat.

Binæ heic agitari solent quæstiones. Primo; An iuramenti loco æquipollens sit admittendum? ut, si quis fidem honoris, nominis, dignitatis & famæ adiiciat: *Bey höchsten eeren*; & *Fürstlichen trevven*. videatur Mynſ.*cent.*1,*obs.*17, & Gail.2,2,*obs.*59, qui pro iuramento

ramento id haberi volunt. Quibus adstipulatur Besold. *d.l.2,pol.c.6,n.33.*

Secundo quæritur; An sufficiat, si quis recuset iuramentum, & tamen iuramenti loco se obstringat? Licet iuxta Christi præceptum eandem vim obtineat, quo iuramentum censeri possit; unde & Beust. *de iuretur.* & Mynf. *d. cent.* 1, *obs.* 17, implicite id contineri dicunt: tamen, quum caussa sit publica; & nominis divini invocatio maxime sit de essentia iuramenti; tum quoque secundum ius commune res sit iudicanda, in quo solemne iuramentum pror[illegible]ssioni simplici præfertur; & ut quoq[illegible] fraudis suspicio aut elusio perfida evitetur, æquipollens admittendum non putant. *Erenb. lib.* 2, *de fœd. c.* 1, *Arum. dict. lo. th.* 101, & 103.

Ad confirmationem fœderum maiorem etiam hoc facit, si dubia fides sit, ut præstito iuramento, pro servando fœdere obsides dentur. *Gail. lib.* 2, *de pac. publ c,*21, *Dd. in l. obsides ff. de testam. Sleyd. lib.* 24, *com. Besold. d. l. n.* 34. Obsides autem quid sint, explicat Arum. *d. l. th.* 105.

Atque ne quid mutuis promissis facile immutari, aut verba obligatoria inverti, aliterque ac dicta sunt accipi in interpretatione possint; quamvis sit

contractus iuris gentium, ut non sit de essentia eius Scriptura; tamen non tam usus, quam negocii necessitas, notulam certam postulat, ut contractus probatio eventualiter inde eo rectius constet. *l. 20, §. sed. C. de testib.* Tum etiam sæpius plures sunt articuli, quam ut nuda possint conservari memoria. unde prudentis officium hoc quoque requirit, ut negotiorum custodiam litteris bene conservet. *l. 4, de fide inst. l. cum res ff. de prob.*

Si igitur litteris demandati sint articuli pro solidioris confirmationis robore; necessum quoque est, ut manus propriæ subscriptio addatur cum subsignatione sigilli. velut hoc communis tot seculorum consuetudo approbatum servat. *l. sicut. §. non videtur. ff. quib. mod. pig. vel hypot.* Vbi duæ iterum succurrunt quæstiones: An subscriptio etiam per mandatarium aut legatum fieri possit? Si dominus non sit in vicinia, res autem moram non ferat, atque instructio cum mandato id ita explicet; poterit quidem loco principalis sui ea omnia perficere, ad quæ ipsi plena potestas data est; sed necessum est, ut eius instructio cum mandato actis incorporetur, & cum originali subscripto adservetur. Ita etiam Secundo quæritur; Num subsignatio subscri-

ſcriptioni, an ſubſcriptio ſubſigillationi ſit præferenda; & quænam ſit potioris iuris, ſi alterutrum ſit omiſſum? Caſum novi in aula Electoris Saxoniæ aliquando ita fuiſſe, ut ſola ſubſcripta produceretur manus; & deciſum fuit, *iuxta Gailium*, quod manus ſubſcriptio prævaleret.

Abſoluto itaque modo & ſolemnitate confæderationis in contractu, nunc pauca quædam de officio confæderatorum quoque erunt attingenda.

Porro, nervus iſte conſiſtit maxime in eo, ut omnia ſecundum articulos pactionis fideliter præſtentur, & rite fœdus in placitis ſuis conſervetur, Vnaquæque enim res, quo maioris eſt utilitatis & amplitudinis, eo citius quoque ad extrema pericula prolabitur, niſi bonis conſiliis in quovis tempore ſuffulciatur, & ſimul ſuis certis communiatur limitibus. Ideo qui in uno hærent fædere, videant, ne promiſcue ſeſe aliis ſimul implicent, & eorum occaſione etiam inviti ad negotia iniuſta & perniciosa rapiantur; quum non raro ruina confœderati omnem reliquam ſecum præcipitet multitudinem. Etenim, dum impliciti fœderibus ſequi alienis furores cogantur, facile concidunt omnes. Non opus

 eſt,

est, ut hoc tempore turbulentissimo ex longinquis seculis aut historiis petantur exempla. An non ante oculos est totius Germaniæ status tristissimus, & in ruina sua involutus pessime? Quæ causa? quis Auctor? Peccatorum quidem servi perditi in natura nostra sumus omnes, & quisque suam patitur noxam; Sed quisnam mala sua etiam in alios & vicinos coniecit? Quis huic vel illi fuit stimulo, sub specioso boni publici titulo, & Euangelicæ religionis pallio? Nonne auditi sunt passim tales disseminati nuncii? Vix per aliquot annos antehac circulorum, regionum, provinciarum, publici & privati, subornabantur conventus, ubi non subministrarentur cruentæ irritationes & exacerbationes quam plurimæ. Sed ex qua plaga mundi affluebant? Per quos ventus insusurrabantur? Quænam erant missitationes creberrimæ? Nonne conclamabatur, O mortales, mortales, Euangelica nunc maiestas petitur, Euangelica libertas carceri æterno mancipatur! Euangelicus splendor penitus supprimitur! O socii, in unionē coite; ac ferro & armis vos ab hoc iugo liberate! Socios habetis amicos, fideles, fortes, & gratos adiutores;

Nunc opus est animis, & cordis pectore firmo.

State

State viri, atque videte, fiet quæ causa malorum.
En, adsunt tenebræ, tenebrarum dira propago!

Ita magno & perpetuo semper conaminis ausu hocce urgebatur, *Cunctis in viribus artis.* Ἀλμυρὸν γείτονημα num illud nostis? Salsuginosa vicinia similes eiicit hamos. Sed quamvis currant aliqui, ne pluvia madescant, in fovea tamen præfocati hærent; nec adhuc Acesias (quod dici solet) medicatus est. Memini, quæ vidi, & quorum auditor atque spectator fui. Accidit nimirum, quod in testudine fieri cernimus: si una chorda discreper, tota illico harmonia turbatur; Sic si unus confœderatorum prematur, secundus, tertius, & reliqui continuo idem experiuntur. Quod in tragico hoc Germaniæ tumultu cernimus, quantopere vallus vitem deceperit, & nunc scipioni arundineo innitantur, qui ad Charetis mare aureum respiciebant. Ideo quam fidem quis fœderi destinavit, recte agendo servet providus, nec ad alios respiciat eventus, aut ad novas se inescarier patiatur casses. Deinde statis temporibus si fuerint indicti, aut alias necessarii, conventus sine intermissione visitet, ut suæ fortunæ sit sedulus observator. Nam facile quid occur-

occurrit, quod informet & doctiorem te reddat in cautelis observandis, *licet* sæpius propositi articuli tales appareant, qui te non tangunt. Præsertim, si quis fæderis director aut protector sit, visitentur sedulo deliberationes & consultationes communes. Tum quoque universalis huius officii regula talis est, quam olim Wolfgangus Palatinus suo agnato Friderico Electori testamenti loco, inter alia salutaria præcepta vitæ reliquit, (*referente id Chytræo in vit. VVolfg.*,) iusta & necessaria modeste semper agere quod fœdus optimum & firmissimum ille putavit. Quod si forte quoque fædera sint pacta, quæ aliis invidiosa appareant, & loca silentio sint involvenda, aut res ipsæ; id quoque sancte prçstandum est. Alias, si res aperta sit & honesta, & ita sit constitutum, ac maxime necessum sit; si cum consilio subditorum & eorum consensu sit initum; (velut nec decet quenquam superiorem in fraudem aut præiudicium subditorum fædus aliquod pangere. *D.l. in c.* 1, §. *præterea de prohib. feud. alien. VVesenb. conf.* 2, *Erenb. c.* 27, *n.* 223:) fit merito fæderis solemnis publicatio. Vbi interdum astutiam quandam supponere solent callidi auctores, ut suppressis veris articulis, intermisceant quædam ficta,

quæ

quæ populi favorem vel adaugeant, vel etiam exteros in terrore aut metu contineant, ne rei vere gestæ capita invidiosa innotescant. Vulgus enim sæpius plurima absque consideratione spargit, quæ magis obsint, quam utilitatis quid creent fœderis intentioni. Præterea danda est opera, ne fœderis articuli facile aut temere mutentur, aut violentur alicubi. Nam sunt haud raro, qui pro complexione ingenii levissimas ob caussas, vel offensiones à sociis acceptas, ruptis fœderibus, statim ad extrema prosiliunt; velut in Scotis exemplum est, qui adversus Pictos, cum quibus tamen per 600 fere annos societatem coluerant, ob canes ereptos, gravissima gesserunt bella. Omnia prius consilio communi tentare sapientem oportet, quam ad arma, aut alias violentias prosiliat. Tum quoq; multa sunt dissimulanda. Amici enim vitia noveris, non oderis, in proverbio est. Itaque si controversiæ incidant inter confœderatos, eæ ita apud arbitros componendæ sunt, ut supra diximus. Quod ideo tenendum, ut ab utraque parte sint pares; quod si diffidant, tertium aliquem adoptent, aut illis ex communi partiumve consensu addatur, qui ex æquo & bono, vel etiam iustitia pactorum fœderis, lites dirimere

rimere possint. Quod in veterum fœderibus accurate observatum esse comperio, quoties præsertim civitates Saxoniæ arctiori vinculo se conglutinarunt. Legi aliquot pactiones, in quibus arbitri nominati fuerant civitates aliquot Imperiales superioris Germaniæ; inter quas etiam Norinberga *ut suo convenientiori loco de hac materia agetur.* Denique tota summa huius officii in eo consistit, ut fides data, quæ neque in hoste, nec erga hostem violanda est, *ut in sequenti capite plenius explicabitur,* salva conservetur.

CAP. XVI.

De duratione & effectu fœderum, nec non solemnitatibus, quæ in modo contrahendi advertenda sunt.

QVod ex temporis respectu fœdera alia sint perpetua, alia vero temporaria, id superius illatum est. Heic autẽ Dd. tam ICti quam Politici in diversas abeunt partes; dum alii cum fœderibus æternis & hæreditariis, alii cum temporalibus, & maxime iis quæ certum & determinatum numerum habent annorum, faciunt ut quæstio sit, Vtrius melior conditio sit, & num tempora-

temporario fæderi, an vero æterno sive perpetuo potiores partes & firmiores sint adscribendæ? Est certe res non levis momenti, & perquam dubia, quid laude æterni fæderis potius quam firma decisione temporarii constituendum veniat. Quanto enim iucundius id, quod solidam firmitudinem, & præsertim æternitatis quoddam fundamentum substernit, quam quod mutabilitati & fluctuabundæ hominum opinioni & incōstantiæ committitur; tanto maiorem laudum omnium prædicationem id meretur, cui tuto etiam posteri se cum fortuna concredere possunt; quum noscant amicitia tali, quæ certis vinculis legum concatenata ritę cohæret, non facile se posse privarier. Et, quid vera atque haud fucata amicitia in mundo utilius? Veluti nec inconcinna est eorum locutio, qui affirmant, quod amicitia magis quam ignis & aqua sit necessaria, idque mortalibus equidem omnibus, *ait Vincent. Castell. lib.* 1, *de off. reg. c.* 63; & omnium maxime regibus, aut Repuspublicis. Etenim, *ait idem d. l. c.* 62, hoc firmiter ita tenendum est, regum amicos, esse verum ac perpetuum ærarium, quod etiam de quavis Repubł. intelligendum est. Idcirco, Ex semet (*ait Manilius, lib.* 2, *Arm.*) non quod natura crea-

creavit, Pectore amicitiæ maius, nec rarius unquam. Et, *Ovid. de Pont.*

Scilicet heic etiam, qua nulla ferocior ora est,
Nomen amicitiæ barbara corda movet.

Et, (*Com. Pl,*) Nihil homini amico est opportuno amicius. Nam sane, *ait Castel. d.l. c. 62*, ex omnibus rebus, quas sibi mortales parant, *ut confirmat Socrates apud Xenoph. apomne. lib. 2*, nihil est amico præstantius. ut non sine ratione Cic. *in lib. de amic.* scripsisse videatur, Amicitiarum suam cuique permanere stabilem & certam possessionem. Quum enim cætera fere omnia sint quasi dona fortunæ; amicitia, Virtutis, quæ æterna est, opus, altissimis robustissimisque defixa radicibus, nulla vi tempestatis, nulla temporum iniuria potest convelli. Quod sane longe rectius de ea amicitiæ specie adseverari valebit, quæ perpetuis coniunctionis legibus, & quidem talibus constat, ut nullus fucus, nulla simulatio metuenda sit, qua temere quid dissipari queat; vel aliquid erroris aut culpæ interveniat, quod ex iure confœderationis & pactorum consopiri ac tolli protenus non possit. Tum quoque fœdera perpetua longe esse preciosiora, patet ex exemplo Dei, qui arcum propterea

pterea in nubes constituisse se profitetur, recordaturus fæderis perpetui (generalis) inter Deum & omnem animantem initi ex omni carne, quæ fuerit super terram. *Gen.* 9, 16.

Tale æternum fædus Iehova & cum Abrahamo ac semine illius specifice pepigit, *Gen.* 17, 7; dicens: Stabilio autem fædus meum inter me & te, ac semen tuum post te, per ætates tuas, ut fædus sit perpetuū: me esse tibi Deum, & semini tuo post te, &c. Cui etiam hoc sacramenti testimonium ceu firmum sigillum adiecit, *v.* 13, his verbis; Omnino circumciditur natus domi tuæ, & emptus pecunia tua: Sic erit fædum meum in carne vestra, in fædus perpetuum.

Velut etiam æternitatem talis fæderis in sale depingit *Levit.* 2, ubi ait: Omnem autem oblationem muneris tui sale salito; neque cessare sinito Salem fæderis Dei tui à munere tuo. cum omni oblatione tua offerto Salem. Nam veluti sal cibum ab omni putrefactione conservat, & tutum reddit, suaque natura durabile est, & quasi matrix naturæ, quum ex ea in creatione producta sit terra, lapides, aqua, & metalla cuncta, ita tamen ut simul reliqua principia, videlicet sulphur & mercurius, submixti fuerint: (*Teuton.*

de trip.vit.c,2, in expl.3, princip.) Ita quoque oblationes omnes in fœdere Dei sempiternum vigorem precum & devotionis, ab omni putredinis impuritate conservare debent, ut perpetim vita novi fœderis nobis sit in Christo purificata. *Vide Croll.in Basil. Chym. de Spir. sal. pag.* 209. ubi ait : Sal simplex, &c. quum putredinem nesciat, maxime omnia à putredine vindicat, & naturali corpori salutaris, humanæ naturæ adeo conducibilis, ut sine eo vivere nesciamus ; corporibus inditus, quicquid adest humidi, absumit ; & quod reliquum est solidæ substantiæ adstrictione contrahit. &c. Hæ igitur virtutes quum crudo insint sali, quanto potiores spiritui eius convenienter præparato ? Eodem modo memoriam fœderis sempiterni, celebrandam quovis die Sabbathi, mandat Iehova. *Lev.* 24, 8. *Num.* 25, 12, 13. ita loquitur Deus : Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi, quam semini eius, pactum Sacerdotii sempiternum. Et quomodo fœdus hoc omnes concernat, docet Moses. *Deut.* 5, 2. Iehova Deus noster, ait, pepigit nobiscum fœdus in Chorebo. Non cum patribus nostris pepigt Iehova fœdus istud, sed nobiscum, &c. *Ita & Deut.* 29, 1, 15. *& 1. Reg.* 8. 21, 2. *Chr.* 23, 3.

Psal.

Psal. 89,35.40. *Esa.* 24,5. & 56,4,6. & 61,8. *Ier.* 34.13. & 50,5. &c. Præterea semper ea confidentiores reddunt mortales; quæ constantiam durationis declarant, quam quæ mutabilitati variæ sunt obnoxia. Et quis ei quid credat, qui diversa sentit, alia quidem nunc, alia dudum, & alia mox? *Zuing. in mor. phil. lib.* 15, *c.* 5. Nam in dubio qui est animus, parvo momento huc illuc impellitur, *ait Com.* Quin, Mens instabilis, iniqua utique res est, & non certa amicis. *Zuing. d. l. de inconstant.* Sed & varias clades eadem patitur facile, & calamitatibus suis obruitur. Exempla sat sunt obvia, vel in solis Iudæis, qui toties expositi fuerunt hostium direptionibus, aliisque miseriis, quoties à Pacto deviarunt, quod cum Iehova inierant. Fœdus autem hoc sempiternum ab Hebræis ideo fœdus salis vocabatur, (*Num.* 18,19,) quoniam instar salis incorruptum præstare deberet amorem in Deum, citra omnem mutabilitatem; ut supra dictum est, *Vide Clut. in parad. th.* 20.

Eodem modo & Romani imitati sunt hanc rationem; qui, quum apud omnes gentes terræ hoc potissimum, nomine celebratissimi & notissimi esse studerent, quod in omnibus actionibus suis honestatis atque fortitudinis

benignitatis mansuetudine constantiam cum integritatis & præ se ferrent; omnibus suis fœderibus æternitatem imponebant; *teste Sabellico, lib. 8, ennead. 2.* Cuius sanciendi formula hæc ibi legitur: Romanis atque omnibus Latinis inter se pax esto, donec cœlum terraque eundem habebunt statum. Magna certe hæc est arrogantia, & ambitiosum effatum, quo, ceu edicto, sibi summam non tantum potestatem præ cunctis terræ populis adscribunt: sed etiam, quasi cœlites essent supra humanas vires aliquem terrorem & metum mortalibus incussuri, ostentant. Pax quidem effectus verus omnium confœderationum proprie esse debet; sed tam gloriosa jactantia non tam acquiritur, quam magis subtrahitur, quum fundamento eo careat, quod solida pietas largitur.

At in fœdere Hanseatico longe gratiosius quid est, quum in firmitudine sua per tot secula duret propter mutuam necessitatem commercii; non quod superbam sibi arroget potentiam; sed suis se contineat terminis: unde etiam maxime suam sortitur durationem, & summum amicitiæ respectum apud omnes &c.

Optandum quidem foret, concordiam perpetuam his confœderationis modis

modis conglutinari posses; quippe amicitias immortales, inimicitias in momento mortales esse conveniat. *Heig. part.* 1, 9, 11, *n.* 4. Sed experientia cotidiana & ipsa hominum perversissima malitia suspicionem facit, ægre hæc à nobis unquam sperari posse. Etenim quum homines ii, cum quibus ipse Iehova locutus est, quosque sibi in selectum populum adoptarat, & quibus præcepta sua tot miraculosis factis & tempestatibus ex monte Zionæo confirmarat, quique ipsi Iehovæ toties, etiam iurati, (*Iof.* 24, 25, 2. *Reg.* 23, 3, 2. *Chron.* 15, 12, *&* 23, 16. *Nehe.* 10, 29.) synceram promiscerant obedientiam, quum, inquam, ii toties fædifragi facti sint in Deum, quid non mortales reliqui cōmittant, qui tot affectuum importunitatibus victi collabascendo cotidie cedunt? Proinde Bodin. *lib.* 5, *c.* 6, *n.* 615, *& n.* 713, *fol.* 962; & Erenb. *lib.* 2, *c.* 2, *n.* 45, *pag.* 35, non incongrue locuti sunt, quod non sit absque pernicie & damno, si quis æterna fædera mediretur in consociatione Principum & Populorum. Quare talibus sempiternis fœderibus, in populari & optimatum imperio merito circumstantiarum accuratum moderamen adhibent Kirch. *disp.* 17. *de rep. th.* 3, *lit. b.* Clut. *in fasci. paradox. th.* 20, *ad lit.*

lit.a. Besol.*lib.2.pol.c. 6,n.* 38. Sed hac cum conditione, ut æquissimis non tantum legibus consocietur aut componatur, sed etiam assidua renovatio semper accedat, quum nihil tam stabile & firmum sit, quod non diuturnitate laxetur, & in mutationem vergeat. *vide Erenb. lib 1, de fœd.c.2, n.* 104. sicuti in confraternitatibus exempla adducunt ICti, *de quibus mox dicemus in sequenti capite.* Sed assidua renovatio quoties suscipitur, quid aliud importat, quam quod perpetuitas interruptionem hanc novo actu immisceat? subiectis certe suis hæc sempiternitas nunquam quadrat. Iehova quidem est immutabilis, *Epis. Iac. c.* 1: Sed constantiam eam fidei & observantiæ nunquam satis, etiam durissimis pœnis, inculcare populo suo potuit. Audi Iehovam ipsum, per os & calamum Davidis sui Regis ita graviter quiritantem. *Psal.* 81, 14: O si populus meus auscultasset mihi; si Israëlitæ in viis meis ambularent, vel momento inimicos eorum fuissem depressurus, quum in hostes eorum convertissem manum meam. Osores Iehovæ mendaciter se dedissent ei, & futurum fuisset tempus istorum in seculum. Denique cibaturus fuissem eum adipe tritici; etiam ex rupe melle fuissem satiaturus

turus te. Sed verbum nullum admittunt, nihil animadvertendo, dum in tenebris indesinenter ambulant: ideo omnia fundamenta terræ corruunt. *Ps.* 82, 5. Quare correctione mitiori propius ad sententiam boni reflectit se Besold. *d. l.* dum statuit, quod periculosum sit, indefinite in longum tempus fœdus inire, propter incertam longi temporis definitionem. Melius itaque est, ait, certum tempus determinare, quam se concertationibus Dd. committere; quum nec ipsi inter se consentiant, quæ sit locatio ad tempus longum. *Pinel. ad l. 1, part. 3, n. 63, C. de bon. mat. Soar. ad Gom. tit. d. loc. & cond.* Quæ mens quoque non adeo diversa est Bodini, dum rationem periculi in perpetuo fædere ita subnectit. *d. l.* Nam, cui fœdus iniquum videtur, ait, occasione oblata fidem fallet propter perpetuam fæderis iniquitatem. (quum mutari possint tempora cum rebus.) Sin breviori temporis intervallo finiatur, etiamsi grave cuiquam ex sociis videbitur, in eo tamen permansurus est. Facile est autem tempore finitio societatem emendare, aut novo fœdere antevertere ac præoccupare, &c. Quare nec illud fædus, quod ad beneplacitum contrahentium initur, probandum est. Quis enim tu-

tum esse dixerit in fœderibus, alicuius mero arbitrio aliquid committere? Et quis ergo sic dubitabit, temporaria fœdera, quæ ad certum tempus, *vel ad* confœderati Principis excessum, vigorem suum extendunt, perpetuis illis dictas ob caussas præferenda esse.

In his quum auct. apud Arum. *in disc. acad.* 28, *th.* 88, optimam foveat sententiam, eius heic lubet adscribere verba: Temporaria igitur fœdera ita constituuntur, ut vel ad certum tempus durent, quo elapso cessant penitus, aut renovantur seu immutantur; vel tam diu vim habeant, quam diu socii confœderati vixerint. Moribus nostris non immerito nobiliora facio fœdera temporis spacio, cum pacto, si placuerit, de renovando, inclusa; per ea quæ tradit Bodinus *lib.* 5, *cap.* 6, *Dissent. Kirchner. d. loco.* Potissimum autem propterea, tum quod eadem vis sit fœderis decennalis ac centum annorum, si modo sit relictum arbitrio fœderatorum renovare ad decem annos fœdera; tum quod satius sit, ut fœdera mutuo consensu de novo renoventur & confirmentur. quam ut invitum in fœdere in perpetuum serves, & vel tu, vel ipse, scelerate ac fœde frangas fœdus invitum. Invitum qui servat, idem facit occidenti: *inquit Publius Syrus*

Syrus in mimis. Sæpius tamen contingit, ut Principes pro se suisque filiis societatem ineant. Exemplo est fœdus Smalcaldium. Nam, cum confœderati Smalcaldici Mauritium Electorem post mortem patris de fœdere interpellarent, propterea quod Heinricus pater pro se filioq; minorenni fæderi nomen dedisset, respondit, se vinculo patris non teneri, ac fœdus abnuit, *teste Sleydano*, 15, *lib.* Quæsitum an recte, quod iure factum, *cum Heigio, quæstio.* 11, *n.* 41, *part.* 1, affirmare non erubesco. & licet alias contractus antecessorum ad successores principes transeant, *l.* 2. *fin. C. de quad. præscrip.* tamen id in societate non obtinet. *l.* 35, *l.* 40, *& passim. ff. pro socio*, ne aliquis invitus efficiatur socius ei, cuius esse non vult. *l.* 65, §. 11, *d. t. quod recte itidem defendit cl. D. Præses in prælect. polit.* Atque hoc in principibus viris obtinet, ut eorum successores fœdere non teneantur, nisi fœderis cum antecessore contracti conditiones ratas habuerint. Si enim omnes Principum contractus bonæ fidei sunt, *docente Alciato*, *lib.* 8, *c.* 45. Inprimis erunt fœdera. Quare consensus interveniat necesse est. Nihil enim sibi cum paternis fæderibus commune esse, si Romani amicitiam ac societatem colere vellent, prius de pactis con-

ventis agi oportere, dicebat Rex Macedonum Perseus. *Bodin.* Cuius rei optima ratio est, quod iusjurandum, seu religiosa illa affirmatio, qua societas ac fœdera veluti firmamento innituntur, ita personæ iuranti cohæret, ut ab ea divelli non possit. Quo igitur modo ad posteros transferetur? *Bald.*

Sed hæc hoc loco sufficiant, dum ad effectum fœderis depToperamus. Sæpius accidit, ut finis cum effectu confundatur etiam ab iis, qui se politicorum eruditissimos venditare solent; ut supra crassum illum multorum errorem in civitate explicavimus, quam alii pro subiecto, alii pro fine vendi-tant, quum tamen se præ omnium oculis pro ipsissimo effectu Reipubl. palpabiliter exhibeat. Ne vero eundem heic errorem committant alii, proinde superius in definitione fœderis finem ita constituimus, ut effectus non exprimeretur simul, sed duo ista inter se distincta & separata manerent. Finis vero & maxime internus, tum dictus fuit, quod præstationem fidelem & indubitatam rei necessariæ pro modo pactionum expressæ requireret. *Vide Erenb. d. l. c. 2, n. 224.* Externus vero per se patet, quod ad conservationem Reipubl. tendat. Quod si igitur pro conservatione status aut rerum cuiusque,

aut Reipubl. quibus pericula imminent, præstetur, quod fœderis conditiones pro liberatione vel auxilio postulant, tunc necessario resultat inde effectus is quem nunc intendimus. Iste vero num alius esse possit, quam ille ipse quem Iehova definivit, quæ est pax & securitas vitæ pia. Vbinam, quæris? Locus superius allegatus est integre, *Num.* 25, 12. ubi Iehova ipse determinat id, quod ex fœdere resultare debeat, nimirum pax & tranquillitas. Hanc ideo dat, quod Pinehas excandescentiā eius è filiis Israëlis averterat. Vnde consolando Mosen ipsi pacem quidē denuo promittit, sed pacem talem, quæ ex fœdere procreetur. Iccirco (ita alloquitur Mosen) dicito : Ecce, do ei meum fœdus, fœdus pacis. quasi diceret, Pax mea tunc certa erit, quando? si fœdus meum in omni observatione rite præcedat; & hoc vobis pacem progenerabit.

Eodem modo *Gen.* 21, 23, Abimelechus Rex Gerari cum Abrahamo fœdus ultroneum pepigit , ut pacem in benignitate pari & mutuæ vitæ colerent: & impulsivam causam Rex addit, quare tale fœdus cum illo icere cupiat, dicendo, 23, & 24 ; Deus tecum est in omnibus, quæ facis. Nunc itaque iura mihi per Deum heic, (dira tibi imprecans, si mentitus fueris mihi, aut filio meo,

meo aut nepoti meo; fore, ut benignitatem partem huic, quam exercui erga te, exerceas erga me, & erga regionem hanc, in qua peregrinaris. Cui dixit Abraham; Ego iurabo. &c.

Quæ formalia fere eadem idem Rex repetit in renovata confæderatione illa quam cum Isaaco *Gen.* 26, 28, *&* 29. erexit. Vbi tamen bis disertis verbis explicatur reciproce, quid ex mutua benevolentia fœderis procreetur. ait Abimelech; dimisimus te cum pace; ut tu nunc à Iehova benedictus es.

Solemnitates heic quæ fuerint, & quis modus contrahendi, *v.* 30, *&* 31, adiicitur his verbis. Quum itaque (Isaac) fecisset eis convivium, comedissentque & bibissent; surgentes mane iuraverunt alter alteri, deduxitque eos Isaac, & abierunt ab eo cum pace. In qua confœderatione amicabili, omnes ferme circumstantiæ, quas hucusque deduximus, cum suis caussis, quasi summatim in una effigie egregie conspiciuntur enumeranturque. Hæc enim concordia amico animo conficitur, cum grata benificentia lautaque convivii exceptione. Pacta, quæ mutuo proponuntur, tam firmiter acceptantur, ut iuramento confirmentur, & quidem (uti hoc quoque Erenb. *lib.* 2, *de fed. c.* 1, *n.* 32, serio inculcat) tempo-

tempore observato antemeridiano. Et heic renovatur fœdus; *iuxta eiusdem Erenb. monitum d. l. pag.* 325. Sic in deductione eorum, manifestavit Isaac publicationem & approbationem. Quemadmodum etiam hoc omnino observandum est, iuxta hodiernum Imperii nostri statum, ut illi, qui firmiter confœderationem compingere volent, id faciant cum approbatione Imperatoris; quamvis ille exceptus videatur, quum regulariter in omni generali oratione persona loquentis excipiatur per *se. l.* 30, *in fin. ff. locat. c. petit. de iureiur.* Finis etiam fœderis innuitur; quod sit mutua coniunctio animorum. Cui tandem effectus apponitur; in pace. Quod ipsum quoque Erenb. *in dict. lib.* 1, *de fœd. c.* 2, *n.* 229, *&* 237, dilucide explicat quando fœdera in Imperio statibus Germaniæ nulla alia concedi debere aut posse affirmat, præterquam quæ respectum habebant ad pacis constitutionem: quod si vero ita conficiantur, nullatenus prohiberi posse. *l. percepimus. C. de appellat. Mynſ.* 6, *obſer.* 21 quum congregationes, quæ in bonum fiunt finem, non debeant improbari, nedum quod aliquo iure pœnam mereantur. *l.* 12, *C. de off. rect. prov. Bald. conſ.* 119, *Schrad. de feud. p.* 10, *ſect.* 10, *n.* 26, *ſpecul. Saxon. lib.* 2, *art* 1, *l.* 12, *C.*

12.*C.de ll.Iaſ.conſ.*86.*n.* 1,*lib.*3.Poſſent hæc pluribus explicari quidem, atque ex ipſa ſacra Scriptura deduci plenius: ſed attentus lector in ſupra citatorum locorum veram cognitionem ipſe inquirat; quæ hac de re docte ſatis eum erudire poſſunt. Nobis iam duæ quæſtiones huc neceſſario facientes enodandæ erunt, quum errores aliorum hanc extorquere nobis videantur explicationem. interim tamen hoc obiter heic notetur, quod Schonb. *lib.* 4,*pol. cap.* 37, effectum fœderum, quem in diſcrimine ſuccurſum eſſe putat, cum officio eorum prorſus confundat. de quo alias.

CAP. XVII.

Num fas ſit quandoque Principi aut Reipubl. fidem violare; præſertim ſi iniquæ conditiones quas inire coactus eſt, & temporis commoditas id iubeat?

PAcis exoptatiſſimum nomen tantæ eſt dulcedinis, ut omnes pii & ſapientes eius amore & deſiderio merito ducantur. Nam *ut ait ille Poeta*,

Pax & amor Deus eſt, ſancti Deus auctor amoris.

Veri & ſancti videlicet amoris, non illius

illius falsi, qui brutali impetu aut fuco formositatis rapitur, & perpetua inquietudine iactatur sua. Facessat talis hinc furor cæcorum affectuum. Nihilominus id frequentissimum esse videmus, quod homines, instinctu diaboli subacti, eorum, ad quæ natura boni quam promtissima est, nihil perpendant; imo sæpius neque curent, quæ in pietate constanter præstanda, fide sancta, in se receperunt. In eum finem varias sibimet ipsis ingenii elusiones confingunt, & in quæstionibus variis effugia quærunt. Etenim quoties contra pacti aut confæderatorum alteram partem odium, tædium, vel invidiam, aut æmulationem &c. concipiunt, vel actionum priorum eos pænitet; quæruntur rimæ, quibus sub specie iuris aut tituli honestatis elabantur: Et tunc primaria solet esse quæstio; An infidelibus fides sit habenda? Idem propositum de hæreticis concipitur; ex quo universale quasi axioma pridem confecerunt. Alii asseverant, *ex Plin. lib.* 8, *epist.* 5, non esse fraudis decipere, sed prudentiæ. Alii ambigunt, An pro moribus temporum in commodum subditorum aliquid comminisci liceat? Sed quum neque in his latebras defraudandi inveniant, quærunt, Liceatne minutas fraudes committere, frau-

fraudes ut maiores averruncentur? *Vide Chokier thes. pol. lib.* 2, 13. Nonnulli dicunt, sat licite clandestinum hostem inter confœderatos dolo eludi posse, si fiat in Reipubl. utilitatem. Sed quum neque hoc impietate sua carere videant, tandem relabuntur ad quæstionem, An non illa fœdera, quæ quis iniquissimis conditionibus iure coactus est, pro temporis commoditate frangere possit Princeps? Docet ita Br. *ad. l.* 5, *ff. de pact.* cum aliis pluribus ait Arum. *d. d. ac.* 28, *th.* 71, ut sic inveteraverit hic error, *querente Bod. d. loc.*, ut nullum stabile fœdus, nulla fida societas inter Principes contrahi possit. Si victores victis legem dederint, non dubitant legati disceptantes hanc unam violandorum fœderum caussam opponere, quod vi aut metu facta, quasi ex edicto Prætorio actionem instituerint. Mirum tamen est, hanc novam prudentiam Romanos antea semper latuisse! Quis enim est, qui nesciat, pacis conditiones fere semper invitis dari, & vi ac metu accipi? Nemo tamen aut Princeps aut legislator unquam, qui, quod victori promisisset, exequi recusaret, quasi vi coactus id fecisse dici potest. Et recte. Quis enim foret bellorum finis, si à transactione, bona fide interposita, liceret recedere?
l. 10,

l.10, C. de transact. Tum, an vis est, quæ fit legibus permittentibus? *l.3, §. 2. ff. quod met. caus.* Ac quenam viro forti vis potest adhiberi? *Cic 3, offic.* Tandem quidnam congruum est fidei humanæ, quam ea, quæ nobis inter nos semel placuerunt, servare? *l.1, ff. de pact.* Vnde constat, *ait Kon. in pol. part. 1, c. 5, n.* 168. & infidelibus, & hæreticis, & hostibus servandam esse fidem semper, absque ullo respectu. Ceu illud optime approbat Nortm. *in disp. de iur. Princ. th.* 77. cuius verba integre huc referre lubet: Grave ac indecorum est Principi, uti dolo, fraude, & mendacio, etiamsi id fiat in Reip. utilitatem: imo non solum contra bonos mores, sed quoque pietatem ac iustitiam esse dico, si quis Principem à se diffidentem veneno, seu aliis mediis insidiosis, tollere tentaverit.

Est enim viva Dei imago in terris, quam periurio fœdare non solum est impium, sed insuper quoque periculosum, & cum æterno dedecore coniunctum. Detestatur enim Iehova os bilingue: Abominatur sanguinolentum & polosum, ac perdit mendacia loquentes. *Prov. 6, 16, & seqq. 8, 13, 12, 5, 10, 22, & 17, 4. Psal. 5, 7, & 10.* Labium verax autem stabilitur in æternum. *Prov. 12, 18, 21, & 26, 24. Comin. lib.*

lib. 10. Principes sunt humanarum actionum condimentum, & sal subditorum, quod si infatuatum fuerit, qui poterit constare vita privatorum? Absque fide nulla est amicitia, absque amicitia nulla humana societas: absque hac vero nullus Dei cultus. Ergo qui non colit fidem, nullum quoque habet Deum. *Caurian. fol.* 268. Et certe periurium, est detestabilius atheismo: quia non tanta est eorum, qui Deum aversantur, impietas, quam illorum, qui, esse Deum è rebus humanis perspicere fatentur, iuris tamen iurandi simulatione numen irridere non dubitant. Imo qui libenter audit mendacii verba, omnes ministros habet impios. *Prov.* 29, 12. *Cosmo Bartoli c.* 9. *discurs.* Impium ergo Euphemis apud Thucydidem dictum reiicimus; Quod scilicet non sit iniustum quod fructuosum. Hos appellat Alexander M. apud Curtium percussores veneficos, inquiens; Verum enimvero quum modo milites meos ad perniciem m: am pecunia sollicitet Darius, ad internecionem mihi persequendus, non ut hostis, sed ut percussor veneficus. Alphonsus I, Rex Neapolis, heroice respondit proditori Rugiero, qui ipsi promittebat occidere hostem suum Regem Castiliæ: Et si posse lucrari (inquit) totius mundi impe-

imperium, nedum Castiliæ Regnum; non permitterem tamē tantum scelus. *Ammir. lib. 2, c. ult.* Sic Senatus improbavit Cæpionis factum, qui Viriatum Lusitanum, latronem & belli ducem strenuum, hostem populi Romani, cum vincere eum aliter non posset, per duos satellites pecunia corruptos, humi depositum peremit. Quæ victoria, quia empta erat, à senatu non fuit probata. *Sex. Aurel. Victor de viris illustr. Humir. d. lib. 2, disc. ult.* Sic quoque non probarunt factum Q. Flaminii, qui Hannibalis mortem procurabat apud Regem Prusiam. Hostem adversum opprimere, strenui est hominis, & virtutis opus. Papa Pius III. emisit Italos, qui incendio atque veneno per Germaniam damnum darent. *Sleyd. lib. 18.* Rex Hispan. statuit in Principis Oraniç caput 25000 coronatorum, & quoque Assasino nobile stemma, si nobilis non esset, qui eiusmodi generosum (ita vocat) actum perficeret, cum criminis abolitione, etiamsi atrocissimi esset reus; ut patet ex proscriptione, & quoque Apologia Illustrium Oraniæ Principis contra dictam proscriptionem. Vbi etiam refert, quod Ducissa, eiusque filius Dux Parmensis, sæpius sumpserint sicarios & venenarios, qui illum tollerent. Assasinū huius principis vo-

cat Barclaius pium & animosum iuvenem , à quo optimo jure interemptus, pœnas Deo, Regi & Reipubl. debitas persolvisset : econtra vero deflet mortem Guisiorum. *lib.* 3, *cap.* 16, *contra Monarchum.* qui dolor prodit iniquos hominis affectus. Sic sæpe missi sicarii tum à Papa, tum ab aliis, qui Regem Galliæ, Angliæ Reginam defunctam, & præsentem Regem tollerent, *ut suo loco dictum.* Eiusmodi parricidæ clancularii magis principibus sunt timendi, quam hostis apertus potentissimus. Contra hunc enim industria eis facile remedium invenire potest ; cum nulla humana diligentia declinere possit sceleratorum diabolicum impetum, nisi Deus unctos suos misericordiæ aliis protegat. Decorum vero & Principe dignum est, hosti, infideli, latroni, hæretico, fidem aut non temere dare, aut datam omnino servare. Thuscum igitur Doctorem non solum, sed & impia Pontificum theoremata, cum æquivocationibus Iesuiticis, fugiat, si modo Maiestatis vitæ, ac salutis naufragium, cum perfidiæ macula, evitare satagit. Nihil enim tam congruit humanæ fidei, quam ea, quæ semel placuerunt, servare. *l.* 1. *de pact. l.* 1, *de constit pec. Pictor. l.* 2, *q.* 4, *n.* 21. Neque alia virtute Romanum imperium

rium crevit, quam fide erga inimicos & amicos; quam si Ethnici in tanto honore habuerunt, multo magis & Christiani. *Cavriana lib. 2. n. 1. Tacito fol. 267. Baz. de imperio virt. advers. Machaia. c. 7, Lips. lib. 2. cap. 13. polit. Ciro Spont. lib. 3, c. 2, & seqq, di Gover. del Stato.* Servemus, *inquit Iosua c. 9*, fidem datam, ne Dei præpotentis furorem ciere videamur. Et, (*Aristot ad Alex. M.*) Cogita ne prieres, sed timeas divinam ultionem & humanam infamiam. Quæ enim laus est Principi, iustitiæ, fidei bonitatis clarissimo speculo, toti mundo, imperare, & maiestatem suam detestando maculare periurio? Non igitur considerabit, quid hic vel ille fecerit & mereatur, sed quid ipsi promissori conveniat. *Cavriana d. lib. fol.* 268. Æterna memoria, Principe Germano, qui nullis mortalium fide & armis cedunt (*Baiacalo teste apud Tacitum*,) & Maiestate Imperatoria digna vox erat invictissimi Imperatoris Caroli V, ad Eccium, & alios, qui urgebant ipsum ad violandam fidem Dn. Luthero datam: Etiamsi, inquit, fides toto terrarum orbe exularet, tamen apud Imperatorem immaculata manebit. *Bod. lib. 5, c. 7. de Republ.* Sic olim in Constantiensi Synodo fidem fregerunt constantissimis

veritatis assertoribus, Iohanni Husso, Hieronymo Pragensi, qui tamen fide publica eo venerant. *Mart. Cluf.* 2, *f.* 13. Hic Politicorum & Aulicorum quorundam summus est Pythagoras, quem non in minori precio habent quam Turcæ suæ Alcoranum, seu somni sacrilegi Mahumedis. Inquit autem *Bap.* 18, *de Principe, & lib.* 3, *in Liv. cap.* 42: Prudens Princeps fidem non debet servare, si ei sit damno, & necessitates prętcrierint, propter quas illam dedit. Et magni refert, si Princeps noverit belluinum ingenium pro arbitrio scite induere, ut, si iure legum decertando vincere non possit, tum mores vulpis assumendo & leonis, congrediatur. Hoc est, pro arbitrio & tempore ingenium fingat, ut more vulpis, quos volet, insidias pelliceat, & pellectos instar leonis iugulet. Et hanc Principis dotem non esse exiguam existimat. Quam autem impium id sit, & contra omnem honestatis rationem, quilibet bonus facile animadvertit. Venenat namque aures Principum, ipsisque suadet, ut omnia recta negligant, dummodo potentiam consequantur. Cum tamen fides nulla necessitate ad fallendum cogatur, aut præmio aliquo corrumpatur. Seneca, *epist.* 89, intermortuum illud Euripidis recoquit:

... Ius

... Ius regnandi gratia
Violandum est: Aliis rebus pietatem colas.

Et nihil in hominum societate erit firmum & stabile, si hoc impium theorema locum habuerit. Nunquam enim causa deficiet perfidis cur pacto non stent. *Liv. lib.* 9. & semper aliquam fraudi speciem iuris imponent. *Liv. ibid.* Sed de his Antinab. *lib.* 3, *theor.* 21.

Hactenus quidem ille; sed cognoscantur ea, quæ ulterius ibidem egregie adiicit. Notorie vero constat id, quod pacta sint strictissimi iuris. De quo exempla illustria nobis S. Scriptura proponit, ex quibus cernitur, quod nulla ratione violari ea fas sit; sed firmissime sint servanda. *in Iosu.* 6, 25. *in David.* 1, *Sam.* 24, *v*, 22, 23. 1. *Reg.* 2, 8. & 2. 18, 13. Tota quoque Hungaria hodie adhuc deplorat tristissimum regis sui Vladislai exitum, anno 1444; quod rupti fœderis cum Turca tam gravissimam lucrit etiam in posteris pœnam; quum non tantum 30000 hominum misere tum perierint, sed etiam adhuc dum incolæ deplorandam calamitatem perpetui belli sentiant. *Crom. lib.* 21, *Iovi. in vita Amurat. Benfin. lib.* 27. *Ciro Spont. lib.* 3, *de gover. di stat. Callimach. Florent. de reb. gest. Vladisl. lib.* 3.

lib. 3. Plura addere non licet, quum sint odiosa nimis. Ita superba arrogantia & elatio, eo graviores pœnas secum importat, quo dignitas alicuius in excelsiori posita est gradu, si ad perfidiam declinet *De quo crimine vide Val. Max. & Bap. Fulg. lib. 9, c. 16.* His adiicio: Licet de iure verba Principis quidem debent esse firmissima etiam non iurata; *c. ad Apostolica. ibi. Innoc. de re iud. Mynſ. 1. cent obſ. 17, n. 2*, quod talis promissio eandem vim in Principe habeat cum iuramento; ut antiqua Germaniæ consuetudine olim receptum erat: tamen firmior est & manet regula sacra Scripturæ; ubi dicitur, quod Deus solus sit verax, & omnis homo mendax. *Rom 3, 4. Pſal. 62, 10, & 116, v. 11.*

Nam, proh dolor, in quantum ab eo laudabili veterum more deviatum est, ut fere pro ignomina habeatur fides, id pridem expertus sum. Et non adeo nuper exemplum minime amicum, ad quod nunquam non totus horresco, in quodam illustri videre mihi contigit. Qui in eo valde gloriabatur, sibique oppido per quam placebat, quod coram unoquovis duplicitatem suam quam artificiosissime oculture nosset. Aiebat; Egregie ego nosco tractare homines; ut nemo facile sentiat, quis sim in corde. Namque adsumo quoque

eos,

eos, qui se mihi totos concredunt, in musæum meum; & compressa dextra illis ultro inter obambulandum arrideo, quamvis toto corde eos odio habeam. Sic, quum pro adsiduo more falsa criminis afflictione alicui insidias etiam vitæ pararet, ille autem ob id à Consiliario honesta revocatione ad pietatis officium corrigeretur, deque iniuriosissimo mendacio admoneretur, respondebat, Novi quidem non esse verum, sed tamen ita dicam, ne homo ille absque vitæ periculo mihi elabatur. Hoc quum iterum in eo reprehenderetur, cum admonitione, quod nihil probaret in iure; respondit iterum, ex falsa adulatorum suorum persuasione: Quid? Principis verbum tantum valere debet, imo & valet, quantum quinquaginta testium aliorum. Addebat, se quoque velle ad conscientię provocare testimonium. Obiiciebatur ipsi, an id pietatis esset, vel dynastam deceret, contra apertam conscientiæ & iuris veritatem, quidquam asseverare? (Etenim supra modum se pium verbis argutissimis simulare didicerat, ut, qui non interius hominem nosset, prorsus eum esse Christianum iuraret; adeo semper Christi imitationem ore iactitabat; audebatque gloriari, se nullius peccati reum erga pro-

ximum convinci posse.) Nihilominus, aiebat, se jura nil curare, sed verbo suo niti quod potius esset quam plurimorum attestationes iuratas.

Quum igitur tam falsis persuasionibus multi procerum se in tantas præcipitent absurditates & fraudibus non raro suam potentiam arment, inde rectissime in iure cautum est, (*l. 9. C. de test. c. 10, c. 23. extra eod.*) quod unius testimonium nullum sit, etiamsi vel ab homine in summa dignitate posito proferatur. *arg. c. ego solus. dist. 9.* Si enim tam multum in testimonio exhibendo valere deberet dignitas, quantum multi sibi hac prærogativa vendicant, certe vix mortalium quis tutus foret. Proinde quoque is, qui terrigenum omnium viscera & corda perscrutatur, eaque in manu tenet sua, testimonium unius absolute validum esse vetavit, *Num.* 35, 30. *Deut.* 17, 6. *&* 19, 15. *Matth.* 18, 16. Vnde etiam Hill. *cum Donell. suo part.* 2. *lib.* 25, *c.* 15, *l. A, & B,* omnes recte coarguit, qui vulgo *ad l.* 3. *de reb. cred. & ad l.* 31. *ff. de iureiur.* unum testem ad semiplenam probationem admittere audent; ubi Dd. omnes falsitatis reos agit. velut etiam *d. p. lib.* 24. *c.* 19. *lit. I,* Idem facit; ubi tamen *ex l.* 20. *ff. de quæstionib.* affirmat prorsus, quod unius testimonio

nio non sit credendum. Et quamvis Gilhaus. *in arb. iud. de prob. cap. 6, part. 8, n. 14.* nonnihil Principi, si super enunciativis & narrativis verbis se fundarit, credendum putet, ac ad causas aliquot restringat ipsius narrata; tamen Vmm. *in disp. ad process. 16. n. 40, Donell & Farinac. quaest. 63, in pr, atque Covar. q. 33, n. 3, v. his accedit; sicut & cum Valer. Max. 4. dict. memor. 1, n. 11,* omnino recte facit, quod nec Principis solius testimonium sufficiens dici posse ait; *iuxta eandem Iul. Clar. 5. sent. §. quest. 53, n, 21.* Vbi etiam in hac constantia satis prudenter & pie perseverat, dicens: Vnicum enim singularem testem, quantumvis excellentis fidei, ad deponendum plane non admitto. *l. 9, C. d. test.* Tantum abest, ut semiplene probare queat. Regula enim certe regularum omnium in aeternum fixa & firma manet, quam supra ex verbo Dei attulimus, quod Deus solus sit verax, & omnis homo mendax, cui etiam Psalmi 62 versus 10, propter vanitatem Principum, maxime adstipulatur. Carnis enim securitas ubinam magis in vanitate sua exerit sese, quam ubi potentia propriae dignitatis enitescere gaudet? praesertim si per titillationem adulatorum maiores acquirat vires? Proinde

inde aureũ est monitum, quod Gail. 2, *obs.* 5, 6, *n.* 9, habet. Pertinet enim (inquit) ad officium Principis boni, curare, ne dilectionem proximi offendat, aut iustitiam violet, neve tempestatis potius, quam potestatis plenitudine utatur. Vt præclare monuit Zas *cons.* 10, *n.* 7, *vol.* 2. ubi sic scribit: Scio, boni Principis potestatem ad tutelam subditorum, & ad iustitiam asserendam esse amplissimam. Cæterum ut iniuria subditis fiat, illic Principis potestatem non agnosco; sed Tyranni. Id enim dicimur posse, quod honeste possumus. *text. not. in c. fin. §. fin. de rescript. in 6, &c. faciat. 22, q. 2, gl. in Clem. sæpe. in verb. poterit. de V. S. &c.* Cognoscatur ibi Gail plenius, quem in manibus plurium novi; prout locus est perquam eximie explicatus.

Quum igitur Principes propter absolutiorem libertatem, qua pollent, potentioribus, quam reliqui mortales, obnoxii vivant affectibus, proinde exempli huius speculum adducere volui, ut rectius in tam illustri imagine se intueri penitiusque cognoscere discant. His cotidie Ausonius hoc occinit suum: Quanto plus liceat, tanto lubeat minus. Velut igitur mendaces nullatenus decet esse Principes; *ut toto cap. 15, lib. 2, id præclare explicat Dn.*

Carol.

Carol. Scriban. in polit. sua Christiana; sic etiam optime Chockier, *in thes. pol. aphor. lib.* 2, *cap.* 14, fidem negat ullis ex caussis violandam, ullaque ex parte labefactandam esse. Etenim, *ait d. l. c.* 15, inexpiabilis est religionis, fidem fallere, idque facinus haut inultum Deo relinquitur. quod etiam in aliquot declarat exemplis. quem quis ibi consulere poterit; quum nobis ad alteram quæstionem sit iam procedendum; quæ non minoris est ponderis. Et Scribanius, *in pol. sua, d. c.* 15, *lib.* 2, ait: Scio, non defuisse, qui dicerent, non servandam fidem, si obstringi se Principi voluntas defuisset; si promissi pœnitentia accederet; si mandari executioni sponsio non posset. Barbaræ hæ mihi semper visæ sunt voces. Nam quid spondere certi mihi possum, si ad tacitam Principis mentem in omni sponsione decurrendum? Quæ fœdera, quæve pacta stabunt? Aut quæ securitas in humanis? &c. Regula certe suorum Princeps est, & exemplar morum. Item: Si in omnium ore turpe mendacium sit, turpissimum in Principis est; cuius verba divinis eo similiora esse debent, quo proprius ad Deum Principes dignitate & imperio accedunt. &c. *Vide & consule Scribanium, in pluribus optime hæc tractantem.*

CAP.

CAP. XVIII.

An fœdus & bellum pari passu ambulent?

DVm ita per ambulacra multiformia, & ambages propriæ inventionis ambulant mortales, necesse est, ut etiam sæpius in sui erroris incidant spinas. Nescio, quei fiat, quod ita homines somnolenter prorepant ad mutuæ concordiæ, pacis, proximique dilectionem, quum tamen Iehova in hanc omnis gratiæ suæ favorem deposuerit. Et Christus mansuetos & mites nos imitamine suo reddi cupit. ideo tam suaviter. *Matth*. 11, ad se omnes convocat, quotquot, modo ipsius blandissimam audire vocem exoptant. Ac quid aliud intendat omnis fœderis compactio, quam Iehova nobis toties in Christo offert, inque Verbo suo dulcissimo inculcat? Non sane hoc fædus belli indictionem importat, nec tale ius constituit, quod nos arma proliciat. Quis est tam audax qui Iehovæ hanc autoritatem adscribere velit? Ille potius ita compellat Abrahamum, fœdus cum eo initurus; Ne timeas Abraham, ego sum clypeus tibi, & merces tua ampla valde, *Gen*. 15, 1. Item: Ego

Ego ſum Deus fortis, omnipotens; indeſidenter ambula coram me, & eſto integer: & diſponam fœdus meum inter me & te; & multiplicabo te quam plurimum. *Gen.* 17, 1, *&* 2. Ita quoque pacis in modum fœdus inter ſe confecerunt Abimelech & Abraham. *Gen.* 21, 23; quod etiam cum Abimelecho Iſaac renovavit. *Gen.* 26, 29, *&* 30; *ut ſupra explicatum eſt.*

Hæc autem in eum finem dico, ut pateat ex his & aliis pluribus Verbi cæleſtis locis, quænam propria & genuina ſeu eſſentialis natura ac intentio fæderis proprie ſit, & quam longe diſcrepet ab ea, quam nonnulli ICti & Politici, in æquipollentia belli aut eius iuris, ipſi affingunt. Sunt etenim, qui ius belli & fœderum pari paſſu ambulare, haut verentur affirmare; atq; eam ſententiam ita diſſeminarunt, ut pro Maxima prope habeatur. Sicuti Engelbrecht, *in diſp. ſua de iuriſd. Imperij. th.* 66, *lit.* 6, ius indicendi belli ad abſolutam poteſtatem Imperatoris Romani referens, cum iure fæderum connectit, propter hanc cauſſam, quod uniformitatem hanc in æquali conſiſtentia habeant. Verba eius ſunt: Pari enim paſſu ambulat ius belli & fæderum. In utroque conſiſtit fere ſumma totius Reipublicæ.

publicæ. Inde populus Romanus omnia fædera, omnes sponsiones, iniussu suo factas, nullas pronunciavit: ut ipsius rei exempla multa habet Livius. Ad Augustos translato Imperio penes eosdem solos stetisse hoc ius, demonstrat *ex SCto de Imperio Vespasiani.* Ant. Vacca, *ad l. 1. ff. de const. Princ.&c.*

Eodem modo Matth. Stephanus, *acad. disc.* 16,*n. part.* 1, *sect.* 1,*memb.* 1, fædera soli defensioni adscribens, hanc approbat sententiam, ubi ait: Quum vero pari passu ambulent iura belli & fæderum,&c. ad paria quoque iudicari debent.*l.* 12.*l.* 13 *ff. de leg. l.* 3. *C. eod.* Quemadmodum igitur bella de rebus, ipsum Imperium concernentibus, Imperator movere; ita etiam fædera aut ligas, non solum cum exteris, sed etiam cum iliis qui inter se Imperii viscera complectuntur, irrequisita statuum Imperii vel ad minimum septemvirorum consensu, prohibetur. *aur. b. tit.* 15, *Sleyd. d. lib.* 7. *comm.* Quod affirmat manutentio pacis provincialis *VVormatiæ data ann.* 1495. *&c.* Fœdera tamen publicæ pacis & securitatis caussa ferire, non est prohibitum. *d. t.* 15, *aur. b.* Principes enim accurate tueri debent constitutiones imperiales, & severiter coërcere omnes, cuiuscunque ordi-

ordinis, status aut conditionis sint, pacem violantes. *Erenb. de fœd.* 1, c. 2, n. 236. Sic quoque, ad legitimam defensionem fœdera inita licita esse, docet Mynſ. *cent.* 6, *obſ.* 2, *num.* 4. Hæc enim fœdera ad bonum & licitum finem tendunt. *Erenb. d. l. num.* 128, *inf.* Nam aperta veritas id docet, & experientia cotidiana testis est ἀξιόπιστος, quod, velut concatenati annulli in catena, alter alterius vigore cohæret; sic etiam status unus alteri tutelam & conservationem contra vim hostium exhibeat, &c.

Vtriusque viri verba satis apposite prolata videntur. Sed si penitius rem intuearis, ferme similem invenies absurditatem, ac *superius in parte prima*, in eadem loquendi formula, indicavimus, quam Arnisæus habet, *in rel. pol. lib.* 1, *c.* 3, *sect.* 5, *num.* 56; ubi ille ausus fuit plus quam absurde cædem & servitutem ita essentiali conglutinatione inter sese componere, ut pari passu illi ambulare dicerentur; quum putet, quod bona fide & integra conscientia quisque miles iure interficiendi aut cædendi in omni bello uti possit, ob probabilem ignorantiam, licet ipsi non de omnibus articulis iuris constet, cuius intuitu bellum sit inchoatum; quum hoc ex servitute de-

 bita,

debita, quæ nequeat iniustitiæ accusari, præstet. An vero aliquis integræ conscientiæ, id est, pius interfector proximi sui, absque speciali mandato Iehovæ possit dari: & num tali conscientia, sanguine proximi conspurcata, ac præsertim si caussæ suæ bonitatem & iustitiam ignoret, & tantum alterius cruentæ libidinis servum pro conducto precio se præbeat, pius esse, ac ita integrum in iudicio extremo Christi se sistere queat, id præceptum illud decalogi, Non occides, dijudicet. Talis cruenta conscientia, & interficiendi muneri cum cupiditate crudeli dedita, quale præmium mereatur, supradictum est. Duplex ea mundi conscientia & iustitia eius, quæ simul pietatem simulat, & proximum suum occidendo necat, quo nomine censenda veniat, satis ipse Christus iudicio sui determinat verbi; *Matth.* 5, 20. & 6, 24. An mala conscientia sit bona? an falsa, vera? an cruenta, pia? O perversam eam ignorantiam, & crudelitati involutam. Apage ex cœtu Christiano cum bifida illa bifidæ conscientiæ ignorantia. Nil enim aliud ea est, quam axiomata fallaciarum, quibus totus mundus sub specie iuris proprii confunditur, ipsique dynastæ in altissimam securi-

tatem

tatem conſcientiarum dilatatarum conijciuntur. Iuris bellici auctores videant ipſi, qualem ſibi iuſtitiam in novo Teſtamento conficiant. O modo intelligerent, quanti ſit, *iuxta Oſeæ dict. c.* 10, 12, *&* 13, vere ſeminare ſibi ad iuſtitiam! &c. Heic potius in veritate ſolida illud proferre licet, quod Regnum Dei & iuſtitia eius pari paſſu rite ambulent; & è contra iniuſtitia ſive crudelitas cum Regno diaboli: qui fuit homicida à principio, & mendax. *Ioh.* 8, 44. Vitium mortalitatis eſt, prurire nova, ac nauſeare præſentem, qualiſcunque tandem ſit, ſtatum & conditionem: *vide Pierre Charon lib.* 1, *de la ſaageſſe, c.* 38. 52. Qui in libertate vivunt, regnum expetunt: qui in regno, libertatem liberiorem. Turbulenta nimirum hominibus data ſunt ingenia, qui plenam nec libertatem, nec ſervitutem, pati poſſunt, aut recte intelligunt. *Viet. de cauſ. exempt. imper. concl.* 10. Pruritum hunc præpoſterum maxime heic promovent, qui fœdera prorſus æſtimant inutilia, niſi cum bello determinentur; imo & affirmare audent, fœdera non debere eſſe abſque bello. Ideo concludunt ſat abſurde, utraque eandem in combinatione eſſentiæ habere extenſionem.

An David cum Ionatham fœdus tale contraxit? 1, *Sam.* 18, 1, & 3. Verum ut eo clarius atopon hoc deprehendatur, verba locutionis istius prius examinabimus paucis, & inde mox evidentiam erroris detegemus. Omnis enim cognitio non poterit melius, quam ab ipsius vocabulis, inchoari; quum eorum perceptio vera ad rerum intelligentiam omnino conducibilis sit; *ut ait Erenb. lib.* 1, *de fœd. cap.* 3, *num.* 3. Hoc enim pacto possumus significata distinguere, ne in æquivoco procedamus. *l.* 9. *ff de off. proconf.* Vnde ICti tam diligenter verborum significationes sunt persecuti. *l.* 204. *l.* 195. *de V. S.* Neglectus talis enim verborum, rerum parit incertitudinem. *Oldend. claf.* 4. *act. mand. Erenb. d. l. num.* 4.

Passus igitur, qui à *pandendo* & *extendendo* ita dicitur, quando pedes ad eundem extenduntur, nihil aliud est, quam actus ille, qui pedum motu in progrediendo denotatur. Ab eo enim, *ait Gell. lib.* 15, *cap.* 15, quod est *pando*, *passum* veteres dixerunt, non *pansum*. In quo tamen Gifanius contrarium simul defendit, quod recte ab auctoribus *pansum* & *passum* dictum fuerit. quod & exemplo illustrat verbi *scando*, à quo *scansum*. *Taubm. in Plaut. not.*

not. ad mil. glor. act. 2, sc. 4. Et *passis manibus*, & *velis passis* dicimus, (*ait Gell. ibid.*) quod significat *diductis* atque *distentis*. *Plaut. in Stich. act. 2, scen. 3.* Actus ergo ille cum spatio simul extensionem continet; unde passus geometricus, qui spacium quinquepedum determinat, conficitur. Ex quo *passim* descendit, quasi *in omnibus passibus undique*. Et Virg. *lib. 2, Æn.* ait, *passibus æquis*; quibus paritatem progressus denotat, ac si *paribus passibus* dicere vellet; quod in æquitate graduum simul procedant. Si autem passus non sunt æqui, tunc deest illa motus mensura, quæ paritatem conficere debuisset; ut idem ait: ---- Sequiturque patrem non passibus æquis. Ita *par* quoque ad facultatem mentis accommodatur; uti Cicero loquitur *in clar. orat.* Si par in nobis atque in illo fuisset scientia. Et 2, *de invent.* Scientia par in nobis atque illo est. quasi diceret, æque sumus docti ambo, ut alter alterum non exuperet, sed, ubi ego subsisto, ille quoque ulterius in scientia progredi non valeat. Vnde *par* etiam pro *duobus* accipitur, qui inter se sunt æquales, & convenienti vivunt natura; similes, aut eiusdem generis. Ceu & Taubm. *ad Plaut. pag. 56, lit. C.* notavit. Ac senex *in Trin.*

act. 2, *sc.* 2, *v.* 3, ita commonet adolescentem filium: Feceris par tuis factis cæteris, patrem tuum si percoles. Sic *in mercat act.* 3, *scen.* 4, 44: De isthac re argutus es, ut par pari respondeas: Ad mandata claudus, cœcus, mutus, mancus, debilis. In Perf. *act.* 2, *sc.* 2, *v.* 41: Par pari respondes dicto: Abi iam, quando ita certa res est. Quibus locutionibus rei æquipollentia describitur, ut dicto eadem cuique insit paritas, quæ passibus, &, si bona verba proferantur aut facta, eadem responsio ipsi sit.

Simili modo istis rebus plane convenit illud *ambulationis* verbum; quod passibus rite propter pedum motionem applicatur; quamvis & naves recte ambulare dicantur; *Taubm. in Plaut. Menech. act.* 2, *scen.* 3; quia remi sunt appellati pedes; *ut ait Auson. in Mosella*: Remipedes certant medio cum flumine lembi. *Turneb. lib.* 18, *cap.* 15.

Exinde igitur ICti æquipollentia sibi confecere. Et quum æquipollentium eadem sit natura. (*Ruin. leg. Gallus.* §. *& quid. num.* 14. *ff. de lib. & posth.*) paritates semper in eodem passu accipiuntur eædem, ut in æquipollentibus nihil intersit, quid fiat. *Theming. cons.* 26, *num.* 105, *tom.* 1. Namque velut

velut paria sunt *non facere*, vel *non commode facere*; *Gilhaus. arb. Iud. c. 6, part. 1, de Prob. §. 4, num. 2*: Ita quoque eadem sunt *falsum dicere*, & *veritatem supprimere. id. c. 6. part. 2, art. 1, de test. num. 130. Bald. in l. presbyt. C. de Epis. & cler. Curt. Sen. de testib. n. 30, concl. 15*, Quemadmodum & paria sunt, *nominatim quid exprimere*, vel *per relationem ad aliud. Mynſ. 6, obſ. 81, n. 8*: *aut, manu propria quid scribere*, &, *subscribere. Pfeil. cent. 1, conf. 39, n. 1. l. 1. ff. de const. Princ.* Item, paria sunt, *fieri sine lege*, vel *contra legem. Toming. vol. 2, conf. 12, num. 68*. Velut etiam, *per semetipsum quid facere*, vel *faciendum mandare. Id. Vhom. d. vol. conf. 16, num. 6*. Paria quoque sunt, *quid non esse*, & *non apparere. l. in lege ff. de contrah. empt. Thom. vol. 2, conf. 7, num. 63*. Sic paria sunt, *scire*, & *scire debere*, & *nolle scire. Strasburg, conf. 1, n. 16. Tiraq. de retract. ad fin. tit. n. 43*. Velut etiam, *nolle*, atque *non posse. Id. Strasb. conf. 7, n. 33*. Sic, *fieri aliquid tempore licito*, &, *conferre in tempus permissum*: seu, *productum esse*, &, *in productionem directum esse. l. arrogato. l. adoptare. ff. de adopt. Thom. vol. 1, conf. 1., num. 38*. Nam de consistentibus in actu & potentia idem iudicium est interponendum. *l. vivere. ff. de stat. hom. l. post rem. ff. de transact. l. foramen. ff. de ser-*

vit. rust. pred. Vti etiam æquipollent, *de lucro iam radicato*, & , *de damno vitando certare. Thom. vol. 1, cons. 40, num.* 30. Paria quoque sunt, *facere aliquid coacte*, &, *timore coactionis. l. novissime. & ibi Bald. ff. quod falsi. tut. auth.* Per quem textum dicit etiam Anchar. *cons. 159, num. 1, ad fin. col. 2, & 3*, quod is, qui scit se compelli posse, dicatur facere coacte, licet se sponte dicat facere. Idemque *in cons.* 88, *n.* 3, scribit, iustum esse timorē etiam tunc, quum recessum est ab armis, si eadem adhuc imminet potentia nocendi; utpote quæ idem operatur secundum eum, quod nocere actualiter. *per text. C. Pisonis. de restit. spoliat. & l. Labeo ff. de stat. liber. Thom vol. 1, cons.* 13, *num.* 178. Nam velut parium eadem est potentia, nec maior; *l. 1, §. vetere. ff. de acq. poss.* quum parium eadem sit natura: ita parium paria sunt iudicia. *l. servum. ff. de leg. 1.* Vnde & paria delicta mutua compensatione tolluntur. *l. viro in fin. ff. sol. matr.* Quamvis igitur par, non est idem, tamen paritas rationis, dispositionis paritatem efficit, (*l. illud. ff. ad l. Aquil.*) & ad identitatem quamdam quid reducit, ut pro eodem habeatur: quia paritas rerum, arguit paritatem iuris. *Damh. de simil. & par. in pr.* Ceu paritas vin-
culi

culi paritatem iuris inducit. *l. si reliquero. ff. de legit. tut.*

Ex quibus iam constat, qualis hæc locutio sit, de paritate fœderis & belli; quasi nullum fœdus dari possit absq; bello; quum paritas iuris & vinculi naturalis illis inhæreat ambobus, & ex necessitate ea combinari ita cogantur, ut actus utriusque sit necessarius. Quod si hæc res se ita habet, nullum certe aliud fœdus dari potest, quam defensivum; & quidem tale quod bellum simul importat. Iam vero supra ostensum est, *in divisione fœderum*, quod tot eius dentur species, quot fines & conditiones pactorũ in coëundo fœdere determinantur: quod etiam ita late se extendit, ut quædam fœdera proprie, de quibus hucusque egimus, & quædam improprie sic dicta fœdera inveniantur. Num igitur tam late quoque, bellum excurrat, ut illud in quovis fœdere per naturam eius requiratur, & eidem naturali hac connexione includi debeat? Absurdum certe, & plus quam absurdum est. Sic enim quot fœdera in sacra Scriptura conciderent? Nec ipse Iehova in fœderibus suis, quæ cum Patriarchis & fidelibus pepigit, *ut supra demonstravimus*, satis constaret sibi; quem tamen auctorem unicum legitimorum fœde-

rum omnes agnoscimus. Impium est, hoc affirmare, & blasphemum. Si vero quis forte in fœderum numero hæc habere nollet, idem gravius in verbum Dei impinget. Ipse enim Iehova quod toties fœdus appellat, cum tantis promissionibus & tam sollicita cura pro suis, id neminem fœdus esse inficiari decet: quia ipse Iehova est, qui loquitur, perficiens etiam quæ locutus est. Cœlum & terra facilius transibunt, quam minutissimum sermonis cœlestis verbulum; *ut ipse Iehova Christus testatur.* Tum etiam, si principalis finis est, *quem rite determinat Erenb. lib. 1, de fœd. c. 2, n.* 129, conservatio pacis publicæ, *iuxta l. præcipimus. C. de appell. & Mynf. cent. 6, obs.* 2: quæso an non possit aliis mediis comparari, quam bello in fœderibus? Quem locum heic merebitur fœdus in commerciis fundatum? Quonam recedit fœdus religionis? quum ipse Erenb. confiteatur, quod religio nec possit, nec debeat armis aut bello defendi aut propagari: quum nemo quoque vi humana ad religionem cogi queat. *lib.* 1, *de fœd. c.* 2, *n.* 14. (in quo sibi contrarius apparet nonnihil *lib.* 2, *c.* 1, *num.* 14.) Quorsum concedent, quæ civilia fœdera facit? *Erenb. lib.* 1, *d. c. n.* 18, *pag.* 127. Sed & ipse Matth. Stephanus, *part.* 1, *disc. acad.*

16,

16, *sect.* 1, *memb.* 1, *p.* 201, ait: Huc pertinent fœdera, ob consilia varia, calida & callida, ad furias hominum reprimendas, ad alastoras delendos, ad profligandā subditorum rebellionem. &c. An vero talibus non potest alio succurri pacto, nisi id bellum perficiat? O quanta est virtutis clementia, amica benignitas, iustitiæ verus tenor, pietas, & dilectio proximi? Harum vires si recte considerarentur, non tot sufflatores belli & incendiarii invenirentur. Sic & Erenb. sibi heic contrarius est, dum affirmat, *lib.* 1, *c.* 2, *num.* 55, *de fœd.* quod Christianis licitum sit bellum gerere. Ergo (concludit) multo magis fœdera contrahere. quod tamen *sup. n.* 14, admodum improbarat.

Sed omnis error huius locutionis, quem in pari passu fœderis & belli fovent, dumque de fœderis natura belli inclusionem esse putant, inde est, quod non recte distinguant inter finem fæderum universalem & particularem; item quod ignorent quem locum bellum in definitione fæderis defensivi aut vindicativi sibi proprie adscribat. Etenim quod de fædere in defensione armata dici potest, id certe non accipiendum est indistincte de omni fœdere. Tum quoque quod loco caussæ instru-

instrumentalis est, non potest dici finis. Erenb. *lib. 2, de fœd.* inter alia errata simul hoc quoque ostendit in pacis attributione; quam ita generis loco ponit, ut comprehendat reliqua fœderum genera. *lib. 2, de fœd. c. 1, n. 27.* & Servius quoque fœdus definit pacem. *Isid. lib. 18, cap. 1. Etym.* Licet hæc locutio definitionem ipsius, quam *in antecedentibus, num.* 14, asseruit, (ubi genus fœderum constituit pactionem publicam, & conventionem,) ac semetipsum simul refutet in eo, quod bellum omnibus fœderibus dispositive iustum attribueret; *lib. 1, c. 2, num.* 55, & 56: attamen, si ita pacem generaliter accipiat, aut admittat, ut generalem amicitiæ, concordiæ & fœderis demum effectum denotet; propius veritatem attingere videbitur. Etenim si quid est, quod cum fœderibus pari passu ambulare possit, hoc certe est amicitia & concordia, quæ perpetui comites esse debent fœderum omnium; quum sine harum essentia neque amor sit neque fides. Quippe ex amore & fide, si necessitas alterna accedat, componitur & profluit fœdus; quod simpliciter amicitiam præsupponit, quæ animam fidei ipsi inspirat. Quare etiam in hoc errat Zwingerus, *in morali sua philos. lib. 1, cap. 7, tit de amicit.*

amicit. spec., ubi duas has amicitiæ species accidentales facit, amicitiam publicam, & pacem; quum tamen inter accidens speciei & effectum ingens sit discrimen. Christus ipse vult & constituit in omnibus amorem proximi, ut inde huius & æternæ vitæ pacem consequantur, *Luc.* 24,*v.*36, sanctissimo voto apprecatus est.

Ideoque cum verbo Dei & Christi potius præcepto heic concludimus, quod amicitia & concordia, non bellum & cruenta vis, (nisi ex accidenti speciali, *ut loquitur Zuing. d. l.*) pari passu cum vero, solido & Christiano fœdere indesinenter ambulare debeât; alias fœdus est falsum & hypocriticum, suo vero destitutum fundamento. Aureum certe Proculi solemne illud fuit; quod propterea quoque tanquam caput generale initiis fœderum apponere consuevit: AMICITIA ESTO. *ceu hoc ex Brisson. lib.* 4, *fol.* 402, *Alber. Gentilis de iur. bell. lib.* 1, *c.* 13, *refert: & Erenb. lib.* 2, *c.* 1, *n.* 27, *id approbat.* Idem & heic quoque firmiter decretum maneto: AMICITIA ESTO; non fucata, sed vere vivida, & integre sancta.

CAP.

CAP. XIX.

De fœderibus improprie ita dictis, & cognatis eorundem.

Fœderis naturalis vinculo, quod alias coniugium dicunt, imitamen iucundum exhibent ea fædera, de quibus hactenus egimus, quæ & propterea proprie sic dicta indigitantur. Althusius vero, *Polit. sua c. 7. cum Alb. Gent. 1, de iur. bell. 3; Petr. Greg. lib. 11, cap. 1; Hæn. d. disp. th. 2, c. d. & Menoch. conf. 99, n. 39;* fæderum distinctionem facit plenam, & non plenam, vel ex parte quadamtenus plene factam. Plenam dicit confœderationem, qua alii in alterius regni iura adsumuntur tanquam corporis membra. Non plenam putat, qua diversa regna, salvo iure maiestatis certa fide pactorum coëunt, & se mutuo obligant. Cui adfingi facit confraternitates, protectiones, &c. Sed quum hæc distinctio plane inversa sit, ut merito plena fœdera repræsentent eas confœderationes, quas ille non plenas sive semiplenas vocat, & è contra: nolui in supradictis mentionem huius divisionis facere. Etenim nihil magis inimicum est fæderibus, quod eorum naturam

ita

ita subvertat funditus, quam si quid imperii iis aut iurisdictionis immisceatur: quum non tantum subiectionem nullam agnoscant penitus, (*Erenb. d. fœd. lib. 1, c. 3, n. 44. & lib. 2, c. 2, fol. 148. Bocer. cap. 1, de crim. laes. maiest. Cam. de Reg. dis. 5, th. 96,*) sed etiam in universitatis formam talem coire prorsus recusent. Fœderati enim unum quidem corpus, non autem eandem Rempublicam subire & repræsentare possunt. Si imperium & subiectio mutuo inter se concurrant, statim fœdus nomen amittit, & Reipubl. formam induit. *Menoch. cons. 99, n. 39. Bodin. 1, de rep. 7, n. 71. Erenb. d. lib. 1, c. 3, num. 9, Cas. 3, sphær. civit. 9, q. 2.* licet Camerarius, *d. d. th. 97.* id nonnihil dissimulare frustra conetur. Velut nec fœderati statim iisdem privilegiis eiusdem civitatis aut Reipubl., cum qua fecerunt fœdus, fruuntur. *Bod. in method. hist. cap. 6.* Ideoque merito, & quidem optimo iure, fœdera ea plena facimus cum aliis auctoribus, (si distinctio hæc ita acceptanda foret) de quibus hactenus locuti sumus, quæque ad proprie dicta fœdera retulimus: quum omnis superioritatis, propter plenam libertatem, cui unice incumbunt, prorsus nescia sint, & in capacia dici adament. Semiplena vero
cele-

relegamus ad ea, quæ improprie fœderum nomen sibi vendicant. Sunt enim hæc talia, quæ quidem similitudine aliqua repræsentant fœdera proprie sic dicta; sed tamen vel aliquid successionis more testamenti sapiunt, & id ambiunt, vel ex imparitate aliqua virium potentiæ aut conditionis quidpiam subiectionis patiuntur & tacite agnoscunt, vel ad tale quid respectum habent. Hinc improprie dictum fœdus, *iuxta Keckerm. syst. pol. c. 24, lib. 1*, iterum laxius est, vel arctius.

Laxius huiusmodi fœdus inter patronos seu defensores aut protectores, & eos, qui eorum *defensioni se committunt*, percutitur. Quod genus fœderis (quamvis & sine fœdere clientela aliquando esse possit, *Bod. 1, de rep. 7, n. 6 S.*) Latini patrocinium & clientelam, iuniores advocatiam, Galli *avoizon ou avouerie*, vocant, *Bod. lib. 1, c. 6, n. 58 s. & 1, de rep. 7, pr. & n. 67. & c. 9, n. 108.* Hinc ortum ius patrocinatus, clientelæ, advocatiæ, Germanice *Schutz & Schirmgerechtigkeyt, vogtey*, appellatur. *Gail. 2, Obs. 54, n. 1, & 2.* Dicitur item *Mundeburdium, vel Momburgium. Knich. de subl. terr. iur. c. 4, n. 328, & de Sax. non prov. & c. c. 5, n. 494. VVesenb. cons. 48, num. 14. Ereub. 1, de fœd.*

4. n.

4. n. 13, & *seqq.* Patronos advocatos vult dictos Besoldus, *lib.* 2, *pol.c*, 6, *th.* 27, non ab *advocando*, sed à Germanico *vogt*, & vocatur alias *fœdus clientelare.* Ius autem eius nihil aliud est, quam ius defensionis, per patronum clienti, contra iniuriam aliorum, & vim maiorum, præstandæ: pro quo cliens vicissim patrono ad observantiam & annuum pleruмque honorarium obstringitur. *Bod.d.c.* 7, *n.*68. *Knich. d. c.* 5, *num.* 494. Estque temporale, vel perpetuum; quod & hæreditarium, Germanis *erbschutz*, appellatur. *Petr. Frid. Mind. lib.* 2, *de mand. extrah.cap.* 14, *n.*2. Item simplex, vel cum aliqua iurisdictione coniunctum. *Knich. d.c.* 4, *de iur.terr.n.*335. *Thom.Mich.disp.de iurisd.th.*55. *Paurm* 2, *de iurisd.* 9, *num.* 24. *Mynf. cent.* 1, *decis.*13. *resp.* 3, *n.*9. *Erenb.* 1, *de fœd.*4, *num.* 16. Alia denique advocatia superior, alia inferior. *Knich. d. c.* 4, *num.*733. *Paurm. d.c.*9, *num.*23. Quamvis autem hoc ius advocatiæ nullam patrono in clientes suos iurisdictionem per se tribuat, quum tales clientes efficiantur subditi; (*Gail.* 2, *obs.*34, *n.* 1. *Tholoz. de rep. lib.* 11, *c.*11, *num.* 6:) tamen multis in locis hodie à subditorum conditione non parum differunt. *Erenb. d.c.*4, *n.* 15. quum aliquid iurisdictionis ta-

cite vel precario submiscere soleant potentiores, ceu etiam in aliquot monasterjis clarum est. *Besol. d. l. th.* 24. Nam inter reges, & eos, quos illi privatorum loco habent, raro amicitiam & charitatem mutuam subsistere, recte *ex Petrarcha dialog.* 49, *lib* 1, *de remed. utr. fort. & dial.* 50, 52, Erenbergius *lib.* 1, *de fœd c.* 2, *num.* 22, probat. Experientia cotidiana quod docet, id rectius censendum venit. Sed de bello & principibus quidquam scribere, non tutum rite putat Erenbergius, *lib.* 1, *de fœd, c.* 2, *n.* 56, *ad fin. pag.* 166; *& c.* 1, *n.* 74, *pag.* 62. Nec addenda sunt huic perdito seculo irritamenta malorum: quod multi temere faciunt. Nam utriusque nimis acris est severitas, si quando ingratum quid ipsis oggeritur. Decet tamen sapientes viros, non ea quæ ante pedes sunt, curare, sed finem potius prospicere; præsertim quum non immerito Bodinus, *lib.* 5, *c.* 6, hoc fœdus periculosissimum esse tradat, si non ex iusta causa & necessitate suscipiatur, utpote quod sæpius fœcundissimam belli materiam exhibeat, ex qua imperiorum & civitatum subversiones sequantur. Patrocinium enim prima fronte ex amicitia & officio originem trahere videtur; sed tamen, quum merces intercedat, quæ amicitiæ con-

contraria est; patet inde, quod conductio quædam subsit, servitutis speciem quæ patrono officii & protectionis ratione porrigat: unde clientes facile in subditorum formā transmigrant. Heic plurimæ occurrunt quæstiones: An protectorum electio Rebuspub. prosit? *Frid. Mindanus, lib. 2. de mand. extrab.* 1, 2, *n.* 7, distinguit inter advocatiam perpetuam & temporariam. Deinde, quæritur: An quis se possit in protectionem alterius principis dare, inconsulto suo Domino, ut ipsi per hoc non præiudicet? *Vide Gail. lib.* 1, *de pac. pub. cap.* 4. *Thom. Mich. disp. d. th.* 138. *R. abscheyd de anno* 1540, §. 4. Quis vero, an proxime superior, eligendus, itidem quæri solet? ∴ *ex parte. de privileg. Frid. Mind. d. c.* 2, *n.* 12. *V Vesemb. cons.* 48, *num.* 5, *id affirmant.* An protectio vero iurisdictioni Domini ordinarii quid detrahat, dubium est; quum defensionis dignitatem nonnulla iurisdictio sua natura comitetur. *Negat. Gail.* 2, *obs.* 54, *n.* 3. *Frid. Mind. c.* 2, *num.* 13. *Tholosan. lib.* 1, *c.* 11, *n.* 6. *Bod.* 5, *de Rep.* 6, *n.* 610. An patronus clientibus ius dicere queat, si subiectionis iuramentum ipsi præstiterint, quæritur ulterius. *Negat Erenb.* 1, *de fæd. c.* 4, *n.* 13. *Gail. d. l. n.* 8, *& seqq. ex l.* 2. *ff. de his qui sunt sui.*

Improprium deinde, & quidem laxius adhuc fœderis genus, & illud est, quod inter Principem & eius tributarios initur; eos nempe, qui à potentioribus victi pacem acceperant; hac tamen conditione, ut iura maiestatis retineant, victoris vero maiestatem comiter observent, eique, ut libertate & pace fruantur, tributum annuum solvant. *Bod.d.C. 6,n.582.Casman.c.66, polit.in fin.*

Tertio, est adhuc confœderatorum genus, quod improprie ita arctius dictum volunt; quod propter libertatem nimis contractam illis flebile & miserabile appellitatur; quod etiam similitudinem habet cum beneficio cessionis bonorum; *ut ait Arum.l.7.l. 8.C. qui bon. ced.* Atque hoc est dedititiorum, quando victi in victorum tutelam concedunt, illisque leges dicuntur tales, quæ libertatem eorum plane imminuunt, ad fœdus tamen aliquod cum victoribus admittuntur. *Vid. Erenb. 1, de fœd. cap. 4, num. 6.* Licet inter se differant admodum in fidem & fœdus venire; tamen heic ambæ confluunt conditiones, ut exigua inter eos & subditos sit differentia.

Sunt quidem & alia genera, ut est fœdus inter homines sanguine iunctos, qui

qui certam ob caussam pacta inter se constituunt; quod fœdus Imperator naturale vocat. *in l. eum qui* 19. *C. de Episc. & Cler.* nec non fœdera inter collegas liciti collegii inita. *toto t. ff. de coll. & corp.* Quæ tamen quum rectius ad sequens genus referantur, eo quoque inclusa volumus. Item de fœderibus quæ coniugio contrahuntur. consule Coster. *in pol.* 8, *c.* 24, §. 6, *& seqq.* ac Erenb. *d. l.*

Commodissime igitur subnectenda heic sunt fœdera hæreditaria, quæ nostrates confraternitates dicunt. Atque hæc constant ex pactis successionum vicissitudinariis, tam inter diversas familias, quam inter agnatos eiusdem familiæ. *Bess. de pact. famil. ill. c.* 5. *ubi plene de tali materia agit.* Quale fuit inter Saxoniæ Duces & Principes Hennebergenses, reciproco iure succedendi approbato. *Spangenb. lib.* 5, *hist. Henneb. c.* 53, *pag.* 272. *Erenb.* 1, *de fœd. pag.* 153. Et durat adhuc tale fœdus inter Thuringiæ & Hassiæ Principes institutum anno Christi 1262; ex bello novennali ortum, quod Henricus gessit cum Sophia S. Elisabethæ filia, desponsata Duci Brabantino anno 1268. *In Chronolog. Chytræi.* Atque tales esse de iure concessas confœderationes, probatur *ex l. sodales. de coll. & corp.*

Tiraquel.in tract.de primog q.6, num.5. Zas.cons.1,num.8,lib. 2. Deci.cons. 516, 645, 524. Alexan.cons. 91, lib.8 Erenb. 1, de fœd.c. 2,n, 35,pag. 141. Est aliud genus fœderis, quod *unionem prolium* dicunt; quod etiam ad pacta acquirendæ successionis facit. Vtrum autem coniunctio hæc vel unio prolium de iure subsistat, *Gailius, 2, obs. 125,* post multas dubitandi rationes, affirmative satis probat. *Vide Betsium d. l. pag. 131, c. 5.* Ita quoque dantur pacta familiarum illustrium in unionis hoc genere circa matrimonia, ut eorum promiscua libertas, in dedecus earum tendens, statutis pœnalibus coërceatur. *Vid. Bets. d.l. c.6, ubi plene rem pertractat.* Similiter & talis confœderationis pacta habentur de tutelis illustrium personarum; *de quibus itidem Bets, agit l.d.c.6.* Talia, & huius generis fœdera plurima, recenset Erenb. *lib. 1, c.2*, ac potissimum in popularibus & optimatum imperiis, quæ ipsa quodammodo sempiterna sunt, locum habent. Nam in Monarchia, principum interitu societates ac fœdera dirimuntur, *auct. disp. 28, apud Arum. disc. acad. th.87. Schonb lib.2, pol. c.13.* Ad vigorem autem talium pactorum superioris confirmatio, tanquam feudorum Domini, requirenda est. *Gail. 1, obs. 127, n. 5.*

n.5. Et sic rite fœdera ista non tantum ipsos contrahentes, sed etiam ipsorum successores, obligant; quum præsumantur eiusdem esse voluntatis & affectus cum prædecessoribus. *Schenb. d. l.* factaque, nec non contractus Principum demortuorum, præsentium Principum esse censentur; quum Respubl. semper eadem existat. *Bald. cons. 326. Exempla unionis fœderum vide apud Col. de iur. Imp. Germ. th. 71. & Reinh. Kon. pol. part. 1, c. 5, num. 49. Erenb. d. l. c. 2, n. 38, & seqq. Arum. in disc. 6, ad aur. bull. n. 6. Ubi omnium optime hac de re agit. Sic etiam de fœdere fratrum pactionalium, quod heic nunc itidem monemus, consule Erenb. d. l. n. 10, cap. 4, & seqq. & Col. sect. de iur. Imp. th. 70. Althus. pol. cap. 7.*

Adfinia autem & cognata fœderibus tandem sunt induciæ, Ordinum uniones, correspondentiæ, amicitiæ, &c. quæ tametsi fœderibus, sed tamen admodum abusive, à nonnullis adiiciantur; rectius tamen iis inter cognata suus adsignatur locus. Nam, quod ad inducias sive pacificationes attinet, fine & toto genere à fœderibus differũt; quum in fœderibus amici inter se præstant, quod iure gentium sine pactione non tenentur præstare. Induciæ vero & pacificationes non tantum

fiunt inter hostes, sed etiam in simplicibus iuris gentium terminis consistunt, ne alter alterum offendat. Dicuntur quoque *belli feriæ* à Varrone, à Virgilio *pax sequestra*, &c. Sunt autem duplices. Vel enim dantur ad longum tempus, sive longissimum. *Gell. lib.* 1, *c.* 25, *l.* 19. *ff. de capt.* Sic dabantur à Servio Tullio ad quadraginta annorum spacium. *Liv. l.* 1, *&* 2. Ac nuper ante annos aliquot inter Reg. Hispan. & Belgas ad duodecim annos. Vocantur hæc etiam *treugæ*; quum securitatem præstitam personis & rebus simul exprimant. quas volunt dici quasi *trahens vel ferens anguem*, hoc est, inimicum, si tempus definitum finiatur. *Alb. Gent. de iur. bel. lib.* 7. Gellius, *lib.* 1. *c.* 25, inducias dictas putat, quasi, *Inde, uti iam*; quum pactum earum hoc requirat, ut ex hoc die nihil incommodi detur; sed ex eo die postea, uti iam, belli iure omnia agantur. atque in hoc casu paci & fœderibus quodammodo induciæ annumerantur. Deinde dantur quoque induciæ ad tempus brevissimum, quæ alias pax castrensis vocantur. qua ratione proprie induciæ, *ICto Paulo auctore*, sunt; quum in breve & præsens tempus conveniant, ne invicem hostes se lacessant. *l.* 19, §. 1. *ff. de capt. & postlim.*

Sic

Sic quandoque conceduntur in duos menses, ad sepeliendos socios occisos. Et ita distant à vera pace, nec minus à fœdere.

Vniones sic quod dantur plures, ut sunt quæ causa religionis contrahuntur, *de quibus vide Coler.sect.de iur.Imp. Germ.n* 72,73,74,*&* 75. His adiunge quoque quæstionem; An hæc fœderum genera cum diversæ religionis hominibus recte pangantur? *n.*76,*&* 77. Talibus etiam fœderibus Erenbergius, *lib.*1, *de fœd c.*4, *n.* 11, *&* 12,*fol.* 338, diversos aggregat Equitum ordines; velut est Ordo S. Iohannitarum, S. Michaëlis, an. 1464; Lunæ, an. 1464; aurei velleris, anno 1477, (cuius auctor Philip. Burgundus celebratur;) Mauritianorum, ann. 1409; D. Mariæ, ann. 1420; Stellæ, 1351; S. Stephani, 1561; S. Spiritus, an. 1589, ab Henrico Reg. Galliæ introductus. Sic etiam Elisabetha Angliæ Regina per casum invenit suum Ordinem, &c. sed hæc instituta titulo confœderationem non recte exornantur, quum favoris signum sit aut gratiæ, meritive locum dignitatis attribuat talem, quem subditi quoque nanciscantur. *vid. Besold. de pol. dis. lib.*2, *c.*6,*n.*19. *&* *Renib. Kon. pol. par.*1, *c.*5, *num.*59.

Habent fœdera alias quoque sibi

cognatas virtutes; ut concordia, amicitia, correspondentia, benevolentia, beneficientia, candor, fides, charitas, unanimitas, conversatio, familiaritas, hospitalitas, epichæragathia, communicatio iurium, obedientia, libertas, quies, pax, securitas, tolerantia, vicinitas, &c. Sed hæc & talia alibi explicantur. nos ad ultimum huius loci pergimus membrum. *De confraternitatibus consule dissertationem Barth. Musculi. & de securitate Ioh. Geor. Bechtium, ne nimis longi simus.*

CAP. XX.

De contrario fœderum, & eorum dissolutione.

SEd nunc pauca nobis de ipsa finitione & dissolutione fœderum pro ratione temporis subnectenda sunt. Confœderatio enim perquam res est labilis & fluida, quæ simul cum animi mutatione dissipatur, si fides cum summa cura non observetur; quum tantis connexionum catenis, uti Respublica, non cohæreat. Ideo facilius contraria patitur, & ventorum variis flabris obnoxia est. Nisi enim quis ad Dei gloriam, proximi dilectionem, patriæ, libertatis subditorum conservationem, respe-

respexerit, & ut religio maiestasque salva sit, (quod heic non frustra, *ex c.* 14, *superius posito*, de quam plurimis admodum sollicitus, repeto; quum homines animis tam leves sint,) is finem & effectum fœderis ut non considerat, sic neque causam & principium eiusdem intelligit. Et ob dictas rationes fœdera reprobata sunt in Asa Rege Iudæ. *Er.* 1, *de fœd. c.* 2, *n.* 54. Quum igitur firma Reipub. constitutione fœdera minime nitantur, non semel misere deceptos invenient sese, quotquot eorum fiducia nixi, periculosis sese rebus & violentis committent. Dictum, quod vulgo notum est, *Quicquid agis, prudenter agas, & respice finem*; heic maximi valoris certe & vigoris summi est; ne absque extrema necessitate ineas fœdera, nec earum spe facile quid gravius cum iactura vitæ & fortunæ tentes. Etenim fœdera non tantum debent esse iusta, sed in primis necessaria. *Er.* 2, *de fœd c.* 1, *n.* 56. Si dubitandum heic videatur; recentia adhuc ante oculos habes exempla. An ullus est, qui ignoret, & non per totam ferme Europam senserit, quot tot clades Imperium Romanum cum vicinis regnis passum sit? An quenquam caussa latere queat? Hoc certe bene dispiciendum & unice curandum est, ne ex

falsæ

falsæ opinionis persuasione confœderati inter se coëant contra superiorem. nec prodest prætextus religionis quum in caussa Dei infeliciter gladius & arma exerceantur. Vti & Eras. Roterod. *in tract. de Princ. inst. pag.* 160, ait: Christi ditionem longe diversa via natam, propagatam, & stabilitam; quum ob infidelitatem dominio infideles non priventur, (*Dan.* 2,) & ex præcepto Christi infideli Cæsari debitum tributum sit solvendum. *Erenb.* 2, *de fœd. c.* 1, *num.* 85. Eo quoque proposito bellum suscipientes raro felicem sortiti sunt exitum. *id d. l. n.* 86. Velut tragica clades Bohemica exemplo est recenti. An non Bohemi, Moravi, Sileni, cum Lusatis, anno 1619, die 31, Iulii, Pragæ, propter defensionem religionis, centum articulos concluserunt? *Act. Boh. par.* 2, *pag. O* 2, 3, 4, & 5. An non ex hôc capite, & aliorum confœderationis fundamento, quam cum Rege magnæ Britanniæ, Belgis, & unionis Germanicæ membris, (ceu tunc vocabantur,) Fridericus V, Elector Palatinus, intercedere sibi existimabat, coronam Regni Bohemici acceptavit? An non propterea Dn. Mollerus ultimo Septembris, anno 1619, ante adventum dicti Electoris Palatini ad Bohemiæ status missus est, ut talem con-

confœderationē illis explicaret, quodque propterea maximum heic onus subiisset? *act.Boh.par.3, p.C. 2.* Cavendum maxime, *ait Erenb. 1, de fœd. c.2, n.84*, ne utilitatis & privati commodi, vindicandæ iniuriæ, &c. gratia, vel securitatem in carnis mortalis brachio quærens, quis contrahat fœdus. *Tantum relligio potüit suadere malorum? idem ex poëta profert lib.1, d.c.1, num.45.* ceu sub religionis velo multa committuntur. Sed an non Religio vera satis bi vinculo est? Sanctum hoc nomen à *ligando* dictum volunt, quum sit quasi liga sancta inter Deum & hominem. Obligat enim hominem ad fidem & obedientiam erga Deum. *Erenb.d.l. c. 2, num. 10*; An non omnes, qui idem sapiunt in Christo, eandem charitatem habere oportet, ut sint unanimes & sententiis uni? *ad Phil.2, 2.* Vos præstate in uno spiritu, uno animo concertantes, per fidem Euangelii. *Phil. 1, 27. 1, Pet. 3, 8.* Qui enim adglutinatur Domino, unus cum eo spiritus est. *1, Corint.6, 17. & 12, 13. Gal. 3, 28. Eph. 4, 4, &c.* Itaque in quorum cordibus renatis vera habitat pietas, pridem in fœdere Dei coiere. Atque si ita interna conglutinatio in sanctitate firma fuerit, quomodo non externum fœdus roboris
sui

sui firmitudinem accipiat? Omnia enim in pia εὐνοίᾳ sita sunt, & fide. Si quis hæc duo rite observet, invictum erit talis prudentiæ vinculum. At si quis in eam perversitatis proterviam & impudentissimam rabiem prolabatur, ut nullam conscientiæ amplius sentiat maculam; is sane non facile curabit fædifragium; præsertim si potentia aliqua prævaleat, & sævam tyrannidis formam induat. Quemadmodum ergo fædus legitimum sacram secum ducit virtutum phalangem & chorum; *ut in superiori capite dictum est*; & inde amabile redditur sancte confæderationes colentibus, quippe, *ut recte dicit Costerus lib. 8, pol. c.* 24, §. 2, fædera externorum principum, domi securitatem constituunt, adferuntque auctoritatem, quam quisque principum aut Rerumpubl. fovet, quam ambiunt reges & magnates, ad quam crebro legationes ventitant: Sic è contra sane pessimam id ipsum vitiorum & flagitiorum turbam secum per quævis raptat crimina, ut perpetuo lapsu ex una perfidia, scelere & delicto, in aliud flagitium gravius se det præcipitem, donec suum dirum exitium in horrenda ruina inveniat. Heic enim cumulatim irruunt æmulatio, ambitio, avaritia, philautia, curæ, anxietates,

tates, aſtutia, calliditas, calumnia, contemptus proximi, contentio, lis, rixæ, diffidentia, diſcordia, fraus, dolus, fruſtratio, impietas, improbitas, impudentia, infidelitas, ingratitudo, inobedientia, inhumanitas, inimicitia, iniuſtitia, impoſſibilitas, invidia, ira, levitas, libido, mendacium, malitia, moroſitas, crudelitas, mutabilitas, odium, negligentia, perfidia, periurium, perverſitas, verſutia, ſeditio, ſimulatio prava, verrurnnoſitas, violentia, ſuperbia, ſævitia, ſuſpicio, temeritas, timor, tyrannis, rebellio, &c. Omnium autem peſſima eſt nequitia & ſcelus perfidiæ, quæ nullibi quidquam meretur gratiæ. Quia fidem qui perdidit, nihil poteſt ultra perdere; *ait Caſter. lib. 3, pol. c. 7, §. 6.* At fœderum ſanctiſſima debet eſſe pactio. Primum ob eam cauſſam, quoniam iuramento ſanciuntur, & multæ iurisiurandi cum execratione coniuncti formæ paſſim apud hiſtoricos publice inveniuntur. Deinde ob hanc quoque cauſſam, quia publice fides data magis obligat, quam quævis privata promiſſio. Vnde ſi nemo fidem ſervaret, tamen regibus & Rebuſpubl. illa eſſet ſervanda. Nihil vero magis obeſſe regno poteſt, quam violatio fæderum. Hinc nemo Turcis amicus eſt, qui fœdera ſola utilitate me-

te metitur. *Coft.d.lib.8,cap.24.§.3.* Ita perfidiæ fructus, brevis eſt, dum aut omnium bonorum conſortio privatur, aut mox graviori exitio ſuccumbit. Quando enim aut manifeſto perjurio, aut ſceleratis argutiis, quempiam homines agere animadvertunt, non modo illi fidem nullam præſtant; ſed invicem oderunt, cedere ab eius amicitia, in tuto ſe ſuaque collocare non tendunt. Inſaniam omnes putant, illi ſe credere, qui fidem abnegavit. Ita perfidi hoc ſummum eſt malum quod nemo illi ſit fidus. Si nemo fidus, non igitur tutus eſſe poteſt. Etſi amici ſe ipſi devoveant, etſi exercitus, admotis ad invicem gladiis, in ſalutem tuam iurent, etſi ambitioſarum excubiarum multitudine te vallent; ſi ipſe fidem fallere doces, omnes etiam fidiſſimos abalienabis, &, quum alioqui

--- Stet nulla diu mortalibus unquam
Fortuna titubante fides; ---

Fidem miſero & dubio tibi penitus clauſam invenies; neminem amore, aut mutua fide obligatum tenebis: merces quidem avaritiam accendit, ſed non obligabit pectora donanti, ſi ille perfidus ſit. Omnis illa turba fortunæ, non fidei, ſacramentum habere ſe putat. Vſque perfidus nec nummis ullis fidelitatem emere valet.

let. *Cost. d. l. 3, cap. 7, §. 6.* Quinetiam fœdifragi ipsi sibi singulis momentis sunt in conscientia pœnæ loco & oneri molestissimo. Tum & glaciei persimiles sunt, cui nemo, nisi stultus, inædificat. Vt igitur glacies sine domibus; ita perfidus nudus ab amicis. Videmus vero eos, qui constricta gelu flumina transeunt, semper animo esse suspenso atque anxio; si minimum concrepuerit, pavidos: quum fragili natura se insistere non ignorent: Incertior est amicitia perfidorum; qua plerique periere. *Cost. d. l.* Itaque perfidiæ nusquam locus, neque apud eos, quos perdidit, neque apud eos, quibus profuit. Velut egregium exemplum in Lysandro Lacedæmonio, & maxime in eius interitu, habetur. quod alias Fulgos. *lib. 9, c. 6*, quoque inducit; sed exitum omittit, quem Costerus rite heic supplet, *d l. §. 3*; & ita, *§. 4*, pergit: Quur vero perfidos, periuros, *ἀσπόνδους*, fœderum contemptores, mox pœna obruat, causa est ipsa Numinis vindicta, quæ semper à perfidis irritatur. Qui enim falsis promissis alios decipit, Deumque in testimonium vocat, quid agit aliud, quam ut aut Deum irrideat, aut facinorum ministrum esse iubeat? Itaque Sennacherib, quum fi-

dem fefelliſſet, primo cæſis militibus fugit; deinde coram idolo ſuo à filiis trucidatus eſt. Qui enim qualecunque numen, quod putabat, irriſit, & ſuos vita privavit, merito vita exutus eſt. Sedechias etiam impio Regi fidem violavit, (4. *Reg.* 24, *v. ult.* & 2, *Chron.* 36, *v.* 13:) ſed pœnas tamen excidio gentis ſuæ dedit. Fidei violatæ triſte Simpl. Antioch. Illuſt. (1, *Mach.*) & filius eius Eupator, &c. Eodem exemplo periuri periere Alcimus, Bacchides, Nicanor, (1, *Mach.* 6,) &c. Sic neque Alexandro perfidia felix fuit, à ſocero Ptolemæo, per nuptiarum fædera in fraudem inductus, victuſque à perfido Arabe, capite plexus eſt, &c. Nec morata eſt pœnam vindex iuſtitia; ſed ab Antiocho, per Tryphonem prælio fuſus, regnoque deiectus eſt. &c. Eandem fortunam malitiæ ſuæ reliqui Antiochi & Demetrii paſſi ſunt. Quid enim annis undecim duo Antiochi priorum filii; alter Gryphi, alter Cuziceni; Seleucus, filius Gryphi; Philippus & Demetrius filii Cuziceni? Nonne in hos omnium priorum perfidia pervenit? & in eum, qui omnibus duos annos ſupervixit, Philippum? Tandem victo Tigrane in Romanam provinciam opes Macedonum pervenerunt. *Coſt. d. l. quem ibidem in* *pluri-*

pluribus exemplis quivis consulere potest. Quis igitur non dicat, eos Rempubl. evertere, qui perfidiam & periuriã docent? Quo enim modo commercia, bella, pax, urbes, domus stare possunt sine fide? Si fidem violare Princeps aut Respubl. potest, quis eam servare tenebitur? *Cost. d. l. §. 7, in fin.* Nihilominus hodie inter Christianos inveniuntur, qui laudem in tali malitia se sibi quærere posse putant. *velut id aliquot exemplis ex Guicciard. libr. 6, pag. 550, & Sebast. Franc. chron.; etiam de ipsis Pontificibus & regibus, ex Iovii lib. 11, 16, 18, explicat Erenb. d. fæd. 1. c. 3, n. 120, pag. 215, & 216. Ubi hæc demum ex Iovio addit verba:* Omnium regum fides hæc est, ut pro libidine sanctissimas fæderum leges attrectare violareque non dubitent; quum semet præsenti tantum commodo, atque ipsis temporibus esse censeant. Tales vita, si tibi cara vita. Generaliter enim sciendum est illud *M. Tull. 3, offic.* verissimum. Nulla nobis societas est cum tyrannis, sed summa distractio: & hoc omne genus pestiferum atque impium ex hominum communitate exterminandum est. Sed & gentibus aliquot & nationibus fides olim defuit; quod etiam nunc apparet, quum vestigia quamplurima passim talium

restent; exempla sunt odiosa. Fuerunt autem gentes nonnullæ tanta infamia notatæ, ut etiam in publicum proverbium earum malitia abierit. Veluti *Thracium commentum*, dicebatur in eos, qui certis pactis inducias promiserant, & tamen invadebant alios: ceu Thraces Bœotiis fidem datam incursione nocturna frangebant. Sic & *Thessalorum commentum*, *Phœnicum pacta*, *Locrensium pactum*, *Punica fides*, *Ægyptiorum machina*, *ars Megarensis*, *Libyca bestia*, *Cretensium & Ligurum dicta*, *&c.* eodem habentur loco. *Erasm. in chil. tit. de perf. ut supra monstratum est.* Tales vero fœdifragos improbosque tandem puniri, dictitat S. Scriptura; & multis exemplis probatur: *ex Livio*, *Æliano lib.* 12, *Polyb. lib.* 2, 3, 4, 5. *Fulgos. lib.* 7, *c.* 3 *Anton Bonfin. lib.* 26. Nonnulli tamen, ut perfidiæ & malitiæ suæ atque tyrannidi regumentum aliquod super inducere queant, illud proverbii excogitavere: *Frangenti fidem fides frangatur eidem.* Et nuper etiam non nemo politicorum utcunque notus, argutiis suis sarcasticis plerosque huius seculi ordines & status satis acriter mordendo taxant, civitatibus & Rebuspubl. Hanseaticis tale adscripsit axioma aut Symbolon: *Synceris synceri, perfidis perfidi*, scilicet

sumus;

sumus; ac si civitates illæ, non tantum quietæ communem spectent calamitatem; sed & tanquam Chij, pro temporis ratione commutent institutum, & inconstantiam ac volubilitatem suam ad fortunæ vultum accommodent. quasi diceret: Omnino polypi naturam induerunt; adeo pro tempore alios atque alios mores & formam sumunt. Exiguum certe laudis encomium illis præstat. Verum enimvero, dum homines isti tanta ludere varietate non desinunt, fit ut quæstionem excitent hancce: An violanti fidem, fides conservanda sit? Ad quam recte respondet Costerus; *d. l. §.* Imo, ait, fœdifragis, & barbaris, servanda est; Cæsar quidem apud Plutarchum, fidem tam perfidis & barbaris servare amentiam ratus, in eos exercitum duxit. Servanda tamen fides, nec perfidia aliena, tua perfidia punienda est. Non enim, si Hannibal contra fædus Saguntum obsedit, ideo licuit Romanis factam postea cum Carthaginiensibus pacem rumpere. Nec, si Romani legati violati à Pœnis, ideo quoque Hannonem in vincula duci oportuit. Multo minus si Lusitani Romanos contra iusiurandum sunt aggressi, ideo quoque Lucullum decuit, Lusitanos impunitatis promis-

fione pellectos trucidare. Quum tamen in eodem pacto hostes fidem fallunt, obligatione solutus ille est, quem perfidia aliena affixit. Si enim pactis induciis Spartanum agrum populantur Messenii, talionem reddent iure optimo Spartani. Qui enim hostilia exercuerunt, pacem communem irritam reddiderunt. Verum quum post violata prima fœdera, novum percutitur, non licet ideo violare quia prima violata fuerunt. &c.

CAP. XXI.

Quæstio, de homicidio in Burchardo 29, Archiepisc. Magdeburg. commisso, quomodo sit decisa; & de Erroribus aliquot Pomarij in Chronico Saxonico.

SIc etiam olim magna erat quæstio, & controversia admodum gravis, de Magdeburgensium facto atroci illo; quo 29, Archiepiscopum suum Burchardum comitem Scrapeloviensem, quem anno 1325, in curia, loco iustitiæ & consiliorum, incarceratum tenebant, interfecerant, & per integri anni spacium internecionem

talem

talem occultaverant; an non fuerint fædifragi? Res indiget necessario historica deductione; ut rectius inde constet iudicium. Etenim, quum in talem culpam inciderent, quæ pro fædifrago haberetur publico; non tantum in Cæsaris pænam incurrere visi sunt; sed etiam à Pontifice Romano damnati excommunicationis pæna afficiebantur, donec factum debite in omnibus excusarent. Ingentis litigii hæc fuit controversia; ut qui contra pacta conventa non tantum egissent; sed etiam in loco sacro iustitiæ, contra ius & æquum, non sine rebellionis crimine, inaudita caussa, crudeli homicidio Archiepiscopum suum è medio proditorie sustulissent. Nam mutuam fidem quidem quaternis vicibus & quaternis pacificationis pactis ac transactionibus sibi invicem compromiserunt. unde & inter se mutua pactione constricti tenebantur. quarum prima data est Magdeburgi, anno Christi 1309, pridie divæ Catharinæ virginis: secunda data Wolmerstadii, anno Christi 1314, die mercurii proximo ante divi Thomæ festum. tertia vero data est in arce Calza in Elmena, anno 1315, die veneris in divi Ambrosii feria. Quarta demum facta est multorum intervenientium opera;

videlicet, (ut verba sonant,) nobilis Principis, Ducis Ottonis Bruinsvicensis; & nobilium virorum, Dn. Gardonis de Hadmerschleben, Comitis Bussonis de Mansvelt, Comitis Henrici, Comitis Didericii ut & Comitis Henrici de Honsteyn, Comitis Conradi de Werdingeroda, Dom. Alberti de Hakeborn. adiuvantibus Comite Gunthero, Comite Vlrico, & Comite Adolpho de Lindaw, Comite Alberto de Barby, Domino Brunone de Querfurt, Comite Alberto, & Comite Bernhardo de Regensteyn; necnon civitatibus Magdeburgensi, Hallensi, & Calbensi, & earum adiuvantibus; &c. sub dato anni 1324, proximo die Sabbathi ante feriam S. Galli. Ipsum factum videtur quidem admodum culpabile; neque res iniqua tanquam æqua excusari potest; ait ille. Verumtamen prudenter satis Magdeburgenses tractarunt & defenderunt causam suam. Non tantum enim usi sunt variis intercessionibus vicinorum & confœderatorum apud Imperatorem Ludovicum V. Barvarum; qui ideo facilius Statibus imperii gratificari voluit, quoniã á Pontifice Romano esset excommunicatus: sed etiam Magdeb. illi causæ suæ deductione & excusatione, tantum obtinuerunt, ut in gratiam ab

ab imperatore reciperentur: quum ad oculum demonstrarent, quam multum ei & Imperii publico interesset, & quantum praeiudicium Papa Ioannes XXII per Bernhardum defunctum Imperatori creare statuisset, Imperator quidem omnia cassavit adversariorum attenta. Sed, quum delicti tam enormis iustificatio praecipue ad Pontificem Romanum & Statum Ecclesiasticum, potissimum autem ad securitatem successoribus interfecti illius Burchardi praestandam, spectare videretur; ad talem iustificationem causae suae remissi sunt. Habuit ille Imperator prae reliquis imperium certe laboriosissimum inde ab initio eius usque, ad annum 1314, quum ipsi trium Electorum votis in electione opponeretur Fridericus Austriacus, & uterque esset coronatus, Ludovicus in loco ordinario Aquisgrani ab archiepisc. Moguntiensi, alter in insolito loco Bonni ab archiepisc. Coloniensi. Inde uterque illorum suos ducebat fautores & amicos, atque omnia aperto dissidio, nec non intestino bello, fervebant, quod annis octo fortuna varia, eventuque ancipiti, gestum est, & vix praeliis quinque tandem sopipitum fuit. Nihilominus diffidebat inter se Germania; quum non tantum

videlicet, (ut verba sonant,) nobilis Principis, Ducis Ottonis Bruinsvicensis; & nobilium virorum, Dn. Gardonis de Hadmerschleben, Comitis Bussonis de Mansvelt, Comitis Henrici, Comitis Didericii ut & Comitis Henrici de Honsteyn, Comitis Conradi de Werdingeroda, Dom. Alberti de Hakeborn. adiuvantibus Comite Gunthero, Comite Vlrico, & Comite Adolpho de Lindaw, Comite Alberto de Barby, Domino Brunone de Querfurt, Comite Alberto, & Comite Bernhardo de Regensteyn; necnon civitatibus Magdeburgensi, Hallensi, & Calbensi, & earum adiuvantibus; &c. sub dato anni 1324, proximo die Sabbathi ante feriam S. Galli. Ipsum factum videtur quidem admodum culpabile; neque res iniqua tanquam æqua excusari potest; ait ille. Verumtamen prudenter satis Magdeburgenses tractarunt & defenderunt causam suam. Non tantum enim usi sunt variis intercessionibus vicinorum & confæderatorum apud Imperatorem Ludovicum V. Barvarum; qui ideo facilius Statibus imperii gratificari voluit, quoniã á Pontifice Romano esset excommunicatus: sed etiam Magdeb. illi causæ suæ deductione & excusatione, tantum obtinuerunt, ut in gratiam ab

ab imperatore reciperentur: quum ad oculum demonstrarent, quam multum ei & Imperii publico interesset, & quantum præiudicium Papa Ioannes XXII per Bernhardum defunctum Imperatori creare statuisset. Imperator quidem omnia cassavit adversariorum attenta. Sed, quum delicti tam enormis iustificatio præcipue ad Pontificem Romanum & Statum Ecclesiasticum, potissimum autem ad securitatem successoribus interfecti illius Burchardi præstandam, spectare videretur; ad talem iustificationem causæ suæ remissi sunt. Habuit ille Imperator præ reliquis imperium certe laboriosissimum inde ab initio eius usque, ad annum 1314, quum ipsi trium Electorum votis in electione opponeretur Fridericus Austriacus, & uterque esset coronatus, Ludovicus in loco ordinario Aquisgrani ab archiepisc. Moguntiensi, alter in insolito loco Bonni ab archiepisc. Coloniensi. Inde uterque illorum suos ducebat fautores & amicos, atque omnia aperto dissidio, necnon intestino bello, fervebant, quod annis octo fortuna varia, eventuque ancipiti, gestum est, & vix præliis quinque tandem sopipitum fuit. Nihilominus dissidebat inter se Germania; quum non tantum

Electores in rancore discordiæ pergerent, sed etiam Pontifices Romani, qui Ludovici huius tempore vivebant, præter Nicolaum V., quem ipse, post decreta, in Norimbergensibus comitiis unanimiter concepta, deiecto Iohanne XXII, è sede papali elegerat, semper ipsi offensi manerent: unde & amicissimi sæpius Principes Germani à Ludovico abalienabantur, præsertim quum bis banno papali iniquissime mactaretur. Nec profuit Ioannis regis Bohemiæ ab Imperatore missi in Italiam expeditio. Attamen semper fidissimo usus est in omnibus actionibus consilio Archiepiscopi Trevirensis: Atque quum solæ civitates in fide ipsi persisterent, (*Mell. hist. part.* 3, *c.* 4)) cum iis, & reliquis aliquot Principibus, anno 1316 firmum pepigit fœdus, & mutua adsistentia auxiliumque utrinque bona fide promissum est. *Chron. Hedion. fol.* 575. *Mich. Sax. chron. Im. de* 35 *Cæs. Germ. Tud. c.* 5. Exinde optimus ille imperator Magdeburgensibus publicam innocentiæ attestationem non solum dedit, sed quoque pro iisdem in studio reconciliationis apud Papam multa præstitit, etiamque per amicos sollicitavit: Velut etiam antehac, ad implorationem civitatis, ei plenam contra quoslibet osten-

sores

fores (quo nomine quoque Papam & Burchardum notabat) defensionem promiserat, subdato Arensteden, Non. Augusti, anno Dom. 1323, Regni vero an. 9, & talem simul commissionem Marchioni Brandenburgensi obtulerat. Sed remedium melius non potuit inveniri, quam ut prius causam iustificarent ordine, ac successorum Burchardi sibi unice devinciret omnibus modis. Proinde homicidii huius delictum primitus ita excusarunt, quasi Archiepiscopus Burchardus ille custodes effugio suo eludere studuisset, ac propterea vini invitatione nimia ebrios obruisset; sed quum eruptionem adornasset, ebriique non adeo compotes mentis deprehendissent eum in hoc conatu, nec impediri se passus fuisset, nimium resistendo iis factum esse, ut ille à furiosis ictum acceperit. Verum quum ipsi propter occultationem occisi litem hanc suam fecissent, non potuit hoc tam facile detergi: sed tamen fœdifragium non ipsum modo retorserunt defunctum Burchardum, sed etiam à primordio tyrannidis, eius specimina retulerunt plurima, & quod maxime illi benefaciendo ipsius in se invitassent ingratitudinem, suæque civitatis atque civium suorum summam inde nacti fuissent

per-

persecutionem. Vt enim pecuniam, quam ipsi ad pallium & investituram à Pontifice Romano comparandam mutuo dederant, non cogeretur restituere, iuxta obligationis suæ hypothecariæ tenorem, sub dato, *Anno Domini 1296. secunda dominica Quadragesima, qua cantatur Reminiscere, restituere*, & tamen absque satisfactione suam hypothecam sub specie recti reciperet: inde non veritus fuit, aiebant, omnia non tantum impugnare beneficia, quæ illis ab Imperatoribus & primo fundationis tempore, concessa essent; sed etiam illa, quæ postea ab Archiepiscopo 20, Willebrando, Comite de Kiberg Thuringiæ, sub dato, *Anno gratiæ 1236, decimo Kalendas Aprilis, Indictione nona, & Pontificatus ipsius an. primo*; item ab eodem Archiepiscopo, sub dato, *Anno gratiæ 1241, decima die mensis Ianuarij, Pontificatus ipsius anno sexto*; item Archiepiscopo 26, Erico Marchione Brandeburgico, sub dato & acto, *Magdeburgæ, anno 1292, XVI Kalendas Februarij*, velut etiam à reliquis Archiepisc. per concessionem largiter obtinuissent: *veluti id ex documentis mox sequentibus & infra positis apparebit*. Insuper quoque 37. gravaminibus demonstrarunt, quemadmodum summa sua iura, possessiones, privilegia,

gia, concessiones obtentas, & alia bona, mire flagellaverit: id quod constaret potissimum ex transactione, & fædere, quod cum illo, sub dato, *Magdeburgi, anno nativit. Christi* 1309, *die divæ Catharinæ*, 25. *Novemb.* feriissent. Quod etiam ex reliquis declararunt plenius transactionibus & confæderationibus, superius allegatis. Verum justificatio talis, & ipsius Imperatoris testimonium adeoque eius cassatio; non tanti fuisset ponderis apud Papam, propter odium inextinguibile, quod in Imperatorem pęrquam obstinate conceperat, nisi & alterum consilium feliciter juxta secuti fuissent Magdeburgenses, & id quidem præcipue tunc, quando cum Archiepiscopo 31, Ottone, ex familia Landgraviorum Hassiæ oriundo, (quamvis antecessores eius Heydeccus ab Erpes, qui Isenaci captivus mortuus est, & Henricus Comes, de Stolbergk, & ipse tamen mox ab ipso Papa reiectus, rogati id denegarant) novam correspondentiam inierunt, & statim sub primo introitu arctam cum eo amicitiæ contraxerut unionem; ita ut intercessorem ageret adsiduum apud Papam Iohannem XXII, qui inprimis huic optime cupiebat. quod promissoriales Ottonis litteræ testantur atque docent,

cent, subdato; *Magdeburgi, post nativitatem Dei ultra millesimum annum trecentesimo, vigesimoseptimo, die sancti Ægidij, divi Abbatis.* Cæterum casus is fuit, quod dictus Archiepiscopus, civitati se tantopere devoverat; videlicet, ne Antiarchiepiscopo Henrico Comiti de Stolberg, qui toties instabat, illa ipsa sese adsociaret; contra vero ut Magdeburgensis civitatis ope hic æquius supprimeretur. Otto ergo quum opem & protectionem, transactionem item seu interpositionem apud summum Pontif. Magdeburgensibus polliceretur, cives eum intra muros suos in possessionem Archiepiscopatus eo promptius contra Henricum Stolbergicum receperunt. Porro, multa licet Otto condixerat, nihil tamen efficere potuisset, nisi alter intervenisset casus, quo Imperator Ludovicus Bavarus, anno 1338 in Italiam perveniendo, & novem menses ibidem subsistendo, in festo ascensionis Christi, consensu quorundam Episcoporum, caussa eius contra Iohannem Papam disceptata, novum Pontificem Petrum de Corbaria ex familia Columnensium elegit; qui postea se Nicolaum quintum appellavit, simulque duodecim Imperii Cardinales creavit. *Seth. Cal. in Chronol.* Quamvis autem tunc ipse

ipse Imperator prævaleret auctoritate & gratia apud novum ab ipso creatum Papam, & Otto Archiepiscopus quoque suam adderet opem, ut civitas Magdeburgensis ex banno exsolvi & Papæ reconciliari penitus valeret: tamen caussa hæc criminalis in sedis Romanæ unctum tanti ponderis judicata est, ut aliquot anni in hoc tractatu consumpti fuerint. Interim, quum cives in victu acquirendo & commerciis exercendis propter exclusionem Papæ supra modum exhaurirentur, varii fuerunt in civitate motus: utpote qui cotidie Magistratum ob facinus commissum insultarent, & tandem compilationem bannique exolutionem exigerent. Id quum cerneret Otto Archiepiscopus, occasionem iura & privilegia, aut libertatem civitatis imminuendi negligere noluit. Quare Senatus & cives in tantis angustiis tam diu constricti hærere coacti sunt, donec se mutuo variis motibus prope conficerent, ac seditione sæpius coorta, novam tandem regiminis formam anno 1330 instituerent, uti constitutio eorum id sub dato, *An.* 1330, *die martis post Iohannis Euangelistæ*, luculenter declarat, quæ sedecim sigillis collegiorum artificum sive tribuum obsignata, fuit in æternam rei

rei memoriam, & simul hunc eiusmodi cives ac Senatores, qui suspecti habebantur, homicidii caussa urbe exclusi sunt, ac in gratiam Papæ & Archiepiscopi in exilium acti, *ut eadem testantur litteræ.* Quum vero Archiepiscopus superioritatem quandam hac data occasione ambiret, putaretque, hanc novam constitutionem in eius præiudicium factam esse: iterum fidem aliquousque retraxit, & hoc obtinuit apud Papam Nicolaum V, ut non prius exsolverentur banno, quam homagium præstarent ipsi, & aliquot libertatis juribus, quæ ab Ottone primo iuxta fundationis litteras obtinuissent, renunciarent. Quibus controversiis denuo aliquot anni consumpti sunt; donec enervati satis, propius arbitrio Papæ & Archiepiscopi accederent. Nolebat autem prius Archiepisc. ingredi civitatem, quam cives cum Senatu se plene declarassent, Papæque nutui atque suo accomodassent. Ideoque primitus per commissarios Papæ sive Apostolicæ sedis de forma homagii aut iuramenti emendæ diu actum est, quumque de hac inter utramque partem convenisset, quod reciproce fieri mutua deberet obligatione, tandem conclusæ sunt quoque reversales & devotionales, cum addi-

addictione & renuntiatione aliquot jurium sub dato, *Anno Christi* 1333, *die Lunæ post eum dominicum diem, quo canitur, Reminiscere*, & transmissæ sunt ex commissariis Papalibus atque Archiepiscopo; unde octava demum ex eo tempore septimana homagii dies indictus est. cuius formalia ita concepta fuerunt, ut attestatio publica commissariorum, authoritate Apostolica (uti verba sonant) deputatorum, (qui fuerunt, Conradus Dei gratia Præsuppositus Monasterii Sanctæ Mariæ Virginis Magdeburgensis, ordinis Præmonstratensis, & frater Iordanus, Lector Erfortensis, Ordinis fratrum Eremitarum sancti Augustini,) aperte loquitur: Nos Senatores populusque veteris civitatis Magdeburgensis, iuramus ad fidelitatem & affectionem gratam nostro Domino Archiepiscopo, qui præsens heic adest, præstandam, veluti de iure nobis competit; ita nos Deus iuvet, & sancti eius. Et hoc ipsum, vice versa idem Dominus (ut verba se habent) eisdem civibus favorabiliter repromisit. In cuius rei testimonium sigilla eorum Præsentibus (ita formalia verba id exprimunt) sunt appensa. Acta sunt hæc anno Domini millesimo trecentesimo tricesimo tertio, Sabbatho ante Dominicam

Iubilate. Casus iste propterea maxime notabilis est, quod adeo ingenti civitatem Magdeburgensem calamitate affecerit, ut etiam inde tota Reipubl. forma ipsi immutata sit, & illi, qui antea plenam possidebant libertatem, aliquo modo homagii iam dicti specimine formam quandam maioris constrictionis subire coacti sint, præsertim quum simul aliquibus iuribus privilegiatis resignassent.

Integram vero summarie hanc historiam huc referre volui, ut inde pateat, quam crassissime heic compilatorem illum historiæ Saxonicæ, quam Ioannes Pomarius cum suis additionibus antehac edidit. *pag.* 358, & ipsū Pomarium in glossis suis bis, *pag.* 373. aberrasse. Etenim compilator ponit, quod anno 1309. nulla adhuc Magdeburgensibus cum Archiepiscopo Burchardo Scrapeloviensi fuerit discordia quum tamen in 37. articulis tum fervidissima controverteretur lis: nec unquam ex eo tempore, quo mutuum suum à debitore repetere viderentur, cum ipso concorditer vixerint: sed quoties fœdere aut transactione quid componeretur, statim fides fracta ab eo fuerit. Sic etiam ipse Pomarius errat admodum, quando Papæ Iohanni XXII, quem tamen contra veritatem histo-

historicam Iohannem XXIII, facit condonationem homicidii illius, & absolutionem à banno sive excommunicatione, atq; id maxime propter interpositionem Cæsaris Ludovici ascribit: quum tamen non tantum ille extremus semper hostis fuerit illius Imperatoris beneficentissimi; sed etiam ante quinque annos ex throno suo papali deturbatus fuerit. E contra laudem istius Imperatoris, quod Imperatoriam maiestatem tam fortiter defenderit, valde commendant hi versus, in Curia Wormatiensi expressi & notati:

Astra Deo nil maius habent, nil Cæsare terra:
Sic Cæsar terras ut Deus astra, regit.

Similiter Pomarius errat, ex Papę iussu 36, senatores anno 1330, è civitate fuisse eiectos, quum tamen ex nova Reipubl. transformatione illius anni potius constet, quod motus civium & seditio eos, quos ob internecionem Burchardi suspectos habuerint, eiecerit, & illi, re penitus transacta ac consopita, tum tandē restituti patriæ fuerint. Tum quoque transactio atq; condonatio non an. 1330, sed anno 1333, plene peracta fuit. Cuius rei historia integra facile ex infra adiectis documentis, quæ in manu civium & exte-

exterorum sunt plurium, plenioris fidei causa cognosci poterit. Quod autem ad caussæ & quæstionis supra positæ? decisionem attinet, & ea ita complanata fuit, ut non tantum civitas tota in integrum sit restituta, & omnimode à banno absoluta; sed etiam tantam simul & Imperatoris cassationem & Papæ gratiam obtinuerit, ut, si quis propter homicidium hoc civitatem aut eius incolas ullo aliquo infami aut iniurioso titulo afficere studeret, aut illis calumniandi caussæ crimen inde obiiceret, ille in certam millenarum marcarum mulctam pro exhibita iniuria incidisset, quod privilegii civitati illi concessum est, ne quis temere probra ex re transacta in cives congereret.

Ex hac historia facile constat, quantum fidei mereantur alii scriptores, qui vel affectibus suis indulgens nimium vel ea describunt quæ ex aliis æque incertis præsumptionibus aut indiciis superiorum seculorum mutuantur, atque sine ullo archivorum respectu deducunt. Ita fit, ut nunquam veritas suum proprium & genuinum inveniat locum; sed obteguntur sæpius talia, quæ maximum pretium fuisset ab omnibus boni publici causa cognosci. Huiusmodi quidem sibi-

sibimetipsi invidum sæculum hucusque coluimus, in quo stulti sæpius ea in præiudicium sui supprimunt, quæ iuribus ipsis non raro maxima incommoda creant, & iudicium diversum pariunt. Partim ex invidia, partim ex ignorantia, vidi peccare quam plurimos; etiam ipsos Rerumpubl. præsides & præfectos, qui minus intelligunt arcanorum naturam. Vnde pro arcanis habentur vulgariter, quæ minime debebant occultari; & è contra publicantur talia, quæ rectius supprimerentur. Quæ ergo ad fundationem status alicuius faciunt, minime gentium silentio sunt involvenda; sed omnibus & singulis merito nota esse debent. Optime propterea fecit compilator iuris Saxonici, qui ius Weichbildicum & feudale, seu statuta Saxonum, conscripsit [i], quod statim in frontispicio privilegium eorum ponit, quod Otto Magnus, imperator longe gloriosissimus, ad petitionem omnium provincialium, civitati Magdeburgensi, tanquam Metropoli totius nationis illius, sub anno Christi 939, 17 Iunii (ubi shpalma subrepsit Amanuensis incuria, ut *Neuntzig* pro *dreyzig* sit positum) quo tempore simul Magdeburgum Edithæ coniugi suæ in dotem ille dederat, munificentissime concessit. Quo

 sane

sane non leviter retunduntur civitatis ejus osores [11], qui illi populo statum servum ex eo [1], quod clam subductum noscunt ex archivis eorum fundationis originale, (uti actio illa, quam Magdeburgici ante annos aliquot in camera imperiali contra gloriatores suos instituerunt, id ad exhibendum testatur) affingere non verentur. Præter quod tamen eosdem Magdeburgenses Ottonis secundi quoque privilegium fartos tectos conservat, si quid ex origine sua merito discutiendum veniat. Specimen quoque & exemplar illius privilegii edidit Goldast. *in collect. constit. Imperial. fol.* 215. ubi tamen culpa Amanuensium in an. æræ Christianæ aberratum est, quod facile ex annis regiminis suppletur, quum Imp. ille anno Christi 937 [t], electus sit parentis loco.

Optime sane de veritate historica meriti sunt insignes illi viri Dn. Frideric. Hortlederus, & Melchior Goldastus quorum alter superioris seculi historiam ex Archivis Vinariensibus quam proxime ad veritatem rerum accedentem; alter satis alto labore superiorum seculorum acta & constitutiones Imperatorum, variasque disputationes, cum primis bono publico inservientes conquisivit.

Vtinam

Vtinam hoc quoque olim intellexiſſent illi, qui theſauro Germaniæ litteratæ optimo (bibliothecam inſignem illam Heydelbergenſem dico) præfuerunt, & ſaltem à ſeptem ſeculis uſque ad præterlapſi tempora hiſtorias & politica negotia continuaſſent; haberet iam tota Germania, quo gratias talibus compilatoribus agere poſſet. Quid enim præſtitit Ian. Gruterus? Quid proſunt vocabulorum inanium torſiones & collectiones vanæ? Ad quam exiguum emolumentum tales vacui phraſiologi tam laborioſam & nimis diſiectam conficiunt criſin? Satis docti poſſent eſſe Scholaſticales vel potius Grammatici tales, etiamſi tot phraſium barbaricarum & obſoletarum congerie carerent, modo rei verum & genuinum depromerent nomen. Res potius pro futilitate verborum exprimere debuiſſent.

Quid enim prodeſt theſaurus avaris abditus terris, ſi uſu careat ſuo? Ideo longe potiores meretur gratias Hippolitus à Collibus, nec minores Marquardus Freherus, quod ex bibliotheca tali nonnullas intentionis politicæ reliquias diſſeminarint. Pudeat merito eos, quotquot optatā illam in rebus geſtis, variis modis ab auctoribus deſcri-

ptis, utiliter lucubrandi occasionem tam turpiter neglexerunt. Vana fuit opinio doctrinæ vanæ, quæ probrum merito parit omnibus, qui Reipubl. litterariæ melius inserviendi facultatem aliud agentes perdiderunt, dum non luci donarunt publicæ ea, quæ multas tenebras illustrare & discutere potuissent. Quorsum enim talis superstitiosa temporis iactura in studiis, quæ phrasibus potius, quam rebus ipsis impenditur, & præsertim fabulosorum scriptorum interpretationibus & argutiis? Sed transeat hæc labes seculi, propter quam Deus ipsi Germaniæ quoque vanam suam gloriam non immerito evertit. Nobis nunc ad confirmationem & illustrationem historicæ veritatis ex ipsis actis producendæ, quæ sunt in manibus plurium progrediendum est; ut purgatio Magdeburgensium eo rectius inde elucescat, nec tot variis ulterius prægraventur Magdeburgenses ignorantium præiudiciis, simulque errores in Chronico Saxon. Pomarii rectius detergi possint.

Docu-

Documentum mutui, quod sub aditu Archiepiscopatus Magdeburg. Burchardus Scrapeloviensis Comes à civitate accepit, ad conficiendum iter Romanum, ita se habet.

NOs Burchardus, Dei gratia sanctæ Magdeburgensis Ecclesiæ electus, Bernhardus Præpositus, Godfridus Decanus, totumque eiusdem Ecclesiæ Capitulum, universis præsens scriptum visuris, & audituris, Salutem in omnium Salvatore. Recognoscimus, & tenore præsentium lucide potestamur, quod honesti Viri, dilecti nostri, Consules & Burgenses de Magdeburgo, pro honore nostræ Ecclesiæ & nostro favore speciali, nobis ducentas marcas Stendaliensis argenti, in Subsidium itineris nostri versus curiam Romanam, quo in præsenti pro obtinenda confirmatione ituri sumus, accomodaverunt & mutuo præstiterunt. Pro hac siquidem pecunia de consensu & voluntate toti nostri Capituli, officium nostrum, quod in vulgari *Bern ammecht* dicitur, eisdem Consulibus & Burgensibus obligamus; tali nempe modo & conditione, quod si ipsis pro narrata summa ducentarum marcarum, ante festum pentecostes, quod

erit à dicto festo proximo ad annum continue subsequens', per nos vel per nostram Ecclesiam non solveretur, quod tunc dictum officium ipsorum Burgensium & civitatis esse debet proprium, cum omni fructu, proprietate perpetuo possidendum. Veruntamen si huiusmodi summa pecuniæ ante memoratum terminum, per nos, vel per nostram Ecclesiam, si nos nutu Dei mori contingat, quod absit, fuerit exsoluta, & tunc ipsum officium ad nos, & ad nostram ecclesiam libere revertetur. Sciendum etiam, quod ipsi Consules & Burgenses, infra tempus obligationis omnes fructus dicti officii, pro restauratione damni, in usus suos recipient, & convertent. In huius igitur obligationis & facti testimonium evidens, hanc litteram nostro nostriq; Capituli sigillis firmiter communivimus. Datum & actum anno Domini millesimo ducentesimo nanagesimo sexto, secunda Dominica, Quadragesimæ, qua cantatur *Reminiscere.*

Sequun-

Sequuntur documenta aliquot reliqua, ex quibus probantur gravamina, quibus contra omnem æquitatem civitatem Magdeburgensem supprimere, & privilegijs suis exuere conatus erat ille interfectus in curia Archiep. Burchardus.

PRimum est Ottonis Magni, in quo cives Magdeburgenses, tanquam incolæ principalis Imperatoris, Germanici sedis, præ cunctis aliis civitatibus Germaniæ privilegio immunitatis & vectigalis in commerciis donantur, quod apud alias civitates haud ita invenitur. Ad hoc autem primi Archipiscopi Adelberti, quem alii Albertum dicunt, intercessione fuerant usi, qui paulo ante est introductus. *Vid. Seth. Calv. in Chronol. ad annum Christi* 972. *Unde iterum error Chronici Saxon. Tomarij patet.*

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Otto divina favente Clementia Imperator Augustus. Noveris omnium fidelium nostrorum tam præsentium quam futurorum industria, qualiter ob interventum Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopi Adal-

Adalberti, & ob cæterorum nostrorum fidelium instinctum, Mercatoribus in Magdeburgensi civitate habitantibus, tam ipsis quam posteris suis, tale ius concedimus, quale noster pius genitor suis temporibus concessit habere. Id scilicet, quod ubique in nostro non tantum regno, nec non mundo in Christianis, sed etiam Barbaricis regionibus, tam eundi quam redeundi licentia sit, sine ullius molestia, & ne ab aliquo cogantur vectigalia persolvere urbibus aliis, pontibus, aquis, viis, & inviis, nostra regali authoritate penitus interdicimus: His locis exceptis, Moguntia, Colonia, Tiela, Bardovico. Et, nec plura vel maiora exigantur vectigalia quam more illorum sit persolutum. Et, ut ne aliquis nostræ invidiæ causæ pontes destruere aut aliquod impedimentum in viis facere velit; hoc banno nostro sibi à nobis vetitum sciat. Sed insuper ne alicui irritum hoc videatur, aut hoc, quod superius interdictum est, dissolvere præsumat; eum, quicunque huius audaciæ existit, decernimus Cameræ nostræ talenta decem auri persolvere, omni dubietate postposita. Et ut hoc nostræ authoritatis præceptum firmum & stabile permaneat, hanc chartam conscribi, annulique nostri impressio-

pressione Signare iussimus: quam & manu propria subtus firmavimus.

Signum Domini Ottonis Magni & Invictissimi Imperatoris Augusti.

Folcmarus Cancellarius, ad vicem Villigisi Archicapellani recognovit; anno Domini incarnati DCCCCLXXII; *Indictione tertia; anno vero Regni Domini Ottonis* XXXV, *Imperij autem* VIII.

Ita modestus fuit hic Imperator Otto Magnus, ut per 26 annos & circiter nudo titulo Regis, propter varias & multiformes difficultates, quæ ipsi in regno à variis hostibus & Pontificibus crearentur, contentus fuerit; donec tandem plene Papam Iohannem XXII. & secunda vice deturbasset, suumque electum Leonem VIII, quiete restituisset. Postea vero sibi titulum Imperatoris adscripsit; Quod in posita subscriptione notandum venit. *Vid. Alsted. in Chronol. pag.* 184.

Privilegium à Cunrado II, Imperatore Magdeburgensibus concessum.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Chuonradus, divina favente cle-

clementia Rex. Noverit omnium fidelium nostrorum, tam præsentium quam futurorum, industria, qualiter ob interventum Magdeburgensis Ecclesiæ Episcopi Hunfridi, & ob cæterorum nostrorum fidelium instinctum, mercatoribus Magdeburgens. civitat. inhabitantibus, tam ipsis quam posteris suis, tale ius concessimus, quale nostri antecessores suis temporibus concesserunt habere. Id scilicet, quod ubique in nostro regno, non solummodo in Christianis, sed etiam Barbaricis regionibus, tam eundi quam redeundi licentia sit, sine ullius molestia. Et, ne ab aliquo cogantur vectigalia persolvere urbibus, pontibus, aquis, & inviis; nostra regali authoritate penitus interdicimus: his locis exceptis, Moguntia, Colonia, Bardovico. Et, nec plura vel maiora exigantur vectigalia quam moris illorum esset persolvere. Et, ut ne aliquis nostræ invidiæ causa pontes destruere, aut aliquod impedimentum in viis facere velit, hoc banno nostro sibi à nobis vetitum sciat. Sed insuper ne alicui irritum hoc videatur, aut hoc, quod superius interdictum est, dissolvere præsumat; eum, quicunque huius audaciæ existit, decernimus Cameræ nostræ decem talenta auri pesolvere, omni dubietate post-

postposita. Et, ut hoc nostræ authoritatis præceptum firmum & stabile permaneat, hanc chartham conscribi, annulique nostri impressione singnari iussimus, quam manu propria subtus firmavimus.

Signum Domini Chuonradi,

Regis invictissimi.

Odalricus Cancellarius, vice Aribonis Archicancellarij recognovi, data 2. Non. Feb. indictione VII, anno Dominicæ incarnationis 1024. anno autem Domini Chuonradi Secundi regni primo.

Actum Magdeburg.

VVilbrandus ex liberali donatione dedit & concessit Magdeburgensibus duo iugera pro amplificanda civitate.

Wilbrandus, Dei gratia sanctæ Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus, omnibus præsentes literas inspecturis, æternam salutem, & veram in Domino charitatem. Iustum est, & à rationis semita non recedit

& apte

& apte bono Domino gloriose ascribitur, & decenter, quando superioris authoritas propriæ liberalitatis magnificentia devotis ac familiaribus condescendit, ibi maxime; ubi modus gratiæ sic impensæ iisdem respectibus & paribus modis, his quibus confertur, utilis efficitur & honestus, & nihilominus cum laudis præconio & honoris commodum & gloriam revertitur conferentis. Hinc est quod nos paterno affectu veraciter intuentes puram fidem ac devotionem non fictam dilectorum nostrorum Burgensium in Magdeburgk; considerantes etiam, quod eiusdem civitatis munitio nobis & Ecclesiæ evidentissime sit expediens honesta: in omnibus quidem eorum petitionibus decentibus & honestis, in eis dignissime, quæ sicut ad ipsorum proficuum, sic ad nostrum proveniunt etiam incrementum pie ac hilariter eisdem censuimus annuendum. Ea propter instantibus dictorum fidelium nostrorum supplicationibus inclinati, concedimus atque damus eisdem duo jugera muro civitatis adiacentia, omni eo integritatis iure, quo ipsa nos ipsi possedimus, usque modo, & totum id, quod iuris habemus in illis, transferimus ad eosdem; ita tamen, ut ipsi ad

ad erectionem murorum civitatis ex fundo illo lapides eruant, & domum nostram ad utilitatem honestam redigant & communem. Volentes igitur, ut hæc nostra donatio, ipsis futuris temporibus rata maneat ac inconcussa: Ipsam præsenti pagina inscribi iussimus, & ad robur evidentius veritatis, sigilli nostri munimine roborari. Huius rei testes sunt Ludolphus Cantor, Theodoricus de Drubin, Theodoricus de Parchen, Godfridus de Weddingen, Bertramus Brandan, & Wernerus frater eius; Bruno filius Ottonis, Wernerus de Schartaw; Gerardus de Gloune, & alii quam plures. Actum anno gratiæ millesimo ducentesimo tricesimo sexto, decimo calendas aprilis; indictione nona pontificatus nostri an. primo.

Litera Domini VVilbrandi Archiepiscopi Magdeburgensis confirmationis privilegiorum.

Wilbrandus, Dei gratia Sanctæ Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus, dilectis suis, universitati Burgensium in Magdeburck, gratiam suam & omne bonū. Vt libertatis nostra beneficia, quibus vos & nunc & frequenter

intendimus honorare, vos ad ferventius serviendum nobis & Ecclesiæ nostræ in præsenti provocent, ac nihilominus obligent in futurum, Iura consuetudinis, libertates, quibus ad hæc usque tempora vos & vestri progenitores usi fuistis, quibus etiam ipsa civitas incrementum noscitur habuisse, ac in futurum creditur habitura, præsenti scripto perpetuo jure confirmamus. Nulli ergo hominum huic nostræ confirmationi liceat ausu temerario contraire. Si quis hoc attentare præsumpserit, indignationem DEI ac nostram se noverit incursurum. Datum, anno gratiæ millesimo ducentesimo quadragesimo primo, decima die mensis Ianuarii; pontificatus nostri anno sexto.

Precariarum impositionum remissio extra civitatem, quæ ex agricultura solvebantur.

NOs Ericus Dei gratia Sanctæ Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus, publice recognoscimus per præsentes, quod propter favorem specialem, nobis ab honorabilibus viris, Alberto Præposito, Bernhardo Decano, totoque nostræ Ecclesiæ Capitulo, nec non à dilectis nostris Burgensibus de Mag-

Magdeburck, exhibitum & ostensum, In eo videlicet, quod ad præsens, necessitate nostra requirente, nos circa bona sua petitionem facere benevole permiserunt, ipsis: placitavimus in hunc modum: Quod de cætero bona ipsorũ petere non debeamus, nec nostros advocatos seu nuncios in bona eorum mittere, ad extorquendam petitionem aliquam ab eisdem. Si vero terræ necessitas legitima requireret, vel guerra ingrueret manifesta, ita ut subsidium ab ipsis requirere cogeremur; tunc eorundem honorabilium virorum Canonicorum ac Burgensium consilio benevolo ac concessu mediante, talem statuimus petitionẽ, quæ terræ videatur tolerabilis: ad quam benevolentiã & voluntatem suam dirigent & convertent. Ad hoc igitur observandum nos præsentibus obligamus litteris nostris, sigillo firmiter communitis. Datum & actum Magdeburgk. anno millesimo ducentesimo nonagesimo secundo. XVI. Kalendas Februarii. &c.

Littera resignationis Alberti Ducis Saxoniæ Burggravionatus & Banni in Magdeburgk.

NOs Albertus, Dei gratia Saxoniæ, Angariæ, Westphaliæque Dux,

 &

& Comes de Brena, recognoscimus tenore præsentium, publice protestantes, quod dignitatem seu Burggravionatum, & Bannum eiusdem Burggravionatus, intra muros Magdeburgenses, & in novo foro, cum omnibus pertinentiis eorundem, quos tenuimus à venerabili Domino nostro Erico, sancto Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopo, ac ipsum de Burggravionatu & Banno, prædictis warandamus, & præsentibus veram warandiam præstamus, pro nobis ac pro omnibus nunc vivis existentibus, & futuris: præsentibus Decano de Welpia, Ottone Bretzna Canónico Magdeburgensi; Nobilibus viris Friderico de Dorstat, Alberto de Barby, Richardo Dapifero de Aschleve, Hidecone de Nigri &c. Fridelino de Dahmis, Ottone de Kothene, Tilone Marchalko, Iohanne de Bardeleve, Tilomanno Rabilli, Wernero & Conrado de Sprone, Georgio de Hitzacker; militibus, Iohanne de Hoensteyn, Betemanno Ditto Konningk, Lentzemanno Boneke, Walthero Schlanstede, Burgensibus Magdeburgensibus, ac aliis fide dignis. Ne autem super hoc cuiquam in posterum dubium oriatur, præsens scriptum, inde confectum, sigillo nostro duximus roborandum. Actum & datum in

in campo, iuxta clauftrum Ploczke, anno Domini millefimo ducentefimo nonagefimoquarto, pridie Kalendas Iulii.

[Hunc Burggraviorum civitas Magdeburgenfis ab Elem. Alberto Sax. iure emptionis, pro precio 900 marcarum fibi acquirendo comparavit; licet Ernest. Brotuff. 9000 flor. in chron. Merfburg pofuerit; quod alibi ipfo probatur contractu.]

Litera defenfionis Domini Ludovici Quinti, Imperatoris circa cives Magdeburgenfes.

LVdovicus Dei gratia Romanorum Rex femper Auguftus, prudentibus viris Confulibus & univerfitati civium Magdeburgenfium, fidelibus fuis dilectis. gratiam fuam & omne bonum. Fidei veftrę puritas & devotionis conftantia indefeffa Serenitatem regiam induxerunt, quod univerfos & fingulos, atque civitatem veftram, intuitione noftra perpetua recepimus & recipimus in præfidium & folamen: fic, quod contra quoflibet offenfores veftros illicitos vos tenemur, & debemus ad iuftitiam defenfare. Ad hæc, Illuftrem Ludovicum primogenitum

nostrum, Marchionem Brandeburgensem, universis vobis ac singulis tali liga committimus & coadunamus; sic, quod vos ad iustitiam contra invasores vestros quoslibet, quoad vixerit, suo fideli iuvamine pro suarum posse virium adiuvabit. Et id nomine suo, quisquis procurator eius in Marchia constitutus fuerit, faciet & fideliter prosequetur. Vos vero vice pari nedum nobis; sed & filio nostro, Marchioni Brandenburgensi, adstringimus, ut declarant litteræ nostræ desuper nobis datæ. In cuius rei testimonium præsentes vobis dedimus, maiestatis nostrique sigilli munimine roboratas. Datum apud Arensteden, nonas Augusti, anni Domini M C C C X X I I I; regni vero nostri anno nono.

Litteræ confirmatoria Ludovici Quinti Imperatoris, super privilegiis Magdeburgensium.

LVdovicus, Dei gratia Romanorum Rex, semper Augustus, universis sacri Romani Imperii fidelibus, præsentes litteras inspecturis, gratiam suam & omne bonum. Accedentes serenitatis nostræ præsentiam prudentes viri cives Magdeburgenses, fideles nostri dilecti, nobis humiliter supplicarunt, ut uni-

universa privilegia, iura, gratias, libertates, & immunitates, à divis Imperatoribus, seu Romanorum regibus, prædecessoribus, viris illustribus, ipsis indulta seu concessa & Statuta, per ipsos cives in profectum civitatis promulgata, approbare, innovare, & confirmare, ex benignitate regia dignaremur. Nos vero, considerantes, Regiam decere Maiestatem, devotorum suorum iustis desideriis favorabiliter inclinari, ut, qui prompti fuerint, in obsequiis retineantur: expensis beneficiis, promptiores, ex innata nobis clementia omnia privilegia, iura, gratias, libertates ac immunitates, ipsis à divis Imperatoribus; ac Romanorum regibus, prædecessoribus nostris illustribus, rite & rationabiliter indulta seu concessa, adhæc bona & honesta statuta in profectum civitatis per ipsos edita, approbamus, innovamus, & authoritate regia confirmamus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc approbationis, innovationis, seu confirmationis paginam infringere, aut ei in aliquo ausu temerario contraire: Quod qui facere præsumpserint, indignationem regiam se noverint incursuros. In cuius rei testimonium præsentes ipsis dedimus litteras, Maiestatis nostræ sigilli

muniminé roboratas. Datum in Arenſteden, anno Domini 1323, in die beati P., regni vero noſtri anno nono.

Abſolutoria eventuales à banno litteræ Ottonis, XXXI. Archiepiſcopi Magdeburgenſis, ex familia Landgraviorum Haſſiæ oriundi, & à Papa Iohanne XXII, ipſo Avinione Galliæ degente, tunc temporis contra Henricum Comitem Stolbergenſem electi.

NOs Otto Dei gratia, & ſedis Romanæ electus Archiepiſcopus ſanctæ Eccleſiæ Magdeburgenſis, præſentibus hiſce litteris, coram omnibus, qui eas viſuri ſunt, aperte confitemur & teſtamur, quod nos, propter ſingularem affectionis favorem & amicitiam, quam nos deprehendimus pridem & adhuc invenimus in noſtris fidelibus & dilectis, ſcabinis, ſenatoribus, tribuum magiſtris, & civibus communibus civitatis Magdeburgenſis, non debemus culpare, aut inſimulare, velut nec id noſtri cauſſa alicui concedemus, qui aut iuxta ius Canonicum aut mundanum illos noſtros cives Magdeburgenſes incuſet, præſertim & ſingulariter propter factum,

quod in civitate ea Magdeburgensi perpetratum est, in custodia & morte venerabilis Domini præcessoris nostri, ob fortuitam sublationem Archiepiscopi Burchardi Magdeburgensis, cui Deus propitius sit. Inde renunciamus omni iuris conventioni, quæ nobis in hoc contra illos competeret; & plane ab ea culpa eos absolvimus. Præterea debemus & volumus nos nostram & nostrorum omnium facultatem, etiam amicorum auxilium & consilium in hoc conferre, cum assidua diligentia, absque omni variis argutiis, & effugiis, tam scribendo, quam præcando, tum tabellariorum missionem per proprios nostros sumptus mittendo in aulam Romanam, ut propter supradictum factum à sancto nostro patre Papa in gratiam recipiantur, & penitus reconcilientur. Tum quoque debemus nos illis relinquere iura sua, privilegia, & consuetudines, quas ex antiquo more possident & obtinent in hunc usque diem; Et debemus illis servare stipulationes, & litteras obligationesve, quas à præcessoribus nostris & à capitulo nostro Magdeburgensi habent. Debemus quoque eos defendere & tueri, & auxilio omni illis succurrere contra principes, contra Dominos, & contra

quosvis violatores, pro iure eorum, ubicunque hoc necessitas requirat; velut Dominus suos dilectos viros, & suos devotos defendere, & iis operm præstare tenetur, iuxta iuris vigorem. In huius rei manifestum & apertum testimonium, & eorum omnium quæ supra scripta sunt, illis has præsentes litteras dedimus, atque appenso nostro sigillo corroboravimus, & sigillari curavimus. Actum Magdeburgi, anno post nativitatem Domini millesimo trecentesimo & vigesimoseptimo, die Sancti Ægidii divi Abbatis.

[Quomodo vero Archiepiscopi Burchardi illius attentata, contra civitatis privilegia & Imperatoris regalia, quæ eundem in civitatis huius jure concernunt, suscepta, ipse Imperator Ludovicus Quintus vindicarit, & acriter taxarit, defunctum Archiepisc. depopulatorem, & nomine Archiepiscopi indignum vocando; id alibi Ludovici litteris demonstratur & docetur, ubi plenius de cassatione banni talis agitur. Interim *Actus homagialis*, qui primus fuit, quum antehac præcedentibus triginta Archiepiscopis nullatenus obligata fuerit civitas, *sic se habet, ut ex sequenti apparet documento.*

Nos Conradus, Dei gratia Præsuppositus

positus monasterii sanctæ Mariæ Virginis Magdeburgensis, ordinis Premonstratensis, & frater Iordanus, Lector Erfurdensis, ordinis fratrum Eremitarum sancti Augustini, Commissarii ad infra scripta authoritate Apostolica deputati, recognoscimus, & præsentibus protestamur; honorum viros Consules, & communitatem civitatis Magdeburgensis, venerabili Patri ac Domino, Domino Ottoni, sancte Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopo, iuramentum fidelitatis & homagii in nostra præsentia præstitisse, iuxta mandatum Apostolicum, in hunc modum: Quod congregati parochiani singuli, per singulas eiusdem civitatis parochias, Domino Archiepiscopo prædicto præsentialiter constituto, interrogati à nobis, si vellent litteras & mandata Apostolica observare, sub his verbis vulgaribus: *Syth ihr herkomen, ihr Herrn von dem Rathe und di gemeyne der alten Stadt Magdeburg, daß ihr halten vvollet des Pavvstes briefe, und sein gebobt?* (id est: *Num huc venistis, vos domini ex Senatu, & vos cives veteris civitatis Magdeburgensis, quod velitis servare Papæ litteras & præcepta?*) & respondentes, quasi unius vocis clamore, Quod sic: iussu nostro elevantes singuli manus suas, fecerunt iuramen-

mentum verbis vulgaribus, sub forma consensu partium concepta, & utrumlibet voluntarie accepta: quæ dignoscitur esse talis: *VVy Rathmanne und vvy gemeyne lüthe, alle der alten Stadt zue Magdeburgk, schvveren unserm Hern Ertzbischofen Otten die hier gegenvvertig ist, truvve und holt tho vvesende, als vvy van rechte sullen dat uns Gott helpe und sine Heiligen* (id est) *: Nos senatores populusque veteris civitatis Magdeburgensis, iuramus ad fidelitatem & affectionem gratam nostro Domino Archiepiscopo, qui præsenter hic adest, præstandam, veluti iuris est & nobis competit; prout nos Deus iuvet & sancti eius.)* Et hoc idem vice versa idem Dominus eisdem civibus favorabiliter repromisit. In cuius rei testimonium sigilla nostra præsentibus sunt appensa. *Acta sunt hæc anno Domini millesimo trecentesimo tricesimotertio, Sabbatho ante Dominicam Iubilate.*

Notabilis certe est actus, quamvis non verbis splendidis & pomposis sit descriptus: tamen, qui personas, qui res, & verba tractatus recte, iuxta vigorem & pondera examinare voluerit, multa inde colligere & dispicere poterit. Nam in singulis circumstantiis ea latent, quæ singulari quidem indigerent explicatione; sed nostra-

nostrarum partium jam non est, quælibet ad acumen revocare judicii. Res ita demum transacta quidem fuit, verum cotidie novis disputationibus & difficultatibus inde exortis ansam præbuit, ut pactum hoc homagiale pactorum quam plurimorum postea genitrix & mater extiterit; velut id quoque anno 1613, die 27 Novembris, Syndicus Magdeburg. Thomas Francius coram Electoris Brandeburgici & Principum Anhaldinorum Legatis, quos tum utraque pars controvertens tanquam arbitros ad componendam novam homagii discordiam advocarant, in Monasterio Bergensi prope Magdeburgum sito, ingenue confessus est; ubi post longam huius litis deductionem usus est his verbis: Quod confiterentur, in primis tres fuisse Archiepiscopos, qui civitati Magdeburgensi ingens damnum quoad jura regalia & temporalia crearint; Burchardum, Guntherfi, & Ernestum: Et hos quidẽ usque adeo nimia dominandi cupiditate urbem supprimere laborasse, ut etiam per Pontificis Romani bannum & excommunicationem in non exiguam præcipitarint calamitatem: unde civitas coacta fuerit tria hæc summa in se recipere onera; nimirum, ut Reversales mutuæ exhiberentur, juramen-

mentum emendæ præstarent, & pacta accumularentur : quum tamen antea civitas plane liberrima fuerit. Credere se tamen, affirmavit ibidem, quod Pontifex nullus Imperatoris concessa privilegia & regalia infringere possit; quum præiudicium ipsi Imperatori & eius Maiestaticis juribus id importaret, taliaque pacta & reversales vi & metu extortæ nullum per naturam rei sortiri possent verum & solidum effectum. Verum quum in hac decisione illius Syndici terminetur quæstio superius allata, etiam in ea nunc acquiescendum nobis erit; interea perrecturus ad reliqua, quæ in dissolutione fœderum sunt cognoscenda.

NOTA.

Quum ab amico hæc sequentia Diplomata, superioribus adherentia, mitterentur eo ipso tempore dum imprimebatur libellus iste, æquum fuit, ut petitioni amici non tantum satisfieret; sed etiam historicæ continuationi hæc necessaria illustratio subnecteretur.

Diplo-

Diploma privilegiorum ab Imper. Ottone IV. *anno* 1208 *Magdeburgensibus concessorum.*

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Otto quartus divina favente clementia Romanorum Rex & semper Augustus. Iustum & honestum est, ut bene meriti suorum meritorum digna beneficiorum præmia congruo ordine consequantur. Vnde est quod nos attendentes præclara devotionis obsequia, quæ dilectus Princeps noster Albertus, Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus, ab exordio nostræ promotionis ferventer nobis exhibuit, & Domino concedente, in posterum nobis est exhibiturus, non immerito ad omnia ea exequenda, pari animi nostri movemur intentione, quæ vel honorem personæ suæ respiciunt, vel ad commodum, vel utilitatem Ecclesiæ principalis & demum suffraganearum Ecclesiarum suarum conducunt. Cum igitur ex antiqua & antiquata consuetudine, omnium Episcoporum decedentium, qui de jurisdictione sunt Imperii, in quibuscunque reditibus, fisco cedere debeant Imperiali, ob syncerum dilectionem memo-

memorati Archiepiscopi, eiusque personæ reverentiam, successoribus dummodo à præsenti toga carnis ipso exeunte, & omnium suffraganeorum successoribus, in perpetuum concedimus, ut omnes proventus Episcopales, qui defunctis Episcopis, Imperio cedere consueverunt, deinceps ad usus ipsorum colligantur, & collecta reserventur, statuentes, ut si decentes Episcopi aliquibus debitis fuerint innodati, ea exinde persolvantur. Per hoc tamen speciale gratiæ nostræ donum, Magdeburgensem Ecclesiam, omnesque eius suffraganeas Ecclesias, cum omnibus eorum familiis, occasione memorati Archiepiscopi, volentes esse specialius honoratas.

Porro cum Romani Imperatores nostri, in omnibus civitatibus & oppidis Ecclesiarum Imperii, durantibus curiis Imperialibus in illis, accipere consueverunt theloneum & monetam, & in suos usus convertere. Nos propter synceram dilectionem, quam ad memoratum gerimus Archiepiscopum, eandem consuetudinem, eiusque debitum prorsus abolere decrevimus, & tam Magdeburgensi civitati, quam universis oppidis ad ipsam Ecclesiam pertinentibus, illius onus obsequii liberaliter in perpetuum relaxamus.

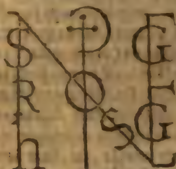
[Heic

[*Heic notandum, ait Dauth, Magdeburgum fuisse civitatem Imperialem immediatam, & , ad intercessionem Archiepiscopi, vacatione ac immunitate ab oneribus realibus Imperio debitis ab Ottone Imperatore donatam. Sub nomine autem oppidorum intelliguntur Hala Saxon, Burgum &c, quæ veteri verbo suburbicaria dicta, Metropolim respicientia in Iuris ac Iustitia impertitione. &c.*]

In terris quoque, ubi ex antiquo Magdeburgensis numismatis, percussio currere consueverant, statuimus nec theloneum, nec Monetam, aut per nos, aut unquam per alium, nisi de voluntate & consensu ipsius Archiepiscopi, vel successorum suorum ponendam. Cæterum ut tam memoratus Episcopus, quam familiæ suæ dilectæ nobis universitas, plenitudinem gratiæ nostræ operum recognoscat, nos neq; per nos, neque per homines nostros, faciemus, vel fieri mandabimus, in civitate Magdeburgensi, vel in oppidis, vel in aliquibus bonis Archiepiscopi Ecclesiæ, aliquam exactionem: nec sumemus hospitium, quæ vulgariter *berbergerie* nuncupatur, contra voluntatem Archiepiscopi, vel alicuius sui successoris; per hanc etiam specialem gratiam nostram, Ecclesiam Magdeburgensem volentes esse specialiter honoratam.

Vt autem hoc nostræ liberalitatis donum sæpe fatæ Magdeburgensi Ecclesiæ & suffraganeis eius omni ævo tutum & inconvulsum permaneat, præsentem exinde paginam conscribi iussimus, & Maiestatis nostræ sigillo communiri: statuentes & Edicto Regio firmiter præcipientes, ut nullæ de cætero personæ altæ vel humili ecclesiasticæ sive seculari, hanc nostræ Donationis divalem paginam licitum sit infringere, vel aliquo ei temeritatis ausu obviare. Quod si quis facere præsumpserit, in vindictam transgressionis auri purissimi libras centum componat, quarum medietas Cameræ nostræ, reliquum passis iniuriam persolvatur. Heic iterum Dauth. notat, inquiens: Ergo læsæ civitati, non autem Archiepiscopo solvendum manet.) Huius rei testes sunt: Hartbertus Hildesheimensis Episcopus. Tidericus Mersburgensis Episcopus. Henricus Palatinus Comes Rheni. Bernhardus Dux Saxoniæ. Hermannus Lantgravius Thuringiæ. Tidericus Marchio Misnensis. Conradus Marchio de Landsperg. Albertus Marchio Brandeburgensis. Comes Fridericus de Brena. Geverhardus Burggravius Magdeburgensis. Comes. Adolphus de Scouwenburg. Comes Buruchardus de Mansfelt. Comes

mes Algerus de Hohinsteyn. Albertus & Gevehardus fratres de Arnsteyn. Cono de Müntzenborgh. Basilius de Osterode. Gunzillinus Dapifer. Tidericus Rabil, & alii quamplures.

Signum Dom. Regis *Ottonis Quarti Roman. Invictissimi.*

Ego Conradus Spirensis Episcopus, Regalis aulæ Cancellarius, vice Dni. Sifridi Moguntinensis Archiepiscopi, totius Germaniæ Archicancellarii, recognovi. Acta hæc sunt anno Dominicæ Incarnationis M.C.VIII. Indict. XII. regnante Domino Ottone IV. Romanorum Rege gloriosio, anno Regni eius duodecimo. Datum apud Braunswig, per manus Wolteri Regalis aulæ Protonotarij, XIII Kalend. Iun.

Diploma aliud de an. 1216.

FRIDERICI II. IMPERATORIS.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. FRIDERICUS Dei

gratia Romanorum Rex & semper Augustus, & Rex Siciliæ. Illud privilegium, quod Rex Regum & Dominus Dominantium in memoriam Ecclesiasticæ libertati præciosissimo sanguine suo scripsit; ita Regio decet custodire favore, ut nunquam in eo quicquã appareat, quod illius gratiæ videatur obtenebrare decorem, quæ à tanto procedit Auctore. Vt ergo post terreni regni fastigia securius expectare possimus ab ipso æternæ felicitatis coronam, cum nostræ devotionis ministerio permanserit in suæ integritatis gloria Sponsa Christi, grata sui status debet à nobis percipere potius incrementa, quam ipsius quasi sub quadam specie servitutis pro posse sinamus indumenta discerpi. Ideoque veterem illam consuetudinem detestantes, quam antecessores nostri Romanorum Imperatores & Reges in Cathedrales exercuerunt Ecclesias & Abbatias, quę manu regia porriguntur, quod videlicet decedentibus Episcopis & Prælatis earum, non tantum reliquias rerum mobilium earundem consueverunt occupare, & convertere in usus proprios occupatas, quam etiam reditus & proventus per totius anni circulum ita prorsus auferre, ut non solvi possint debita decedentis, nec succedenti

denti prælato necessaria ministrari. Eidem consuetudini sive iuri, vel quocunque vocabulo exprimatur, renunciamus penitus, ob reverentiam Crucifixi, cuius in nostro corpore laudamus Insignia, illud iisdem Ecclesiis perpetuo jure donantes, & auctoritate Regia statuentes, ut Ecclesiarum omnium libertate integra semper in omnibus permanente, res & reditus huiusmodi in solvenda debita decedentium Prælatorum, & in alios Ecclesiarum usus vertantur. Obsecramus igitur easdem Ecclesias, & in virtute Altissimi contestamur, quatenus ob hanc munificentiæ nostræ gratiam apud Altissimum supplicare dignentur in posterum piis orationibus, & post terminum vitæ nostræ, diva in perpetuæ commendationis memoria retinere. Cum autem Magdeburgensis Ecclesia, quæ nonnullas pro exaltatione nostra passa est sollicitudines & labores, in subscriptis articulis, à quibusdam antecessoribus nostris in privilegio meruit honorari, nos præfatæ libertatis ipsius nolentes restringere terminos, sed potius ampliare, ad preces dilecti principis nostri eiusdem Ecclesiæ Archiepiscopi Adelberti, qui principalis & præcipuus nostræ sublimationis auctor extitit & promotor, eadẽ auctoritate statuimus inno-

innovantes, ut cum in civitate Magdeburgensis Ecclesiæ, vel oppidis pertinentibus ad eandem, à nobis vel successoribus nostris, curias Regales celebrari contigerit universis, quæ in aliis civitatibus atque locis in moneta, theloneis, & cæteris utilitatibus quibuscunque, Imperiali jure provenerint ab eisdem, in præfati Archiepiscopi & successorum eius bonis & fructibus libera semper existant prædictæ Ecclesiæ profutura. (a.) In omnes etiam homines civitatis oppidorum, seu villarum ipsius, Regales talliæ petitiones, aut exactiones nulla unquam occasione, præter Archiepiscopi & successorum eius exerceant assensum: nec quisquam præter ipsum Archiepiscopum & dictos successores eius, aliquid iuris habeat in eosdem. (b.) Et ubicunque percussio Magdeburgensis numismatis hactenus currere consuevit, nullus unquam præsumat cudere de novo monetam, sed præfati cursus numismatis large per prædictos terminos in suo robore perseveret. Adhæc eidem Ecclesiæ nostra liberalitate donamus, ut si alicubi in bonis eiu[s] in quavis specie contigerit reperiri metallum, in usus ipsius Ecclesiæ perpetuo deputetur, adiicientes ut quæ liber iura, quæ sæpe dictæ Ecclesiæ à nostris

antecessoribus sunt concessa, libera ipsis semper maneant & quieta. Vt autem hæc omnia, sicut à bonæ voluntatis nostræ liberalitate procedunt, perpetuis temporibus maneant inconvulsa, præsens inde privilegium conscribi præcepimus, nostræ imaginis impressione muniri statuentes, ut quisquis contra hæc præsumpserit aliquid attentare, centum libras auri pro pœna componat, quarum medietas fisco cedat, & pars altera illis, quibus iniuria fuit irrogata. *(c.)* Testes huius rei sunt: Otto Frisingensis Episcopus. Otto Herbipolensis Episcopus. Sifridus Augustensis Episcopus. Siboto Havelbergensis Episcopus. Angelhardus Coloniensis Electus. Vlricus Pataviensis Electus. Henricus Abbas Hersenfeldensis. Cono Abbas Elracensis Hermanus Fuldensis Electus. Ludovicus Comes Palatinus Rheni & Dux Bavariæ. Leopoldus Dux Austriæ. Otto Dux Meraniæ. Hermannus Marchio de Baden. Fridericus frater eius. Anshelmus Marschalcus, Wernerus Dapifer, Walterus Pincerna, Regales aulæ. Et alii quam plures.

Et ego Conradus Metensis Episcopus, Imperialis aulæ Cancellarius, vice Domini Sifridi Moguntinensis Ar-

 chie-

chiepiscopi, totius Germaniæ Archicancellarii, recognovi. Acta sunt hæc anno incarnationis Dominicæ M.CC.XVI. Induct. IV. Regnante Domino FRIDERICO Secundo Romanorum Rege gloriosissimo & Rege Siciliæ. Datum Herbipolis per manum Bertoldi Regalis Aulæ Protonotarii, V. Idus Maii, anno Regni Domini Regis quarto.

(a.) Ad diploma hoc Imp. D. Dauthius sen. olim hac notavit, rem ita explicando; dum iura civitatis defendit: ad litt. a. Eadem iura Episcopi Argentinensis, Spirensis, VVormatiensis, &c. in suis civitatibus Cathedralibus impetraverunt, non imminuto earundem civitatum libertatis statu, nec dominio civitatum in ipsos Episcopos translato, utcunque ipsi hoc semper prætenderint. Imo nec fieri potuit in præiudicium earum; quum prius audiri debuissent, velut etiam hodie iste stilus in aula Imperatoris observatur, ut quoties extensio privilegiorum petitur, id fiat cum consensu interessentium, quibus copiæ petitionum mittuntur, ut ratione interesse audiantur prius alias per se nullum est &c. Tum pacta stricti iuris non ad alios extendi possunt, quum sit res inter alios acta.

(b.) Ergo, ait Dauthius, civitas Magde-

Magdeburg. olim immediate Imperio contribuebat, à quo onere immunitatem impetravit, intercedente Archiepiscopo, ut nec Imperio, nec Archiepiscopo contribuere teneatur, nisi ultro velit. Nam tallie, petitiones (bede) & exactiones imperio debite hic remittuntur ipsimet civitati, nec Archiepiscopo donantur, cui ius in cives tribuitur honorarium, non proprietarium aut dominicum: hoc est, ut Imperator civitatem Magdeburgum, Hallam &c collectare pro arbitrio non possit per Duces, Comites, Advocatos suos, sed per solum Archiepiscopum. Quod privilegiis aliarum civitatum Episcopalium, quæ haud dubie Imperiales sunt, in promptu est demonstrare. Collecta enim non Archiepiscopo, sed Imperio solvitur & præstatur, vel Archiepiscopo ut Imperatoris Commissario, cui per tale privilegium nil magis, quam Commissionis perpetuitas acquiritur, ut iura Imperatori maneant integra in civitates suas. An alia sit hodie rerum & Imperij facies?

(c.) Pœna civitati læsa solvenda, non Archiepiscopo. Unde constat, hoc privilegium commodo civitatis Magdeburgensis fuisse concessum, & quidem ad preces & interventionem Archiepiscopi. Tanta fuit olim concordia rerum, &c. Hactenus Dauthus.

Sequitur nunc Civitatis Magdeburg. absolutio à banno propter occisum Archiep. Buchardum, Imperatoris LVDOVICI BAVARI, *velut supra decisionis caussa in quæstione illa mentio eius est facta, cuius interpretatio ita se habet.*

NOs Ludovicus Dei gratia Imperator Romanus, semper Augustus, annunciamus reverendis Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & reliquis Ecclesiæ Prælatis & præfectis cuiuscunque dignitatis & ordinis sint, velut etiam generosis Principibus, Ducibus, Comitibus, præfectis, civitatibus, oppidis & communitatibus, etiam omnibus personis spiritualibus & mundanis, nostris & Romani Imperii subditis, nostram gratiam & omne bonum. Dignitas & celsitudo sacri Romani Imperii, quæ originem ex fonte pietatis suam trahit, merito erga omnes & singulos Imperii subditos & fideles, peculiarem benignitatem & clementem voluntatem gerit, ut quisque in suo statu & gradu, & præsertim illi, qui innocentiæ & obedientiæ se dedunt, recte defendatur & cõnservetur. Quando itaque putamus, quod aliquot

quot cives & incolæ in Magdeburgo, nostri & sacri Imperii Romani fideles amici, dum illi gravia admodum & importabilia onera, quæ ipsis Episcopus eorum, modo nomine eo sit dignus, cum tamen non tanquam noster & Imperii fidelis, sed multo magis minus alius, quam violator & spoliator sit vocandus, ex malitia imposuit, perferre non potuerunt: sed propter ipsius multiplices, iniustas, & violentas actiones tandem commoti fuerint, ut eo tenderent, quomodo ex concepto zelo erga iustitiam illum ex mundo & è vita tollerent, & divinum illud dictum, quod malefactor non sit in vita tolerandus, ante oculos observarent. Vnde quoque factum est, quod dicti cives contra voluntatem, ex ipsius Burchardi fraudulentis & pessimis impositionibus convicti & coacti sint illum è medio tollere, & ad meritum supplicium tot delictorum pertrahere. Nos autem post multas & varias deliberationes huius caussæ & eventus eius tandem hoc comperti sumus, quod Magdeburgenses & quisque inter eos ob prænominatum factum pro innocenti & impunibili sit habendus.

Quapropter nostra voluntas & sententia est, quod omne illud, quod-

cunque dicti cives, aut quisquam ex illis contra nominatum Burchardum, ex necessitatis & iuris iussu, suscepit & perpetravit, ipsis & eorum hæredibus ac posteris in pœnam nullam, sed potius pro beneficio communi, sit imputandum: Veluti etiam nos propter sufficientem cognitionem & constantem scientiam huius caussæ ex plenitudine potestatis Cæsareæ illos Magdurgenses, ab omni & singulo, quodcunque in toties dictum Burchardum, & omnes ac singulos eius consortii, verbis aut factis perpetrarunt, his nostris apertis litteris, tanquam sententia iudicialiter prolata manifeste & coram singulis absolvimus & liberos pronunciamus.

Statuimus & figimus legem his in perpetuum, quod nemo in posterum ad ullam accusationem aut actionem huius caussæ gratia coram ullo Iudice Ecclesiastico aut seculari contra Magdeburgenses vel eorum hæredes & posteros admitti debeat. Veluti quoque illi propterea neque in aut extra iudicium vel criminaliter aut civiliter, neque modo, neque in futurum unquam conveniri, traduci, aut denunciari & culpari poterunt aut debent.

Atque si etiam ob prædictum illorum

rum susceptum & perpetratum factum à quopiam quid inceptum aut intentatum esset, illud omne hoc nostro edicto annullamus & penitus cassamus, atque Magdeburgenses & omnes eorum posteros, in omnibus, quæcunque hoc facto perpetrarunt, innoxios pronunciamus. Atque si propterea à quoquam ex honoris ordine, officio ac statu lapsum commisisse ii & horum privatione digni esse censeri possent, contra hanc opinionem omnino eos restituimus & reponimus undequaque in integrum sufficientissime. Mandamus inde, sancimus & sententionando pronunciamus, quod, si quispiam per se aut per alium quendam, sit quicunque velit, huic nostræ Cæsareæ Absolutioni, liberationi aut Restitutioni, per quamcunque viam aut modum id fieri poterit, opposuerit aut contradixerit, quod ille & illi omnes cunctis privilegiis, honoribus & dignitatibus plane exuti, & ad nullas honestas & iustas negotiationes ac communitates, aut singularia officia nequaquam idonei esse & censeri debeant. Eodem modo neque ullum scriptum ius tam Canonicum, quam civile huic nostro Edicto in contrarium opponi, aut ulla interpretatione id adversum in modum

intel-

intelligi, multo minus L. Cornel. de Sicariis allegari vel introduci debet. Delinquens autem & transgressor harum nostrarum legum mille libras auri puri (id est 726000, aureos) dimidiam partem nostræ Imperiali Cameræ, dimidiam alteram illis, quibus iniuria illata est, absque remissione persolvet. In huius rei fidem & testimonium talia in publicas litteras referri, & easdem nostro sigillo Cæsareo muniri curavimus. Datum à nativitate Christi Salvatoris nostri 1329. Regnorum nostrorum 15. & Imperii Cæsarei secundo anno.

CAP. XXII.

De reliquis fœderum dissolutionibus.

DE fœderum violatione varia dictum est hactenus; Restat nunc, ut pauca subnectamus in fine huius disquisitionis de mutatione fœderum, expiratione temporis, & defectu contributionis; qui sunt legitimi modi aut corrigiendi aut dissolvendi fœdera. Cavendum omnino est, ne temere secessionem ab invicem faciant, qui fœdere legitimo coniuncti vivunt. Nam, qui sic facile resiliunt à

pactis

pactis conventis, aut se frustra dissipari patiuntur, dubitari amplius non debet, quin paulatim omnes cladem aliquam sint accepturi. *Comin. lib. 2, de reb. gest. Lud. 11, Reg. Gall. fol. 360.* Velut etiam omnium maxima ingruit iis calamitas, si is potentior aut superior sit & auctoritate & potentia qui incumbat sociis. Quare si controversiæ vel contentiones inter fœderatos incidunt, inter sese ordinent, qui discordiam examinent & componant; *ut supra posita monita docent.* Quod si vero usus rerum, aut novæ quædam temporis & negociorum circumstantiæ, aliquid moneant corrigendum; omnes prius unanimiter in hoc consentiant, aut non alias facile aliquid mutent. Etenim inconstantiam quandam & mutabilitatem animorum hæc res arguit, quæ minus decet viros cordatos & integritati deditos. Sed interdum necessitas quædam intervenit, quæ depauperatis legem impossibilitatis imponit. Sic enim deficiente pecunia dissolvitur inculpabiliter confœderatio, quum dolus absit. Quamprimum enim collatio annua vel menstrua in corroborando thesauro confœderatorum cessat, *(dasz die kasse nicht kan erklecklich gesterket vverden,)* cessat etiam fœdus, vel minuitur,

unitur, & in nihilum tandem redigitur. Velut etiam lucri inæqualitas fœderum sanctionem reddit difficiliorem, unde eorundem facile impeditur continuatio. Quomodo vero id fiat, discatur ex *Renat. de Lusinga, lib. 5, de in e. rem. conservat, & occas. Imperio. c. 7,* & *seqq.* Sed omnium rectissime & iustissime fit dissolutio, si tempus præscriptum elapsum sit, & finem exordii claudat. Etenim præfixum & præstitutum tempus legem eam fini imponit, ex qua primitus determinationem accepit. Quod si igitur ad metam eam perventum sit sine difficultate; liberum erit consultare, num quid sit prorogandum, vel minus. Alias verissimum est, quod in eos, qui per rationem iustam à fœdere compacto discedunt, nihil temere statuendum sit, *arg. l.* 14, 15, *&* 16, *ff. pro soc.* Videat igitur quisque, ut fœderi eam tesseram amicitiæ reponat, quæ nihil discordiæ aut offensi animi ostendat, licet res ipsa expirarit; ne illud accidat, quod vulgus iactare solet, Adamantem in eas malleo redigi minutias, quæ omnem oculorum aciem excedant.

Iehova faxit, ut fides sit ubique in amore constans, ne mortalitas hæc

teme-

temere per sui iacturam dissolvatur, & in æternas tenebras se præcipitet. Amor Christi sit verus nostri amor; sic neque ab invicem, nec ab ipso separabimur Christo. Gratia Spiritus, in potenti pietatis veræ amore, nos perducat per & cum Christo ad Iehovam Patrem. Amen.

EPILOGUS,

Seu

ANNEXUM,

Necessaria informationi inserviens.

HActenus in genere ea explicata sunt, quæ fundamenta huius intentionis propositæ accurato lectori satis declarare possint, si ex fœdere Hanseatico perplexa cuipiam forte quæstio obiiciatur, ceu esse memini, qui talia parum propitiis oculis pellustrent. Verum si rem optimam penitius introspicere & secum exactius examinare discant; facile ab affectuum suorum importunitate, quę nunquam commodum admittit hominis corrupti iudicium, se liberare quis poterit. Fœderis Hanseatici nobilis societas & communem talium rerum publicarum, quæ per tot membra in uno corpore repræsentantur, suis certe fundamentis non immerito innititur; atque quam laudabilis sit eius consolidatio in tot partibus,

bus, id duratio satis deregit. An non enim admiratione perdignum sit, quod ultra quatuor secula ex tam variis concussionibus ita emerserit, ut adhuc in suo se Respublicæ omnes laborent integre conservare vigore? Actum hucusque est de societate, de libertate, servitute, de Privilegiis; (quorum auxilio servitus sat inimice libertati superinducta paululum rursus discutitur;) de vera forma Reipublicæ, de discrimine aliarum; de locis, quibus contineantur, de fœderibus, & eorum complementis atque perfectione. Nam talia omnia rite constare debent, si quis per veram corporis naturam imbueri velit atque dignoscier; præsertim quum in opinionibus quam plurimis ipsi sæpissime se heic confundant, ita ut ab erroribus plerumque difficulter revocentur; id quod toties in præcedentibus monitis fuit inculcatum. An non inde corruptum progeneretur apud mortales iudicium? Imo fit, ut res optimæ tali censura in pessimum haut raro abripiantur aut præcipitentur arbitrium. Quapropter, quum constet modo quod societas sit, & quid sit, ac quibus modis libere consociati, ac quo iuris medio, & uti conduere in fœdus iustum ac legitimum

possit: iam quoque annectendum foret, à quibus, & cui rei induci debeat, præsertim quum amplissima commerciis materia se nobis heic exerat: Verum, quum temporis ratio & fœderis Hanseatici delineatio ipsa nunc exigat hoc, ut ea, quæ generaliter hucusque introducta sunt, ad specificam determinationis applicationem retrahantur; precium erit, ut maturitati & scopo huic nihil amplius obiiciatur moræ. Sic ipsæ personæ & ipsius materiæ sedes omnis luculentius explicabuntur. Etenim fœdus illud inclutum Hansæ, nullam materiam subiecti fundamentalem agnoscit, quam commercium, & eius liberum in naturali quovis & gentium iure usum. Quid potentius, quid efficacius, quid iustius convenientiusque tam nobili intentioni potest exprimi? Res per se dignissima est, quæ nunc in Scenam ulteriorem prodibit. Nec sane simplici tractatione uniformiter aut paucis id explicari poterit. Commercium enim res talis est, quæ ex pluribus, & quidem satis intricatis constat membris aut partibus. Si nescis, concurrunt heic in hoc mercimonii amplissimo foro. *Commercium, mercatura status mercatorum, persona, qui mercaturam exer-*

exercere queant emporium, ius ſtapulæ, vectigal, maris uſus, navigatio, & exportandi licentia, & contractus mercatorum varij, &c.

Sed nec minus eorum oppoſita, ut ſunt Monopolia, nimium lucrum, & uſuræ fallimenta, cambium inæquale & inhoneſtum ſtudium proprii commodi, quod peſſime, quum nullum ſit unquam abſque Idololatria horrenda, omnes omnium hominum actiones & negotia perdit & diſrumpit, velut & dolus, ſuppoſitiones corruptiones materiarum, atque ſimilia eiuſmodi ſunt examinanda. De his omnibus, quum pauci ſint, qui tam ſumme neceſſariam, cunctiſque mortalibus cotidie uſitatiſſimam materiam plene pertractarint, nunc quidem eſſet aliquid pro veriori & attentiori rei intellectu dicendum; ſed quum res in nimis longum ſpatioſumque heic ſe diffundat campum, & non pauca in ipſa hiſtoria atque conſtitutione fœderis Hanſeatici annotanda ſint; vela heic nobis contrahenda video. Proinde paucula quædam infirmationis & notationis loco ex Iohan. Nideri tractatu *de contract. mercat. cap.* 5. *&* 4. de origine omnium tranſlationum in rebus temporalibus, & ſpeciebus contra-

 ctuum,

ctuum, quando sint iusti aut iniusti, & nonnulla ex Benvenuto Stracha, de ipsis Mercatoribus concisissime subnectemus, quum maxime ita ad rem faciant, ut facile inde reliqua diiudicari queant. Vltimo nunc igitur (inquit Niderus *d. l.*) videndum est breviter unde originaliter proveniat quod rerum dominia sunt distincta, si quod hoc dicatur meum & illud tuum, quia illud est fundamentum omnis iniustitiæ in contrectando rem alienam, & post omnis iniustitiæ reddendo eam. De quo secundum Thomam *prima 2. q. 64, artic. 5.* & in solutione tertii argumenti. Et secundum Scotum, uti supra.

Prima conclusio est à lege naturæ vel divina, non sunt rerum dominia pro statu innocentiæ distincta: imo omnia erant tunc communia. Patet per *Augustinum super Iohannem cap. 2.* de quo iure defendit villas Ecclesiæ: divino an humano? divinum ius in divinis scripturis habemus, humanum autem in legibus regum? Vnde quilibet possidet nonne humana voluntate? Nam iure divino, Domini est terra & plenitudo eius. Iure humano dicitur, hæc domus mea, hæc villa mea est, hic ser-

vus meus. Tolle iura Imperatorum quis audet dicere, hæc villa mea est? Ideo dicit 8. *cap.* 1. *iure natura* 12.*q.* ita dilectissimus. Ratio patet etiam ad hoc duplex: quia usus rerum secundum rectam rationem ita debet competere hominibus, sicut congruit ad pacificam coversationem, & necessariam sustentationem. Pro autem statu innocentiæ communis usus sine distinctione dominiorum: quia nullus tunc occupasset, quod fuisset tunc alteri necessarium, nec oporteret illud per violentiam ab ipso extorqueri: sed quilibet hoc quando occurrisset necessarium, occupasset ad usum: sic etiam magis fuisset sufficientia ad sustentationem, quam si præcluderetur alicui usus alicuius per appropriationem illius factam alteri.

Secunda Conclusio. Istud præceptum legis naturæ in habendo omnia communia revocatum est post lapsum rationabiliter propter eadem duo.

Primo, quia communitas omnium rerum esset contra pacificam conversationem, cum malus & cupidus occuparet. Esset etiam contra necessariam sustentationem: quia fortiores bellatores privaret alios necessariis.

Vnde secundo ut politi Politia Aristotelis, quæ præfatam conclusionem tenet, rationabilior esset politia Socratis, qui Primam tenuit conclusionem:

Tertia conclusio. Revocato illo præcepto legis naturæ de habendo omnia communia: & per consequens concessa licentia appropriandi & distinguendi communia, non fiebat actualis distinctio per legem naturæ, nec per divinam. Non per divinam, ut patuit per authoritatem Augustini, supra. Nec per legem naturæ, quia non apparet quid determinet ad opposita: *ipsa* autem humana industria determinavit non omnia esse communia. Ergo aliqua lege positiva fiebat prima distinctio dominiorum. Vt igitur illa distinctio sit iusta, oportet quoque lex positiva talis sit iusta.

Quarta conclusio. Lex positiva iusta requirit in legislatore prudentiam & authoritatem. Prudentiam, ut secundum rectam rationem practicam dictet, quid sit statuendum pro communitate. Authoritatem, quia lex dicitur à ligando: non autem quæcunque prudentis sententia ligat communitatem nec aliquem, si nulli præsideat: quomodo autem prudentia

tia poterit haberi ad excogitandum leges iustas, satis patet. Quomodo autem autoritas iusta, quæ, cum hoc requiritur, ad legem iustam sequitur.

Quinta conclusio. Quod principatus est duplex vel authoritas: scilicet paterna & politica. Politica est duplex. In una persona, scilicet vel in communitate. Prima scilicet paterna, iusta est, scilicet ex lege naturæ, qua omnes filii tenentur obedire parentibus: nec ista per legem aliquam positivam, Mosaicam vel Euangelicam revocata est, sed magis confirmatur. Illa etiam authoritas politica, quæ est super extraneos, sive illa resideat in una persona sive in communitate, potest esse iusta & communi consensu & Electione ipsius communitatis. Et prima authoritas respicit consensum naturalem, quanquam non cohabitantes civiliter. Secunda respicit cohabitantes, qualitercunque nulla consanguinitate vel propinquitate sibi adiunctos: utpote si ad civitatem aliquam ædificandam vel inhabitandam concurrant aliqui extranei, videntes se non bene posse regi sine aliqua authoritate, poterunt concorditer consentire, vel ut uni personæ, vel communitati committere istam authoritatem. Et

uni vel pro se & tota posteritate eius. Et ista anthoritas politica utraque iusta est: quia iuste potest aliquis se submittere personæ vel communitati in his, quæ non sunt contra legem divinam: In quibus melius potest dirigi per illum, cui submittitur, quam per seipsum. Ergo habemus complete quo modo poterit concedi lex positiva iusta, quia ab habente prudentiam, vel in se vel in consiliariis suis, & cum habente authoritatem iustam aliquo dictorum modorum in ista conclusione.

Sexta conclusio sequitur ex his, quod prima distinctio dominiorum poterat esse iusta à lege positiva iusta, sive lata à patre, sive Principe iuste principante, sive communitate iuste regente. Et isto modo probabile est factum fuisse. Nam vel Noë post diluvium distinxit filiis suis terras, quas singuli occuparent pro se & filiis suis & posteris, & ipsi de communi concordia inter se diviserunt, sicut legitur de Abraham & Loth. Abraham dedit Electionem Loth, quam partem mallet eligere & ipse reliquam vellet accipere. Vel lex aliqua promulgata est à patre, vel ab aliquo electo ab eis in Principem, vel à communitate cui ipsamet communitas

nitas commisit istam authoritatem. Hæc, inquam lex erat, quod res tunc non occupata esset primo occupanti: & tunc disperserunt se super faciem terræ. Et tunc unus occupavit primo unam plagam terræ & alius aliam.

Ad intelligendum autem quomodo per distinctionem rerum & divisionem translatio rerum possit fieri in alium hominem, vel communitatem aliam,

Notandum, quod translatio rerum potest fieri vel quantum ad dominium alterius, vel quantum ad usum sive ius utendi manente tamen dominio apud eundem. Et iustitia vel iniustitia in translatione usus, deformes habet regulas iustæ translationis dominii. Hæc ergo translatio dominii, potest fieri vel authoritate publica, sive Principis vel legis authoritate privata ipsius dominii immediate possidentis. Prima conclusio fit de prima translatione. Translatio dominii authoritate legis iustæ est iusta. Probatur, quia si lex iusta potuit iuste determinare prima dominia; & non minor est authoritas legis vel Principis, quod habeo hoc pro eodem post diminutionem dominiorum, quam ante: igitur post

ean-

eandam causam, & eundem finem po- tuit iuste transferre dominium, postquam fuerat alicui appropriatum. Et hoc dico quod præscriptio in immobilibus, & usucapio in mobilibus est iusta translatio, ut patet *extra de præscript. C. vigilanti in glo. super illud aliena.*

De secunda vero translatione scilicet, quæ fit authoritate privata ipsius dominii immediate possidentis &c. idem auctor hæc habet *cap. 4. d. tract. num. 1.* Notandum quod in translatione rei temporalis, quæ per privatam personam fieri potest, sunt quinque modi, in quibus transfertur dominium rei, videlicet donatio mere libera, permutatio, emptio, venditio, mutuatio activa, id est, mutuo datio seu pecuniæ concessio. Istis quinque correspondent quinque aliæ translationes seu differentiæ. Nam donationi correspondet usus liberalis accommodatio: permutationi respondet permutata vel mutuata accommodatio. Emptioni conductio, venditioni locatio. Mutui dationi, mutui acceptio. Mutuationi tamen activæ non correspondet aliquid proprie in translatione usus rei. Inprimis quinque translationibus transfertur dominium. In correspondentibus

bus vero mediis videlicet in mutuata accommodatione, conductione & in locatione non transfertur dominium, sed usus vel ius utendi, retento dominio: fit etiam aliquando translatio rei unius in alterum authoritate non privatæ personæ, sed legis, Principis, vel communitatis authoritate, ut in præscriptione & usucapione. In donatione est actus mere liberalis. In aliis vero secundum quod liberalis. Actus mere liberalis est quando transferens non expectat aliquam redditionem debito iustitiæ. Actus secundum quid liberalis est, quando pro eo quod transfertur, exspectat aliud sibi reddi. Ad hoc igitur ut omnia præmissa iuste fiant. De donatione, ut sit iusta, exigitur, ut sit liberalis translatio ex parte donantis, & voluntas recipiendi ex parte illius cui donatur; & libertas ex parte amborum, huius donandi, & illius recipiendi: & quod nulla lege superiore prohibeatur iste vel ille, nec per actum alterius, à quo dependeant in ista translatione. Propter defectum primi non potest quis dare pecuniam fratri minori, quia ille non vult esse dominus. Propter defectum secundi, non potest monachus sine licentia Abbatis, nec

filius

filius familias sine voluntate Parentis, nec etiam Clericus in aliquo casu sine voluntate, vel saltem contra voluntatem Papæ. Vsus liberalis accommodatio, quæ correspondet donationi, habet similes leges ut sit iusta, quia requirit in accommodante liberam voluntatem, & in recipiente quod velit recipere rem accommodatam ad usum, & quod non sit voluntas aliqua legis vel Principis obsistens illi accommodationi. Permutatio est contractus in qua dominia rerum transferuntur, ut rei utilis pro re utili immediate, sicut vini pro blado & huiusmodi. Et dicitur rerum permutatio, ut do, ut des. Talis ut sit iusta, exigit primo ut transferens sit dominus rei, & ut adsint omnia quæ dicta sunt in iusta donatione. præter primum videlicet liberalem translationem. Nam in permutatione, emptione, & venditione ac in eis correspondentibus non est mere liberalis translatio ceu gratuita. Sed ibi transferens expectat aliquid æquivalens ei, quod transfertur: propter quod ibi proprie est contractus, quia ibi simul trahuntur voluntates partium. Trahitur enim iste ad transferendum in illum à commodo, quod expectat ab illo, expectat transferen-

ferendum in se. Secundo exigit in permutatione ut dominus rei sine fraude servet æqualitatem valoris in commutatis, secundum rectam rationem. Dicitur autem sine fraude, ad excludendum fraudem in substantia, quantitate, qualitate, &c. De quibus habes supra materia prima. F.g. dicit, servet æqualitatem valoris in commutatis secundum rectam rationem attendentem, scilicet naturam rei non simpliciter, quia sic melior seu nobilior est mus quam panis. Sed si attendatur natura rei in comparatione ad usum humanum, propter quam fit ista commutatio. Ista autem æqualitas non consistit in indivisibili, scilicet est ibi (dicit Soc.) iniustitia commutativa medium & magna latitudo, & ad quantum se extendat, ex tribus innotescit. Quandoque ex lege positiva, quandoque ex consuetudine, quandoque autem relinquitur ipsis commutantibus, ut pensata mutua necessitate reputent sibi hinc inde æquivalens dare & accipere. Durum est enim, contractus esse inter homines, in quibus contrahentes non intendant aliquid de illa indivisibili iustitia remittere sibi aliquid mutuo, ut pro tanto omnem contractum concomitetur aliqua donatio

natio. Et si iste modus commutantium est quasi fundatus super illud legis naturæ: Quod tibi vis fieri, facias aliis. Satis probabile est, quod quando sunt mutuo contenti, mutuo volunt sibi remittere, si deficiunt ab illa iustitia requisita. Venditio & Emptio ut sint iustæ, similia exiguntur. Ibi enim transfertur dominium rei utilis pro numismate, vel è converso. Quia enim difficile erat res usuales immediate commutare. Ideo inventum est medium, per quod talis commutatio faciliter fit, quod vocatur numisma. Et dicitur commutatio numismatis pro re utili emptio, converse vero venditio. Ad tales igitur ut sint iustæ, exiguntur similia, sicut in permutatione dictum est: quia oportet ibi considerare numisma ex una parte, sicut hic rem permutatam. Addo quod in his utrisque contractibus licet mutantem, ut vendentem pensare damnum suum, non autem commodum ipsius ementis, sive cum quo permutat: hoc dico in carius vendendo vel permutando, & intelligo sic: si quis multum indigens re sua per magnam instantiam alterius inducatur ad vendendum, vel etiam permutandum pro re alia, cum possit se præservare indemnem.

Et

Et ex ista venditione vel permutatione multum damnificatur, si potest carius vendere, quam si alias sine tali damnificatione venderet vel permutaret. Sed si emens magnum commodum consequetur ex re vendita vel permutata, non potest carius vendi vel permutari: quia maius commodum consequitur. Nam propter maius commodum eius, qui consequitur, nec res mea est in se pretiosior, nec mihi melior, & ideo non debet mihi maius pretium apportare, secus quando damnificor: quia tunc mihi est pretiosior, licet non in se. Mutuata accommodatio, conductio & locatio, in quibus dominium non transfertur. Sed usus vel ius utendi: quia correspondent permutationi, emptioni & venditioni: ideo cum eis conveniunt, ut dictum est. Similiter quantum ad conditiones iam positas servanda est iustitia, considerando ubi usum sicut ubi dominium. De mutui datione, ibi ad iuste contrahendum mutuum oportet servare æqualitatem simpliciter in numero & pondere, exceptis quibusdam. Excipiuntur enim ista mutatione duo casus in genere. Quandoque enim licet accipere ultra capitale ex pacto, quandoque ex non pacto. Primum

tripliciter, scilicet vel ratione pœnæ conventionalis, vel ratione interesse. Et quandoque utrumque scilicet capitale & illud superfluum ponitur sub incerto, ut declaratum est supra. Ex non pacto etiam aliquando licet, ut quando pecunia locaretur alicui ad ostentandum vel ad cœnandum, vel ad ostendendum. Talem enim usum habet pecunia ex propria natura & tunc iterum de usu eius ultra sortem recipi potest: quia tunc non esset mutatio: sed locatio vel conductio.

Hæ regulæ dictæ sunt de iusto & iniusto in venditione vel communicatione quacunque pro nunc vel futuro, & hoc loquendo de communicatione œconomica, quæ est quando commutans intendit recipere rem pro qua commutat, non ut mercetur ea sed ut ea utatur. Ideo sequitur de commutatione negotiativa, ibi commutans intendit mercari de re quam acquirit. Emit enim non ut utatur, sed ut vendat, & hoc carius: & hæc negotiativa vocatur pecuniaria vel lucrativa. De hac ultra regulas prædictas adduntur duo. Primum, quod talis commutatio sit utilis Reipublicæ. Secundum, quod talis iuxta diligentiam suam & prudentiam & peri-

pericula accipiat in commutatione pretium correspondens, ut habes declaratum *sup. materia* 2. §. 8. Quæ autem sit iniusta occupatio rei alienæ, patet in translationibus dominii vel usus rerum, sive sit permutatio, emptio, venditio, donatio, &c. Patet faciliter ex præcedentibus, cum rectum sit iudex sui obliqui. In donatione non est iustitia, si donans non mere liberaliter donat, vel si contra voluntatem alicuius à quo dependet in donando donat, sicut patet in illo casu, extra de censibus, exigit, quod scilicet visitantes à visitatis nulla recipiant munuscula: & si reciperent tenentur ad duplum restituere, vel non solvantur à maledictione, quam ipso facto incurrunt, ut dicitur, *lib.* 6. Non autem mere liberaliter donat, vel si deceptus vel quasi necessitate tractus donet: quia ignorantia & aliqualis coactio excludunt simpliciter voluntarium, ex secundo, & heic & ex hoc sequitur quod deceptus de eo, cui donat, quantum ad illam rationem propter quam donat, non simpliciter donat, & ideo si alicui tanquam propinquo donet, qui est propinquus, non simpliciter donat egeno. Consimiliter si alicui tanquam egeno qui non est egenus.

Et ideo videant trufatores quandoque divites existentes, qui tamen tanquam egentes recipiunt eleemosynas illas, ne iniusti omnia recipiant: quia non est ibi in dante voluntarium propter conditionis ignorantiam, quam respicit in dando. Consimiliter si attractus, ut in usuris donandis non est mere donatio liberalis. Consimiliter dicendum est de accommodatione, licet ibi non sit æqualis defectus propter æquale vitium: quia translatio usus ad tempus non requirit tantam liberalitatem quam translatio dominii. De commutatione rerum dico quod est iniustitia eisdem causis, scilicet deceptione & involuntario & prohibitione superioris, cui commutans subest in commutando & ex hoc potest dici iniusta commutatio, quæ fit in ludo alearum & huiusmodi. *Iuxta illud ff. de aleatoribus l. ult. & extr. de vit. & hon. cler.* iuxta illud officia in glossa. tamen ista lex non ligat illos, qui vivendo politice subsunt legi Imperiali, quia forte nullibi sunt hodie: quia ibi præcipue illa lex consuevit habere locum, ubi municipalia præiudicant imperialibus, ut patet in Italia. In emptione & venditione iniustitiæ tactæ sunt prius tangendo

de Iniustitia in eis. Ex hoc iuxta de locatione & conductione ibidem patet. De mutui datione & solutione est iustitia præcipua usura cuius vituperatio habetur *in novo Testamento, Luc. 16.* Mutuum date, nihil inde sperantes, *In veteri Testamento Ezech. 24.* Ad usuram non accommodabitis, & per Ecclesiam prohibitio, *extra de usu super eod.* Præter dictas Iniustitias partiales in istis contractibus, vel quibuscunque commutationibus est una iniustitia generalis, quando aliquis usurpat rem alienam domino simpliciter invito, & hoc tam domino proximo quam domino remoto, scilicet legislatore, qui non vult: imo prohibet rem illam occupari invito domino, nisi in casibus præscriptionis & usucapionis. In istis autem non est translatio dominii, utpote in furto & rapina: & huiusmodi est, licet sit violenta occupatio rei, cui est dominium. Et ista iniustitia est manifestior quacunque alia, ubi propter solam conditionem defectuosam est iniustitia commutatione, vel translatione. &c. De his & similibus plenius quidem posset nunc agi; sed aliis merito reservantur locis, ut supra dictum est: nec iam tempus est, ut omnia retegantur, quum

multa heic se proderent mercatorum arcana, quibus alias mundum misere flagellare & suis bonis exuere solent.

Ut tamen quisque sui officii in hoc & conscientiæ Christianæ memor esse possit rectius, ex Bonvi. Straccha *tract. de mercat. part.* 2. paucula hæc subiicere par est, quum certe notatu sint longe dignissima, quæ de statu mercatorum apud eum ita leguntur: In Insula Rhodo antiquitus mercatorum usus fuit, & ab eadem insula hodie navalium commerciorum leges dictæ sunt *c. Rhodiæ* 2, *dis.* quam insulam claram fuisse, nemo est, qui nesciat, unde Horat: opinor, Laudabunt alii claram Rhodon, aut Mytilenem. Et sapientes viros, & quidem primarios mercaturam olim fecisse, legimus. Refert enim Plutarchus in vita Solonis eundem Solonem adhuc admodum iuvenem ad mercaturam se contulisse, ut profusior, & sumptuosior, & mollior esset in victu, atque libentius ac licentius, in suis poëmatis de voluptatibus loqueretur, quam philosophum deceret, & mercatoriæ vitæ rationem accepisse dicitur, & eodem loco scripsit in verba infra scripta.

Mercatura autem ad barbarorum necef-

necessitudines, regumque amicitias comparandas plurimum valere putabatur, ex eadem quoque homines multarum & maximarum rerum usum, experientiamque percipere, & quibus nonnullos conditores maximarum urbium exstitisse, ut Massalius primus, qui à Celtis iuxta Eridanum observatur, Thaletem quoque & Mathematicum Hippocratem, exercuisse mercaturam ferunt: Platoni etiam olei in Ægypto deportationem peregrinationis viaticum suppetiisse. Hæc ille. *Bald. etiam noster in Consil.* 348. tactæ fuerit *num.*4. *vol.* 1. Mercatorum & campsorum massam summum bonum esse, inquit, & gentium elementum, licet tempestate nostra atrocia admittant. Idem etiam *Bald. in c. cum caussam de test.* esse clamans ait: O quo vadit anima mercatoris? quem refert *Ioan. Cor. Miscel-iuris lib.*3. *c.*24. *num.* 9. *& in tit. de ser. offi. sum. num.* 16. qua Baldi sententia motus, & egomet mecum cogitans animam, & corpori, & cunctis rebus præponendam l. *Sancimus*, *C. de hæres. eccl. c. sedulo* 38. *dist. Accurs. in l.* 1. *ff. de pact. in spec. de in integ. rest. vers.* sed quid de mercatore. Et statum mercatorum in magno discrimine salutis æternæ versari. Difficile enim est in-

ter ementis vendentisque commercium non intervenire peccatum. *C. qualitas de pœn. distinct. 2. gloss. in summa 14. quæst. 3. Psal. inquit Psal. 70.* Quoniam non cognovi negotiationes, introibo in potentias domini. *c. consequens &c. quoniam* 88. *dist.* volui, mercatores admonuisse, ut saluti eorum consulant. Et in quibus casibus mercatura licite contrahatur, diligenter perquirant. De quo nonnihil in prima parte scripsimus.

Noverint & illud vulgare, mercatores in emendis, vendendisque mercimoniis naturaliter concessum esse, quod pluris sit, minoris emere, quod minoris sit, pluris vendere, & licere contrahentibus se circumvenire. *l. in caussam §. idem Pompon. ff. de min. l. item si pretio §. fin. ff. loc.* Idque iure etiam Pontificio intra dimidiam concedi. *c. cum dilect. c. penu. extra de empt. & vend.* id intelligendum esse in deceptione reipsa. Secus vero si hoc ipso, ut venderet, circumscriptus quis esset, & ut nostri dicunt: si dolus contractui caussam daret, vel ex proposito interveniret, ut eleganter notavit. *Alb. in c. in civitate de usur. num. 6. post Ioan. Cal. in c. naviganti co. tj. & sensit Bar. in d. §. idem Pomponius.* Licet enim quæstus caussa mercatura exer-

exerceatur, & naturalis sit deceptio, non tamen dolo malo plures res vendendæ sunt. Deceptio enim ad pretium, non ad animi fallaciam referenda est. Confugiant ergo mercatores, qui religionem colunt, ad loca, quæ nos aliquando citavimus, legantque Salyc. qui bellicissime articulum differnit. *in authen. ad hac C. de usu q.* 21, *num.* 17. Scribit enim inter alia se putare religionem non lædi ab eo, qui scientem valorem rei, pluris vendiderit, si tamen is necessitate ductus non emerit, *quod & Mol. notavit in c.* 1. *de empt. & vendit.* contra vero secus. Et certe inhonestum est, & bono viro decipere non congruit. *ut notavit Accurs. in l. semper in contractibus. ff. de regulis iuris, quam improbat Bald. in authen. ad hac. in penult. col. de usurp. & in c. quanto*, de iure, ex quo sumsit cautelam Ioan. de Ana, *in c. in civitate colu.* 8. *de usu.* quam tamen improbat Decius, *in citata arg. semp. in contractibus, & latius in pr.n.*7.*& seq. C. de pac.* & ad relatam regulam addes *Ludo. Goz. in cons.* 14. *num.* 14.

Illud etiam, quod ad rem valde pertinet, prætereundum non est, mercatores quædam, si dixerint in vendendis mercibus, præstare eos non

debere, sed ea, quæ ad nudam laudem mercium pertinent. Nam, *ut Vlpianus ait, referendo Pedium, in l. secundum. ff. de ædil. edict.)* Multum interest commendandarum mercium, quid dixerint, an vero præstaturos se promiserint. *Et vide elegantem textum in l. quod venditor ff. de dol. mal. Et quæ scripsit And. Tir. in com. de utro ret. pag 771. num. 49.* Plane commendatio mercium fit cum aliquo temperamento; Non enim mendacio utantur, sed honesta commendatione. Tollendum enim est, (*ut ait Cic. offi. lib. 3.*) in rebus contrahendis omne mendacium.

Idque maxime Christianum decet, quoniam mendacium sine peccato, esse non potest. *c. super. eod. de usur. c. beatus 22. q. 2. c. primum ea can. & q.* ubi divus Augu. in hæc verba; Quisquis autem esse aliquod genus mendacii, quod peccatum non sit, putaverit, decipiet semetipsum turpiter, cum honestum se deceptorem arbitretur aliorum. *c. mihi autem, & c. omne ea. cau & q. 83. distin. c. quoniam omni cognovi.* Verum licet una cum Salyc. *in d. aut ad hæc*, exclamare: O magnam notam temporum nostrum! & quis est hodie mercator, qui in vendendis mercibus non dicat mendacia? & plerumque ut ementes alliciat, etiam

iam deieret? Forsan (inquit Salv.) hodie nullus, sed antiquitus horum peculiare vitium fuisse Satyricus ostendit, dum ait:

--- Cum plenius æquo
Laudat venales, qui vult extrudere merces.

Et alius poëta cecinit:

Periurata suo postponit numina lucro
Mercator, Stygiis non nisi dignus aquis.

Caveant igitur mercatores à mendaciis. Inquit enim *text. in c. quid est aliud* 88. *dist.* Negotiatores, qui per immoderatum pecuniæ ambitum polluunt merces suas, plus periuriis onerando, quam pretiis: tales eiecit dominus de templo. Vnde Bertrand. dicere consueverat, mercatoris domum & veritatis, & æquitatis plenam esse oportere; *ut patet ex consilio* 253, *vol.* 2, *col. fi. non potest.* Accedat & illud, in pluribus puris articulis statutum esse, mendacem mendacii pœnas luere. quorum aliquos attingemus, cum de decoctoribus disputabimus.

Sane & illud in ore omni populo est, nil esse, quod lumine clariore in mercatore præfulgeat, quam recta fides, & observantia. Et licet gravissimum sit, fidem fallere. *l.* 1. *ff.*

de

de conſt. pecun. Cum nil tam congruum ſit fidei humanæ, quam ea, quæ placuerunt, ſervari *l.* 1. *ff. de pactis.* & copioſe ſcribunt recentiores Bononienſes *in ſing.* 198. grave. Multo tamen gravius id eſſe in mercatore, propter bonam fidem, quæ inter eos ſervanda eſt, nemo eſt, qui neſciat. Inquit enim. *Bal. in C. ſi pro debilitate de off. de leg.* bonam fidem in his valde requiri, qui plurimum negotiantur, & bene cenſuiſſe ſcribit *Iaſ. in l. iurigentium. §. ſed cum nulla nu.* 11. *ff. de pac. & his addes glo. in l. à procuratore. C.* Namque inquit, nil melius bona fide. & notandum *Bald. ait* pro bonis mercatoribus, & contra falſos mercatores, qui arripiunt fugam cum pecuniis alienis, & vide. *Nic. Boe. deci.* 25. & antequam veniam. Quæ igitur placuerunt, ſervent mercatores, & à cavillationibus ſint alieni, neve Thraces imitentur, in pactis cum hoſtibus aliquot dierum induciis, nihilo ſecius noctu populabantur agros hoſtium. Et cum quererentur adverſarii, tanquam inducias illi violaſſent. Reſponderunt, nihil præter pacta feciſſe. Dies autem pepigiſſe, noctu tantum incurſos ſe dixerunt. Vnde vetus illud Adagium, Thracium Commen-

mentum, diversas eas, qui pacta eludunt callido commento. Hæc enim pactio induciarum per aliquot dies, & ad noctes proculdubio referebatur, de quo meminit. *Cicero off. lib.* 1. *And. Tiraq. in colle utroque ret.* §. 1. *gl.* 11. *num.* 9. *pag.* 262. & scribit *Bertr. Consil.* 298. *Volu.* 2. *num.* 8. Dedecori magno tribuendum mercatori, qui pactionem servare recusat: cui addes, *Angel. Consil.* 77. super primo puncto. *colu.* 1. Plane callidum mercatorem laudamus, & qui sine dolo malo per dissimulationem deserviat, & sua, vel aliena tueatur, ut inquit *iurisc. in l.* 1. *in* §. *dolum. ff. de dolo. Ubi flecces.* in verbo deserviunt: finge, inquit, in mercatoribus, qui mercium dominium in alium transferunt, ne depredentur. *in qua gl. sententia vide Aug. ibidem* & quæ late *Nicol. Boer. scripsit decis.* 300, *num.* 4. Finge aliud exemplum. *in l.* 2. *C. de commer. & merc.* aurum subtili ingenio barbaris auferre: ubi *Accur. ait* hunc bonum esse dolum. Experientem etiam maluerim mercatorem: Plurimum enim in marcatura valet experientia. Vnde plerunque vidi mercatores valde superlucratos esse, qui aliorum prius institores fuerunt. Ex alienis enim negotijs (ut Comicus

cus ait) sibi exemplum sumpsere: contra vero novitios quosdam, qui cum se mercaturæ vix dederunt, in mercimoniis se implicantes, rem suam male gessisse. Placet enim mercatorem literarum non ignarum, & qui sua prudentia instructus sit. Nam (ut Comicus ait) dii immortales, homo homini quid præstat, stulto intelligens quid interest! & profecto imperitos mercatores multis captionibus suppositos, multorumque insidiis expositos, experientia videmus. Non enim laudo, non, inquam, ó mercatores, vos imperitos laudo, in quibus finxit exemplum *Bar. in Auth.* sed novo iure. *C. si cer per. & Saly. ibidem.* Quomodo enim, illam æquitatis formulam custodietis? de qua in ultima parte differemus. Ait enim idem Comicus, homini imperito nihil quicquam iniustius, qui nihil nisi quod ipse facit, rectum esse iudicat.

Socinus etiam noster, mercatores Florentinos pecunias & merces dormire, ait, non sinere, *in conf.* 87. *col. penult. volum.* 1. In præsenti consultatione scribit etiam, diligentes esse, & mercatorem nostrum huiusmodi esse desideramus, & fidelem, diligentem amamus. *§. fin. instit. de suspect. tutor.*

In

In summa mercatores probe se agant, circa omne officium suum, & temperent ab his, quæ sunt prohibita, ut eleganter *Iurisc. ait in l. 1, in §. praterea. ff. de offic. prafect. urb.* & actus sui rationem diligenter conficiant. *l. argentarius. in princ. ff. eodem* & calamo non parcant. Omnium enim habere memoriam, mortalitatis non est, sed divinitatis potius. *§. omnium in l. 2. C. de ult. iure enucl.* Infirmitas enim memoriæ (quæ labilis est) damnum plerunque mercatoribus solet afferre. Servent igitur quæ de rationibus statim dicemus.

Quæritur, an mercatores sint urbibus utiles & necessarii? Nec puto defuisse, qui negarent. Ipsi enim alieni regni (quod non convenit) scrutantur arcana, ac detegunt, mercatores. *C. de com. & mer.* unde legimus Carthaginenses distincta diversoria mercatoribus statuisse, nec ea illis cum civibus communia esse voluerunt. Cæterum mercatoribus in forum via patebit. Ad navalia autem & secretiora urbis loca ne aspectus quidem concedebatur. Et Græci interea urbes minime recipiebant. Sed, quo cives à suspicione periculorum essent alieni, à pomariis non longe forum vœnalium statuebant: legimusque,

varias

varias gentes mercatores ad se accedere prohibuisse, quod mores depravarent. Ab ipsis enim monopolia legibus prohibita. *ut C mono. l. uni.* ab ipsis plerunque usuras utraque pagina detestatas: ab ipsis nova questus caussa commenta, quibus locorum cives pecuniis & facultatibus exinaniunt, ab ipsis denique (ut experientia docet,) diversa incommoda atque mala proficiscuntur: & hac sententia lege ipsa probari videbatur. Innuit enim Imperator. *in nobiliores. C. de commer. & merc.* in illis verbis perniciosum urbibus mercimonium. Contra autem urbibus necessarios & utiles esse videbantur, idque probari ex his, quæ scripsit *Bart. in l. ambitiosa mom.* 23, *ff. decre. ab or. fa.* Item ex his, quæ notavit. *Accurs. in l. uni. C. de mund. in verb. locorum*, dum ait: habet magnum commodum, eo, quod propter forum terra eorum impinguatur. Et cum mercatores necessaria ad victum quotidianum transferant, atque asportari curent, remuneranda eorum pericula; quin etiam cohortanda præmiis merito placuit, ut qui muneribus publicis cum periculo & labore fungerentur, à domesticis vexationibus & sumptibus liberarentur, ut inquit *Iurisconsc. in l.*

sem.

semper in §. negotiatores. ff. de iu. iure immu. ex qua iurisconsulti authoritate hæc sententia satis probari videbatur. Et populum Romanum id sensisse, locus Ciceronis indicat *in oratione pro lege Manilia*, Ait enim, populum Romanum sæpe mercatoribus ac naviculatoribus iniuriosius tractatis bella gessisse. Rursus nulla regio, non provincia, nedum civitas sibi sola ad omnia sufficit: sed altera alterius ope & auxilio indiget. Hæc enim frugibus, illa auro & argento, cæterisque metallis aliisque rebus abundat contra alia prædictis, vel horum aliquibus vacat, idque bellissime poëta innuit *Georg. lib. 6.*

India mittit ebur, molles sua thura Sabæi,
Aut Calybes nudi ferrum, virosaque Pontus:
Castorea, Eliadum palmas Epiros equarum.

Vnde & Plinius victus causa mercaturam inventam dictitabat, & summæ prudentiæ atque authoritatis apud Græcos *Plato in dialogo 2. qui inscribitur de Rep.* vel de iusto, inquit; constituere civitatem in eo loco, in quo devectionibus non indigeat, ferme impossibile est. Et certe mercatoribus non indigere probat. Item

expedit Reip. subditos habere locupletes. §. *fin. inst. de his qui sunt sui vel alien. & in auth. sine quoque suffr. §. cogitatio.* & mercatores quæstus causa laborent, & omnis eorum vita est ad quæstum. Legimus etiam ambiguis iura mercatoribus in ipsis mercimoniis seu mercatura favere, ut sensit *Alex. in consil.* 130. *in fin. vol.* 7. Nec desunt iuris interpretes qui in hac sententia fuerint. Nam Albericus *in rub. C. de com. & merc.* urbibus necessarios & utiles mercatores esse, putavit: *citat. l.* 5. *ff. de mund.* Quæ tamen lex in casu suo locum habet, videlicet, vel in trironibus vel in officialibus, publice ad id speciatim destinatis: ut *Accur. in gloss. fin. eius l. scripsit Bal. in l. Macedoniani in fin. C. ad. SCt. Mac.* inquit mercatores esse, publice est utile. Præterea multa & quidem consulte ac de industria, quæ hinc inde disci possunt. Verum brevi quid ipse sentiam, habeto, in hac quæstione (ut nostri loquuntur) brocardicari posse pro & contra; brocardica vocantes, quæ rectius perplexa dici possunt: & his addes, quæ *Corn. Ag. scripsit in lib. quem de incer. & vanit. scientiarum inscripsit. rub. de mercatore, C.* 72. *& seqq.* ubi omnia, huc facientia, enucleatissime & commodissime

dissime explicata habentur, quem æquus lector ipse tibi consulat.

Subnectit Stracha etiam hanc quæstionem: An mercatores inter honoratas personas habendi sint, & mercatura sit sordida, nec ne? Respondetur ad primam quæstionis partem: Si manifestæ prædæ avidissima vorago apud eos latet, ut notat *d.c. Agrip.*, certe non immerito dubium hoc succurrit. Nec adeo pridem fuit quidam inter mercatores præcipuos non ultimus, qui, quum aulico cuidam arcana lucrorum astuto aliquo modo explicaret, ipse decisionem talem edebat, asseverando eam de se & suis similibus, dicens: Quod si, mi Domine, centum videas inter se congregatos mercatores; profecto vix unus est in toto numero, qui non nequam designet, ita nonaginta novem certus pro fraudulentis, &c. possis habere. Forte is ex suo ingenio iudicabat cæteros, quod etiam protenus in negotio aliquo demonstrabat. Verum, si virtus quem nobilitat, par est, ut tales rerum indagatores quoque facto fidem exprimant, ut honestatis & pietatis veri sectatores dici queant. Altera pars quæstionis alibi explicatur. Vide Stracham: nec litem hanc facio meam. Iehova faciat

potius ut saltem quilibet eorum hoc peragat fideliter, quod Christus adeo Sancte cuivis inculcat: Quod tibi vis fieri, alteri quoque præstes: & sic minus peccabis.

FINIS.

IN-

INDEX CAPITUM

Partis Secundæ,

Tractatus generalis, de Rebuspublicis Hanseaticis.

CAPVT PRIMVM.

CAP. II.

CAP. III.

CAP. IV.

CAP. V.

CAP. VI.

CAP. VII.

CAP. VIII.

CAP. IX.

CAP.

CAP. X.

CAP. XI.

CAP. XII.

CAP. XIII.

CAP. XIV.

CAP. XV.

CAP.

CAP. XXI.

Quæstio, de homicidio in Burchardo 29, Archiepisc. Magdeburg. commisso, quomodo sit decisa; & de Erroribus aliquot Pomarij in Chronico Saxonico, 884.

Capitis huius conspectus.

CAP. XXII.

FINIS.

